SHAKESPEARE

ROMEO ŞI JULIETA • RICHARD AL II-LEA

3 VISUL UNEI NOPŢI DE VARĂ
REGELE IOAN
NEGUŢĂTORUL DIN VENEŢIA

EDITURA UNIVERS

SHAKESPEARE

Coperta colecției de
VAL MUNTEANU

SHAKESPEARE

OPERE COMPLETE

Volumul 3

ROMEO ŞI JULIETA, traducere de Virgil Teodorescu
RICHARD AL II-LEA, traducere de Mihnea Gheorghiu
VISUL UNEI NOPŢI DE VARĂ, traducere de Dan Grigorescu
REGELE IOAN, traducere de Dan Botta
NEGUŢĂTORUL DIN VENEŢIA, traducere de Petre Solomon

Ediţie îngrijită şi comentarii de Leon D. Leviţchi
Note de Virgiliu Ştefănescu-Drăgăneşti

Bucureşti, 1984
EDITURA UNIVERS

ROMEO ŞI JULIETA

Traducere de VIRGIL TEODORESCU

PERSOANELE

PRINȚUL ESCALUS, domnitorul orașului Verona
PARIS, tînăr nobil înrudit cu prințul
MONTAGUE } capii celor două
CAPULET } familii dușmane
UN BĂTRÎN, făcînd parte din familia Capulet
ROMEO, feciorul lui Montague
MERCUTIO, rudă cu prințul și prieten cu Romeo
BENVOLIO, nepotul lui Montague, prieten cu Romeo
TYBALT, nepot al lady-ei Capulet
LORENZO } călugări
IOAN } franciscani
BALTHAZAR, slujitorul lui Romeo
SAMPSON } slujitorii lui
GREGORY } Capulet
PETER, slujitor al doicii Julietei
ABRAHAM, slujitorul lui Montague
UN SPIȚER
TREI MUZICANȚI
PAJUL LUI MERCUȚIO
PAJUL LUI PARIS
ALT PAJ
UN OFIȚER
LADY MONTAGUE, soția lui Montague
LADY CAPULET, soția lui Capulet
JULIETA, fiica lui Capulet
DOICA JULIETEI
CORUL

Cetățeni ai orașului Verona; rude aparținînd ambelor familii; oameni mascați, guarzi, paznici, slujitori.

Acțiunea piesei se desfășoară în orașul Verona și o singură dată, într-una din scenele actului V, la Mantua.

PROLOG

CORUL[1]

În falnica Veronă se înfruntă
Două vechi neamuri. Ura nu se frînge.
Și iar porni-va dușmănia cruntă,
Își vor păta iar mîinile cu sînge.
Din sînu-acestei vrăjmășii străvechi
Ies doi îndrăgostiți bătuți de soartă;
Pieirea tristă-a tinerei perechi
Va potoli înverșunata ceartă.
În două ceasuri[2] veți vedea, pe rînd,
Destinul crud al dragostei fierbinți
Și moartea-ndrăgostiților, curmînd
Neîmpăcata vrajbă-ntre părinți.
Ne-om strădui, de-avem îngăduință,
Ce n-am brodit să dregem prin silință.

(Iese.)

ACTUL I

SCENA I

Verona[3]. O piață publică.
Intră Sampson și Gregory, din casa Capulet, purtînd săbii și scuturi.

SAMPSON: Nu, Gregory! Pe ce-am mai scump, n-o să le-ngăduim să ne ia în rîs. Să nu te lași!

GREGORY: Păi cum! Altfel am fi lași.

SAMPSON: Vom trage spada, nu-i așa? — de-or cuteza să ne scurteze rangul.

GREGORY: Firește, însă ia aminte, prea sus fiind să nu ne-ajungă ștreangul.

SAMPSON: Cînd mă-ntărît, nu stau pe gînduri, dau!

GREGORY: Dar stai pe gînduri pînă te-ntărîți.

SAMPSON: Javrele lui Montague mă-ntărîtă peste măsură.

GREGORY: Cînd te-aprinzi îți arde pămîntul sub picioare; cînd ești viteaz nu dai îndărăt. Se vede că de-aceea cînd te-aprinzi, tu o iei la fugă.

SAMPSON: Cînd mă-ntărîtă vreo javră de-a lui Montague nu dau îndărăt. Am să dau de zid cu toți bărbații și toate femeile lui Montague.

GREGORY: Ai da dovadă de neputință. Numai cei neputincioși se dau pe lîngă zid.

SAMPSON: Ai dreptate. De aceea femeile, vase gingașe, sînt împinse mereu spre zid. Așadar voi alunga de lîngă zid pe toți bărbații lui Montague, iar pe femei le voi înghesui în zid[4].

GREGORY: Vrajba s-a iscat între stăpîni și între noi, slujitorii.

SAMPSON: Mi-e totuna. Cu mine și-au găsit beleaua. După ce-oi sfîrși cu bărbații, le viu de hac fetelor. Am să le retez țeasta.

GREGORY: Țeasta fetelor?

SAMPSON: Da, țeasta fetelor sau a fetiei lor. Înțelege cum vrei.

GREGORY: Cele ce-or pătimi au să-nțeleagă mai bine.

SAMPSON: Pătimesc ele! N-avea grijă! Mi s-a dus vestea că-s flăcău zdravăn.

GREGORY: Ferice de tine că nu te-ai născut pește. Ai fi fost batog afumat. Trage spada! Vin încoace doi de-ai lui Montague.

(Intră Abraham și Balthazar[5].)

SAMPSON: Am tras spada! Dă-i drumul! Eu ți-acopăr spatele.

GREGORY: Așa! Vrei să-mi întorci spatele și să-ți iei tălpășița?

SAMPSON: Nu te teme!

GREGORY: Ba zău, mă tem c-o iei la sănătoasa!

SAMPSON: Să rămînem la adăpostul legii. Lasă-i pe ei să-nceapă.

GREGORY: Cînd vor trece pe lîngă noi am să-ncrunt sprînceana. Creadă ce-or vrea!

SAMPSON: Ce-or îndrăzni, vrei să zici. Eu le dau cu tifla. Dacă s-or preface că nu bagă de seamă, ei se fac de rîs.

ABRAHAM: Nouă ne dai cu tifla, senior?

SAMPSON: *(aparte, către Gregory)* Dacă spun; da! legea-i de partea noastră?

GREGORY: Nu!

SAMPSON: Nu, senior! Nu vă dau cu tifla, senior! Așa-mi veni mie să dau cu tifla, senior.

GREGORY: Te mănîncă pielea, senior?

ABRAHAM: Pielea, senior? Nu, senior!

SAMPSON: Dacă te mănîncă pielea, senior, îți stau la dispoziție; Stăpînul pe care-l slujesc e ca și al dumitale de vrednic.

ABRAHAM: Nu-i mai vrednic.

SAMPSON: Prea bine, senior.

GREGORY *(aparte, către Sampson)*: Zi: mai vrednic. Vine o rudă de-a stăpînului.

SAMPSON: Mai vrednic, senior.

ABRAHAM: Minți!

SAMPSON: Trage spada, dacă te țin baerile! Gregory, nu-ți uita lovitura năprasnică. *(Se luptă.)*

(Intră Benvolio)

BENVOLIO[6]: În lături, netoților! *(Le dă jos armele.)* Spadele-n teacă! Nu vă dați seama ce faceți!

(Intră Tybalt.)

TYBALT:
Te-arăți viteaz cu slugile fricoase?
Benvolio, gătește-te de moarte!

BENVOLIO:
Vream să-i împac. Deci vîră spada-n teacă.
Dă-mi ajutor. Grăbește de-i desparte.

TYBALT: Cu spada trasă îmi vorbești de pace?
Urăsc cuvîntul cum urăsc infernul
Și pe-ai lui Montague, pe tine! Hai,
Fricosule, încrucișează lama!

(Se luptă. Intră mai mulți oameni, aparținînd ambelor case, și se alătură luptei; apoi își fac intrarea cetățeni înarmați cu ciomege și halebarde.)

UN CETĂȚEAN: Loviți-i cu măciuci și halebarde![7]
Jos Montague! Jos Capulet! Săriți!

(Intră bătrînul Capulet, în halat de noapte, însoțit de lady Capulet.)

CAPULET: Ce-i zarva asta? Dați-mi iute spada!

LADY CAPULET: Ba cîrja, cîrja! Spada la ce bun?

(Intră Montague și lady Montague.)

CAPULET: Ah, dați-mi spada! Montague, bătrînul,
Ridică sabia asupra mea.

MONTAGUE: O, Capulet nemernic! Dați-mi drumul!

LADY MONTAGUE: Stai, stai pe loc! Să nu mai faci un pas!

(Intră prințul Escalus cu suita.)

PRINȚUL: Supuși rebeli, potrivnici păcii, voi
Cu sînge de megieși mînjiți oțelul.
Ce sînteți? Oameni? Mai degrabă fiare
Ce-și potolesc văpăile mîniei
Cu valul purpuriu țîșnit din vine
În chinul morții. Sloboziți din mîini,
Însîngerate, armele haine
Și-aflați porunca ducelui mîhnit.
Bătrîne Capulet și Montague,
Iscat-ați din senin, a treia oară,
Încăierări pe străzile cetății.
A treia oară tulburîndu-i pacea,
Silit-ați venerabili veroneji
Să-și lepede podoaba demnității,
Și mînuind, cu mîini tremurătoare,
Străvechile lor sulițe tocite
Și roase de rugina tihnei lungi[8],
Să se înfrunte pentru ura voastră —
Nevindecată rană. De vreodată
Veți cuteza să tulburați din nou

Cetatea noastră, veți plăti cu viața
Primejduirea liniștei. Plecați!
Plecați acum cu toții! Capulet!
Urmează-mă! Tu, Montague, să vii
După amiază-n Libera Cetate,[9]
În vechiul loc unde-ndeobște dăm
Sentința noastră. Vino să asculți
Ce-am hotărît în urma-ncăerării.
Iar voi plecați, dacă vi-i dragă viața.

(Ies toți, în afară de Montague, lady Montague și Benvolio.)

MONTAGUE: Nepoate, te aflai pe-aproape. Spune:
Cum a-nceput și cine vechea harță?

BENVOLIO: Pînă s-ajung se și-ncinsese lupta
Între slujbașii noștri și ai lor.
Vream să-i despart; dar în aceeași clipă
Tybalt porni cu spada. O-nvîrtea
Deasupra creștetului, mînios,
Tăind văzduhul care șuiera
Nevătămat și batjocoritor.
Pe cînd ne hărțuiam și ne-nghionteam
Săriră mulți, lățind încăierarea,
Cînd ducele sosi să-i potolească.

LADY MONTAGUE: Pe unde-o fi Romeo? L-ai văzut?
Ce bine-mi pare că n-a fost de față!

BENVOLIO: Nu se-arătase, doamnă, sfîntul soare
În răsărit, la geamul auriu,
Cînd zbuciumul m-a alungat din casă
Și-n crîngul semănat cu sicomori[10]
Spre partea de apus a urbei noastre,
Zării pe fiul vostru rătăcind
În ceasul timpuriu al dimineții.
Pornii spre el, dar la vederea mea
Se cufundă în liniștea pădurii.
Ca mine socotindu-l, tulburat,
Luînd seama că se-ascunde de prieteni,
Deși sătul să mă preumblu singur,
Eu mi-am văzut de drum și l-am lăsat,
La fel de bucuros pe cît era
Și-nsinguratul ce fugea de mine.

MONTAGUE: Ades în zori de zi a fost zărit
Îmbogățind cu lacrima lui roua,

Sporind cu norii jalei sale, norii.
Dar cînd voiosul soare, tot suind
Spre răsărit, spre patul Aurorii[11]
Perdelele de umbră le resfiră,
Feciorul meu se furișează-n casă
Nemîngîiat și, oblonind lumina,
Se ferecă în fundul încăperii.
Cu geamu-nchis cu storurile trase,
Preface ziua-n noapte nefirească.
Îl doare sufletul. Tînjește. Poate
Cu-n sfat i l-am tămădui, nepoate.

BENVOLIO: Cunoști pricina, venerate unchi?
MONTAGUE: Nu, n-o cunosc. Și nici nu pot s-o aflu.
BENVOLIO: Și socotești c-ai stăruit destul?
MONTAGUE: Destul și eu, destul și alți prieteni.
Iubirii sale singur îi e sfetnic,
Din cale-afară tainei lui fidel
Și-ascuns în tainițele ei, asemeni
Cu-n mugure de-un vierme rău străpuns
Mai înainte de-și desface-n soare
Petalele lui fragede. De-ar fi
Să-i dibuim durerea, la iuțeală
Am căuta să-l lecuim de boală.
BENVOLIO: Îl văd venind. Lăsați-mă cu el.
Am să-l descos pîn-oi afla ce-l doare.
MONTAGUE: Ce fericire-ar fi-ntre patru ochi
Să-ți spună păsul! Ne retragem, doamnă!

(Montague și lady Montague ies din scenă.)

(Intră Romeo.)

BENVOLIO: Salut și bună dimineața, vere!
ROMEO: E-așa de dimineață?
BENVOLIO: A bătut
De nouă, adineauri.
ROMEO: Cît de lungi,
Vai, cît de lungi sînt orele-ntristării!
Nu tata, oare, se grăbea să plece?
BENVOLIO: Chiar el. Dar ce mîhnire prelungì,
Nemăsurat de mult, durata orei?
ROMEO: Mîhnirea care, de mi-ar fi aproape,
Le-ar prescurta.
BENVOLIO: Îndrăgostit?
ROMEO: Departe!

BENVOLIO: De-a fi îndrăgostit?
ROMEO: De-a cîştiga
Iubirea celei ce-o iubesc, departe.
BENVOLIO: Păcat că dragostea, atît de blîndă,
Se dovedeşte vitregă şi rea.
ROMEO: Păcat că dragostea, la ochi legată,
Nu rătăceşte drumul niciodată.
Unde prînzim? Ce-a fost? Ce-ncăierare?
Nu-mi spune! Ştiu! Ştiu tot ce s-a-ntîmplat!
Iubire răscolită de mînie!
Ah! Dragoste şi ură pătimaşe
Din mai nimic iscate la-nceput!
Ah! Sprinteneală grea, orgoliu sec!
Hău hîd în forme minunate! Fum
Scăpărător, foc rece, fulg de plumb,
Somn veşnic treaz, bolnavă sănătate!
Trăieşti şi nu! E dragostea-mi tortură;
Lingoare, jind amestecat cu ură.
Nu rîzi?
BENVOLIO: Nu, vere. Mai degrabă plîng.
ROMEO: De ce, om bun?
BENVOLIO: De crunta ta durere.
ROMEO: Ce vrei? Aşa-i iubirea, dragă vere.[12]
Da: chinul dragostei îmi e povară.
Dar sufletul mai mult o să mă doară
Căci mi-l sporeşti şi-adaugi, prin iubire,
Tristeţii mele de prisos mîhnire.
Iubirea-i fum ce-şi are-n plîns izvor.
Curată-i pară-n ochii plini de dor;
De-o tulburi, e o mare-n agonie.
Şi ce mai e? Cuminte nebunie
Şi dulce fiere care prins te ţine. . .
Rămîi cu bine, vere! *(Pleacă.)*
BENVOLIO: Viu cu tine!
Nedrept ai fi de m-ai lăsa în drum.
ROMEO: Vai! M-am pierdut! Nu sînt aici nicicum!
Eu nu-s Romeo! A plecat în lume!
BENVOLIO: Să nu glumim! Iubeşti pe cine-anume?
ROMEO: Vrei să mă vait spunîndu-ţi-o? Nu vreau!
BENVOLIO: Nu, spune-mi fără *vai* şi fără *au*.
ROMEO: Pretinde muribundului să-şi scrie,
În tihnă, testamentul pe hîrtie,

N-ai dovedi prea multă judecată.
La drept vorbind, iubesc și eu o fată.

BENVOLIO: Am nimerit la țintă, mi se pare.

ROMEO: Grozav țintaș! Și e frumoasă tare!

BENVOLIO: S-atingi un țel frumos, nu-i lucru greu!

ROMEO: Aici n-ai nimerit-o, dragul meu.
Căci oricît Eros[13] și-ar vrăji săgeata,
Ar încerca-n zadar s-atingă fata.
Nu-i nimeni fecioria să i-o sfarme;
Ea are, ca Diana[14], scut și arme.
N-o vatămă săgeata prea subțire,
Și nici cu vorbe dulci n-o scoți din fire,
Ochiadele aprinse n-o încîntă,
Nici aurul ce-ar ispiti și-o sfîntă.
Bogată-n frumusețe, e sărmană;
Murind, averea-i piere de pomană.

BENVOLIO: S-o fi jurat să moară fată mare!

ROMEO: Se risipește-n vînt, prin cumpătare.
Stînd zăvorîtă-ntre pereții reci
E stearpă frumusețea pentru veci.
Frumoasă-i — însă pregetă la faptă;
Da, frumusețea ei e prea-nțeleaptă.
Pieirea mea o nalță-n al ei gînd;
Să nu iubească, s-a jurat, nicicînd,
Și jurămîntu-acesta mă îngheață.
Vorbesc cu tine ca un mort în viață.

BENVOLIO: S-o uiți, s-o scoți din gînd ar fi firesc.

ROMEO: Învață-mă să uit să mai gîndesc.

RENVOLIO: Ridică-ți ochii! Lasă-i să se-mbete
Sorbind din frumusețea altor fete.

ROMEO: De-aș face precum spui, mai cu temei
Mi-aș aminti de farmecele ei.
Sub masca-ntunecată ce-n extaz
Sărută o femeie pe obraz,
Ghicim paloarea chipului ascuns.
Comoara de privire adunată.
N-o dai uitării cînd ești orb. O fată
Frumoasă tu arată-mi. Ce-i mai mult
Decît o filă-n care pot citi
Că-s altele mai mîndre? Bun rămas!
N-ai leac pentru uitare!

BENVOLIO: Nu mă las!
Cu sfatul ăsta îți rămîn dator.
Şi n-aş dori îndatorat să mor. *(Ies.)*

SCENA 2

O stradă.
Intră Capulet, Paris și un slujitor.

CAPULET: Și Montague, deopotrivă mic
Îndură osîndirea. S-ar cădea
La bătrîneți, acum, să ne-mpăcăm.
PARIS: Vă bucurați de cinste amîndoi.
Păcat c-atîția ani v-ați dușmănit.
Ce spui de rugămintea-mi, nobil lord?
CAPULET: Ce-am spus mai înainte. Fata mea[15]
Deprinsă nu e cu-ale lumii datini.
Nici n-are încă paisprezece ani.
S-o pîrguiască două veri, mai lasă,
Pînă-o să fie bună de mireasă.
PARIS: Sînt mame și mai tinere.
CAPULET: Da, știu.
Dar prea se ofilesc de timpuriu.
Mi-a înghițit pămîntul toate cele
Și ea-i lumina bătrîneții mele.
Poți să-ți încerci norocul, se-nțelege.
Dorința fetei pentru mine-i lege.
Iubite Paris, dacă-i ești pe plac,
Cum zice ea, întocmai am să fac.
Ca-n orice an, deseară dau o masă.
Poftit-am mulți prieteni, lume-aleasă,
Și bucuros aș fi, cu unul tînăr,
Să pot spori, deseară, al lor număr,
Vedea-vei în umilul meu cămin
Mai mîndre stele ca pe-un cer senin.
Te vei simți ca un zglobiu copil
Cînd se grăbește-mpodobit April
În urma iernii ce-și tîrăște pasul.
Măsoare-le din ochi, ascultă glasul
Bobocilor de fete și te-nclină
La floarea cea mai plină de lumină.
Copila mea va fi-n mănunchi, boboc
Ce-abia și-a strîns petala la un loc.

Să mergem dar.

(Adresîndu-se servitorului.)

Băiete, tu ai treabă!
Cutreieră Verona! Află-n grabă
Pe toți cei scriși aici.

(Îi dă o hîrtie.)

Pe fiecare
Poftește-l să ia parte la serbare.

(Capulet și Paris ies din scenă.)

SERVITORUL: Află-i, de, pe toți cei scriși pe hîrtie[16]. Stă scris că ciubotarul să-și vadă de metru, croitorul de calapod, pescarul de bidinea, zugravul de năvod. Pe mine însă mă mînă să-i aflu pe toți cei scriși aici, și nici măcar nu pot pricepe ce nume a pus pe hîrtie ăl de le-a scris. Trebuie să caut un cărturar. Ia stai! Uite că s-a nimerit cum nu se poate mai bine.

(Intră Benvolio și Romeo.)

BENVOLIO: Prin foc se stinge focul și un chin
De-o suferință mai adîncă-i șters,
Suspinul jalei de un alt suspin.
Se-nvîrte capul? Te-nvîrtești invers!
Cu ochii alt venin dacă-ai băut,
Slăbești otrava jindului stătut.

ROMEO: O frunză de pătlagină-ar fi bună.

BENVOLIO: La ce?

ROMEO: Păi la piciorul tău scrîntit.

BENVOLIO: Vai! Te-ai scrîntit, Romeo?

ROMEO: Nu-s nebun.
Dar mai cumplit legat decît nebunii,
Închis în beci, flămînd și biciuit,
La cazne pus și... om bun, seară bună!

SERVITORUL: Domnici-voastre seară bună! Oare
Știți să citiți?

ROMEO: Da; vitregu-mi destin!

SERVITORUL: Poate-ați deprins citirea fără carte!
Vă rog să-mi spuneți; deslușiți orice?

ROMEO: Da, cînd cunosc și semnele și graiul.

SERVITORUL: M-am lămurit. Rămîneți sănătos!

(Dă să plece.)

ROMEO: Stai, omule! Ia dă hîrtia-ncoace! *(Citește)*

(Citește)

Senior Martino cu soția și cu fiicele; contele Anselme și fermecătoarele sale surori; nobila văduvă, doamna Vitruvio; senior Placențio și gingașele sale nepoate; Mercuțio și fratele său Valentin; Capulet, onoratul meu unchi, cu soția și fiicele; frumoasele mele nepoate Rosalina și Livia; senior Valențio și vărul său Tybalt; Lucia și grațioasa Helena.

Tot unul și unul! Și unde ai de gînd să-i poftești?
SERVITORUL: Păi, colo sus.
ROMEO: Sus? Unde?
SERVITORUL: Păi, la cină.
În casa noastră.
ROMEO: Casa cui?
SERVITORUL: A lui,
Casa stăpînului.
ROMEO: Da! Trebuia
De la-nceput să te întreb așa.

SERVITORUL: Vă spun eu și fără să-ntrebați; stăpînul meu e Capulet, bogătașul vestit și, dacă nu vă numărați printre cei din ceata lui Montague, poftiți, rogu-vă, și dumneavoastră deseară să dați de dușcă un păhărel. Rămîneți cu bine!

(Pleacă.)

BENVOLIO: La Capulet, ca în toți anii, vine
Și Rosalina, iubită-atît de tine,[17]
Și tot ce e-n Verona mai ales.
Te du acolo. Fără să-ți pierzi firea
Privește-le, măsoară-le. Încearcă!
Am să-ți arăt că lebăda-i o țarcă.
ROMEO: De mi-ar trăda pioșii ochi iubirea
Și-ar consfinți neadevărul sec,
Să-mi fie lacrimile jar, iar ei,
Ereticii scăpați de la înec,
Pe rug să piară-n marea de scîntei[18].
Pereche n-are de frumoasă ce-i
Iubita mea, și nici chiar mîndrul soare,
Ce vede tot, nu-i află-asemănare.
BENVOLIO: Ascultă-mă; îți pare fără seamăn,
Căci ochii tăi răsfrîng doar chipu-i geamăn.
Dar pune pe tipsia de cristal
Alt chip de fată întîlnit la bal,
Un alt luceafăr despicîndu-și cale;
Păli-va frumusețea doamnei tale.
ROMEO: Mă duc. Dar nu să văd cercei și rochii.
Ci doar cu chipul ei să-mi umplu ochii. *(Ies.)*

SCENA 3

O încăpere în casa lui Capulet.
Intră lady Capulet și doica.

LADY CAPULET: Unde mi-e, doică, fata? Cheam-o-ncoace.
DOICA: Zău c-am chemat-o! Jur pe cinstea mea,
La doisprezece ani neprihănită!
Fetițo! Puica maichii! Doamne sfinte!
Unde-o fi fata asta? Julieta!

(Intră Julieta.)

JULIETA: Mă cheamă cineva?
DOICA: Maică-ta!
JULIETA: Viu!
Ce-i, scumpă mamă?
LADY CAPULET: Iată ce e... Doică,
Aș vrea să-i spun ceva. Ne lași? Ba nu!
Rămîi s-asculți și tu. Prea bine știi
Ce vîrstă are fata mea.
DOICA: Păi cum!
La ceas și la secundă.
LADY CAPULET: N-a-mplinit
Nici paisprezece ani.
DOICA: Așa-i. Mă jur
Pe paisprezece dinți din gura mea —
Cu toate că mi-au mai rămas doar patru —
Că n-a-mplinit nici paisprezece ani.
Cît să mai fie pînă la-ntîi august!
LADY CAPULET: Vreo două săptămîni și-o zi sau două.
DOICA: Oricîte-or fi — taman c-o-zi-nainte
De ziua de-ntîi august, împlinește
Fetița noastră paisprezece ani.
Că doar Suzana[19], odihnească-o Domnul,
Era de-o vîrstă. A pierit cu zile.
N-o meritam pesemne. Cum vă spun,
În iulie, treizeci și unu, seara,
Fata-mplinește paisprezece ani.
Pot pune mărturie. Chiar așa...
Sînt unsprezece ani de la cutremur[20].
Atunci am înțărcat-o (n-oi uita
Cît oi trăi). Ședeam la soare lîngă
Hulubărie, cu pelin pe sîn.
La Mantua plecaseți cu stăpînul.

Țin minte ca acum. Și cum spuneam,
Cînd luă în gură țîța amăruie
De sucul de pelin, s-a bosumflat
Prostuța maichii, n-a mai vrut să sugă.
A pîrîit hulubăria; «Fugi!»
Și fără asta tot o luam la fugă.
Sînt tocmai unsprezece ani de-atunci.
Pe sfînta cruce, se ținea-n picioare
Și da fuguța peste tot. Cu-o zi
Mai înainte-și cucuiase fruntea.
Bărbatul meu — să-l ierte Dumnezeu,
Că vesel om era — o luase-n brațe
Zicîndu-i; «Cum căzuși cu fața-n jos?
Păi nu-i mai înțelept să cazi pe spate?»
Ții minte, Julieta? Și mă jur
Pe Maica Precistă, c-atunci fetița
A gîngurit, oprindu-și plînsul; «Da».
Vezi ce se poate-alege dintr-o glumă!
Oi ține minte de-aș trăi și-un veac.
I-a zis; «Nu, Julieta? Nu-i așa?»
Și ea oprindu-și plînsul zise; «Da!»

LADY CAPULET: Ajungă-ți, doică, rogu-te! Mai taci!

DOICA: Tac, cum să nu. Dar, zău, m-apucă rîsul
De cîte ori îmi vine-n minte cum,
Oprindu-se din plîns, ea zise; «Da!»
Și-avea pe frunte un cucui cît oul
De găinușe. Vai, cum mai plîngea!
«Vezi ce pățești cînd cazi cu fața-n jos»?
I-a zis bărbatu-meu. «Cînd oi fi mare
Pe spate ai să cazi, nu, fata mea?»
Și ea-ncetîndu-și plînsul zise; «Da!»

JULIETA: E timpul, doică, să-ncetezi și tu.

DOICA: Ei, iaca tac. Și să-ți ajute Domnul!
Prunc mai frumos ca tine n-am crescut.
Atît aș mai dori: să nu-nchid ochii
Pîn'te-oi vedea mireasă.

LADY CAPULET: Bine zici!
Chiar despre asta-i vorba. Julieta,
Copila mea, n-ai vrea să te măriți?

JULIETA: Nici nu visez la cinstea asta!

DOICA: Cinste!
De n-aș ști că te-am alăptat, aș zice
C-ai supt cu laptele deșteptăciunea.

LADY CAPULET: Gîndește-te la măritiș. Sînt fete
Mai tinere ca tine în Verona,
De toți cinstite, mame cu copii.
La vîrsta ta eram și eu ca ele[21].
În două vorbe: Paris te-a pețit.
DOICA: Ce tînăr, fata maichii! Ce flăcău!
Mai chipeș ca figurile de ceară.
LADY CAPULET: Nu-i în Verona floare mai frumoasă!
DOICA: Neprețuită floare-ntr-adevăr!
LADY CAPULET: Ce spui de-acest bărbat de neam înalt?
Îl vei vedea deseară la serbare.
Citește-i cartea feței! Vei afla
Ce-a scris cu drag, într-însa, frumusețea.
Privește-armonioasa îmbinare
De trăsături și vezi ce farmec are.
Iar ce ți s-o părea neclar în pagini,
Găsi-vei scris în ochii lui, pe margini.
Iubit răzleț și file care zboară!
Prinde-n coperți a dragostei comoară!
Trăește-n mare peștele. Ascunde,
În scump vestmînt, minunea de sub unde!
Ochi mulți s-au pironit pe mîndra carte
Cu basme-n copci de aur. Tu împarte
Tezaurul neprețuit cu el
Și n-ai să scazi în ochii tăi de fel.
DOICA: Să scadă ea? Ba, va spori, firește.
Lîngă bărbat, femeia crește, crește...
LADY CAPULET: Îl vei iubi pe Paris? Spune!
JULIETA: Mamă,
Am să mă uit la el și-mi voi da seamă.
Dar ascultînd cuvîntul tău, în carte
N-am să citesc o slovă mai departe.

(Intră un servitor.)

SERVITORUL: Doamnă, musafirii au sosit, masa e gata. Sînteți chemată, domnișoara e așteptată. Doica e ocărîtă la bucătărie și toți stau ca pe jeratic. Mă duc să servesc. Vă rog să poftiți fără întîrziere[22].

(Iese.)

LADY CAPULET: Haidem! Te-așteaptă Paris.
DOICA: Împreună,
La zile dragi, tiviți din nopți cunună.

(Ies.)

SCENA 4

O stradă.
Intră Romeo, Mercuţio, Benvolio. Vreo cinci-şase făclieri, cîţiva mascaţi şi alţii.

ROMEO: Să cerem scuze luînd cuvîntul, sau
Să ne vedem de treabă fără scuze?
BENVOLIO: Sînt demodate florile de stil
Şi n-are rost, cu o basma la ochi,
Cu-n arc bălţat ca de tătar[23], Amor
Să răspîndească spaima-ntre femei
Ca o sperietoare-n lan, şi nici
Să îndrugăm un lung prolog şoptit
De altul la ureche[24]. Vom dansa
Un dans sau două. De le-o fi pe plac,
Au să-şi arunce ochii-asupra noastră.
ROMEO: N-am chef să ţopăi. Daţi-mi o făclie!
Eu, mohorîtul, vreau s-aduc lumina.
MERCUŢIO: Ba ai să intri-n joc, Romeo dragă.
ROMEO: Nici gînd. Voi sînteţi sprinteni. Vi-i uşor.
Dar sufletu-mi de plumb mă ţintuieşte
Şi nu mă pot urni de la pămînt.
MERCUŢIO: Tu eşti îndrăgostit. Lui Amor cere-i
Aripile şi-avîntă-te-n tării.
ROMEO: Şi-a-nfipt săgeata prea adînc. Nu pot
Cu-aripile-i uşoare să mă-nalţ
Peste durerea-mi surdă şi amară.
M-ar prăvăli a dragostei povară.
MERCUŢIO: Pune-i povara-n spate şi-ai să birui,
Căci gingaşă cum e, s-o sfărîma.
ROMEO: E gingaşă iubirea? Nu, e crudă,
Vicleană, rea, te-nţeapă ca un spin[25].
MERCUŢIO: Fii crud cu ea. Străpunge-o de te-nţeapă
Şi-ai s-o învingi! O mască să-mi acopăr
Obrazul.

(Îşi pune o mască.)

Da: o mască pentru alta.
De-mi vor zări sluţenia, ce-mi pasă!
Roşi-va masca-n locul meu.
BENVOLIO: Să batem
În uşă, să intrăm şi-odată-ajunşi
Să dăm, toţi, cît mai iute din picioare.

ROMEO: O torță dați-mi! Săltăreții pot
Să gîdile podeaua fără suflet.
Eu voi, urma o vorbă din bătrîni;
Stai locului și uită-te la ei.
Săltați cît vreți! Eu am să stau pe loc.
MERCUȚIO: Stai! Stai pe loc! Cum zice polițaiul.
De nu vrei din băltoaca-ndrăgostirii
În care zaci pîn-la urechi să ieși,
Te-om scoate noi. Să mergem! Prăpădim
Lumina zilei de pomană!
ROMEO: Cum?
MERCUȚIO: Ne pierdem vremea, zău, cum se scurtează
În van lumina lămpii la amiază[26].
Ne-ndeamnă gînduri bune, ia aminte,
Mai bune de cinci ori ca cinci cuvinte
De duh[27].
ROMEO: De bune-s bune, asta spun
Și eu, dar ne dă ghes un gînd nebun.
MERCUȚIO: Ce vrei să zici?
ROMEO: Azi-noapte am visat.
MERCUȚIO: Și eu!
ROMEO: Da! Ce?
MERCUȚIO: Că neadevărat
Visează visătorii.
ROMEO: Scumpe văr!
Ce li se-arată-n vis e adevăr.
MERCUȚIO: Pesemne că azi noapte te-a călcat
Regina Mab[28], care-i la zîne moașă,
De loc mai mare ca un bob de-agată
Pe inelarul unui demnitar,
Iar peste nasul celor care dorm
Sirepe pulberi îi împing trăsura,
Cu spițe: lungi picioare de păiang
Și coviltirul: aripi de lăcustă,
Cu hamuri din păienjeniș subțire,
Zăbale: raze umede de lună,
Bici: piciorus de greier, șfichi: un fir
De funigel, și surugiu: țînțarul,
În sur vestmînt, nici jumătate cît
E boaba unui gîndăcel cules
Cu somnoroase degete de-o fată.
Trăsura ei: o coajă de alună
Scobită de omida cea bătrînă,

Sau veverița, meșter ne-ntrecut,
Dibaci rotari din moși strămoși la zîne.
Cu-acest alai, în fiecare noapte,
Prin creierul îndrăgostiților
Aleargă în galop, și ei visează
De dragoste; peste genunchi rotunzi
De curtezane trece și atunci
Visează plecăciuni, peste vreun deget
De avocat și-atunci arginți visează,
Pe buze de femei visînd săruturi,
Ades de Mab spuzite cu bășici,
Căci le miroase-a dresuri răsuflarea;
Peste vreun nas aleargă, de curtean,
Și el visează c-a săltat în ranguri,
Sau gîdilă vreun popă, pe sub nas,
Cu o codiță de purcel de dijmă,
Și lui i se năzare-n vis pomeni;
Peste vreo beregată de războinic
De trece, el visează beregăți
Tăiate, salturi, săbii de Toledo,
Butoaie de cinci stînjeni, răpăit
De tobe-aude, sare ars din somn,
Îngînă speriat, o rugă, două,
Și-adoarme iar. Tot zîna Mab, la cai,
Le-ncurcă, noaptea, coamele și ciuful
Soios al deocheatelor îl leagă
De părul spiridușilor. Păzea!
Te paște nenorocul de-l dezlegi!
Și tot ea, vrăjitoarea, cînd, cuminți,
Dorm fetele pe spate, le apasă
Și sarcina le-nvață cum s-o poarte
Spre-a fi însărcinate. Și tot ea...

ROMEO: Destul! Destul, Mercuțio! Ajunge!
Bați cîmpii.

MERCUȚIO: Cred și eu: vorbesc de vise —
Progenitura unui creier leneș
Împerecheat cu-nchipuiri deșarte,
Plămadă străvezie, ca de aer,
La fel de schimbătoare cum e vîntul
Ce-alintă sînul nordului de gheață
Și își întoarce fruntea, mîniat,
Spre-mbălsămatul sud, scăldat în rouă.

BENVOLIO: Ne suflă-n ciorbă vîntul ăsta. Hai!
Ospățul s-a sfîrșit. Sosim tîrziu.

ROMEO: Mă tem că prea devreme. Mintea mea
Mă-ndeamnă să presimt că un dezastru,
Ce spînzură de stele deocamdată,
Dezlănțuit porni-va cu prilejul
Nefast al balului din astă noapte.
Că el va pune capăt unei vieți
Zadarnice, în pieptul meu închisă,
Printr-un mijloc nedemn, și c-am să pier
În floarea vîrstei. Însă știu că cel
Ce cîrmuiește cursul vieții mele.
O să-mi îndrepte pînza. Să pornim,
Voioși prieteni!

BENVOLIO: Tobe, răsunați!

(Ies cu toții.)

SCENA 5

Sală mare în casa lui Capulet.
Intră un taraf de muzicanți. Servitori.

SERVITORUL I: Unde-i Tigaie? Nu se prea îndeasă la strînsul mesei. Păi cum? Să pună el mîna pe-o farfurie! S-o mai și șteargă! Doamne ferește!

SERVITORUL II: Cînd toată buna cuviință încape pe mîinile cîtorva oameni, și alea nespălate, cum vrei să iasă lucru curat?

SERVITORUL I: Strîngeți scaunele! Dați la o parte bufetul! Și fiți cu ochii-n patru la argintărie! Ai grijă să-mi păstrezi o bucată de marțipan, și dacă ții un pic la mine zi-i portarului să le facă vînt înăuntru Suzanei Grindstone și cumnată-si, Nell. Hei, Antoane! Tigaie!

SERVITORUL II: Acum îs gata!

SERVITORUL I: Vă tot cheamă și vă tot caută. Cică să veniți că au nevoie de voi în sala cea mare.

SERVITORUL III: Oameni sîntem și noi! Unde să ne-mpărțim mai întîi! Dați-i zor, fraților! Dați-i zor! Și ăl de-o trăi mai mult ca toți să se înfrupte din toată pomana!

(Se retrag spre fundul încăperii. Intră Capulet cu Julieta și alții din casa lui, ieșind întru întîmpinarea musafirilor și a celor mascați.)

CAPULET: Bine-ați venit, seniori! Veți dănțui
Cu doamnele de bătături crutațe.

Sînt tare curios dacă vreuna
Se-ncumetează să mai zică nu!
De s-o codi, vezi bine că le are!
Ce ziceți? V-am atins unde vă doare!
Bine-ați venit, seniori! Purtam, cîndva,
Și eu o mască și-ndrugam și eu,
Frumoaselor, dulci șoapte la ureche,
Dacă-mi plăceau. S-au dus acele vremi!
S-au dus! S-au dus! Bine-ați venit, seniori!
Începeți muzicanți! Loc! Faceți loc!
Voi, fetelor zglobii, începeți dansul!

(Începe dansul în sunetele muzicii.)

Sporiți lumina, oameni de nimic!
Dați mesele deoparte! Stingeți focul!
E mult prea cald aici. Poftim! Poftim!
Mă bucur că-mi faci cinstea! Stai, te rog!
Stai, scumpe vere Capulet! Noi doi
I-am cam pus cruce dansului! S-a dus!
Hei! Cît o fi de cînd purtam și noi
O mască?

AL DOILEA CAPULET: Doamne sfinte! Să tot fie
Treizeci de ani!

CAPULET: Ce spui? Nu cred! Prea mult!
Păi de la cununia lui Lucențio,
Oricît ar da Rusaliile zor,
Sînt douăș' cinci de ani — și mă mascasem...

AL DOILEA CAPULET: Ba e mai mult de-atunci! Băiatul lui
E mai în vîrstă, vere; împlinește
Treizeci de ani.

CAPULET: Prostii! Băiatul lui
Acu doi ani era minor.

ROMEO: *(către un servitor)*: Ascultă!
Știi cine-i domnișoara ce cinstește
Acelui cavaler, de colo, mîna?

SERVITORUL: Nu, domnule!

ROMEO: Ah, ochii! Cum învață
Făcliile să răspîndească viață!
Atîrnă ea, de-al nopții chip, la fel
Ca de-o ureche neagră un cercel

De piatră scumpă, nestemat prea rar
Ca cineva să-l poată lua în dar.
Nu-s pămîntene-asemenea comori!
Columbă albă într-un cîrd de ciori —
Așa strălucе printre celelalte.
Am s-o pîndesc: cum o sfîrși să salte,
S-ating cu mîna-mi aspră mîna-i. Tu,
Tu inimă, ai mai iubit? O, nu!
Pe ochii mei mă jur că-ntîia oară
Văzut-am frumusețea-n astă seară.

TYBALT: Un Montague s-arată, după glas.
Băiete! Adu-mi spada! Îndrăznește
Să vină-aici mascat ca o paiață[29]
Să ia-n răspăr serbarea noastră? Cum?
Pe cinstea mea și-ăl neamului noroc,
Nu fac păcat dacă-l ucid pe loc!

CAPULET: Pari mînios, nepoate. Ce te-apasă?

TYBALT: Un Montague e, unchiule, în casă.
Un ticălos și un vrăjmaș, un ins
Venit să ne stîrnească dinadins.

CAPULET: Nu-i tînărul Romeo?

TYBALT: Ba chiar el!
Un ticălos!

CAPULET: Nepoate, să te-astîmperi!
Dă-i pace! E un om cuviincios!
Verona-ntreagă laudă purtarea
Acestui tînăr nobil dăruit.
Pentru nimic în lume n-aș dori
Vreun rău în casa mea să i se-ntîmple.
Nu-l lua în seamă, deci, și ține-ți firea.
Așa voiesc și, voia-mi de-o-nțelegi,
Alungă cu un zîmbet încruntarea
Ce nu stă bine la un bal voios.

TYBALT: Dar oaspe un mișel ca el stă bine?
Nu-ngădui să rămînă!

CAPULET: Ba eu, da!
Îngădui să rămînă, eu! Ce naiba!
Stăpîn aici sînt eu, sau tu? Poftim!
Îi cauți price! Doamne! Vrei să iști
Gîlceavă între oaspeți? Vrei să fii
Mai breaz ca alții? Vrei să le arăți
Că ești viteaz?

TYBALT: Dar, unchiule,-i rușine!

CAPULET: Pe naiba! Ești obraznic, zău așa!
Și poate să te coste scump, băiete!
Vrei să mă superi? Dă-o-ncolo! Bravo,
Copiii mei! Ești un mucos, m-auzi?
Să taci, sau dacă nu... Sporiți lumina!
Lumină mai din plin! Ce Dumnezeu!
Ți-arăt eu! Mai cu viață, dragii mei!

TYBALT: Răbdarea silnică, mînia oarbă
Se-nfruntă și în sînge-ncep să fiarbă.
Mă duc. Însă mînia-n astă seară
Înăbușită, fi-va fiere-amară. *(Iese.)*

ROMEO: *(către Julieta, prinzînd-o de mînă)*[30]

De profanez cu mîna-mi mîna-ți sfîntă,
Voi ispăși cu buzele, căci ele —
Doi pelerini sfielnici — se avîntă
Cu-o sărutare vina mea s-o spele.

JULIETA: Nu-i vinovată mîna, pelerine![31]
Ești aspru. Pelerinii, dacă vor,
Pot strînge-n palme[32] mîinile divine.
Strînsoarea asta e sărutul lor.

ROMEO: Dar pelerini sau sfinți, n-au buze, gură?

JULIETA: Da, pelerine, pentru rugăciune.

ROMEO: Mîini fie-ți, sfînto, buzele! Te-ndură!
Căci altfel deznădejdea mă răpune

JULIETA: Primind chiar ruga, sfinții stau pe loc.

ROMEO: Stai! Împlini-voi ruga mea de foc!
De gura ta păcatul meu se-anină.

(O sărută.)

JULIETA: Și buzele-mi vor pătimi pe rug.

ROMEO: Din vina alor mele? Dulce vină!
Dă-mi-o-ndărăt!

(O sărută încă o dată.)

JULIETA: Săruți cu meșteșug!

DOICA: Vă cheamă mama, domnișoară!

ROMEO: Mama!
Și cine-i mama?

DOICA: Domnule, aflați
Că e stăpîna casei, o cucoană
Deșteaptă, bună, plină de virtuți.
Pe fata asta eu am alăptat-o,

Și cine-o izbuti să o pețească —
Norocul lui! Avere berechet!

ROMEO: Se trage, deci din neamul Capulet?
Plăti-voi scump! Mi-e zălogită viața
Dușmanului!

BENVOLIO: Nu vii? Se sparge balul.

ROMEO: Mă tem de clipa asta. Mă-nspăimînt.

CAPULET: Seniori, așa curînd ne părăsiți?
Nu vreți să luați ceva? E gata masa.
O masă foarte simplă. Cum? Plecați?
Vă mulțumesc din suflet c-ați cinstit,
Iubiți seniori, serbarea! Noapte bună!
Aduceți facle! Haidem la culcare!
Tîrziu s-a mai făcut, pe legea mea!
Am ostenit. Mă duc.

(Ies toți, în afară de Julieta și doică.)

JULIETA: Ia spune-mi, doică,
Cine-i seniorul?

DOICA: E moștenitorul
Bătrînului Tiberio. I-e fiu.

JULIETA: Și cel ce trece pragul?

DOICA: Parcă-ar fi
Petruchio cel tînăr.

JULIETA: Cine-i cel
Ce n-a dansat, din urma lui?

DOICA: Nu știu!

JULIETA: Du-te de-ntreabă! Dacă-i însurat
Mormîntul îmi va fi crivat de nuntă!

DOICA: Romeo-l cheamă. Singurul fecior
Ce-l are Montague, vrăjmașul vostru.

JULIETA: Iubirea mea e-al urii mele fiu.
Eu nu-l știam. Îl știu. E prea tîrziu.
Sînt pedepsită să-ndrăgesc pe un
Vrăjmaș ca el în loc să mă răzbun.

DOICA: Ce spui? Ce spui?

JULIETA: Un vers ce mi-l spunea
Un dansator.

(Cineva strigă din casă: «Julieta!»)

DOICA Acuși! Și zi așa!
Hai, că ne-o fi și nouă! Hai! În pat!
Toți musafirii noștri au plecat.
(Ies.)

PROLOG.[33]

CORUL

Pe patul morţii-i vechiul dor, şi lin
Iubirea nouă îşi întinde mreaja.
Frumoasa ce-i schimbase doru-n chin
Îşi pierde-n faţa Julietei vraja.
Iubeşte şi-i iubit Romeo, dar,
Sorbindu-se din ochi, cei doi se tem;
El, că-şi deschide inima-n zadar,
Iar ea că-i urmărită de blestem.
El, ca vrăjmaş, putinţă n-o avea
Să-i murmure iubirea nicăirea.
Îndrăgostită, greu găsi-va ea
Prilejul să-i întîmpine iubirea.
Dar pentru-a se-ndrăgi, nestinsul foc
Al dragostei le aflã timp şi loc.

ACTUL II

SCENA 1

Verona. O potecă lîngă zidul ce ocolește grădina Capuleților. Intră Romeo.

ROMEO: Cînd inima-mi rămîne-aici, să plec?
Lut greu, te-ntoarce, regăsește-ți centrul!
(Se cațără pe zid și sare în grădină.)
(Intră Benvolio și Mercuțio.)

BENVOLIO: Romeo! Vere!

MERCUȚIO: Știe el ce face!
A șters-o să se vîre-n așternut.

BENVOLIO: Ba a sărit, din fugă, zidul. Cheamă-l,
Mercuțio!

MERCUȚIO: Prin vrajă îl menesc!
Sminteală! Nazuri! Patimă! Romeo!
Răsai măcar sub formă de suspin!
Destul să-ndrugi un vers! Destul să strigi;
«Vai mie!» să rimezi «mi-e dor» cu «mor»,
Destul să-i faci ochi dulci cumetrei Venus,[34]
Poreclă să-i scornești acelui orb
Fecior al ei, Amor, ce-a tras dibaci
Cu arcul lui, cînd regele Cophetua[35]
S-a-ndrăgostit de-o cerșetoare! Nu!
N-aude, nu tresare, nu clintește!
Face pe mortul, maimuțoiul![36] Hai,
Să-l chem prin altă vrajă. Hei! M-auzi?
Pe ochii sclipitori ai Rosalinei,
Înalta-i frunte, buzele-i de jar,
Pe gingașu-i picior, rotundu-i șold
Și dependințele din preajma coapsei —
Arată-te în propria ta formă!

BENVOLIO: Se supără dacă te-aude.

MERCUȚIO: Nu!
S-ar supăra grozav de-aș invoca
Vreun demon de o stranie natură
În cercul dragei lui și l-aș lăsa
Să-l amăgească ca și să-l descînte.
Atunci s-ar supăra. Dar vraja mea
E dreaptă și cinstită; spre-a veni,
Îl chem în numele iubitei sale.

BENVOLIO: S-o fi ascuns printre copaci, rîvnind,
În starea lui, la umezeala nopții.
Iubirea-i oarbă și-i priește bezna.

MERCUȚIO: De-ar fi ea oarbă, n-ar fi bun țintaș.
S-o fi chircit sub vreun moșmon, gîndind
Că draga lui se-aseamănă cu poama
De fete botezată drăgănea,
Cînd chicotesc pe-ascuns. De-ar fi să fie,
Romeo, ah, de-ar fi să fie ea
Deschisă drăgănea *et caetera* —
Tu, pară lunguiață. Noapte bună,
Romeo! La culcușul meu alerg!
Prea rece așternut e cîmpul. Mergem?

BENVOLIO: Să mergem! E-n zadar și n-are rost
Să-l căutăm pe cel care se-ascunde.

(Ies.)

SCENA 2

Grădina Capuleților.
Intră Romeo.

ROMEO: De răni își bate joc cel neatins.
(Julieta se arată la fereastră, deasupra lui.)
Ce licăr joacă în fereastră? Ah!
Răsare ziua — Julieta-i soare!
Te-naltă soare dalb! Răpune luna
Bolnavă, rea și galbenă de ciudă
Că tu, care-o slujești, ești mai frumoasă!
N-o mai sluji! Nu vezi? Te pizmuiește!
Vestmîntu-i de vestală, [37] trist și pal,
Pentru neghioabe-i potrivit. Aruncă-l!
Stăpîna mea! Iubita mea! De-aș ști!

Vorbește fără glas! Ei și? Ce-mi pasă!
Cu ochii îmi vorbește. Îi răspund!
Sînt prea-ncrezut! Nu mie îmi vorbește.
Doi aștri fără seamăn, din senin,
Plecînd cu treburi, roagă ochii ei
Să scapere pînă se-ntorc. Ce-ar fi
Să-i scînteieze ochii, sus, pe boltă,
Și stelele pe chipu-i? Strălucirea-i
Le-ar face de rușine, cum lumina
Semeață-a zilei rușinează lampa.
De-ar fi să fie ochii ei în cer
Atît de tare-ar lumina văzduhul,
Că păsările nopții ar porni
Să cînte toate ca în plină zi.
Pe mînă-și lasă fruntea! O, stăpînă!
De-aș fi mănușă, eu, pe alba mînă,
Ca să-ți ating obrazul!

JULIETA: Vai!

ROMEO: Vorbește!
Vorbește, înger de luciri cerești!
Deasupra mea, în noapte, strălucești
Ca-naripatul sol trimis de ceruri
Spre care muritorii uluiți
Înalță ochii și-și sucesc grumazul
Cînd trece, fără teamă, peste nori
Pe culmile văzduhului!

JULIETA: Romeo!
De ce și pentru ce ești tu Romeo?
Reneagă-ți tatăl! Leapădă-al tău nume!
Sau dacă nu, să-mi juri că mă iubești,
Și n-oi mai fi o Capulet.

ROMEO: *(aparte)* S-ascult?
Să mai ascult, sau să-i vorbesc?

JULIETA: Dușman
Doar numele îmi e, căci tu ești tu.
Nu ești un Montague; ești tu! Și ce-i
Un Montague? Nici mînă, nici picior,
Nici braț, nici față, nici o altă parte
Din trupul bărbătesc. Alege-ți altul!
Ce preț are un nume? Trandafirul,
Oricum i-ai spune, tot așa-și împarte

Mireasma dulce. Astfel și Romeo,
De l-ar chema oricum, ar răspîndi
Aceeași dulce vrajă ca și-acum,
Cînd toți îi spun Romeo. O, Romeo!
Romeo, schimbă-ți numele ce nu-i
Nimic din tot ce ai, și-n locul lui
Mă ia întreagă!

ROMEO: Fac precum dorești.
Și mă botez din nou de-mi spui «iubire».
De azi încolo nu mai sînt Romeo.

JULIETA: Cine ești tu, ce-nvăluit de noapte,
În tainele-mi pătrunzi?

ROMEO: O! După nume
Nu știu să-ți spun prea bine cine sînt.
Urît mi-e numele ce-l port, iubito,
Dușman fiindu-ți, și de l-aș avea
Scris pe-o hîrtie, în bucăți l-aș rupe.

JULIETA: Ah! Nici măcar o sută de cuvinte
De gura ta rostite n-a sorbit
Urechea mea, și-ți recunoaște glasul.
Nu ești Romeo, tu? Un Montague?

ROMEO: Nici unul nu-s nici altul, de nu-ți place.

JULIETA: Cum de-ai pătruns aici și pentru ce?
E zidu-nalt, greu de sărit și locul
Acesta pentru tine-nseamnă moarte
Dacă vreo rudă-a mea te va zări.

ROMEO: Mi-a dat iubirea aripi să m-avînt!
Nu-i zid înalt să-i poată pune piedici!
Iubirea-nfrînge tot ce-i stă în cale;
Nu pot să-mi facă nici un rău ai tăi.

JULIETA: De te zăresc pe-aici, îți curmă viața.

ROMEO: E-n ochii tăi primejdie mai mare
Ca-n douăzeci de spade de-ale lor!
De m-ai privi cu drag, aș fi ferit
De dușmănia lor.

JULIETA: Cu nici un preț
N-aș vrea să fii văzut.

ROMEO: M-ascunde noaptea
Cu neagra-i mantă. Dar de nu ți-s drag,
Mai bine-ar fi să mă găsească-aici
Și să sfîrșesc, răpus de ura lor,
Decît s-aștept, urît de tine, moartea.

JULIETA: Dar cine te-a-ndrumat să vii aici?

ROMEO: M-a îndemnat iubirea s-o întreb.
Ea m-a-ndrumat, călăuzindu-mi ochii.
Nu-s bun cîrmaci și, totuși, dacă-ai fi
La capătul pămîntului, un țărm
Scăldat de-o mare pururi zbuciumată,
Eu aş porni spre tine.

JULIETA: Masca nopții
Îmi ocrotește chipul. Nu zărești
Ce purpur îmi sădiră în obraji
Cuvintele rostite adineauri.
Le-aş lua-ndărăt, aş spune c-am mințit,
De-aş fi robită bunei cuviințe.
Dar nu-s în stare! Spune-mi; mă iubeşti?
Știu! Vei răspunde; Da! Și-am să te cred
Dar poate să te-nșeli, jurînd, și Zeus
Își bate joc de jurămîntul strîmb.
Ah, dragul meu Romeo, spune-mi drept;
Ți-s dragă-ntr-adevăr, sau poate-ți pare
Că m-am lăsat prea lesne cucerită?
Să te înfrunt, să-ți spun ursuză; Nu!
Iar tu să-ți dai silința să-mi cîștigi
Iubirea, înfrîngîndu-mi cerbicia.
Atîta tot! O, dragă Montague,
Vorbind cinstit, sînt prea îndrăgostită.
Par, poate, ușuratecă puțin,
Dar am să-ți fac dovada-n viitor
Că sînt de mii de ori mai credincioasă
Decît mironosițele viclene.
E drept c-am întrecut măsura. Dar,
Pînă să-apuc să-mi dau eu seama, tu
Ai prins de veste cît de-nvăpăiată
Îmi e iubirea. Iartă-mă! Nu-mi lua
Cuvintele ce-mi tălmăcesc pornirea
Drept un capriciu înlesnit de noapte.

ROMEO: Îți jur pe raza preacurată-a lunii,
Care-şi anină de copaci beteala...

JULIETA: O, nu jura pe-amăgitoarea lună
Ce-n fiecare lună-și schimbă discul.
Nu vreau să fii ca ea de nestatornic.

ROMEO: Pe ce să jur?

JULIETA: Nu! Nu jura de loc!
Sau dacă vrei, pe sufletul tău jură,

Zeu bun la care în genunchi mă-nchin,
Şi-am să te cred.

ROMEO: Dacă iubirea mea...

JULIETA: Nu, nu-mi jura! Atît de făr-de veste
Se petrecură noaptea asta toate,
Că nu pot să mă bucur de-al ei farmec,
Temîndu-mă să nu se risipească
Asemeni unui fulger care piere
Pînă să zici: «un fulger!» Noapte bună,
Iubitul meu! Sub calda boare-a verii,
Pîn'ne-om vedea, va fi învoaltă floare
Plăpîndul mugur al iubirii. Du-te!
Somn lin şi noapte bună! Dulcea pace
Din sufletu-mi asupra ta coboare!

ROMEO: Pleci şi mă laşi, aşa, nemîngîiat?

JULIETA: Ce mîngîieri să-ţi dau în astă noapte?

ROMEO: Să-mi juri, cum ţi-am jurat, că mă iubeşti.

JULIETA: Eu ţi-am jurat fără să-mi ceri. Şi totuşi
Aş vrea să pot acum să-ţi jur din nou.

ROMEO: Iei jurămîntul înapoi, iubito?

JULIETA: Doar ca să am ce-ţi da-napoi! Dar nu!
Îmi e destul şi-atît cît am, spre-a fi,
Asemeni mării, darnică; iubirea
Adîncă mi-e ca marea; pe cît dau,
Pe-atîta am mai mult de dăruit;
Ca marea, n-are capăt. Mi se pare
C-aud un zgomot. Du-te! Noapte bună,
Iubitul meu!

(Se aude glasul doicii strigînd din casă.)

Da, doică! Vin! Păstrează-mi
Credinţă cît lipsesc, drag Montague!
Mă-ntorc îndată!

(Iese.)

ROMEO: O, divină noapte!
Mă tem că totul nu-i decît un vis
Scornit de noapte. Pare prea frumos,
Prea dulce, ca să poată fi aievea.

JULIETA: *(se iveşte din nou, sus)*

O vorbă numai, şi-apoi: noapte bună!
Iubitul meu Romeo, de-i curată

Iubirea ta și dacă-ntr-adevăr
Vrei să ne luăm, eu voi trimite mîine
Pe cineva să-mi spui în care zi
Și unde vrei să facem cununia —
Iar eu ți-oi pune totul la picioare,
Oriunde te-oi urma, stăpînul meu!

(Glasul doicii. «Domnișoară»!)

Viu, doică, viu! Dar dacă nu-i așa,
Atunci, te rog...

(Glasul doicii: «Domnișoară!»)

Îndată, doică! Viu!
Mă lasă deznădejdii mele pradă!
Așteaptă mîine! Nu uita!

ROMEO: Mă jur
Pe viața mea că mîine...

JULIETA: Noapte bună
De mii de ori!

ROMEO: De mii de ori mai neagră
Fără lumina ta. Ca un școlar,
Zbughind-o de la școală, năvălește
Iubirea spre iubire și mai greu
Ca un școlar ce-abia-și tîrăște pașii.
Spre școală, se desparte.

JULIETA: *(Se retrage încet.)* Mă auzi,

(ivindu-se iar sus)

Romeo? Ah! De ce n-am glas de șoim
S-ademenesc, ca el, spre cuib perechea!
Glas moale și fricos îți dă sclavia![38]
Aș sparge grota unde doarme Echo[39]
Și vocea-i mult mai răgușită-ar fi
Decît a mea rostind mereu; Romeo!

ROMEO: Mă cheamă viața mea pe nume. O!
Cît de-argintiu și blînd răsună glasul
Îndrăgostiților în noapte! Nu-i,
Pentru auz, o muzică mai dulce!

JULIETA: Romeo!

ROMEO: Da, iubito!

JULIETA: Cînd ai vrea
Să vie mîine?

ROMEO: Pe la ora nouă.
JULIETA: Vai! Pîn-atunci sînt douăzeci de ani!
Iar te-am chemat și mi-am uitat de ce.
ROMEO: Rămîn aici pînă-ți aduci aminte.
JULIETA: Dacă rămîi, am să-mi aduc aminte
C-aș vrea să tot rămîi și-am să tot uit.
ROMEO: Mă lasă-atunci să stau mereu aici
Ca tu să uiți mereu și voi uita
De oameni și de lume!
JULIETA: Du-te! Du-te!
Se luminează! Te-aş lăsa să pleci
Cum lasă-n joacă pasărea, o fată,
Din mîini să-i scape, ca s-o tragă iar
De șnurul de mătase înapoi,
În colivie, pizmuindu-i zborul
Din prea mult drag.
ROMEO: Ca pasărea din laţ
Aș vrea să fiu!
JULIETA: Și eu aș vrea, iubitule!
Te-aş omorî cu sărutări! Şi-acum,
Hai, du-te! Noapte bună. Despărţirea
Îmi e o suferință-atît de dulce,
Că pînă-n zori ţi-aş spune; Noapte bună! *(Pleacă.)*
ROMEO: Aștearnă-ți-se somnul lin, pe pleoape,
Și pacea blîndul suflet să-ți adape.
Trec pe la schivnic să-i cer sfat și faptă.
Să-i spun de fericirea ce m-așteaptă! *(Iese.)*

SCENA 3

Chilia călugărului Lorenzo.
Intră călugărul Lorenzo, ducînd un coş.

LORENZO: Zorii surîd posacei nopți și-mbină,
Spre răsărit, lungi panglici de lumină.
În calea zilei bezna-și face loc,
Titan[40] suind cu roțile-i de foc
Împleticindu-se. Dar mai nainte
Ca ochiul soarelui, aprins, să zvinte
A nopții rouă, negura s-o-nghită,
Eu trebuie, în coșul de răchită,
Flori prețioase cu anume suc

Și ierburi veninoase[41] să apuc
Să strîng. La toate cîte-n fire sînt
Izvor le e țărîna și mormînt.
Necontenit ivește soiuri vii,
Și alăptează feluriți copii
La sînu-i nesecat; în toți ea țese
Nebănuite însușiri alese.
Ce mari puteri se-ascund în blînde flori,
În ierburi și în pietre uneori!
Din tot ce dă țărîna, de mă-ntrebi,
Netrebnic nu-i nimic, îndeosebi.
Dar tot ce-i bun, cînd nu e socoteală,
Se-ntoarce-n rău; virtutea se răscoală
Și se preschimbă-n viciu, iară viciu
În faptă bună; fragedul caliciu
De floare-ascunde-ntr-însul, bunăoară,
Și leacuri și veninul ce omoară.
Dacă-l miroși te farmecă, pe drept,
Însă de-l guști stă inima în piept.
În om și-n ierburi doi dușmani se-nfruntă;
Pornirea blîndă și voința cruntă —
Și cînd ce-i rău își face-n floare parte,
Curînd potirul e-nghițit de moarte.

(Intră Romeo.)

ROMEO: Părinte, bună dimineața!

LORENZO: Fii
De ceruri ocrotit! De unde vii
Să-mi dai binețe-n zori, cu dulce glas?
Să-ți iei, în faptul zilei, bun rămas
De la culcuș, se vede că te mînă
Vreun neastîmpăr. Inima-mi bătrînă
E argăsită-n rele și necaz:
Mă țin și noaptea gîndurile treaz.
Dar cînd ești tînăr, zdravăn, n-ai habar!
De aur îți e somnul! Așadar
Cam ce-a putut, devreme, să te-ndemne
Să sări din pat? Neliniștea, pesemne.
Sau dacă nu, și cred că nu mă-nșel,
Romeo-al nostru n-a dormit de fel.

ROMEO: Mai dulce-a fost odihna mea ca somnul.

LORENZO: Ai fost la Rosalina, te ierte Domnul!

ROMEO: Nu. Rosalina, ci chinul dinainte,
Le-am dat uitării. S-a sfîrșit, părinte!

LORENZO: Te știu băiat cuminte. Unde-ai fost?

ROMEO: Ți-oi spune! Întrebarea n-are rost!
Aseară-n casa dușmanului meu
O fată m-a rănit. La fel de greu
A fost și ea rănită. Doar vreun leac
Sfințit să-i vină răului de hac.
Vezi dar, părinte, eu, ca bun creștin,
Mă rog pentru dușmanul meu hain.

LORENZO: Mărturisește-mi totul, nu pe sfert,
De vrei să te dezleg și să te iert.

ROMEO: Să-ți spun atunci al inimii secret;
Mi-e dragă fata cui? Lui Capulet.
Și eu i-s drag. Rămîne,-mi pare mie,
Să ne unești prin sfînta cununie.
Cînd, unde, cum ne-am îndrăgit și cît,
Îți spun pe drum. E lucru hotărît;
Să ne cununi chiar azi. Neapărat!

LORENZO: Pe sfîntul Francisc![42] Tare te-ai schimbat!
Dar Rosalina? Tinerii se-nșală;
Se îndrăgesc din ochi, la repezeală.
Șiroi de lacrimi ți-au pătat lumina
Și-obrajii palizi pentru Rosalina.
Sărată apă curs-a în neștire
Să-ți pritocească searbăda iubire.
Răsună cerul de suspinul vechi
Și plînsul tău îmi hăuie-n urechi.
De-atîtea lacrimi ce-au pornit să scurme,
Pe chipul tău se văd și astăzi urme.
Iar chin adevărat de-a fost, pricina
Mîhnirii tale fost-a Rosalina.
De te-ai schimbat, repetă pe de rost;
Femeia piere cînd bărbatu-i prost.

ROMEO: C-am îndrăgit-o mă certai mereu.

LORENZO: Că idol ți-o făceai, iubitul meu.

ROMEO: Ziceai să-ngrop iubirea sub pămînt.

LORENZO: Dar nu să tulburi alta, din mormînt.

ROMEO: Să nu mă certi! Iubind pe-această fată
Ea-mi dă, în schimb, iubirea-i drept răsplată
Cealaltă nu.

LORENZO: Pesemne luase-aminte
Că nu făceai decît să-nșiri cuvinte.
Dar hai cu mine, tînăr nestatornic,

Căci poate să te sprijin fi-voi vrednic,
Şi între neamuri, trainica unire,
Schimba-va ura veche în iubire.

ROMEO: Să mergem cît mai grabnic!

LORENZO: Mai domol!
Te-mpiedici cînd alergi, şi calci în gol.
(Ies.)

SCENA 4

O stradă.
Intră Benvolio şi Mercuţio.

MERCUŢIO: Pe unde naiba bîjbîie Romeo?
În noaptea asta o fi dat pe-acasă?

BENVOLIO: De unde! Am vorbit cu pajul lui.

MERCUŢIO: Ah! Rosalina! Inimă de piatră!
O să-l înnebunească, chinuindu-l.

BENVOLIO: Ştii că Tybalt, din neamul Capulet,
I-a şi trimis acasă o scrisoare.

MERCUŢIO: O provocare la duel, nici vorbă.

BENVOLIO: Romeo-i va răspunde.

MERCUŢIO: Orice om
Ce ştie carte i-ar putea răspunde.

BENVOLIO: Va răspunde celui ce i-a trimis scrisoarea şi-i va plăt sfidarea cu sfidare.

MERCUŢIO: Vai, bietul Romeo! E ca şi mort. Străpuns de ochiul negru al unei pale fete. Îi ţiuie-n ureche un cîntec de iubire şi inima îi e găurită, drept în mijloc, de săgeata arcaşului orb.[43] Ăsta e om să lupte cu Tybalt?

BENVOLIO: De ce nu! Cine-i Tybalt?

MERCUŢIO: Mai ceva decît prinţul pisicilor.[44] Ţi-o spun eu. O! E căpitanul temerar al complimentelor. Mînuieşte spada cum ai ţine tu isonul după o carte de rugăciuni, păstrînd tactul, măsura şi pauza. Lungeşte nota, unu, doi — şi la trei ţi-a şi înfipt sabia-n piept. E-n stare să decapiteze şi-un bumb de mătase. Ăsta da, zic şi eu spadasin! Spadasin, nu glumă! De mîna-ntîi! Cînd te-a prins, nu mai scapi teafăr din mîna lui. Ah! Ce *passado*[45] fără pereche! Ce *ponto reverso!*[46] Gata! Atins!

BENVOLIO: Ce vrei să zici?

MERCUȚIO: Lua-i-ar dracu pe toți pelticii ăștia, caraghioși și afectați, care-ți vorbesc din vîrful limbii. «Fină lamă, pe-onoarea mea! Grozav bărbat! Straşnică muierușcă!» Ah, dragul meu, nimic nu mi se pare mai jalnic decît să ne lăsăm pișcați de bărzăunii ăștia pripășiți pe-aici de cine știe unde, de acești domni puși la punct, de acești *pardonnez-moi!* atît de lihniți după tot ce-i nou, că nu le mai place nimic din ce-i vechi. Mi-e lehamite de *bons-bons*-urile lor![47]

(Intră Romeo.)

BENVOLIO: Iată-l și pe Romeo!

MERCUȚIO: Pare-ar-fi o scrumbie sfarogită și stoarsă de icre. Vai, carne, carne omenească, te-ai matofit și te-ai uscat — ești iască. A dat acum în pataramaua lui Petrarca.[48] umblă cu luminarea după rimele cele mai rare. Pe lîngă iubita lui, Laura e o biată slujnică, deși iubitul ei se pricepea s-o cînte în versuri ceva mai bine decît Romeo. Didona,[49] o zdreanță, Cleopatra, o țigancă.[50] Helena[51] și Hero[52] niște tîrîturi de duzină. Thisbe[53], o fi avut ea ochi frumoși, dar nimic altceva. *Bonjour*, senior Romeo! Te salut pe franțuzește, potrivit cu nădragii tăi franțuzești. Frumos ne-ai tras pe sfoară azi noapte!

ROMEO: Bună dimineața la amîndoi. Cum v-am tras pe sfoară?

MERCUȚIO: Ne-ai tras chiulul, domnule! Ne-ai tras chiulul! Nu pricepi?

ROMEO: Iartă-mă, dragă Mercuțio! Am avut de îndeplinit ceva grabnic și în asemenea împrejurări nu se cere să dai dovadă de prea multă curtenie.

MERCUȚIO: Vrei să spui că aveai nevoie de curtenie pentru treaba grabnică despre care vorbești, fiind obligat pesemne, să faci ploconeli pînă la pămînt.

ROMEO: Zi mai bine: o reverență.

MERCUȚIO: Aici, să știi c-ai nimerit-o!

ROMEO: O lămurire cît se poate de curtenitoare.

MERCUȚIO: Într-adevăr: o floare pe culmea curteniei.

ROMEO: O floare printre cavaleri.

MERCUȚIO: Bine zici!

ROMEO: Pînă și pantoful meu e înflorit cu panglicuțe.

MERCUȚIO: Întocmai. Și, ca să mergem mai departe cu potriveala de cuvinte, cînd pantoful ți s-a făcut praf, adică atunci cînd singura și unica lui talpă s-a tocit cu desăvîrșire, gluma e singura și unica mîngîiere care ți-a rămas.

ROMEO: Gluma cu o singură talpă, unică, singură, singulară și calpă!

MERCUȚIO: Dragă Benvolio! Dă-mi o mînă de ajutor! Mintea mea o ia razna!
ROMEO: Plesnește-o cu biciul și strînge-o-n pinteni! Altfel pierzi alergarea.
MERCUȚIO: Dacă ți-aleargă mintea ca la cursele de cai, atunci mă dau bătut. Într-un singur simț de-al tău ai mai multă agerime decît am eu în toate cele cinci simțuri ale mele. Cum să mă iau la întrecere cu tine?
ROMEO: Te cunosc eu. Îmi dai mereu tîrcoale. N-ai astîmpăr: ții morțiș să mi-o iei înainte.
MERCUȚIO: Pentru gluma asta te mușc de ureche!
ROMEO: Nu, cal de curse! Dezvață-te să muști.
MERCUȚIO: Spiritul tău e un măr dulce și totodată amar ca fierea. Un sos din cale-afară pipărat.
ROMEO: Tocmai bun pentru friptura de gîscă.
MERCUȚIO: Spiritul tău e ca pielicica din poveste, nici cît palma de mare, dar care se întinde și se lățește pînă ajunge lată de-un metru.
ROMEO: Dacă lățesc sensul cuvîntului «lat» și-l pun alături de «gîscă», se vede cît de colo că ești o gîscă lată!
MERCUȚIO: Ia spune! Nu-i mai bună gluma decît scîncelile și bocetele tale de îndrăgostit fără noroc? Acum ești plin de voie bună. Ești altul! Ești Romeo! Așa cum te-a făcut natura și arta. Ești ceea ce trebuie să fii. Dragostea ta copilărească parc-ar fi un nebun gonind cu limba scoasă de ici colo, doar, doar o găsi o gaură în care să-și lepede sceptrul.
BENVOLIO: Ajunge! Isprăvește!
MERCUȚIO: Vrei să-mi isprăvesc povestea tocmai cînd am ajuns la coadă?
BENVOLIO: Altfel ai lungi-o din cale-afară.
MERCUȚIO: Te-nșeli! Oricum, tot i-aș fi scurtat coada, pentru că-i dădusem de fund și n-aveam cum să merg mai departe.
ROMEO: Altceva mai bun nici n-aveai de făcut. *(Intră doica și Peter.)*
MERCUȚIO: O pînză! O pînză! O pînză-n depărtare![54]
BENVOLIO: Ba două, două; o iie și-un surtuc.
DOICA: Peter!
PETER: Ce dorești?
DOICA: Dă-mi evantaiul, Peter!
MERCUȚIO: Dă-i-l, dragă Peter! Vrea să-și ascundă fața, avînd în vedere că evantaiul e mai arătos decît obrazul dumisale.
DOICA: Bună dimineața, domnii mei!
MERCUȚIO: Bună seara, grațioasă doamnă!

DOICA: De ce, mă rog, bună seara?

MERCUȚIO: Pentru că, după cîte știți și dumneavoastră, nu mai e de mult dimineață. Limba dezmățată de pe cadranul ceasornicului stă sculată la amiaza mare.

DOICA: Zău, nu ți-o fi rușine? Ce fel de om ești?

ROMEO: Un om, doamnă, pe care Dumnezeu l-a zămislit spre propria lui pagubă.

DOICA: Că bine zici! Spre *porpria* lui pagubă! Parcă așa ziseși? Dar rogu-vă, domnii mei, nu cumva știe vreunul din dumneavoastră să-mi spună unde l-aș putea găsi pe tînărul Romeo?[55]

ROMEO: Știu eu. Dar tînărul Romeo va fi mai bătrîn cînd vei da de el decît atunci cînd ai pornit să-l cauți. Pînă una alta, eu sînt cel mai tînăr care răspunde la numele pomenit, în lipsa altuia mai vrednic.

DOICA: Bine zici!

MERCUȚIO: Cum? Ce e mai rău în lume la dumneata e bine? Frumos, frumos îți șade!

DOICA: Domnul meu, dacă într-adevăr, dumneata ești Romeo, aș avea să-ți spun ceva, *siparat.*

BENVOLIO: Să știi că-l poftește deseară la *sipareu!*

MERCUȚIO: O țață! O codoașă! O codoașă! Păzea!

ROMEO: Și ce-ai găsit?

MERCUȚIO: N-am găsit un iepure, domnule, se-nțelege. Sau poate da, dacă e vorba de iepurele făcut pateu în postul Paștelui, împănat și rîncezit înainte de a fi mîncat.

(Cîntă.)

Un iepure bătrîn, cu blana sură,
Un iepure bătrîn, cu blana sură,
De Paști, în post, e bun să-l faci friptură.
Dar dacă-i prea mult timp păstrat
Bătrînul iepure-mpănat,
Se strică pîn' să-l bagi în gură.

Romeo, te duci acasă? Venim și noi la cină.

ROMEO: Luați-o înainte. Viu numaidecît.

MERCUȚIO: Adio, străveche doamnă! Adio!

(Cîntă.) «Dónna, dónna, dónna». *(Mercuțio și Benvolio pleacă.)*

DOICA: Adio, domnilor! Spune-mi, rogu-te, domnule, cine-i negustorul acela de vorbe deocheate?

ROMEO: Un anume domn, doică dragă, căruia-i place să se audă vorbind, și care într-o singură minută turuie mai mult decît ar fi în stare s-asculte o lună întreagă.

DOICA: Dacă l-o pune dracu să mai vorbească urît cu mine, apăi i-arăt eu lui. Cu mine nu-i merge, chiar de-ar fi mai breaz decît e, și pe deasupra ca încă douăzeci de găgăuți de teapa lui. De n-oi putea să-i vin eu de hac, o să se găsească alții să-i bage mințile-n cap... Auzi nerușinatul! Că doar n-o fi crezînd că sînt una d-alea cu care-și pierde dumnealui vremea, nici n-am mîncat cu el dintr-o strachină. *(Întorcîndu-se către Peter.)* Tu ce-mi stai cu mîinile-n sîn? Cum de te rabdă inima să-l lași pe orice necioplit să-și bată joc de mine?

PETER: N-am auzit pe nimeni să-și bată joc de dumneata. Dacă-aș fi auzit ceva, trăgeam pe loc spaga, zău așa. Sar și eu, ca oricare altul, dacă-i vorba de o pricină dreaptă și dacă legea-i de partea mea.

DOICA: Pe sfîntul Dumnezeu, mă cutremur toată! Auzi, ticălosul! *(Către Romeo.)* Cu voia dumitale aș vrea să-ți spun o vorbuliță. Cum ziceam: stăpîna mea cea tînără m-a mînat încoace să vă caut. Ce anume m-a rugat să vă spun, păstrez deocamdată pentru mine. Dar vreau să vă spun, înainte de toate, că dacă vi-i în gînd numai s-o amăgiți, cum zice lumea, ar fi un lucru cît se poate de urît, pentru că, vezi dumneata, nobila noastră domnișoară e foarte fragedă, așa că dacă-ați umbla cu șoșele și momele ar fi, zău, o purtare cum nu se află alta mai josnică față de o domnișoară de neam bun și, ca să zic așa, neobrăzare curată.

ROMEO: Doică, te rog spune-i stăpînei dumitale că jur pe...

DOICA: Minunat, minunat, zău așa. Îi spun eu, n-aveți grijă. Doamne, Dumnezeule ce bine-o să-i pară cînd o auzi!

ROMEO: Dar, doică dragă, ce-ai de gînd să-i spui? Nici nu m-asculți.

DOICA: Am să-i spun, domnule, că v-ați legat prin jurămînt, ceea ce, după părerea mea, e o purtare demnă de un senior.

ROMEO:
Azi după-amiază
La spovedanie să-i spui să vie.
Lorenzo, bunul frate, în chilie
Ne și cunună. Iată, pentru trudă.

DOICA:
Nu, domnule, nu iau măcar un sfanț!

ROMEO:
Ia, rogu-te! Nu-i mare lucru! Ia!

DOICA:
Azi după-amiază? Vine ea, n-ai teamă!

ROMEO:
Așteaptă, doică,-n dosul mînăstirii.
Cam într-un ceas, ți-aduce sluga mea
O scară de frînghie. Am să urc,
Pe ea, la miezul nopții, spre semețul
Catarg al fericirii mele. Doică,

Ţi-oi răsplăti silinţa. Mergi cu bine!
Şi spune-i domnişoarei ce ţi-am spus.

DOICA: Să îţi ajute Domnul! Stai oleacă!

ROMEO: Ce-i, doică dragă?

DOICA: Pajul dumitale
Îşi ţine gura? Ştii zicala: Doi
Păstrează taina cînd e unu-n groapă!

ROMEO: Fidel mi-e pajul ca şi spada mea!

DOICA: Prea bine, domnule. Stăpîna mea e cea mai dulce fetişoară din lume. Doamne, Doamne, mai ieri-alaltăieri era doar atîtica. Oh, dar ce voiam să spun? E în oraş un senior pe care-l cheamă Paris. Tare ar mai vrea s-o-mbrobodească, dar ea, mînca-o-ar mama, s-ar uita mai degrabă la un broscoi, la cel mai slut dintre broscoi, decît la el. O mai necăjesc eu, cîteodată, vrăjindu-i că Paris e bărbat chipeş ca nimeni altul şi că s-ar potrivi cu ea. Dar nici n-apuc să deschid bine gura şi ea, sărmănica, se face albă ca varul, să mă bată Dumnezeu dacă-ţi mint. Numele florii de-i zice rosmarin şi Romeo, numele dumitale, nu încep cu aceeaşi slovă?

ROMEO: Ba da, doică. Amîndouă încep cu litera R. De ce întrebi?

DOICA: Ei, că hîtru mai eşti! Cu R s-ar brodi de minune să-neapă un nume de cîine. Cînd zici R, parcă mîrîi! Doamne, că slobodă sînt la gură! Nu, nu! Am luat eu seama că începe cu altă slovă! Vai, dacă-ai şti ce frumos vorbeşte de matale şi de rosmarin! Nu te-ai mai sătura ascultînd-o!

ROMEO: Să-i spui stăpînei tale c-o salut.

DOICA: O, negreşit! De mii de ori!

(Romeo iese.)

Hei, Peter!

PETER: Porunca!

DOICA: Ia-o-nainte! Ţine evantaiul!

(Ies.)

SCENA 5

Grădina lui Capulet.
Intră Julieta.

JULIETA: Bătea de nouă cînd trimis-am doica.
Zicea că vine-n jumătate ceas.
Sau nu l-o fi găsit? Cu neputinţă!

Abia se mișcă! S-ar cădea, iubirii
Să-i fie gînduri solii, iuți ca raza
De soare ce din rîpi alungă ceața.
Iubirii-i trag columbe repezi brișca,
Și-aripi mai iuți ca vîntul Amor are.
Urcat-a soarele nămiaza, culmea
Cea mai de sus, iar de la nouă sînt
Trei ore lungi pîn-la nămiezi. Și totuși
Ea nu s-a-ntors. De-ar fi îndrăgostită
Și sîngele i-ar fierbe, ar zbura
Mai repede ca mingea, între mine
Și dulcea mea iubire, repezită
De vorbele schimbate între noi.
Bătrînii parcă sînt lipsiți de viață:
Stîngaci, înceți, greoi și suri ca plumbul.

(Intră doica și Peter.)

O, Doamne! Iat-o! Doică, ce-mi aduci?
L-ai întîlnit! Zi-i servului să plece!

DOICA: Așteaptă lîngă ușă, Peter!

JULIETA: Spune!
Hai, spune, doică! Doamne! Ce te-ncrunți?
O, chiar de-i tristă vestea, fii voioasă!
De-i bună, cu-o figură mohorîtă
Nu-i frînge armonia, cînd mi-o cînți!

DOICA: Sînt istovită! Stai, să-mi trag suflarea!
Ce-am mai gonit! Mi-e trupul sfărîmat!

JULIETA: Ți-l dau pe-al meu în schimbul știrii tale.
Zi, doică dragă! Spune! Te implor!

DOICA: Ce-i zorul ăsta, Sfîntă Născătoare!
Nu vezi că nu mai suflu?

JULIETA: Ba respiri!
Cum poți să nu mai sufli cînd respiri
Și vlagă ai să-mi spui că nu mai sufli?
De cînd tot spui că n-ai puteri a spune
Spuneai ce-aveai de spus. Vești proaste, bune?
Răspunde-mi dintr-o dată: da sau ba?
Ai timp pe urmă pentru floricele.
Ce vești aduci? Răspunde: bune, rele?

DOICA: Păi de! Ai cam scrîntit-o! Nu te pricepi s-alegi. Auzi colo! Romeo și bărbat! Nu prea-mi vine să cred, deși e mai frumos la chip, cu pulpe mai lungi decît mulți alții iar mîna și piciorul,

întregul trup, pe cît îmi dau eu seama, e fără asemuire. Nu-i el chiar culmea curteniei dar pot să jur că-i blînd ca mielul. Așadar, vezi-ți de treabă, domnișoară, și mulțumește-i Celui de sus. Ia spune-mi: azi la prînz ai mîncat acasă?

JULIETA: Nu! Nu! Și tot ce-mi spui acum, știam.
Ce-a zis de cununie? Ce zicea?

DOICA: Vai, cum mă doare capul! Bietul cap!
Zvîcnește, gata-gata să-mi plesnească!
Ah, și spinarea! Biata mea spinare!
Cum ți-o veni să mă alergi atît?
Oh, nu mai pot! Zău, mă omori cu zile!

JULIETA: Îmi pare tare rău că nu ți-e bine.
Dar spune-mi, doică, ce zicea Romeo?

DOICA: Romeo, prea iubitul dumneavoastră,
Senior cinstit, frumos, curtenitor,
Cu suflet blînd, și-aș pune mîna-n foc,
Plin de virtuți, zicea . . . Dar unde-i mama?

JULIETA: Cum unde-i mama? Undeva, prin casă!
Alt unde-ai vrea? Ah! Ce răspuns ciudat!
«Romeo, preaiubitul dumneavoastră,
Senior cinstit, frumos, curtenitor...
Dar unde-i mama?»

DOICA: Maică preacurată!
Da' repezită ești! Te superi, ai?
Deci asta mi-e răsplata că mi-am frînt
Picioarele? De astăzi înainte
Să-ți vezi, fetițo, singură de treburi!

JULIETA: Mai lasă-mă cu mofturile! Spune-mi
Ce-a zis Romeo?

DOICA: Oare azi ai voie
Să mergi la spovedanie?

JULIETA: Da. Am.

DOICA: Te du-n chilia fratelui Lorenzo.
Un mire vei găsi, să-i fii mireasă.
Ptiu! Uite cum s-a-mbujorat la față!
Iau foc obrajii de-ți mai spun ceva!
Tu la sihastru du-te! Eu mă duc
Să caut scara, scara de frînghie,
Pe care, pe-nnoptate, păsărarul
S-o cățăra în cuibul păsăricii.
Eu duc tot greul ca să-ți fie bine.
La noapte, însă, tu vei duce greul.

Cobor să-mbuc ceva. Iar tu, fetițo,
Spre schit pornește.

JULIETA: Zbor cît ai clipi!
Alerg spre fericire, doică dragă!
(Ies.)

SCENA 6

Chilia călugărului Lorenzo.
Intră călugărul Lorenzo și Romeo.

LORENZO: Binecuvînte cerul sfînta slujbă!
Feriți să fiți de griji și de mustrări!

ROMEO: Amin! Dar orice grijă s-ar ivi,
N-ar covîrși deplina fericire
Ce-o simt cînd o privesc o clipă doar...
Binecuvîntă-aceste mîini unite,
Și vină moartea, dacă-o vrea. Eu știu
Că e a mea, și-atîta îmi ajunge.

LORENZO: Pornirile prea vii n-au lungă viață,
Ca pulberea și focul, mistuite
De flacăra sărutului. Ți-e greață
Din miere de te-nfrupți prea mult, și dacă
Mănînci fără măsură, ți se-apleacă.
Iubirea o-ntărești prin cumpătare.
Tîrziu ca melcu-ajungi, grăbind prea tare.

(Intră Julieta.)

Sosește! Iat-o! Pasul ei ușor,
Pe-aceste lespezi vechi, aduce-a zbor!
Pe pod țesut de funigei coboară
Îndrăgostiții-n nopțile de vară,
Și nu cad, nu — atît e de ușoară
Deșertăciunea dragostei!

JULIETA: Părinte!
Cu plecăciune!

LORENZO: Fiica mea! Romeo
Ți-o mulțumi pentru-amîndoi.[56]

JULIETA: Și eu.
Căci altfel de prisos îmi mulțumește.

ROMEO: Ah, Julieta! De-a ajuns în pisc,
Și dacă bucuria știi mai bine

S-o zugrăvești, văzduhu-nbălsămează
Cu răsuflarea ta, dă glas adînc
Deplinei fericiri ce ne-mpresoară
În ceasul legămîntului visat.

JULIETA: Simțirea-i mai bogată-n corzi ca vorba!
Mai mîndră-i ea, decît podoaba ei!
Doar cerșetorii-și numără arginții.
Iubirea mea-i prea mare. Nu-s în stare
Să-i știu comoara nici pe jumătate!

LORENZO: Veniți cu mine! N-o să țină mult.
Singuri să stați n-aveți îngăduință,
Cît slujba nu vă leagă-ntr-o ființă.

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

O piață publică.
Intră Mercuțio, Benvolio, un paj și servitori.

BENVOLIO: Mercuțio, să mergem. E zăduf,
Și Capuleții au ieșit în stradă.
Plutește-n aer lupta. Se-nfierbîntă,
Cînd e dogoare, sîngele-ațîțat.

MERCUȚIO: Parc-ai fi unul d-ăia de-și aruncă sabia pe masă, cum intră pe ușa cîrciumii și strigă din răsputeri: «deie Domnul să n-am nevoie de tine!» — dar nici n-apucă să tragă al doilea pahar, că se și repede, netam-nesam, cu sabia ridicată la cîrciumar.

BENVOLIO: M-asemui eu cu unul din ăștia?

MERCUȚIO: Lasă, lasă! Te aprinzi cît ai bate-n palme, ca orice june italian, ești oricînd gata să-ți ieși din balamale și, o dată ieșit, să te bălăbănești fără oprire.

BENVOLIO: Cum așa?

MERCUȚIO: Păi, dacă-ar mai fi unul ca tine, în scurt timp n-ar mai rămîne nici unul din voi, pentru că v-ați face de petrecanie unul altuia. Zău dacă n-ai fi în stare să te iei de gît cu cine știe cine, numai pentru că ar avea în barbă un fir de păr mai mult sau mai puțin decît ai tu. Te-ai lua la harță cu cineva care sparge nuci, numai pentru că ochii tăi au culoarea cojii de nucă. Spune-mi: care alți ochi, în afară de-ai tăi, ar putea găsi într-asta pricină de ceartă? Ți-e plină scăfîrlia de gîlceavă, cum e găoacea oului de gălbenuș, cu toate că, nu o dată, ți-a plesnit capul, ca o coajă de ou, din pricina certurilor. Te-ai dat la unul care-a tușit pe stradă și ți-a trezit cîinele din somn. Nu i-ai căutat tu ceartă cu lumînarea unui pîrlit de croitor pentru că îndrăz-

nise să-și îmbrace surtucul nou-nouț înainte de Paști?[57] Nu tot așa, altuia, pentru că-și legase încălțările noi cu șireturi vechi? și tocmai tu te-ai găsit să-mi ții în frîu firea nepotolită!

BENVOLIO: Ba dacă-aș fi ca tine de arțăgos și pus pe rîcă, zău că mi-aș scoate viața la mezat și-aș vinde-o în folosință veșnică, oricui s-ar milostivi să-mi dea în schimbul ei nu mai mult de un ceas și un sfert de viață neprimejduită.

MERCUȚIO: În folosință veșnică! Nu-i rău!

BENVOLIO: Iată! Vin Capuleții! Pe viața mea!

MERCUȚIO: N-au decît! Puțin îmi pasă!

(Intră Tybalt și încă vreo cîțiva.)

TYBALT: Țineți-vă pe-aproape. Am ceva de vorbit cu dumnealor. Bună ziua, domnilor! O vorbă numai, cu unul dintre dumneavoastră.

MERCUȚIO: O vorbă numai, cu unul dintre noi? Mai dați ceva pe deasupra! Să zicem: o vorbă și-o lovitură!

TYBALT: Sînt gata să vă-mplinesc dorința, domnule, dacă-mi dați prilejul.

MERCUȚIO: N-ai vrea să ți-l iei singur, fără să ți-l mai dăm?

TYBALT: Mercuțio, îi cînți în strună lui Romeo...

MERCUȚIO: Îi cînt în strună? Ce? Crezi că sîntem diblari? A, dacă ții cu tot dinadinsul să fim, o să-ți împuiem urechile cu note sparte. Iată-mi arcușul! Așteaptă că te face el să joci! Ei, drace! Auzi! Îi cînt în strună!

BENVOLIO:
Pe-aicea trece lume. Să găsim
Un loc mai dosnic. Luați-o mai domol,
Sau hai să mergem. Toți cîți trec pe-aici
Holbează ochii.

MERCUȚIO:
Lasă să-i holbeze!
De ce au ochi în cap? De-aici nu plec
De dragul nimănui. Aici rămîn!

(Intră Romeo.)

TYBALT:
Rămîi cu bine! Iată omul meu!

MERCUȚIO:
De-ți poartă el livreaua, să mă spînzuri!
Stîrnește-l și-o s-o capeți. Doar așa
E «omul» vostru, înălțimea-voastră.

TYBALT:
Romeo, ura ce ți-o port, în vorbe
S-ar tălmăci așa: Ești un netrebnic!

ROMEO:
Tybalt, eu te iubesc dintr-o pricină
Ce mă silește să-mi strunesc mînia
Pricinuită de salutul tău.

Nu-s un netrebnic. Deci, rămîi cu bine.
M-asemuiești cu altul.

TYBALT: Hei, băiete!
Atîta nu-i de-ajuns să-ți iert ocara.
Întoarce-te și trage spada!

ROMEO: Jur
Că-n viața mea nu te-am vorbit de rău.
Și-ți spun că te iubesc cît nu gîndești,
Pîn-o să afli pentru ce anume.
Deci, scumpe Capulet — un nume drag
Întocmai ca și-al meu — te du în pace!

MERCUȚIO: Ce umilință josnică! Pe loc
Am s-o răzbun cu ascuțișul spadei!

(Trage spada.)

Tybalt, spaima guzganilor![58] Păzea!

TYBALT: Ce-ți năzări? Ce-i mai fi vrînd și tu?

MERCUȚIO: Nimic mai mult, scumpe crai al pisicilor, decît una din cele nouă vieți ale matale. Aștept cu desfătare să ți-o iau. Și dacă nu te porți cum se cuvine, mă voi grăbi să ți le smulg pe celelalte opt. N-ai vrea să tragi de ureche sabia? Dă-i zor, pînă n-apuc să-ți retez urechile cu spada mea!

TYBALT: Fie cum dorești!

(Trage spada.)

ROMEO: Mercuțio! Jos spada!

MERCUȚIO: Ce aștepți?
Hai, domnule! Întoarce-te! Fandează! *(Se luptă.)*

ROMEO: Benvolio! Desparte-i! Nu-i lăsa!
Sînteți nebuni? Opriți nelegiuirea!
Tybalt! Mercuțio! Doar știți că prințul
Nu-ngăduie-n Verona înfruntări!
Tybalt! Mercuțio! Stați!

(Tybalt și însoțitorii lui ies.)

MERCUȚIO: M-a străpuns!
Blestem pe neamurile voastre! Ah!
M-a-mpuns și-a șters-o teafăr!

BENVOLIO: Ești rănit?

MERCUȚIO: Nimic! O zgaibă! Aleluia! Drace!
Dar unde-i pajul? Du-te după doctor...

(Pajul pleacă.)

ROMEO: Nu-ți pierde firea, omule! Spărtura
Nu poate fi adîncă. Nu-i așa?

MERCUȚIO: Așa-i! Nu poate fi cît un puț de adîncă, nici largă cît, o ușă de biserică. E tocmai bună să mă dea gata. Dacă mîine aveți nevoie de mine, mă găsiți în coșciug! Pun prinsoare că mi-a sosit ceasul. Blestem pe neamurile voastre! Drace! Auzi cine s-a găsit să mă zgîrie de moarte! O javră, un ghiorlan, un chițcan, un cotoi! Un fanfaron, un ticălos care mînuiește spada după toate regulile aritmeticii. Dracu te-a pus, să te vîri între noi? Pe sub brațul tău m-a-mpuns, Romeo!

ROMEO: Vream să te cruț!

MERCUȚIO: Leșin! Du-mă-ntr-o casă
Benvolio, mai repede! Blestem
Pe neamurile voastre ce m-au dat
Drept hrană viermilor! Rău am pățit-o!
Rău, rău de tot! Ah, neamurile voastre!

(Mercuțio și Benvolio ies.)

ROMEO: Acest brav tînăr, înrudit cu prințul,
Prietenul meu bun, din vina mea
Rănit a fost de moarte, și-al meu nume
De Tybalt terfelit, de Tybalt care,
De-un ceas mi-e rudă. Dulce Julieta!
Mi-ai moleșit curajul! Un nevolnic
Făcu din mine frumusețea ta!

(Benvolio se întoarce.)

BENVOLIO: Romeo! O, Romeo! A murit
Mercuțio cel brav. Ah, prea curînd
Sui la ceruri sufletu-i viteaz,
Disprețuind pămîntul!

ROMEO: Mult necaz
O să ne-aducă nouă ziua asta!
Va dăinui și va spori năpasta!

(Intră Tybalt.)

BENVOLIO: Se-ntoarce Tybalt, furios.

ROMEO: Și-ntreg!
Mercuțio e mort! Îl înțeleg;
Se-ntoarce să triumfe. O, blîndețe!
Ia-ți zborul către cer! Și dă-mi povețe
Mînie, tu, cu ochi de foc și pară!
Ia-ți înapoi cuvîntul de ocară;

«Netrebnic» de-adineaurea, Tybalt!
Căci duhul lui Mercuțio plutește
De-asupra capetelor noastre încă,
Și-așteaptă să-l ajungă duhul tău.
Tu, eu, sau amîndoi i-om fi tovarăși!

TYBALT: Sărman băiat! Tu, ce i-ai fost prieten,
Îl vei urma.

ROMEO: Va hotărî aceasta!

(Se luptă. Tybalt cade.)

BENVOLIO: Romeo, fugi! Pe-aici stau ochi la pîndă.
Tybalt ucis e! Nu scapi de osîndă!
Căci prințul te va osîndi la moarte!
Hai, du-te! Pleacă! Fugi cît mai departe!

ROMEO: Sînt jucăria soartei, vai!

BENVOLIO: Fugi! Fugi!

(Romeo pleacă. Intră mai mulți cetățeni.)

UN CETĂȚEAN: Pe unde-a luat-o crudul ucigaș
Al lui Mercuțio? Unde a pierit
Tybalt, nelegiuitul?

BENVOLIO: Zace-aici!

ACELAȘI CETĂȚEAN: Urmînd porunca prințului Veronei
Îți poruncesc, senior, să mă urmezi.

(Intră prințul cu suita, Montague, Capulet, cu soțiile, și alții.)

PRINȚUL: Unde-s mișeii ce-au stîrnit iar sfada?

BENVOLIO: Mărite doamne! Pot să vă descriu
Desfășurarea tristei întîmplări.
Cel ce-a răpus pe scumpa voastră rudă
Mercuțio cel brav, a fost răpus,
La rîndul lui, de tînărul Romeo —
Și zace la pămînt.

LADY CAPULET: Nepotul meu!
Tybalt, feciorul fratelui meu! Prințe!
Nepoate! O, bărbate! Sînge scump
De frate s-a vărsat. O, fă dreptate,
Măria-ta, și fă să curgă sînge
De Montague! Răzbună fărdelegea!
Nepoate! Ah, nepoate!

PRINȚUL: Ia să-mi spui,
Benvolio, cine-a-nceput, întîi,
Această harță sîngeroasă?

BENVOLIO: Tybalt,
Ucis apoi de mîna lui Romeo.
Romeo l-a-ndemnat cu vorbă bună,
Să lase cearta și i-a pomenit
De hotărîrea și mînia voastră.
Cu glas supus, cu ochii în pămînt,
Plecînd genunchii i-a vorbit. Zadarnic!
N-a fost în stare să-i strămute gîndul,
Iar Tybalt, surd și orb, s-a năpustit
Cu spada-n pieptul bravului Mercuțio.
Acesta, mînios, întoarse spada,
Înlătură, plin de dispreț, oțelul
Aducător de moarte și trimise,
La rîndu-i, moartea înapoi, spre Tybalt,
Care-i dădu pe loc răspuns dibaci.[59]
Strigă atunci, din răsputeri, Romeo:
«Opriți! Opriți, prieteni! La o parte!»
Și pîn-să spună, sprintenul lui braț
Opri oțelul armelor, în aer.
Dar pe sub brațul lui întors, Tybalt
Își petrecu, viclean, tăișul spadei,
Răpuse viața bravului Mercuțio
Și-o luă la fugă. După scurt răstimp
Se-ntoarse la Romeo, ațîțat
Și pus și el acum pe răzbunare.
Eu nici n-am prins de veste cînd se luară
La luptă și-nainte să-mi pot trage
Din teacă spada, Tybalt fu ucis.
Fugi Romeo! Am sfîrșit cu asta.
Iar de-am mințit, să-mi stea-n țărînă țeasta.

LADY CAPULET: El și cu Montague sînt rude bune;
Ascunde adevăru-n tot ce spune.[60]
Vreo douăzeci s-au năpustit: l-au prins.
Ei douăzeci și el un singur ins!
Romeo l-a ucis pe Tybalt. Prințe,
E drept să piară cel ce moarte-aduce!

PRINȚUL: Romeo l-a ucis pe Tybalt. Bine.
Dar Tybalt pe Mercuțio. Și cine
Plătește sîngele ce-a curs în glie?

MONTAGUE: Romeo și Mercuțio, se știe,
Erau prieteni. Vinovat e, deci,
Că a grăbit sentința dreptei legi.

PRINȚUL: Să plece în surghiun! A fost să cadă
Și un vlăstar al casei mele pradă
Besmeticelor certuri. Veți plăti
Durerea ce mă-ncearcă-n astă zi.
Pedeapsa mea va fi necruțătoare,
Și surd voi fi la orișice chemare:
Nici rugi, nici lacrimi nu m-abat din drum
Ați încerca zadarnic. Și acum
Romeo să dea zor, căci i se curmă
De-a pururi viața dacă-i dau de urmă.
Iertare nu-i! Sădește, mila, moarte,
Cînd ucigașilor le ține parte.

(Ies.)

SCENA 2

Grădina lui Capulet. Intră Julieta.

JULIETA: O, armăsari de foc! Goniți spre casa
Lui Phoebus[61]! Phaeton[62] de v-ar mîna,
Cu pleasna lui, mai iute, spre apus,
S-aduceți, într-o clipă, neagra noapte!
Resfiră-ți vălul, noapte a iubirii,
Ca ochii asprei zile să se-nchidă,
Să-mi cadă-n brațe, nevăzut, Romeo.
Prin frumusețea lor zăresc, iubiții,
Cum se-mplinește al iubirii rit.
Iubirii oarbe-i place noaptea. Vino,
Matroană-n haină-ntunecată, noapte
Solemnă, și mă-nvață cum să pierd,
Spre-a fi-n cîștig, un joc al cărui preț
Sînt două flori fecioare. Noapte! Noapte!
Acoperă cu manta de-ntuneric
Fricosul sînge ce-n obraji se zbate,
Acoperă-l cu manta, pînă cînd
Va cuteza sfioasa mea iubire
Să nu mai vadă-n dragoste păcat.
O, vino, noapte! Vino tu, Romeo,
Și fă din noapte zi! Vei sta culcat,

Pe aripile nopții alb, mai alb
Ca pe aripi de corb zăpada. Vino,
O, noapte dulce, noapte fermecată,
Cu fruntea neagră! Dă-mi-l pe Romeo!
Iar de-o muri vreodată, fă-i din trup
O pulbere de stele, și va fi
Atît de mîndră bolta înstelată,
Că dînd uitării orbitorul soare,
Se va-nchina, întreaga lume, nopții.
Un loc i-am arvunit iubirii mele,
Dar n-am intrat în stăpînirea lui.
Deși-s vîndută, nu m-am bucurat
De dragoste, și ziua trece-ncet
Ca noaptea din ajunul sărbătorii
Pentru copilul care-abia așteaptă
Să-mbrace haine noi. Ah, vine doica!
Mi-aduce vești! Acel care rostește:
«Romeo» numai, mie mi se pare
Că-i înzestrat cu glas dumnezeiesc.

(Intră doica ducînd o scară de frînghie.)

Ei, doică! Ce vești noi? Dar ce-ai acolo?
A, scara lui Romeo!

DOICA: Scara, da!

(O aruncă jos.)

JULIETA: De ce-ți frîngi mîinile? Ce-o fi! Vai mie!

DOICĂ: Nenorocire! Mort! E mort! E mort!
S-a isprăvit cu noi, fetița maichii!
O, blestemată zi! E mort! Ucis!

JULIETA: Să fie ceru-atît de crud?

DOICA: Romeo!
Nu cerul! El! Romeo! Ah, Romeo!
Vai, cine-ar fi crezut!

JULIETA: Mă chinuiești
De parc-ai fi Satan. De-atîta chin,
Şi cei din iad s-ar apuca să urle!
S-a omorît Romeo? Spune: da!
Zi: da — și-ai să-mi împlînți mai mult venin
Ca baziliscu-al cărui ochi omoară[63].
Zi: da — și mor pe loc. Închide ochii
Şi-o să-nțeleg că-i da. De-a fost ucis,

Zi: da! De nu, zi: nu! Atît. Destul
Ca să-nțeleg de-i moarte sau e viață.

DOICA: Vai! Am văzut cu ochii mei spărtura
Din pieptul lui vînjos! Pe crucea mea!
Un leș, un jalnic leș însîngerat!
Și vînăt, vînăt ca cenușa! Plin
De cheaguri roșii! Mi-a venit leșin!

JULIETA: Sfărîmă-te, tu, inimă orfană!
În temniță, ochi orb, în veci de veci
Lipsiți de raza zilei! Sterp pămînt!
Întoarce-te-n pămînt și putrezește!
Scufundă-te în groapa lui Romeo!

DOICA: O, Tybalt! Tybalt! O, prieten bun!
O, inimă de aur! Cum te-ai dus!
Cum m-a răbdat pămîntul ca s-apuc
Să-ți văd cu moartea!

JULIETA: Cum? Nebunul vînt
De pretutindeni s-a pornit să bată?
Romeo-a fost ucis? Tybalt e mort?
Iubitu-mi văr și scumpul meu bărbat?
Sunați atunci, înfricoșate trîmbiți,
Să vină judecata de apoi!
De ce să mai trăiești și pentru ce,
Dac-au pierit ei doi din lumea asta?

DOICA: Tybalt e mort. Romeo e-n surghiun!
Romeo l-a ucis. L-au izgonit.

JULIETA: O, Doamne! Cum? Cu mîna lui, Romeo
Vărsat-a sîngele lui Tybalt?

DOICA: Vai!
Așa e! Chiar așa! Amar de noi!

JULIETA: O, chip frumos cu inimă de șarpe!
Avut-a vreodată un balaur
Bîrlog mai minunat? Tiran frumos!
O, demon îngeresc și corb spurcat
Cu pene de columb! Miel nesătul
Și rău ca lupul! Suflet ticălos
În înveliș dumnezeiesc — ești tocmai
Pe dos de cum apari; becisnic sfînt,
Și sfînt becisnic! Ce făceai, natură,
Și unde-ți fuse mintea, cînd, în iad,
Ai resădit un suflet diavolesc
În raiul pieritor al unui trup
Pătruns de frumusețe? Să fi fost

Cîndva pe lumea asta vreo carte
Cu basme mai urîte și mai hîde,
Și-o legătură mai măiastră? Oh!
A stat minciuna-ntr-un palat mai falnic?

DOICA: Bărbații n-au credință, n-au cuvînt
Și n-au un pic de cinste: sînt sperjuri!
Sînt răi, sînt mincinoși, sînt prefăcuți!
Ah, unde-i servul? Dă-mi puțin rachiu!
Mă bagă în mormînt năpasta asta!
Romeo e la fel! Rușine lui!

JULIETA Pușchea pe limbă-ți, doică! N-a venit
Pe lume, el, să-i fie rob rușinii!
Pe fruntea lui rușinea s-ar sfii
Să se așeze. Fruntea lui e-un tron
Pe care cinstea poate să vegheze
Încununată ca monarh suprem
Al globului întreg. Ce fiară-am fost
Să-l dojenesc!

DOICA: Cum? Mi-l vorbești de bine
Pe ucigașul vărului tău Tybalt?

JULIETA: Vrei să-mi vorbesc de rău bărbatul?! Cine
Să-ți spună numele cu glas curat,
Sărmane soț, cînd eu, ce de trei ceasuri
Abia îți sînt soție, ți-l blestem?
De ce, bărbate, mi-ai ucis tu vărul?
Dar altfel vărul meu nu-mi ucidea
Bărbatul? Înapoi, nedemne lacrimi!
Întoarceți-vă la izvor! Durerea
Iscat-a fiecare strop, și rău
V-ați înșela jertfindu-l bucuriei!
Bărbatul meu trăiește, el pe care
Tybalt l-ar fi ucis dacă putea.
Tybalt e mort, el care de putea
Îmi ucidea bărbatul. Și atunci?
Noroc c-a fost așa! De ce să plîng?
Am auzit o vorbă mai cumplită
Ca săvîrșirea lui Tybalt din viață,
Și-această vorbă m-a lovit de moarte.
O, ce n-aș da s-o uit! Dar, vai, m-apasă
Ca pe-un nelegiuit o faptă rea.
«Tybalt e mort. Romeo e-n surghiun.»

«Surghiun», cuvîntul ăsta doar; «Surghiun»
Ucide zece mii de Tybalţi. Ah!
Mi-era destul să-l fi jelit pe Tybalt.
Durerea însăşi caută tovarăşi.
Ştiut e că necazul niciodată
Nu vine singur. Cînd rostit-a doica:
«Tybalt e mort», de ce n-a adăugat
Şi «mama», «tata», sau chiar amîndoi,
Pricinuindu-mi o durere-adîncă,
Dar de-ndurat. Cînd a rostit că Tybalt
S-a prăpădit, şi-apoi ca o urmare
A morţii lui: «Romeo e-n surghiun» —
Atunci ea m-a vestit că mama, tata,
Romeo, Julieta, Tybalt, toţi
Sînt morţi, ucişi. «Romeo e-n surghiun!»
Ucigătoare vorbă! Fără capăt,
Măsură şi-nceput. Pe-acest pămînt,
Durerea mea s-o spună, nu-i cuvînt!
Dar unde-s, doică, tata, mama?

DOICA: Plîng!
Îl plîng pe Tybalt! Vrei să mergi la ei?

JULIETA: Cu lacrimile lor să-i spele rana!
Cînd le-or seca, jeli-voi, cu-ale mele,
Surghiunul lui Romeo! Strînge scara!
Sărmană scară! N-ai fost de folos!
Eşti astăzi ca şi mine — de prisos.
Romeo e-n surghiun şi nu mai vine.
Cărare-a vrut să-şi facă, el, din tine,
Spre patul meu! Muri-voi, biată scară,
Neprihănită văduvă fecioară!
Ia scara, doică dragă! Năsălie-i
Al nunţii pat! De floarea feciorici
Nicicînd Romeo n-o să aibă parte!
O s-o culeagă nemiloasa moarte!

DOICA: Du-te-n odaia ta! Eu pe Romeo
L-aduc să te mîngîie. Ştiu eu unde-i.
Romeo-al tău va fi aici diseară.
Se-ascunde la călugăr în chilie.

JULIETA: Găseşte-l! Dă-i inelul! Zi-i să vie!
Să vie pentru cea din urmă oară!
(Ies.)

SCENA 3

Chilia călugărului Lorenzo.
Intră Lorenzo.

LORENZO: Fricosule! Romeo! Vino-ncoace!
S-a-ndrăgostit de tine suferința
Și tu te-ai logodit cu piaza rea.

(Intră Romeo.)

ROMEO: Ce vești, părinte! Care mi-e osînda?
Ce alt necaz pîndește și mă paște?
LORENZO: Deprins ești cu necazul, fătul meu!
Ți-i bun tovarăș. Iată ce-a spus prințul...:
ROMEO: Osînda lui mai blîndă e ca moartea?
LORENZO: Mai blîndă e: nu moarte pentru trup,
Ci doar surghiun!
ROMEO: Surghiun! O, fie-ți milă
Și spune: moarte! E mai rău ca moartea,
Mai trist surghiunul! Nu rosti: surghiun!
LORENZO: Doar din Verona te alungă. Lumea
E largă, mare!
ROMEO: Se sfîrșește lumea
Dacă-ai trecut de porțile Veronei.
E ispășire, veșnic chin, gheenă!
Gonit de-aici, sînt surghiunit din lume!
Nu-i moarte asta? Zici greșit: «surghiun»,
În loc de: «moarte». Morții-i zici surghiun,
Și-mi tai, cu un topor de aur, țeasta,
Zîmbind cînd cade la pămînt.
LORENZO: Nu-i drept
Ce spui acum! Cumplit păcătuiești!
Greșealei tale legea-i zice *moarte*,
Dar milostivul prinț te-a ocrotit
Și-n bunătatea lui a strămutat
Cuvîntul sumbru: *moarte* în *surghiun*.
Tu nici nu iei în seamă marea-i milă.
ROMEO: E chin, nu milă. Unde-i Julieta,
Acolo-i cerul. Un sărman pisoi,
Un cîine, chiar un șoarec, cea din urmă
Dintre ființe poate sta aici,
În paradis, și poate s-o privească.
Numai Romeo, nu! Sînt mai de vază,

Mai în cîștig și în mai mare cinste
Decît Romeo, muștele de stîrv,
Căci ele pot, oricînd, să se așeze
Pe alba mînă-a Julietei mele,
Și de pe buzele-i neprihănite,
Ca de vestală, dar arzînd la gîndul
C-au sărutat, păcătuind, să-i soarbă
Cereasca fericire. Ele pot!
Romeo însă, nu: e surghiunit.
În voie zboară muștele. Dar eu,
Eu sînt silit să zbor: sînt surghiunit
Iar muștele sînt slobode. Părinte,
Cum poți să spui că nu-i surghiunul moarte?
N-ai un venin sau un jungher tăios,
Ceva oricît de josnic, de năprasnic,
Să mă ucizi, decît să mă omori
Rostind: «surghiun! surghiun!» În iad, părinte
Cei osîndiți rostesc acest cuvînt
Răcnind ca apucații. Cum te-nduri,
Ca preot și duhovnic ce dezleagă
Păcatele, și bun prieten mie,
Să mă strivești cu-acest cuvînt: «surghiun»?

LORENZO: Neghiob mai ești! Nu te pripi! Ascultă!

ROMEO: Ca iar să spui: surghiun!

LORENZO: Ba ca să-ți dau
O pavăză-mpotrivă-i. Află deci:
Filozofia, lapte ce-ndulcește
Amarul, e-alinare și-n surghiun.

ROMEO: Din nou: surghiun? Mai ducă-se la naiba
Filozofia[64] — doar de o născoci
O Julietă, de-o schimba osînda,
De-o strămuta orașul, căci altfel
La ce-ar fi bună? Lasă-mă! Dă-mi pace!

LORENZO: Nebunii n-au urechi!

ROMEO: La ce-ar avea,
Cînd n-au ochi înțelepți?

LORENZO: Să-ți vorbesc
De-amărăciunea ta.

ROMEO: Și ce să-mi spui,
Cînd nu ai cum s-o simți? O, dacă-ai fi
Ca mine tînăr, dacă Julieta
Ți-ar fi iubită și abia de-un ceas
Ți-ar fi soție, de l-ai fi ucis

Pe Tybalt, dacă-ai fi îndrăgostit
Cu-ntreaga ta ființă, precum sînt,
Și surghiunit, ca mine, da, atunci
Ai ști cum să vorbești, ți-ai smulge părul
Și te-ai întinde la pămînt, ca mine,
Să-ți iei măsură pentru groapă.

(Se aud bătăi în ușa care dă afară.)

LORENZO: Sus!
E cineva! Ascunde-te, Romeo!

ROMEO: Ba nu m-ascund! Doar dacă m-o ascunde
Răsuflul greu al gemetelor mele.
Din inimă pornite, ca-ntr-o pîclă. *(Bătăi în ușă.)*

LORENZO: Ascultă! Iarăși bate! Cine e?
Romeo, scoală! Te vor prinde! Scoală!

(Bătăi în ușă.)

Fugi dincolo-n odaie! Stai puțin!
Așteaptă! Viu îndată! Doamne sfinte!
Ce nebunie o mai fi și asta? *(Bătăi în ușă.)*
Spargi ușa! Ce poftești! De unde vii?

DOICA: *(de afară)*
Dă-mi drumul și-o să afli. M-a trimis
Stăpîna, Julieta...

LORENZO: Intră, doică!
Și fii binevenită!

(Intră doica.)

DOICA: Ah! Părinte!
Nu știi sfinția-ta pe unde-o fi
Soțul stăpînei mele?

LORENZO: Uite-l colea!
Zace pe lespezi, îmbătat de lacrimi.

DOICA: Cum zace și stăpîna mea! La fel!

LORENZO: Prea tristă potriveală; chin și jale!

DOICA: Și ea, sărmana, zace și bocește!
Bocește, plînge, plînge și bocește.
Hai! Scoală! Scoală, dacă ești bărbat!
Ridică-te de dragul Julietei!
De dragul ei ridică-te-n picioare!
De ce te lași în prada disperării?

ROMEO: Ah! Doică, doică!

DOICA: Ce te vaiți? Doar știi
Că pîn' la urmă moartea ne culege!

ROMEO: Vorbeai de Julieta mea. Ce face?
Nu zice ea că sînt un ucigaș
Cînd am mînjit cu sînge înrudit
Abia-nceputa noastră fericire?
Ce face? Unde-i ea? Ce zice ea,
Soția mea cea tainică, de jalea
Ce-a spulberat iubirea noastră?

DOICA: Vai!
Nimic nu zice. Plînge și bocește!
Și cade pe crivat și iar se scoală
Și strigă: Tybalt! strigă-apoi; Romeo!
Și cade iar!

ROMEO: De parca-ar fi ucisă
De numele acesta, ca de-un glonte
Țîșnit din țeava armei ucigașe,
Așa cum blestematu-i braț răpus-a
Pe vărul ei! O, spune-mi tu, sihastre,
În care loc mîrșav din trupul meu
Mi se ascunde numele? Hai, spune!
Să nimicesc acel păgîn lăcaș!

(Trage spada.)

LORENZO: Oprește mîna ta necugetată!
Bărbat ești tu?! Așa te-arată chipul.
Dar lacrimile tale-s de femeie.
Și te dezvălui în pornirea ta
Turbată, ca o fiară hămesită.
Muiere hîdă-n trup de om frumos!
Amestec de monstruoasă lighioană.
Mă îngrozești! Mă jur pe cinul meu!
Eu te credeam un om cu judecată!
L-ai omorît pe Tybalt? Vrei acum
Să-ți faci și ție seamă? Oare vrei
Să bagi în groapă tînăra femeie
Ce viața și-a unit-o cu a ta?
Cum necinstești pămîntul, viața, cerul,
Cînd toate trei: pămîntul, viața, cerul,
Se întrunesc în tine? Vrei, deodată,
Să le stîrpești pe cîteștrei? Rușine!
Făcut-ai de rușine frumusețea
Și dragostea și duhul! Cărpănos —
Cum e zaraful ghiftuit de bani,

Nimic nu foloseşti, din tot ce ai,
Spre-a-mpodobi, aşa cum se cuvine,
Iubirea, frumuseţea, duhul tău.
Tiparul tău frumos e chip de ceară
Nevrednic de curajul bărbătesc.
Deşertăciune-i sfîntul legămînt,
Scornire ticăloasă, ce ucide
Iubirea juruită pentru veci.
Iar duhul tău, ce-ar trebui să fie
Cîrmaciul frumuseţii şi-al iubirii,
Ia foc, din neghiobia ta, ca praful
De puşcă agăţat la cingătoarea
Unui soldat netot, şi te sfărîmă
Chiar arma ce-o aveai să-ţi fie scut.
Ridică-te! Fii om cu-adevărat!
Trăieşte Julieta! Julieta,
De dragul căreia voiai să mori.
Şi nu eşti fericit? L-ai omorît
Pe Tybalt ce-ar fi vrut să te omoare.
Şi nu eşti fericit? Fu milostivă,
Cu tine legea, hotărînd: surghiun
În loc de moarte. Nu eşti fericit?
Doar bucurii în jur. Îţi dă tîrcoale
Norocu-mpodobit de sărbătoare,
Şi tu faci nazuri ca o fată mare
Trăită în răsfăţ. Ia bine seama:
Cei năzuroşi sfîrşesc, adesea, rău.
Purcede la iubita ta, precum
S-a hotărît, în încăperea-i urcă
Şi adu-i mîngîiere. Dar ai grijă
Să părăseşti oraşul mai-nainte
De-a răsări pe uliţe străjerii.
De vrei s-ajungi, la Mantua[65], cu bine.
Rămîi acolo pînă vom găsi
Prilejul potrivit să dăm pe faţă
Căsătoria, să-mpăcăm gîlceava
Şi să-mbunăm pe prinţ să-ţi ierte vina.
Te vei întoarce-apoi, mai fericit
De mii de ori ca-n ziua despărţirii.
Ia-o-nainte, doică. S-o saluţi.
Din parte-mi, pe stăpîna ta. Şi spune-i
Să îi trimită, grabnic, la culcare

Pe toți ai casei — lucru lesnicios,
Căci sînt sleiți de jale. Iar Romeo
Te va urma.

DOICA: O, Doamne! Aș fi stat
O noapte-ntreagă să-i ascult povața.
Ce-nseamnă să ai carte! *(Către Romeo.)* Am să-i spun
Stăpînei să te-aștepte.

ROMEO: Spune-i! Spune-i,
Iubitei mele, că de-abia aștept
Să-mi dea dojana cuvenită!

DOICA: Iată
Acest inel din parte-i! E tîrziu.
Nu pierde vremea!

ROMEO: Ah! Acest inel
Îmi dă-ndărăt curajul ce-mi pierise!

LORENZO: Hai, du-te! Noapte bună! Vezi, ai grijă
Să pleci mai înainte de-a ieși
Pe uliți straja. Sau, de s-o-ntîmpla
Să pleci în zori, să-ți schimbi înfățișarea.
Nu te clinti din Mantua. Iar eu,
Prin pajul tău, îți voi trimite vești,
Din cînd în cînd, de tot ce s-o ivi
Pe-aici, prielnic ție. Hai, dă-mi mîna!
Și să-ți ajute Domnul! Noapte bună!

ROMEO: Mîhnit aș fi că mă despart de tine
Dacă o fericire nesperată
Nu m-ar chema! Mă duc! Rămîi cu bine!
(Ies.)

SCENA 4

O încăpere în casa lui Capulet.
Intră Capulet, lady Capulet și Paris.

CAPULET: Atît necaz ne-a năpădit, senior,
Că n-am găsit nici vreme s-o vestim
Pe fiica noastră. Mult îl mai iubea
Pe vărul ei, Tybalt — la fel ca mine.
Ca să murim ne naștem. E tîrziu.
Ea n-o să mai coboare astă-seară.

De nu veneai, senior, eram de-acum
Un ceas în pat.

PARIS: Știu! Nu se potrivește
Ceremonia morții cu pețitul!
Deci noapte bună, doamnă. Salutați-o
Din partea mea pe fiica voastră.

LADY CAPULET: Bine.
Și mîine-n zori am să-i vorbesc. Acum
S-a-nchis la ea-n iatac să-și plîngă jalea.

CAPULET: Iubite Paris, n-am nici o-ndoială
Că ești pe placul fetei mele. Cred
C-o să m-asculte ca întotdeauna.
Fii liniștit. Treci pe la ea, nevastă,
Mai înainte să te culci, vestește-o
Că fiul nostru, Paris, o pețește
Și spune-i — ia aminte bine — spune-i
Că miercurea ce vine — dar, ia stai —
Ce zi e astăzi?

PARIS: Luni.

CAPULET: Da, luni... Așa!
E prea devreme miercuri. Joi, să zicem.
Să-i spui, atunci, că joi va fi mireasa
Acestui nobil conte. Te-nvoiești?
Îți place graba asta? Fără zarvă;
Doi, trei prieteni. Tybalt, pe cît știi,
Abia muri, și s-ar găsi destui
Să ne cîrtească, de-am întinde nunta,
Că ne-am uitat prea repede nepotul.
Deci, vom pofti o mînă de prieteni
Și-atîta tot. Ei, cum îți pare: joi?

PARIS: Aș vrea să fie mîine joi.

CAPULET: Prea bine.
Așadar: joi. Mă iartă că te las.
Treci pe la Julieta, deci, nevastă,
Mai înainte să te culci, și spune-i
Să se gătească pentru cununie.
Cu sănătate, conte! Hei, băiete!
Ia vezi de-o lumînare! Pic de somn!
Și s-a făcut așa tîrziu, încît
Peste puțin vom spune că-i devreme.
Să mergem! Noapte bună! Noapte bună!
(Ies.)

SCENA 5

Intră Romeo și Julieta, sus, în balcon.

JULIETA: Cum? Vrei să pleci? Dar nu e încă ziuă!
Nu ciocîrlia, ci privighetoarea
Ți-a săgetat auzul temător!
În fiecare noapte cîntă-n rodiu.
Privighetoarea fu, iubitul meu!

ROMEO: N-a fost, iubita mea, privighetoarea,
Ci ciocîrlia, solul zilei noi.
Nu vezi, în zare, raza jucăușă,
Tivind ca o dantelă-n răsărit
Despicătura norilor? De mult
Suflat-a noaptea-n candele! Se-arată,
Pe piscurile sure, alba zi.
De plec acum, trăiesc. De mai rămîn,
S-a isprăvit cu mine.

JULIETA: Știu eu bine
Că nu-i lumina zilei! E-o fîșie
De meteor,[66] însărcinat de soare
Spre Mantua să-ți lumineze drumul
Cu facla lui. Mai stai puțin! De ce
Să te zorești cînd încă nu e ziuă?

ROMEO: Să vină-atunci străjerii să mă prindă!
Să mă ucidă! N-au decît! Nu-mi pasă,
Dacă așa vrei tu. Să zicem, deci,
Că raza de lumină jucăușă
Nu-i ochiul zilei, ci un pal reflex
Răsfrînt de fruntea Cynthiei![67] Să zicem
Că pasărea care-și avîntă glasul
În slăvile cerești nu-i ciocîrlia!
Mi-e-atît de dor să mai rămîn cu tine,
Că-n veci n-aș mai pleca. O, vino, moarte,
Dacă așa dorește Julieta!
Fii binecuvîntată. Tu ce spui,
Iubita mea? Nu spui nimic? Nu vrei
Să stăm de vorbă? Nu e încă ziuă!

JULIETA: Ba da! E ziuă! Pleacă! Du-te! Fugi!
E glasul țipător al ciocîrliei!
Cică-ar avea glas dulce, ciocîrlia,
Dar cum să-l aibă dacă ne desparte?
Și cică broasca slută și-a schimbat,

Cîndva, cu ciocîrlia, ochii. Ah!
Ce n-aş fi dat să-şi fi schimbat şi glasul!
Căci iată, glasul ei ne-nfricoşează
Şi ne desparte, glasul ei ne-alungă
Şi trîmbiţează zorile. Oh! Du-te!
Izvorul zilei creşte şi sporeşte
Izvorul negru-al desnădejdii noastre.

(Intră în cameră doica.)

DOICA: Stăpînă!
JULIETA: Ce e, doică?
DOICA: Maică-ta
Porni să vie-ncoace. Vezi, luaţi seama
S-a luminat!

(Iese doica.)

JULIETA: Deschide-te, fereastră!
Şi intră albă zi! Ia-ţi zborul, viaţă!
ROMEO: Rămîi cu bine! Încă-o sărutare!
Cobor.
JULIETA: Ai şi plecat, iubitul meu,
Prietene, stăpîne, soţul meu?
Să-mi dai de ştire-n orice ceas al zilei,
Căci clipele sînt zile lungi. De-aş sta
Să socotesc aşa, voi fi bătrînă
Pîn-l-oi vedea, din nou, pe dragul meu!
ROMEO: Rămîi cu bine! N-am să pierd prilejul
Să-ţi dau de ştire cît de dragă-mi eşti!
JULIETA: Ne-om mai vedea vreodată noi, iubite?
ROMEO: Curînd, iubito! Ne-om gîndi, zîmbind,
La toate suferinţele de-acuma!
JULIETA: O, Doamne, Doamne! Negre presimţiri
Îmi tulbură fiinţa! Parc-ai fi,
Aşa cum te zăresc, acolo, jos,
Un mort într-un mormînt! Mă-nşală ochii,
Sau eşti tu palid?
ROMEO: Şi obrajii tăi
Sînt albi ca varul. Nemilosul chin
Ne soarbe sîngele. Rămîi cu bine!

(Pleacă.)

JULIETA: O, soartă nestatornică, şi-atît
De lesne schimbătoare, ce-ai să faci
Cu el care-i atîta de statornic

În neclintita lui credință? Soartă!
Fii schimbătoare, precum știu că ești,
Și dă-mi nădejdi, o, soartă, că-n curînd
Mi-l vei trimite, teafăr, înapoi!

LADY CAPULET: *(dinăuntru)*
Ce-i, fata mea? Te-ai și sculat?

JULIETA: E mama?
E glasul ei! O fi vegheat azi-noapte?
Sau s-a sculat cu noaptea-n cap? Ce vînt
O mînă-ncoace?

(Intră lady Capulet)

LADY CAPULET: Ce faci, Julieta?

JULIETA: Nu mi-e prea bine, mamă!

LADY CAPULET: Ce-l tot plîngi
Pe vărul tău? Ce-ai vrea? Să-i speli țărîna
De pe mormînt cu lacrimi? S-a sfîrșit!
Nu-l mai învie lacrimile tale!
Astîmpără-te! Stăvilește-ți plînsul.
De vrei să dovedești că l-ai iubit.
Să-l tot jelești mereu, e-o nerozie.

JULIETA: Prea grea e pierderea! De-aceea plîng!

LADY CAPULET: Zadarnic! Nu-l întorci pe cel plecat.

JULIETA: O, mamă! Pierderea-i atît de grea,
Că nu-ncetez să-l plîng pe cel ce-i dus.

LADY CAPULET: Nu-i plînge moartea, fata mea! Să plîngi
Că ticălosul ce i-a dat lui moartea
E încă-n viață!

JULIETA: Care ticălos?

LADY CAPULET: Romeo! Ticălosul!

JULIETA: *(aparte)*
E departe
De-un ticălos, ca cerul de pămînt. *(Tare.)*
Să-l ierte Dumnezeu, precum îl iert
Și eu, din toată inima. Și totuși
Nu-i om în lume care să-mi mîhnească
Mai mult ca dînsul inima.

LADY CAPULET: Vezi bine!
Trăiește, doar, mișelul!

JULIETA: Da, trăiește!
Păcat că-i prea departe. De-aș putea

Să dau de el, atunci, cu mîna mea
Aș răzbuna uciderea lui Tybalt.

LADY CAPULET: L-ajunge răzbunarea! N-avea teamă!
Nu mai boci! Am să-i trimit eu vorbă
Cuiva, la Mantua, acolo unde
S-a pripășit tîlharul, ca să-i dea
Să soarbă o licoare, știi, ceva
Care-o să-l facă să-și ia grabnic zborul
Lîngă Tybalt — și-ai să te-mpaci atunci.

JULIETA: Am să mă-mpac atunci cînd l-oi vede
Eu pe Romeo... mort... atît îmi e
De-ndurerat sărmanul suflet. Mamă!
Dacă-ai găsi pe cineva să-i ducă
Otrava, eu aș ști s-o pregătesc
Așa încît, cum o sorbi, s-adoarmă
Pentru vecie. Inima mă doare,
Că numele-i aud și nu-s în stare
S-alerg la el și să răzbun iubirea
Ce i-o nutream lui Tybalt.

LADY CAPULET: Află tu
Un mijloc, și-apoi lasă că găsesc
Eu omul potrivit. Acum dă-mi voie,
Copila mea, să-ți fac o bucurie.

JULIETA: Un strop de bucurie-ar îndulci
Amarul meu. Ce veste, dragă mamă?

LADY CAPULET: Fetițo, ai un tată iubitor.
Ca să-ți mai uiți necazul, izbuti
Să-ți afle un prilej de bucurie
Cum n-ai gîndit și, drept să-ți spun, nici eu
N-aș fi gîndit vreodată.

JULIETA: Cînd va fi
Să se-mplinească bucuria, mamă?

LADY CAPULET: Chiar joi, copila mea! Chiar joi, în zori,
Semețul, mîndrul, tînărul de neam,
Contele Paris fericit va fi
Să se cunune-n domul Sfîntul Petru
Cu tine, fericita lui mireasă.

JULIETA: O, nu! Mă jur pe domul Sfîntul Petru,
Și, dacă vreți, pe Sfîntul Petru chiar,
Că nu-i voi fi mireasă fericită.
Mă miră graba asta și nu văd
Cum aș putea să mă mărit c-un om
Pe care-abia îl știu din auzite

Să-i spui, te rog, iubitului meu tată
Că nu-s de măritat și dacă-ar fi
Să mă mărit acum, m-aș mărita,
Decît să-l iau pe Paris, cu Romeo,
Vă jur, chiar cu Romeo, cu Romeo,
Pe care știți cît îl urăsc de mult.
Nu te-așteptai la asta, nu-i așa?

LADY CAPULET: Vine și taică-tu. Să-i spui și lui.
Grozav o să se bucure!

(Intră Capulet și doica.)

CAPULET: Poftim!
Cînd soarele apune, glia stoarce
Doar stropi de rouă, însă la apusul
Nepotului meu, plouă cu găleata.
Ce ai, copilă? Ești havuz de lacrimi?
De ce tot plîngi? De unde-atît potop?
Ești la un loc: furtună, mare, luntre.
Sînt ochi-ți plini de lacrimi ca o mare
În flux și în reflux; ți-e trupul luntre
Plutind pe-acest ocean sărat; furtună
Îți sînt suspinele care se luptă
Cu lacrimile tale-n timp ce ele
Se luptă cu suspinele, și dacă
N-ai să le potolești în graba mare,
O să-ți răstoarne trupul zdruncinat
De vijelie. I-ai vorbit, nevastă?
I-ai spus ce-am hotărît?

LADY CAPULET: I-am spus, cum nu!
Îți foarte mulțumește! S-a prostit!
S-ar mărita mai bine cu mormîntul!

CAPULET: Ia stai, nevastă! Fă-mă să-nțeleg!
Adică cum: îmi foarte mulțumește?
Cum? Nu e mîndră? Nu e fericită,
Nevrednica de ea, c-am izbutit
S-o logodim c-un om atît de vrednic?

JULIETA: Nu-s mîndră de alegere. Vă sînt
Îndatorată doar că m-ați ales.
De ura mea nicicînd nu pot fi mîndră.
Și totuși vă rămîn îndatorată.
Că dragostea din ură s-a ivit.

CAPULET: Auzi, Isuse, ce minunăție!
Auzi: «Nu-s mîndră», «Sînt îndatorată»

Și iarăși: «mîndră», iar «îndatorată»!
Ce-ai căpiat? Ce-i asta? Fii cum vrei:
Îndatorată, mîndră — te privește!
Eu una-ți spun: fii gata de pe-acum
Ca joia viitoare, mă-nțelegi,
Să-ți iei, fără fasoane, la spinare
Frumoasele matale piciorușe,
Și să-mi poftești, alăturea de Paris,
La domul Sfîntul Petru. Chiar așa!
Iar dacă nu, am să te duc cu targa!
Să piei din fața mea, copil netrebnic!
Nerușinato! Spurcăciune! Piei!

LADY CAPULET: Nu ți-e rușine! Ce-ai înnebunit?

JULIETA: Iubite tată! Rogu-te-n genunchi,
Pleacă-ți urechea și m-ascultă!

CAPULET: Proasto!
Du-te la necuratul, zăpăcito!
Și bagă-ți bine-n cap: joi — auzit-ai? —
Joi mergem la biserică. Altfel,
Să piei din ochii mei pentru vecie!
Nu vreau să mai aud nimic! Să taci!
Taci! Mă mănîncă palma! Vezi, nevastă?
Dădeam har Domnului cînd ne-a trimis
Pe fata asta, singurul copil.
Dar seamă iau, acum, c-a fost blestem
Trimis pe capul nostru. Ieși afară!
Afară, secătură!

DOICA: Cel de sus
S-o aibă-n pază. Vai, urît, stăpîne,
Ați beștelit-o! Nu se cade, zău!

CAPULET: De ce,-nțeleapto? Ia mai ține-ți clanța!
Fii mare sfetnic în bucătărie,
Cu slugile! Hai! Du-te! Ce mai stai?

DOICA: Că doar n-am spus blestemății!

CAPULET: Ascultă!
Dă-mi pace! Pleacă!

DOICA: Dar ce-am spus, stăpîne?
De ce-mi bagi pumnu-n gură?

CAPULET: Du-te, toanto!
Și toarnă-ți balivernele cînd stai
Cu țațele la cină! Mă scutește!

LADY CAPULET: Prea te-ai pornit!

CAPULET: Îmi vine să turbez!
Oricînd, oriunde, singur, cu prieteni,
La treburi, la petreceri, peste tot,
Nu mi-am cruțat puterile să-i aflu
Bărbat deschis la minte, procopsit,
Și-acum, cînd i-am găsit un gentilom
De neam înalt, cu creștere aleasă,
Deștept, cu acareturi și moșii,
Și, după cum îi merge vestea, plin
De nobile-nsușiri, frumos la chip
Că-l pizmuiesc bărbații toți, acum,
Copilul ăsta fără dram de minte,
Nechibzuita pusă doar pe bocet —
Ce face-acum? Își tînguie norocul
Și-auzi ce-mi spune: «Nu-s de măritat»,
«Prea jună sînt», «Nu pot iubi», «Iertare».
Nu vrei să te măriți? Iertare vrei?
Iertare, ai? Te du din casa mea
Unde-i vedea cu ochii! Să nu crezi
Că-mi arde de glumit! E-aproape joia.
Căznește-te să judeci așadar:
De ești copila mea, îl iei pe Paris.
De nu, ia-ți cîmpii! Cere de pomană!
Sau spînzură-te! Jur pe viața mea
Că n-o să-ți las nimic din ce-i al meu.
Mai cugetă! Să știi că-mi țin cuvîntul.
(Iese.)

JULIETA: Nu-i oare milă-n ceruri să privească
Pînă-n adîncul jalei mele? Mamă!
Nu mă lăsa! Amînă cununia
Cu-o lună sau cu-o săptămînă doar!
De nu, gătiți-mi patul nupțial
În fundul gropii unde zace Tybalt!

LADY CAPULET: Nu-mi spune mie! N-am cum să te-ajut!
Fă cum ți-e voia! Am sfîrșit cu tine!
(Iese.)

JULIETA: O, Doamne! Doică, spune-mi: ce să fac?
Mi-e soțul pe pămînt. Credința-n ceruri.
Și cum să-ntorc credința pe pămînt,
Cît timp nu mi-o trimite el, din ceruri,

Lăsînd pămîntul? Dă-mi curaj! Un sfat!
Ajută-mă! Vai, cum se-ndură cerul
Să chinuiască o ființă slabă?
N-ai nici o vorbă bună, dragă doică?
N-ai nici o mîngîiere?

DOICA: Iată ce-i:
Romeo e-n surghiun. Pun rămășag
Pe ce vrei tu, că n-o să mai cuteze
Să se întoarcă-aicea, să te ceară.
De-o fi să vie, vine într-ascuns.
Așa fiind, ascultă sfatul meu
Și ia-l pe conte. N-o să-ți pară rău:
Bărbat ca el mai rar printre bărbați.
Pe lîngă el, Romeo e o cîrpă.
Nici vulturul, fetița mea, nu are
Ochi mai frumoși, mai ageri și mai verzi
Ca Paris. Și să fiu afurisită
De nu te-o face-al doilea bărbat
Prea fericită. Află că-l întrece
Pe cel dintîi. Și chiar de nu-i așa,
Primul e mort sau, dacă nu, mai bine
Ar fi să fie mort decît trăind,
În preajma ta să nu își afle locul.

JULIETA: Din inimă vorbești?

DOICA: Ba și din suflet!
Să mă trăsnească Dumnezeu!

JULIETA: Amin!

DOICA: Cum?

JULIETA: Doică, mulțumesc de mîngîiere.
Te du și-arată-i mamei c-am plecat,
Cu suflet greu, că-l supărai pe tata,
Să-mi spun păcatul fratelui Lorenzo,
Să-l rog să mă dezlege!

DOICA: Bine faci!
Mă duc să-i spun.
(Iese doica.)

JULIETA: Femeie ticăloasă!
O, diavolițo! Cînd mă-nveți să-mi calc
Cuvîntul dat, nu faci păcat de moarte?
Și nu-i păcat de neiertat, bărbatul
Să mi-l vorbești de rău cu-aceeași gură

Ce-l ridica în slăvi de mii de ori?
Afară, prefăcuto! N-am nevoie
De sfatul tău! Eu mă reped să-i cer
Sfat și-ajutor cucernicului pustnic,
Şi de-oi da greș, să-mi fie moartea sfetnic!

(Iese.)

ACTUL IV

SCENA 1

Chilia călugărului Lorenzo.
Intră călugărul Lorenzo şi Paris.

LORENZO: Joi, conte? Joi aţi spus? E prea curînd!

PARIS: Aşa vrea tata socru. Nu mă-ndur
S-amîn nici eu, cînd văd atîta grabă.

LORENZO: Spuneaţi că nu ştiţi gîndul fetei. Nu-i
De laudă! Şi nu-i cărare dreaptă!

PARIS: Ea îşi boceşte vărul. Aşadar,
De dragoste prea mult n-am stat să-i spun.
Într-un cămin cernit, nu rîde Venus.
Te mai vestesc că tatăl ei se teme
De jalea fără margini a copilei,
Şi, înţelept cum e, grăbeşte nunta
Spre-a stăvili acest potop de lacrimi,
Gîndind că-nsingurata ei durere
S-o alina, cînd va intra în lume.
Acesta e temeiul grabei noastre.

LORENZO: *(aparte)*
Ce bine-ar fi, de n-aş şti pentru ce
Nu-ncape grabă! *(Tare.)* Conte! Domnişoara
Spre schit se-ndreaptă.

(Intră Julieta.)

PARIS: Bun venit, soţie,
Şi scumpă doamnă!

JULIETA: Numai după nuntă
Ar fi aşa, de poate fi aşa!

PARIS: Da, «poate fi» și trebuie să fie.
Și joi va fi, iubita mea!

JULIETA: Va fi
Ce trebuie să fie!

LORENZO: Bine zici!

PARIS: Venit-ai să te spovedești?

JULIETA: De-ar fi
Să fie-așa, duhovnic v-aș alege.

PARIS: Atunci să nu-i ascunzi că mă iubești.

JULIETA: M-aș spovedi în fața dumitale
Spunîndu-ți că-l iubesc.

PARIS: Deci n-ai s-ascunzi
Duhovnicului tău că mă iubești.

JULIETA: Preț ar avea dacă-aș putea să-i spun
Cînd nu ai fi de față.

PARIS: Biata fată!
Urît te-a mai schimbat la față plînsul!

JULIETA: Nu prea. Era urîtă și-nainte.

PARIS: Acest răspuns îți urîțește fața
Mai mult ca lacrimile.

JULIETA: Adevărul
N-a urîțit pe nimenea, senior,
Și mie-mi place să îl dau pe față.

PARIS: Ba slut e cînd îți urîțește fața
Care-i a mea.

JULIETA: O fi, căci nu mai e
De mult a mea. Cucernice părinte,
Ai timp de mine-acum, sau să mă-ntorc
Diseară, la vecernie?

LORENZO: Am vreme,
Mîhnita mea copilă! Te-aș ruga
Să ne lași singuri, conte!

PARIS: Se-nțelege.
Ferească Dumnezeu să tulbur taina.
Așadar, Julieta, joi, în zori,
Te voi trezi din somn. Rămîi cu bine.
Primește-acest nevinovat sărut!

(Iese Paris.)

JULIETA: Închideți ușa și veniți să plîngeți
Cu mine-alături! Totu-i năruit!

LORENZO: Ah, Julieta! Îți cunosc durerea.
Sînt fără margini întristat. Aflat-am
C-au hotărît să-l iei pe conte, joi.

JULIETA: În loc să-mi spui, părinte, ce-ai aflat,
Arată-mi cum să scap. De nu-i în stare
Înțelepciunea ta să mă ajute,
Să-mi spui de-i bună hotărîrea mea,
Şi, cu acest pumnal,[68] voi împlini-o.
Inima mea şi-a lui Romeo, Domnul
Le-a-mpreunat, iar mîinile chiar tu.
Mai înainte ca această mînă,
Pe care ai unit-o cu a lui,
Să poată face alte legăminte,
Şi inima mea plină de credință
Să-i fie dată altuia, trădîndu-l,
Iată cu ce o-mpiedic. Dă-mi un sfat!
Eşti înțelept şi ştii, văzut-ai multe.
Sau dacă nu, jungheru-nsîngerat
Să hotărască, el, acolo unde
Înțelepciunea ta şi anii mulți
Nu-ntrezăresc scăpare. Te ascult.
Şi dacă nu-i nimica de făcut,
Nu-ntîrzia să-mi spui: mi-e dor de moarte.

LORENZO: Nu te pripi, copilă. Mi se pare
Că-ntrezăresc o rază de nădejde.
Însă-mplinirea e la fel de cruntă
Ca fapta ce-ncercăm s-o stăvilim.
Dar dacă ai destulă vlagă-n tine
Decît să-l iei pe Paris mai degrabă
Să te omori, eu cred c-ai fi în stare
Să-nfrunți chiar moartea spre-a goni ocara
Deci, ca să scapi, te vei uni cu moartea,
Şi dacă te nvoieşti, îți spun eu cum.

JULIETA: Decît să-l iau pe Paris, porunceşte-mi
Să sar din vîrful turnului de ici,
Să rătăcesc pe drumuri cu tîlharii,
Cu şerpii veninoşi să mă-nsoțesc,
M-aruncă-n hruba urşilor sălbateci,
Închide-mă în fiecare noapte
În bolnița cu stivele de oase
Ce huruie ciocnindu-se-ntre ele,
Ciolane împuțite, cranii hîde,
Cu rînjete lugubre, porunceşte-mi
Să mă strecor sub giulgiul celui mort
Şi-abia culcat în groapă. Tremuram
Cînd auzeam de-asemenea primejdii,

Dar nu m-aş teme, nici n-aş pregeta
Să le înfrunt, dacă-aş putea rămîne
Soţie credincioasă şi curată
Preascumpului meu soţ.

LORENZO: Prea bine! Du-te,
Cu sufletul voios acasă. Zi-le
Că-l ici pe Paris. Mîine, miercuri noaptea,
Fă-i doicii vînt din încăperea ta.
Dormi singurică. Ia sticluţa asta
Şi dă pe gît licoarea-i străvezie
Cînd te-i culca. Simţi-vei, în curînd,
Cum te cuprinde-o moleşeală rece,
Iar pulsul tău va înceta să bată.
Nici arşiţa din trup, nici răsuflarea
Nu vor adeveri că mai trăieşti.
Trandafirul din obraji şi buze
Păli-va ca cenuşa, ochii tăi
Şi-or obloni ferestrele aşa
Cum moartea obloneşte raza vieţii,
Şi fiecare mădular, pierzîndu-şi
Din mlădiere, va-ngheţa treptat,
Înţepenind ca mort. Aşa vei zace,
Ca moartă, patruzeci şi două ceasuri[69] —
Trezindu-te ca dintr-un somn adînc.
Cînd mirele veni-va să te scoale
Din pat, joi dimineaţa, fi-vei moartă.
Deci, cum e-n obicei, într-un coşciug
Descoperit[70] te-or aşeza, în straie
De sărbătoare, şi-apoi te-or purta
Pînă la cripta-n care odihneşte
Tot neamul Capuleţilor. Iar eu,
În vremea asta caut lui Romeo
Să-i dau de ştire ce-am pus noi la cale.
El va goni încoace. Împreună
Pîndi-vom clipa cînd te vei trezi,
Şi în aceeaşi noapte te va duce
La Mantua, Romeo. Ai să scapi
Cu cinstea nepătată, numai dacă
N-o să-ţi ştirbească nestatornicia
Şi teama femeiască din curaj.

JULIETA: Dă-mi! Dă-mi sticluţa! Lasă-ncolo teama!

LORENZO: Deci, ia-o! Mergi cu bine! Şi fii tare
În hotărîrea ta. Trimit, în grabă,

La Mantua, un frate ca-o scrisoare
Pentru Romeo.

JULIETA: Dă-mi puteri, iubire!
Ajută-mă să scap! Rămîi cu bine!
Îți mulțumesc, părinte milostiv! *(Ies.)*

SCENA 2

O încăpere în casa lui Capulet. Intră Capulet, lady Capulet, doica și doi servitori.

CAPULET: *(Către unul din servitori.)*

Să mi-i poftești pe toți cei scriși aici!

(Iese primul servitor.)

Băiete! Douăzeci de bucătari[71]
De mîna-ntîi aleargă și-mi tocmește!

AL DOILEA SERVITOR: N-aveți nici o grijă, stăpîne. N-o să fie nici unul de mîna doua. Că eu am să iau seama, mai întîi, dacă se pricep să-și lingă degetele.

CAPULET: Ce dibăcie o mai fi și asta?

AL DOILEA SERVITOR: Aflați, stăpîne, că numai un bucătar de a doua mînă nu se pricepe să-și lingă degetele. În privința asta n-am nici o îndoială, și aflați, stăpîne, că la de-alde ăștia nici nu catadicsesc să mă uit.

CAPULET: Haide, haide! Du-te odată!

(Iese cel de-al doilea servitor.)

Nu prea e timp să pregătim serbarea!
Cum, fiică-mea-i la schivnic?

DOICA: Da, stăpîne.

CAPULET: Poate să aibă-o-nrîurire bună.
Că tare-i îndărătnică și rea!

DOICA: Ia uite ce voioasă mi se-ntoarce!

(Intră Julieta)

CAPULET: De unde vii, copil ne-ascultător?

JULIETA: Din locul unde-am învățat s-ascult,
Și să mă rușinez de marea vină
Că m-am împotrivit poruncii tale.
Mi-a poruncit cucernicul părinte,
Lorenzo, în genunchi să-ți cer iertare.
Îndură-te și iartă-mă! De azi
Ți-oi împlini, supusă, orice vrere.

CAPULET: Pe conte cheamă-l, deci. Vorbește-i. Mîine,
În zori de zi, să facem cununia.

JULIETA: L-am întîlnit la schit pe mîndrul conte
Și, fără-a îndrăzni să-ntrec măsura,
I-am dat a înțelege ce înseamnă
O dragoste curată.

CAPULET: Tare bine!
Ridică-te! Bine-ai făcut! Mă bucur!
Trimiteți după conte! Se aude?!
Să mi-l aduceți fără-ntîrziere!
Pe dumnezeul meu! Orașu-ntreg
S-ar cuveni să-l laude pe schivnic!

JULIETA: Hai, doică! Vino-n cameră la mine.
Ajută-mă s-aleg, dintre găteli,
Ce crezi că mîine-ar fi mai potrivit.

LADY CAPULET: Că doar nu-i mîine joi. E timp!

CAPULET: Ba du-te!
Ajută-i, doică! Facem nunta mîine![72]

(Ies Julieta și doica.)

LADY CAPULET: Nu vezi că-i noapte? Cînd ne pregătim?

CAPULET: Tu las' pe mine, c-o să iasă bine!
Îi dau cu zor, nevastă, n-avea teamă!
Ajută-i fetei să se-mpodobească.
Stau eu de veghe noaptea asta! Ei!
Să fiu măcar o dată gospodină!
Ce-i? Au plecat cu toții? Păi atunci
Sînt nevoit să merg chiar eu la conte
Și să-l vestesc că mîine-i cununia.
Mi-e inima ușoară. Ai văzut?
S-a cumințit copilul îndărătnic!

(Ies.)

SCENA 3

Camera Julietei.
Intră Julieta și doica.

JULIETA: Da, rochia asta-mi vine de minune!
La noapte, doică, te-aș ruga să dormi
În altă parte. Vreau, prin rugăciuni,
Să-ntorc iar mila cerului asupră-mi.

Cum bine știi, mi-e zbuciumată viața
Și plină de păcate.

(Intră lady Capulet.)

LADY CAPULET: Ai sfîrșit?
De mine n-ai nevoie?

JULIETA: Nu. Nu, mamă.
Ales-am tot ce-mi trebuiește mîine,
Pentru ceremonie. Așadar
Mă lasă singură, de vrei, și ia-o
Cu tine și pe doică, să-ți ajute.
Cu zorul ăsta, nu încape vorbă,
Aveți destule treburi.

LADY CAPULET: Noapte bună!
Și cată să te odihnești, că mîine
Ai să dorești odihna, fata mea!

(Ies lady Capulet și doica.)

JULIETA: Adio, mamă! Știe Dumnezeu
De ne-om vedea vreodată. Simt prin vine
Fiorul rece. Calda undă-a vieții
E-aproape stinsă. Parcă le-aș chema
Să mă aline! Doică! N-are rost!
Nu! Trebuie eu singură să joc
Spăimîntătoarea scenă. Hai, sticluță!
Ce-ar fi să sorb licoarea în zadar?
În zori aș fi mireasă. Nu! Nu! Nu!
Mă va opri *acesta!* Stai colea!

(Pune pumnalul pe pat, lîngă ea.)

Dar dacă-i în sticluță vreun amestec
Pus de călugăr să-mi răpuie viața
Ca nu cumva această cununie
Să-i surpe cinstea, pentru că tot el
M-a cununat și cu Romeo? Doamne!
Mi-e teamă că-i așa! Dar judecînd
Temeinic, cred că n-are cum să fie,
Căci pururea om sfînt s-a dovedit.
Ce-ar fi dacă-n cavou m-aș deștepta
Mai înainte de-a sosi Romeo?
M-apucă groaza! N-o să mă sufoc
În zimnicul pe-a cărui hîdă gură
Un firicel de aer nu pătrunde,
Și n-o să mor înăbușită, oare,

Mai înainte de-a veni Romeo?
Şi dacă, totuşi, mai rămîn în viaţă,
Nu s-ar putea-ntîmpla ca-nspăimîntată
De apăsarea morţii şi a beznei,
De-ntunecimea sumbrului lăcaş
Sub bolta căruia de veacuri zac
Străbune oseminte îngropate
Şi trupu-nsîngerat al lui Tybalt,
Abia-nhumat, în giulgiu putrezeşte,
Pe unde cică stafii se arată
La miezul nopţii — vai de mine, vai! —
Nu s-ar putea-ntîmpla ca, prea curînd
Trezită de duhoare şi de urlet —
Cum urlă mătrăguna[73] ce-nspăimîntă
Pe muritori, din brazdă cînd o smulgi —
Să-mi sară minţile, împresurată
De spaimele hidoase, şi să-ncep
Să dănţui, ca nebună, peste vraful
De oseminte, şi să sfîşii giulgiul
Ce-acoperă pe Tybalt, sîngerat?
Şi n-o să-ncerc, în furia-mi smintită,
S-apuc ciolanul cine ştie cărui
Strămoş ilustru, ca pe o măciucă,
Zdrobindu-mi ţeasta? Ah, zăresc stafia
Lui Tybalt alergînd după Romeo
Ce i-a străpuns cu vîrful spadei pieptul!
Stai, Tybalt, stai! Romeo! Viu la tine!
Romeo, beau în sănătatea ta!

(Se prăbuşeşte pe pat de partea cealaltă a perdelei.)

SCENA 4

O sală în casa lui Capulet.
Intră lady Capulet şi doica.

LADY CAPULET: Ia cheile şi scoate mirodenii!

DOICA: Îmi cer mereu curmale şi gutui.

(Intră Capulet.)

CAPULET: Daţi zor! Daţi zor! Că iacă-a doua oară
A trîmbiţat cocoşul. Vestitorii

Bat clopotele. Hai! E ora trei!
Ai grijă de plăcinte, Angelica![74]
Nu te zgîrci!

DOICA: Stăpîne! La culcare!
Lăsați gospodăria-n seama noastră,
Că mîine o să zaceți de nesomn.

CAPULET: Ba nicidecum! Pierdui destule nopți
În viața mea, și n-am bolit din asta.

LADY CAPULET: Ai fost un crai în tinerețe! Azi
Veghez eu pentru tine!

(Lady Capulet și doica ies.)

CAPULET: E geloasă!

(Intră trei sau patru servitori, ducînd frigări, buşteni de lemne și coșuri.)

Ce tot cărați, băieți?

ÎNTÎIUL SERVITOR: Păi știm și noi!
Le cere bucătarul!

CAPULET: Mai cu rîvnă!

(Iese întîiul servitor.)

Ia adu tu, băiete, vreo cîțiva
Buşteni uscați. O să-ți arate Peter
În ce loc sînt.

AL DOILEA SERVITOR: Îi aflu eu și singur!
Atîta cap oi fi avînd, stăpîne!

(Iese.)

CAPULET: Ei, bravo! Ești băiat isteț! Te fac
Mai marele buștenilor!... E ziuă!
Acuși sosește contele urmat
De muzicanți, c-așa spunea. *(Se aude muzică.)*
Auzi-i!
Nevastă! Doică! Ce-ați surzit? Hei, doică!

(Intră doica.)

Hai! Scoală fata! Du-te de-o gătește!
Mă duc să-ntîmpin mirele! Grăbiți!
Grăbiți, grăbiți că mirele-i în casă!
Nu-mi stați cu mîna-n sîn!

(Ies.)

SCENA 5

Camera Julietei. Intră doica

DOICA: Stăpînă! Ei, stăpînă! Julieta!
Da' strașnic doarme! Mielușica mea!
Stăpînă! Dormi buștean! Nu ți-e rușine?
Fetițo! Sufletelule! Mireaso!
Cum? Taci? Păi da! Știu! Vrei să-ți scoți pîrleala!
Să dormi o săptămînă, că la noapte
N-o să te lase contele să-nchizi
Măcar o clipă ochii, Doamne iartă!
O, Sfîntă Născătoare! Strașnic somn!
O scol, n-am încotro! Stăpînă dragă!
Vrei să te scoale contele din pat?
Te scoală el, te scoală, n-avea grijă!

(Trage perdeaua și o vede pe Julieta zăcînd pe pat, nemișcată.)

Cum? Îmbrăcată? S-a gătit, pesemne,
Și s-a culcat la loc. Sus! Sus, stăpînă!
Stăpîna mea! Stăpînă! Vai! Vai mie!
Săriți! Săriți! S-a prăpădit stăpîna!
O, lua-m-ar moartea! Ce-am ajuns să văd!
Niște rachiu! Stăpîne! Doamnă! Doamnă!

(Intră lady Capulet.)

LADY CAPULET: Ce-i gălăgia asta?
DOICA: Neagră zi!
LADY CAPULET: Ce este?
DOICA: Uite-o! Uite-o! Zi cumplită!
LADY CAPULET: Vai mie! Viața mea! Copila mea!
Trezește-te sau ia-mă și pe mine!
Vai! Strigă să ne-ajute! Ajutor!

(Intră Capulet.)

CAPULET: Neobrăzare! Mirele așteaptă!
Ce face Julieta?!
DOICA: A murit!
E moartă! Moartă! Zi nenorocită!
LADY CAPULET: Vai nouă! Vai! E moartă! Moartă! Moartă!
CAPULET: Lăsați-mă s-o văd! E rece gheață!
Și sîngele i-a stat. E-nțepenită!
Ah! De pe buze i-a zburat de mult

Suflarea vieții! Pogorît-a moartea
Asupră-i ca înghețul timpuriu
Pe floarea cea mai mîndră a cîmpiei!

DOICA: O, neagră, neagră zi!

LADY CAPULET: Amarnic ceas!

CAPULET: Cumplita-i moarte-mi încleștează limba
Și-mi zăvorăște plînsul!

(Intră călugărul Lorenzo și Paris, urmați de muzicanți.)

CĂLUGĂRUL LORENZO: Gata-i oare
Mireasa să pornească la altar?

CAPULET: E gata ea, părinte, să pornească
Pe drumul fără-ntoarcere. O, Paris!
O, fiule! Chiar în ajunul nunții
Îngerul morții ți-a pețit mireasa!
Privește! Zace ici, frumoasa floare,
De moarte prihănită! Fata mea
S-a cununat cu moartea și eu mor
Lăsîndu-i totul! Moșteni-va moartea
Nădejdile și viața, tot ce am!

PARIS: Cu nerăbdare așteptat-am zorii,
Și iată ce-mi arată zorii noi!

LADY CAPULET: O, blestemată, neagră zi de jale!
O, crîncen ceas, mai plin de deznădejde
Ca toate cîte-n lume s-au ivit.
Atît aveam: o fragedă mlădiță,
O copiliță, singurul izvor
De bucurie și de mîngîiere!
Mi-a secerat-o coasa morții! Vai!

DOICA: Vai, vai și-amar! Spăimîntătoare zi,
Cum n-a mai fost vreodată-n omenire!
O, zi, o, zi, o, zi întunecată
Cum n-a mai fost vreodată pe pămînt!
O, zi, zi blestemată! Zi de jale!

PARIS: Trădată, dezbinată, chinuită,
Lovită și ucisă! Moarte, crunt
Te-ai răzbunat și-n ne-ndurarea ta
Prea repede mi-ai luat-o! O, iubito!
O, viața mea răpită-acum de moarte!
Iubirea mea închisă în mormînt!

CAPULET: Jignită și hulită, țintuită
Pe cruce și ucisă! Ceas cumplit!

De ce te-ai abătut să ne cutremuri
Și să ne spulberi toată bucuria?
Copila mea! Lumina vieții mele!
Mi-ai luat-o, moarte! Mi-a pierit odorul!
Mi-a înghițit mormîntul fericirea.

LORENZO: Să nu jeliți! Luați seama: nu prin jale
Supuneți jalea! Voi ați zămislit,
Și cel din ceruri, dulcea ei făptură.
La ceruri a urcat sărmanu-i suflet
De jale mistuit, căci partea voastră,
Tiparu-i pieritor și frămîntat
Din lut, în lut se-ntoarce, pe cînd viața-i
Fără de moarte a urcat la cer.
Ați fi dorit-o cît mai sus în lume,
Rîvneați să se înalțe cît mai sus,
Și-acum, cînd s-a-nălțat mai sus ca norii,
Mai sus cu bolta cerului — jeliți?
Vai, vai! Deșartă vă era iubirea
Jertfită-acestui prunc, dacă acum,
Cînd fericită e, vă smulgeți părul.
Căci nu stă fericirea unei fete
În timpul îndelung cît viețuiește
Lîngă bărbatul ei, ci, deseori,
Mai fericită e-n căsătorie
Cînd tînără se stinge. Așadar
Lăsați bocitul! Puneți pe-acest trup,
Înmărmurit în moarte, rămurele
De rosmarin[75], cum pravila ne-nvață,
Și-apoi purtați-o spre lăcașul sfînt
În strai de sărbătoare. Firea noastră,
Miloasă, ne îndeamnă să jelim,
În vreme ce zîmbește, mintea noastră,
De lacrimile firii.

CAPULET: Moartea schimbă,
Tot ce-am gătit pentru serbarea nunții,
În trist comînd de-ngropăciune. Schimbă
În dangăt trist de clopot zvonul strunei,
În jale veselia, și urarea
De viață lungă-n bocet, lămîița
În floare de mormînt! S-a-ntors pe dos
Ce-am pus la cale — totu-i dimpotrivă!

LORENZO: Duceți-vă, senior! Plecați cu dînsul
Și dumneavoastră, doamnă. Conte Paris,

Te du și dumneata! Fiți gata, toți,
Să însoțiți frumoasa noastră moartă
Pînă la racla ei. S-a-ntunecat,
Deasupra voastră cerul. Nu-l stîrniți,
Nu-l mîniați mai mult, călcîndu-i vrerea.

(Ies Capulet, lady Capulet, Paris și călugărul Lorenzo.)

PRIMUL MUZICANT: Pe cinstea mea! Ar trebui să ne strîngem catrafusele și s-o luăm din loc.

DOICA: Vai, strîngeți-le, dragii mei! Plecați!
Doar știți ce greu am fost loviți de soartă!

(Iese doica.)

PRIMUL MUZICANT: Zău, mult aș da să dreg ce s-a stricat! *(Intră Peter.)*

PETER: Muzicanților! Hei, muzicanților! Ia să-mi ziceți, rogu-vă: «Veselă mi-e inimioara, veselă mi-e inimioara!» de nu vreți să mor de inimă rea, îndurați-vă și ziceți-mi: «Veselă mi-e inimioara!»

PRIMUL MUZICANT: Și de ce numaidecît «Veselă mi-e inimioara!»?

PETER: Of, muzicanților! Pentru că inima își zice ea singură: «inimă de jale plină!» Așa că, rogu-vă, dați-i drumul la un cîntec vesel, să-mi mai uit amarul.

PRIMUL MUZICANT: N-o să-ți zicem nici de jale, nici de chef. Nu-i timpul potrivit.

PETER: Care va să zică nu vreți în ruptul capului?

PRIMUL MUZICANT: Nu!

PETER: Atunci așteptați că vă dau eu vouă!

PRIMUL MUZICANT: Ce ne dai?

PETER: A, nu! N-așteptați să vă dau parale. Am să vă dau cîteva după ceafă, așa cum trebuie să te porți cu niște scripcari.

PRIMUL MUZICANT: O să mă port și eu cu tine cum trebuie să te porți cu slugile.

PETER: Vă crăp țeasta cu cuțitoiul. Nu-nghit și nu admit bădărăniile voastre. Vă dau eu acu niște re-uri și fa-uri pe spinare de-o să mă pomeniți! Notează, te rog!

PRIMUL MUZICANT: Dacă-i vorba de re-uri și fa-uri, notează dumneata.

AL DOILEA MUZICANT: Bagă-ți cuțitoiul în teacă și scoate-ți mintea din cap.

PETER: Bine. Atunci o să vă bat cu mintea. Vă bat măr: am o minte de oțel. Acestea fiind zise, pot să-mi bag oțelul în teacă. Și acum, fraților, să stăm de vorbă ca între prieteni.

Cînd inima rănită-n piept ne doare
Şi mintea întristată e pustie,
O, muzică cu voce argintie...

De ce: «voce argintie»? De ce: «muzică cu voce argintie»? Ce răspuns ne dai, fîrtate Simion Lăută?

PRIMUL MUZICANT: Apăi ce-aş putea să răspund? Sună precum ziseşi pentru că arginţii sună dulce-n ureche.

PETER: M-ai procopsit! Matale ce-ai de zis, cumetre Vasile Cobză?

AL DOILEA MUZICANT: După cît îmi dau eu cu părerea, ar veni cam aşa: «Voce argintie», adicătelea muzicanţii cîntă pe arginţi.

PETER: Asta-i şi mai boacănă! Ia să te-auzim şi pe matale, nene Ionică Scripcă!

AL TREILEA MUZICANT: Habar n-am, crede-mă!

PETER: Iertare! Iertare! De-o mie de ori iertare! Matale doar venişi aici cu dibla să ne cînţi. Eşti muzicant. Aşa că răspund eu în locul dumitale. Se zice: «muzică cu voce argintie» pentru că cei ce scîrţîie din strune n-au aur ca să-l facă să răsune.

O, muzică cu voce argintie,
Tu ne aduci, în grabă, alinare...

(Iese.)

PRIMUL MUZICANT: Mare zurliu şi băiatu-ăsta!

AL DOILEA MUZICANT: Ducă-se pe pustii! Hai mai bine să ne oploşim colea, aşteptăm pînă se-ntorc bocitoarele şi să ne-nghesuim la pomană.[76]

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

O stradă în Mantua.
Intră Romeo.

ROMEO:

De-ar fi să cred măgulitorul vis,
Primi-voi, în curînd, o veste bună.
Monarhul ce în inimă-mi domnește
Ușor pe tronu-i șade, și un duh
Necunoscut peste pămînt mă duce
Cu aripi mari de gînduri. Draga mea
Parcă venise-n visul meu, aici
Și mă găsise mort. Gîndeam, în vis,
Deși murisem! Straniu vis! Și parcă
Sărutul ei aprins, pe gura mea,
Atîta viață răspîndise-n mine,
Că m-am trezit, deodată, împărat.
O, Doamne, cît de dulce mi-e iubirea,
Cînd numai umbra ei îmi dăruiește
Comori de fericire!

(Intră Balthazar încălțat cu cizme.)

Balthazar! Știri din Verona! Balthazar, vorbește!
N-aduci scrisoare de la schivnic? Spune:
Ce face doamna mea? Ce face tata?
E sănătoasă Julieta mea?
Te-ntreb din nou; nimic nu merge prost
Cînd ei îi merge bine!

BALTHAZAR:

Fiți pe pace!
Îi merge bine. Așadar nimic
Nu merge prost! În cripta strămoșească
Îi doarme trupul muritor, și duhul

Nemuritor la ceruri a urcat
Alăturea de îngeri. Am văzut
Cu ochii mei cînd au culcat-o-n raclă,
Şi-am alergat să te vestesc. Mă iartă!
E tristă vestea, dar mi-ai dat poruncă
Să nu-ţi ascund nimic.

ROMEO: Aşa! Atunci,
O, stele, vă desfid! Ştii unde stau.
Te du şi adu-mi pană şi hîrtie.
Tocmeşte cai de poştă. Plec diseară!

BALTHAZAR: Stăpîne, rogu-te-n genunchi — răbdare!
Eşti tras la faţă, ochii-ţi ard, de parcă
Ar prevesti o pacoste!

ROMEO: Te-nşeli!
Fă ce-ţi spusei! Şi zi, nu mi-a trimis
Călugărul scrisoare?

BALTHAZAR: Nu, stăpîne!

ROMEO: Fie şi-aşa! Fă rost de cai! Te-ajung
Din urmă. Du-te acuma!

(Iese Balthazar.)

Julieta!
La noapte voi dormi în racla ta.
Fac eu ce fac! Năpastă! Ca săgeata
Pătrunzi în gîndul celui greu lovit!
Căci iată-mi vine-n minte un spiţer
De prin vecini, pe care l-am zărit
Mai ieri-alaltăieri umblînd pe-aici,
Cu ochii în pămînt, posac, sleit
De post îndelungat, doar os şi piele,
S-adune buruieni de leac. De grinzi,
Atîrnă-n prăpădita lui dugheană,
Spoite cu un strat de praf, o broască
Ţestoasă, nişte piei de peşti monstruoşi,
Un crocodil umplut cu cîlţi — pe rafturi
Urcioare verzi de lut, băşici, seminţe
Mucegăite, capete de sfoară,
Cutii desperecheate, acadele,
Şi alte fleacuri, puse la iveală.
Văzîndu-l zdrenţăros, lihnit de foame,
Mi-a fulgerat prin gînd că dacă-ar fi
Să aibă cineva, cumva, nevoie
În Mantua de niscaiva otravă —

Știut fiind că îl așteaptă moartea
Pe cei de-o vinde — nevoiașul ăsta
Pe loc i-ar face rost. Așa-mi spuneam.
Și parcă gîndul mi-a ghicit nevoia,
Căci astăzi eu sînt nevoit să cumpăr
Otrava lui. Pe cît îmi amintesc,
Aicea stă. Da, asta îi e casa.
Dar azi e sărbătoare și dugheana
E-nchisă. Hei! Spițerule! M-auzi!

(Apare spițerul.)

SPIȚERUL: Că n-oi fi surd! Ce strigi așa?
ROMEO: Ia vino
Să stăm puțin de vorbă! Am văzut
Că n-ai nici un cîștig și-abia-ți duci viața.
Ia, colea, patruzeci de galbeni[77]. Ia-i,
Și dă-mi în schimb o doză de otravă,
Ca fulgerul să năvălească-n vine,
Trăsnit să cadă cel sătul de viață
Și să-i țîșnească ultima suflare
Din piept, precum străfulgeră un tun
Vărsînd grăbit din măruntaie moartea.
SPIȚERUL: Otrăvuri am destule. Dar aici,
În Mantua, cel care-i prins că vinde
E osîndit la moarte.
ROMEO: Ești sărman,
Gol, prăpădit și te mai temi de moarte?
Ți-e scrisă-n față foamea și în ochi
Ți-e scris noianul grijilor, ți-atîrnă
De umeri deznădejdea sărăciei,
Dușmană ți-e orînduirea lumii
Și lumea-ntreagă; nu e nici o lege
Să-ți facă ție parte. Calcă legea
Și lasă sărăcia! Fii bogat!
Ia banii! Ia-i!
SPIȚERUL: Nevoia, nu voința
Mă-ndeamnă să primesc!
ROMEO: Atunci nevoia
Și nu voința ta primi-va plata!
SPIȚERUL: Așadar, ține ici! Răstoarnă asta
În orice băutură vrei și soarbe-o.
Te năruie-ntr-o clipă, chiar de-i fi
Cît douăzeci de zdravăn.

ROMEO: Uite: aur!
Otravă mai cumplită pentru oameni
Și săvîrșind în lumea noastră slută
Mai multe fărdelegi, mai multe crime
Decît această biată băutură
Pe care te codești s-o vinzi! Ia seama:
Eu ți-am vîndut otrava, nu tu mie!
Rămîi cu bine! Hai venin! Hai leac
Izbăvitor! Să mergem! Să pornim
Spre cripta Julietei și o dată
Ajunși acolo, să-ți arăți puterea!
(Iese.)

SCENA 2

Sihăstria călugărului Lorenzo.
Intră fratele Ioan.

IOAN: Deschide, sfinte schivnic! Eu sînt, frate!
(Apare călugărul Lorenzo.)

LORENZO: E glasul fratelui Ioan! Poftește!
Bine-ai venit din Mantua! Ce face
Romeo? Scrisu-mi-a? Ia dă-mi scrisoarea!

IOAN: Fusei să-mi iau tovarăș pe un frate
Desculț, din cinul nostru, ce-i aici
Samaritean la cei bolnavi. Cu greu
Am dat de el, iar straja bănuind
Că-i molipsit căminu-n care-am fost
De molimă, pecetluit-a ușa
Oprindu-ne plecarea poruncită[78].
La Mantua n-am mai ajuns.

LORENZO: Și cine
A dus scrisoarea lui Romeo?

IOAN: Iat-o!
E-aici! Căci în zadar am căutat!
N-am mai găsit pe nimeni să i-o ducă,
Înfricoșați fiind de molipsire.

LORENZO: O, soartă rea! Pe sfîntul nostru cin!
Cu scrisoarea asta nu-i de glumă.
E lucru mare și se pot ivi
Nenorociri de-ntîrzie primirea.

Ia cată-mi, frate, o vergea de fier
Şi adu-mi-o-n chilie!

IOAN: Bine, frate!

(Iese.)

LORENZO: Sînt nevoit să intr-un criptă singur.
Mai sînt trei ceasuri pînă se trezește
Din somnu-i Julieta. Maică, Doamne!
O să mi-o capăt rău cînd o afla
Că nu i-am dat de știre lui Romeo!
Îi scriu din nou la Mantua, și pînă
Se-ntoarce el o țiu ascunsă-aici.
Sărmană moartă vie pusă-n groapă!

(Iese.)

SCENA 3

Cimitirul în care se află cavoul Capuleților[79].
Intră Paris și pajul lui, ducînd flori și o faclă.

PARIS: Băiete! Dă-mi făclia! Stai deoparte!
Pîndește, ici, sub chiparoși. Lipește
Urechea de pămînt și ai s-auzi
Pe oricine-o călca prin cimitirul
Străpuns de cruci și spintecat de gropi.
Ia seama bine; dacă vine-ncoace,
Vestește-mă c-un șuier. Fă întocmai
Precum ți-am spus, dă-mi florile și du-te.

PAJUL *(aparte)*:
M-apucă groaza singur să rămîn
Printre morminte — însă n-am ce face!
(Se retrage.)

PARIS: O, dulce floare! Nupțiala vatră
Cu flori o-ncing. În fiecare noapte
Îți voi scălda în lacrime și șoapte
Lăcașul tău de pulbere și piatră,
Cu flori îmbălsămîndu-l viața toată,[80]
Iubita mea, de-a pururi neuitată! *(Pajul fluieră.)*
Băiatu-mi dă de știre! Cine-o fi
Nelegiuitul ce s-abate-acum
Să-mpiedice pioasa rugăciune

A dragostei curate? Văd o faclă!
M-ascunde-n sînul tău, o clipă, noapte!

(Se retrage. Intră Romeo, întovărăşit de Balthazar care poartă o faclă, un drug şi o cazma.)

ROMEO:
Dă-mi ranga şi cazmaua! Ia scrisoarea,
Şi înmîneaz-o tatii mîine-n zori.
Dă-mi facla. Orişice vei auzi
Sau vei vedea, să nu clinteşti. Poruncă!
Să nu mă tulburi în ce fac. Scobor
În cuibul morţii, să-mi mai văd o dată
Iubita, dar cobor şi ca să iau
De pe-ngheţatu-i deget un inel
De mare preţ, ce mi-e de trebuinţă.
Acuma du-te! Dar dacă te-ntorci
Să iscodeşti ce fac, pe sfînta cruce,
Te rup bucăţi şi semăn cimitirul
Acesta lacom. Ceasul e cumplit!
Şi gîndul meu nenduplecat, mai crîncen
Ca tigrul însetat de sînge, crîncen
Ca urletul oceanului.

BALTHAZAR:
Mă duc!
Mă duc, stăpîne! Nu-ţi stau împotrivă!

ROMEO:
Aşa-mi vei dovedi că-mi eşti prieten.
Şi iată, bani. Fii fericit, băiete!
Trăieşte în belşug! Rămîi cu bine!

BALTHAZAR: *(aparte)*

Şi totuşi n-am să plec. M-ascund p-aici!
Nu pot să-l cred. Privirea-i mă-nspăimîntă.

(Se retrage.)

ROMEO:
Spurcată gură! Pîntec hîd al morţii!
Ai înghiţit ce-a fost mai mîndru-n lume!
Îţi descleştez eu putredele fălci,
Şi-n ciuda ta am să te-ndop cu hrană!

(Deschide cu forţa uşa cavoului.)

PARIS:
A, Montague fălosul, surghiunit
Că l-a ucis pe vărul Julietei,
Strivind dumnezeiasca ei fiinţă —
Căci din durere i se trage moartea —

Nu-și află, văd, astîmpăr; a venit
Să pîngărească morții. N-o să-mi scape!
(Înaintează.)

Oprește, Montague nelegiuit!
Înlătură fărădelegea! Cum?
Te războiești și dincolo de moarte?
Nemernic surghiunit, te arestez!
Urmează-mă, căci ești sortit pieirii!

ROMEO: Da, sînt sortit pieirii. Pentru asta
Venit-am eu aici. Nu ispiti
Un om fără nădejde! Du-te, pleacă,
Oricine-ai fi, și lasă-mă! Privește
La morții dimprejur și te-nspăimîntă!
Nu mă împinge să-mi încarc c-un nou
Păcat sărmanul suflet! Du-te, du-te,
Și nu mă mai stîrni! Eu te iubesc
Mai mult decît pe mine însumi. Iată:
Sînt pentru mine sculele acestea!
Ți-o jur! Sînt pentru mine! Du-te! Pleacă!
Trăiește-n pace și cîndva, tîrziu,
Să spui că ai ajuns la bătrînețe
Din mila unui biet nebun!

PARIS: Ajunge!
Păstrează-ți mila! Ești un ucigaș!
Te arestez!

ROMEO: Mă pui la încercare?
Atunci, băiete, haide, trage spada!
(Se luptă.)

PAJUL: Se bat! O, Doamne! Ia să chem străjerii!
(Iese pajul.)

PARIS: Ah! M-ai ucis! *(Cade.)* De ai un pic de milă
Deschide cripta și mă culcă-alături
De Julieta! *(Moare.)*

ROMEO: Îți făgăduiesc!
Aș vrea să-l văd la față! Ah! E Paris!
Contele Paris, rudă cu Mercuțio!
Ce-mi spuse oare pajul cînd goneam
Pe cai, încoace, mult prea tulburat
Ca să-l ascult? Mi-a spus că Julieta
Fusese vorba să se logodească
Cu Paris? Mi-o fi spus sau am visat?

Sau mintea mea nebună-a născocit
Povestea asta cînd îl auzii
Vorbind de Julieta? O, dă-mi mîna!
Dă-mi mîna, frate întru nenoroc!
O groapă glorioasă îți va fi
Lăcașul veșnicului somn! O groapă?
Ba foișor cu brîuri de lumini!
Acolo zace Julieta mea
Și frumusețea ei preschimbă hruba
Într-un palat scînteietor! Te culcă
Și-ți dormi acolo veșnica odihnă,
Mort coborît în groapă de un mort.

(Îl culcă pe Paris în cavou.)

Ești vesel, uneori, în preajma morții.
Iar cei care veghează spun c-ar fi
Un fulger scurt ce prevestește moartea.
Să-i zic și eu tot fulger? O, iubito!
Soție scumpă! Moartea ți-a sorbit
Dulceața răsuflării, dar n-a fost
În stare să-ți răpească frumusețea.
Ea nu te-a-nfrînt! Stindardu-nvăpăiat
Al frumuseții tale arde încă
Pe buze și-n obraji, căci nu și-a-nfipt,
Acolo, flamura cernită, moartea!
Tybalt, tu zaci în giulgiul sîngerat?
Ah! Ce răsplată ți-aș fi dat mai mare,
Decît, cu mîna ce ți-aduse moartea,
Să secer tinerețea celui care
Ți-a secerat-o? Iartă-mă! Și tu,
De ce-ai rămas, o, scumpă Julieta,
Atît de minunată? Ce să cred?
Că moartea te-a-ndrăgit? Că monstrul hîd
Și descărnat te ține-aici, în beznă,
Să-i fii iubită?[81] Nu știu, dar mă tem.
Și voi rămîne lîngă tine-n veci,
În hruba morții, în palatul beznei,
Cu viermii care slugi ți-or fi, aici,
Pe patul meu de veșnică odihnă,
Smulgîndu-mi trupul prea sătul de viață
De sub povara stelelor dușmane.
Priviți-o încă-o dată, ochi! Voi, brațe,
Cuprindeți-o în ultima strînsoare!
Voi, buze, poarta vieții și-a suflării,

Pecetluiți cu-o sărutare lungă
Eternul tîrg ce-l încheiai cu moartea
Cea lacomă! Hai, vino, călăuză
Necruțătoare! Călăuză cruntă
A deznădejdii, sparge chiar acum,
De stîncile nimicitoare, barca
Sătulă de-a pluti pe mare! Vino!
Iubito, beau în sănătatea ta!

(Bea.)

Spițer dibaci! M-a fulgerat otrava!
Mi-a fost destul o sărutare! Mor!

(Moare. Din cealaltă parte a cimitirului intră călugărul Lorenzo, ducînd un felinar, o rangă și o lopată.)

LORENZO: O, sfinte Francisc, dă-mi puteri! Mereu,
Bătrînele-mi picioare, noaptea asta,
Se-mpiedică de gropi! Cine-i acolo?
BALTHAZAR: Om bun și bun creștin!
LORENZO: Cerescul tată
Te aibă-n pază! Nu știi oare-a-mi spune
Ce faclă răspîndește în zadar
Lumină peste viermi și oarbe cranii?
E-n cripta Capuleților aprinsă?
BALTHAZAR: Acolo e, părinte și acolo
Mi-e și stăpînul ce vă este drag.
LORENZO: Cum? Ce stăpîn?
BALTHAZAR: Romeo.
LORENZO: Și de cînd
Se află-n criptă?
BALTHAZAR: Preț de-o jumătate
De ceas.
LORENZO: Coboară-acum cu mine-n criptă!
BALTHAZAR: Părinte, nu cutez! Stăpînul meu
Mă crede dus de-aici. Mi-a spus că dacă
Rămîn să iscodesc, îmi taie capul.
LORENZO: Așa! Atunci merg singur. Mă-nspăimînt!
Mi-e tare teamă de-o nenorocire!
BALTHAZAR: Am ațipit sub chiparos și-n vis
Stăpînul parcă se lupta c-un om
Pe care l-a ucis.
LORENZO: Romeo! *(Înaintează.)* Vai!
Ce să însemne urmele de sînge
Pe lespedea din pragul porții? Vai!

Și spadele acestea părăsite.
Muiate-n sînge, ce-or fi căutînd
Într-un lăcaș al păcii? *(Intră în cavou.)* Ah!
Romeo!
Ce galben e! Și cine încă? Paris!
Scăldat în sînge! Doamne! Ce-am făcut
De ne-ai lovit cu-atîta nendurare?
Stai! A mișcat copila!

(Julieta se trezește din somn.)

JULIETA: Oh! Părinte!
Unde mi-e soțul, bunule duhovnic?
N-am dat uitării locul întîlnirii!
Și iată-mă! Romeo unde e?

(Se aude zgomot.)

LORENZO: Aud un zgomot! Fata mea, grăbește
Să fugi din cuibul molimei, al morții
Și-al silnicului somn! O-nfricoșată
Putere a surpat tot ce-am clădit.
Nu-i sta-mpotrivă! Vino! Zace mort,
Colea, bărbatul tău. La fel și Paris.
Deci vino! Și afla-vei adăpost
În chinovia unor sfinte maici.
Nu sta să mai întrebi! Sosesc străjerii!
Hai, fata mea. *(Se aude zgomot.)* Mă tem să
mai rămîn.

JULIETA: Fugi! Du-te! Eu rămîn aici!

(Iese călugărul Lorenzo.)

Ce văd?!
Romeo ține-o cupă-n mînă! Da!
Otrava i-a grăbit sfîrșitul! Of!
Băiat cu suflet rău! Să-mi fi lăsat
Și mie cel puțin o picătură!
Mult bine îmi făceai! Dar ia să văd!
N-a mai rămas pe buza ta un strop
Să-l sorb cu-o sărutare și să mîntui?

(Îl sărută.)

Fierbinte-i gura ta!

ÎNTÎIUL STRĂJER: *(afară)*

Hai, hai, băiete!
Arată-ne-ncotro s-o luăm!

JULIETA:

Un glas!
Mai repede! Pumnul trimis de soartă!
(Apucă pumnalul lui Romeo.)
Aici ţi-e teaca! *(Se străpunge.)* Rugineşte-acolo
Dar adu-mi moartea!
(Cade peste Romeo şi moare. Intră straja şi pajul lui Paris.)

PAJUL

Ăsta-i locul! Colo,
Unde-i aprinsă facla.

ÎNTÎIUL STRĂJER:

Peste tot
Pămîntu-i plin de sînge! Daţi o raită,
Prin cimitir, cîţiva, şi înhăţaţi
Pe oricine-oţi găsi. *(Cîţiva străjeri pleacă.)*
Ce grozăvie!
Contele mort! Ucis! Şi Julieta
Scăldată-n sînge, mai e caldă încă,
Deşi de două zile zace-aici!
Daţi fuga şi-l vestiţi pe prinţ! Apoi
Abateţi-vă pe la Montague
Şi Capulet! Vestiţi pe toată lumea!
(Pleacă iar cîţiva străjeri.)
Aflat-am locul jalei. Dar ce jale
Iscat-a jalea jalnicului loc,
O vom afla cînd vom afla pricina.
(Intră cîţiva străjeri cu Balthazar.)

AL DOILEA STRĂJER:

Iată-l pe servitorul lui Romeo!
L-am prins în cimitir.

ÎNTÎIUL STRĂJER:

Păziţi-l bine
Pîn-o veni măria-sa.
(Intră un străjer cu călugărul Lorenzo.)

AL TREILEA STRĂJER:

Un popă!
Se vaită, plînge, tremură! Ieşea
Din cimitir cu drugul şi lopata.
Abia putui să i le smulg din mîini.

ÎNTÎIUL STRĂJER:
Cam dă de bănuit! Păziţi-l bine!
(Intră prinţul cu suita.)

PRINŢUL: Ce jalnică-ntîmplare prea curînd
Ne tulbură odihna dimineţii?
(Intră Capulet, lady Capulet şi alţii.)

CAPULET: Ce-o fi de strigă toţi în gura mare?
LADY CAPULET: În stradă strigă oamenii: «Romeo!»
O parte: «Julieta!», alţii: «Paris!» —
Şi spre cavoul nostru se-mbulzesc.
PRINŢUL: Ce zvon de spaimă ne-nfioară-auzul?
ÎNTÎIUL STRĂJER:
Mărite doamne! Zace-aici, ucis,
Contele Paris. Şi Romeo-i mort.
Iar Julieta, ce fusese moartă,
Ucisă iarăşi, doarme caldă-n criptă.
PRINŢUL: Să cercetaţi şi să-mi aflaţi făptaşii
Acestei fărdelegi!
ÎNTÎIUL STRĂJER:
În cimitir,
Am prins pe servitorul lui Romeo
Şi pe-un călugăr. Am găsit la ei
Anume scule care-s de folos
La deshumarea morţilor.
CAPULET: Nevastă!
O, Doamne! Ai văzut cum sîngerează
Copila noastră? N-a mai nimerit
Pumnalu-n teacă! Teaca zace goală
Pe spatele lui Montague! S-a-nfipt,
Greşindu-şi teaca,-n sînul fetei noastre.
LADY CAPULET: Vai! Ce zăresc e dangăt trist de clopot
Ce-mi cheamă bătrîneţea în mormînt!

(Intră Montague şi alţii.)

PRINŢUL: Hei, Montague! Devreme te-ai sculat
Să vezi vremelnicul sfîrşit al celui
Ce fiu ţi-a fost şi drept moştenitor.
MONTAGUE: Azi-noapte jalea după fiul dus
Mi-a doborît nevasta, duce! Oare
Ce alt necaz mai unelteşte-acum
Să-mi surpe bătrîneţile?

PRINȚUL: Privește,
Și vei vedea!

MONTAGUE: Copil neobrăzat!
Cum de-ndrăznești să te cobori în groapă
Luînd-o-naintea tatălui tău?

PRINȚUL: Stai!
Nu blestema cît timp n-am lămurit
Aceste triste fapte încîlcite.
Și pînă n-om afla de unde vin
Și cine le-a scornit. Atunci, abia,
Eu fi-voi călăuz restriștei voastre,
Ducîndu-vă pînă la moarte chiar.
Dar pînă-atunci răbdați-vă durerea
Și n-o dați în vileag! Înfățișați-mi
Pe cei ce-s bănuiți!

LORENZO: Întreaga vină
O iau asupră-mi, eu, ce n-am putut,
Nevolnicul de mine, să-mplinesc
Ce-a fost de împlinit. S-au ridicat
Toate-mpotrivă-mi. Merit bănuiala!
Mă-nvinuiesc, mă osîndesc eu însumi
Și gata sînt să-mi împlinesc osînda.

PRINȚUL: Mărturisește-ndată tot ce știi!

LORENZO: Mi-s numărate ceasurile vieții,
Deci n-am cum s-o lungesc. Vorbi-voi scurt.
Romeo, care zace colo, mort,
Era bărbatul Julietei. Fata,
De-asemeni moartă, fu nevasta lui
Cea plină de credință. Eu, chiar eu,
I-am cununat. Fu ziua nunții lor,
Ținută-n taină, cea din urmă zi
A lui Tybalt; năprasnica lui moarte
Îl surghiuni pe mire. Julieta
Nu după Tybalt, după el plîngea.
Ca să-și aline jalea, v-ați gîndit
Să-i dați bărbat pe Paris, cu de-a sila.
Atunci, veni cu spaima-n ochi la mine,
Rugîndu-mă să-i aflu eu un leac
Să scape de năpaste, sau de nu,
În sihăstria mea își face seama.
Sînt priceput în leacuri, deci i-am dat

O băutură care s-o adoarmă,
Şi, cum era de aşteptat, sorbind-o,
Căzu-ntr-un somn adînc, asemeni morţii.
Eu scris-am lui Romeo, între timp,
Să vină-aici în noaptea asta cruntă,
S-o scoatem din mormîntul de-mprumut
Cînd băutura-şi va slăbi puterea.
Dar nişte întîmplări neaşteptate
Zădărniciră fratelui Ioan
Plecarea din oraş, şi-n neputinţă
De-a înmîna scrisoarea, mi-o aduse,
Nefolosită, noaptea ce trecu.
M-am hotărît să intru-n hrubă singur,
La ceasul cînd ştiam că-şi vine-n fire,
Să o ridic din cripta strămoşească
Şi s-o ascund în chilioara mea
Pînă i-oi da de ştire lui Romeo.
Dar cînd sosii, cu-o clipă înainte
Să se trezească, iată că văzui,
Zăcînd nensufleţiţi, pe credinciosul
Romeo şi pe Paris, mîndrul conte.
Cînd îşi veni-n simţiri am implorat-o
Să iasă din mormînt, să-şi întărească
Sărmanul suflet ca, supus, să-ndure
Voinţa cerului. Un zgomot însă
Îmi dete ghes să părăsesc cavoul,
Iar Julieta,-n deznădejdea ei,
N-a vrut să mă urmeze, şi se pare
Că singură-şi luă viaţa. Eu atît
Avui de spus. De cununia fetei
Ştia şi doica. Şi de socotiţi
Că-s vinovat cît de puţin, jertfiţi-mi
Bătrîna viaţă, fără-a mă scuti
De-asprimea dreptei judecăţi şi-a legi
Cu-o oră mai devreme.

PRINŢUL: Eu te ştiu
Om sfînt şi fără pată. Să vedem
Ce spune pajul lui Romeo. Unde-i?

BALTHAZAR: Cînd am aflat de moartea Julietei,
Am alergat stăpînul să-mi vestesc,
Iar el porni din Mantua, în goană,
Şi se opri aicea, la cavou.

Mi-a dat scrisoarea asta s-o-nmînez
Cinstitului său tată, poruncindu-mi
Să plec și nu cumva să iscodesc
Cînd o intra în criptă, căci, altfel,
M-așteaptă moartea!

PRINȚUL: Dă-mi să văd și eu
Ce scrie. Aduceți-mi-l pe pajul
Lui Paris, ce chemat-a straja. Spune,
Băiete, pentru ce venise-aici
Stăpînul tău?

PAJUL: Ca să presare flori
La cripta Julietei. Poruncindu-mi
Să stau deoparte, l-ascultai, cînd, iată,
Veni un om cu-o faclă și-ncepu
Să spargă ușa hrubei, iar stăpînul
Sări la el, cu spada, să-l oprească.
Văzîndu-i, am fugit după străjeri.

PRINȚUL: Răvașu-adeverește tot ce-a spus
Călugărul. Stă scrisă-aici povestea
Iubirii lor și vestea despre moartea
Sărmanei Juliete, și mai scrie
Romeo-aici c-a tîrguit otravă
De la un biet spițer, cu gînd s-o bea
Să moară-n raclă, lîngă Julieta.
Ei, Montague și Capulet, dușmani
Neîmpăcați, văzut-ați ce blestem
Clocea în ura voastră? Cel de sus
Cu dragostea găsit-a să vă bată.
N-am stăvilit la timp smintita vrajbă
Și-acum plătesc tribut de sînge. Greu
Am fost loviți cu toții!

CAPULET: Montague!
Dă-mi mîna, frate! Iată zestrea fetei!
Mai mult nu pot să-ți cer!

MONTAGUE: Eu însă pot
Să-ți dau mai mult! Din aur voi dura
Statuie[82] fiicei tale, și cît timp
Va dăinui Verona și-al ei nume
Preacredincioasei Julieta nimb
Strălucitor îi va urzi în lume!

CAPULET: Eu lui Romeo-i voi dura, măiastră
Statuie lîngă-a ei, spre-a fi-mpreună:
Sărmani iubiți, răpuși de ura noastră!
PRINȚUL: Amară pace-aduce dimineața.
Trist, soarele-și ascunde-n pîclă fața.
Vom mai vorbi de-amarnica-ntîmplare.
Vor fi osînde, fi-va și iertare.[83]
Nicicînd n-a fost, și nu cred a greși,
Mai jalnică poveste-n lumea-ntreagă
Decît povestea lui Romeo și
A Julietei ce i-a fost lui dragă.

(Ies cu toții.)

ROMEO ŞI JULIETA
Comentarii

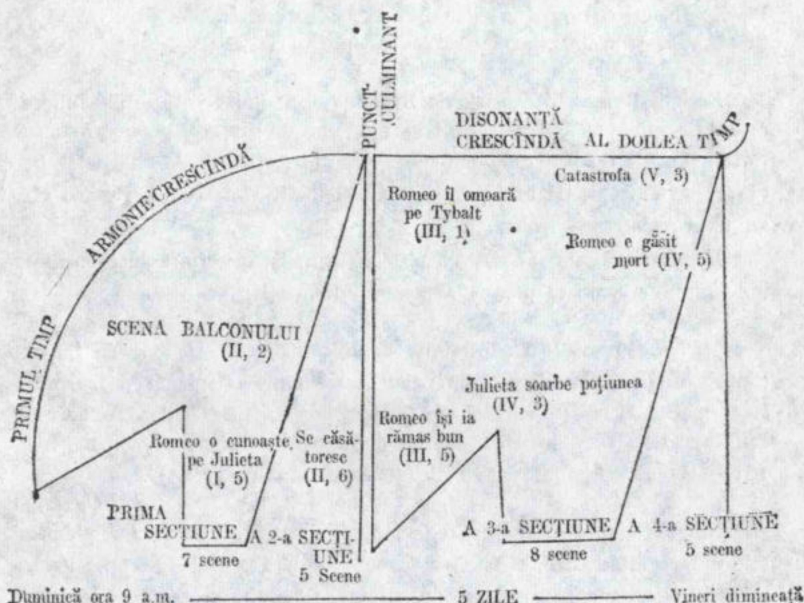
Tragedia *Romeo şi Julieta* a fost scrisă probabil în 1595—1596. Un text imperfect a apărut într-o primă ediţie in-cvarto în 1597 (se presupune că la acesta se referă Francis Meres în 1598), o a doua ediţie in-cvarto, „corectată, augmentată şi îmbunătăţită" (dar conţinînd numeroase erori) s-a tipărit în 1599, apoi în alte două rînduri pînă la prima ediţie in-folio din 1623. Nu se ştie cînd a fost jucată întîia oară (în orice caz înainte de 1597), dar din referirile contemporanilor lui Shakespeare reiese limpede că versiunea sau versiunile origiñale s-au bucurat de mult succes — sublinierea e necesară întrucît după numeroase adaptări (D'Avenant, 1662, James Howard, 1670, Otway, 1679, Theophilus Cibber, 1744 etc.), textul original a fost reluat în Anglia abia în 1847, de către Phelps.

Cu alte nume proprii, povestea nefericită a celor doi îndrăgostiţi din *Romeo şi Julieta* apărea încă în 1476 în *Novellino* de italianul Masuccio. În *Historia novellamente ritrovata di due nobili amanti* de Luigi da Porto, acţiunea se petrece la Verona, eroii sînt Romeo Montecchi şi Giulia Cappulletti (numele de familie sînt împrumutate din Dante, *Purgatoriul*, VI) etc., elemente reproduse şi pe alocuri modificate sau întregite de Gherardo Boldieri în poemul *L'Infelice Amore de due Fedelissimi amanti Giulia e Romeo* (1553), de Matteo Bandello în *Novelle* (1554) şi de Luigi Grotto în tragedia clasică *La Hadriana* (1579).

Versiunea în proză a lui Bandello (folosită de Girolamo da Corte în *Istoria di Verona*, 1594, unde întîmplările sînt înfăţişate ca reale) a fost tradusă în franceză de Boaistau şi tipărită în *Histoires tragiques* de Belleforest (1559). Or, tocmai din această traducere s-a inspirat Arthur Brooke în poemul *The Tragicall Historye of Romeus and Juliet (Tragica istorie a lui Romeus şi a Julietei*, 1562), sursa principală a lui Shakespeare (dintre sursele secundare merită a fi amintită culegerea de povestiri *The Palace of Pleasure (Palatul plăcerii)* de William Painter, 1575, precum şi — posibil — o piesă preshakespeariană scrisă în stil senecan şi specificată de Brooke).

La o confruntare a celor două texte, printre primele lucruri care rețin atenția este acela că în timp ce în poemul lui Brooke acțiunea se extinde pe o perioadă de 9 luni, în piesa lui Shakespeare ea ține numai cinci zile; sau că anotimpul rece e înlocuit prin canicula din iulie (ceea ce, evident, intensifică atmosfera mediteraneană).

În răstimpul celor cinci zile, evenimentele se succed potrivit unui plan reconstruit astfel de A.J.J. Radcliffe[1]:

Prin contrast cu poemul prolix al lui Brooke, acțiunea din *Romeo și Julieta* se caracterizează prin precipitare:

„... totul este brusc în această piesă. Rapiditatea este la fel de mare ca aceea din *Macbeth*."[2]

„Senzațiile de rapiditate și străluminare, ambele însoțite de primejdie și nimicire, sînt subliniate tot timpul."[3]

[1] *Romeo and Juliet*, edited by A.J.J. Radcliffe, London, 1946, p. 114.
[2] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, p. 53.
[3] Caroline Spurgeon, *Shakespeare's Imagery and what it tells us*, 1935, Cambridge, 1965, p. 312.

„Cursul *acțiunii* e vertiginos: îți sugerează viteza unui expres și primejdia unei deraieri".[1]

Într-o replică a Julietei cîteva versuri pun pripa în prim plan, metaforic, prin referirea la fiul lui Phoebus, Phaeton, care, urcînd în rădvanul tatălui, a mînat caii atît de repede încît rădvanul s-a răsturnat:

„Galopați iute, armăsari cu picioare de foc, / Spre lăcașul lui Phoebus: Phaeton însuși / Și nu alt vizitiu o să vă dea bice ca să goniți spre asfințit/ Și să aduceți neîntîrziat înnourata noapte" (III, 2, 1—4)."[2]

La bal, Romeo uită brusc de Rosalina și se îndrăgostește de Julieta, care îi răspunde fără să șovăie o clipă; precipitată este atît cererea în căsătorie a lui Paris cît și cununia îndrăgostiților, oficiată de călugărul Lorenzo; uciderea lui Mercuțio, apoi a lui Tybalt, exilarea lui Romeo etc. au un caracter năprasnic.

Dar întîmplările din *Romeo și Julieta* nu se precipită într-o ordine indiferentă ci gradat, pentru a atinge culminații:

„/*Planul*/ prevede o succesiune de întîmplări interesante de importanță crescîndă (ca niște valuri), cu foarte multe elemente de surpriză (moartea lui Mercuțio), cu suspens (efectul poțiunii), anticipare (că iubirea lui Romeo va sfîrși prin catastrofă, după replica lui prevestitoare (I, 4, 104—111) și schimbarea soartei (moartea îndrăgostiților)".[3]

Din textul poetic al lui Brooke, Shakespeare reține, așadar, elementele narativ-dramatice, elimină ceea ce consideră a fi balast și, potrivit propriului său plan dramatic, condensează, precipită și gradează. Totuși, scăderea și împărțirea sînt întregite, în vederea sporirii dramatismului, de adunare și înmulțire.

În primul rînd, Shakespeare-dramaturgul introduce scene noi, cum ar fi despărțirea în zori a îndrăgostiților (III, 5), apariția lui Paris în cavou (V, 3) sau interludiile bufone care aduc un element de pitoresc și contrast. Față de unele din aceste adaosuri s-au exprimat unele proteste. F.T. Prince vorbește chiar despre „o lipsă a economiei dramatice":

[1] I. Botez, *Iubire tragică: Romeo, Julieta, Othello*, în *Shakespeare și opera lui*, ELU, București, 1964, p. 520.
[2] În *Comentarii* traducerile citatelor din textul shakespearian aparțin lui L. Levițchi.
[3] A.J.J. Radcliffe, *Op. cit.*, p. 146.

„... corul de la finele actului I, explicațiile prea amănunțite de la finele actului V, anumite clovnerii inutile...“.[1]

În al doilea rînd, dramatismul este sporit prin prezența contrastelor de tot felul, evidente de la prima lectură sau, dimpotrivă, discrete. Atît cantitativ cît și calitativ ele depășesc pînă și opozițiile dintr-o piesă ca *Zadarnicele chinuri ale dragostei.*

Numai despre opozițiile lexicale — antinomie — și încă s-ar putea scrie studii ample care să stabilească în ce măsură este Shakespeare tributar „figurilor de opoziție“ din retorica epocii sale, modul specific în care le folosește ca distribuție și putere de impresionare, locul ocupat de *Romeo și Julieta* din punctul de vedere al antonimelor în drama shakespeariană din prima perioadă etc. Pentru că exploatarea lor maximă într-o piesă a conflictului permanent face impresia unei preocupări obsesive a scriitorului, ceea ce reiese, printre altele, din cele două „liste“ de oximoroane din piesă, ostentative ca două exerciții de retorică. Una îi aparține lui Romeo, cealaltă Julietei:

„Ce-ncăierare-a fost?
Nu-mi spune — știu. Aici e multă ură
Dar și mai multă dragoste. Atunci —
Iubire strîmbă! Ură drăgăstoasă!
Orice zidit alt'dată din nimic!
Ușurătate grea! deșertăciune
Cu greu temei! atotputernic haos
De-ntruchipări ce par îmbietoare!
Pană de plumb, fum lucitor, foc rece,
Bolnavă sănătate! O, somn treaz
Ce nu ești nicidecum ce ești!
Aceasta-i dragostea ce simt, dar, zău,
Eu nu simt dragoste în toate-acestea.“
(I, 1, 180–192)

„O, inimă de șarpe, tăinuită
Sub chip de floare! A mai stat balaur
În peșteră atît de minunată?
Tiran frumos! angelic diavol! corb
Cu pene de porumb! miel hrăpăreț!
Miez putred sub cerească-nfățișare!
Dușman a ceea ce-ai părea că ești —
Sfînt osîndit, cucernic ticălos!“
(III, 2, 73 – 80)

[1] F.T. Prince, *A Note on Romeo and Juliet*, în „Shakespeare: The Great Tragedies“, 1961, Longman Group, 1966, p. 34.

O anumită funcționalitate scoate aceste două replici din condiția de simple „exerciții de retorică". Alături de alte procedee stilistice, paradoxurile lui Romeo reflectă exprimarea convențională, petrarchistă și eufuistică a îndrăgostiților englezi nobili de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, o caricaturizează prin îngroșare și subliniază imaturitatea sentimentelor lui Romeo față de Rosalina — „durerea pozată" (Kirschbaum), exprimată zgomotos, deci, poate încă de pe acum, împotriva preceptelor senecane discutate, cîțiva ani mai tîrziu, în *Hamlet*. Pe de altă parte, replica lui Romeo scoate în relief și condamnă dușmănia dintre familiile Montague și Capulet și anticipează parcă desfășurările tragice ulterioare. E o originală îmbinare de tragic și comic:

„*Romeo:* Nu rîzi?
Benvolio: Nu, vere, mai degrabă plîng."
(I, 1, 193)

Cît despre replica Julietei, ea oglindește un acut conflict sufletesc, iar expresia formală e un exemplu de mimetism lingvistic motivat prin identificarea eroinei cu Romeo.

Antonimia fundamentală a piesei, cu multiple ramificări în diferite sensuri (opoziții sinonimice, antiteze) este cea dintre *lumină (light)* și *întuneric (dark)*. Caroline Spurgeon arăta:

„... în *Romeo și Julieta* imaginea dominantă este lumina cu fondul ei de întuneric".[1]

„... aici Shakespeare imaginează iubirea ca lumină într-o lume întunecoasă".[2]

Pînă și puțin ortodoxul shakespeariolog van Doren recunoaște prevalența opoziției „lumină-noapte", deși o accentuează mai mult pe aceasta din urmă:

„Noaptea este mediul prin care trăim piesa și în care îndrăgostiții sînt în largul lor — noaptea, împreună cu unele focuri ce strălucesc în adîncurile ei pentru contrast și atmosferă romantică".[3]

Deplasarea de accent sugerată de van Doren invită la un scurt popas. Care este, pînă la urmă, imaginea „dominantă", lumina sau întunericul? Statistica mecanică nu poate oferi un răspuns convingător. Interpretate, deci puse într-un context lărgit, imaginile oferă următorul tablou.

[1] Caroline Spurgeon, *Op. cit.*, p. 213.
[2] *Ibid.*, p. 18.
[3] Mark van Doren, *Op. cit.*, p. 54.

Noaptea, în sensul concret al termenului, este, paradoxal, singurul „mediu" în care două firi pronunțat solare „se simt în largul lor". Noaptea îi unește, îi identifică, îi alină, îi scapă de hidoșeniile zilei. Nu este noaptea care, în pădurea de lîngă Atena, îi zăpăcește pe îndrăgostiții din *Visul unei nopți de vară*, nici noaptea din *Hamlet* (I, 1), prielnică apariției duhurilor chinuite, nici cea din *Venus și Adonis:*

„O, Noapte, chip de beznă și gheenă,
Izvod al hulei și al desfrînării,
A tragediilor cumplită scenă,
Genune de păcat, liman ocării,
Codoașă, leagăn al nerușinării,
Tu, hrubă-a morții, rea, uneltitoare,
Tîlhar de rînd și tainică trădare."[1]
(X)

În opera shakespeariană, așadar, noaptea dispune de însușiri antitetice, ca floarea călugărului Lorenzo („În coaja de-abia înfiripată a acestei flori plăpînde / Își au sălașul și otrava și puterea tămăduitoare" — II, 3, 23—24) sau ca muzica („Adesea muzica are puterea fermecată / De a preface răul în bine și de a îndemna binele să săvîrșească răul" — *Măsură pentru măsură*, IV, 1, 16—17).

Pentru Romeo și Julieta, noaptea are „putere tămăduitoare" ca „mediu"; figurat, însă, sugerează conotații negative: „noaptea" urii dintre cele două familii, bezna ignoranței (*„Benvolio:* Puneți-vă săbiile în teacă; nu știți ce faceți" — I, 1, 68) etc.

Ca „mediu" dar și ca „imagine" cu tîlcuri noaptea este folosită într-o replică a Julietei — în scena despărțirii ei de Romeo, cînd repetă obsesiv:

„Dragul meu, noapte bună!" (II, 2, 120) „Noapte bună, noapte bună!" (123) „... și noapte bună cu adevărat!" (142) „De mii de ori noapte bună!" (154) „Noapte-bună, noapte-bună! Despărțirea e o mîhnire atît de mare/ Încît voi spune noapte-bună pînă cînd se vestește ziua de mîine" (184—185).

Pentru spectatorul din zilele noastre, „noapte-bună" din fragmentele de mai sus este o formulă firească în contextul respectiv, atît că este subliniată emoțional prin repetare. Pentru spectatorul contemporan cu Shakespeare, formula putea avea însă și o valoare conotativă și de anticipare, întocmai ca în *Hamlet* (vezi *Studiul introductiv* din vol. I, cap. II, 3, b) — știut fiind că baladele „de rămas bun" sau „de noapte-bună" *(good-night ballads)*, compuse pentru a deplînge un condamnat la moarte, se bucurau de o largă răspîndire în epoca elisabetană.

---

[1] Traducere de Nicolai Chirică și Dan Grigorescu, în Shakespeare, *Sonete și poeme*, BPT, București, 1974.

Despre imaginea luminii am amintit în legătură cu „precipitarea"; dar aici mi se pare indicată o altă perspectivă. Ca şi noaptea, ziua apare şi sub forma de „mediu" — „nefavorabil", spre deosebire, de exemplu, de *Hamlet* (în I, 1) — ziua se petrec vărsări de sînge etc. La un moment dat, chiar dacă Romeo vorbeşte despre „voioasa zi" care „stă în vîrful degetelor pe crestele înceţoşate ale munţilor" (III, 5, 9—10), ea „este subiectul cîntecului de despărţire al îndrăgostiţilor"[1], după cum reiese şi din durerosul răspuns pe care Romeo îl dă Julietei, subliniind contrastul dintre ziua ce se vesteşte şi adînca lor durere:

«Tot mai multă, mai multă lumină, tot mai întunecate suferinţele noastre (III, 5, 56)»"[2].

În ambele replici, totodată, ziua / lumina ilustrează tipica metaforizare shakespeariană, mai pregnantă încă într-o replică anterioară a Julietei care îl chema pe Romeo cu cuvintele: „vino, Romeo! vino, zi în noapte!" (III, 2, 17)

Soarele e adesea folosit figurat, de pildă într-o replică a lui Romeo: „... ce lumină pătrunde prin fereastra aceea? / E răsăritul, iar Julieta e soarele" (II, 2, 2—3). E personificat prin Phoebus şi Phaeton (III, 2, 1—4), iar într-unul din ultimele versuri ale tragediei el participă la durerea oamenilor: „*Prinţul:* Soarele, de durere, nu-şi va arăta capul" (V, 3, 306).

Deosebit de interesantă mi se pare observaţia lui C. Spurgeon:

„Extraordinara susceptibilitate a lui Shakespeare la sugestie şi extraordinara promptitudine cu care împrumută este bine ilustrată în această imagine constantă. A preluat ideea dintr-o sursă la care ne-am fi aşteptat cel mai puţin, din negrăitoarea şi imperfecta poezie a lui Brooke, iar embrionul ei e în versul monoton în care Brooke descrie atitudinea îndrăgostiţilor:

«For each of them to other is as to the world the sun.»

«Pentru că fiecare din ei este faţă de celălalt aşa cum este pentru lume soarele.»[3]

Pentru Julieta, logodna lor este „... ca fulgerul care încetează de a mai fi / Înainte ca cineva să poată spune «fulgeră»" (I, 2, 119—120); imaginea scapărului distrugător al prafului de puşcă e folosită atît de Romeo cît şi de Lorenzo etc.

[1] Caroline Spurgeon, *Op. cit.*, p. 314.
[2] *Ibid.*
[3] *Ibid.*, pp. 314—315.

Poate prins de iradierile metaforice din piesă, Ridley o denumește „însorită, pentru simplul motiv că nu există nimic rău în ea"[1].

Stauffer își refuză generalizarea metaforică, dar nu ne va fi greu să recurgem la metaforă înlocuind cuvintele „iubire" prin „lumină" și „ură" prin „întuneric" în concluzia tranșantă de mai jos:

„... în această piesă iubirea devine învățătorul societății. Niciodată nu a fost Shakespeare profesor într-un mod mai evident ca atunci cînd, repetat, moralizează susținînd că iubirea trebuie să distrugă ura... Lecția morală este astfel organizată formal încît devine tema principală a dramei"[2].

Asemenea puncte de vedere fac din lumină un fundal și din întuneric un accident, cu alte cuvinte, aparent, contrazic afirmația lui C. Spurgeon că „... aici Shakespeare imaginează iubirea ca lumină într-o lume întunecoasă". Aparent, pentru că Spurgeon (ca și alți exegeți) vede în predominarea întunericului *o realitate* („lumea așa cum este", ca să folosesc expresia lui Samuel Johnson), iar Ridley sau Stauffer (și alții) văd în victoria luminii *o necesitate* („lumea așa cum ar trebui să fie"). *Romeo și Julieta* s-ar încadra astfel în chip organic în concepția fundamentală a scriitorului, care

„... vede în el / *în rău* / o stare urîtă și coruptă sau o excrescență produsă de rînduiala lumii, totuși străină de lume, așa cum este boala pentru corp..."[3]

Rezolvarea în acest sens a ascendentului luminii asupra întunericului sau, dimpotrivă, a întunericului asupra luminii, poate fi de ajutor și în interpretarea altor antonime și antiteze din piesă, eventual: părinți-copii, tineri-bătrîni, esență-aparență, viață-moarte, otrava propriu-zisă și otrava „reală", figurată (banul) etc.

Relația bărbat-femeie este înfățișată printr-o serie de protagoniști care, într-o anumită măsură, se manifestă sau gîndesc „antitetic": nerăsplătita pasiune a lui Romeo pentru Rosalina e mai curînd imaginară decît adevărată, dragostea dintre Romeo și Julieta este reală și profundă, pe bătrînul Capulet și Paris nu-i interesează sentimentele Julietei (care îi socotește „contractanți de căsătorii" — van Doren), Mercuțio crede numai în pasiunea erotică, îl ironizează pe Romeo pentru că suspină după Rosalina, „are mîna rece ca de gheață"; doica dă dovadă de un oportunism

[1] M.R. Ridley, *Shakespeare's Plays*, Dent, London, 1937, p. 69.
[2] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, 1949, Indiana University Press, 1966, p. 55.
[3] Caroline Spurgeon, *Op. cit.*, p. 207.

amoral (Stauffer), pentru slugi, femeile trebuie „înghesuite la perete" (I, 1, 15—17).

Fără a fi net opuse unele altora (ca, de exemplu, în *Cei doi tineri din Verona)*, personajele sînt caracterizate şi prin trăsături contrastante. În cazul lui Romeo, în afară de anumite „opoziţii" faţă de alţii (Mercuţio, Julieta), antiteza apare în el însuşi, în evoluţie: o iubeşte pe Rosalina cerebral, imaginativ, apoi deplin, sincer, pe Julieta, cu o dragoste care l-a maturizat, făcîndu-l să renunţe la visare şi să acţioneze în numele sentimentului, iar într-o ultimă fază, cînd află despre moartea Julietei,

„... se transfigurează, simte că viaţa pentru el s-a sfîrşit, priveşte lumea de sus ca un bătrîn înţelept; în cavou îl consideră pe Paris «tînăr»"[1].

Ca un Berowne *(Zadarnicele chinuri ale dragostei)* care nu are timp să teoretizeze, Romeo evoluează clar în plan lingvistic — de la exprimarea artificioasă la cea firească. Reproduc din comentariul lui Kirschbaum:

„Nu că sentimentele lui Romeo pentru a doua doamnă nu ar folosi un limbaj hiperbolic şi romantic. Dar stilul său de mai tîrziu nu face din paradox un scop în sine, nu recurge la poză, este exagerat dar nu bombastic, e *individualizat*, nu-şi mai împrumută imaginile dintr-un fond banal de semnificaţii, atitudini şi expresii, ci dintr-o inimă ce nu cunoaşte stavili. Pînă şi distihurile rimate sau sonetele nu aduc a paralelism retoric convenţional. Exprimarea se mulează în permanenţă, perfect, după ipostazele adevăratei pasiuni romantice şi se deosebeşte, în esenţă, de rostirile privitoare la Rosalina aşa cum ziua se deosebeşte de noapte"[2].

La fel de evidentă este şi evoluţia Julietei, pe care aceeaşi dragoste bruscă şi puternică o transformă dintr-o copilă într-o femeie energică şi curajoasă:

„Ca toate femeile lui Shakespeare, ea ştie ce vrea şi, ca toate femeile sale cele mai bune, are curajul necesar ca să-şi realizeze scopul. Dintre toate eroinele ea este cea mai înfocată şi, de fapt, cu excepţia Cleopatrei şi cu posibila şi nu întru totul plăcuta excepţie a Helenei, singura care face dragoste".[3]

Pasiunea ei intensă

---

[1] A. Smirnov, în postfaţa din *Şekspir*, traducere în limba rusă a operei complete în 8 volume, vol. III, Moskva, 1958, pp. 522—523.

[2] Leo Kirschbaum, *Character and Characterization in Shakespeare*, Detroit, 1962, p. 116.

[3] M.R. Ridley, *Op. cit.*, p. 72.

„... îi trezeşte gîndirea. Fetişcana căreia pînă mai adineaori i se spune «oiţă» şi «buburuză» începe să cugete asupra vieţii. Shakespeare ne înfăţişează o Julietă care gîndeşte. «Tu eşti tu însuţi», judecă ea cînd e singură, «nu un Montague. Ce e Montague? Nu e nici mînă, nici picior, / Nici braţ, nici faţă, nici vreo altă parte a omului. O, ia-ţi un alt nume! / Ce este într-un nume? Ceea ce numim noi trandafir / Ar mirosi la fel de suav dacă ar purta un alt nume» (II, 2, 39—44). După cum vedem, Julieta afirmă prioritatea realităţii faţă de nume, dărîmînd, ca să folosim expresia lui Bacon, «idolul numelui»"[1].

Ar mai fi de adăugat că asemenea Mirandei din *Furtuna* („În lături, ruşinoasă viclenie! / Învaţă-mă tu, simplă şi sfîntă neprihănire!" — III, 1, 81—82; „Mă iubeşti?" — *ibid.*, versul 67), ea îşi exprimă sentimentele direct, cu deplină sinceritate (II, 2, 88—90).

Bunul călugăr Lorenzo e călugăr numai cu numele, fiind de fapt un filozof (a fost comparat cu Francisc din Assisi şi cu Giordano Bruno). După Clemen

„... el se caracterizează... prin imaginile sale sentenţioase şi pedante, prin larga cuprindere a felului său de a vorbi, înflorat şi adesea descriptiv"[2].

Pe Mercuţio Coleridge l-a definit drept

„Un spirit veşnic treaz, o fantezie activă şi prolifică asemeni unei insecte, curaj, o minte vioaie care, lipsită de griji proprii, este oricînd dispusă să rîdă de grijile altora şi totuşi să fie preocupată de ele"[3].

Iar doctorul Olaru îl consideră (dealtfel ca şi pe Benvolio şi Tybalt) „un psihopat exploziv"[4].

În mod inevitabil, o seamă de elemente evidenţiate pînă acum ca inovaţii *dramatice* faţă de poemul lui Arthur Brooke nu au putut fi despărţite de tematică; dar contribuţia lui Shakespeare-gînditorul reclamă şi o abordare „frontală".

Prefaţa lui Brooke — din care citez mai jos — nu poate fi în nici un caz reprodusă ca pagină de frontispiciu pentru tragedia *Romeo şi Julieta:*

„... dragă cititorule, această istorie tragică... îţi va arăta o pereche de îndrăgostiţi nenorocoşi, robiţi de dorinţe condamnabile, care au neso-

[1] M.M. Morozov, *Despre dinamica imaginilor create de Shakespeare*, în *Izbranniie statii i perevodî*, Moskva, 1954, p. 168.

[2] Wolfgang H. Clemen, *The Development of Shakespeare's Imagery*, 1951, University Paperbacks, Methuen, London, 1966, p. 64.

[3] S.T. Coleridge, *Lectures: Romeo and Juliet*, în *Shakespeare Criticism*, vol. I, 1916, Oxford University Press, London, 1936, pp. 284—285.

[4] Alexandru Olaru, *Shakespeare şi psihiatria dramatică*, Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 184.

cotit autoritatea şi sfatul părinţilor şi prietenilor şi şi-au găsit principali povăţuitori în cumetre beţive şi monahi superstiţioşi (cele mai nimerite arme ale necumpătării), trecînd prin tot soiul de aventuri şi riscuri pentru a-şi astîmpăra poftele..."

Dacă *Zadarnicele chinuri ale dragostei* este în primul rînd o pledoarie şi o satiră împotriva ascetismului, *Romeo şi Julieta* este în primul rînd un imn închinat dragostei fireşti dintre bărbat şi femeie, care poate atinge supreme culmi ale frumuseţii şi împlinirii: dragostea dintre Romeo şi Julieta „nu caută la ale sale", ci urmăreşte fericirea fiinţei dragi, nu cunoaşte conflicte lăuntrice, nesocoteşte primejdiile din afară şi „trebuie să distrugă ura" (Stauffer).

Deznodămîntul tragic al piesei a fost şi mai este încă explicat în felurite chipuri.

După Ridley,

„Nu are nici un rost să căutăm în propriile lor caractere */ale eroilor/* «vina tragică» prin care să se explice şi, într-un sens, să se justifice nenorocirea lor"[1].

Pentru Stauffer, vina nu este numai a destinului, ci şi a eroilor înşişi, pentru că sînt prea pripiţi şi neînţelepţi:

„*/Romeo/* a dat dovadă de «furia nebunească a unei fiare»; şi-a trădat chipul omenesc... Nu mai puţin, aşadar, decît în ura caselor învrăjbite, «furia nebunească» se poate manifesta şi în dragoste. Iar concepţia morală a lui Shakespeare răspunde filozofiei acestei aşa-zise «tragedii a soartei» prin afirmaţia directă a călugărului:

«De ce dai vina pe naşterea ta, pe cer şi pe pămînt? / Devreme ce naşterea, cerul şi pămîntul, toate trei se întîlnesc / Dintr-o dată în tine; şi tu ai vrea să le pierzi, dintr-o dată, pe toate» (III, 3, 118—120).

Omul nu poate scăpa de autopilotaj chiar dacă se proclamă «măscăriciul soartei»"[2].

Corson nu recunoaşte nici un fel de cauze subiective:

„Toate calamităţile care se abat asupra dragostei sînt înfăţişate ca exclusiv tributare unor cauze obiective, externe"[3].

În *Romeo şi Julieta* problemele filozofice şi etice nu formează obiectul unor „dezbateri" ca, de pildă, în *Troilus şi Cresida* (II, 2 *etc.)*, dar ele

---

[1] M.R. Ridley, *Op. cit.*, p. 69.
[2] Donald A. Stauffer, *Op. cit.*, p. 57.
[3] Hiram Corson, *An Introduction to the Study of Shakespeare*, London, 1907, p. 128.

există, nu numai ca ilustrări (fapte, întîmplări, atitudini, pilde), ci şi ca generalizări care aşteaptă opţiuni finale din partea spectatorilor. În orice caz, în problema agentului malefic, spectatorul sau cititorul este un participant de frunte la dezbatere, şi el, în sinea lui, trebuie să hotărască.

Generalizările privind cauza deznodămîntului tragic sînt numeroase în *Romeo şi Julieta* şi incriminează trei factori: întîmplarea, accidentul, destinul (în sistemul „corespondenţelor" elisabetane, macrocosmul), părinţii şi familiile (poate „corpul politic") şi eroii înşişi (microcosmul). Iar ceea ce trebuie reţinut cu precădere este caracterul lor convingător *în egală măsură* — aceasta, datorită contextului minimal şi lărgit, precum şi accentuării puternice prin mijloace lingvistice a conţinutului. Iar ceea ce criticul nu este îndreptăţit să facă, după părerea mea, sînt diferenţierile nete de pondere ale factorilor implicaţi, pe care le face, de pildă, Smirnov cînd afirmă:

„Este adevărat, există momente de fatalism, mai ales la Romeo. Cînd se pregăteşte să se ducă la balul Capuleţilor (I, 4), el e stăpînit de negre presimţiri; cînd îl omoară pe Tybalt, exclamă: «Sînt măscăriciul soartei» (III, 1); cînd Julieta îl vede pe Romeo plecînd în exil, ea spune: «Mi-e sufletul apăsat de prevestiri» (III, 5)"[1].

Punerea în penumbră a ideii de fatalitate prin concesivul „E adevărat..." etc. nu este justificată, după cum reiese din ilustrările citate din text, la care s-ar putea adăuga concluzia teoretică a lui Lorenzo:

„O putere prea mare pentru ca noi să i ne putem împotrivi / A zădărnicit intenţiile noastre" (V, 3, 153—154),

ca o confirmare a aprehensiunilor lui Romeo şi ale Julietei.

Vina părinţilor este că se urăsc între ei (din cauza numelui, cum spune Morozov). Prologul la actul I este categoric cînd susţine că piesa va înfăţişa:

„Două familii, la fel de respectate / În frumoasa Veronă... / Dintr-o străveche ură se iscă noi certuri / În care sîngele cetăţenilor mînjeşte mîinile lor. / Din coapsele fatale ale acestor doi duşmani / Se nasc doi îndrăgostiţi pe care îi vitregesc aştrii / Şi care, după multe întîmplări nefericite, / Prin moartea lor îngroapă vrajba părinţilor" *(Prolog*, 1—8).

Iar în cavou, la sfîrşitul piesei, într-o replică a prinţului auzim sentinţa: „Capulet! Montague! / Priviţi ce pedeapsă a primit ura voastră!" (V, 3, 291—292)

---

[1] A. Smirnov, *Op. cit.*, p. 520.

După cum s-a mai arătat, vina eroilor stă în aceea că se pripesc în tot ceea ce întreprind. Julieta, mai înțeleaptă decît Romeo, e conștientă că logodna „E prea pripită, prea imprudentă, prea bruscă“ (I, 2, 117). Iar Lorenzo avertizează: „Aceste năprasnice desfătări sfîrșesc năprasnic“ *etc.* (II, 6, 11) și, inspirat poate de proverbul „iubește-mă puțin dar iubește-mă multă vreme“, înregistrat în 1548 în *Cronica lui Hall* („love me little and love me longe“), îi sfătuiește pe îndrăgostiți: „Iubiți-vă, dar, cumpătat; dragostea îndelungată așa face“ (versul 14).

Romeo și Julieta se depărtează de poemul lui Brooke nu numai ca gîndire, structură și caracterizare, ci și ca poezie — uneori „nedramatică“, de pildă în descrierea „crăiesei Mab“ făcută de Mercuțio (I, 4, 55—95).

După cum se subliniază adesea, tragedia este una dintre cele mai muzicale creații shakespeariene:

„... o piesă în care înruditele enunțuri lirice ale sonetului, aubadei, epitalamului și elegiei sînt întrepătrunderi muzicale ale unei simfonii“[1].

„... forma în *Romeo și Julieta* este cea a unui menuet întrerupt. Cei doi îndrăgostiți apar pentru prima oară împreună într-un dans (I, 5) și este de remarcat că primele cuvinte ce și le adresează îmbracă forma sonetului. Un dans, un sonet: acestea sînt simboluri ale unui întreg formal, rotunjit. Acest întreg este amenințat încă de la început.“[2]

Sonetele prezente ca procedeu dramatic trimit la *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, iar ca poezie la *Sonete* și *Poeme*, pentru că, în afară de versificație, procedee poetice cu caracter retoric sau imagini caracteristice, ele conțin și un mare număr de cuvinte compuse oferind rezultante poetice inedite. Dealtfel, întreaga piesă abundă în asemenea cuvinte compuse care devin o componentă notabilă a lirismului ei: *death-mark'd love (dragoste care poartă pecetea morții), all-cheering sun (soarele care înveselește toate), well-apparel'd April (bogat înveșmîntatul april), field-bed (patul cîmpului)* etc.

Un alt procedeu poetic amplu reprezentat în *Romeo și Julieta* este metafora dezvoltată: „Dragostea lui e oarbă și se potrivește de minune cu întunericul“ (II, 1, 32); „Pilot nu sînt; dar dacă ai fi departe / Ca nesfîrșitul țărm scăldat de cea mai depărtată mare, / M-aș încumeta să navighez pentru a ajunge la o asemenea nestemată“ (II, 3, 82—84) etc.

Din punct de vedere dramatic și tematic, principalele imagini din piesă sînt *lumina* și *întunericul*. Din punct de vedere poetic, ele rămîn la fel de importante atît prin simplă repetare cît și prin bogăția sinonimelor:

[1] F.E. Halliday, *The Poetry of Shakespeare's Plays*, 1954, Duckworth and Company, London, 1964, p. 88.

[2] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, Macmillan, London, 1964, p. 107.

lumina este concretizată prin ochi (cf. *Zadarnicele chinuri ale dragostei*), soare, Phoebus, Phaeton, zi, dimineață, stele, fulger, scînteie, torțe; întunericul, prin noapte, seară, eclipsă, beznă, smoală, cavou, mormînt, moarte. Dar nu mai puțin semnificative sînt frecventele imagini din lumea naturii exterioare (după C. Spurgeon, 39 de imagini; 23 de personificări ale naturii; 21 de imagini zoologice). Ca în toate tragediile de mai tîrziu, în *Romeo și Julieta* ele au și o funcționalitate psihologică și tipologică în sensul adecvării la vorbitor, atît că, deocamdată, așa cum subliniază W.H. Clemen, această funcționalitate se limitează la cei doi eroi (dovadă că și din acest punct de vedere piesa este încă o lucrare de tranziție[1]). Atît de convingător și de interesant mi se pare modul în care Clemen analizează scena grădinii și a balconului sub raportul imaginilor încît, nesocotind economia de spațiu, voi cita amplu; gîndul mă duce la deschiderea pe care o mijlocește oricărui viitor shakespeariolog:

„... Faptul că, pentru prima oară, în *Romeo și Julieta* Shakespeare a dat iubirii omenești o formă *atemporală* conferă acestei piese un loc important nu numai în ceea ce privește evoluția lui Shakespeare, ci și evoluția dramei elisabetane. Această experiență fundamentală a iubirii profunde și pătimașe stă la baza întregii drame; în aceste două scene ea își găsește expresia cea mai autentică. Pentru că aceste scene reproduc dialogul tainic al îndrăgostiților, eliberați de convenționala lor ambianță și de distragerea atenției, dar în unison cu inima naturii. Căldura și tandrețea acestor scene ridică exprimarea la o înălțime și bogăție neîntrecută în opera lui Shakespeare, iar imaginile întrec prin complexitatea lor tot ce a existat pînă acum:

«O, vorbește iar, înger luminos! pentru că tu ești / La fel de strălucitor față cu noaptea aceasta, fiind deasupra capului meu, / Cum este un trimis înaripat al cerului / Pentru ochii cu albeața lor întoarsă în sus de uimire / Ai muritorilor care se apleacă pe spate ca să-l privească / În timp ce el încalecă pe norii ce plutesc alene / Și alunecă pe pieptul văzduhului» (II, 2, 26—32). Judecînd după stil, acestea mai sînt încă, într-adevăr, imagini descriptive, mînuite cu grijă, bogate în epitete. Dar modul în care imaginea e legată de situație și personaje este nou: ea izvorăște în întregime din situație și nu conține nimic extraneu, pe cîtă vreme pînă acum imaginile erau ilustrate prin comparații din alte sfere. De data aceasta însăși situația are o natură atît de metaforică încît permite o dezvoltare organică a imaginii — Romeo stă dedesubt în grădina întunecoasă deasupra căreia norii ce plutesc încet se mișcă pe un cer presărat cu stele...; Julieta apare deasupra, la fereastră, Romeo trebuie să-și ridice privirile ca să vadă aștrii... Cînd, în primele versuri, ochii iubitei îi par lui Romeo «două dintre

[1] Wolfgang H. Clemen, *Op. cit.*, pp. 72—73.

cele mai frumoase stele de pe cer», expresia nu e convențională, fiind bazată pe realitatea momentului, pe faptul că dînsul și-a ridicat ochii spre cer și spre Julieta în același timp. De asemenea, cînd Julieta îi apare... ca «trimis înaripat al cerului», imaginea izvorăște din caracterul metaforic al situației însăși. În consecință toate elementele din această imagine au o funcție dublă: norii și *trimișii* cerului pot reprezenta o realitate și, totodată, sînt simboluri. Natura profund organică a acestei imagini rezultă și din faptul că, în calitate de element poetic, augmentativ, ea coincide cu spiritul elevat extatic al lui Romeo. Sugestivitatea imaginii aparține exclusiv acestui moment; iar acest moment simbolic a dat cuvintelor lui Romeo forța de a se ridica deasupra nivelurilor de exprimare realizate pînă acum. În această imagine se contopesc trei funcții pe care în mod obișnuit le întîlnim separat: ea este expresia dilatată a propriei naturi a lui Romeo, o caracterizează pe Julieta (lumina, cel mai important element pentru ea, se întîlnește aici) și umple cerul cu nori și stele, creînd atmosferă".[1]

Concluziile lui Clemen merită, cred, să fie reținute pînă și de criticii literari care, dintr-un motiv sau altul, minimalizează analiza lingvistică a textelor. Grefată pe adecvarea lingvistică (sau pe inadecvarea lingvistică deliberată, ambele prezente adesea și în piesele shakespeariene de pînă acum), adecvarea *poetică* înțeleasă ca exprimare a personajelor în imagini concordante cu psihologia și atitudinile lor conferă tragediei farmecul ei deosebit.

Se înțelege de la sine, valoarea adecvării poetice apare într-un fragment oarecare în adevărata ei lumină atunci cînd se ține cont de toți factorii implicați: ritm, pauze, melodie, armonie. Și cîte mai sînt...

L. Levițchi

---

[1] *Ibid.*, pp. 66—67.

NOTE

1 Rareori Shakespeare îşi începe piesele cu un prolog, rostit de personajul numit „chorus“, un actor comentînd acţiunea principală a piesei apărînd şi foarte frecvent în drama elisabetană. În afară de piesa *Romeo şi Julieta* mai întîlnim prologuri şi la piesele *Henric al V-lea*, *Henric al VIII-lea*, *Troilus şi Cressida* şi *Pericle*. Prologul îmbracă forma unui sonet numai în cazul piesei de faţă, altminteri apare în versuri rimate.

Actorul „chorus“ era întotdeauna îmbrăcat în negru şi rostea prologurile (ca şi epilogurile), în numele autorului.

În piesa de faţă, în mod excepţional, „chorus“ mai prezintă un al doilea prolog şi anume la începutul actului al II-lea, tot în formă de sonet.

2 Prologul anunţă publicul că piesa va dura două ore. (Acelaşi lucru îl anunţă şi prologul în *Henric al VIII-lea)* de unde deducem că aceasta este durata maximă a unei piese de teatru, deoarece atît *Romeo şi Julieta* cît şi *Henric al VIII-lea* sînt dintre piesele cele mai lungi ale lui Shakespeare. În *Romeo şi Julieta* sînt peste 3 000 de versuri iar în *Henric al VIII-lea* aproximativ 2 700, ceea ce reclama un adevărat tur de forţă din partea actorilor, care erau dealtfel ajutaţi de faptul că scena shakespeareană nu cunoştea schimbarea de decor iar diviziunile în acte sau tablouri nu erau marcate prin pauze. Nici împărţirile în scene nu sînt indicate în primele ediţii ale pieselor, acestea fiind introduse în ediţiile ulterioare, de diferiţii editori.

Schimbarea locului acţiunii, în cazul scenelor respective, se indica prin cuvintele actorilor, îmbrăcarea unor pelerine, în scenele din exterior, sau aducerea unor scaune.

Unii comentatori (de pildă T.J.B. Spencer) sînt totuşi de părere că durata de „două ore“ trebuie interpretată într-un mod foarte aproximativ, cuvintele fiind folosite pentru a asigura spectatorii că piesa nu se va dovedi plictisitoare prin lungimea ei şi a preveni,

totodată, impacientarea acestora spre sfîrşit. Interpretarea se sprijină şi pe faptul că lungimea a numeroase piese ale vremii, al căror text s-a păstrat, de asemenea, arată că acestea necesitau mult mai mult de două ore pentru a fi jucate pe scenă.

3 Cunoscutul oraş italian Verona — nu departe de Padova — apăruse deja în piesele precedente: *Doi tineri din Verona* şi *Îmblînzirea îndărătnicei.*

Verona era al doilea oraş important după Veneţia, al vechii regiuni Veneţia. Fusese întemeiată de Gali. A devenit apoi o colonie romană, iar în evul mediu a fost reşedinţa principilor Lombardiei. A avut mult de suferit în secolele al XIII-lea şi al XIV-lea din cauza luptelor politice dintre Guelfi, susţinătorii autorităţii imperiale germane în Italia, şi Ghibelini, care se împotriveau acesteia. Presupusa casă la Verona a familiei Capulet este arătată şi astăzi turiştilor precum şi presupusul cavou al Julietei unde s-a petrecut ultima scenă a tragediei. Nu există însă nici un document doveditor al autenticităţii acestora, în afară de tradiţia locală. Opinia generală este totuşi că povestea tragică a Julietei şi a lui Romeo se bazează pe un fapt real, iar principele Veronei Escalus, este un personaj istoric, Bartolomeo della Scalla, care a murit în anul 1303. El domnea la Verona în perioada în care prozatorii italieni Luigi da Posto şi Matteo Bandello (care au scris în sec. al XVI-lea) situează povestea tragică a celor doi îndrăgostiţi.

4 A avea dreptul de a merge pe lîngă zidurile caselor şi curţilor unde terenul era mai înălţat însemna a deţine o poziţie superioară între oamenii simpli, dat fiind condiţiile străzilor din acele vremuri, adesea pline de apă şi noroi.

5 Se presupune că pentru a deosebi servitorii celor două familii rivale, aceştia purtau nişte semne distinctive la pălărie.

6 Benvolio nu apare în nici unul din izvoarele piesei lui Shakespeare, fiind o creaţie simbolică a dramaturgului, numele însemnînd în italiană „a vrea binele" şi corespunzînd, prin urmare, unui personaj care caută să facă pace între cei porniţi spre violenţă.

7 În mod obişnuit în cazul încăierărilor de pe străzile Londrei, erau chemaţi ucenicii din ateliere, înarmaţi cu măciuci sau bîte, şi garda civică, înarmată cu halebarde, ca să despartă cetele de bătăuşi.

8 Epoca de îndelungată pace şi linişte a Veronei, datorită căreia armele cetăţenilor ajunseseră să ruginească este tulburată acum de conflictele violente ale celor două familii.

9 Numele castelului lui Capulet, Villa Franca, apare în izvoarele piesei lui Shakespeare. Dramaturgul preferă însă să considere locuinţa lui Capulet, în Verona, ca o casă de negustor bogat, iar numele

castelului acestuia îl atribuie clădirii oficiale unde ducele împărțea dreptatea și își proclama hotărîrile.

10 Sicomorul era asociat cu îndrăgostiții melancolici, după cum apare și în *Othello* (IV, 3). Unii comentatori văd un joc de cuvinte, propriu limbii engleze, în numele arborelui, explicînd astfel asocierea de mai sus: *sycamore sick* (bolnav) + *amor* (iubire).

11 Zeița zorilor zilei (în mitologia greacă Eos), fiica lui Hyperion și căsătorită cu Tithonus, fratele regelui Priam al Troiei. La rugămințile ei zeii i-au dat lui Tithonus nemurirea, dar nu și tinerețea veșnică, de unde porecla Tithonus ajunse să însemne un bătrîn decrepit.

Aurora avea datoria să anunțe în zori apropierea soarelui, care o trezea dîndu-i la o parte perdelele patului în care se odihnea. Zeița urca apoi spre cer, din apa rîului Oceanus, într-un car tras de cai iuți, pentru a anunța sosirea luminii soarelui.

12 De la versul alb Romeo trece din acest moment la versurile rimate, Shakespeare vrînd să evidențieze astfel starea sufletească a îndrăgostitului nefericit din cauza dragostei respinse. Fiind foarte aproape de perioada în care își scrisese poemele și sonetele în versuri, Shakespeare consideră versurile rimate ca fiind mai corespunzătoare unor exprimări lirice, dar în același timp poate și superficiale, dragostea lui Romeo pentru Rosalina nefiind de fapt profundă, deoarece se îndrăgostește brusc de Julieta.

13 În original Shakespeare folosește numele latin al lui Eros, anume Cupidon. Mai departe întîlnim numele zeiței Diana (Artemis în mitologia greacă). Astfel în original avem numai numele latine. Folosirea numelui grecesc Eros e cerută de necesitatea respectării metricii. Cupidon era denumit și Amor de romani și nu era inclus în numărul zeilor. În mitologia greacă Eros era fiul Afroditei (Venus).

14 Diana este zeița luminii și a lunii. Rădăcina numelui este aceeași cu a cuvîntului *dies* (ziuă). În limba noastră numele Diana devine *zînă*. Conform tradiției romane cultul Dianei a fost introdus la Roma de cel de al șaselea rege, Servius Tullius.

Diana este zeița fecioară, niciodată învinsă de dragoste. Mitologia o confundă uneori cu Selene, personificarea lunii, care este, de fapt, zeitatea care se îndrăgostește de păstorul Endymion. Diana știe să se apere de săgețile lui Cupidon și nu cunoaște sentimentul iubirii, motiv pentru care este zeița castității. Ca zeiță și a vînătoarei, vînează în pădurile din munții Arcadiei, în tovărășia nimfelor care constituie alaiul său. Are un car tras de patru cerbi cu coarne de aur.

15 Întrucît Capulet folosește acum cuvintele „fata mea“ nu vom întîlni numele Julietei decît în scena a 3-a. În mod asemănător vom afla că tînăra de care e îndrăgostit Romeo se numește Rosalina abia

aproape de sfîrşitul scenei a 2-a a acestui act. Ca urmare, spectatorii îşi pot imagina, în momentul de faţă, că obiectul dragostei lui Romeo este acelaşi cu al lui Paris, care cere lui Capulet mîna fiicei sale.

16 De la patosul duios al lui Capulet cînd se referă la Julieta avem situaţia de bathos creată cu bruscheţă de stilul vorbirii servitorului, preocupat de aspectul banal al obligaţiilor sale cotidiene.

17 Deşi numele Rosalina a fost citit de pe lista invitaţilor, pe care servitorul i-o înmînase lui Romeo, spectatorii nu-şi pot închipui că e vorba de aceea de care e îndrăgostit Romeo — chiar dacă acesta ar tresări auzindu-i numele — deoarece, în mod logic, spectatorii îşi închipuie că Romeo se referă, în rostirea cuvintelor sale de dragoste, la Julieta, al cărei nume apare în denumirea piesei. Abia acum, prin urmare, spectatorii află că aceea de care e îndrăgostit Romeo este Rosalina şi nu Julieta.

18 Romeo se referă la practica medievală de a supune la proba aruncării în apă, cu mîinile şi picioarele legate, pentru dovedirea nevinovăţiei, a celor acuzaţi de a avea legături cu diavolul. În cazul în care acuzatul se menţinea la suprafaţă era considerat că este ajutat de diavol şi era ars pe rug. Dacă se scufunda era imediat salvat de cîţiva oameni care aşteptau să-i sară în ajutor, deoarece dovedise că era nevinovat. Romeo îşi doreşte aceeaşi pedeapsă pentru ochii săi dacă aceştia l-au înşelat văzînd în Rosalina o frumuseţe fără pereche.

19 Suzana fusese fiica doicii şi se născuse în aceeaşi zi cu Julieta; doica astfel devenise doica Julietei.

20 Unii comentatori consideră că doica se referă la un cutremur destul de serios, care avusese loc în Anglia în aprilie 1580. Datorită acestei referiri s-a socotit că piesa ar fi fost scrisă în 1591.

21 Spunînd că era deja mamă la vîrsta Julietei, Lady Capulet arată că are 28 ani deoarece atît Capulet, în scena a 2-a cît şi Lady Capulet, la începutul scenei de faţă, au spus că Julieta are 14 ani.

Capulet este, însă, înfăţişat ca un om bătrîn în tot cuprinsul piesei.

În unele variante ale legendei, Julieta are 16 sau chiar 18 ani.

S-ar putea totuşi ca Lady Capulet să spună că era deja căsătorită la vîrsta de 14 ani numai pentru a o convinge pe Julieta că este cazul să se gîndească şi ea la o căsătorie, — în speţă cu contele Paris.

22 Intervenţia în proză a servitorului constituie un contrast puternic cu exprimarea preţioasă a Lady-ei Capulet.

23 Arcurile tătarilor şi ale luptătorilor asiatici, în general, aveau forma vechilor arcuri romane sau a arcului lui Cupidon, arcul grecesc, aşa cum apare pe medalii şi basoreliefuri, semănînd cu conturul

buzei superioare. Benvolio numește, disprețuitor, arcul lui Cupidon arc tătar și își exprimă satisfacția că nimeni nu se mai costumează la baluri în Amor (în textul original Cupidon), pentru a speria tinerele femei cu un arc inofensiv cu care le amenința. Arcul grecesc (sau oriental) era însă mult mai puternic decît arcul englez.

24 Aluzia este la obiceiul ca și oaspeți neinvitați să poată participa la baluri, fiind anunțați, în acest scop, de un prolog, care solicita stăpînilor casei permisiunea de a lua parte la petrecere, mascați. Se considera ca o onoare această atenție din partea unor asemenea oaspeți. Romeo nu pătrunde astfel în casa lui Capulet furișîndu-se, ci conform legilor ospitalității.

25 Potrivit unei vechi legende se presupunea că privighetoarea își cîntă cîntecele de dragoste apăsîndu-și pieptul pe un ghimpe de trandafir, ceea ce explică tonul lor elegiac (vezi și Oscar Wilde, *Privighetoarea și trandafirul*).

26 Exprimînd cîteva idei lipsite de profunzime, Mercuțio trece la versurile rimate pentru ca împreună cu Romeo să poarte un scurt dialog în versuri stichomitice.

27 Cele cinci cuvinte sînt cele cinci facultăți mintale care conform tradiției galenice (*Galen*, medic grec, sec. al II-lea e.n.), sînt identificate de medicina și psihologia medievală ca avîndu-și sediul în creier: „sensus communis", „phantasia", „imaginatio", „cogitatio" și „virtus memoralia" (inteligența, fantezia, imaginația, gîndirea și memoria). Shakespeare face aluzie la acestea și în altele din operele sale (cf. *Mult zgomot pentru nimic*, I, sc. 1, sonetul 141 etc.).

28 Origina numelui *Mab* este nesigură. Unii autori consideră cuvîntul ca fiind de origine celtică, și desemnînd o zînă de rang mai mare din folclorul irlandez. Legenda ei, sînt indicii, ar fi fost răspîndită și în Warwickshire, ținutul lui Shakespeare. Titlul de „regină" îi este dat pentru prima oară de marele dramaturg în piesa de față, prezentînd-o ca pe o făptură minusculă și înconjurată de o atmosferă feerică, anunțînd lumea zînelor din *Visul unei nopți de vară*. Ulterior lui Shakespeare „Regina Mab" apare în operele a numeroși poeți englezi.

29 Măștile purtate la baluri și carnavaluri reprezentau adeseori chipuri comice sau grotești.

30 Romeo și Julieta își exprimă în dialogul care urmează marea tulburare sufletească de care sînt cuprinși fulgerător, recurgînd la versuri rimate și stichomitice, care constituie, în totalitatea lor, un sonet.

31 Julieta i se adresează lui Romeo numindu-l pelerin, deoarece, nefiind costumat, el își procurase, în grabă, o pelerină de felul acelora cu

care se îmbrăcau credincioşii ce plecau în pelerinaj la Roma. Astfel se conformase şi el regulilor balurilor mascate şi costumate. În evul mediu, numele „Romeo" însemna „pelerin la Roma".

32 În original, joc de cuvinte între *palm*, frunzele de palmier cu care se întorceau pelerinii călătorind la Ierusalim, pentru a se închina la mormîntul lui Iisus Christos şi *palm*, palma unei mîini.

33 Actul II începe tot cu un prolog, ca şi actul I şi tot în formă de sonet. Fiindcă în ediţia operelor lui Shakespeare din 1623 cele două prologuri au fost omise, s-a pus întrebarea dacă ele îi aparţin lui Shakespeare.

34 Iniţial zeiţa Venus a fost, la romani, zeiţa primăverii. Mai tîrziu ea a fost identificată cu Afrodita, din mitologia greacă, preluînd şi atribuţiile acesteia, ca zeiţă a iubirii şi a frumuseţii. A fost aleasă drept cea mai frumoasă dintre zeiţe de Paris, fiul lui Priam, regele Troiei, care fusese desemnat de zei să hotărască în disputa dintre Hera (Iunona), Atena (Minerva) şi Afrodita (Venus), pentru acordarea atributului de mai sus.

35 Aluzie la legenda regelui african Cophetua care nu acordase nici o atenţie femeilor pînă în ziua în care întîlnind o tînără cerşetoare s-a îndrăgostit de ea şi a făcut-o regina sa. Legenda formează subiectul unei balade populare engleze, foarte răspîndită, al cărei text apare scris, pentru prima oară, în anul 1612. Aluzii la această baladă mai apar în piesele: *Zădarnicele chinuri ale dragostei* (act. I sc. 2 şi IV sc. 1), *Richard al II-lea* (act. V, sc. 3) şi *Henric al IV-lea, Partea a 2-a* (act. V, sc. 3).

36 Aluzie la un spectacol frecvent la bîlciuri, în care se prezenta o maimuţă, dresată să se culce pe jos, făcînd pe moarta, cînd i se cerea să execute ceva în numele papei sau regelui Spaniei, dar îndeplinea porunca făcută în numele reginei Angliei.

37 Vestalele erau preotese ale Vestei, zeiţa căminului şi a castităţii, fiind asemănătoare călugăriţelor din religiile contemporane.

38 Aluzie la supravegherea severă a tinerelor fete în acele vremuri.

39 În mitologia greacă Echo fusese o oreadă, adică o nimfă a munţilor şi peşterilor. Pentru a o distrage pe Hera (Iunona) în timp ce el petrecea în tovărăşia nimfelor, Zeus (Jupiter) îi ceruse lui Echo să o ţină pe Hera de vorbă, fără încetare. Descoperind înşelătoria, zeiţa o pedepsi să nu mai poată vorbi decît dacă mai întîi îi vorbea cineva şi totodată să răspundă, în mod obligator, atunci cînd cineva îi vorbea. În *Metamorfoze* (cartea a III-a, 335—512), Ovidiu povesteşte că, în această stare, Echo se îndrăgosteşte de Narcis care însă o respinge. Copleşită de durere şi ruşine nimfa se ascunde în

văgăuni şi peşteri şi slăbeşte necontenit, pînă ce îi dispare ființa complet, rămînînd din ea numai glasul.

40 Titanii au fost fiii şi fiicele lui Uranus, care, pentru a fi sigur de domnia sa asupra universului şi zeităţilor, îşi închise copiii în Tartar (lumea de sub pămînt, denumită şi Hades). Titanii, aliaţi cu Ciclopii, s-au răsculat împotriva lui Uranus, l-au răsturnat şi l-au înlocuit cu Cronos. Numele de titani a fost, în mitologie, dat şi descendenţilor acestora ca, de exemplu, lui Prometeu, lui Selene, zeiţa lunii, şi lui Helios, zeul soarelui, la care se referă denumirea de titan, folosită de călugărul Lorenzo.

41 Lorenzo este călugăr franciscan (ordin întemeiat de Sfîntul Francisc de Assisi în sec. al XIII-lea). Interesul său pentru medicină şi preparate din ierburi binefăcătoare sau otrăvitoare pregăteşte spectatorul pentru mai tîrziu, cînd îi va da Julietei băutura care s-o aducă în stare de letargie. Personaje avînd asemenea preocupări sînt numeroase în piesele lui Shakespeare, începînd cu Dr. Pinch din *Comedia Erorilor* şi sfîrşind cu Prospero din *Furtuna*.

42 Sfîntul Francisc fiind patronul ordinului franciscanilor, Lorenzo îi foloseşte numele în exclamaţiile în care, în mod obişnuit se folosesc alte denumiri invocînd divinitatea.

43 Deşi bun ţintaş, Cupidon era considerat orb în vechea mitologie a grecilor.

44 În culegerea de povestiri satirice în versuri *Roman de Renart* (sec. XII-XIII) prinţul pisicilor se numeşte Tibert. Autorul dramatic Thomas Nashe, contemporan cu Shakespeare, îi transcrie numele ca „Tibault... Prince of Cats", ceea ce explică şi ortografia Tybalt din piesa de faţă. În izvoarele italiene numele lui Tybalt apare ca Tebaldo.

45 Mercuţio ridiculizează stilul duelului de modă italiană, cu spade lungi, devenit foarte obişnuit în Anglia în jurul anului 1590, spre deosebire de tradiţionalul duel englez cu săbii scurte. Lovitura, prin împungere, denumită în text *passado* (termen spaniol; în italiană *passata)*, consta dintr-un asalt viguros, atacantul făcînd repede trei paşi înainte.

46 *Punto reverso* consta dintr-o lovitură de pumnal, dată cu mîna întoarsă, după ce se para atacul de spadă al adversarului.

47 Mercuţio ridiculizează şi moda folosirii franţuzismelor şi politeţii exagerate, practici devenite foarte curente, în acea vreme în Anglia.

48 Referire la marele poet liric al Renaşterii italiene, Francesco Petrarca din Arezzo (1304—1374), care glorifică în sonetele sale pe Laura de Noves, cîntîndu-i frumuseţea şi virtuţile şi plîngîndu-şi nefericirea, — dragostea poetului fiind neîmpărtăşită. Shakespeare se arată în mai multe rînduri împotriva convenţionalismului poeziei lirice a lui Petrarca, în special în *Sonetul 130* în care afirmă că iubita lui

nu este nici pe departe o frumusețe în felul în care își descriu, în mod obișnuit, alți poeți ființa iubită.

49 Didona, regina Cartaginei, care se sinucide cînd Enea trebuie să o părăsească, urmînd porunca zeilor, de a-și duce, mai departe, în Italia, troienii cu care se salvase din Troia, la cucerirea acestei cetăți de către greci.

50 Cleopatra, regina Egiptului (vezi tragedia *Antoniu și Cleopatra*) este denumită aici țigancă din cauza legendei venirii din Egipt a țiganilor; în Anglia aceștia încep să vină în secolul al XVI-lea. Dealtfel denumirea engleză „gypsy" (țigan), ca și cuvintele corespunzătoare în limbile italiană și spaniolă, însemnează „egiptean".

Cleopatra era considerată de contemporanii lui Shakespeare ca avînd tenul și părul de culoare foarte închisă, necunoscînd originea ei pur macedoneană, ca descendentă a lui Ptolomeu I, fost general al lui Alexandru cel Mare. Conform legilor sacre ale Egiptului, faraonii se căsătoreau numai cu surorile lor, descendenții fiind astfel, exclusiv, membri ai uneia și aceleiași familii.

51 Aluzia este la Elena din Troia, cea mai frumoasă femeie a antichității eline.

52 Eroina cunoscutei legende mitologice *Hero și Leandru*, în care acesta din urmă trecea în fiecare noapte, înot, strîmtoarea Hellespont, între Grecia și Asia Mică, pentru a se întîlni cu Hero, preoteasă la templul Afroditei. Într-o noapte cînd marea era foarte agitată, nu a mai ajuns, însă, la malul unde îl aștepta Hero, înecîndu-se.

53 Thisbe este eroina legendei tragice *Pyramus și Thisbe* (cea mai frumoasă pereche de tineri din vremea lor) în care Pyramus, venind la locul întîlnirii cu Thisbe, găsește, pe jos, vălul însîngerat al iubitei sale și crezînd-o căzută pradă unei fiare, se înjunghie. Thisbe, însă, scăpase cu fuga de o leoaică, ale cărei bot și labe erau pline de sîngele unui bou pe care tocmai îl mîncase. Leoaica mînjise numai vălul lui Thisbe pe care aceasta îl pierduse în fugă. Revenind la locul întîlnirii și găsindu-l pe Pyramus mort, se sinucise și ea. Legenda este cuprinsă în cartea a IV-a a *Metamorfozelor* lui Ovidiu. Shakespeare prezintă într-un cadru comic această legendă în *Visul unei nopți de vară* (act. V, sc. 1).

54 Înfățișarea doicii, purtînd o îmbrăcăminte voluminoasă și mergînd încet, îl face pe Mercuțio să o compare cu o corabie.

55 Probabil că doica se preface că nu îl cunoaște pe Romeo, deoarece, la întrebarea Julietei, cînd se sfîrșise balul, îi spusese că tînărul, pe care îl vedea ieșind, era Romeo Montague.

56 Era în obiceiul timpului să se răspundă salutului unei femei, cu o sărutare.

57 Anunțarea modei de primăvară se făcea de către croitori, purtînd ei înșiși noile modele de îmbrăcăminte, înainte de Paști.

58 Metafora „spaima guzganilor" cu care i se adresează batjocoritor Mercuțio lui Tybalt este o aluzie la asocierea dintre numele acestuia și numele Tibert, „prințul pisicilor" din Roman de Renart (vezi nota 44).

59 Descrierea luptei presupune că Mercuțio și Tybalt folosesc pe lîngă spade și pumnalele.

60 Acuzația Lady-ei Capulet este în parte adevărată în sensul că Benvolio omite să arate că acela care a dorit de fapt duelul cu Tybalt a fost Mercuțio.

61 Epitet acordat lui Apollo și însemnînd „strălucitor", „pur". Homer deosebește clar pe Apollo de Helios, zeul soarelui din mitologia veche greacă. Mai tîrziu, însă, Apollo este considerat și zeul soarelui pe lîngă că este zeul profeției, al poeziei și muzicii, conducătorul muzelor, apărător de rele, protector al turmelor și cirezilor, al orașelor etc. Se consideră că lui i-au datorat grecii toată dezvoltarea lor spirituală. Apollo nu apare ca zeitate la romani în perioada de început a istoriei acestora, zeul fiind preluat mai tîrziu, cu toate atributele sale, de la greci.

62 Phaeton, al cărui nume însemnează „strălucitorul", era fiul lui Helios, zeul soarelui, de la care obținu, prin mari rugăminți, permisiunea de a-i conduce carul, prin ceruri, timp de o zi. Fiind prea tînăr, însă, pentru a putea stăpîni caii plini de foc ai lui Helios, aceștia aduseră carul atît de aproape de pămînt încît acesta aproape luă foc. Pentru a scăpa lumea de un sfîrșit dezastruos, Zeus îl lovi cu fulgerul său, omorîndu-l și salvînd astfel omenirea.

63 Vietate fabuloasă clocită de un șarpe din oul unui cocoș, avînd trup de șarpe și cap de cocoș și putînd ucide numai cu privirea.

64 Călugării franciscani erau renumiți pentru preocupările lor de ordin filozofic. Filozofii medievali Roger Bacon (sec. XIII), Duns Scotus (sec. XIV) și William Ockham (sec. XIV) au fost franciscani.

65 Cel mai important oraș din apropierea Veronei, la mai puțin de 40 km depărtare, menționat și în *Doi tineri din Verona* și *Îmblînzirea îndărătnicei*.

66 Conform credinței timpului meteorii erau emanații ieșind din pămînt și aprinse de căldura soarelui.

67 Denumire dată zeiței lunii, Diana (Artemis), după numele muntelui Cynthus, din insula Delos, unde s-a născut. Pentru același motiv și Apollo era cunoscut sub denumirea Cynthius, fiind născut tot în insula Delos, odată cu Diana.

68 Julieta se referă la faptul că femeile purtau în acea vreme un pumnal la cingătoare.

69 K. Deighton, unul din comentatorii piesei, propune să se corecteze „patruzeci şi două ceasuri", în „cincizeci şi două", pentru a corespunde cu ora 3, în dimineaţa în care urma să se trezească Julieta, din starea sa letargică.

70 În Italia s-a păstrat şi astăzi obiceiul de a duce mortul la cimitir în coşciug descoperit.

71 Deşi declarase în actul III, sc. 4, că va invita la nunta Julietei numai vreo jumătate de duzină de prieteni, Capulet are nevoie acum de douăzeci de bucătari, pentru a pregăti mîncărurile necesare unui număr mult mai mare de oaspeţi.

72 Capulet schimbă data nunţii cu o zi mai devreme decît hotărîse iniţial şi anume miercuri în loc de joi.

73 Mătrăguna era o plantă renumită în medicină unde era folosită ca narcotic, şi considerată ca piază-rea, în credinţa populară.

Avînd rădăcina bifurcată, uneori arată oarecum ca un trup omenesc, ceea ce a dus la legenda că mătrăguna ţipă atunci cînd e smulsă din pămînt, pentru că fiind bine înfiptă în sol, ruperea numeroaselor fire ale rădăcinii produce un zgomot puternic. Se credea totodată că buruiana îl făcea pe acela care o dezrădăcinează să-şi piardă minţile sau chiar îi aducea moartea, dacă îi auzea ţipătul. Pentru a se feri de asemenea urmări, cel ce dezrădăcina planta lega o sfoară de trupul unui cîine care era apoi silit să tragă mătrăguna afară din pămînt. În Anglia se credea că această buruiană creşte sub spînzurători şi alte locuri unde aveau loc execuţii. O varietate de mătrăgună era folosită, într-o anumită doză, de vechii greci drept anestezic, în cazul efectuării operaţiilor chirurgicale, băutura respectivă fiind numită „vinul morţii". Pe cît se pare această varietate, preparată ca o licoare şi provocînd o moarte aparentă, a fost dată Julietei de călugărul Lorenzo.

74 După toate aparenţele, Angelica este numele doicii, care, precum ştim, are sub controlul său cămara (act. I, sc. 3).

Numele Angelica nu se mai întîlneşte folosit de nimeni în Anglia, în afară de Shakespeare, în piesa de faţă. Capulet, numind-o Angelica pe doică, efectul trebuia să fie comic, deoarece acesta este numele prinţesei saracene din poemul lui Ludovico Ariosto (1474—1533), *Orlando Furioso*, care, fiind de o rară frumuseţe, sădeşte discordia între principii franci. Înfăţişarea doicii este departe de a corespunde, prin urmare, numelui său.

75 Fiind un arbust veşnic verde şi socotit ca întăritor al memoriei, rosmarinul era folosit în mod obişnuit ca podoabă pentru cel mort şi un semn de dragoste veşnică din partea acelora care îl pierduseră.

76 Scena de faţă a fost mult discutată de comentatorii lui Shakespeare, ca fiind în totală contradicţie cu atmosfera de jale cumplită care

cuprinsese casa lui Capulet. Credem că ne putem alătura, totuşi, acelora care consideră că Shakespeare nu face altceva decît să arate indiferenţa lumii faţă de suferinţele altora oricît ar fi acestea de zdrobitoare pentru cei direct loviţi de nenorociri.

77 Patruzeci de galbeni reprezentau o sumă foarte mare în acele timpuri. Curtezana din *Comedia Erorilor* spune că inelul său cu diamant valorează patruzeci de galbeni.

78 Conform practicii vremii, în Londra se fereeau şi se pecetluiau în timp de molimă casele celor atinşi de boala molipsitoare respectivă, pentru a se respecta carantina.

79 Unii comentatori ai piesei consideră că Shakespeare preluase de undeva ideea că scena pe care o prezintă trebuia să se fi desfăşurat în cimitirul Sfînta Maria din Verona unde se afla şi monumentul familiei ducilor de Scalla. Comentatorul Hunter afirmă că în Anglia nu există nicăieri vreun cavou care să poată corespunde desfăşurării celor întîmplate în scena care urmează.

80 Scurta elegie în versuri a lui Paris apare ca exprimînd o durere superficială prin contrast cu disperarea lui Romeo care se otrăveşte.

81 Comparaţie întrucîtva forţată, între moarte şi Pluto, care o răpise pe Proserpina, ducînd-o în Infern, pentru a o face soţia lui.

82 Montague se referă la practica obişnuită de a se aşeza statui culcate pe sarcofagele celor morţi.

83 În unele din izvoarele piesei se spune că doica a fost izgonită din Verona, servitorii Balthasar şi Peter iertaţi, spiţerul torturat şi spînzurat, iar călugărul lăsat să se retragă la un schit, făcîndu-se sihastru şi murind cinci ani mai tîrziu.

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

RICHARD AL II-LEA

Traducere de MIHNEA GHEORGHIU

PERSOANELE

REGELE RICHARD II

JOHN DE GAUNT, duce de Lancaster; EDMUND DE LANGLEY, duce de York — unchii regelui

HENRY supranumit BOLINGBROKE, duce de Hereford, fiul lui John de Gaunt, mai tîrziu regele Henry IV

DUCELE DE AUMERLE, fiul ducelui de York

THOMAS MOWBRAY, duce de Norfolk

DUCELE DE SURREY

CONTELE DE SALISBURY

CONTELE BERKLEY

BUSHY, BAGOT, GREEN — unelte ale regelui

CONTELE DE NORTHUMBERLAND

HENRY PERCY, supranumit Hotspur, fiul lui

LORDUL ROSS

LORDUL WILLOUGHBY

LORDUL FITZWATER

EPISCOPUL DE CARLISLE

STAREȚUL DE WESTMINSTER

LORDUL MAREȘAL

SIR PIERCE DE EXTON

SIR STEPHEN SCROOP

CĂPITANUL UNUI STEAG DE GALI

REGINA

DUCESA DE GLOSTER

DUCESA DE YORK

O DOAMNĂ DIN SUITA REGINEI

Lorzi, heralzi, ofițeri, soldați, grădinari, paznicul, curierul, rîndașul și alți slujitori.

Acțiunea se petrece, pe rind, în Anglia și în Țara Galilor.

ACTUL I

SCENA 1

Londra. O încăpere în palat.
Intră regele Richard, însoțit de John de Gaunt și alți nobili[1].

RICHARD: Cinstite John de Gaunt și Lancaster[2]
Adus-ai, deci, precum fu legămîntul,
Aici, pe Henry Hereford, fiul tău[3],
Să-și sprijine-ndrăzneața-învinuire
Ce n-am avut răgaz să cercetăm,
Privind pe Thomas ducele de Norfolk?

GAUNT: Adus-am, sire.

RICHARD: Mai spune-mi, încă, dacă-l iscodiși,
Sfidarea lui e-o pricină mai veche,
Ori, ca un credincios supus, cuvîntu-i
Lovește-n trădătorul dovedit?

GAUNT: Pe cîte-aflai, e vorba de-o primejdie
Ce-amenință pe înălțimea voastră
Și nu-i o vrajbă-a lor mai de demult.

RICHARD: Atunci, să ni se-aducă aici, de față,
Și cel pîrît, și cel ce pîră-aduse,
Să-i ascultăm vorbindu ne deschis.

(Cîțiva slujitori ies.)

Ce dîrji mai sînt, ce foc le-a dat mînia;
Mai surdă decît marea[4] li-i trufia!

(Revin slujitorii cu Bolingbroke și Norfolk.)

BOLINGBROKE: Mulți-ani de fericire, maiestate,
Slăvite și iubite suzeran!

NORFOLK: Mereu tot mai ferice să trăiești

Pînă veni-va clipa cînd și cerul
Te va slăvi cu noi cununi, cerești.

RICHARD: La fel, vă mulțumim. Deși din voi
E unul care minte — cum apare
Din toate cîte zis-ați amîndoi —
Și-acela-i vinovat de grea trădare.
Vorbește, vere[5] Hereford, împotriva
Lui Norfolk, Thomas Mowbray, ce-ai de spus?

BOLINGBROKE: Întîi — și cerul mi-este mărturie —
Eu, credincios vasal, sînt azi aici,
De vicleșug să-mi apăr seniorul.
Și făr' de vreo străină ură-n suflet[6]
Ca pîrîtor mă aflu-aici, la curte.
Acuma, Mowbray, mă întorc spre tine
Și seama ia, căci pentru ce-am de spus
Cu brațul meu, pe loc, chezășui-voi,
Ori, sus la ceruri, da-voi socoteală.
Ești un sperjur și ești un trădător.
Cu-atît mai rău, cu cît, de neam, ești bun;
Căci dacă ceru-i nepătat, albastru,
Cu-atît mai negri-s norii lîngă astru,
Și iarăși spun, spre știința tuturor,
Drept în obraz îți strig; laș trădător!
Pe loc aș vrea — mă iartă, domn slăvit! —
Să dovedesc cu spada ce-am rostit!

NORFOLK: Cuvîntu-mi potolit nu-i stinsă ură;
Dar nu-i o păruială de muieri,
Și nu împunsături de-amare vorbe
Pot azi să stea chezașe la giudeț.
I-i prea fierbinte sîngele, cel care
Va trebui să se răcească-aici.
Nici eu nu pot, nepăsător, răbda
Să fiu spurcat cu vorba și să tac,
Ci doar respectul ce vă port mă ține
Să nu dau frîu și pinteni la cuvinte
Ce s-ar grăbi asupră-i, să-i întoarcă
De două ori învinuirea-n gît.
Uitînd, acuma, osul său domnesc
Și înrudirea cu stăpînul meu,
Eu îl desfid aici și-l scuip în ochi
Pe-acest defăimător și ticălos.
Așa. Primesc s-aleagă dînsul lupta,
De-ar fi, spre a-l întîlni, să-alerg pe jos

Hăt pînă în Alpii veşnic zăpeziţi,
Ori peste mări şi ţărmuri nebătute
De pasul vreunui călător englez.
Dar pînă-atunci eu voi să-mi apăr cinstea
Şi jur că-nşelătoru-acesta minte!

BOLINGBROKE: Priveşte, laş nemernic, zvîrl mănuşa[7],
Şi las deoparte înrudirea-naltă,
Nesocotindu-mi sîngele de regi,
De care frica, nu evlavia-ţi, ştie.
Iar dacă vinovata groază-îţi lasă
Puterea de-a răspunde cinstei mele,
Te-apleacă şi ridică gajul. Eu
Prin datina cavalerească-s gata,
Cu spada-n spadă, să-ţi adeveresc
Ce-am spus şi ce-ai putea să tăinuieşti.

NORFOLK: Eu o ridic. Şi jur pe-această spadă,
Cea care titlul mi l-a pus pe umeri,
Că-s gata să răspund oricînd şi-oriunde,
Ca orice cavaler, la judecată:
Să nu descalec viu, odată-n şea,
Ori de-am trădat, ori legea de-oi călca!

RICHARD: Ne spune, vere, Mowbray ce făcu
Atît de rău, încît de strîmbătate
Să ne gătim a-l acuza deodată?

BOLINGBROKE: Pun capul pentru ce-am de spus, şi iată:
Ca să plătească solda oastei voastre
Opt mii de galbeni[8] Mowbray a primit,
Şi-i tăinui pe toţi, cu plan ascuns
De ticălos şi trădător făţarnic.
Pe lîngă asta, zic şi-oi dovedi
În luptă — aici sau orişiunde-n lume,
La vreun liman pierdut de ochi englez —
Că nu-i, de optsprezece ani[9], trădare
Şi nu-i complot ori intrigă prin ţară
Să nu fi fost mocnită-întîi de Mowbray.
Şi-apoi mai spun — şi-oi spune-o şi mai tare,
Pe capul lui nemernic, drept chezaş —
Că ducelui de Gloster[10], moartea-i dete
Tot el, uneltitor între făptaşi;
Deci el, fricosul trădător, de faţă,
Scăldat-a-n sînge sufletul curat,
Precum jertfitul Abel; acest sînge
Mă cheamă-acum din amuţite hăuri

Cerîndu-mi răzbunare și dreptate[11].
Ci jur pe mîndrul nume care-l port
Să-i împlinesc chemarea, viu sau mort.

RICHARD: *(aparte)*
El vrerea-și trîmbițează prea de sus!
Thomas de Norfolk, spune, ce-ai de spus?

NORFOLK: Măria voastră, rog, întoarne-și fața
Și fie ca urechea-i să nu-audă
Această scîrbă-adusă stirpei sale
De-ăst mincinos, urît de cer și lume

RICHARD: Nici ochii noștri, Mowbray, nici auzul
Nu-s pătimași, chiar fratele să-mi fie,
Ori chiar moștenitor — iar el nu-mi este
Decît doar fiul unchiului meu bun[12].
Mă leg dar pe-acest schiptru de domnie
Că mult apropiata-ne-nrudire
Nu va s-atîrne cumpăna spre el,
În dreapta, neclătita-mi judecată;
Ne ești vasal, cu dînsul deci de-o seamă,
Grăiește dară, Mowbray, fără teamă!

NORFOLK: Ei bine, află, Bolingbroke, că joasă
Pe cît ți-e inima, e și minciuna;
Căci trei pătrimi din ce primii atunci
Le-am împărțit, ca solde, la Calais,
Armatelor măriei sale, toate,
Iar ultima pătrime, încuviințată,
Eu mi-o păstrai, o dreaptă rămășiță
Din banii ce-am împrumutat odată
Măriei sale, cînd am fost în Franța
Întîia dată, să-i aduc regina![13]
Și-acum, înghite-ți vorba! Iar pe Gloster
Nu l-am ucis, se știe; totuși vina
Nu-mi iert, de-a nu fi stat la datorie[14].
Dar vouă, nobil lord de Lancaster,
Cinstit părinte-al dușmanului meu,
Vă pregătii cîndva-ntr-o ambuscadă
O lovitură; cugetul mi-e greu,
Deși mărturisit-am la spovadă,
Precum iertare nu uitai să-ți cer
Și tot nădăjduiesc că mi-a fost dată,
Aceasta mi-este vina[15]. Iară restul,

Scorniri de zavistie și otravă
De ură păgînească, vinovată,
Potrivnic căror sta-voi, fără pată.
La rîndu-mi, iată, îi arunc zălogul
Acestei cutre nemaipomenite,
Spre-a dovedi credința-mi neclintită
Cu spada asta în inimă-i înfiptă.
Vă rog, fierbinte, sire, cît de îndată
Sorocul să ni-l dați de judecată.

RICHARD: Mult învrăjbiți, seniori, mă ascultați.
Deși nu-s vraci, anume v-aș prescrie
Să nu luați sînge pentru orice fleac,
Căci briciul, mînuit cu dușmănie,
Nu-i vremea — doctori zic — să-l dăm de leac[16].
Uitați, iertați, și vă-mpăcați mai bine.
Iubite Lancaster, strunește-ți fiul,
Iar noi pe Norfolk vom căta a-l ține.

GAUNT: Și anii mei cei mulți la pace înclină.
Tu, fiule, dă-i înapoi zălogul.

RICHARD: Tu Norfolk, dă-i pe-al tău!

GAUNT: Ei, Harry, doară
N-ai vrea să-ți poruncesc a doua oară!

RICHARD: Hai, Norfolk, fă ce te-ndemnarăm noi!

NORFOLK: Vi-i dreptul să vă dau, slăvite rege,
Viața mea, dar cinstea mi-aparține,
Pe cea dintîi v-o datorez, prin lege;
De-ocară numele nu se cuvine
Să-mi fac — căci pînă dincolo de moarte
Un nume bun ne străjuiește-n veac —
Și-a-l necinsti, măria ta nu poate.
Năpăstuit de-ocări și de batjocuri,
Crunt săgetat de viespea defăimării
Eu alt balsam nu știu acestor focuri
Decît cel roș, țîșnit din el.

RICHARD: Mîniei
Să-i pui doar capăt. Haide, uită greul.
Pe leoparzi îi îmblînzește leul![17]

NORFOLK: Așa-i, dar nu-i și curăță de pete.
Îmi ia ocara și voi fi de-acord.
O cinste fără pată-i tot ce-mi dete
Mai scump viața, mult iubite lord.
Ce-i omul? Țărnă, poleită humă!
Pe cînd onoarea de viteaz e-n piept

Ca nestemata-nchisă într-un sipet
Cel care cinstea-mi ia, viața-mi curmă;
Îngăduiți-mi, suveran iubit,
Să mor precum trăii, luptînd cinstit.

RICHARD: Dă-i gajul, vere. Hai, fă primul pas!

BOLINGBROKE: De-acest păcat să mă ferească sfîntul,
Naintea tatii cum aș prinde glas,
Căzînd astfel și prăbușind avîntul
Înalt al spiței, pentru un obraznic
Calic ce-a îndrăznit să mă înfrunte?
Decît grăbita limbă să cuteze
Osînda cinstei a-mi rosti-o, dinții
Vor ști spurcata-i frică să reteze
Și, încă sîngerîndă, s-o și scuipe
Lui Mowbray drept în frunte, cu dispreț.

(Gaunt iese.)

RICHARD: Noi nu știm a ruga; noi dăm poruncă;
Pe cît vi-i dușmănia de adîncă
Fiți gata — ori cu capul veți răspunde —
La Coventry, în ziua de Sfînt Lambert[18],
Cînd spadele și lancea vor pătrunde,
Arbitri într-o pricină de ură
În care ochii noștri nu văzură
De partea cui dreptatea-i. Izbîndească
Atunci, în lupta cea cavalerească!
Lord mareșal[19], heralzii fie gata
A urmări-ndeaproape judecata.

(Toți ies.)

SCENA 2

Londra. O încăpere în palatul ducelui de Lancaster.
Intră Gaunt și ducesa de Gloster

GAUNT: Împărtășesc din sîngele lui Woodstock
Destul, spre-a mă porni, mai mult ca jalea-ți,
Asupra celor ce ni-l căsăpiră;
Dar cîtă vreme ispășirea șade
În mîna chiar ce merită pedeapsa,
Nădejdea noastră s-o-ndreptăm spre cer.
El știe-acolo cînd veni-va ceasul
Să-i ploaie cu pîrjol de răzbunare.

DUCESA: De ce nu-ți dă frăția pinten? Oare
Iubirea-ți de bătrîn și-a stins văpaia?
Voi, șapte fii erați la riga Edward[20],
Din sîngele-i cel sfînt pocale șapte,
Ca șapte mlade dintr-o rădăcină[21].
Din aste șapte vreuna s-a uscat,
O soartă[22] crudă altele a tăiat;
Dar Thomas, viața mea, stăpînu-mi, Gloster,
Din sîngele slăvit prea plină cupa,
Măreț lăstar din mîndra rădăcină,
Zdrobit mi-a fost. Licoarea-i minunată
S-a risipit; iar muguru-i ușure
Pe care-l veșteji pizmașa mînă,
Căzu, de-a ucigașului secure.
O, Gaunt, e sînge dintr-al tău; același
Iatac și sîn și inimă, un singur
Tipar v-a plăsmuit pe amîndoi,
Iar dacă tu răsufli și ești viu.
Prin el ești mort, ba chiar și moartea tatii
O-ncuviințezi, că stai, cînd bietu-ți frate
I-ucis, cel mult iubit de tatăl tău.
Aceasta n-o numi răbdare, Gaunt,
Ci deznădejde, moartea-i dac-o suferi
Deschis-ai drum și către viața ta.
Pe-omorîtor l-înveți să te ucidă.
Răbdare-i asta doar la cei de rînd,
La nobili, e curată mișelie.
Să-ți spun mai mult; îți aperi viața ta
Pe-ucisul Gloster de-l vei răzbuna!

GAUNT: De sus veni năpasta. Domnul unse
Pe-acel ce-n scaun stînd ne-aduse jalea.
Iar vina lui doar domnul știe-i seamă;
Ci eu prin legea dreaptă nu pot spada
S-o aridic protivnic celui uns[23].

DUCESA: Atuncea, unde, cui m-aș jelui?

GAUNT: La cer, vădana plînsul și-l îndreaptă.

DUCESA: Și eu dar. Bun rămas, bătrîne Gaunt.
Te du la Coventry să-l vezi luptînd
Pe vărul Hereford cu vrăjmașul Mowbray
Și fă ca trupul celui dus s-apese
Și el cînd Hereford își va înfige lancea
Adînc în pieptul hîdului casap!
Iar dacă scapă teafăr prima oară,

Păcatele să-l tragă-n jos ca plumbul,
Sireapu-nspumegat să i-l deșele,
Ca să-l azvîrle-n praf de-a berbeleacul,
Umilă pradă spadei lui Hereford.
Adio, Gaunt; îți fui cîndva cumnată,
Acum mi-e dat să plîng ce-am fost odată.

GAUNT: Adio, soră. Vreau, din Coventry,
La bune vești să poți nădăjdui.

DUCESA: O vorbă doar. Durerea-mi lung răsună,
Dar nu-n deșert, ci zguduind din greu.
Mă duc și n-am cuprins să povestesc
Ce vream. Căci jalea n-are margini. Eu
Te rog lui York[24] să-i reamintești de mine.
Atît. Ba nu. Mai am ceva să-ți spun.
Așteaptă numai, să-mi aduc aminte.
Să-i spui... Ah, da! Că-l rog să fie bun
Să treacă grabnic pe la noi, la Plashy[25]
Prea multe n-o să vadă el acolo,
Bătrînul York, la casa mea pustie;
Cămări deșarte, ziduri părăsite
Și lespezi neumblate cine știe
De cînd. Iar bun venit, priviri cernite
I-or da la noi. Așa să-i spui. Anume
Că nu de jale-i lipsă acolo-n casă:
Nemîngîiată trece-voi prin lume.
Adio, deci. Durerea mea te lasă.

SCENA 3

Cîmp deschis, lîngă Coventry. Arena e pregătită; un tron regal, heralzi și curteni.
Intră lordul mareșal și Aumerle.

LORDUL MAREȘAL: Mylord Aumerle, e Hereford înzăuat?

AUMERLE: E gata; dornic să s-avînte-n luptă.

LORDUL MAREȘAL: Iar ducele de Norfolk, aprig, arde
S-audă semnul de-nceput al luptei.

AUMERLE: Potrivnicii-s dar gata și n-așteaptă
Decît venirea maiestății sale.

(Semnal de trîmbițe. Intră regele Richard, care se așează pe tronul său. John de Gaunt și alți nobili

curteni își ocupă locurile. Sună o trîmbiță și alta îi răspunde. Atunci intră Norfolk, în armură, precedat de un herald.)

RICHARD: Lord mareșal, pe-acest oștean întreabă-l
De ce-a venit în zale, dinainte-mi;
Întreabă-l cine-i[26] și, precum se cade,
Să jure, pune-l, că e-aici pe drept.

LORDUL MAREȘAL: Pe cel de sus și-n numele lui Richard
Ne spune, dar, ce pricină te-aduse
Și cine ești, leit astfel în fier,
Potrivnic cui și pentru care price;
Grăiește drept, cavalerește, jură,
Și-apoi, te cruțe cerul și virtutea-ți.

NORFOLK: Sînt ducele de Norfolk, Thomas Mowbray.
Pe jurămîntul meu de cavaler
(Ferească domnul, cineva să-l calce)
Venii să-mi apăr vorba și credința
În Dumnezeu, în rege și-n urmașu-i,
Chemat potrivnic ducelui de Hereford.
Prin mila Domnului și brațul meu
Luptînd să-mi apăr cinstea, dovedi-voi
Că-i trădător, față de cer și rege,
Și-n lupta dreaptă, cerul să-mi ajute.

(Își ia locul. Sună trîmbițele. Intră Bolingbroke, acuzatorul, în armură, precedat de un herald.)

RICHARD: Lord mareșal, pe cavaleru-acesta
În zale, întreabă-l cine-i, ce-l aduce
'Nainte-ne, venind de luptă gata
Precum îi pravila în aste trebi,
Să-și apere dreptatea vrerii sale.

LORDUL MAREȘAL: Ne spune cum te cheamă[26], ce te-aduce
Naintea tronului lui Richard-Rege;
Potrivnic cui și pentru care price?
Grăiește drept și te-aibă ceru-n pază.

BOLINGBROKE: Harry de Hereford, Lancaster și Derby
Mă cheamă; și de luptă-s astăzi gata
Spre a dovedi, prin Cel de sus, și spadă,
Că Thomas Mowbray, ducele de Norfolk,
E un laș și-un trădător primejdios
Față de cer, de Richard și de mine.
În lupta dreaptă, Domnul să-mi ajute.

LORDUL MAREŞAL: Cu moartea se va pedepsi acela
Ce-o cuteza de-acești țăruși să treacă,
Afar' de mareșal și ofițerii
Meniți să-ndrume dreapta judecață.

BOLINGBROKE: Lord mareșal, îngăduie ca mîna
Slăvitului stăpîn să i-o sărut
Și-n fața lui smerit să plec genunchiul,
Căci Mowbray și cu mine trecem astăzi
Ca doi hagii, spre triste hagialîcuri;
Îngăduie-ne dar rămasul bun,
Cu drag să-l luăm acum de la prieteni.

LORDUL MAREŞAL: Împricinatul slavă vrea s-aducă
Măriei voastre, mîna s-o sărute.

RICHARD: Voi coborî, să-l strîng la pieptul meu.
Vere Hereford, de ți-este dreaptă pîra
Să-ți fie norocoasă lupta mîndră.
Te du, dar, sînge dintr-al meu! Iar partea
De jale ne-o vom lua de-o fi să-l verși;
Dar moartea, noi nu ți-o vom răzbuna-o.

BOLINGBROKE: O, fruntea-ți-naltă jalea să n-o-ncrunte
De-o fi să pier de lancea lui Mowbray,
În astă luptă zbor, sînt șoim de munte
Vînînd o biată pasăre, ușor.

(către lordul mareșal)

Iubite lord,
Rămasul bun mi-l iau.
Și de la lord Aumerle, slăvitu-mi văr,
Deși mă joc cu moartea, nu sînt frînt,
Ba dimpotrivă-s vesel, tînăr, cînt!
Ca-n ospățul englez, păstrai la urmă
Îmbucătura dulce[27], care-l curmă;

(către Gaunt)

Spre tine, tatăl pămîntesc, mă-ndrept
Al cărui vajnic duh ce port în piept
De două ori mai dîrz mă-nvață treapta
Izbînzii care va să mă-ncunune,
Iar ruga ta, mai tare facă-mi zaua
Și oțelească vîrful lăncii mele
Să intre-n coasta șubredă-a lui Mowbray,

Ca numele lui John de Gaunt să crească
În slavă, prin dîrzia mea de fiu.

GAUNT: În dreapta-ți luptă, te-aibe domnu-n pază!
Fii iute ca un fulger la izbîndă,
Iar cînd ăi da-n vrăjmaș, izbește zdravăn,
De două ori, prin cască să-l trăsnești,
Să-ți fiarbă-n vine focul tinereții,
Te du. Să fii viteaz. Și să-mi trăiești.

BOLINGBROKE: Virtutea-mi și Sîn-George[28] să m-ajute!
(Își ia locul.)

NORFOLK: *(ridicindu-se)*
Oricare ar fi să-mi fie soarta, doamne,
'Nainte-ți, va trăi ori va pieri
Un credincios al tronului lui Richard.
N-a fost pe lume rob să-și sfarme lanțul
Și neatîrnarea mîndră să-și cîștige,
Mai fericit, de cum sărbătorește
Azi inima-mi, bătaia cu vrăjmașul.
Mărite domn, prieteni și curteni,
Eu tuturor de-aici vă spun; mulți ani.
Voios și liniștit ca la plimbare,
Mă duc la luptă. Dreptul, teamă n-are!

RICHARD: Te du, milord; eu sînt încredințat;
Citesc în ochii tăi un duh curat.
Lord mareșal, poruncă dă să-nceapă!
(Regele și lorzii se trag către jețurile lor.)

LORDUL MAREȘAL: Harry de Hereford, Lancaster și Derby
Primește-ți lancea[29], Domnul o s-aleagă!

BOLINGBROKE: *(ridicindu-se)*
Mai dîrz decît un turn, eu zic; amin.

LORDUL MAREȘAL: *(către un ofițer)*
Dă-i lancia asta ducelui de Norfolk.

PRIMUL HERALD: Harry de Hereford, Lancaster și Derby,
E gata pentru Dumnezeu și rege
Și cinstea lui, a-și pune cinstea-n joc

Pe Norfolk, trădător să-l dovedească
Față de cer, de rege și de el.
Și acum la luptă vrea să se-ncumeată.

AL II-LEA HERALD: Și Thomas Mowbray, ducele de Norfolk,
E gata azi a-și pune cinstea-n joc,
În apărarea sa, și a-l dovedi pe
Henry de Hereford, Lancaster și Derby,
Necredincios față de cer și rege;
Și el de luptă dornic, nenfricat,
Așteaptă doară semnul, ca să-nceapă.

LORDUL MAREȘAL: 'Nainte dar; să sune trîmbițașii!

(Se sună asaltul.)

Stați, regele zvîrlitu-și-a toiagul.

RICHARD: Să-și lase amîndoi lancea și coiful
Și îndărăt, pe jețuri, să s-așeze.
Veniți aici. Să sune trîmbițașii
Pîn' ce le-oi spune ducilor porunca.

(Fanfară.)

V'apropiați

(către cei doi luptători)

Și ascultați ce-am hotărît cu Sfatul:
Spre-a nu mînji a țării noastre glie
Cu-un sînge drag, hrănit de ea odată,
Iar ochii noștri nedorind măceluri
De frați, tăiați în spade-ngemănate,
(Fiindcă socotim că vultureasca
Trufie cu prea-nalte năzuințe
Și pizma rea, v-au ațîțat la ură,
Să turburați din leagăn buna pace
A țării noastre, prunc neprihănit)
Iar dobele bătînd pe-aici mai aprig
Și trîmbițe sunînd prelung, a spaimă,
Și ciocnetul iscat din fier și spade
Ar izgoni din țară dalba pace
Scăldîndu-ne din nou în sînge-frate[30],
Vă surghiunim de pe tărîmul nostru;
Tu, vere Hereford, vei plăti cu capul,
De te-oi întoarce-n aste mîndre ocini

Pîn' ce de două ori cinci veri n-or trece;
Printre străini cestimp vei sta-n surghiun.

BOLINGBROKE: Facă-se voia ta, ăst gînd mă-mbună,
Că soarele ce vă-ncălzește drumul
Va străluci și-asupra-mi și că raza-i
De aur îmi va polei surghiunul.

RICHARD: Iar ție, Norfolk, soarta ți-e mai crudă,
Și greu îmi vine eu s-o hărăzesc,
Căci șirul lung, de ceasuri, care zboară,
N-o sta vreodat' surghiunul să ți-l curme.
Iar vorba grea; să nu te-ntorci nicicînd,
Ți-o spun, de nu, cu capul vei plăti.

NORFOLK: Măria ta — năprasnică pedeapsă,
Și tocmai gura voastră s-o rostească!
Din mîna voastră altfel de răsplată
Chiteam să aflu decît grea năpasta
De-a fi zvîrlit astfel în lumea largă
Iar limba ce de patruzeci de ani[31]
O știu, engleza mea, s-o dau uitării.
Zădarnică mi-a fi de-acu vorbirea.
Ca alăuta[32], harpa, fără strune,
Ori încuiată, sau lăute bune
Ce-au încăput pe mîini nepricepute
A zice dulci cîntări, și-n veci stau mute;
Așa îmi ferecarăți limba-n gură
Cu două gratii; buzele și dinții,
Iar temnicer punîndu-mi neștiința,
Făr' de simțire-n veci să mă păzească.
Sînt mult prea vîrstnic să m-alinte o doică,
Sînt prea bătrîn să-ncep a fi școlar.
Prin ăst cuvînt nespusă moarte-mi dai
Lipsindu-mă de-al țării mele grai.

RICHARD: Ei, jeluirea nu-ți prea șade ție;
Am zis, de-acu jaloba e tîrzie.

NORFOLK: De la lumina țării dar m-oi duce
Viața-mi calea nopții s-o apuce.

(Se retrage gata de plecare.)

RICHARD: Vă înturnați, să faceți legămîntul;
Pe spada-mi puneți mîna surghiunită[33]
Și pe credința voastră-n Cel de sus
(Cea către mine-i în surghiun, cu voi)

Să țineți jurămîntul ce vi-l cer;
Așa să vă ajute Dumnezeu
Că nu vă veți uni întru surghiun,
Că niciodată nu veți mai da față,
Nici vă veți scrie, da bineţe, nici
Veți potoli aprinsa vrăjmășie,
Nici veți chiti a vă-ntîlni cu rost,
Urzi, găti ori îndemna la rele
Protivnic nouă, statului sau țării.

BOLINGBROKE: Jur.

NORFOLK: Mă leg și eu.

BOLINGBROKE: Norfolk, eu ți-am vorbit ca la vrăjmaș.
Acuma, de-ar fi vrut măria-sa,
Din doi, un duh la cer ar fi zburat
Pribeag, din șubredul locaș al cărnii,
Cum trupul pribegi-ne-va, de-aici.
Mărturisește-ți vina, căci departe
De țară ai de mers, să nu mai duci
Povara unui suflet păcătos.

NORFOLK: Nu, Bolingbroke, de-aș fi trădat vreodată
Să-mi fie semnul șters din cartea vieții
Iar eu din cer gonit, ca azi de-aici,
Dar ce ești tu, o știm și noi și cerul,
Mă tem că, prea curînd, va ști-o riga.
Vă las cu bine, doamne. Calea-mi meargă,
Din Anglia oriunde-n lumea largă.

(Iese.)

RICHARD: Unchiule, ochii-ți oglindesc mîhnirea;
Adînca voastră jale smulse patru
Din anii-i de surghiun; doar șase ierni

(către Bolingbroke)

Și-apoi vei fi binevenit acasă.

BOLINGBROKE: Ce-amar de vreme într-un mic cuvînt,
Că patru lîncezi ierni și primăveri
Zglobii încap în el. Așa pot regii.

GAUNT: Eu, doamne, mulțumesc, că pentru mine
Scurtarăți patru ani din ăst surghiun.
Dar mie nu-mi cășună mare bine;
Lungi, șase ani, cît el va fi pe drum,
Și-or depăna-n văzduh rotunde zodii,
Ci candela-mi ce pîlpîie și-acum,

S-a stinge-ncet în noaptea cea adîncă.
Feştila-i pe sfîrşite; oarba moarte
Nu va ierta s-apuc să-l mai văd încă.

RICHARD: Dar, unchiule, ani mulţi ai să trăieşti.

GAUNT: Tu, rege, nu poţi să mi-i hărăzeşti.
Doar să-i împuţinezi, prin suferinţi,
Albindu-mi nopţi, fără de-a-mi da o zi.
Tu poţi grăbi doar vremea să-mi brăzdeze
Obrajii, însă nu o poţi opri;
Cuvîntul tău aleargă să m-omoare,
Dar, mort, nu-mi poate schiptrul da suflare.

RICHARD: Nu-l surghiunirăm noi de fleri de măr,
Ba chiar şi tu ai pus o vorbă-aici,
De-acest giudeţ de ce ţi-ar fi urît?

GAUNT: Ce-i dulce-ntîi, se-ntoarce acru-n gît.
M-aţi pus să şed cu voi la judecată,
Cînd eu voiam să m-ascultaţi ca tată.
O, de-ar fi fost străin, nu fiul meu,
Nu l-aş fi osîndit atît de greu.
Să nu fiu pătimaş m-am fost ferit
Şi viaţa-mi însăşi eu mi-am osîndit.
Cum v-aşteptam s-aud zicînd că-s rău,
Că-s prea hapsîn, lovind în ce-i al meu,
Dar slobod m-aţi lăsat să tot vorbesc
Ca eu în mine singur să lovesc.

RICHARD: Cu bine, vere — unchiule, aşa;
Pe şase ani, surghiun. Şi va pleca!

(Surle. Iese Richard cu suita.)

AUMERLE: Cu bine, dar; de ai ceva de spus,
Ne scrie de pe unde-ai fi ajuns.

LORDUL MAREŞAL: Mylord, eu nu-mi iau bun rămas încă:
Te-oi însoţi, călare, pin' la ţărm.

GAUNT: De ce te-arăţi atît de scump la vorbă
Şi nu le-ntorci bineţea la prieteni?

BOLINGBROKE: Am prea puţine vorbe de plecare,
Căci limba mea n-ar şti să mai rostească
Decît adîncea inimii-întristare.

GAUNT: Dar lipsa ta de-aici e trecătoare[34].

BOLINGBROKE: Ca bucuria, cînd tristeţea-i mare.

GAUNT: Ce-s şase ierni? Şi totul se sfîrşeşte.

BOLINGBROKE: La fericiţi!... Tristeţea le-nzeceşte.

GAUNT: Închipuie-ți că umbli să petreci.

BOLINGBROKE: Ar ști să-mi spună inima rănită
Că drumeția asta e silită.

GAUNT: Socoate drumu-acesta trist, ca un
Inel în care-apoi vei încrusta
A revenirii piatră nestemată.

BOLINGBROKE: Nu, fiecare pas mi-ar aminti
Mîhnirea rătăcirii de cei dragi
De-aceste-ndepărtate nestemate.
Îndelungata mea ucenicie[35]
Printre străini, la ce mi-ar folosi?
Cînd, la soroc, voi fi acasă, slobod,
Să știu c-am fost pribeag pe căi pustii?

GAUNT: Oriunde ochiul cel ceresc privește,
Pentru-nțelept e schelă și liman
De adăpost; nevoia să te învețe.
Mai abitir ca ea, nu știu virtute.
Nu zice; regele m-a surghiunit;
Ci *tu*, pe rege. Căci mai grea-i mîhnirea
Cînd cel lovit n-o știe a răbda.
Tu zi că te-am trimis după izbînde,
Și nu că el te-npinse-ntru surghiun;
Ori că holera bîntuie prin țară
Și c-ai zburat spre alt pămînt, mai bun.
Închipuie-ți că ce-ai mai scump pe lume
Te-așteaptă-n cale, nu că-l lași aici,
Că muzicanți sînt păsări cîntătoare,
Că iarba cîmpului ți-ar fi covoare,
Iar florile, domnițe; iară pașii
Că ți-ar sălta în dulci măsuri de dans.
Necazul nu mai este mușcător
Cînd rîzi de el și-l iei peste picior.

BOLINGBROKE: Aș vrea să-l văd pe-acel cu mîna-n jar
Gîndind la-n veci gerosul Caucaz,
Ori săturînd pe cel înfometat
Cu închipuirea unor mari ospețe.
Ori despuiatu-n gerul Bobotezii
Gîndind ce cald e-n luna lui Cuptor.
O, nu. Nu e mai mare suferința
Ca amintirea binelui, la rău.
Necazul mușcă mult mai veninat
Cînd nu vezi rana unde te-a mușcat.

GAUNT: Hai, fiule, te-oi duce-n calea ta;
În locul tău de-aș fi, eu n-aș mai sta.

BOLINGBROKE: Pămînt al țării mele, bun rămas;
Tu, mamă, doică scumpă,-acum te las.
Pribeag, oriunde, dar neumilit,
Rămîn un bun englez, chiar surghiunit.
(Toți ies.)

SCENA 4

Londra. O odaie în castelul regelui.
Intră regele Richard, Bagot și Green pe o ușă, apoi Aumerle pe alta.

RICHARD: Văzut-am tot. Vere Aumerle,
Și cît l-ai însoțit pe-naltul Hereford?

AUMERLE: Îl însoții pe-naltul — cum îi ziceți,
Pe Hereford pînă ajunse-n drumul mare.

RICHARD: Ia zi, și-atunci vărsat-ați multe lacrimi?

AUMERLE: Zău, nu, dar vîntul de la miazănoapte
Suflîndu-ne-n obraji, trezitu-ne-a
Vreun guturai mai vechi și așa făcu
Să cetluim cu lacrimi despărțirea.

RICHARD: Iar vărul nostru ce-a zis la plecare?

AUMERLE: „Cu bine".
Cum însă inima nu mă lăsa
„Drum bun" să-i spun, la rîndu-mi m-a-nvățat
Să mă prefac atît de copleșit,
Încît să-ngrop sub lespedea mîhnirii
Cuvintele; și, măre, dacă vorba
„Drum bun" i-ar fi sporit cu ani surghiunul,
I-aș fi slujit noianuri de „drum bun";
Dar cum nu poate, nu i-am spus nimic.

RICHARD: E vărul nostru, vere; dar nu cred
Că, la sorocul înturnării sale,
S-apuce ruda noastră să-și mai vadă
Prea mulți prieteni. Doar și noi, și Bushy,
Și Bagot, Green, văzut-am bine cum
Norodului umbla să-i cînte-n strună,
Bătîndu-se cu slugile pe burtă,
Cu lingușiri și ploconeli smerite,
Și încîntînd pe bieți meșteșugari,
Cu zîmbetele lui meșteșugite,
Le arăta ce dîrz își rabdă soarta,

Că inima le-o ia-n surghiun cu el.
O ploconeală către-o pescărească;
Doi cărăuși îi spun; „Ajute-ți Domnul"
Și el c-o plecăciune le răspunde;
„Iubiți compatrioți, vă mulțumesc!"
De parcă Anglia noastră-i e moșie,
Iar el moștenitorul așteptat.

GREEN: Ei, ducă-se cu el și-aceste temeri,
Acum la răzvrătiții din Irlanda
O oaste să trimiți, măria ta,
Ca nu cumva zăbave noi să-i lase
Protivnic vouă noi, puteri s-adune.

RICHARD: Chiar eu voi merge la acest război.
Iar fiindcă visteria-i cam sleită
De cheltuiala curții și de daruri,
Sînt hotărît să-mi iau din scurt supușii;
Venitul dobîndit mi-ar cam ajunge;
Și dacă tot n-acopere nevoia,
Locțiitorii-or face cum or ști
Să stoarcă aur de la cei avuți
Și-apoi să ni-l trimită cînd le-om cere,
Căci vreau să plec curînd înspre Irlanda.

(Intră Bushy.)

Bushy, ce știri ne-aduci?

BUSHY: Milord, bătrînul Gaunt e rău bolnav,
Deodat-așa și vă trimite știre,
Rugîndu-vă să mergeți să-l vedeți.

RICHARD: Și unde zace?

BUSHY: La Ely-House[36].

RICHARD: Ajută-i doamne, minții vraciului,
Să-l vindece de viață mai curînd!
A cuferelor sale căptușeală
Mi-ar echipa ostașii la război.
Grăbiți dar, lîngă el aș vrea să fiu;
S-ajungem — deie Domnul — prea tîrziu!

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

Londra, o încăpere la Ely-House.
Gaunt, întins pe crivat; Ducele de York și alții stau pe lîngă el.

GAUNT: Veni-va regele? Să-i dau, cu limbă
De moarte,-un sfat zburdalnice-i juneți.

YORK: Prea mult te zbați și te frămînți zadarnic;
Ce-i spui, îi iese pe urechea-ailaltă.

GAUNT: Pe patul morții, glasul altfel sună;
Chemînd ca o adîncă armonie.
Cînd vorba-i scumpă, rar răsună-n van;
Căci drept grăiesc acei ce-s la aman.
Spre-acela ce va amuți curînd,
Mai mult îți iau urechile aminte
Decît la tineri zdraveni turnind;
Mai mult ici seama, decît mai-nainte,
La ce se stinge: amurgul, sau cîntarea,
(Ca-mbucătura dulce de la urmă)
Întipărite-n noi, înfrîng uitarea.
Deși din spusa-mi nu ține el multe,
În ceasul morții mele o să m-asculte.

YORK: Nu; el și-ascultă doar lingușitorii
Ce-i cîntă schiptrul. Și ascultă ode
În ritmu-agale-al cărora veninul
Și-l picură-n ureche tineretul,
Purtat după italiene mode[37]
Pe care le maimuțărim, cu-ncetul
Pe urma lor pășind șontîc, slugarnic.
Scornește lumea vreo deșertăciune,
(Oricît de joasă-ar fi; dar numai nouă)

Să nu i-o sufle unul la ureche?
Deci orice sfat îi dai e nepereche,
Căci nu-i găsește calea către minte;
De capul lui, de tine, n-o să-i ardă;
Păstrează-ți vorba care-o să te piardă.

GAUNT: Simt cum grăiește-n mine un proroc.
Pe pat de moarte-oi spune ce-i prezic;
Nu-i trainică pripeala lui focoasă
Căci vîlvătaia mare arde-n grabă;
Furtuna trece, ploaia-nceată ține,
Prea desul pinten istovește calul,
Înfulecînd se-năbușă mîncăul.
Deșertăciunea-i cormoranul lacom
Ce, isprăvindu-și hrana, se sfîșie.
Regescul tron și-acest ostrov măreț,
Ăst colț de rai, sălaș iubit de Marte[38],
Cetate ridicată de natură,
Să-ntîmpine năvale cu războaie,
Această seminție de voinici,
O mică lume,-o piatră nestemată
'N argintul mării prinsă, ce-i stă zíd
Și meterez de ape, s-o păzească
De poftele vecinilor săraci,
Pămîntul ăsta sfînt, acest regat,
Și mamă, Englitera făcătoare
De crai regești, slăviți ca-naltă spiță,
Viteji temuți, departe peste mare,
(Ca mîndri cavaleri, în cruciade)
În Palestina, la mormîntul sfînt
Al fiului Mariei prea-curate,
Ea, țara vitejească, țara dragă,
De toți slăvită azi în lumea-ntreagă,
E pusă la mezat[39] (se sperie gîndul)
Ca o moșie, sau o șandrama.
Britania cuprinsă-n apa mării
Cu stînci menite a-ntîmpina vrăjmașul
Asalt al lui Neptun[40], e-acum cuprinsă
De zapise murdare și de silă.
Cuceritoarea Engliteră ajuns-a
Să-și cucerească sieși doar rușine.

O, de-ar pieri cu mine odat', necinstea-i,
Cît de-mpăcat aș trece-atunci din viață.

(Intră regele Richard și Regina[41]*: Aumerle, Bushy, Green, Bagot, Ross și Willoughby.)*

YORK: E regele; vezi ia-l cu binișorul.
Căci cocoșeii iute sar la harță.
REGINA: Ce face unchiul nostru Lancaster?
RICHARD: Ei, cum îi merge moșului, lui Gaunt?
GAUNT: Da, Gaunt[42]-firavul; mi se potrivește!
Bătrînul Gaunt, unchieșul slăbănog.
Durerea m-a ținut la negru post,
Și care nemîncat nu-i slăbănog?
Eu tot vegheat-am somnul Engliterei,
Iar veghea multă-aduce slăbiciune;
Postii-ndelung de bucurii de tată,
Adică aceea de-a-mi vedea copiii,
Silindu-mă la post, tu m-ai slăbit;
Slăbit de moarte, firav ca mormîntul
Ce-mi va-nghiți doar oasele în loc de trup.
RICHARD: Bolnavii nu se joacă-astfel cu vorba!
GAUNT: Mizeria schimbă jocul în batjoc;
De cînd ai vrut să mă stîrpești de nume,
Rîzînd de el, te lingușesc pe tine.
RICHARD: De cînd murinzii-i laudă pe vii?[43]
GAUNT: Ba nu, cei vii pe cei ce trag să moară!
RICHARD: Dar tu, ce mori, mă lingușești pe mine.
GAUNT: O, nu! Mori tu, cu toate că eu zac.
RICHARD: Eu-s teafăr, precum văd, iar tu bolești.
GAUNT: Și cerul știe tot că *tu* bolești,
Că țara ți-este, doamne, năsălia
Pe care zace bunul tău renume.
Iar tu — prea-nerezător bolnav te lași
Pe mîna celor ce te-au bolnăvit;
Lingușitorii, mii, roiesc în jurul
Coroanei tale strîmte, de pe cap;
Adăpostiți sub bolta ei măruntă,
Năpasta lor îți bîntuie regatul.
Bunicul tău[44] de-ar fi putut să vadă
Cum îi va nimici nepotul fiii,
Te-ar fi făcut să simți rușinea asta
Dezmoștenindu-te-nainte chiar
Ca, moștenind, să te dezmoștenești.
Ei, vere, de-ai fi tu regent al lumii,

Rușine-i să scoți țara la mezat.
Dar cum întreaga-ți lume-i țara asta,
Nu-i rușinos s-o necinstești astfel?
Vechil al Engliterei ești, nu rege,
Domnia ta de pravili e legată
Și...

RICHARD: Și tu ești un zănatec slab la minte,
Întemeiat pe aiureala bolii,
Cutezi să-mi zvîrli mustrarea rece-n față
Făcînd să-i piară sîngele; de furii,
Regeasca noastră inimă se strînge;
De n-ai fi tu odrasla rigăi Edward,
Această limbă care-ți zburdă-n gură
Grozav zbura-ți-ar capul de pe umeri.

GAUNT: Nu mă cruța, nepot al rigăi Edward,
Pentru că sînt al tatălui tău frate;
Din sîngele acesta ai tot supt
Ca pelicanul[45] și te-ai îmbătat;
Cu frate-meu, blajinul, bunul Gloster
(Să-l hodinească cerul printre îngeri)
Întîi ai fost purces a da dovadă
De cît slăvești tu sîngele lui Edward;
Fă una dar, cu boala ce mă seacă,
Cruzimea ta va fi atunci custura
Ce taie-o floare mult prea veștejită.
Trăiește-ntru necinste, dar necinstea
Să-ți supraviețuiască. Aste vorbe
Călăi să-ți fie-n veci, de-aci-nainte
Duceți-mă pe pat, și-apoi la groapă
Iubească viața aceia ce s-adapă
Din dragoste și-o cinste nepătată.

(Iese dus de ai săi.)

RICHARD: Și piară bătrînețea nesărată,
Căci este tocmai bună pentru groapă.

YORK: Măria-ta, vorbirea lui s-o pui
Pe seama bolii, și a vîrstei lui.
De fapt, i-ești drag — pe viața mea, să știi,
Ca Harry de Hereford, de-ar fi aci.

RICHARD: Că bine zici, ca Hereford; din plin
Li-s drag, cît mi-s de dragi și ei. Amin.

(Intră Northumberland.)

NORTHUMBERLAND:
Măria-ta, pe moșul Gaunt sloboade-l!

RICHARD: Ce vrea?

NORTHUMBERLAND:
Acuma nu mai vrea nimic;
I-e gura alăută fără strune,
Căci amuți bătrînul Lancaster.

YORK: De-ar fi, la fel să fie York lovit;
Sireaca moarte, multe-a ostoit.

RICHARD: Cînd poama-i coaptă cade;-așa și el
S-a fost sfîrșit noi tindem spre alt țel,
Destule vorbe. Acuma în Irlanda,
Țepoșii, dîrjii Kerni[16] îi voi stîrpi,
Ei sînt mai veninoși cu-atît mai rău,
Cu cît doar ei mai au venin pe-acolo[17].
Aceste trebi mărețe costă mult.
În sprijinirea lor, vom pune mîna
Pe banii, argintăria, tot avutul
Ce stăpînit-a unchiul nostru Gaunt.

YORK: Cît timp voi mai putea răbda? Ah cît
Mă va sili o dreaptă datorie
Să sufăr nedreptatea? Nici măcar
Ucisul Gloster, Henry surghiunitul,
Prădatul Gaunt, nici strîmbătatea-n țară
Nici Bolingbroke oprit să se însoare[18],
Căderea mea din slavă, n-au făcut
Obrajii-mi răbdători, să nu mai rabde
Și să se încrunte-n fața regelui!
Dintr-ai lui Edward fii sînt cel din urmă
Din care-ntîi fu prințul, tatăl tău.
În bătălii ne-nduplecat ca leul;
La pace, blînd, mai blînd ca mielușelul.
Așa era acest cocon domnesc.
Leit la boiu îi semeni, chiar așa
Era și dînsul pe la vîrsta ta
Dar crunt căta el numai spre francezi,
Nu la prieteni; iară mîna lui
A dobîndit ce risipit-a, dară
N-a risipit agoniseala tatii.
Pătată mîna lui, de sînge frate
N-a fost, ci numai de-al vrăjmașilor.
O, Richard, York lăsatu-s-a purtat
De-obidă, altfel nu te-ar fi comparat.

RICHARD: Ei, unchiule, ce ți-a venit?

YORK: O, doamne,
De vrei mă iartă, iar de nu, te rog
Să nu mă ierți, tot bine o fi și-așa.
Chitești să iei, să prazi cu mîna ta
Avutul drept al surghiunitului?
Gaunt n-a murit? Și Hereford nu trăiește?
N-a fost Gaunt drept? Ori Hereford credincios?
Nu merită moștenitori bătrînul?
Nu-i e moștenitorul merituos?
Hrăpind lui Hereford dreptul, e tot una
Cum vremii însăși i-ai hrăpi hrisovul,
Ca și cum mîine n-ar urma lui azi;
Mai poți fi oare tu, mai poți fi rege,
Cînd ai urmat prin drept de moștenire?
Pe bunul Dumnezeu (o, de-aș minți!)
De-ai jecmăni pe Hereford de dreptatea-i
Dacă primind scrisori de-adeverire
Prin împuterniciții săi, diata[49]
Respingi și dreptul de-a-și păstra avutul,
Primejdii mii aduni asupră-ți singur,
Și mii de inimi credincioase-ți pierzi,
Pe mine împingîndu-mă la gînduri
Ce nu cutez, cinstit, a le gîndi.

RICHARD: Gîndești ce vrei, iar eu voi pune mîna
Pe bani, argintărie și pămînturi.

YORK: De față n-am să fiu. Te las, stăpîne,
Ce-o fi să fie, nu știu, doar socot
Că răul — și asta știe orișicine —
Doar rău aduce, niciodată bine.

(Iese.)

RICHARD: Mergi, Bushy, drept la Contele de Wiltshire,
Și spune-i să ne-adaste-n Ely-House
Spre cele cuvenite; și-apoi mîine
'N Irlanda vom pleca; venit-a vremea,
Și-n lipsa noastră întăresc în jeț
Pe unchiul York să guverneze Anglia
Fiindcă-i drept și pururi ne-a iubit.
Să mergem, doamnă; mîine plec departe;
Acum de bucurie s-avem parte.

(Trîmbițe. Ies Regele, Regina, Bushy, Aumerle, Green și Bagot)

NORTHUMBERLAND:
Lorzi, ducele de Lancaster e mort.
ROSS: Şi-i viu, de-asemeni, prin feciorul său.
WILLOUGHBY: Cu numele, dar nu şi cu avutul.
NORTHUMBERLAND:
Cu amîndouă, de mai e dreptate.
ROSS: O piatră-am pe inimă şi nu pot
Răbda să tac şi nu voi să cîrtesc.

NORTHUMBERLAND:
Vorbeşte dară, spune ce-ai pe suflet,
Şi mut să fie cel ce te-o pîrî.
WILLOUGHBY: Vrei să vorbeşti de Ducele de Hereford?
Atunci, îndată, omule, cutează,
Că-mi place să-l aud vorbit de bine.
ROSS: De bine n-am ce-i face, numai dacă
Zici bine milei mele pentru el,
Să-l văd prădat astfel de bunul său.
NORTHUMBERLAND:
Ruşine, că-s asemeni răi pe lume
Lovind un prinţ regesc, ca el, şi încă
Mulţi nobili, în căzuta noastră ţară.
Nu porunceşte craiul, ci o şleahtă
De-amăgitori, şi tot ce-i bagă-n cap
Din ură numai, împotriva noastră,
El, regele, hursuz, o ia de bună,
Izbind în noi şi în copiii noştri.
ROSS: Norodu-mpovărat de angarale
Nu-l mai iubeşte, şi nici nobilimea,
Pe pricini vechi, amarnic jecmănită.
WILLOUGHBY: Şi zilnic alte biruri mai scorneşte,
Scrisori în alb, plocoane[50], nu ştiu ce,
Ce-o mai ieşi din toate astea, Doamne?
NORTHUMBERLAND:
În lupte n-a pierdut, căci n-a luptat,
Ci totul risipi, la tîrguială,
Ce-au dobîndit strămoşii prin războaie
Mai mult pierdu, la pace, singur el[51].
ROSS: De Wiltshire luată-i Anglia-n arendă.
WILLOUGHBY: Iar regele a ajuns la faliment.
NORTHUMBERLAND:
Îi bat la uşă sila şi prăpădul.

ROSS: Alți bani nu are pentru irlandezul
Război; în ciuda birurilor grele,
Decît ce-l jefui pe surghiunit[52].

NORTHUMBERLAND:
Slăvita-i rudă. Josnic, josnic rege!
Dar lorzi, s-apropie curînd furtuna
Și nu cătăm un loc de adăpost;
Ne umflă vîntul pînzele și nu
Le coborîm, ci ne gătim de moarte?

ROSS: Ne-amenință primejdia pierzării
Și nu putem nimic, căci îndurarăm
Pricina ăstor rele prea-ndelung.

NORTHUMBERLAND:
Nu prea; cu ochii goi ai morții încă
Pîndesc la viață. Nu cutez să spun
Ce-aproape ne e ceasul mîntuirii.

WILLOUGHBY: Ne spune ce gîndești, doar tu ne știi.

ROSS: Deschis grăiește dar, Northumberland.
Cu tine una sîntem; vorba ta
Ne șade nouă-n cuget. Lămurește.

NORTHUMBERLAND:
Atuncea iată; eu din Port le Blanc[53] —
Un port breton — am fost primit o știre,
Că Harry de Hereford, Reignold lord Cobham
(Finul lui Richard Conte de Arundel)
Certat cu ducele de Exeter,
Frăține-său, cel de la Canterbury,
Sir Thomas Erpingham, sir John Ramston,
Sir John Norbery, sir Robert Waterton și Francis Quoint
Cu toți armați de duca de Bretania
Pe opt corăbii, cu ostași trei mii,
Se-ndreaptă-n grabă spre tărîmul nostru,
Curînd s-atingă malul pe la nord;
Și-ar fi ajuns, de n-ar fi fost s-aștepte
Plecarea regelui către Irlanda.
Atunci, de vrem ca jugul de robie
Să-l scuturăm, o pană voi s-adaug
Zdrobitei aripe a țării noastre!
Răscumpăra-vom schiptrul cel vîndut,
Și-om șterge greul colb de pe coroană,
Înapoindu-i-nalta strălucire.
'Nainte dar, cu mine, 'n Ravenspurgh[54].

De șovăiți, ori de vă vine greu,
Rămîneți, țineți taina, merg doar eu.

ROSS: Pe cal, pe cal! La alții spune de-astea.

WILLOUGHBY: De-o ține calul, eu primi-voi oastea.

(Ies.)

SCENA 2

Aceiași. O odaie în palat.
Intră Regina, Bushy și Bagot.

BUSHY: Prea tristă sînteți mărită Doamnă;
Făgăduit-ați regelui plecat
Să lepădați durerea de pe suflet
Și-n voioșie vremea să petreceți.

REGINA: Pe plac să-i fiu, așa făcui; dar mie
Să-mi fiu pe plac, nu pot. Și nu știu cum
Aș găzdui cu bun venit durerea,
Cînd oaspelui cel drag i-am zis drum bun,
Lui Richard; și pe lîngă toate-mi pare
Că-n sînul soartei o durere nouă
A-nmugurit și către mine crește.
Tresar mereu, mai mult de alte spaime
Decît de lipsa dragului stăpîn.

BUSHY: Durerea are zeci de-nfățișări
Aidoma cu ea, dar e doar una;
Iar ochiul ei înrourat de lacrimi,
Îți face dintr-un lucru, multe alte;
Ca pozele acelea, ce, privite
Din față-s otova, dar, pe de lături
Au chip; la fel măria voastră, doamnă,
Privind pieziș la lipsa regelui,
În locul lui aflați dureri ascunse,
Pe care, drept în ochi de le-ați privi,
Ar fi doar umbre ale neființei.
Așa, slăvită doamnă, doar plecarea
Stăpînului s-o plîngi; nimic mai mult.
Altfel, de vină-s ochii care plîng
De-a binelea, dureri închipuite.

REGINA: Se poate; dar îmi spune inima
Că nu-i așa. Oricum ar fi, nu pot
Mîhnirea să mi-o-nfrîng. I-atît de greu,

Încît — deși nu cuget la nimic —
M-apasă-n cuget ăst nimic, mereu.

BUSHY: Curată născocire, dragă doamnă.

REGINA: Nimic curat; asemeni născociri
Se iscă din dureri de mult uitate.
A mea-i scornită din nimic, sau poate
Ceva scorni nimicul ce mă doare.
Pe dos se-ntîmplă cu mîhnirea mea,
Dar ce-i cu ea nu știu, nici n-aș putea.

(Intră Green.)

GREEN: Te aibă ceru-n pază, maiestate!
Domnilor, bun găsit. Nădăjduiesc
Că regele nu-i încă în Irlanda.

REGINA: De ce? Mai bine ai spera să fie;
Doar se grăbea s-ajungă, cu nădejde;
De ce-ai nădăjdui să nu fi-ajuns?

GREEN: Fiindcă el, nădejdea noastră, încă
S-ar înturna să sfarăme nădejdea
Unui vrăjmaș ce-a dat năvala-n țară;
Căci Bolingbroke se-ntoarce din surghiun
Și viu-nevătămat, cu multă oaste,
Sosi la Ravenspurgh.

REGINA: Ferească sfîntul!

GREEN: E prea adevărat, slăvită doamnă.
Mai mult: Northumberland, fiu-său Henry Percy,
Și lorzii Ross, Beaumont și Willoughby,
Și-ai lor puternici prieteni, sînt cu el.

BUSHY: Fățiș să-i fi-nfierat, că sînt cu toții,
Northumberland și ceilalți, răsculați
Și trădători.

GREEN: Întocmai; și-atunci Worcester[55]
Și-a frînt toiagu-naltei sale slujbe
Trecînd cu slujitorii toți ai casei
La Bolingbroke.

REGINA: Ei, Green, ești moașa piazei mele rele,
Iar Bolingbroke îmi e al jelei prunc;
Acum născu și sufletu-mi minunea-i,
Iar eu, lăuză istovită încă,
Mi-e inima doar jale și suspin.

BUSHY: Nu deznădăjduiți!

REGINA: Ai să mă-mpiedici?
Voi dușmăni nădejdea-amăgitoare.

Ne măgulește, iarba rea, și ține
Departe-aripa morții, care altfel
Ce lesne-ar rupe caierele vieții
Prin care zăbovim sperînd mereu.

(Intră York.)

GREEN: Sosește ducele de York.
REGINA: Cu-nsemne de război pe gîtu-i vîrstnic[56];
Și cît de îngrijorată i-e privirea!
Unchiule,
Ne zi de bine, pentru Dumnezeu.
YORK: De-aș face așa, n-aș spune ce gîndesc;
E bine-n cer; noi sîntem pre pămînt,
Tărîm de griji, de Golgotă și jale,
Bărbatul vostru apără moșia
Departe, iar aici i-o luară alții;
Rămas-am numai eu să-i fiu propteaua,
Dar, gîrbovit, de-abia mă țin eu singur;
Venit-a ceasul plății după fapte;
Lingușitorii soți să și-i încerce.

(Intră un slujitor.)

SLUJITORUL: Stăpîne, fiul tău era plecat.
YORK: Plecat? De ce? Ah, ducă-se cu toate!
Fug nobilii, comunele nu mișcă,
Mă tem că vor să țină cu Hereford.
Băiete,
Te du la Plashy, sorei mele Gloster
Să-i spui degrabă să-mi trimită-o mie
De pfunzi; stai, ia inelul![57]
SLUJITORUL: Stăpîne, am uitat să spun că azi,
Venind încoace, am trecut pe-acolo —
Dar o să v-amărască ce-am să spun...
YORK: Ci spune, ticăloase!
SLUJITORUL: Abia de-un ceas, ducesa răposase.
YORK: Vai, Doamne sfinte! ce noian de rele
Au năpădit pe biata noastră țară.
Nu știu ce să mai fac; de ce, o Doamne,
Nu mi-a tăiat și mie capul riga,
Ca pe-al lui Gloster — totuși, fără vină.
Pleacară curierii spre Irlanda?
De unde scoatem banii de război?
Hai, soră — vară, vreau să zic — mă iartă.

(către slujitor)

Mergi dar acasă, cată niște care,
Și adă armele aflate-acolo.

(Iese slujitorul.)

Domnilor, v-adunați de grabă oamenii;
Credeți-mă că nu știu cum să duc
Aceste trebi ce mi-au căzut pe cap.
Mi-s rude amîndoi; stăpîn mi-e unul,
Jurata datorie mă îndeamnă
Să-l apăr; celălalt îmi e nepotul.
De rege oropsit, iar cugetu-mi
Și înrudirea noastră-i dă dreptate.
Ei, încotro s-o luăm? Hai, verișoară,
La adăpost! Domnilor, v-adunați oamenii
Și la castelul Berkley ne întîlnim.
Ar trebui să trec și pe la Plashy —
Dar nu am cînd, căci s-a umplut paharul,
Iar treburile merg cum pică zarul.

(York și Regina ies.)

BUSHY: E vîntul bun de vești către Irlanda
Dar nu de-adus. A ridica o oaste
Să fie pe-a vrăjmașului măsură,
Nu e cu neputință.

GREEN: Și-apoi, al nostru prieteșug cu riga
Înseamnă ura celor ce-l urăsc.

BAGOT: Adică-a nestatornicelor tîrguri;
Iubirea lor le șade doar în pungă,
Oricine caută să le-o golească.
Le umple inima de neagră ură.

GREEN: Atuncea regele e osîndit.

BAGOT: Și noi cu el, de-o fi s-aleagă gloata;
Căci pururi lîngă rege ne-au știut.

GREEN: Eu la castelul Bristol plec de grabă,
La adăpost. Și Wiltshire e acolo.

BUSHY: Vin și eu, îndîrjitele comune
Hatîrul ne vor face, ca dulăii
Să ne sfîșie-n mii de bucățele.
Nu vii cu noi?

BAGOT: Nu. Eu mă duc la rege, în Irlanda.
Adio. Parcă-mi spune inima;
Ne despărțim, spre-a nu ne mai vedea.

BUSHY: De nu l-o bate York pe Bolingbroke.

GREEN: Ei, bietul duce, sarcina ce-și ia,
Mai grea-i de cît a bea oceanul sau
A număra nisip.[58] În bătălie
Cu el stă unul, dar o șterg o mie.

BUSHY: Deci bun rămas, de-apururi, înc-odată.

GREEN: Ne-om mai vedea.

BAGOT: Mă tem că niciodată.

(Ies.)

SCENA 3

În ținuturile sălbatice din Glostershire.
Intră Bolingbroke și Northumberland, cu oaste.

BOLINGBROKE: Iar pîn' la Berkley, mult mai e, mylord?

NORTHUMBERLAND:
Mă credeți, nobil lord,
Nu-s de pe-aici, din Glostershire; aceste
Sîlhui coline, drumuri neumblate,
Ne fac mai lungă fiecare leghe;
Cu toate că plăcuta voastră vorbă
Mi-a fost la drum mai dulce decît mierea,
Mă bate gîndul cît de greu le-a fost,
Din Ravenspurgh la Cotswold, singurei,
Lui Ross și Willoughby, fără de voi,
Căci m-ați făcut să uit de oboseală
Și greul marșului, precum spuneam,
Iar ei nădăjduiesc la bucuria
De-a vă-ntovărăși, ca mine-acum.
Ne bucură nădejdea bucuriei,
Ca bucuria celei împlinite;
Răbda-vor, dar, și lorzii, tot la gîndul
De-a vi s-alătura curînd, ca mine.

BOLINGBROKE: Tovărășia mea nu prețuiește
Aceste dulci cuvinte.
Cine vine?

(Intră Henry Percy.)

NORTHUMBERLAND:
E Henry Percy, fiul meu, trimis

De Worcester, frate-meu, nu știu de-unde.
Ei Henry, ce ne spune unchiul tău?

PERCY: Credeam, mylord, că domnia ta
Îmi vei da vești despre dînsul.

NORTHUMBERLAND:
Cum, nu e cu regina?

PERCY: O, nu, mylord, s-a lepădat de curte,
Și-a frînt toiagul-naltului său cin
Și i-a lăsat pe toți.

NORTHUMBERLAND:
Dar pentru ce?
Căci nu se hotărîse, cînd vorbisem.

PERCY: Domniei tale-ți zis-au trădător,
Atuncea el s-a dus la Ravenspurg,
Să intre-n slujba ducelui de Hereford;
Pe mine m-a trimis să trec prin Berkley
Să aflu cîtă oaste are York,
Urmînd să ne-ntîlnim la Ravenspurg.

NORTHUMBERLAND:
Pe ducele de Hereford, l-ai uitat?

PERCY: Cum aș putea uita ce n-am știut,
De vreme ce nu știu să-l fi văzut.

NORTHUMBERLAND:
Ei, află, acesta-i ducele, băiete!

PERCY: Măria ta, al vostru slujitor
Stîngaci și ne-nvățat și mult prea tînăr,[59]
Pe care vremea-l crește să ajungă
Mai priceput și mai folositor.

BOLINGBROKE: Îți mulțumesc și află, dragă Percy,
Că nu cunosc mai mare fericire
De cît prietenia, să ții minte;
Și-avutul de-mi va crește, cu credința
Ce-mi dovedești, va ști a-ți da răsplata-i.
Mă leg s-o fac; iar brațul mi-i chezașul.

NORTHUMBERLAND:
Mai este pîn-la Berkley? Și ce face
Bătrînul York cu oastea lui pe-acolo?

PERCY: Castelul, iată-l colo, lîngă crîng;
Cu trei sute de oameni înlăuntru,
Cu ei, pe cîte știu, sînt lorzii York,
Berkley și Seymour, dintre cei de neam.

(Intră Ross și Willoughby.)

NORTHUMBERLAND:
Venit-au lorzii Ross și Willoughby,
În goana calului, îmbujorați.

BOLINGBROKE: Domnilor, bun venit; prietenia
Ați dăruit-o unui trădător
Al cărui surghiunit avut vă-mbie,
Cu mulțumiri doar, însă îmbogățindu-l,
Va ști strădania să v-o răsplătească.

ROSS: Prezența voastră ne îmbogățește.

WILLOUGHBY: Și truda, pe deplin, ne-o răsplătește.

BOLINGBROKE: Cu mulțumiri, din nou! E visteria
Sărmanului, iar pînă cînd avutul
Mi-o crește mare, ea v-o răsplăti.
Dar cine vine?

(Intră Berkley.)

NORTHUMBERLAND:
Parcă-i lordul Berckley.

BERCKLEY: Mylord de Hereford, vin c-o însărcinare.

BOLINGBROKE: Ascult, mylord. Mă chiamă Lancaster[60]—
Ăst nume m-a adus în Englitera,
Cu titlu-acesta țin să fiu chemat,
'Nainte de-a-ți răspunde la cuvînt.

BERCKLEY: N-am vrut să-ți spun altminteri, nici nu voi
Să șterg vreun titlu care te cinstește;
Deci vin, mylord (lord — cum vreți să vă cheme)
Trimis de York, regentul țării noastre,
Să aflu ce pricină v-a-ndemnat
Să folosiți plecarea celui lipsă,
Spre-a tulbura frățeasca noastră pace.

(Intră York, însoțit.)

BOLINGBROKE: Nu face să-mi mai mijlocesc prin tine
Vorbirea. Iată-l vine. Nobil unchi!

(Îngenunchează.)

YORK: Tu inima smerește-ți, nu genunchiul
Să-ți pleci, înșelător și prefăcut.

BOLINGBROKE: Bunule unchi!

YORK: Nu, nu!
Nu mă-mbunezi cu bunul, nici cu unchi,
Nu-s unchiul unui trădător; iar bun
De-mi spune o smintită gură, minte.

De ce, anume, talpa-ți surghiunită
A cutezat s-atingă glia țării?
Și iarăși, cum de-a îndrăznit să-i calce,
Pe-atîtea leghe, pașnicul ei sîn,
Înspăimîntîndu-i tîrguri, cu războiul,
Și asmuțind norodul la răzmeriți?
Vii, oare, doar că unsul țării-i lipsă?
Nesocotit băiat, lipsește dînsul,
Dar schiptrul său se reazimă pe mine.
De-aș fi și azi la anii mei cei tineri,
Ca-n vremea cînd cu taică-tău, cu Gaunt,
Scăparăm Prințul Negru[61], tînăr Marte,
Din ghiarele oștirii franțuzești,
O cît de grabnic știre-ar brațul ăsta,
Acum uscat de boală, să lovească,
Și cuvenita plată să-ți plătească!

BOLINGBROKE: Bunule unchi, aș vrea să-mi știu greșita;
Cu ce-am păcătuit și întrucit?

YORK: Cu totul și-ntru totul, cea mai rea;
Răzmeriță și mîrșavă trădare,
Ești surghiunit și te-ai întors aici
'Nainte de sorocul hotărît,
Gătit să-nfrunți cu arme seniorul.

BOLINGBROKE: Plecat-am în surghiun ca Hereford,
Dar m-am întors aici ca Lancaster.
Și, nobil unchi, mă rog domniei-tale,
Să-mi judeci răul fără părtinire!
Precum un tată-mi-ești; îl văd în tine
Pe Gaunt trăind: atuncea, dragă tată,
Îngădui oare-osînda să mă poarte
Pribeag prin lume; iară dreptul meu,
Să-mi fie luat cu sila și-mpărțit
La cei mișei? De ce m-am mai născut?
Cum? Vărul meu e rege-n Englitera;
Sînt ducele de Lancaster, la rîndu-mi.
Ai un fecior, pe Aumerle, iubita-mi rudă;
De-ai fi murit, iar el era lovit,
Ar fi găsit în Gaunt un tată bun,
Să-l scape de năpăști și să-l răzbune.
Eu sînt oprit să-mi caut dreapta parte,
Ce după pravili, azi mi se cuvine;
Avutul tatii, risipit, vîndut,
Îl cheltuiesc și-l strică tot mișeii.

Ori, ce-ai fi vrut să fac? Căci m-am plecat,
Pravilnic așteptînd; dar legea tace;
Nu mi-a rămas decît să-mi fac dreptatea
Eu însumi, și să-mi apăr moștenirea.

NORTHUMBERLAND:
Prea mult năpăstuitu-l-au pe duce.

ROSS: Vă stă-n putință dreptul să i-l dați.

WILLOUGHBY: Jefuitorii lui se-mpăunează.

YORK: Prea nobili lorzi, îngăduiți să spun,
Că m-a durut de tot ce-i căşunară,
Și m-am zbătut să-i apăr dreapta parte.
Dar năpustit astfel, cu arma-n mînă,
Croindu-și singur calea către lege,
Prin fărdelege tocmai, asta nu!
Iar voi, ce-l ajutați întru răscoală
Răscoală faceți, toți sînteți rebeli.

NORTHUMBERLAND:
Slăvitul duce a jurat că luptă
Ca dreptul să și-l ia; iar noi pe drept
I-am juruit deplinul ajutor;
Și piară cel ce-și calcă jurămîntul!

YORK: Da, văd izvorul răzmeriței voastre,
Și nu o pot opri; mărturisesc.
Putere n-am și-n jur e totul șubred;
Dar de-aș putea, pe Dumnezeul meu,
V-aș aresta pe toți și v-aș aduce
'Naintea judecății regelui.
Dar cum nu pot, și-o știți și voi prea bine,
Neutru voi rămîne. Treaba voastră!
Poftiți, de vreți, 'năuntru, în castel,
Să înnoptați și să vă odihniți.

BOLINGBROKE: Poftirea, unchiule, o vom primi;
Cu voia dumitale,-am vrea să vii
Cu noi la Bristol, unde mi s-a spus
Că șade Bushy, Bagot și ai lor,
Aceste coropișnițí ale țării,
Pe care m-am jurat să le zdrobesc.

YORK: Cu voi porni-voi, s-ar putea. Ba nu,
Rămîn. Păstra-voi pravilele țării.
Nu-mi sînteți nici prieteni, nici vrăjmași.
Ce-a fost s-a dus, dar nici nu vi-s părtaș.

SCENA 4

O tabără în Wales.
Intră Salisbury și un căpitan.

CĂPITANUL: Mylord de Salisbury, este-a zecea zi
De cînd tot stăm, și greu mi-a fost să-i țin
Pe-ai noștri; nici o știre de la rege.
Pleca-vom deci la vatră. Bun rămas!

SALISBURY: Mai stai o zi, ești velșul credincios,
Pe care pus-a regele temei.

CĂPITANUL: De rege umblă vorba că e mort,
Noi nu mai stăm. La noi sînt veștezi bozii,
Din cer cad ploi de stele-nspăimîntate,
Și luna-ngălbenită varsă sînge,
Iar prorocii dau zvon de vremuri grele.
Bogații-s triști, iar nevoiașii saltă;
Căci unii așteaptă pagubi și necazuri,
Iar alții să se-nfrupte, la război.
Așa se prevestesc pieiri de regi[62]
Cu bine! Toți ai noștri au fugit,
Convinși că Richard-Regele-a murit.

(Iese.)

SALISBURY: O, Richard, greu mi-e sufletul să văd
Cum gloria-ți apune ca o stea
Din cer, spre țărna noastră prăbușită.
Plîngînd' ți-apune astru-n asfințit,
Prevestitor de rele și furtuni.
Prietenii trecut-au la vrăjmași,
Protivnic ți-e destinul, rău piezaș.

(Iese.)

ACTUL III

SCENA 1

Tabăra lui Bolingbroke la Bristol.
Intră Bolingbroke, York, Northumberland, Percy, Willoughby și Ross. Îi urmează ofițeri aducîndu-i pe Bushy și Green prinși.

BOLINGBROKE: Aduceți-i aici! Bushy și Green,
Eu nu voi sufletul să vi-l mai tulbur
Vorbind de păcătoasa voastră viață,
Acum, cînd se va despărți de trup;
Ar fi necreștinesc; dar voi să-mi spăl
Al vostru sînge de pe mîini,[63] aici,
În văzul lumii, povestind pricina
Pieirii voastre. Ați stricat un prinț,
Un rege bun, un gentilom de rasă,
Nenorocit de voi și schilodit.
Cu dezmățate ceasuri prin iatacuri,
L-ați despărțit de blînda lui regină,
Mînjit-ați cinstea patului regesc,
Și-ați ofilit obrajii ei frumoși
Cu lacrimi; cîte ticăloase fapte!
Pe mine chiar, un prinț din moși-strămoși,
Și înrudit cu regele prin sînge
Și dragostea-mi — ce l-ați deprins s-o uite —
M-ați copleșit sub mîrșavă ocară,
Ca duhul să mi-l dau prin zări străine,
Mîncînd amara pîine-a pribegiei!
În vreme ce îmi înghițeați moșia
Și parcurile, și-mi tăiați pădurea,
Blazonul mi-l smulgeați de la ferestre,[64]
Ștergeați deviza, vrînd să-mi ștergeți urma;

Dar sîngele-mi și lumea-ntreagă știe
Că sînt de neam. Aceste și-alte multe,
De două ori mai multe decît toate,
Vă osîndesc la moarte. Hai, luați-i
Și-i dați pe mîna gîdelui și-a morții.

BUSHY: Mai primitoare-i moartea pentru mine,
Ca țara pentru Bolingbroke. Cu bine!

GREEN: Mă mîngîie că ne primi-va cerul,
Iar pe nedrepți îi va trimite-n iad.

BOLINGBROKE: Mylord Northumberland, ia-i, dar, în grijă!

(Ies Northumberland și alții, cu prinșii.)

Zici, unchiule, regina e acasă
La dumneata; să o îngrijești cu drag;
Să-i spui din parte-mi numai vorbe bune,
Și vezi ca aste vorbe să i ajungă.

YORK: C-un om de-al casei am trimis degrabă
Răvașul vostru plin de prietenie.

BOLINGBROKE: Îți mulțumesc, iubite unchi. Să mergem,
Asupra lui Glendower[65] și-a lui șleahtă,
La luptă, deci! Ne-om odihni pe urmă.

(Ies toți.)

SCENA 2

Pe coastă, în Wales. Un castel în zare.
Fanfare, surle și tobe. Intră regele Richard, episcopul de Carlisle, Aumerle și oștași.

RICHARD: Castelul cel de colo-i Barkloughly?[66]

AUMERLE: Da, Doamne. Cum vă mai simțiți aici,
După-acest drum, pe-o mare-așa de rea?

RICHARD: Ar trebui să plîng de bucurie,
C-am pus piciorul iar în țara mea.
În mînă îi cuprind cu drag pămîntul
Deși vrăjmașii-l calcă sub copite.
Ca muma despărțită de copil
Ce plînge și surîde cînd îl vede,
La fel eu plîng și rîd și-ți dau bineț e
Și te cinstesc prin mîna mea regească,
Pămînt al meu. Tu nu hrăni vrăjmașii
Domniei mele; pofta hrăpitoare
Să nu le-adăpi cu dulcea-ți mîngîiere;

Păianjenii ce-ți sug veninul, numai,
Și broaștele rîioase să-i petreacă;
Să-mpiedice picioarele mișele
Ce trec uzurpătoare peste tine.
În calea lor presară doar ciulinii,
Și de-ar cerca din piept să-ți rupă-o floare,
Strecoară o năpîrcă dedesubt,
Cu limbile-i să fulgere de moarte
Pe dúșmanii stăpînului tău bun.
Nu rîdeți, lorzi, de rugăciunea asta,
Pămîntul simte, stîncile aceste
Vor da osteni, pe rege să și-l scape
De lovitura josnicei răscoale.

EPISCOPUL: Fiți fără teamă. Acela ce vă unse,
Va ști să vă proteguie, oricum,
Să luăm din plin, să nu lăsăm deoparte
Puterile ce ni le lasă cerul;
De nu, noi vom respinge darul său,
Adică mîntuirea și puterea.

AUMERLE: Milord, sîntem prea lăsători, el spune,
Iar Bolingbroke adună tot mai multe
Oștiri și arme, devenind mai tare.

RICHARD: O, deznădăjduite vere, nu știi
Că ochiul cerului cînd își coboară
Lumina către lumile de jos,
La jaf și la omor ies ucigașii
Și hoții, pe-ntuneric, pe la noi;
Dar cînd de după globul pămîntesc
El poleiește culmile de brazi,
Zvîrlind lumini prin peșteri necurate,
Mișeii, ucigașii, păcătoșii,
Învăluiți în haina grea a nopții,
Se află dezgoliți și-nfricoșați?
La fel și hoțul Bolingbroke, mișelul,
Ce-a făptuit atîtea-n umbra nopții,
Pe cînd eu rătăceam la antipozi,
Ne va vedea cum răsărim, pe tron,
Trădarea îi va-mpurpura obrajii,
Căci nu va izbuti să stea-n lumină,
Înfricoșat în sine de păcat.
Nici toată apa mării-nfuriate
Nu șterge mirul unui rege uns;

Suflarea pămîntenilor nu poate
Să darme pe alesul Domnului;
Și orice om ridică Bolingbroke,
Cu fierul său spurcat să dea-n coroana-mi
De aur, împotriva-i va avea
Un înger, dat de Domnul, pentru Richard.
Cînd intră-n luptă îngeri, muritorii
Se-nchină; dreptul și-are păzitorii!

(Intră Salisbury.)

Bine-ai venit, mylord. Departe-i oastea-ți?

SALISBURY: Nu mai departe, doamne, decît aste
Firave brațe; temerile-mi leagă
Vorbirea și rostesc doar; deznădejde!
O, nobil lord, o zi de-ntîrziere
Ți-a nourat pe veci a tale zile;
Dac-ai putea să-l chemi-napoi pe ieri,
Douăsprezece mii de-oșteni ți-ar da,
Dar azi, nenorocită zi, tîrzie,
Răpitu-ți-a prieteni, fericire,
Avere și regat, căci cei din Wales,
Crezîndu-te răpus, s-au risipit
Trecînd la Bolingbroke.

AUMERLE: Măria ta,
Curaj! De ce-ai pălit?

RICHARD: Pînă acum
Vai, sîngele a douăzeci de mii[68]
De oameni îmi îmbujora obrazul,
Și a pierit! Și pînă nu s-o-ntoarce,
Cum să nu fiu mai galben ca un mort?
Să fugă de la mine cine vrea
Să scape. Vremea stinge steaua mea.

AUMERLE: Curaj, măria ta! Uiți cine ești?

RICHARD: De mine chiar uitasem. Nu-s eu rege?
Trezește-te din lene, maiestate,
Nu face-un rege zeci de mii de nume?
La arme dară, nume-al meu; un biet
Supus al tău izbește măreția,
Iar voi, suita-mi-naltă, fruntea sus!
Și gîndul vă-nălțați; doar știm că York
Destulă oaste are, să ne-ajute.
Dar cine vine?

(Intră Stephen Scroop.)

SCROOP: De multă sănătate să te bucuri
Și fericire, cît nu-ți poate-aduce,
Măria-ta, răuvestitoarea-mi limbă.

RICHARD: Te-ascult și inima mi-e pregătită;
Alt rău, decît lumesc, nu-mi poți aduce.
Ia spune, mi-am pierdut regatul? Grijă-i
Purtam; atuncea m-ai scăpat de-o grijă.
Încearcă Bolingbroke să mă ajungă?
Mai sus n-ajunge; de-o sluji pe Domnul,
Și eu sluji-voi, și vom fi de-o seamă.
Supușii se răscoală? Ce pot face?
Își calcă jurămîntul către Domnul
Și către mine; jale, prăbușire!
Doar moartea-i rea, iar moartea nu-mi dă știre.

SCROOP: Mă bucur că măria voastră-i tare
Și rabdă greaua cumpănă-a durerii.
Ca ceasul rău, pe vreme de furtună,
Ce scoate fluviul argintiu din matcă,
De parcă lumea s-a topit în lacrimi,
Așa s-a ridicat de sus mînia
Lui Bolingbroke, înfricoșîndu-ți țara,
Cu fier călit și inimi tot ca fierul.
Albele bărbi și-au încoifat pleșuva,
Uscata țeastă, împotriva voastră;
Băieți cu glas subțire, și-l îngroașă,
Își pun armuri pe firavul lor trup
Și se gătesc coroana să înfrunte;
Chiar capelanii tăi și-ncoardă arcuri
De tisă blestemată[69], împotrivă-ți.
Muierile, ieșite de la crătiți,
Topoare ruginite-nvîrt și ele,
Tot împotriva scaunului tău.
Bătrîni și tineri, toți s-au răsculat;
E rău, mai rău, decît pot spune eu.

RICHARD: Ba spui prea bine-un basm atît de-amar.
Dar unde-s Wiltshire, Bagot, Bushy, Green?
Cum de-au lăsat nestingherit dușmanul
Să-mi calce țara-n lung și-n lat? De-oi pune
Pe dînșii mîna, 'i voi scurta c-un cap.
Mă prind că au trecut la Bolingbroke.

SCROOP: Ce-i drept, trecut-au, doamne-n buna pace.

RICHARD: Mișei, năpîrci, de-a pururi blestemații,
Cățel lingăi, oh, șerpii de la sîn[70],

Trei iude, de trei ori mai răi ca Iuda![71]
În bună pace? Iadul să le-nghită.
Spurcatul suflet, pentru mișelie.

SCROOP: Văd dragostea cum se preschimbă-n ură
De moarte; sufletul să nu le blestemi,
Făcut-au pace dîndu-și numai capul
Dar nu și brațul. Blestemații tăi
Primiră lovitura grea a morții
Și zac înmormîntați în fundul gliei.

AUMERLE: Sînt morți? Și Bushy, Green și Earl de Whiltshire?

SCROOP: La Bristol, capul le-au tăiat la toți!

AUMERLE: Dar unde-i tata, ducele, cu oastea-i?

RICHARD: Nu-mi pasă. Vană-i orișice nădejde.
Vorbiți de groapă, viermi și epitafuri!
Cu ploi de lacrimi, pergamentul țărnii
Să-l înnauiem scriind „durere" numai,
S-alegem legatari de testamenturi,
Dar nu prea mult, căci ce-aș putea lăsa,
Afar' de trupul aruncat pe jos?
Pămînturi, vieți, le are Bolingbroke;
De moarte doar pot zice că-i a mea,
Și pumnul de țărînă ce slujește
De trup și de tipar acestor oase.
Să ne-așezăm dar, pentru Dumnezeu!
Și-om spune basme, despre cum mor regii!
Cum unii-s mătrășiți, uciși sînt alții
În luptă, alții-s bîntuiți de duhul
Acelor mazîliți; cum de nevastă
Sînt alții otrăviți, uciși în somn,
Toți omorîți; coroana ce încinge
Regeasca frunte muritoare este
Palat al morții; șuia stă acolo,
Și dă cu tifla tronului și pompei;
I-ngăduie-o suflare, micul rol
De rege prea temut și de tiran,
Lăsîndu-l în zadar să se încreadă,
Ca și cum carnea ce purtăm în viață
Ar fi din bronz de nepătruns. Dar cînd
S-a săturat de șagă, ia un bold,
Străpunge zidul și — adio rege!
Acoperiți-vă și nu mai rîdeți,
Cu-atîtea ploconeli, de-o biată carne.

Lipsiți-mă de slava voastră; fastul,
Și protocolul, toate-s doar batjocuri.
Mănînc ca voi, rîvnesc, ori simt durerea.
Nevoia de prieteni, ca și voi.
Cînd sînt așa, se chiamă că sînt rege?

CARLISLE: Măria-ta, un înțelept nu plînge
O pacoste prezentă, ci prezentul
Îl folosește spre a nu mai plînge.
De temi dușmanul, teama te răpune,
Și-l întărești pe el, nesăbuința
Te frînge. Teme-te și vei muri.
Luptînd, nimic mai rău nu poate fi;
De mori luptînd, prin moarte moartea-nfrîngi,
Ci tremurînd, te lași răpus, pe brînci.

AUMERLE: O oaste are tata, haide-ncearcă
Să faci un trup întreg din mădular.

RICHARD: Mă-mbii frumos. Trufașe Bolingbroke,
Gătește-te de ziua judecății.
S-a isprăvit cu tremurul de frică,
E lesne-a dobîndi ce este-al tău.
Ei, Scroop, pe unde-i unchiul meu cu oastea-i?
Deși ți-e chipu-amar, vorbește dulce!

SCROOP: Privind la cer zic oamenii că află
De fi-va vreme rea, ori vreme bună;
Așa, privindu-mi chipul mohorît,
Poți ști povestea grea ce va s-o spună.
Călăul sînt, ce schingiuie cu-ncetul;
Păstrai la urmă ce-i mai rău de spus.
York, unchiul tău, s-a dat cu Bolingbroke;
Castelele-ți din miazănoapte-s luate,
Iar gentilomii tăi din sud, trecuți
Cu arme tot la el.

RICHARD: Destule-ai spus!

(Către Aumerle.)

Afurisit să fii că mi-ai răpit
Dulceața deznădejdii mele, vere.
Ce născocești, să mai mă-mbărbătezi?
Îl voi urî pe veci pe-acela care
Mai umblă să mă-mbărbăteze încă.
La Flint m-oi duce, să sfîrșesc acolo.
Sub al nenorocirii jug, regește
Să cad. La vatră, restul oastei mele,

Să are un ogor, mai de nădejde
Decît al meu. Să nu cereați vreun sfat
De-nduplecare; sînt nestrămutat.

AUMERLE: Măria ta, o vorbă!

RICHARD: Mă rănește
De două ori, vreun nou lingușitor.
La vatră, toți! Din noaptea mea să treceți
La Bolingbroke, spre luminoșii-i zori.

(Ies.)

SCENA 3

Wales. Dinaintea castelului Flint.
Intră, cu tobe și stindarde, Bolingbroke cu oastea: York, Northumberland și alții.

BOLINGBROKE: Precum aflat-am, Velșii-s risipiți,
Iar Salisbury l-întîmpină pe rege,
Aici pe coastă, cu cîțiva prieteni.

NORTHUMBERLAND:
Milord, e-o veste bună. Richard dară,
Se află-ascuns pe-aici în vreun bîrlog.

YORK: Mai bine ți-ar ședea, Northumberland,
Spunîndu-i rege. Vai de ceasul cînd
Un rege uns se-ascunde-ntr-un bîrlog.

NORTHUMBERLAND:
Vă cer iertare, n-ați înțeles bine,
Uitai de titlu doar vorbind pe scurt.

YORK: Cîndva de-ai fi vorbit la fel de scurt,
Tot scurt, te-ar fi scurtat și el cu-un cap.

BOLINGBROKE: Ei, unchiule, nu-ntinde prea mult coarda.

YORK: Vezi tu, de nu te-ntinde, nepoțele,
Mult prea departe; Dumnezeu te vede!

BOLINGBROKE: Da, știu, și voii sale mă supun.
Dar cine vine?

(Intră Percy.)

Harry, bun venit,
Castelul nu voiește-a se preda?

PERCY: Castelul, din porunca regelui,
Se-mpotrivește.

BOLINGBROKE: Numai din poruncă?
Dar regele?

PERCY:
Și el e-acolo, doamne,
Printre zidiri adastă riga Richard;
Cu el sînt lorzii Aumerle și Salisbury,
Sir Stephen Scroop, și unul în sutană,
Un sfînt părinte, nu știu cine e.

NORTHUMBERLAND:
O fi episcopul de Carlisle, poate.

BOLINGBROKE: *(către Northumberland)*

Nobile lord,
Spre zidurile-acestui vechi castel
Te du și sună trîmbița de-aramă,
În dărîmatele-i urechi, cu spusa;
Harry Bolingbroke,
Lui Richard-rege îi sărută mîna
Îngenunchiat; și cu credința-n suflet,
Cu plecăciune, vine către rege
Să-i pună la picioare armele,
Dar numai dacă-i mîntuie surghiunul,
Pămînturile i le-napoiază,
Chezășindu-i libertatea. Însă
De nu, îmi voi desfășura puterea
Spălînd această pulbere de vară.
Cu ploi de sînge din englejii-uciși.
De Bolingbroke departe-i gîndul ăsta,
Puhoiul roșu să inunde plaiul
Cel verde-al rigăi Richard. Voi s-arăt
Adînca-mi supușenie și iubire.
Mergi dar de-i spune. Între timp păși-vom
Pe-acest covor de iarbă al cîmpiei.
Mărșălui-vom fără zvon de tobe
Ca de pe-aceste biete metereze
Cuvîntul nostru bine să-l priceapă.
Eu cred că riga Richard și cu mine
Ne-om întîlni cu-aceeași hainie
Ca focul și cu apa dîrz izbite[72]
Atunci cînd lăcrimează-n ceruri norii;
El furios, iar eu ploindu-mi apa
Spre glie; către ea și nu spre el.
'Nainte, să vedem ce face Richard.

(Răsună trîmbița trimisului, cărcia o alta îi răspunde din castel. Fanfară. Apar pe ziduri regele Richard, episcopul de Carlisle, Aumerle, Scroop și Salisbury.)

YORK:

Priviți, se-arată Richard regele,
Ca soarele îmbujorat de furii,
Pe poarta aurorii-nvăpăiate,
Cînd vede norii, negrii pizmătareți,
Asupră-i năvăliți să-i adumbrească
Măreţul drum pe cer spre asfințit.
Arată tot a rege; iată-i ochii
De șoim, lucind de mîndră maiestate,
Vai, nenoroc, cum poate vreo năpastă
Lovi frumoasa frunte ce se-arată!

RICHARD:

Sîntem înmărmuriți; noi așteptarăm
Genunchiul temător să ți-l îndoi

(către Northumberland)

Fiindcă tot credeam că-ți sîntem rege;
De sîntem, cum și-ngăduie genunchiu-ți
Să-și uite cuvenita-ndatorire?
De nu, arată-ne prea sfînta mînă
Ce de pe tron ne-a coborît. Noi știm
Că n-ar putea vreo pămîntească mînă
Să ne atingă schiptrul; numai dacă
N-ar fi a unui hoț uzurpator.
Deși tu crezi că toți, la fel cu tine,
S-au depărtat cu sufletul de mine,
Că-s părăsit și fără de prieteni,
Să știi, că Domnul, cel atotputernic
Ocrotitor al meu, adună-n nouri
Oștirile de ciumă, să lovească
Pe-ai voștri prunci, născuți și nenăscuți,
Vasali ce-ați cutezat s-amenințați
Și capul și coroana-mi glorioasă.
Lui Bolingbroke să-i spui (e colo-mi pare)
Că fiecare pas al lui prin țara-mi
Trădare-i. A venit să cerceteze
Diata sîngerosului război;
Dar mai-nainte de-a purta cu pace
Coroana asta, zece mii de alte
Coroane-nsîngerate de feciori
Ai mamelor engleze înflori-vor,
Schimbînd paloarea feciorească-a păcii
În roșie mînie și-adăpa-vor
Cu sînge frate, plaiul Engliterei.[73]

NORTHUMBERLAND:
Ferească regele din cer, ca regele
Stăpînul nostru, armele să vadă
Vrăjmașe ridicîndu-se-mpotrivă-i.
Harry Bolingbroke, nobilul său văr,
Smerit sărută mîna și iți jură
Pe-acel mormînt în care odihnesc
Ale strămoșului slăvite moaște[74];
Pe sîngele regesc, ce deopotrivă
Vă leagă, izvorît dintr-un izvor;
Pe brațul de războinic al lui Gaunt
Cel răposat; pe cinstea lui întreagă;
Îți jură pe orice și pe oricine,
Că n-a venit cu-alt gînd aici decît
Să-și cate dreptul său și slobozirea
Pe loc, să ceară în genunchi. Aceste,
Odată dobîndite de la rege,
Armurile și le-o lăsa ruginei,
Sirepii înzăuați, la grajd; iar el
Și-o pune inima în slujba voastră.
El jură, pe dreptate, ca un prinț,
Iar eu, ca gentilom, îi dau crezare.

RICHARD:
Northumberland, să-i spui răspunsul meu;
Bine venit e vărul regelui
Și tot ce cere i se va-mplini,
Fără cricnire. Cum ești bun de gură,
Din partea mea du-i numai vorbe bune.

(Northumberland se întoarce la Bolingbroke.)
(Către Aumerle.)

Ia spune-mi, vere, nu m-au înjosit
Smerenia-mi și vorba cea blăjină?
Să-l chem dar pe Northumberland să-i ducă
Mișelului sfidarea-mi, și să pier?

AUMERLE:
Mai bine, doamne, cu dulceața vorbei;
Iar vremea ne-o da oameni, și ei, săbii.

RICHARD:
O Doamne sfinte, tocmai limba asta
Ce i-a rostit sentința de exil
Obraznicului, să-l recheme astăzi
Cu vorbe dulci! De ce nu-i tot atîta
De mare cît durerea-mi, ori mai mic
De cît mi-e numele. De ce nu uit
Ce-am fost, ori ce-am ajuns la vremea asta!

Te zbați trufașă inimă; te las
Ca slobodă să bați, cînd ne bat alții.

AUMERLE: Northumberland se-ntoarce de la Bolingbroke.

RICHARD: Și ce să facă riga? Să se plece?
Se va pleca. Și fi-va detronat?
Va pierde dară numele de rege?
Ei, ducă-se. Schimba-voi pe-o tîrsînă,
Bogate giuvaeruri, iar pe-un schit
Castelul. Haine scumpe, pe o țoală
De cerșetor; tacîmul meu pe-un hîrb,
Iar schiptrul pe-un toiag de pribegie;
Supușii, pe vreun chip săpat în lemn
Regatul meu, pe-un biet mormînt sărman,
Un biet, pierdut mormînt; ori să mă-ngroape
Pe drumul mare, lumea să mă bată;
Supușii să mă calce în picioare.
Precum zdrobescu-mi inima acum.
De ce plîngi, vere drag, Aumerle? Cernim
Cu lacrimile noastre neștiute
Aceste vremi; zăporul lor va trece
Prin holde să le-nece și la foame
Să osîndească țara răsvrătită?
Ori ne-om juca cu lacrimile astăzi
Făcînd un rămășag cu soarta rea
Să le vărsăm pe-un loc, pîn-o săpa
Gropi două cu același epitaf;
„Zac două rude-aici, ce și-au săpat
Cu propriile lacrime mormîntul".
Voioși ne-o face, astfel, suferința.
Eu văd că spun prostii, mă fac de rîs.
Milord Northumberland, mărite prinț,
Ce spune riga Bolingbroke? Primește
Măria sa ca Richard să trăiască
Pînă ce Richard moare? Fața ta
Înseamnă: Bolingbroke a zis că *da*.

NORTHUMBERLAND:
Milord, v-așteaptă-n curtea cea de jos.
De vreți, să coborîți.

RICHARD: Cobor, cobor, precum Phaëton[75] însuși
Neputincios să-și strune nărăvașii.
În curtea cea de jos? Scoboară regii
Să-ntîmpine trădarea și s-o ierte.
În curtea cea mai josnică scoboară;

Jos, rege! Noaptea cucuvele țipă,
Pe unde ziua zboară ciocîrlia.

(Pleacă de pe metereze.)

BOLINGBROKE: Ce spune regele?
NORTHUMBERLAND: Tristețea-adîncă
Îl face să grăiască într-aiurea;
Dar iată-l.

(Intră Richard și suita.)

BOLINGBROKE: Stați deoparte, și-arătați-i
Supunere, Slăvite...

(Îngenunchează.)

RICHARD: Nu-ți pleca
Genunchii princiari ca sluta țărnă
Să fie mîndră că i-a sărutat.
Mai bine-ar fi în inimă să simt
Căldura dragostei ce-mi porți, decît
Rănitu-mi ochi să-ți vadă plecăciunea.
Iubite vere, haide, te ridică,
Ți-e inima înaltă, știm, pe-atîta

(își arată fruntea)

Chiar dacă te arată scund genunchiul.
BOLINGBROKE: Mărite lord, vin pentru dreptul meu.
RICHARD: Al meu e-al tău, și eu, și toate cele.
BOLINGBROKE: Alăturea să-mi fiți, temute rege,
Pe cît, din plin, o merită credința-mi.
RICHARD: Din plin o meriți, tu și toți acei
Ce vor să și-o cîștige prin putere!
Dă-mi mîna, unchiule. Și nu mai plînge.
Dovada dragostei nu-i leac de rele.
Sînt, vere, mult prea tînăr, să-ți fiu tată,
Iar tu prea vîrstnic ca să-mi fii fecior[76].
Ce vrei să ai, ți-oi da de bunăvoie,
Căci nu te poți împotrivi puterii.
Pornim spre Londra, — vere, vrei așa?
BOLINGBROKE: Da, doamne.
RICHARD: Și eu cată să zic; da.

(Trîmbițe. Ies.)

SCENA 4

Langley. Grădina ducelui de York.
Intră regina și două doamne.

REGINA: Ce joc să născocim aci-n grădină,
Ca grijile să le mai depărtăm?
I-A DOAMNĂ: Popice, doamnă.
REGINA: Nu, căci mă va face
Să cuget cît de zgrunțuroasă-i lumea
Pe care soarta-mi se rostogolește.
I-A DOAMNĂ: Să dănțuim, dar.
REGINA: Nu pot ține pasul
În bucurie, cînd pierdui măsura
În suferință. Deci nu danțuri, dragă.
I-A DOAMNĂ: Să povestim istorii.
REGINA: Mai glumețe,
Sau triste?
I-A DOAMNĂ: De-amîndouă.
REGINA: Nu, nu voi,
De-or fi glumețe, tot m-or întrista
Știind că nu am drept la veselie,
Iar cele triste vin să mă-ntristeze
Mai rău; ce am nu vreau de două ori
Și fără rost să plîng ceea ce n-am.
I-A DOAMNĂ: Cînta-voi, doamnă.
REGINA: Dacă ai de ce;
Mai mult mi-ai place, dac-ai jelui.
I-A DOAMNĂ: Jeli-voi, doamnă, dacă vă alină.
REGINA: Și eu m-aș jelui, de-ar fi așa,
Și nu ți-aș cere lacrimi pentru asta.
Ascultă. Vine grădinarul. Iute
Să ne ascundem, să aflăm ce spune.
Pun rămășag pe-a mea nenorocire,
Că iarăși tăinui-vor despre stat
Așa e cînd se schimbă lumea. Vine
Năpastă grea să-ntîmpine năpasta.
(Regina și doamnele se retrag.)
(Intră grădinarul și doi servitori.)

GRĂDINARUL: Legați cu grijă zarzării de colo,
Căci, precum fiul cel risipitor,
Împovărează părinteasca mînă;
Dați sprijin ramurilor ce se pleacă.
Iar tu, precum călăul, vezi de taie,

Lăstarilor prea mari, degrabă, capul.
Egalitatea cată să domnească
Pe-acest meleag, iar eu, în vremea asta,
Voi merge buruienile să smulg,
Căci sug degeaba vlaga florilor.

I-UL SERVITOR: De ce-am umbla să facem rînduire
La noi aci, cercînd a da o pildă,
Cînd doar grădina-ntreagă-a țării noastre,
De mare-nconjurată, ca zăplaz,
De buruieni, sărmana-i cotropită,
Cînd florile-i se-năbușă prin straturi,
Iar pomii de omidă-s plini; prăpădul
Domnește-n ea, și bunele-i legume
Sînt roase, din adînc, de coropișniți.

GRĂDINARUL: Acuma fii pe pace, căci huzurul
Zăludei primăveri se desfrunzește
Și iarba rea ce-i sprijinea umbrarul,
Sugîndu-i viața pe ascuns, plivită-i
De Bolingbroke. Vorbesc de buruieni
Ca Earl de Wiltshire, Bushy, și ca Green.

I-UL SERVITOR: Sînt morți, adică?

GRĂDINARUL: Da, iar Bolingbroke
A pus pe rege mîna. Ce păcat
Că n-a știut de țară să grijească
Cum noi grădina. Cînd le vine vremea,
Noi spintecăm, în scoarța pomilor,
Atîta cît să curgă sucul sevei
Ce-ar otrăvi, cu-a lui grăsime, trunchiul.
De-ar fi făcut la fel cu cei trufași
Ar fi păstrat întreaga roadă-a lor
Și s-ar fi bucurat de ea în tihnă.
Noi retezăm și crăcile mai sterpe,
Ca ramurile bune să rodească.
De-ar fi făcut la fel, purta coroana
Și n-ar fi fost silit s-o piardă astăzi,
Din pricina prea multei nepăsări.

I-UL SERVITOR: Și crezi că riga fi-va detronat?

GRĂDINARUL: A fost îngenuncheat și, fără vorbă,
Că fi-va detronat! Sosi scrisoare
Azi noapte la un prieten de-al lui York
Cu-amare vești.

REGINA: Mă-năbușă nevoia
De a vorbi!... Tu, care, ca Adam,

Ești pus aicea să-ngrijești grădina[77],
Cum cutezași să-aduci asemenea vești,
Cu limba-ți rea? Ce Evă, ori ce șarpe,
Te-a îndemnat să zici de blestematul
Căzut? De ce spui că fu detronat?
Cum îndrăznești, nevolnică țărînă,
Să prevestești căderea lui Richard?
De unde ești? Vorbește, ticăloase!

GRĂDINARUL: Iertați-mă, slăvită doamnă, dară
Nu-i nici o bucurie-n vestea mea;
Dar adevăr grăit-am! riga Richard
E-n mîinile lui Bolingbroke căzut.
În cumpănă li-i pusă soarta azi.
Tipsia regelui îl ține numai
Pe el și cîteva deșertăciuni
Ce mai curînd îl trag în sus; cealaltă
Tipsie-i grea de Bolingbroke, puternic
Îngreunat de pairii Engliterei;
Pierdută-i partea regelui Richard.
Plecați la Londra și-oți afla acolo,
Ceea ce lumea-ntreagă a aflat.

REGINA: Nenorocire iute de picior,
Nu către mine știrea ta se-ndreaptă,
De vreme ce o aflu cea din urmă?
Ai vrut s-o aflu astfel, ca-ndelungă
Mai mult să-mi fie suferința
Decît oricui. Veniți dar doamnelor,
La Londra, — pe-al ei rege să-l întîmpin
În nenoroc. De-aceea m-am născut,
Durerea mea să-mpodobească slava
Lui Bolingbroke? Pentru această veste
Pe veci, doresc altoiul, grădinare,
Să nu-ți mai deie roadele prin pomi.

(Iese regina cu doamnele.)

GRĂDINARUL: Biată regină! Soarta să nu-ți fie
Făr' de noroc, eu închina-voi ție
Măiestru-mi meșteșug. Și-n acest loc
În care-ai plîns o lacrimă amară,
Sădi-voi strat de flori de lăcrămioară;
Va crește iute-n floare dorul strîns,
Spre-a aminti de tine, care-ai plîns.

(Ies.)

ACTUL IV

SCENA 1

Londra. Westminster Hall[78].
Lorzii ecleziastici stau de-a dreapta tronului. Lorzii laici de-a stînga. Comunele sînt jos. Intră Bolingbroke, Aumerle, Surrey, Northumberland, Percy, Fitzwater, alt lord, episcopul de Carlisle, stareţul de Westminster şi curtea. Ofiţerii, în urmă, aducîndu-l pe Bagot.

BOLINGBROKE: Să vină Bagot!
Vorbeşte, Bagot, deslușit, și spune,
Moartea lui Gloster cine i-a urzit
Cu regele-mpreună, și făptașul
Năpraznicei sfîrșiri ne spune cine-i?

BAGOT: Atunci, de faţă-aduceţi pe lord Aumerle.

BOLINGBROKE: În faţă, vere, vino să-l privești.

BAGOT: Milord Aumerle, cutezătoarea-ţi limbă
N-o să dezmintă ce-a rostit odată.
În vremea crudă, cînd ţintit fu Gloster,
Te-am auzit spunînd; „Nu-i braţul meu
Atît de lung s-ajungă la Calais,
La capul unchiului!“ Și alte vorbe
Rostiși, de pildă; „O mie de coroane
Regești aș lepăda decît s-ajungă
În ţară iarăși, Bolingbroke“ și-apoi;
„Ce fericire-ar fi pe Englitera
De-ar fi să moară el“.

AUMERLE: Prea nobili lorzi,
Ce să răspund acestui josnic om?
Să mă scobor, la fel plătindu-i și eu,
Căci altfel necinstit de el aș fi,
De mîrșavele-i buze; 'ţi zvîrl zălogul
De moarte. Și în inimă-ţi înfig

Această spadă-a mea, cu toate că
Ți-e sîngele spurcat și mi-o pătează,
Și-oi dovedi scornirea și minciuna.

BOLINGBROKE: Bagot, eu nu-ți îngădui să-l ridici.

AUMERLE: Afar' de unul aș fi vrut, oricare
Din ăst sobor, să-mi stea la provocare.

FITZWATER: Virtutea-ți dacă cere-un sînge nobil.
Pentru zălogul tău ți-l zvîrl pe-al meu.
Aumerle, pe soarele ce luminează
Mă jur c-am auzit cum te mîndreai
Că pricina uciderii lui Gloster
Ești tu. Iar dacă negi, ești mincinos
Și-ți voi' plînta în inimă minciuna
Cu vîrful spadei mele[79].

AUMERLE: Nu cutezi
S-ajungi, mișele, ziua ceea tu.

FITZWATER: Pe viața mea, aș vrea să fie azi.

AUMERLE: Fitzwater, iadul ți-e răsplata dreaptă.

PERCY: Aumerle, tu minți. Iar cinstea-i n-are pată,
Așa cum ești nedrept în toate tu.
De-aceea-ți zvîrl zălogul meu, dovada
S-o-nfig în pieptul tău. Ridică-l, dar.

AUMERLE: De nu-l voi ridica, să-mi putrezească
De-apururi mîinile și niciodată
Să nu mai tragă-n coifuri de dușman.

UN LORD: Pe glia asta jur că minți, Aumerle,
Și te desfid pe tot ce e pe lume
Și-ți strig pe față că ești trădător,
Din zori de zi și pînă-n fapt de seară.
Poftim zălogul. Ia-l, dacă cutezi.

AUMERLE: Cine dorește încă-a mă desfide?
La toți răspund. În pieptul meu pulsează
Inimi o mie gata să înfrunte
Pe douăzeci de mii de inși ca voi.

SURREY: Milord Fitzwater, eu țin minte bine
Cînd cu Aumerle ședeați, atunci, de vorbă.

FITZWATER: E drept, erați, milord, pe-atunci de față;
Mărturisiți că spus-am adevărul.

SURREY: Ba nu-i adevărat; privește cerul.

FITZWATER: Minți, Surrey!

SURREY: Copile fără cinste, vorba asta
Va cîntări prea greu în răzbunarea
Cu care te voi îngropa-n țărînă

Pe tine și minciuna-ți dimpreună,
În groapa unde zace tatăl tău.
Dovadă, iată, zvîrl zălogul cinstei,
Și pune-l la-ncercare, de cutezi.

FITZWATER: O, tu dai pinteni calului cel iute!
Așa cum îndrăznesc să mă hrănesc,
Să beau, ori să răsuflu, să trăiesc,
La fel aș îndrăzni să-l prind pe Surrey
Oriunde și să-l scuip, pentru minciuna-i,
Căci minte, minte; și mă leg s-o spun
Că-ți voi plăti năprasnică răsplată.
Așa cum cred în mîntuirea mea
Aci sau pe cea lume, cred că Aumerle
E vinovat. De-altfel mi-a spus-o însuși
Norfolk cel surghiunit precum că tu,
Aumerle, ai fi trimis doi inși în Franța,
Pe duce să-l omoare, la Calais.

AUMERLE: Să-mi împrumute un creștin zălogul,
Dovadă să arăt că Norfolk minte.
Dar iată unul. Îl azvîrl în cazul
Că Norfolk va veni s-adeverească.

BOLINGBROKE: Aceste lupte voi să se amîne
Pînă ce Norfolk se va-ntoarce-n țară,
Căci se va-ntoarce, chiar dușman de-mi este,
Și-i voi înapoia tot ce-i al său,
Avere și onoruri. Și-i voi cere
Să-ndrepte mărturia lui Aumerle.

EPISCOPUL CARLISLE: Ci ziua-aceea nu va fi în veci.
De multe ori, pe surghiunitul Norfolk
Vrășmașii crucii l-au văzut luptînd
În țara sfîntă pentru Crist. Și valuri
De sînge-n fost vărsat printre păgîni.
Pe urmă-n tihnă în Italia dînsul
S-a potolit, murind pe țărm venet
Și-i îngropat acolo, iară duhul,
Iisus Cristos i l-a primit în ceruri,
Căci pentru dînsul mult s-a războit.

BOLINGBROKE: Episcope, cum, Norfolk a murit?

CARLISLE: Știu că e mort cum știu că eu sînt viu.

BOLINGBROKE: În pace odihnească dar, la sînul
Lui Abraham![50] Lorzi, pricina se-amînă
Pînă ce hotărî-voi judecata.

(Intră York și suita lui.)

YORK:
Slăvite duce de Lancaster, viu
Din partea lui Richard, nefericitul,
Care de bună voie te adoptă
Moștenitor și-neredințează schiptrul
Regeștii tale mîini. Pe tron te urcă
Ca drept moștenitor al său. Trăiască
Regele Henry, al patrulea pre nume!

BOLINGBROKE:
În numele lui Dumnezeu, sînt rege!

CARLISLE:
Ferească sfîntul! Dacă-ntreg soborul
Acesta înțelege strîmb vorbirea-mi,
Dar adevărul, totuși, îl voi spune.
Și-orice nobil din acest sobor
Ce-ar judeca cinstit pe bunul Richard,
Îndată s-ar feri de-un greu păcat.
Cum poate un supus să-l judece
Pe rege?[81] Iară dintre cei de față
Supuși sîntem cu toții rigăi Richard.
Cînd orice fur este chemat să-și spună
Cuvîntul înainte de sentință,
Cum s-ar putea să lepădăm dreptatea,
Cînd este vorba de-un ales de sus,
Sfințit prin mir și-ncoronat de mult,
Să-l judece cei mai prejos de el
Și încă dînsul nefiind de față?
Nu iartă Dumnezeu ca-n țări creștine
Înțelepțite inimi să primească
A făptui o negrăită faptă
De hainie neagră și necinste!
Vorbesc unor supuși, ca un supus
Și-s hotărît să-mi apăr regele!
Milord de Hereford ce-l numirăți rege,
Pe regele lui Hereford îl trădează,
Iar de-l încoronați, vă prorocesc
Că sîngele englez va umple glia,
Viitorimea-n veci de veci va plînge
Această crimă. Pacea va fugi
La turci și sarasini să-și afle locul,
Lăsînd în țara asta doar tărîmuri
De lupte și războaie între frați;
Dezordinea și ura și răscoala
Sălășlui-vor pururi pe aici,
O Golgotă[82] va fi, de hîrci o țară,
De ridicați o casă contra altei,

O cruntă dușmănie-o să se iște
Cum n-a mai fost pe-o țară blestemată!
Feriți-vă de răul ăsta mare,
Împotriviți-vă din răsputeri
Ca nu cumva din tată-n fiu, urmașii
Să strige către voi; „Nenorocire!"

NORTHUMBERLAND:
Vorbit-ați bine, sir. Iar pentru trudă
Vă arestez ca trădător, pe loc,
Milord de Westminster, te-nsărcinez
Să-l ții închis pînă la judecată.
Binevoiți, milorzi, să aprobați
A Camerei Comunelor dorință?

BOLINGBROKE: Pe Richard mergeți de-l aduceți, față
Cu toată lumea să abdice, astfel
Ca fără de bănat să fie totul.

YORK: Chiar eu îi voi sluji de călăuză.

(Iese.)

BOLINGBROKE: Lorzi, voi, cei arestați, vă pregătiți
Zălogul, pentru ziua judecății.

(Către Carlisle.)

Iubirii tale nu sîntem datornici,
Şi n-așteptăm nici sprijin de la tine.

(Intră iarăși York, cu regele Richard și ofițerii purtînd coroana.)

RICHARD: Vai, pentru ce am fost chemat la rege,
Nainte de-a mă lepăda de gînduri
Regești de-odinioară? N-am deprins
Nici lingușirea, nici îngenuncherea;
N-avu durerea vreme să mă-nvețe
Să fiu supus. Mi-aduc și-acum aminte
De toți acești curteni. Erau ai mei.
Nu ei strigau în cor; „mărire ție"
Ca Iuda către Crist? Din doisprezece,
Pe el doar unul singur l-a trădat,
Pe cînd pe mine toți, din multe mii.
Trăiască regele! N-aud pe nimeni,
Eu strig și eu răspund. Atunci, trăiască!
Atîta timp cît cerul tot mai știe...
Şi pentru ce am fost chemat aici?

YORK: Să faci, de bunăvoie, ceea ce,
Sătul de tron, te-ai oferit să faci;
Ca statul și coroana să le lași
Lui Henry Bolingbroke.

RICHARD: Dați-mi coroana. Iată, vere, ia-o;
De-o parte ține-o tu, de alta, eu.
Iar ea, la mijloc, e ca o fîntînă,
Căldările-i în cumpănă ținînd;
Cînd cea de sus e goală și coboară,
Se urcă-ncet, dar plină, cea de jos.
Eu, vadra mea de lacrimi mi-am băut-o;
Acuma urcă spre-nălțime tu.

BOLINGBROKE: Credeam că vrei s-o lași de bunăvoie.

RICHARD: Coroana, da. Dar nu mă lasă încă
Durerea mea. Regatul mi-l poți lua,
Dar nu-mi poți lua durerea cea adîncă.

BOLINGBROKE: Din griji îmi dai o parte, cu regatul.

RICHARD: Acelea nu-mi răpesc pe celelalte.
Căci grija mea e că-mi pierd grijile;
Pe cînd a ta e să le dobîndești.
Mă-ngrijorează grijile pierdute
Odată cu coroana ce-mi răpești.

BOLINGBROKE: Deci tot nu te-nvoiești să lași coroana?

RICHARD: Ba da și nu; da — nu; eu nu-s nimic,
Deci nu și nu, căci nu am ce să-ți las.
Dar voi să lepăd de la mine totul;
Alung daraua asta de pe cap,
Și las din mînă schiptrul ăsta greu,
Și-mi smulg din piept trufia mea regească,
Cu lacrimi sfîntul mir mi-l șterg din frunte,
Cu mîna mea mă lepăd de coroană,
Cu limba mea, mă las de țara-mi sfîntă,
Și vă dezleg de strîmbul jurămînt,
Și părăsesc tot fastul maiestății,
Conacele și rentele și totul;
Abrog statute, acte și decrete,
Și Dumnezeu să-mi ierte trădătorii,
Să ți-i păstreze ție credincioși...
Pe mine, cel ce n-am nimica, domnul
Să nu mă-ncarce cu păreri de rău.
Iar ție, că ai totul, să-ți mai dea
Din tot ce vrei, mai mult decît poți duce,
Să tot domnești pe scaunul lui Richard,

Iar Richard să se-mpace c-un mormînt.
Regelui Henry, îi va zice Richard
Ce nu mai este rege; la mulţii ani
Şi zile luminoase să domnească!...
Mai e ceva?

NORTHUMBERLAND: Nimic, doar să citeşti.

(Îi dă o hîrtie.)

Aceste-nvinuiri şi-aceste crime
Ce-ai făptuit domnia-ta şi-ai tăi
Protivnici propăşirii ţării-aceste,
Urmează-aci să le mărturiseşti,
Să ştie lumea că pe drept cuvînt
Ai fost ieşit din scaunul domniei.

RICHARD: Să fac eu asta? Vrei să deapăn eu,
Urzeala unor nebunii trecute?
Northumberland, de-aş trece-n catastif
Trecutele-ţi greşeli, ţi-ar fi ruşine
Să le auzi rostite-aici, de faţă
Cu-această adunare prea aleasă.
Aş însemna, de pildă, laolaltă
Cu detronarea unui rege uns,
Călcarea jurămîntului depus,
Şi-aş însemna pătatul rînd acesta,
Trecut în cartea cerului cu roşu.
Şi mulţi din cîţi priviţi acum la mine
Şi-mi contemplaţi năprasnica durere,
Chiar dacă unii, ca acel Pilat[83],
Păreţi miloşi, spălîndu-vă pe mîini,
Voi, ce m-aţi răstignit, să ţineţi minte;
Nu-i apă să vă spele de păcat.

NORTHUMBERLAND:
Milord, citiţi degrabă, cele scrise.

RICHARD: Mi-s ochii plini de lacrimi şi de vise;
Dar sarea lor nu m-a orbit destul
Ca să nu-i pot vedea pe trădători.
Mă uit la mine-ntîi şi văd trădarea,
Căci am răbdat să detronaţi un rege,
Să-l jefuiţi de glorie, o sclavă
Să faceţi din slăvita-i maiestate,
Iar din stăpînul ţării, un argat.

NORTHUMBERLAND:
Milord...

RICHARD: Nu-s lordul tău, trufaş obraznic, nu-s
Al nimănui. N-am titlu, n-am nici nume[84].
Mi-a fost uzurpat totul. Vai, ce zi
Cernită apucai, să treacă anii
De ierni şi să nu ştiu cum mă numesc.
Sunt doar un rege de zăpadă, pus
La soarele lui Bolingbroke, să piară
Ridicol, strop cu strop. Mărite rege,
Dacă mai am vreo trecere, fii bun
Şi-ngăduie s-aduc o oglindă,
Ca să-mi arate chipul unui rege
Ce şi-a pierdut regatul la mezat.

BOLINGBROKE: Să i se-aducă una de cleştar!

(Iese un curtean.)

NORTHUMBERLAND:
Dar pîn-atunci, citeşte acuzarea.

RICHARD: Nici n-am murit, şi-ncepi să mă sfîşii!

BOLINGBROKE: Nu-l mai zori, milord Northumberland.

NORTHUMBERLAND:
Comunele vor fi neliniştite.

RICHARD: Vor fi prea liniştite, căci citi-voi
Chiar eu un lung pomelnic de păcate
Şi-acela-s eu.

(Intră omul cu oglinda.)

Privindu-mă de-aproape;
Hai, dă-mi oglinda, şi vi-l voi citi.
Cum, n-am obrajii plini de zbîrcituri?
Din cîte palme-mi trase suferinţa,
Nici urmă n-a lăsat? Minciună.
Linguşitoare-oglindă, cum curtenii
În vremea mea cea bună, aşa mă minţi;
Acesta-i chipul celui ce-altădată
Îşi găzduia o mie de curteni?
E chipul ce orbea de-atîtea raze,
Cum se spunea, chiar soarele din cer?
E cel ce s-a zvîrlit în jocuri proaste
Şi-a fost zvîrlit şi el de Bolingbroke.
Ce aburos e-al gloriei pahar
Şi mai firav decît acest cleştar...

(Trînteşte oglinda de podea.)

S-a sfărîmat în zeci de cioburi, iată,
Din asta, rege care taci, învață
Cum strică suferința orice față.

BOLINGBROKE: A suferinței umbră ți-a stricat
A feței tale umbră...

RICHARD: Cum ai spus;
A suferinței mele umbră? Ha!
E foarte-adevărat că suferința-mi
Pe dinăuntru roade, iar suspinul
Și bocetul sînt numai biete umbre
Ale durerii mele nevăzute.
Acolo, în tăcere, e substanța,
Și-ți mulțumesc de bunătate, rege,
Că nu-mi dai numai pricina durerii,
Dar mă și-nveți s-o aflu și s-o plîng.
Mai vreau ceva și-apoi nu te mai tulbur.
Ai să-mi acorzi?

BOLINGBROKE: S-aud, iubite vere.

RICHARD: Iubite vere, zici? Deci sînt mai mare
Decît un rege chiar, de vreme ce
Pe cînd domneam cîndva, lingușitorii
Mi-erau supuși; iar eu supus fiind,
Mă lingușește-un rege; nu mai am
Nimica de cerșit, căci prea sînt mare.

BOLINGBROKE: Ba spune.

RICHARD: Și mi-o vei îngădui?

BOLINGBROKE: Da.

RICHARD: Lasă-mă să plec, acuma.

BOLINGBROKE: Unde?

RICHARD: Oriunde vrei, departe doar de tine.

BOLINGBROKE: Atunci, să-l ducă cineva la turn.

RICHARD: Să-l ducă[85]... Cu șoșele și momele,
V-ați cocoțat pe drepturile mele.

(Ies Richard, cîțiva lorzi și garda.)

BOLINGBROKE: Pe miercuri vom plini încoronarea[86].
Lorzi, să fiți gata, să ne bucurăm.

(Ies toți, afară de stareţul de Westminster, episcopul de Carlisle și Aumerle.)

WESTMINSTER: La trist spectacol ne-a fost dat să stăm.

CARLISLE: Nenorocirea va veni pe urmă,
Iar pruncii nenăscuți o vor simți
Mai ascuțit ca spinul cum înțeapă.

AUMERLE: Prea cuvioase fețe, nu se poate
Cumva să ne scăpăm de la pieire
Regatul?

WESTMINSTER: Mai-nainte de-a vă spune
Deschis, aș vrea să-mi jurăiți aci
Că taina veți păstra-o neclintit
Și că-mi veți împlini oricînd porunca.
Vi-i fruntea-ngîndurată, inima
Vi-i grea de-obidă și nemulțumire.
Veniți la mine, să cinați. Acolo
Un tainic plan al meu vă voi supune,
Făcut să ne aducă vremi mai bune.

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

Londra. O uliță spre turn.
Intră Regina și doamnele.

REGINA:

Pe-aici va trece regele. E drumul
Spre turnul rău durat[87] de Iuliu Cezar,
La sînu-i cel de cremene, în care
Stăpînul meu e prins de Bolingbroke.
Să ne mai odihnim o clipă, dacă
Pe-acest pămînt rebel mai e odihnă
Pentru soția unui rege drept.

(Intră regele Richard cu garda.)

Încet, priviți, sau nu, nu mai priviți
Această ofilită floare, ochi,
Uitați-vă și vă topiți în rouă,
Să-l răcoriți cu lacrămi de iubire.
Ah, tu, mai pustiit ca vechea Troie[88],
A cinstei pildă, tu, mormînt de rege,
Nu Richard rege, tu, palat frumos,
De ce să găzduiești durerea hîdă,
Cînd în tavernă-i oaspe azi triumful?

RICHARD:

Nu te uni, frumoasa mea soție,
Cu-ndurerarea, să-mi grăbești sfîrșitul.
Deprinde-te să crezi, o, suflet blînd,
Că tot ce-a fost n-a fost decît un vis,
Din care ne-am trezit aflînd ce sînt
În adevăr; al trebuinței frate,
Cu care m-am legat de-acum pe veci.
În Francia te du, pe la vreun schit,

Sfințenia vieții noi să-ncununeze
O viață rea ce ne-a pierdut coroana.

REGINA: Cum, al meu Richard s-a schimbat atît,
Slăbind la chip, și suflet, dintr-o dată?
Ți-a detronat și mintea Bolingbroke?
Și inima ți-a luat? Murindul leu[89]
Tot își mai zvîrle gheara, sfîșiind
Pămîntul și nu vrea să-ngenuncheze;
Iar tu ca un școlar îți iei papara?
Săruți vergeaua? Te smerești primind
Bătaia lor de joc, tu, leul, rege
Al fiarelor sălbatice?

RICHARD: Chiar rege
Al fiarelor; de n-ar fi fost așa,
Aș fi și-acuma rege, peste oameni.
Regina mea cea bună de-altădată
Gătește-te să pleci acum în Franța;
Gîndește c-am murit și că de-aici,
Pe patul morții, bun rămas ți-am spus.
În nopți de iarnă lungi, vei sta la foc,
Cu oameni mai bătrîni ce povesti-vor
Povești din vremi de jale, de demult;
Și cînd va fi să-ți zică noapte bună,
Să-i răsplătești supunîndu-le și tu
Povestea tristă a căderii mele,
Ca, lăcrămînd, să plece la culcare.
Butucii din cămin te-or asculta
Cu drag, de milă unii se vor stinge,
Să plîngă, cu cenușă[90], iară alții
Se vor cerni cu negrul lor cărbune,
Aflînd cum a căzut un rege drept[91].

(Intră Northumberland, cu suita.)

NORTHUMBERLAND:
Milord, azi Bolingbroke s-a răzgîndit:
La Pomfret[92] vei fi dus și nu la turn.
Și, doamnă, am poruncă să vă spun
Că va să mergeți cu grăbire-n Franța[93].

RICHARD: Northumberland, tu, scara cea pe care
Urcat-a Bolingbroke la tronul meu,
Nu multe ceasuri depăna-va vremea
Și-al tău păcat de moarte, ce-nflorește,
Va putrezi-nainte de-a da-n pîrg;

Iar dacă azi cu tine-mparte țara,
Îți dă puțin, căci tu i-ai dat lui totul;
Dar socoti-va, prea curînd, că omul
Ce poate face regi pe căi cotite,
Îi poate și răsface, la o toană;
Prietenia răilor prieteni
Aduce după ea și frica, frica
Devine ură și-apoi îi asmute
Pe unul, sau pe amîndoi, la rele
Și-i duce la o moarte meritată.

NORTHUMBERLAND:
Pe capul meu să cadă tot păcatul,
Și gata. Bun rămas îți ia, să mergem.

RICHARD:
O dublă despărțenie? Răi oameni,
Ce rupeți două sfinte legături;
Cea între mine și coroana mea
Și-apoi căsătoria!

(Către Regină.)

Înapoiază-mi
Sărutul ce ne-a juruit iubirea,
Deși sărutul e făcut să lege[94]
Desparte-ne, Northumberland. Eu plec
Spre miazănoapte, unde gerul aspru
Cu boli pîndește clima. Iar soția
În Franța se călătorește, — acolo
De unde mi-a sosit, împodobită,
Ca dulcea lună mai, și alungată-i
Ca luna lui noiembre-nnegurată.

REGINA:
Dar cum să mă despart? De ce să plec?

RICHARD:
Iubirea mea, da, vor să ne despartă
Și mîinile și inimile-odată.

REGINA:
Trimite-ne-n surghiun pe amîndoi.

NORTHUMBERLAND:
Ar fi blîndețe fără-nțelepciune.

REGINA:
Pe rege unde-l duci, mă duc și eu.

RICHARD:
Alături vom avea de jeluit
O singură durere. Plîngi în Franța,
Iar eu voi plînge-aici! Mai bine-așa,
Decît mai rău. Te du, dar, și măsoară
Cu plîns și bocet, calea ta și-a mea.

REGINA:
O nesfîrșită cale de suspine
Mi-e drumul lung.

RICHARD: La fiecare pas,
De două ori voi plînge, să nu-mi fie
Mai scurt al meu. Logodna-ntru durere
Să ne-o scurtăm cu-această cununie;
Acest sărut ce gura ne-o unește
Inima mea ți-o dă și-mi dă pe-a ta.

(O sărută.)

REGINA: Dă-mi inima-ndărăt. Ar fi rău schimbul
Să ți-o păstrez pe-a ta, ca s-o ucid.

(Se sărută iarăși.)

Acuma, cînd mi-am luat-o, de plecare,
Te du, să mă cufund în disperare.

RICHARD: Ne chinuim mai tare, amînînd.
Adio, iarăși; e-al durerii rînd.

(Ies.)

SCENA 2

O încăpere în palatul ducelui de York.
Intră York și ducesa.

DUCESA: Milord, cînd lacrimile ne-au oprit,
Făgăduiseși parcă-a-mi povesti
Ce s-a-ntîmplat cu cei doi veri[95] la Londra.

YORK: Unde-am rămas?

DUCESA: La acel trist pasaj
În care, mîini de mitocan zvîrleau
Lături, de la ferești, pe Richard-rege.

YORK: Precum spuneam, măritul Bolingbroke
Călare pe un iute armăsar
Ce se lăsa strunit ca de-un stăpîn,
Trecea la pas, dar mîndru, înainte,
Iar toți strigau: «Trăiască Bolingbroke!»
Și-ai fi zis că nu era fereastră
În tîrgul tot, să nu se-arate-n stradă
Zgîindu-și mii de ochi, bătrîni și tineri,
Și cu pereții cei împodobiți[96]
Să strige-n cor: «Bolingbroke, bun venit!»
Iar el privind la dreapta și la stînga,
Cu capul gol, plecîndu-se mai jos

De coama armăsarului, zicea
La rîndul său; «Compatrioți iubiți,
Vă mulțumesc!» Și-o lua de la-nceput,
Cu-alaiul petrecîndu-l mai departe.

DUCESA: Vai, bietul Richard! Și el ce făcea?

YORK: Precum la teatru,[97] ochii celor mulți,
Cînd un actor iubit din scenă iese,
Privesc pieziș la cel ce intră-n urmă-i,
Gîndind ce plicticos va fi-n tiradă,
Ba chiar mai rău, în silă l-au primit
Pe bietul Richard, cînd s-a-ntors acasă
Și nici o limbă bun venit nu-i spuse;
Cu pulbere-i zvîrleau în cap golanii,
În timp ce el se scutura c-un zîmbet
De-amărăciune, stăpînindu-și plînsul.
De n-ar fi oțelit, cu gînd anume,
A oamenilor inimi, Dumnezeu,
Toți ar fi fost mișcați, barbarii înșiși
L-ar fi jelit pe Richard. Cerul însă
A vrut să fie-așa și ne plecăm.
Lui Bolingbroke îi sîntem azi supuși,
Iar eu îi recunosc această cinste.
(Intră Aumerle.)

DUCESA: E fiul meu, Aumerle.

YORK: Aumerle a fost;
Dar nu mai e, ca prieten al lui Richard;
Deci, doamnă, Rutland să-l numești acum[98].
Și pentru-a lui credință-n noul rege
Eu chezășie-i sînt, în Parlament.

DUCESA: Bine-ai venit, băiete; cine sînt
Acuma, toporașii ce smălțează
Rochița verde-a noii primăveri?[99]

AUMERLE: Eu nu știu, doamnă, și nici nu-mi prea pasă;
De-i unul sau mai mulți, să-i știe cerul.

YORK: Vezi cum te porți cu primăvara asta,
Să nu te pierzi-nainte de-a-nflori.
Ce-i nou la Oxford? Sînt serbări acolo?

AUMERLE: Pe cîte-am auzit, milord, mai sînt.

YORK: Te duci și tu?

AUMERLE: Dacă vrea Domnul, poate.

YORK: Ce-i cu pecetea care-ți iese colo?[100]
De ce-ai îngălbenit? Ia, dă-mi scrisoarea.

AUMERLE: Milord, nimica.

YORK: Dă-mi-o, deci, s-o văd.
AUMERLE: Eu vă implor să nu mi-o cereți, totuși;
E-un lucru nensemnat, dar am motive
Să nu voiesc s-o vadă careva.
YORK: Și pentru-aceleași pricini, eu ți-o cer,
Căci, domnule, mă tem...
DUCESA: De ce te temi?
E negreșit vreun zapis iscălit
De dînsul pentru haina de paradă.
YORK: Un zapis iscălit de el? Ce fel
De zapis tăinuit în sîn?[101] Nebuno!
Băiete, dă-mi scrisoarea.
AUMERLE: Cer iertare,
Dar nu pot s-o arăt.
YORK: Îți poruncesc!
Hai, dă-mi-o!

(I-o smulge și citește.)

Trădare! Trădător nebun! Nemernic!
DUCESA: Milord, ce este?
YORK: Hei, un slujitor!

(Intră un slujitor.)

Să-mi înșăueze calul! Doamne sfinte,
Ce mișelie!
DUCESA: Ce e? Ce se-ntîmplă?
YORK: Să mi se-aducă cizmele! Mai iute!
Pe cinstea și pe viața mea, mă duc
Să-l spun pe ticălos.
DUCESA: Dar ce se-ntîmplă?
YORK: Să taci, femeie fără minte!
DUCESA: Nu tac,
Băiete, ce e? Ce-nsemnează asta?
AUMERLE: Fii liniștită, mamă. Nu-i nimic,
Cu viața voi plăti.
DUCESA: Cu viața, ce?

(Intră slujitorul cu cizmele.)

YORK: Dă-mi cizmele. Vreau să mă duc la rege.
DUCESA: *(Arătîndu-l pe slujitor.)*

Lovește-l, Aumerle. Ce-ai înmărmurit?
Hai, ieși, mișele. Piei din ochii mei!

YORK: Dă-mi cizmele, ți-am spus.

DUCESA: York, ce-ai de gînd? Nu vrei s-ascunzi greşeala
Copilului? Mi-e singurul copil.
Un altul nu voi mai putea avea,
Căci vremea a trecut. Vrei să lipsești
De singurul copil, bătrîna-mi viață?
Și numele de mamă să mi-l iei?
Nu-ți seamănă, nu-i și copilul tău?

YORK: Ești o nebună. Poți tu tăinui
O conspirație-atît de ticăloasă?
Doisprezece din ei s-au juruit
Și-au iscălit cu toții legămîntul
De-a-l omorî pe rege, la Oxford![102]

DUCESA: Nu se va duce. Îl vom ține-aici.
Și ce-o să poată face?

YORK: Înapoi!
De-ar fi al meu, de douăzeci de ori,
Şi tot l-aș da-n vileag!

DUCESA: De-ai fi răbdat,
Pe cît am suferit, ca mamă, eu,
Mult mai milos ai fi! Acum pricep.
Mă bănuiești că n-am fost credincioasă,
Și că-i copil din flori! Iubite, York,
Iubitul meu bărbat, nu crede asta,
Îți seamănă ca nimenea pe lume.
Nici mie şi nici altor dintr-ai mei
Nu-mi seamănă și totuși îl iubesc!

YORK: În lături, îndărătnică femeie!

(Iese.)

DUCESA: Aumerle, fugi după el, încalecă,
Dă pinten ca s-ajungi întîi la rege
Și cere-i mila, pînă să te-acuze.
Nici eu nu-ntîrzii; cît sînt de bătrînă,
Voi călări, cu York, cît pot de iute;
Și nu mă voi mai ridica de jos
Pînă ce Bolingbroke nu te-o ierta.
Hai, du-te. Pleacă!

(Iese.)

SCENA 3

Windsor. O încăpere a palatului.
Intră Bolingbroke, ca rege; Henry Percy și alți lorzi.

BOLINGBROKE: Cine-ar putea afla pe unde umblă
Neisprăvitul meu de fiu?[103] Trecut-au
Mai bine de trei luni de cînd nu știu.
Nu-i pacoste mai grea pe capul nostru.
Să deie Domnul, teafăr să-l găsim;
La Londra întrebați, pe la taverne;
Se spune că pe-acolo-și face veacul,
Cu fel de fel de păcătoși, pierdut;
Se mai întîmplă, zice-se, să șadă
La pîndă prin coclauri mai ferite,
Să jefuiască trecătorii noștri.
Iar el, băiatul ăsta muieratic,
Își face-o cinste din a întreține
Această liotă de vagabonzi.

PERCY: Milord, pe prinț, acum vreo două zile
L-am întîlnit. Și l-am chemat la Oxford.

BOLINGBROKE: Și ce-a răspuns stricatul?

PERCY: A răspuns...
Că se va duce într-o casă rea
Și de la cea din urmă tîrîtură
Va lua mănușa, și-n onoarea ei,
Va răsturna pe orice cavaler.

BOLINGBROKE: Stricat fără nădejde; totuși, sper
O licărire de schimbare-n bine,
Pe care-o văd crescînd în viitor.
Dar cine vine?

(Intră Aumerle, grăbit.)

AUMERLE: Unde-i regele?

BOLINGBROKE: Ce-nseamnă, vere, spaima asta mare?

AUMERLE: Vă aibă ceru-n pază, maiestate!
Vreau să vă spun ceva, în patru ochi.

BOLINGBROKE: Retrageți-vă, singuri ne lăsați.

(Percy și lorzii ies.)

AUMERLE: Să-mi prindă rădăcini genunchii-n țărnă,

(îngenunchează)

Iar limba să mi se lipească-n gură

De mă ridic, ori de vorbesc, 'nainte
De-a fi iertat.

BOLINGBROKE: Greşeala-i făptuită,
Sau pusă doar la cale? Dacă nu-i.
Atunci, oricît de grea ar fi, te iert,
Ca prieteni să ţi-o dobîndesc.

AUMERLE: Atunci îngăduiţi-mi cheia asta
S-o răsucesc în broască, să nu intre
Nimeni 'nainte de-a vă spune totul.

BOLINGBROKE: Fă precum vrei.
(Aumerle zăvorăşte uşa.)

YORK: *(de afară)*
Stăpîne, nu te-nerede. Fii de veghe,
Că dinaintea ta e-un trădător.

BOLINGBROKE: *(trăgînd sabia)*
Mişele, n-ai să-mi scapi.

AUMERLE: Îţi stăpîneşti
Răzbunătoarea mînă. Nu te teme.

YORK: *(de afară)*
Deschide uşa, rege prea semeţ!
De dragul tău, vrei să-ţi trădez credinţa?
Deschide uşa-ndată, sau o sparg!
(Bolingbroke deschide uşa. Intră York.)

BOLINGBROKE: Ce-i unchiule? Vorbeşte. Stai, răsuflă,
Şi spune-ne, primejdia cît de-aproape-i
Să ne putem, la vreme, apăra.

YORK: Priveşte-acest înscris şi vei afla
Trădarea ce nu pot să ţi-o spun eu,
De osteneală.

AUMERLE: După ce citeşti,
Să-ţi aminteşti ce mi-ai făgăduit.
Eu mă căiesc. Nu citi-al meu nume
Pe-acest răvaş, căci nu-i tot una mîna
Cu inima.

YORK: Ba da, cînd iscăliși,
Era tot una, ticăloase! Iată
Înscrisul; i l-am smuls din sîn, şi-acuma
Căinţa-i izvorăşte doar din frică,
Nu din credinţă! Uită-ţi milostenia!
Să nu hrăneşti la sînul tău un şarpe.[104]

BOLINGBROKE: Cutezătoare, cruntă și mîrșavă
Trădare! Tată bun, cu fiu mișel!
Izvor de-argint, cu undă prea curată,
Din care un pîrîu murdar se scurge,
Murdar și el și murdărind pe alții!
Prisosul tău de cinste a rodit
Necinste, dar curata-ți bunătate
Greșeala lui de moarte-acum i-o iartă.

YORK: Virtutea mea-i mijlocitoarea lui,
Îmi cheltuiește cinstea, pe necinste,
Ca fiii cei risipitori averea
Părinților prea strîngători. Onoarea
Nu-mi va rămîne decît prin pieirea
Dezonoratului, sau viața lui
Va fi rușinea vieții mele. Sire,
Lăsîndu-i viața, mă omori pe mine,
Ucizi un om cinstit, pentr-un mișel.

DUCESA: *(de afară)*

Stăpîne, pentru Dumnezeu, dă-mi drumul.

BOLINGBROKE: Dar cine strigă-acolo atît de tare?

DUCESA: Sînt o femeie, care ți-e mătușă,
Mărite rege. Eu sînt. Fie-ți milă!
O cerșetoare care azi cerșește
Întîia oară!...

BOLINGBROKE: Ni se schimbă scena;
La *Regele și Cerșetoarea*[105] trecem,
Să ne jucăm. Hai, văr primejdios,
Dă-i drumul mamei tale înlăuntru;
Cred c-a venit să-ți ceară mîntuirea.

YORK: De-l vei ierta, oricine ți-ar mai cere-o,
Iertarea asta cheamă noi păcate,
Cînd mădularu-i obrintit, îl taie,
Să scape celelalte sănătoase.

(Intră ducesa.)

DUCESA: O, rege să nu-l crezi pe-acest hapsîn.
Acela ce pe el nu se iubește,
Pe nimeni nu iubește.

YORK: Tu, femeie,
Ce vrei, aici? Ori sînul tău bătrîn
Vrea să-l mai alăpteze pe-acest șarpe?

DUCESA: Iubite York, fii bun
(îngenunchează)

Stăpîne, ascultă.

BOLINGBROKE: Ridică-te, mătușă.

DUCESA: Nu, te rog!
Așa vreau să rămîn și niciodată
Nu voi mai ști ce este fericirea
De nu mi-o vei fi dat, iertînd pe Rutland,
Copilul meu cel vinovat.

AUMERLE: *(îngenunchind)*
Adaug
La rugămintea mamei, pe a mea.

YORK: *(îngenunchează)*
Îndoi genunchii-aceștia credincioși
Cerîndu-ți să n-asculți cerința lor;
Greșești, dacă te lași înduplecat.

DUCESA: Vorbește el din inimă? Priviți-l!
În ochii lui nu-s lacrimi. Într-o doară
Dă drumul vorbelor din gură, rege,
Pe cînd vorbirea noastră e din suflet.
Din vîrful buzelor se roagă, parcă
Dorind să nu-l asculte nimeni, iară
Noi ne rugăm din inimă, din viață.
Slăbite mădularele-i ar vrea
Să se ridice din îngenunchiere;
Pe cînd genunchii noștri prea plecați
Ar prinde rădăcini pe-aceste lespezi.
Se roagă din fățărnicie, doamne,
Iar noi adînc și din credință dreaptă.
Prin rugămintea noastră, cade-o alta;
Pogoară deci iertarea ta înaltă.

BOLINGBROKE: Ridică-te, mătușă.

DUCESA: Nu, nu spune
Ridică-te, ci mai-nainte; iert!
De ți-aș fi fost eu doica, să te-nvăț
Vorbirea, mai întîi te-aș fi-nvățat
Cuvîntul; iert. Hai, iartă, rege bun!
Azi mila să te-nvețe a-l rosti.
E scurt cuvîntul, dar cu-atît mai dulce.
Nu-i altu-n lume potrivit cu tine
Decît cuvîntul ăsta, de iertare.

YORK: Rostește-l franțuzește; *Pardonnez-moy*[106]

DUCESA: Iertarea vrei s-o faci neiertătoare,
Tu, crud bărbat și nemilos stăpîn,

Și vorba vrei s-o-ntorci să-și stea-mpotrivă.
Zi-i, iert, precum se iartă-n țara noastră;
Cum înțeleg francezii noi nu știm.
În ochii tăi citesc cuvîntul drept.
Rostește-l dar. Ascultă-ți inima;
Ne-ai auzit plîngînd și implorînd,
Și ne milostivește cu iertarea.

BOLINGBROKE: Ridică-te, mătușă.

DUCESA: Nu cer să mă ridic; eu cer să ierți.

BOLINGBROKE: Îl iert, cum Dumnezeu mă va ierta.

DUCESA: Ferice de genunchiul ce se pleacă.
Dar tot mă tem. Mai spune înc-odată.
Spunînd de două ori, ierți doar odată,
Dar, mai temeinic ierți.

BOLINGBROKE: Îl iert, mătușă.
Din inimă.

DUCESA: Un zeu ești, pe pămînt.

BOLINGBROKE: Cît despre-al nostru credincios cumnat,[107]
Abatele de Westminster și ceilalți
Din tagma lor cu care s-a-nhăitat,
Distrugerea-i va urmări, ca umbra.
Unchiule York, trimite deci la Oxford
Destule oști să-i prindă, unde sînt.
Jur că nu vor scăpa cu viață-n lume,
De-i voi afla. Grăbește, unchiule.
Adio, vere. Bine s-a rugat
Măicuța ta. Fii bun, cu-adevărat.

DUCESA: Copilul meu cel vechi, hai vino-acasă,
Și Dumnezeu să mi-te reînnoiască.

SCENA 4

Intră Exton și un slujitor.

EXTON: Ai auzit cum a spus regele;
«N-am oare-un prieten să mă scape-odată
De-această spaimă vie?» Nu-i așa?

SLUJITORUL: Ba chiar așa a spus.

EXTON: «N-am, oare, un prieten?»
A spus de două ori și-a stăruit.
Așa e?

SLUJITORUL: Chiar așa.

EXTON: Și cînd a spus,
La mine s-a uitat, zicîndu-mi parcă;
Aș vrea să fii acela ce mi-ar smulge
Din inimă această spaimă vie;
Și se gîndea la regele din Pomfret.
Al regelui prieten sînt. Curaj,
Să mergem. Voi să-l scap de-acel vrăjmaș.
(Ies.)

SCENA 5

Pomfret. Turnul castelului. Intră regele Richard.

RICHARD: Tot cercetat-am, cum aș compara
Această temniță cu lumea largă;
Dar cum atîția oameni sînt pe lume,
Și-aici un singur om, și-acela-s eu,
N-am izbutit să făuresc un gînd.
Creierul meu e soțul minții mele
Și pot s-o dovedesc; el este tatăl
Și amîndoi îmi tot puiesc odrasle
De gînduri care-mi populează lumea,
Această mică lume, răsculată,
Că nu-i vreun gînd cu altul să se-mpace.
Chiar cele mai înalte, despre lucruri
Divine, se înfruntă, se ciocnesc;
Le zici; «*Hai, gînduri mititele, treceți!*»
Apoi, din nou; «*Mai greu vă e să treceți,
Decît cămilei prin urechi de ac*».[108]
Semețe gînduri pun la cale fapte
Miraculoase, ca și cum aș vrea
Cu-aceste slabe unghii să-mi fac cale
Prin zidul gros al lumii mele mici,
Această închisoare. Apoi pier,
În sumeția lor neputincioasă.
Iar cele ce tînjesc la fericire
Se bucură că nu-s cele dintîi
Și nici cele din urmă prăbușite,
Precum fac cerșetorii, la butuc,
Cînd rabdă, socotind că sînt și alții
Ce-au suferit, sau suferă rușinea
Și-s parcă ușurați la gîndul ăsta.
Așa joc și eu, singur, pe mai mulți[109],

Dar toți nemulțumiți; fie că-s rege,
Și-atunci trădarea face să doresc
Să fiu un cerșetor — așa cum sînt;
Fie că sărăcia mă îndeamnă
Să cred că tot mai bine era rege,
Și iar sînt rege; tot așa mereu,
Mă duce gîndul tot la Bolingbroke
Și că nimic nu sînt. Dar orice-aș fi,
Și orice om, de nu-i mai mult ca om,
Nu poate fi vreodată mulțumit,
Decît, doar cînd nu va mai fi nimic.

(Muzică.)

Cum, muzică? Ha! ascultați măsura;
Ce neplăcută-i muzica frumoasă,
Măsura cînd lipsește și acordul!
La fel e și cu muzica vieții.
Aci mi-ațin urechea la greșeli,
Dar cînd aveam puterea, nu aveam
Urechi s-aplec la lipsa de măsură!
Ieri vremea mi-o pierdeam, iar astăzi vremea
E-aceea ce mă pierde; ea își face
Din mine orologiul care bate;
Minutele sînt gîndurile mele,
Iar ochii-mi sînt cadranul de suspine
Pe care degetul, ca un ciocan,
L-atinge, cînd îmi șterge lacrimile!
Acuma, sir, bătaia orei este
Suspinul ce-mi izbește-n inimă
Ca-n clopote; iar lacrima și plînsul
Arată ceasul, ceasul meu cel rău,
Adus de-nvingătorul Bolingbroke,
Trufaș de bucurie-n timp ce eu
Stau ca un prost, făcînd pe orologiul.[119]
Această muzică mă-nebunește,
Aș vrea să tacă; poate că pe unii
Nebuni îi face oameni înțelepți;
Cu mine-i tocmai altfel. Dar, oricum,
Blagoslovit să fie cel ce-mi cîntă!
E-un semn de dragoste, iar dragostea
Față de Richard e un juvaer
Ce nu mai e la modă-n lumea asta.

(Intră un rîndaș.)

RÎNDAȘUL: Mărire ție, prințule regesc!

RICHARD: Îți mulțumesc, nobile sfetnic; cred
Că cel mai ieftin preț ce ni se cade
E mult prea scump. Ia spune, cine ești?
Și ce te-aduce aicea, unde nimeni
Nu vine, decît amărîtul cîine
Ce-mi dă tainul, să-mi lungească soarta.

RÎNDAȘUL: Eram un biet rîndaș la grajduri, rege,
Cînd erați rege; și m-am dus la York,
Iar el mi-a-ngăduit să viu să-mi văd
Stăpînul de-altădată. Rău mi-a fost,
La Londra, cînd văzui, la-ncoronare,
Pe Bolingbroke, călare pe Barbary[111],
Știți, armăsarul ce-l încălecați,
Pe care eu, cu trudă, l-am strunit.

RICHARD: Pe Barbary? Prietene, ia spune-mi,
Și calul cum mergea sub el?

RÎNDAȘUL: Semeț;
Nici n-atingea pămîntul cu copita.

RICHARD: Semeț, că-l călărește Bolingbroke!...
Din palma mea regală-i dam grăunțe;
Mîrțoaga, și-am cinstit-o mîngîind-o,
Cum, n-a sărit? Nu s-a trîntit pe jos?
(Căci semeția cade cîteodată).
Și gîtul nu i-a frînt trufașului
Uzurpător, înțepenit în șa?
Îți cer iertare, calule! De ce
Ți-aș cere să fii altfel, cînd menit
Ai fost să fii ținut în frîu de om?
Eu nu sînt cal și totuși duc povara,
Ca un măgar, strunit de Bolingbroke.

(Intră paznicul, cu un blid.)

PAZNICUL: *(către rîndaș)*

Mergi, mergi, prietene; nu-i loc de tine.

RICHARD: De ții la mine, vremea e să pleci.

RÎNDAȘUL: Ce limba nu cutează, inima
Va spune.

(Iese.)

PAZNICUL: Nu vreți să mîncați, milord?

RICHARD: Nu-ncep pînă nu guști, ca-ntotdeauna.[112]

PAZNICUL: Milord, n-am voie; azi sir Pierce de Exton,
Trimis de rege, nu vrea să mă lase.

RICHARD: Pe Henry de Lancaster[113] lua-l-ar dracul!
Și tu? M-am săturat de cînd tot rabd!

(Îl bate pe paznic.)

PAZNICUL: Ajutor! Ajutor! Ajutor!

(Intră Exton și slujitorii, înarmați.)

RICHARD: Ce vreți? Aici pe cine cată moartea?
Nemernice, unealta tu mi-ai dat-o.

(Smulge o sabie de la un slujitor și-l ucide.)

Și tu, te du să-ți cauți locu-n iad.

(Ucide un altul, atunci Exton îl străpunge.)

Această mînă care m-a străpuns,
De-apururea va arde-n focul Gheenei.
Exton, un rege mîna-ți azi omoară
Pătînd cu sînge-a regelui tău țară,
Te-înalță, suflete, ia-ți locul sus,
Că muritoarea carne a apus.

(Moare.)

EXTON: Și sînge și virtuți de rege-avut-a;
I le-am pierdut, cu viața lui, pierdută.
Făcut-am bine? Ce m-a-mpins s-o fac
Îmi spune-acum că-n iad va fi să zac.
Cu mortul rege, la cel viu, degrabă,
Pe ceștilalți să-i luați de-aici, la groapă!

SCENA 6

Windsor. O încăpere în castel.
Trîmbițe. Intră Bolingbroke și York, cu lorzi și suite.

BOLINGBROKE: Iubite unchi, aflat-am că rebelii
Ar fi dat foc orașului Cicester
În Gloucestershire. Dar dacă fost-au prinși,
Sau au scăpat, nu știu.

(Intră Northumberland.)

Bine-ai venit,
Milord, ce vești ne-aduci?

NORTHUMBERLAND: Întîi de toate,
Urez măriei-tale fericire;
Apoi vestesc că am trimis la Londra
Capul lui Salisbury, Spencer, Blunt și Kent;
Iar cum i-am prins, e-aici, în document.

BOLINGBROKE: Percy, îți mulțumim de strădiință;
Pe drept, ne-ai dobîndit recunoștința,

(Intră Fitzwater.)

FITZWATER: Milord, din Oxford am trimis la Londra
Capul lui Brocas și-al lui sir Bennet Seely;
Doi trădători care-au urzit la Oxford
A voastră răsturnare de pe tron.

BOLINGBROKE: Fitzwater, truda nu-ți va fi uitată.
Nici răsplătirea, binemeritată.

(Intră Percy, cu episcopul de Carlisle.)

PERCY: Conspiratorul, stareț de Westminster,
De remușcări muncit și-amărăciune,
S-a pogorît în moarte. Dar Carlisle,
E viu și l-am adus să deie seamă
De-a lui trufie, lîngă tronul tău.

BOLINGBROKE: Carlisle, ascultă ce ți-am hărăzit;
Să-ți afli undeva vreun loc ferit
În care să trăiești cum vrei mai bine,
În pace și să mori cum se cuvine.
Mi-ai fost vrăjmaș, de cînd ne-am cunoscut;
Dar cinste meriți, cinste ți-am făcut.

(Intră Exton, cu suita, ducînd un coșciug.)

EXTON: Mărite rege, în acest coșciug
E frica-nmormîntată;-al vieții crug
I s-a sfîrșit lui Richard de Bordeaux:[114]
Dușmanul vostru-nverșunat e-aici.

BOLINGBROKE: Exton, nu-ți mulțumesc. Ai făptuit
O cruntă faptă, fără de iertare,
Năpastă și pe mine și pe țară.

EXTON: Am făptuit-o, dar ai vrut s-o vreau.

BOLINGBROKE: Otrava n-o iubesc acei ce-o dau,
Nici eu ce-ai făptuit; deși am vrut,
Urăsc pe-acela ce l-a omorît.
Adînca vină n-o vei ispăși,
Dar nici favoruri n-ai de ce primi;

Cu Cain[115] să pribegești prin umbra nopții,
Să nu-mi mai calci vreodată pragul porții.
Lorzi, mă-nfior, cu sufletul cernit,
Că drumul mi-e de sîngele-i stropit.
Să mergem, să jeliți cu mine-odată.
În negru-i ziua-aceasta-nveșmîntată.
În Țara Sfîntă voi pleca smerit,
Să-mi spăl de sînge mîna vinovată;
Veniți acum, cerniți, asemeni mie,
Să plîngem jertfa asta timpurie.

(Ies toți.)

RICHARD AL II-LEA

Comentarii

Caracterul aproximativ al datării piesei istorice-tragedie *Richard al II-lea* este, ca în alte cîteva cazuri, deosebit de supărător pentru că nu ne îngăduie să urmărim evoluția gîndirii shakespeariene într-o perioadă de căutări care își vor pune mai tîrziu amprenta pe opere ca *Troilus și Cresida*, *Hamlet*, *Regele Lear*. La prima vedere faptul că, după cîte se pare (!), piesa a fost compusă în 1595—1596, deci cam în aceeași vreme cu *Romeo și Julieta* și cu *Visul unei nopți de vară*, iar succesiunea acestora nu se cunoaște, nu are importanță decît pentru reconstituirea evoluției scriitorului din alte puncte de vedere (stil, structura pieselor etc.); dar implicațiile *tematice* sînt afectate în primul rînd. Ca să dau o singură ilustrare, rolul imaginației în procesul cunoașterii și autocunoașterii personajelor este analizat pe multiple fețe atît în *Richard al II-lea* cît și în *Visul unei nopți de vară*. Este Richard un „exemplum" pentru „poetul" despre care vorbește Tezeu în tirada oamenilor stăpîniți de imaginație (alături de îndrăgostiți și nebuni, concretizați, spre deosebire de *poet*, în *Visul)*? Dacă este, anticipează generalizarea lui Tezeu sau îi urmează? Și așa mai departe...

Întrucît în prezenta ediție a operelor lui Shakespeare am acceptat cronologia propusă de F.E. Halliday, să acceptăm virtual și plasarea „cronicii": *după Romeo și Julieta* și înainte de *Visul unei nopți de vară*; cu inconvenientele ce vor reieși și din confruntarea respectivelor postfețe...

De fapt, singura dată certă este anul 1597, cînd a fost tipărită prima ediție in-cvarto sub titlul *The Tragedie of King Richard the second*. A doua și a treia ediție in-cvarto au apărut în 1598, a patra în 1608, a cincea în 1615. În lista lui Francis Meres din 1598 piesa este prima din tragediile menționate, iar în ediția in-folio din 1623 ocupă locul al doilea între piesele istorice, după *King John*.

Izvoarele piesei sînt numeroase: cronicile lui Holinshed (1586—1587), Hall (1548) și Froissart (1523—1525), precum și o cronică anonimă franceză (cca. 1400); piesa anonimă *Thomas of Woodcock*, cunoscută și ca *1 Richard II*, care descrie prima parte a domniei monarhului și conține

elemente presupuse a fi bine cunoscute de spectatorii piesei lui Shakespeare (vezi și *Studiul introductiv* din ediția de față, vol. I. p. 21); *The Mirror for Magistrates* (diferite ediții între 1555 și 1587); poemul *The First Fowre Bookes of the ciuile warres between the two houses of Lancaster and Yorke* (1594) de Samuel Daniel (vezi mai ales actul V al piesei). Despre vestita scenă a „grădinarilor" (III, 4) s-a afirmat că este o contribuție shakespeariană cu trimiteri la elemente tradiționale (o parabolă biblică reluată în literatura engleză din Evul mediu etc.), dar și că se bazează pe o cuvîntare a lui John Ball, reprodusă de Holinshed și Stowe. Scena detronării lui Richard al II-lea împrumută o serie de elemente din scena detronării lui Edward al II-lea din piesa cu același nume a lui Christopher Marlowe.

Scena detronării nu apare în primele ediții in-cvarto ale piesei, deși a fost jucată la teatrul The Globe la 7 februarie 1601, în ajunul rebeliunii lui Essex; și cum a fost inclusă numai în ediția in-cvarto din 1608, respectiv în prima ediție publicată după moartea reginei Elisabeta (1603), s-a tras concluzia că anumite paralelisme ale acestei piese „alegorice" și domnia reginei (încurajarea favoritismului, expediția din Irlanda și mai ales scena incriminată) puteau periclita viața autorului și a altora.

Dacă și în ce măsură a fost implicat Shakespeare în „conjurația lui Essex" nu a fost încă lămurit pe deplin[1]; dar se poate afirma fără ezitare că în *Richard al II-lea* Shakespeare discută legitimitatea detronării unui monarh. Spectatorul și cititorul elisabetan sînt parcă atrași în discuție pentru a-și formula propriile lor concluzii, deși, după unii comentatori, punctul de vedere shakespearian ar fi clar exprimat:

„Morala piesei... o poate vedea oricine. Regele este locțiitorul lui Dumnezeu... Oricît de slab, corupt și ineficient ar fi el, nici un supus, nici chiar o rudă de sînge regesc, nu avea dreptul să se ridice asupra lui. Dacă aceasta se întîmplă, atunci se prăbușește complicatul sistem al ordinii și ierarhiei pe care se întemeiază întregul regat și întregul univers."[2]

După *Henric al VI-lea* (3 părți) și *Richard al III-lea*, *Richard al II-lea* deschide cea de a doua tetralogie shakespeariană *(Richard al II-lea*, *Henric al IV-lea* — două părți — și *Henric al V-lea)*, sprijinind aceeași concepție: regii legiuiți trebuie să guverneze, altminteri vor fi detronați. De data aceasta, însă, problemele sînt abordate *artistic:*

---

[1] V. *Richard II*, edited by Peter Ure, „The Arden Shakespeare", 1956, Methuen, London, 1970, p. LVII și urm. și Mihnea Gheorghiu, *Replici și scene din lumea lui Shakespeare*, în *Shakespeare și opera lui*, București, 1964, p. 604 și urm.

[2] E.F.C. Ludowyk, *Understanding Shakespeare*, Cambridge, 1962, p. 92.

„Simplele veniri şi plecări anunţate de trîmbiţa vestitorului în primele piese sînt înlocuite acum printr-o complexitate cu adevărat omenească. Dacă Henric al VI-lea era doar slab şi curtenitor, Richard al II-lea este zugrăvit la modul complicat şi neprevăzut, dar întrutotul credibil. Dacă Richard al III-lea este un tipic megaloman renascentist, Henric al V-lea simte aceeaşi atracţie a puterii, dar o ţine sub control printr-o calculată conducere statală. Dacă primele piese nu au practic o intrigă secundară, cele din a doua tetralogie cuprind acţiuni paralele imaginate bogat..."[1]

Ca piesă *istorică*, *Richard al II-lea* urmează în linii mari informaţia oferită de cronici, deşi din considerente dramatice şi tematice apar unele abateri sensibile (John of Gaunt, un om ambiţios, egoist şi intrigant, prost conducător de oşti şi administrator, este înfăţişat de Shakespeare ca un bun patriot, luptător şi sfetnic; regina avea numai doisprezece ani cînd începe acţiunea piesei, dar Shakespeare o prezintă ca femeie, moartea ducesei de Gloucester e antedatată etc.) şi sînt introduse fie scene originale, fie scene preluate din surse neistorice (dialogul dintre Richard şi muribundul Gaunt, I, 1, scena din grădina ducelui de York, III, 4, scena detronării, IV, 1, despărţirea lui Richard de soţia sa, V, 1 etc.).

În viziunea lui Shakespeare Richard al II-lea apare, prin proastă cîrmuire, ca un monarh comparabil cu Henric al VI-lea şi Richard al III-lea, ca un „locţiitor al lui Dumnezeu" care „strică ordinea" prin aceea că se comportă pe tron

„... de parcă nu ar fi supus vremii şi îşi poate îngădui s-o nesocotească pur şi simplu".[2]

Anumite trăsături de caracter ale monarhului sînt permanent accentuate în piesă ca determinări ale prăbuşirii sale. Richard este

„... în primul rînd un om în care influenţa sentimentului predomină în dauna raţiunii şi a recii judecăţi...

... îi lipseşte caracterul, fermitatea voinţei, precizia scopului, încrederea în sine; se lasă cu uşurinţă condus de favoriţii săi...

... sentimentul i-a slăbit puterea de judecată...

... Vede lucrurile mai degrabă aşa cum ar dori ca acestea să fie decît aşa cum sînt în realitate şi se abandonează visurilor pitoreşti şi introspecţiilor vagi...

---

[1] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, London, 1964, p. 39.
[2] M.A. Bart, *Şekspir i istoria*, editura Nauka, Moskva, 1976, p. 64.

... La el, ca şi la Hamlet, darul elocinţei a devenit un blestem, paralizîndu-i facultatea de a acţiona... mai întîi acţionează la întîmplare, iar atunci cînd soarta îi devine potrivnică, nu mai acţionează în nici un fel..."[1]

Cauzele care aveau să ducă la căderea monarhului sînt amintite de mai multe personaje în diverse momente ale piesei: bătrînul Gaunt îl acuză că se comportă ca un tiran, că este „vătaf al Angliei, nu rege" (II, 1, 113); din discuţia lui Gaunt cu ducesa de Gloucester aflăm că Richard l-a ucis pe unchiul său Thomas Gloucester (I, 2, 37—39); York îl socoteşte „tînăr" şi vede în detronarea lui intervenţia voinţei divine; Salisbury crede că s-a întors prea tîrziu după campania din Irlanda; grădinarul îl califică „rege risipitor".

Richard însuşi îşi va da seama pînă la urmă că, rege fiind, nu a folosit vremea cum trebuie, nu a fost în pas cu ea sau nu i-a simţit pulsul — cumulare de sensuri în „I wasted time (îmi pierdeam/iroseam vremea) and now doth time waste me" (iar acum vremea e aceea care mă pierde/mă dă pierzării, V, 5, 49; vezi şi întregul context).

Regele „uns", Richard, *nu a ştiut să guverneze* şi a fost detronat; Henry Bolingbroke care se va urca pe tronul Angliei în locul său ca Henric al IV-lea este un uzurpator („încoronarea sa *nu este dreaptă*, iar uciderea lui Richard o transformă în cea mai cumplită nedreptate"[2]), dar are toate calităţile unui rege care ştie să guverneze: e curajos, abil, inteligent, se pricepe să-şi atragă poporul de partea sa, e realist, „prudent şi stăpînit în momentele sale de succes", „nu face nici un pas greşit"[3].

Figuri centrale ale „cronicii", atît Richard cît şi Bolingbroke nu au decît de cîştigat de pe urma antitezei în ceea ce priveşte caracterizarea, cu explicabila pondere în favoarea lui Richard (Henric va fi analizat în amănunţime în următoarele două piese ale tetralogiei).

Pe fundalul *alegoriei politice* rolurile celor doi protagonişti sînt cercetate atent în introducerea semnată de Peter Ure în ediţia Arden a piesei, cu schiţarea următoarelor etape:

1. Actul I, scena 1 — actul II, 1, v. 223. Richard ca rege; este incompetent în rezolvarea problemelor guvernării, dar ocazional se achită cum trebuie de rolul de monarh.

2. Actul II, scena 1, v. 224 pînă la sfîrşitul primei scene din actul III. Preluarea puterii de către Bolingbroke.

---

[1] A.W. Verity, în prefaţa la „Shakespeare, *King Richard II*", 1899, Cambridge University Press, 1912, pp. XXII-XXIII.
[2] A.P. Rossiter, *Richard II*, în *Angel with Horns*, 1961, Longman Group, London, 1970, p. 36.
[3] A.W. Verity, *Op. cit.*, p. XXV.

3. Actul III, scena 2, pînă la sfîrşitul primei scene din actul V. Abdicarea lui Richard: începutul tribulaţiilor sale; despărţirea de Isabela, întemniţarea în castelul Pomfret.

4. Actul V, scena 2 pînă la sfîrşitul piesei. Bolingbroke ca rege, capabil să facă faţă unei crize politice. Richard este omorît în scena 5.[1]

Dar, aşa cum arată Chambers,

„E aproape de prisos să spunem că antiteza Richard—Bolingbroke depăşeşte cu mult sfera politicului; ea se sprijină pe una din deosebirile ultime care definesc omenirea, cea dintre temperamentele practice şi artistice, dintre oamenii de acţiune şi oamenii viselor şi fanteziilor."[2]

Într-adevăr: nu este nici prima, nici ultima oară cînd Shakespeare foloseşte materialul documentar avut la îndemînă (în cazul de faţă, materialul istoric sau evasi-istoric) pentru a ni-l înfăţişa ca punct de plecare pentru generalizări care în ultimă instanţă vizează omenescul suprem (metoda folosită e, în definitiv, cea baconiană, „inductivă").

Pe de altă parte, după cum contrastarea a două tipuri de monarhi se subsumează contrastării a două tipuri funciare de oameni, tot astfel aceasta din urmă se subsumează unor generalizări tematice privind *cunoaşterea umană*. Henry Bolingbroke cunoaşte viaţa şi lumea şi, indiferent de caracterul intenţiilor sale, ştie foarte bine ce are de făcut pentru a le realiza; Richard de abia începe să înveţe catehismul realităţii:

„*Richard al II-lea* este o tragedie a cunoaşterii *(knowledge)* dobîndite prin experienţă. Cu puţin înainte de a fi precipitat în abis, regele detronat atinge măreţia lui Lear."[3]

În evoluţia lui Richard ca erou tragic Şvedov deosebeşte trei etape fundamentale. În prima etapă (cînd este în mai multe rînduri caracterizat de alte personaje) el este îmbătat de putere — cu un singur gest el poate schimba cursul evenimentelor. În etapa următoare, îşi dă seama de realitatea ameninţării ce planează deasupra coroanei, se trezeşte treptat, reapreciind valorile şi recunoscînd că este un om ca toţi ceilalţi. În etapa a treia devine erou tragic, înţelegînd că Bolingbroke va distruge toate forţele care au fost de partea sa. Eroismul său, pasiv, este eroismul suferinţei; dar în suferinţă caracterul său se întăreşte. Totodată, Richard îşi

---

[1] Peter Ure, *Op. cit.*, pp. LXII-LXXXIII.
[2] Edmund Chambers, *Shakespeare, A Survey*, London, 1935, p. 91.
[3] Ian Kott, *Shakespeare Our Contemporary*, Doubleday, New York, 1964, p. 35.

schimbă concepția despre lume, devenind filozof. Cugetă atît la soarta sa proprie cît la soarta altora.[1]

Pentru un motiv sau altul, dar în primul rînd din cauza absenței unei definiții general acceptate astăzi a termenului, caracterizarea piesei ca „tragedie" a fost uneori contestată (astfel, Rossiter: „Cred că un asemenea personaj nu poate fi tragic; îi lipsește, categoric, claritatea care face logică acțiunea tragică"[2] „... trebuie să mărturisesc că el ar putea fi cu greu definit ca personaj tragic și că, totuși, dacă este o figură tragică, aceasta se datorește faptului că este atît de mare căderea sa din prosperitate în protivnicie."[3])

Richard este un mare visător, un poet „alcătuit din închipuire", trăind în și din plăsmuirile acesteia; „devine un spectator preocupat de propria sa ruină, înveșmîntînd-o în expresii revelatoare și imagini nemaipomenite", „cuvintele îi slujesc ca un fel de înlocuitor al realității, orbindu-l în fața asprimilor vieții"[4]; „gîndește în imagini"[5]; „imaginea devine modul caracteristic al exprimării eroului"[6]; în închisoare „încearcă să scape de realitate într-o lume iluzorie pe care și-a creat-o singur, populată de un «neam de gînduri veșnic rîvnitoare»"[7].

S-a discutat mult despre înzestrarea poetică a lui Richard. Pentru Verity, de pildă, eroul este „un poet extraordinar", pentru Mark van Doren „un mare poet minor", pentru Herford „un diletant în poezie ca și în exercitarea prerogativelor regale". Bineînțeles, diversitatea aprecierilor se poate explica lesne prin inerenta diversitate a gusturilor celor ce receptează actul poetic; dar întrucît este vorba de cercetători ai operei lui Shakespeare, se poate presupune că aprecierile sînt determinate și de factori „mai puțin subiectivi" în sensul că sînt polarizați în jurul unui anumit punct de vedere teoretic: judecarea lui Richard-poetul prin prisma poeziei renascentiste engleze, prin prisma poeziei shakespeariene în întregul ei sau în contextul restrîns al perioadei cînd a fost scrisă piesa, din punctul de vedere al esteticii poetice a secolului al XX-lea, confundarea lui Richard-poetul cu poetul Shakespeare (în definitiv, după cum se susține adesea, piesa cuprinde artificialități și imperfecțiuni ce amintesc de *Cei*

---

[1] I. Șvedov, *Istoriceskie hroniki Șekspira*, Izdatelstvo Moskovkovo Universiteta, 1964, pp. 1 000—1115.

[2] A.P. Rossiter, *Op. cit.*, p. 25.

[3] A.C. Bradley, *Shakespearean Tragedy*, 1904, Macmillan, London, 1971, p. 15.

[4] Edmund Chambers, *Op. cit.*, p. 51.

[5] W.H. Clemen, *The Development of Shakespeare's Imagery*, 1951, Methuen, London, 1966, p. 59.

[6] *Ibid.*, p. 54.

[7] Anne Righter, *Shakespeare and the Idea of A Play*, 1962, Penguin, Harmondsworth, 1967, p. 113.

doi tineri din Verona, după cum cuprinde şi culminaţii ale artei shakespeariene, prezente încă în *Richard al III-lea)*. Exprimîndu-ne cu toată claritatea părerea personală că nu numai Richard dar şi alte personaje din „cronică" rostesc pagini poetice de neasemuită frumuseţe, să ne fie îngăduit să adoptăm şi „un punct de vedere" şi anume că Richard trebuie disociat de Shakespeare sub raportul înzestrării poetice, că este un personaj ca oricare alt personaj de seamă din opera dramaturgului şi că, în ciuda văditei simpatii pe care i-o poartă („afecţiunea lui Shakespeare faţă de eroul noii sale piese istorice este în afară de orice îndoială"[1]), Shakespeare l-a detaşat cu bună ştiinţă de propria sa identitate.

Richard al II-lea nu este numai o piesă istorică şi o tragedie, ci şi o „dezbatere", una din temele principale (în afară de problema legitimităţii monarhului sau cea a cunoaşterii şi autocunoaşterii) fiind *modul poetic* al existenţei umane, ilustrat atît prin variante ale genului (poezia artificioasă, poezia adevărată, poezia lirică, poezia dramatică etc.) cît şi prin personaje:

„Piesa abundă de poeţi care îşi exersează stilurile şi, din cînd în cînd, se imită unul pe altul."[2]

Regina, fire extrem de imaginativă şi sentimentală, intervenind scenic numai în clipe de cumpănă, este „o soaţă potrivită pentru Richard" (Verity). Sub raportul „cunoaşterii" îl depăşeşte pe acesta pentru că are un suflet „profetic", întrezărind instinctiv viitorul (II, 2 sau III, 4), ca Hamlet sau Casandra *(Troilus şi Cresida)*. Bătrînul Gaunt este şi el un „suflet profetic" ca Hamlet („îmi pare că sînt un profet cu suflu nou", II, 1, 31), gîndeşte metaforic, îşi exprimă patriotismul prin mijloace poetice de tip amplificativ (cînd vorbeşte despre Anglia în II, 1, 40 şi urm.), recurge cu precădere la concetti şi antonomasie (de pildă în binecunoscuta serie de calambururi legate de numele său, Gaunt — „emaciat", „slab", „slăbit", „epuizat" etc. — şi viitorul ţării sale; vezi şi *Studiul introductiv* din vol. I, p. 84—85). Ducele de York îi atrage lui Gaunt atenţia că regele e „veşnic gata, ca tinerii, să-şi plece urechea / La sunetele otrăvite ale versurilor lascive" (II, 1, 19—20) — este, cu alte cuvinte, implicat în dezbaterea temei poetice, la care participă şi prin exprimare retorică, mai ales patetică (de exemplu, II, 1, 163 şi urm.). Thomas Mowbray, duce de Norfolk, dă glas patriotismului său prin versuri înflăcărate la adresa limbii engleze, pe care, exilat fiind, va trebui s-o uite (I, 3, 154 şi urm.). În puţinele sale luări de cuvînt foloseşte imagini muzicale.

---

[1] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, p. 68.

[2] *Ibid.*, p. 72.

Pină şi Bolingbroke este capabil de imagini poetice (în general „masculine", ca în III, 3, 31—67) şi efuziuni retorice (atunci cînd, părăsind Anglia, o numeşte „mamă" şi „doică", I, 3, 307). Pe de altă parte, nu este lipsit de interes să observăm că, asemenea lui Tezeu (conducător realist şi înțelept), el nu înțelege „să trăiască din imaginație". Gaunt îi recomandă ca în timpul surghiunului să nu se mai gîndească la ceea ce a lăsat în urmă, ci la ceea ce îl va întîmpina de aici înainte, să-şi închipuie (*imagine*, I, 3, 286) că „păsările cîntătoare sînt muzicanți, / Iarba pe care calci este sala tronului, aşternută cu papură" etc., *ibid.*, 288 şi urm.), iar Bolingbroke răspunde prin versurile antologice:

„Vai, cine e în stare să țină foc în mînă / Cu gîndul la Caucazul înghețat? / Sau să ştirbească tăişul flămînd al poftei / Închipuindu-şi doar (*by bare imagination*) un ospăț? / Sau să se tăvălească gol prin zăpada din Decembrie / Gîndindu-se la închipuita (*fantastic*) arşiță a verii? / Vai, nu, închipuirea (*apprehension*) binelui nu face decît să sporească sentimentul lucrurilor mai rele pe care le îndurăm. / Colțul fiarei care este durerea face ca rănile să puroiască cel mai mult / Cînd ea muşcă fără să taie rana adîncă a bisturiului" (I, 3, 294—303).

Din grupul acestor „poeți" cu stiluri mai mult sau mai puțin individualizate (imaginația ne poate purta spre întrecerile maeştrilor cîntăreți din Evul mediu), Richard se desprinde ca personaj poetic prin excelență şi, totodată, ca personaj poetic *care evoluează concomitent cu evoluția sa ca personaj dramatic.*

În linii generale, evoluția lirică a lui Richard este de la poezia „făcută", retorică, pînă la un punct gratuită (în primele două acte) la poezia adevărată, convingătoare (în actele III-V); de la poezia-divertisment la poezia dramatică autentică în care, chiar dacă se mențin multe din vechile procedee stilistice şi imagini, se trădează la fiecare pas aceeaşi fire pronunțat imaginativă. Ca personaj liric Richard este comparabil cu Berowne din *Zadarnicele chinuri ale dragostei* şi cu Romeo, întrucît toți evoluează de la exprimarea artificială spre exprimarea firească (*relativ* firească, evident, pentru că poezia dramatică renascentistă îşi are canoanele ei care o deosebesc de monologul şi dialogul cotidian) şi aceasta, ca rezultat al evoluției lor spre cunoaştere şi autocunoaştere (determinate de dragoste la Romeo şi Berowne şi de vicisitudinile soartei la Richard).

Pe lîngă unele „constante" amintite pînă acum, de pildă faptul că „gîndeşte în imagini", să reținem folosirea frecventă a metaforei (de fapt, cred că ar fi mai potrivit termenul de *tropi*) care, aşa cum arată Caroline Spurgeon, ni-l face pe erou mai atrăgător:

„Unul din numeroasele lucruri remarcabile în această piesă este modul cum ne este cîştigată simpatia pentru regele slab şi şovăielnic, atît de

egoist și indolent în acțiune și atît de elocvent în vorbă. Shakespeare ne face să simțim din plin farmecul său personal și demnitatea sa regească, iar dacă cercetăm atent, ne dăm seama că, în parte, aceasta se datorește metaforei."[1]

În acest cadru o constantă o alcătuiește imaginea *soarelui*, importantă în întreaga dramaturgie shakespeariană ca simbol al regalității și deosebit de importantă pentru piesa *Richard al II-lea* și pentru concepția fundamentală a eroului cu privire la „dreptul divin" al monarhului legal.

„Corespondența" rege (la nivelul „corpului politic") — soare (la nivelul „macrocosmului") rămîne nealterată în esență la Richard chiar după abdicare, respectiv după ce el a devenit „un rege de zăpadă" care „stă în fața soarelui lui Bolingbroke" (IV, 1, 261—262). Schimbarea e atît de dureroasă încît în dramatica scenă a oglinzii (oglinda nu este o imagine constantă, dar capătă o semnificație aparte în contextul operei integrale a lui Shakespeare — v. și Postfața la *Îmblînzirea îndărătnicei*, vol. II) Richard se îndoiește de realitate (cf. îndoielile asemănătoare ale lui Troilus în *Troilus și Cresida*, actul V, scena 2) cînd își vede fața reflectată:

„A fost acesta chipul / Care asemeni soarelui îi făcea pe privitori să-și închidă pleoapele?... / *Sparge oglinda trîntind-o pe dușumea*" — IV, 1, 283—284).

Deși incredibilă, răsturnarea situației fusese întrevăzută de Richard încă în actul III, scena 2, unde pe fondul general al imaginilor acustice din piesă (cuvînt, muzică, limbă, limbaj etc. — după Mark van Doren, *tongue* este un cuvînt-cheie) apare leit-motivul numelui *(name) disociat de „dreptul divin" al monarhului*, practic *înlocuindu-l*. Cînd, pe coasta Țării Galilor, Salisbury îl vestește pe Richard că douăzeci de mii de soldați l-au părăsit, regele exclamă:

„Trezește-te, fricoasă maiestate! dormi... / Nu valorează numele de rege douăzeci de mii de nume? / Înarmează-te, înarmează-te, nume al meu! un supus nevrednic lovește / În mare slava ta!" (III, 2, 84—87).

Pentru Julieta numele nu era decît o aparență; conta esența, fondul, identitatea reală a omului („Ce este într-un nume"? etc., *Romeo și Julieta*, II, 2, 43 și urm.); pentru Richard numele devine de acum înainte singura realitate, iar procesul desprinderii de această „umbră" este lent și dramatic, sfîrșind cu meditațiile filozofic-poetice din scena închisorii (V, 5).

[1] Caroline Spurgeon, *Shakespeare's Imagery and what it tells us*, 1935, Cambridge University Press, 1965, p. 233.

Organic legată de evoluția lui Richard spre cunoaștere și autocunoaștere precum și spre starea poetică trăită efectiv este și evoluția sa ca *om de teatru* în dublă ipostază — de regizor și de actor.

Cît timp este încă pe tron, Richard este capabil să pună în scenă o piesă-în-piesă (atunci cind, cu premeditare, oprește duelul dintre Bolingbroke și Mowbray, I, 3), dar după prăbușire, viziunea sa scenică se restrînge la anticiparea rolului pe care noul regizor Bolingbroke îl va sili să-l joace („Să vorbim despre morminte, despre viermi și epitafuri" etc., III, 2, 145 etc.). Într-adevăr, dacă exceptăm episodul cu oglinda unde Richard se abate de la rolul impus,

„Scenele (inclusiv scena abdicării) în care Richard apare în a doua jumătate a piesei sînt regizate de Bolingbroke în sensul că puterea și hotăririle sale prescriu limitele acțiunilor lui Richard. ... Bolingbroke e tăcutul *régisseur* care intervine doar cînd și cînd pentru a modifica desfășurarea piesei."[1]

Mult mai pregnantă, desigur, este calitatea de actor a lui Richard, manifestată de-a lungul întregii piese:

„Istrionic pînă în măduva oaselor, el este veșnic absorbit de propriul său joc actoricesc, indiferent de rolul pe care se întîmplă să-l interpreteze. Sensibilitatea sa este extraordinară, dar ea nu se concentrează decît asupra propriei sale persoane. Nu e nici urmă de dragoste, milă sau admirație pentru altcineva. Față de sine însuși, manifestă din plin aceste trei sentimente. Egotismul său, dacă facem abstracție de faptul că se îmbină cu narcisismul și nu cu cruzimea, face casă bună cu acela al lui Richard al III-lea."[2]

Iar dacă în perioada sa de domnie, Richard joacă teatru față de alții (poate fi fățarnic pînă la duritate: bătrînului Gaunt îi arată compătimire cînd, de fapt, îi vrea moartea), ulterior interpretează — actor excelent ca aceia pe care îi va lăuda Hamlet — rolul propriei sale vieți zdruncinate din temelii:

„... pe lingă că este un poet și un visător, Richard este și actor; cunoaște cele mai subtile valori ale efectului teatral; fiecare nouă situație în care se află capătă printr-însul dimensiunile unui spectacol dramatic... Iar atunci cînd spunem că joacă în permanență, nu înseamnă că se preface sau că se mărginește să interpreteze un rol. Își susține rolul propriu

[1] Peter Ure, *Op. cit.*, pp. LXXIX-LXXX.
[2] John Wain, *Op. cit.*, p. 40.

cu toate implicațiile constrîngerii tragice de a suferi tot ceea ce îi pretinde scenariul."[1]

În monologul-sinteză din închisoare, Richard joacă „multe roluri": „Astfel joc eu într-o singură persoană rolul multor oameni / Și nici unul nu e mulțumit" (I, 5, 31 și urm.). Joacă „multe roluri", dar pe o scenă goală, în fața unei săli goale, singurul spectator fiind el însuși, el care ținea să fie „aplaudat" — ca orice actor vanitos, darămite ca rege! Observația compătimitoare făcută de York la începutul actului V concordă cu autozugrăvirea lui Richard ca actor:

„Tot așa cum la teatru privirile oamenilor / Se îndreaptă spre actorul care intră pe scenă, / După ce actorul precedent, foarte bun, se retrage,/ Tot astfel, socotind de prisos vorbăria acestuia, / Cu și mai mult dispreț, ochii oamenilor / L-au însoțit pe Richard. Nimeni nu a strigat „Dumnezeu să-l aibă în pază!" (V, 2, 23—28).

Iar îndepărtarea treptată a spectatorilor de „regele-actor" l-a făcut pe acesta să și-i creeze, însuflețind obiectele din jur, după cum observă F.E. Halliday:

„... în restriște Richard se adresează rareori oamenilor, vorbește lucrurilor, pămîntului, coroanei sau, mai bine zis, începe prin a le vorbi, dar cînd ele și-au îndeplinit menirea de a înjgheba o imagine, regele le uită în vălmășagul gîndului care se dezvoltă. Fantasticul duce în mod firesc la calambur și întocmai ca și Constance în *Regele Ioan*, el se agață de orice cuvînt sau expresie care îi oferă prilejul unei stranii înflorituri...

... Obiceiul lui Richard de a se adresa lucrurilor atrage inevitabil după sine „aberația patetică" (the pathetic fallacy), investirea obiectelor neînsuflețite cu sentimente omenești... Acest joc al fanteziei este... caracteristic pentru esența piesei *Richard al II-lea*.[2]

L. Levițchi

---

[1] W.H. Clemen, *Op. cit.*, p. 55.

[2] F.E. Halliday, *The Poetry of Shakespeare's Plays*, 1954, Duckworth, London, 1964, pp. 81—82.

NOTE

1 În Richard al II-lea Shakespeare prezintă aproximativ ultimii doi ani ai domniei acestui rege (1377—1399). Personajele şi evenimentele fiind bine cunoscute publicului englez din acea vreme, piesa s-a bucurat de mult succes.

2 Ducele de Lancaster, numit şi John of Gaunt, fiindcă se născuse în oraşul Ghent (Gand) din Flandra, era al 3-lea fiu al regelui Edward al III-lea. Shakespeare îl numeşte „bătrîn", în original, pentru a-l pune în contrast cu tinereţea nesocotită a lui Richard al II-lea. În 1398, cînd începe piesa, ducele are 58 de ani.

3 Henry Hereford, fiul cel mai mare al ducelui de Lancaster, şi, prin urmare, vărul regelui, este cunoscut în istorie sub numele de Henry Bolingbroke, deoarece se născuse în castelul Bolingbroke aparţinînd tatălui său, în comitatul Lincolnshire, în anul 1367. După abdicarea lui Richard al II-lea devine regele Henric al IV-lea.

4 Marea, ca element al naturii, nu dă ascultare chemărilor oamenilor.

5 Regele şi Bolingbroke, Ducele de Hereford, sînt într-adevăr veri drepţi. Termenul de „văr" este însă deseori folosit şi cînd un suveran se adresează unui alt suveran, unei rude apropiate sau chiar vreunui alt mare senior.

6 Bolingbroke ţine să precizeze că nu este condus de nici un fel de sentimente de ură personală împotriva lui Thomas Mawbray, ducele de Norfolk.

7 Conform obiceiurilor cavalereşti, provocarea la duel se făcea prin aruncarea la picioarele celui provocat a unei mănuşi sau mănuşi de fier sau chiar a unei glugi. Provocatorul se angaja astfel să întîlnească în arena pentru turniruri pe acela care ridica obiectul aruncat, acesta putînd fi însă şi un alt cavaler gata să lupte în locul celui provocat.

8 În textul original „nobles", monede de aur valorînd o treime de liră sterlină (6 şilingi şi 8 peni — livra avînd atunci 20 şilingi sau 240

peni; în prezent 1 liră = 100 peni). Opt mii de „nobili" reprezentau o sumă considerabilă pentru acele vremuri.
Ducele de Norfolk era comandantul garnizoanei engleze din orașul Calais, care aparținea pe atunci regelui Angliei.

9 Bolingbroke se referă la cei aproape optsprezece ani care trecuseră de la răscoala lui Wat Tyler, din 1381. În acel an, țăranii ocupară Londra timp de trei zile jefuind și dînd foc caselor unor mari seniori. Regele Richard avînd atunci numai 14 ani se oferi să asculte doleanțele țăranilor și să stea de vorbă cu Wat Tyler, dar, cînd acesta veni în fața regelui, fu ucis prin trădare, după care oastea țăranilor se risipi, numeroși capi ai răscoalei fiind apoi urmăriți și spînzurați.

10 Ducele Mowbray primise în paza sa pe Thomas de Woodstock, Duce de Gloucester (Gloster), fratele mai mic al ducilor de Lancaster și de York și prin urmare unchiul regelui Richard și el.
Gloucester, care fusese arestat fiind acuzat de complot împotriva lui Richard, murise în anul precedent (septembrie 1397) în împrejurări neclare, motiv pentru care se răspîndise zvonul că fusese ucis din porunca regelui, fiind înăbușit în pat. Prin acuzația pe care o aduce lui Mowbray, Bolingbroke îl acuză, indirect, și pe Richard de moartea lui Gloucester. Faptul că și-ar fi însușit banii primiți pentru plata oastei și că regele nu se sesizează de aceasta, apare ca o plată a lui Mowbray pentru crima săvîrșită.

11 Conform legendei biblice cei doi frați Cain și Abel, fiii lui Adam, aducînd jertfe lui Dumnezeu, jertfa lui Abel a fost bine primită spre deosebire de cea a lui Cain. Înfuriat, acesta și-a ucis fratele și atunci Dumnezeu i-a spus lui Cain că sîngele lui Abel îl strigă cerîndu-i răzbunare. În mod asemănător Bolingbroke declară că sîngele unchiului său ucis îi cere lui să-l răzbune, ca rudă foarte apropiată.

12 Regele manifestă unele rezerve față de legătura sa de rudenie cu Bolingbroke folosind perifraza „fiul unchiului meu bun" ca fiind mai îndepărtat decît „vărul meu bun".

13 Prima soție a lui Richard al II-lea, Anna de Boemia, a murit în anul 1394, iar în anul următor, 1395, Norfolk a fost trimis în Franța, împreună cu ducele de Rutland (personajul ducele de Aumerle, fiul ducelui de York și văr al regelui, din piesa de față), pentru a fixa căsătoria lui Richard cu Isabel, fiica regelui Franței, Carol al VI-lea, și a o însoți la Calais. Călătoria costase 300.000 mărci, — o sumă considerabilă.

14 Norfolk respinge acuzația că l-ar fi ucis pe Gloster, personal. Recunoaște însă că nu și-a îndeplinit datoria, în sensul că nu l-a îngrijit astfel încît să nu dea ocazie la nici un fel de bănuieli. Unii dintre cronicarii timpului și dintre comentatorii piesei consideră că Nor-

folk a amînat cît a putut executarea ducelui, decapitîndu-l în cele din urmă sau trimițînd asasinii noaptea în încăperea unde era deținut Gloster. Faptele nu s-au putut stabili exact din punct de vedere istoric.

15 Norfolk își recunoaște de asemeni vina de a fi vrut să ucidă, într-o ambuscadă, pe John Gaunt ducele de Lancaster, tatăl lui Bolingbroke, dar adaugă că ducele l-a iertat pentru aceste gînduri ucigașe.

16 Conform regulilor practicii medicale din acea vreme, tratamentul prin flebotomie (sîngerare) avea loc numai în anumite perioade de timp, cunoscute de doctori sau publicate în almanahuri și legate de horoscopul pacientului.

17 Regele, dezaprobînd duelul, ordonă celor doi adversari să-și restituie reciproc mănușile, respingînd astfel provocările. Referirea la leu și leopard este legată de faptul că regele are ca armoarii, pe scutul său, imaginea unui leu, iar Norfolk poartă pe creasta coifului un leopard auriu.

18 La 17 septembrie.

19 Lordul mareșal avea atribuția de a se îngriji de procedura duelurilor judiciare.

20 Din cei șapte fii ai lui Edward al III-lea patru muriseră de moarte naturală. Al cincilea, Gloucester, pierise din porunca regelui, după cum afirmă ducesa de Gloucester și Gaunt în scena de față.

21 În mod obișnuit, încă din epoca preelisabetană, arborele de familie era înfățișat ca un copac avînd imaginea fondatorului la rădăcină și imaginile descendenților așezate pe ramurile copacului.

22 Aluzia este la cele trei Parce din mitologia clasică, la care Shakespeare face adeseori aluzie (de ex. în *Visul unei nopți de vară)*. Una toarce firul vieții, alta îl înfășoară pe fus și alta îl taie. Aici fiind vorba de un arbore, ceea ce se tăia sînt ramurile.

23 Gaunt exprimă aici doctrina politică universală proclamată în epoca Renașterii, conform căreia regele era reprezentantul lui Dumnezeu pe pămînt și nu avea de dat socoteală pentru faptele sale decît înaintea lui Dumnezeu. Putem presupune că Shakespeare se raliază indirect acestei doctrine, prin spusele lui Gaunt, pentru a-și salva piesa față de autorități, care nu puteau privi cu ochi buni reprezentarea detronării unui rege, deși fapt istoric.

24 Ducele Edmund de York era al 4-lea fiu al lui Edward al III-lea.

25 Sau Pleshy, reședința din acea vreme a ducilor de Gloucester, în comitatul Essex, lîngă Felstead, la sud-est de Londra.

26 Întrucît combatanții apăreau îmbrăcați în armură, iar coifurile, deși cu vizoarele ridicate, le acopereau fața, identificarea lor făcea parte din ceremonialul duelurilor.

27 Ospățul englez se încheia cu dulciuri alese și bogate, care se întreceau să apară ca produse ale unei înalte arte culinare.

28 Invocînd pe Sfîntul Gheorghe, sfîntul patron al Angliei, Bolingbroke își consideră cauza pentru care luptă ca însăși o cauză a Angliei. Un istoric francez afirmă chiar că pe scutul lui Bolingbroke era o cruce roșie, la fel ca aceea de pe scutul Sfîntului Gheorghe, cum apare în vitraliile bisericilor.

29 Lordul Mareșal măsura lăncile înainte de a începe lupta, pentru a se asigura că au aceeași lungime.

30 Regele întrevede posibilitatea ca rezultatul duelului să ducă la declanșarea unui război civil.

31 Norfolk avea de fapt numai 33 de ani în 1398.

32 Alăuta la care se referă Norfolk era un instrument cu trei pînă la șase strune, pe care se cînta cu arcușul.

33 Regele cere celor doi surghiuniți să jure cu mîna pe spada lui că vor respecta jurămîntul de a nu unelti nimic împotriva lui, din străinătate, lama spadei și apărătoarea mînerului formînd împreună o cruce, astfel încît jurămîntul era considerat perfect sacru.

34 Versurile stichomitice care urmează (constînd din dialoguri, în care fiecare din cei doi interlocutori rostește cîte un singur vers), sînt considerate de către John Dover Wilson — unul din comentatorii de mare prestigiu ai lui Shakespeare — ca fiind folosite aci pentru a da un aspect de convorbire banală dialogului dintre tată și fiu, din scena de față, pentru a ascunde astfel sentimentele adînc dureroase, care îi încearcă — o trăsătură puternică, adaugă Wilson, a caracterului englez. Versurile stichomitice apar în teatrul clasic grec și au fost mult timp prețuite ca ornament stilistic de mare calitate.

35 Conform obiceiului timpului ucenicii își petreceau un an și chiar mai mulți călătorind prin diferite locuri, pentru a-și perfecționa meseria, mai înainte de a-și înființa atelierul propriu.

36 Reședința la Londra a Episcopului de Ely.

37 Cronicarul Stowe relatează într-adevăr că Richard al II-lea iubea fastul; Shakespeare, însă, îi atribuie moda elisabetană (n. tr.).

38 Marte, zeul războiului la romani, nu putea decît să îndrăgească o țară care dăduse lumii acelor timpuri un mare număr de cavaleri cunoscuți în întreaga Europă pentru faptele lor de arme, îndeosebi participarea la cruciade (deși Anglia avea a se teme cel mai puțin de arabi și mai tîrziu de turci). Henric al IV-lea va făgădui, dealtfel, să pornească și el într-o cruciadă.

39 Pentru a-și procura banii, necesari atît luxului extravagant al curții sale cît și expediției în Irlanda, Richard vînduse la mezat drepturile de a percepe impozitele cuvenite regelui. În felul acesta el realiza

impozitele anticipat, dar bineînțeles, sume substanțial mai mici decît impozitele ce se încasau efectiv de către aceia care îi cumpăraseră drepturile.

40 Zeul mărilor în mitologia romană (Poseidon la greci), avînd puterea să dezlănțuie furtunile pe mare.

41 Regina Isabel avea numai zece ani cînd se desfășura acțiunea din scena de față. Căsătoria ei cu Richard fusese un act politic, cu doi ani mai înainte, cînd era în vîrstă de opt ani. Shakespeare se conduce însă, în piesa sa, după poemul „Războaiele civile" (publicat în 1595), al poetului Daniel, în care Regina Isabel este înfățișată ca o femeie matură.

42 Adjectivul „gaunt" are sensul de firav, slăbănog — în limba engleză (n. tr.).

43 Richard și Gaunt folosesc versuri stichomitice pentru exprimarea unei altercații foarte viguroase, în cazul de față (vezi nota 34).

44 Adică Edward al III-lea, Richard fiind fiul primului fiu al regelui, numit tot Edward, și Principe al Țării Galilor, supranumit „Prințul Negru" în vremea luptelor din Franța din cadrul „Războiului de 100 de ani". A murit la vîrsta de 46 ani, nemaiajungînd să domnească.

45 Conform legendei populare pelicanul își rupe cu ciocul pieptul pentru a-și hrăni puii cu sîngele său.

46 Denumire dată pedestrașilor irlandezi înarmați ușor.

47 Aluzie la legenda izgonirii viperelor din Irlanda de către Sfîntul Patrick, patronul Irlandei.

48 În timpul exilului său în Franța, Bolingbroke căutase să ia în căsătorie pe o vară a regelui Franței, dar în urma intervenției lui Richard, regele Franței, care era socrul lui Richard, nu a autorizat căsătoria.

49 În original, „His livery" — actul prin care regelui i se face cunoscut că moștenitorul este apt a lua în primire moștenirea sa (n.tr.).

50 În original „benevolences" (plocoane). Prin glasul lui Willoughby, Shakespeare îl acuză pe Richard că ar fi introdus sistemul unor daruri silite, în bani, făcute regelui, sistem de fapt inaugurat mai tîrziu, de regele Edward IV de York (1461—1483).

51 În 1396 Richard a cedat portul Brest, în peninsula Bretagne (în nord-vestul Franței), ducelui de Bretagne, fapt care a constituit motivul conflictului dintre rege și unchiul său, ducele de Gloucester.

52 Prin confiscarea averii ducelui de Lancaster, Richard l-a deposedat de drepturile sale legitime pe Bolingbroke, deoarece surghiunirea temporară (și chiar pe viață) nu implica și confiscarea bunurilor prezente și viitoare ale aceluia pedepsit.

53 Mic port în Bretagne.

54 Mic port în estuarul Humber, în nordul Angliei. În secolul XIV era foarte important. A fost însă, cu timpul, micşorat de nisipul adus de maree, pierzîndu-şi astfel importanţa.

55 Contele de Worcester, fratele lui Northumberland, era intendent (steward) al Casei Regale, aşa că frîngerea toiagului său era un gest însemnînd că părăseşte această funcţie.

56 York poartă desigur un colan de fier în jurul gîtului, ceea ce era un privilegiu al militarilor, cînd apăreau îmbrăcaţi în haine civile.

57 York îi dă slujitorului inelul cu pecetea sa pentru a putea dovedi ducesei de Gloucester că aducătorul a fost trimis de el.

58 Expresii proverbiale.

59 Henry Percy, supranumit Hotspur, era de fapt cu doi ani mai în vîrstă decît Bolingbroke. El e prezentat aici ca foarte tînăr pentru a corespunde situaţiei în care se găseşte în piesa *Henric al IV-lea*, partea I, în care apare ca fiind de o vîrstă cu fiul lui Bolingbroke, prinţul Hal.

60 Bolingbroke subliniază că s-a întors în Anglia în calitate de Duce de Lancaster, ca moştenitor al tatălui său, nemaifiind, prin urmare, ducele de Hereford, care fusese exilat, cu doi ani mai înainte; — aşadar, se putea întoarce în Anglia fără permisiunea regelui.

61 Edward (tatăl lui Richard al II-lea), supranumit Prinţul Negru, din cauza armurii sale negre, fusese în mare primejdie în bătălia de la Crecy (1346). Deşi avea numai 16 ani s-a purtat deosebit de vitejeşte, primind pentru aceasta pe cîmpul de luptă, titlul de cavaler. A murit cu un an înaintea regelui, tatăl său, rămînînd însă în istoria Angliei ca unul dintre cei mai de seamă eroi ai ţării, pentru faptele sale de arme şi în special victoria de la Poitiers (1356), în care a făcut prizonier pe însuşi regele Franţei, Jean al II-lea (vezi nota 44).

62 Conform credinţei populare, plină de superstiţii, a poporului din Wales, semnele cereşti neobişnuite prevesteau întotdeauna căderea unor principi sau oameni de seamă.

63 Aluzie la gestul guvernatorului roman Ponţiu Pilat, care s-a spălat pe mîini în public atunci cînd l-a condamnat pe Iisus Hristos să fie răstignit.

64 Reşedinţele nobililor aveau deseori reprezentate pe vitralii blazoanele familiilor respective.

65 Comandantul velşilor, Owen Glendowner sprijinea pe Richard şi era ostil lui Bolingbroke, luptînd în continuare contra acestuia din urmă şi după ce devenise rege (vezi piesa *Henric al IV-lea*, Partea I). Istoria nu atestă însă nici o ciocnire armată între cei doi, în anul 1399, cînd are loc scena de faţă, Henric pornind asupra lui Glendowner abia în anul următor, după ce luase coroana.

66 Barkloughly este de fapt castelul Harlech din Wales, al cărui nume fusese greşit transcris în cronica lui Holinshed, de unde a luat Shakespeare numele castelului.

67 Comparîndu-se cu soarele Richard asemuieşte absenţa sa, fiind plecat în Irlanda, cu poziţia soarelui la antipod.

68 Cîteva momente mai înainte Salisbury vorbise de douăsprezece mii de oşteni velşi, care se risipiseră crezîndu-şi regele mort; iar acum Richard vorbeşte de douăzeci de mii, ceea ce apare ca o contradicţie. Probabil însă că Richard se referă la totalul oştenilor pe care l-ar fi avut împreună cu englezii pe care îi avea deja în jurul său.

69 Arborele tisă era considerat de două ori blestemat deoarece boabele îi sînt otrăvitoare, iar din lemnul său se confecţionează arcuri, care aduc moartea.

70 Comparaţia se referă la legenda foarte populară în Anglia potrivit căreia un călător găsind în drumul său un şarpe îngheţat l-a pus în sîn pentru a-l încălzi. Îndată însă ce s-a dezmorţit, şarpele l-a muşcat şi ucis pe binefăcătorul său.

71 Iuda este apostolul care l-a trădat pe Iisus Hristos soldaţilor romani veniţi să-l aresteze. Cuvîntul „iudă" a ajuns apoi sinonim cu „trădător" în lumea creştină.

72 Conform credinţei medievale furtunile cu fulgere şi tunete se datorau ciocnirilor dintre foc şi apă în ceruri.

73 Pentru publicul englez cuvintele lui Richard apăreau ca profetice deoarece origina războaielor celor două roze (între Casa de York şi Casa de Lancaster, în perioada 1455—1483) se găseşte în detronarea lui Richard al II-lea şi luarea coroanei Angliei de către Henric Bolingbroke.

74 Northumberland se referă la mormîntul lui Edward al III-lea aflat în catedrala Westminster, bunicul lui Richard şi Bolingbroke. A jura pe mormîntul unui înaintaş însemna un legămînt deosebit de sacru.

75 În mitologia clasică Phaeton era fiul lui Helios, zeul soarelui. După repetate rugăminţi reuşi să capete permisiunea tatălui său de a-i conduce carul timp de o zi. Neputînd însă struni caii, aceştia se apropiară atît de mult de pămînt încît carul ameninţa să-l pîrjolească. Pentru a salva omenirea Zeus îl lovi pe Phaeton cu trăsnetul său, prăbuşindu-l la vărsarea în mare a rîului Po (Italia). Surorile lui Phaeton, care înhămaseră caii, au fost transformate în plopi, iar lacrimile lor în chihlimbar.

76 De fapt, atît Richard cît şi Bolingbroke erau de o vîrstă, avînd treizeci şi trei de ani.

77 Conform legendei biblice Adam a fost nu numai primul om dar şi primul grădinar, aşa după cum apare şi în unele proverbe engleze.

78 Printr-o coincidență nefastă pentru Richard, reconstruirea sălii Westminster Hall a fost începută, conform ordinelor sale, în 1397 și terminată în 1399, în preajma evenimentelor din ultimele acte ale piesei de față. Ca urmare, prima ședință a parlamentului în acest nou edificiu a fost aceea în care Richard a renunțat la coroana Angliei în favoarea lui Bolingbroke.

79 Spadele, în sensul armelor folosite în duel pentru a împunge adversarul (în original „rapier"), au fost introduse în Anglia abia în vremea lui Shakespeare, adică aproape la două sute de ani după evenimentele din piesa de față. Spada se deosebește și de floretă și de sabie.

80 Conform unui verset din Biblie, sufletele celor binecuvîntați se odihnesc, în ceruri, în brațele lui Avraam.

81 În cele ce urmează, Shakespeare expune prin cuvintele Episcopului de Carlisle doctrina regalității de drept divin. Atitudinea dramaturgului se poate datora și dorinței de a liniști autoritățile de cenzură și represiune din vremea sa, dat fiind că piesa pune problema silirii unui rege să abdice.

82 Golgota era înălțimea de lîngă Ierusalim unde avea loc răstignirea condamnaților și unde a fost prin urmare răstignit și Iisus Hristos. Cuvîntul înseamnă „craniu" și este precizat în Biblie ca fiind locul craniilor morților.

83 Vezi nota 63.

84 Unii comentatori ai textului shakespearian văd în aceste cuvinte o aluzie la faptul că dușmanii lui Richard răspîndiseră zvonul că acesta nu ar fi fost fiul Prințului Negru, ci al unui amant al soției acestuia.

85 În original, un calambur. Bolingbroke zice: *Go some of you, convey him to the tower*. Iar „convey" înseamnă și „a conduce" și a trage pe sfoară" (n. tr.).

86 Abdicarea lui Richard al II-lea a avut loc la 29 septembrie 1399 iar încoronarea lui Henric al IV-lea la 13 octombrie, același an, prin urmare nu imediat după abdicare.

87 Conform legendei transmise de-a lungul secolelor și relatată de numeroși scriitori din timpul Renașterii, Turnul Londrei a fost construit, într-o primă formă (radical schimbată de William Cuceritorul, după 1066), de către Iuliu Cezar, care a făcut două debarcări în Anglia în anii 55 și 54 î.e.n. Regina îl numește „rău durat" din cauza folosirii lui ca închisoare și loc de execuții.

88 Troia era în vremea Renașterii simbolul unei măreții căzută în ruine, din care nu mai rămăsese decît conturul zidurilor sale, care amintea un trecut glorios. În mod asemănător Richard mai păstrează numai

forma a ceea ce a fost cînd era rege. Memoria Troiei era vie în cultura Renaşterii engleze datorită în acelaşi timp şi legendei potrivit căreia Londra ar fi fost construită pentru prima oară de refugiaţi troieni ajunşi în Anglia după căderea Troiei (1184 î.e.n.). Aceştia i-au dat numele de Troinovant (după cum afirmă poetul modern Henry Newbolt, citat de comentatorul lui Shakespeare Peter Ure).

89 Comparaţia monarhului cu leul era ceva obişnuit în literatura epocii lui Shakespeare.

90 Referire la obiceiul biblic de exprimare a căinţei şi jelaniei prin acoperirea capului cu cenuşă.

91 În original *a rightful king* = un rege legitim, care a moştenit tronul (n. tr.).

92 Adică la castelul Pontefract, în Yorkshire.

93 Regina Isabel nu a fost trimisă imediat înapoi în Franţa, după detronarea lui Richard, aşa după cum reiese din mesajul adus de Northumberland. Dimpotrivă, a fost reţinută încă mult timp în Anglia, deoarece englezii au căutat să întîrzie cît mai mult restituirea dotei la care erau obligaţi conform contractului de căsătorie. Cronicarul francez Froissart spune însă că Henric Bolingbroke a trimis înapoi în Franţa, imediat ce a luat coroana, pe toţi slujitorii francezi ai Isabelei.

94 Sărutul era un act care făcea parte obligatorie din ceremonialul căsătoriei.

95 Ducesa se referă la Richard şi Bolingbroke pe care îi numeşte veri, deşi îi erau nepoţi, fiind nepoţii soţului său. Termenul „veri" era folosit într-un sens foarte larg pe atunci, desemnînd şi rude de alt rang (vezi nota 5).

96 În vremea lui Shakespeare era obiceiul ca la anumite festivităţi, cu ocazia procesiunilor regale sau la întîmpinarea unor oaspeţi regali, să se împodobească faţadele caselor cu perdele pictate, avînd pe ele figuri omeneşti din gura cărora ieşeau scrise saluturi şi cuvinte de slavă la adresa înalţilor oaspeţi.

97 Din punct de vedere istoric, teatrele au apărut în Anglia abia în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

98 Ducii de Aumerle, de Surrey şi de Exeter au fost deposedaţi de titlurile lor, îngăduindu-li-se să-şi păstreze numai pe acelea inferioare, de conţi (de Ruthland, Kent şi Huntington), fiindcă au fost dintre curtenii cei mai apropiaţi şi mai devotaţi ai lui Richard (n.tr.).

99 Aluzie la nobilii, diferiţi de cei de pînă atunci, care se îngrămădeau în jurul noului rege, căutînd să-i cîştige favorurile şi constituind o nouă curte regală.

100 În evul mediu și în epoca Renașterii și chiar și mai tîrziu, peceţile scrisorilor, contractelor și documentelor oficiale nu erau aplicate direct pe acestea, ci pe o panglică de pergament — atașată documentului respectiv.

101 York respinge explicaţia oferită de ducesă în sensul că fiul lor probabil contractase un împrumut, întrucît, în acest caz zapisul respectiv ar fi trebuit să fie în mîinile creditorului și nu ale lui Aumerle.

102 Faptul că fiul lui York a intrat într-o conspiraţie împotriva noului rege arată îndeplinirea celor prevăzute de Episcopul de Carlisle, în sensul începerii unor lupte fratricide în Anglia în urma detronării lui Richard (v. act. IV, sc. 1). Dealtfel împărţirea în două tabere apare în însăși familia regelui.

103 Anacronism. La data aceea, prinţul Hal, fiul lui Henric al IV-lea, abia împlinise doisprezece ani, deci nu se putea afla în banda de cheflii a lui Sir John Falstaff, cum vom afla mai tîrziu din cele două părţi ale piesei *Henric al IV-lea*. Prinţul e viitorul Henric al V-lea. Conform legendelor curente privitoare la tinereţea sa, prinţul își petrecea timpul în chefuri prin tavernele din Londra (n.tr.).

104 Vezi nota 70.

105 Rostind cuvîntul „cerșetoare", Ducesa de York îi reamintește lui Bolingbroke de balada „Regele Cophetua și cerșetoarea", în care acest rege, din Africa, după ce arătase întotdeauna o indiferenţă absolută pentru toate femeile, sfîrșește prin a se îndrăgosti de o cerșetoare, pe care o face regina lui. Cum baladele populare erau considerate în acea vreme ca încercări literare inferioare, care stîrneau numai hazul, cuvintele lui Bolingbroke constituie o trecere de la situaţia încordată, provocată de dezvăluirea conspiraţiei lui Aumerle, la o atmosferă de destindere, creată de referirea glumeaţă pe care i-o ocazionează cuvintele cu care i se adresează ducesa.

106 *Pardonnez moy (moi)* se folosea cu două sensuri; și acela de „scuzaţi-mă" și cu acela de „îmi pare foarte rău (dar trebuie să vă refuz)".

107 Bolingbroke se referă la Contele de Huntington, soţul surorii sale Elisabeta, care făcea și el parte din conspiraţia de la Oxford.

108 Referire la parabola biblică după care „mai lesne este să treacă cămila prin urechile acului decît să intre un bogat în împărăţia lui Dumnezeu".

109 Unii comentatori văd în rîndurile care urmează aceeași idee exprimată de Jacques în celebrul său monolog din *Cum vă place* (act. II, sc. 7).

110 Aluzie la figurina, de multe ori comică, de pe orologiile din vechime, care bătea sferturile de oră.

111 Numele armăsarului arab al lui Richard, originar din Berberia (Africa de Nord), pe care il incălecase Bolingbroke în cadrul alaiului încoronării.

112 La curte exista întotdeauna un servitor care gusta din toate mîncărurile aduse regelui la masă, pentru a se constata dacă erau otrăvite sau nu.

113 Richard se referă la Bolingbroke numai ca duce de Lancaster.

114 Richard al II-lea se născuse la Bordeaux (Franța).

115 Conform legendei biblice, Cain a fost condamnat să rătăcească peste tot pămîntul, toată viața, ca pedeapsă pentru uciderea fratelui său, Abel (vezi nota 11).

V. Ștefănescu-Drăgănești

VISUL UNEI NOPŢI DE VARĂ

Traducere de DAN GRIGORESCU

PERSOANELE

THESEU, ducele Atenei
EGEU, tatăl Hermiei
LYSANDER, DEMETRIUS — îndrăgostiţi de Hermia
PHILOSTRAT, maestru de ceremonii la curtea lui Theseu
GUTUIE, dulgher
BLÎNDU, tîmplar
JURUBIŢĂ, ţesător
FLAUT, cîrpaci de foale
BOTIŞOR, căldărar
SUBŢIRELU, croitor

HIPOLITA, regina amazoanelor, logodnica lui Theseu
HERMIA, fiica lui Egeu, îndrăgostită de Lysander
HELENA, îndrăgostită de Demetrius
OBERON, regele zînelor
TITANIA, regina zînelor
PUCK, zis şi Robin-Băiat-Bun
FIR-DE-PĂIANJEN, MĂZĂRICHE, FLUTURAŞ, BOB-DE-MUŞTAR — zîne

Alte zîne şi spiriduşi din alaiul lui Oberon şi al Titaniei.
Suita lui Theseu şi a Hipolitei.
Acţiunea se petrece la Atena şi într-o pădure din apropierea oraşului.

ACTUL I

SCENA 1

Atena. O încăpere în palatul lui Theseu. Intră Theseu, Hipolita, Philostrat și suita.

THESEU[1]: Cu pas grăbit, frumoasă Hipolita,
Se-apropie al nunții noastre ceas.
Vor trece patru zile[2] fericite
Ce vor aduce iar o lună nouă[3].
Dar luna veche scade-atît de-ncet
Și împlinirea dorului mi-amînă,
Precum o mumă vitregă sleiește
Averea-ntreagă-a fiului nevîrstnic![4]

HIPOLITA: Dar zilele se vor topi în noapte,
Și cele patru nopți vor face timpul
Să lunece asemeni unui vis.
Și luna, arc de argint, se va-ncorda
Să lumineze noaptea nunții noastre.

THESEU: Mergi, Philostrat[5], și-ndeamnă la petreceri,
Întreaga tinerime din Atena.
Trezește duhul viu al veseliei
Și dă tristețea-n seama-ngropăciunii:
Nu-i oaspe potrivit serbării noastre.

(Iese Philostrat.)

Te-am cucerit cu spada, Hipolita[6],
Și dragostea ți-am cîștigat-o-n lupte,
Dar vreau să-mi fii mireasă-n bucurie,
În falnice și vesele serbări.

(Intră Egeu, Hermia, Lysander și Demetrius.)

EGEU: Fii fericit, slăvite crai, Theseu!

THESEU: Preabunule Egeu, îți mulțumesc!
Ce vești aduci?

EGEU: Cu sufletul mîhnit,
De Hermia venit-am să mă plîng.
Demetrius, apropie-te! Doamne,
Pe-acesta l-am ales să-i fie soț.
Lysander, te apropie! Acesta,
Stăpîne bun, mi-a fermecat copila.
Căci tu, Lysander, stihuri dulci i-ai scris
Și i-ai trimis zăloage de iubire,
Și la fereastra ei, în nopți cu lună,
I-ai îngînat, cu glasu-ți mincinos,
Cîntări ale iubirii mincinoase.
Și cu inelele din părul tău,
Cu giuvaeruri, flori și cu zorzoane,
Tot soiul de nimicuri și cofeturi
(Soliile dușmanului puternic
Al tinereții), cu acestea toate
Tu i-ai furat și inima și visul,
Schimbînd în oarbă îndărătnicie
Supunerea ce-mi datora. Slăvite,
De n-o să-l vrea aici, în fața voastră,
Pe cel ce l-am ales să-i fie mire,
Voi cere, după legile Atenei
Ce-mi dau asupra ei destule drepturi,
Sau s-o cunun cu tînărul acesta,
Sau morții să o dau, cum spune legea[7].

THESEU: Tu, Hermia, ce spui? Să cugeți bine!
Să-l socotești pe tatăl tău un zeu:
Căci frumusețea el ți-a zămislit-o.
Tu ești asemeni unui chip de ceară
Pe care el l-a plămădit și poate
Ori să-l păstreze-ntreg, ori să îl strice.
Demetrius e-un tînăr plin de haruri.

HERMIA: Lysander e la fel.

THESEU: Nu mă-ndoiesc.
Avînd de partea sa pe tatăl tău,
Mai plin de haruri este celălalt.

HERMIA: Cu ochii mei aș vrea să vadă tata.

THESEU: Mai bine-ar fi ca ochii tăi să vadă
Cu mintea lui[8].

HERMIA: Iertare cer, stăpîne,
Dar nu știu ce putere mă îndeamnă

Să fiu cutezătoare și să-nfrîng
Sfiala ce m-ar fi oprit a-mi spune
Întregul gînd aici, în fața voastră;
Plecată, însă, rogu-vă, mărite,
Dezvăluiți-mi răul ce m-așteaptă
De nu-l iau pe Demetrius de soț.

THESEU: Vei fi sau dată morții, sau gonită
Pe veci dintre făpturile-omenești.
Deci, Hermia, întreabă-ți tinerețea,
Dorințele și sîngele năvalnic:
Vei fi în stare, înfruntîndu-ți tatăl,
Să-mbraci veșmîntul aspru-al schivniciei,
Închisă-ntr-o chilie-ntunecată
Să-nalți în cinstea lunii reci și sterpe[9]
Tînguitoare cîntece de slavă?
De trei ori fericite sînt acelea
Ce, stăpînind al sîngelui îndemn,
Urmează-alaiul sfintelor fecioare.
Dar pe pămînt e mult mai fericit
Un trandafir ce-și dăruie mireasma,
Decît cel ce-n sihastră bucurie
Trăiește, crește, și-apoi se usucă,
Vegheat de feciorelnicii săi spini.

HERMIA: Ca el vreau să trăiesc și să mă sting,
Decît să-mi fie trupul prihănit
Purtînd povara unui jug nevrednic:
Nu! Inima nu-l vrea stăpîn pe-acesta.

THESEU: Îți dăm răgaz să te gîndești mai bine:
Cînd luna nouă va pecetlui
Nuntirea mea cu draga-mi Hipolita,
Tu, fiică răzvrătită, vei muri
Sau vei primi să te măriți cu-acela
Pe care tatăl tău ți l-a ales,
Sau ascultare vei jura Dianei,
Unindu-te pe veci cu schivnicia.

DEMETRIUS: O, Hermia, supune-te! Lysander,
Părelnice sînt drepturile tale,
Iar ale mele-s legiuite-n totul.

LYSANDER: Pe tine te-ndrăgește tatăl ei,
Însoară-te cu el și lasă-mi mie
Pe Hermia, că ea mă-ndrăgește.

EGEU: Îți rîzi de noi! Da, eu i-am dat iubirea,
Și tot ce am iubirea-i dă în dar.
Cum fata e a mea, i-o dăruiesc.

LYSANDER: Măria-ta, de neam sînt ca și el,
Nu-s mai sărac, mai caldă mi-e iubirea.
Și nici în însușiri nu-s mai prejos,
(Ba, poate-l și întrec). Un lucru, însă,
E mai de preț decît aceste vorbe:
Eu, numai eu i-s drag acestei fete.
De ce, dar, dreptul meu să nu mi-l apăr?
Demetrius, i-o spun acum în față,
Pe mîndra fiică-a lui Nedar, Helena,
Cu vorbe-amăgitoare-a fermecat-o.
Sărmana, ea-l adoră ca pe-un idol
Pe omu-acesta crud și nestatornic[10].

THESEU: Mărturisesc, am auzit acestea
Și vrut-am pe Demetrius să-l chem.
Împovărat de treburile mele,
Uitat-am gîndu-acesta. Hai, Egeu!
Demetrius, să vii și tu cu noi.
Vreau să vă dau o tainică poruncă.
Tu, Hermia, cu tine însăți luptă
Și te supune vrerii părintești;
Altminteri, legea aspră din Atena
(Pe care n-avem dreptul s-o-mblînzim)
Sau morții te va da, sau schivniciei.
Să mergem, Hipolita, draga mea.
Urmați-ne, Demetrius, Egeu!
Ne sînteți amîndoi de trebuință
La sărbătoarea noastră; vă voi spune
O taină care, știu eu, vă privește.

EGEU: Cu dragoste supusă vă urmăm.

(Ies Theseu, Hipolita, Egeu, Demetrius și suita.)

LYSANDER: De ce e draga mea atît de palâ
Și rozele-n obraji au vestejit?

HERMIA: Au însetat de ploaia care-adastă
Din ochii-mi întristați să se reverse.

LYSANDER: Din cîte știu, din cîte-am auzit
Sau am citit vreodată în istorii,
Nicicînd nu-i dat iubirii-adevărate
Să curgă lin și fără tulburare;
Sau se ivesc nepotriviri de rang...

HERMIA: Ce chin! Cel mic legat de cel înalt!
LYSANDER: Sau vîrsta nu le e deopotrivă...
HERMIA: Ce trist! Bătrîni uniți cu tinerețea!
LYSANDER: Sau cei din jur în locul tău aleg...
HERMIA: Ce iad! Cu ochii altuia s-alegi!
LYSANDER: Sau cînd iubirea-n toate-i potrivită,
Războaie, molimi, moartea o-mpresoară
Și o preschimbă-n zvon nedeslușit,
Fugar precum o umbră, scurt ca visul,
Asemeni unui fulger care-n beznă
Dezvăluie și cerul și pămîntul,
Dar pîn'să strigi: „Privește!“, s-a și stins,
Și l-a-nghițit pe veci gîtlejul nopții:
Tot ce lucește e sortit pieirii.

HERMIA: Dacă-i aceasta legiuirea soartei,
Să aibă parte dragostea de chin,
Să îndurăm ursita împăcați.
Iubirea e-mpletită cu durerea,
Cum e și cu suspinul și cu visul,
Cu lacrima, cu gîndul, cu dorința.

LYSANDER: Cuminte sfat! Ascultă, deci, iubito:
Am o mătușă văduvă, bogată,
Ce niciodată n-a avut copii,
De-aceea mă iubește ca pe-un fiu.
Ea stă la șapte leghe[11] de oraș;
Acolo ne putem căsători
La adăpost de legile Atenei.
Deci, de ți-s drag, cum spui, te furișează
Din casa părintească mîine noapte,
Și vino-n codru, unde te-am văzut
Odată, cînd veniseși cu Helena
S-aduceți slavă zorilor de mai[12].
Acolo te voi aștepta.

HERMIA: Lysander,
Pe arcul cel mai tare al lui Amor,
Și pe săgeata lui cu vîrf de aur[13]
Și pe-al lui Venus porumbel preasfînt[14],
Pe-al inimilor rodnic legămînt,
Pe rugul ce pe Dido mistuit-a
Cînd Eneas și-a părăsit iubita[15],
Pe jurămîntul care mai ales
Bărbații l-au călcat atît de des,
La ceasul hotărît îți jur că vin,

Fără să șovăi cîtuși de puțin[16].

LYSANDER: Să-ți ții cuvîntul... Iat-o pe Helena!

(Intră Helena.)

HERMIA: Să fii de zei, frumoaso, ocrotită!

HELENA: O, lasă vorba-aceasta nerostită!
Demetrius pe tine te socoate,
Frumoasă, mai frumoasă decît toate[17].
Sînt stele[18] ochii-ți, glasul tău îmbie
Mai dulce ca un tril de ciocîrlie
Pe care îl ascultă un cioban
Cînd grînele se leagănă în lan,
Și păducelul se îmbracă-n floare.
Vai, frumusețea nu-i molipsitoare!
Nici glasul dulce, nici privirea ta,
Nici pletele nu ți le pot lua.
Aș vrea să dau în dar întreg pămîntul
(Doar pe Demetrius al meu păstrîndu-l),
Primind în schimb întreaga-ți frumusețe.
Vreau de la tine ochii mei să-nvețe
Ce vrăji cu meșteșug țes ochii tăi
Robindu-i ale inimii bătăi.

HERMIA: Mă-ncrunt și-i sînt din ce în ce mai dragă[19]

HELENA: Surîsul meu ar vrea să te-nțeleagă.

HERMIA: I-arunc mustrări, iubirea mi-o dă el.

HELENA: O, rugile nu îl clintesc defel.

HERMIA: Eu îl urăsc, el tot îmi iese-n cale.

HELENA: Eu îl iubesc, el ură-mi dă, și jale.

HERMIA: Ce vină am că mintea și-o pierdu?

HELENA: De vină-i frumusețea ta, nu tu!
Această vină-asupra mea să cadă!

HERMIA: Fii liniștită, n-o să mă mai vadă:
Pleca-voi cu Lysander din cetate...
Ce șiruri lungi de ceasuri fermecate
Mi-a dat Atena dintru început!
Cînd însă pe Lysander l-am văzut,
Din clipa-aceea, al iubirii crai
Mi-a preschimbat în iad întregul rai.

LYSANDER: Părtașă fii, Helena, tainei noastre;
Cînd mîine, din tăriile albastre
Zeița cea cu plete aurii[20]
Mărgăritare-n ierbi va risipi
Și se va oglindi senină,-n unde,

La ceasul ce pe-ndrăgostiți i-ascunde,
Pleca-vom din Atena pe furiș.

HERMIA:
Vom căuta-n pădure ascunziș,
Acolo, unde-n brazdele de flori,
Noi două stam de taine-adeseori[21].
Eu și Lysander, într-al nopții ceas,
Atenei îi vom spune bun-rămas,
Găsi-vom, poate, și prieteni noi...
Adio! Și te roagă pentru noi!
Pe dragul tău să-l vezi curînd că vine
Adus de soarta bună către tine.
Lysander, nu-ți uita cuvîntul dat!
Așadar, pînă mîine pe-nserat
Lăsa-vom setea aprigă-a privirii
Rîvnind după izvoarele iubirii.

LYSANDER:
Da, Hermia!

(Hermia iese.)

Helena, cît aș vrea,
Cel ce ți-e drag iubirea lui să-ți dea!

(Iese.)

HELENA:
Sînt unii fericiți cum alții nu-s...
Ea nu e-n frumusețe mai presus!
Doar singur el, Demetrius, nu vrea
Să deslușească frumusețea mea.
A Hermiei privire l-a orbit,
Așa cum el privirea mi-a robit.
Iubirea schimbă-n limpezi frumuseți
Tot ce-i mărunt și fără nici un preț[22].
Ea vede nu cu ochii, ci cu dorul;
De-aceea Cupidon, luîndu-și zborul,
Precum un orb, așa-i înfățișat[23]...
Copil nechibzuit, într-aripat.
Aripa-i semn că graba îi dă ghes,
De-aceea se înșeală-atît de des.
Pentru ștrengari, o joacă e minciuna,
El legămîntu-și calcă-ntotdeauna.
Demetrius, pe vremuri, înainte,
O grindină vărsa, de jurăminte.
Acum, privirea lui, ca o văpaie,
Aceste grindini le-a schimbat în ploaie.
Merg să-l vestesc de fuga dragei lui,

O va urma-n adîncul codrului.
De-o vrea să-mi mulţumească pentru veste,
Ce scump o să plătească toate-aceste!
Dar ştiu c-aleanul meu s-o domoli,
Văzîndu-l şi întorcîndu-mă aci.

(Iese.)

SCENA 2

Atena. Casa meşterului[24] *Gutuie. Intră Gutuie, Blîndu, Jurubiţă, Flaut, Bolişor şi Subţirelu*[25].

GUTUIE: S-a adunat toată trupa?[26]

JURUBIŢĂ: Mai bine-ai striga după listă, în general, unul cîte unul.

GUTUIE: Uite, aici sînt trecuţi toţi actorii din Atena pe care i-am crezut vrednici să joace la nunta ducelui şi a ducesei.

JURUBIŢĂ: Înainte de toate, bunule Peter Gutuie, spune-ne cuprinsul piesei, pe urmă citeşte numele actorilor şi apoi să luăm o hotărîre.

GUTUIE: Ei, bine, piesa se cheamă *Prea trista comedie şi prea tragica moarte a lui Pyram şi-a Thisbeii*[27].

JURUBIŢĂ: Pe cinstea mea, e o piesă grozavă şi foarte veselă. Acum, Gutuie dragă, strigă-i pe actori după listă. Meşterilor, staţi la locurile voastre.

GUTUIE: Răspundeţi cînd vă strig! Nick Jurubiţă, ţesătorul.

JURUBIŢĂ: Aici! Spune-mi ce rol mi-ai pregătit, şi mergi mai departe.

GUTUIE: Tu, Nick Jurubiţă, o să-l joci pe Pyram.

JURUBIŢĂ: Cine-i Pyram, ăsta? Un tiran, sau un amorez?

GUTUIE: Un amorez care se omoară într-un chip foarte vitejesc.

JURUBIŢĂ: Pentru asta o să fie nevoie de cîteva lacrimi. Dacă îmi daţi mie rolul, publicul va trebui să-şi păzească bine ochii. O să stîrnesc adevărate furtuni, o să mă tîngui tocmai cum trebuie. Da' plăcerea mea a mai mare sînt tot rolurile de tirani. Pot să-l joc grozav pe Ircule[28]; sau să mă vedeţi în rolul lui Rupe-Pisică[29], se cutremură pămîntul, nu altceva.

Stîncile-nfuriate,
Ploile-nspumate
Rupe-vor lăcate,
Porţi de închisoare;
Fibus[30] să se-ntarte
Strălucind departe,

Veșnic o să poarte
Soarta schimbătoare.

Ce minunate erau astea! Ei, acum strigă-i pe ceilalți... Astea sînt lucruri făcute pentru Ircule, pentru un tiran. Un amorez e mai plîngăreț.

GUTUIE: Francis Flaut, cîrpaci de foale!

FLAUT: Aici-s, Gutuie!

GUTUIE: Tu o să te îndeletnicești cu rolul lui Thisbe.

FLAUT: Cine-i Thisbe ăsta? Un cavaler rătăcitor?

GUTUIE: E doamna pe care trebuie s-o iubească Pyram.

FLAUT: Nu, zău, te rog nu mă pune să joc un rol de femeie[31]. Uite, îmi dau tuleiele.

GUTUIE: Nu-i nimic! O să ai mască și o să-ți poți subția glasul cît vei pofti.

JURUBIȚĂ: Dacă-i vorba de mască, lasă-mă pe mine s-o joc pe Thipsea. Îmi potrivesc o voce nemaipomenit de subțire: „Thipse! Thipse!", „Ah, Pyram, iubitul meu! Iubita ta, Thipse, draga ta iubită!".

GUTUIE: Nu, nu! Tu o să-l joci pe Pyram și Flaut pe Thisbea.

JURUBIȚĂ: Bine; mai departe!

GUTUIE: Robin Subțirelu, croitorul!

SUBȚIRELU: Aici, Peter Gutuie!

GUTUIE: Tu o să joci rolul mamei lui Thisbe. Tom Botișor, căldărarul!

BOTIȘOR: Aici-s, Gutuie!

GUTUIE: Tu, pe al tatălui lui Pyram. Eu, pe al tatălui Thisbeii[32]. Blîndu, tîmplaru! Tu o să fii Leul. Și cred că fiecare a primit rolul potrivit.

BLÎNDU: N-ai pe undeva scris rolul ăsta al meu? Dă-mi-l, te rog! Eu nu prea am ținere de minte.

GUTUIE: N-o să ai nimic de făcut, decît să răcnești ca leul.

JURUBIȚĂ: Lasă-mă pe mine să-l joc pe Leu! O să răcnesc, de-o să fie mai mare dragul! O să rag așa de bine, că parcă-l aud pe duce: „Bis, Leul! Bis, Leul! Răcnește înc-o dată!".

GUTUIE: Dacă o să răcnești prea tare, o să le sperii pe ducesă și pe doamne, o să le faci să țipe de groază. Și pentru asta, ne putem trezi spînzurați.

TOȚI: Crezi că pentru asta-i poate spînzura pe fiii mamelor noastre?

JURUBIȚĂ: De asta puteți fi siguri. Dacă le veți speria cumva pe doamne, ele nu vor sta pe gînduri și ne vor trimite la spînzurătoare. Dar vă făgăduiesc să-mi îngroș vocea, să scot un răget mai dulce decît un gungurit de porumbel. Pot să rag așa, încît să credeți că auziți o privighetoare.

GUTUIE: Nu poți juca un alt rol decît pe-al lui Pyram. Pentru că Pyram e un om cu obraz frumos, un om bine făcut, așa cum ți-ar plăcea să vezi într-o zi de vară un cavaler frumos, încîntător. Vezi, deci, că-i bine să-l joci pe Pyram.

JURUBIȚĂ: Bine, o să-l joc. Ce barbă e mai potrivită pentru rolul ăsta?

GUTUIE: Poți să-ți pui orice fel de barbă.

JURUBIȚĂ: O să-mi iau o barbă galbenă ca paiul, sau una portocaliu-aprinsă, sau d-aia franțuzească, galbenă, galbenă de tot[33].

GUTUIE: Barbă franțuzească? Unele tidve de franțuji sînt spîne ca-n palmă[34]. Vrei să joci fără barbă? Acum, iubiți meșteri, am terminat. Astea sînt rolurile voastre. Vă rog, vă implor, vă poruncesc să le învățați ca pe apă pînă mîine seară. O să ne întîlnim în pădurea de lîngă palat, la o milă de oraș, cînd o să răsară luna. O să facem o repetiție. Dacă repetăm în oraș, ne pomenim cu o grămadă de gură-cască pe capul nostru și toată lumea o să ne afle planul. Între timp, vă fac eu o listă cu lucrurile de care mai are trebuință piesa noastră. Vă rog să veniți la timpul hotărît.

JURUBIȚĂ: Nici o grijă. O să venim la vreme, să putem repeta în voie. Dați-vă silința să fiți fără cusur. Adio!

GUTUIE: La stejarul ducelui. Acolo să ne întîlnim.

JURUBIȚĂ: Destul! Venim, orice s-ar întîmpla[35].

(Ies).

ACTUL II

SCENA 1

O pădure în apropiere de Atena. Puck și o zînă intră din două părți diferite[36].

PUCK[37]: Hei, duh sprințar! Pe unde rătăcești?

ZÎNA:
Peste dealuri și văi[38],
Prin tufișuri și spini,
Prin puhoaie, văpăi,
Prin livezi și grădini[39],
Tot văzduhul îl măsor,
Globul lunii[40]-ntrec în zbor;
Doamnei zînelor, în cale
I-aștern rouă-n iarba moale,
Nalbele-o slujesc ades;
În veșmîntul lor se țes
Scînteieri de nestemate,
Sucurile-nmiresmate.
Anin aici de fiecare floare
Cercei de rouă, mici mărgăritare[41].
Duh bădăran[42], te las, îmi văd de drum;
Regina, spiridușii vin acum.

PUCK:
La noapte craiul nostru va sosi
Și o serbare o să dea aici.
Să fii cu ochii-n patru, nu cumva
Regina să răsară-n calea sa.
E foc și pară craiul, mînios
Că în alaiul ei e-un prunc frumos,
Din India răpit, de la un rege.
Lui Oberon[43] i-e ciudă, se-nțelege...
Pe lume un copil mai mîndru nu-i

Și vrea morțiș să-l ia-n alaiul lui,
Cu el să plece-n codru-ntunecat.
Dar ea din ochi îl pierde pe băiat,
Cu flori îl încunună, și-l răsfață.
Cînd se-ntîlnesc, de-aceea, față-n față,
Prin pajiști, prin dumbrăvi, lîngă izvoare,
Sub stelele în veci scînteietoare,
Cu-atîta dușmănie se sfădesc,
Că elfii-n cupa ghindei se pitesc.

ZÎNA: De nu mă-nșeală chipul, glasul tău,
Ești spiridușul năzdrăvan și rău,
Numit de lume „Robin-Bun-Băiat"[44];
Tu le ngrozești pe fetele din sat,
Și laptelui smîntîna toată-o iei;
Lași numai zer acriu în putinei —
Degeaba se muncește biata babă,
Că nu s-alege untul, nici o boabă!
Oprești din fiert și mustu-n zăcători,
În noapte-i rătăcești pe călători,
Și rîzi apoi de ei; dar cei ce-ți spun
„Năstrușnic spiriduș" sau „Puck-cel-Bun",
Au parte de-ajutorul lor pe veci,
Și cu noroc prin viață îi petreci.
Așa e?

PUCK: Ai ghicit. Eu sînt un duh
Ce zbor întreaga noapte prin văzduh;
Pe Oberon îl fac să rîdă-ades,
Cînd ca o mînză sprintenă nechez,
Momind pe nărăvașul armăsar.
M-ascund la vreo cumătră în pahar,
Sub chip de măr răscopt; și, cînd la gură
Ea dă să ducă-ntîia sorbitură,
O-mproșc pe sînul veșted. Altă dată,
Cînd deapănă-o poveste-nfricoșată,
Mătușa crede că-s un scăunel,
Și cată să se-așeze-ncet pe el;
Eu fug, ea pe podea se prăvălește,
Țurloaiele își saltă și tușește.
Ceilalți, înveseliți de-așa năpaste
Icnesc de rîs, ținîndu-se de coaste,
Și jură că nicicînd n-au petrecut
Un ceas atît de vesel și plăcut...
Dar, fugi! Privește, Oberon se-arată!

ZÎNA: O, de-ar pleca! Stăpîna-mi vine, iată!

(Oberon intră, dintr-o parte, urmat de alaiul său; din partea cealaltă, Titania și alaiul ei.)

OBERON: Titanie[45] trufașă, nu mă bucur
Că te-ntîlnesc sub strălucirea lunii.

TITANIA: Da, iată-l deci pe Oberon gelosul!
Să mergem, zîne dragi! Nu-i mai cunosc
Tovărășia lui, nici așternutul.

OBERON: Nesocotito, stai! Nu-ți sînt eu soț?

TITANIA: Așa cum s-ar cădea să-ți fiu eu soață.
Dar știu cum, furișîndu-te din țară,
Furat-ai chipul lui Corin[46], păstorul;
Stăteai întreaga zi cîntînd din fluier
Sau îngînînd Philidei drăgăstoase
Dulci stihuri de iubire. Pentru ce
Te-ntorci din munții Indiei, silhui?
Doar pentru amazoana-nfumurată,
Comedianta-n straie de războinic,
Ibovnica-ți mătăhăloasă, care
Curînd se însoțește cu Theseu.
Vii nunta să le-o binecuvîntezi?

OBERON: Cum n-ai rușine-astfel să ponegrești
Prietenia mea cu Hipolita,
Știind că-ți știu iubirea cu Theseu?
Nu tu l-ai smuls în noaptea înstelată
Din brațele-nșelatei Perigina?[47]
Nu l-ai silit s-o mintă pe Egleea,
Pe Ariadna și pe Antiopea?

TITANIA: Bolnave născociri de om gelos!
De cîte ori, din miezul verii-ncoace,
Ne-am întîlnit pe dealuri, în vîlcele,
În codru,-n cîmp, lîngă izvor, prin trestii,
Sau pe-ale mării țărmuri nisipoase,
Cînd vîntul fluiera și noi dansam,
Avan te-ai repezit țipînd la noi
Și jocul ni l-ai tulburat. Iar vîntul
S-a mîniat că ne cînta-n zadar;
Sorbind din valuri pîcle otrăvite,
Le-a risipit pe cîmp. Firave gîrle,
Umflîndu-se trufașe, au spart matca.
Zadarnic boii au trudit sub jug
Şi oamenii au asudat din greu;

Că spicul nici n-a dat tulcie-n barbă
Și a murit. Dumbrăvile-s pustii,
Cîmpia înecată, numai corbii
Se-ngrașă, hulpav ciugulind din leșuri.
Șotroanele-s de mîl acoperite,
Potecile ce șerpuiau prin ierburi
Sînt neumblate, nu se mai cunosc.
Colindele[48] și basmele-s uitate
Și cîntecul de slavă sau de joc.
Iar luna, doamna valurilor mării,
De furie pălind, văzduhu-l udă
Și răspîndește aburi reci și umezi
Ce-aduc dureri încrîncenate-n oase.
Întregul crug al vremii se răstoarnă:
Căruntul ger se lasă peste roze,
Cununa de omăt și sloi a iernii
E-mpodobită azi cu flori și muguri,
Și anotimpurile vin de-a valma,
Că nimeni nu le mai cunoaște rostul[49].
Năvala-aceasta de nenorociri
A izvorît din certurile noastre.
Părinții lor noi sîntem, amîndoi.

OBERON: Numai de tine-atîrnă să le-oprești,
Titania de ce să-l mai înfrunte
Pe Oberon al ei? Eu nu îți cer
Decît un băiețaș pierdut, pe care,
Vreau pajul meu[50] să-l fac.

TITANIA: Te liniștește!
Întreaga țară-a zînelor nu poate
Să cumpere copilul de la mine.
Căci maică-sa era din tagma mea,
Și-adesea,-n Indii,-n noaptea cu miresme,
Stătea în preajma mea sporovăind,
Sau, pe nisipul lui Neptun[51] culcate,
Rîdeam de pînza navelor, rotundă
Sub dezmierdarea vîntului șăgalnic
Precum un pîntec rodnic de femeie,
Apoi, asemeni lor, se legăna
(Era pe-atuncea grea cu-acest copil),
Părînd că pe nisipul cald plutește;
Pleca rîzînd și iar venea spre mine,
Ca nava încărcată cu scumpeturi.
Era sărmana, însă, muritoare;

Se stinse-n ceasul cînd născu băiatul.
De dragul ei acum îi cresc copilul,
De dragul ei nu mă despart de el.

OBERON: Cît ai de gînd să stai aci,-n pădure?

TITANIA: Plec, poate, după nunta lui Theseu.
De vrei în jocul nostru să te prinzi,
Sau să privești cum dănțuim sub lună,
Poți să rămîi. De nu, pe-aci ți-e drumul.

OBERON: De-mi dai copilul, te-nsoțesc oriunde.

TITANIA: Nici gînd! Să mergem, zînelor, de-aci;
Dacă rămînem, sfada va porni.

(Iese Titania cu suita ei.)

OBERON: Drum bun! Dar nu vei părăsi pădurea
Nainte de-a-mi plăti ocara asta.
Apropie-te, Puck! Ți-aduci aminte,
Stăteam cîndva pe-o stîncă, lîngă mare,
Cînd răsună un cîntec de sirenă,
Atît de dulce, că-nspumatul val
S-a domolit; și stele lunecat-au
S-asculte viersul ei[52].

PUCK: Mi-aduc aminte.

OBERON: Și am văzut — tu n-ai putea vedea
Pe Amor înarmat plutind sub lună;
Ținti-n vestala mîndră,-nscăunată
Pe-un tron din Soare-apune, slobozind
Din tolba lui săgeata cea mai iute,
De parcă ar fi vrut ca dintr-o dată
Vreo zece mii de inimi să străpungă,
Dar am văzut săgeata-nflăcărată
Stingîndu-se în raza rece-a lunii.
Nevătămată a trecut fecioara,
Netulburată-n gîndurile ei.
Săgeata a căzut atunci pe-o floare
Ce-n purpură-și schimbă pe loc albeața,
Și fetele-i spun „dragoste“[53] de-atunci.
Să mi-o aduci; o știi, ți-am arătat-o.
Cei cărora pe genele-adormite
Le picuri sucul florii fermecate
Se-ndrăgostesc de cea dintîi făptură
Pe care-o văd cînd se trezesc din somn.
Deci, adu-mi-o; să vii atît de grabnic,
Încît Leviatanul, în răstimp,
Să nu apuce-o leghe să înoate.

PUCK: Pămîntu-l voi încinge cu un brîu[54]
În mai puțin de-un ceas.

(Iese.)

OBERON: Voi aștepta
Titania s-adoarmă-ntr-un tîrziu;
Pleoapele cu floarea-i voi atinge.
Ființa ce-o să-i iasă-ntîi în cale,
(De-o fi leu, maimuțoi, urs, lup sau taur)
O să-i aprindă flacăra iubirii.
Și pînă-o s-o dezleg din vraja-adîncă
(Aceasta e-n puterea altei ierbi)
O voi sili copilul să mi-l dea.
Dar cine vine-aici? Sînt nevăzut[55].
Deci pot s-ascult în voie ce-și vor spune.

(Intră Demetrius și Helena, urmărindu-l.)

DEMETRIUS: Nu te iubesc. Deci nu-mi aține calea!
Unde-s Lysander, Hermia cea mîndră?
Îl voi ucide! Dînsa m-a ucis...
Mi-ai spus că-n taină au fugit aici;
Zadarnic însă răscolesc pădurea —
Pe Hermia cea dragă n-o găsesc.
Dă-mi pace! Nu umbla în urma mea!

HELENA: Dar tu mă chemi necontenit spre tine,
Tu, inimă de adamant; nu fierul,
Ci inima-mi statornică, de-oțel,
Tu o atragi... De-ți pierzi puterea-aceasta,
Putere n-o să am să te urmez.

DEMETRIUS: Cum? Eu te chem? Îți spun cuvinte dulci?
Nu ți-am strigat în față adevărul
Că nu-mi ești dragă, nici nu poți să-mi fii?

HELENA: De-aceea-mi ești din ce în ce mai drag;
Eu cîine credincios îți sînt; mă bați,
Și eu mă gudur... Doar atît îți cer;
Ca pe un cîine-alungă-mă, dă-n mine,
Dar să-mi îngădui să-ți pășesc în urmă.
Ce loc mai oropsit să-ți cer în suflet
(Dar pentru mine-i loc de-naltă cinste)
Decît să mă socoți precum un cîine?

DEMETRIUS: Nu-mi ațîța mînia! Sînt bolnav
Cînd te privesc.

HELENA: Bolnavă sînt și eu
Cînd nu te văd.

DEMETRIUS: N-ai bună-cuviință,
Ai părăsit cetatea, te-ai dat prinsă
În mîna unui om ce te urăște,
Și porți comoara fecioriei tale
Pîndită de primejdiile nopții,
De sfatul rău al unui loc pustiu.
HELENA: Mi-e cinstea ta o pavăză; nu-i noapte
Cînd pot obrazul tău să ți-l zăresc.
Nu cred că noaptea neagră mă-nconjoară,
Pădurea nu îmi pare-un loc pustiu,
Că tu, în ochii mei, ești lumea-ntreagă.
Cum pot să spun că-s singură, cînd lumea
Asupra mea privirea-și ațintește?
DEMETRIUS: Fug în desiș, de tine să m-ascund;
Te las în seama fiarelor.
HELENA: Nici una
Nu-i mai nemilostivă decît tine.
Fugi unde vrei! Povestea, deci, se schimbă;
Apollo fuge, Dàphne[56]-l urmărește,
Sau uliul gonit de porumbiță,
Un tigru-nspăimîntat de-o ciută blîndă;
Sfiala cum să-nvingă voinicia?
DEMETRIUS: Nu mă oprese să te ascult. Dă-mi drumul!
Și dacă după mine te mai ții,
Te fac de rîs aicea, chiar în codru.
HELENA: În templu, în cetate,-n cîmp, vai mie,
Mereu îți rîzi de mine. Ce rușine!
Tu înjosești astfel femeia însăși.
Bărbații-n lupte cuceresc iubirea;
Pe noi altcum ne plămădește Firea;
Ni-e dat ca noi iubirea s-o iscăm
Și nu după iubire s-alergăm.

(Iese Demetrius.)

Vin după tine. Fac un rai din iad
De-o fi de mîna celui drag să cad[57].

(Iese.)

OBERON: Fii sigură; de-aici nu va scăpa
Nainte de-a cerși iubirea ta.

(Intră Puck.)

Bine-ai venit, hoinarule!... Și floarea?
PUCK: Uite,-am adus-o!

OBERON: Dă-o-ncoa', te rog.
E-un țărm umbrit de flori de caprifoi,
Cresc toporașii cu petale moi,
Răsuri și cimbru se apleacă-n vînt...
Titania se-oprește cînd și cînd.
Și după joc, adoarme ostenită.
Șopîrla-și lasă pielea smălțuită
Să se-nveșmînte zînele cu ea;
Titaniei, cu floarea-aceasta-a mea,
O să-i trezesc aprinse năluciri...
Tu cată în desiș să te prefiri;
E-o fată din Atena, alungată
De-al ei iubit... Ai grijă, deîndată
Ce-adoarme el, să-i picuri suc pe pleoa
Dar fă astfel, ca ea să fie-aproape,
Pe ea s-o vadă-ntîi la deșteptat.
În strai atenian e-nveșmîntat;
Îl vei ghici. Ia seama, însă,-oleacă;
Iubirea lui pe-a ei să o întreacă.
La cîntători[58] să mi te-ntorci aci.

PUCK: Întocmai vrerea ta se va-mplini

(Ies.)

SCENA 2

(Un colț al pădurii. Intră Titania, urmată de alaiul ei.)

TITANIA: Acum, roti-vom dansuri, vom cînta.
Și, àpoi, veți pleca într-o clipită;
Voi să ucideți viermele din muguri,
Voi aripa liliacului s-o smulgeți,
Veșminte pentru elfi croind din ea.
Voi bufnița să o goniți din preajmă,
Că prea cu jale cîntă cînd ne vede.
Să-mi îngînați un cîntec pîn-adorm,
Și-apòi plecați să vă-mpliniți menirea.

Zînele cîntă:[59]

Voi, șerpi cu limbile-nfurcate,
  Arici țepoși, ascunși să stați!
Șopîrle și omizi[60] vrîstate,
  Al doamnei somn nu-l tulburați.

Viersul tău, privighetoare,
Somnul cald să-i înfășoare.
Nani, nani, nani, nani,
Nici primejdie, nici vrajă
Lîngă ea să stea de strajă.
Noapte bună, nani, nani,
Tu paing cu lungi picioare,
Țese-ți pînza-n altă parte.
Melci cu casa la spinare,
Cărăbuși, fugiți departe.
Viersul tău, privighetoare,
Somnul cald să-i înfășoare,
Nani, nani, nani, nani.

O ZÎNĂ: A adormit... Să nu rămînă
În preajma ei decît o zînă.

(Ies zînele. Titania doarme. Intră Oberon, care atinge pleoapele Titaniei cu floarea.)

OBERON: Cel ce-ntîi ți s-o ivi
Cînd din somn te vei trezi
Dragostea ți-o va stîrni.
Tigru, pardos, bunăoară,
Urs, mistreț sau altă fiară
Ce-nainte-o să-ți răsară
Ție-ndată o să-ți pară
Că-i frumos din cale-afară.

(Ies. Intră Lysander și Hermia.)

LYSANDER: Ai ostenit de drum, iubita mea,
Am rătăcit cărarea, mi se pare...
Să poposim aici, vom aștepta
Peste păduri să urce mîndrul soare.

HERMIA: Să fie precum vrei! Așterne-ți pat,
Eu dorm aci,-n frunzișu-nmiresmat.

LYSANDER: O să ne facem pernă din trifoi.
Un pat, un gînd, un suflet amîndoi.

HERMIA: De-i drept ce spui, că eu ți-s dragă foarte,
Te rog, fă-ți așternutul mai departe.

LYSANDER: Doar cinstea mea îi dă imbold vorbirii,
În veci iubirea e tîlmaci iubirii,
Am spus că inima-mi de-a ta-i legată,
Că laolaltă s-au pornit să bată,
Și că sîntem uniți prin legămînt
Că-n suflete trăiește-același gînd.

Dă-mi voie lîngă tine să mă-ntind,
Că nu mă-ntind prea mult, să știi, nu mint[61].

HERMIA: Cimilituri gingaș meșteșugite!
Dar n-aș putea nicicînd să cred, iubite,
Că spui minciuni. Te rog cu stăruință,
Cum îi îndeamnă buna-cuviință
Pe-o fată și-un flăcău ca să se poarte,
Întinde-ți așternutul mai departe.
Iubitul meu, acuma, noapte bună!
Cît vei trăi, iubirea-ți să n-apună!

LYSANDER: Amin! Să se-mplinească ruga ta!
Și viața să-mi sfîrșesc de voi trăda.
Să te dezmierde somnul lin... Cu bine!

HERMIA: Urarea ta aș vrea s-o-mpart cu tine!

(Amîndoi adorm. Intră Puck.)

PUCK: Codru-ntreg l-am răscolit,
Pe flăcău nu l-am găsit,
Să-i aprind cu-această floare
Dragostea mistuitoare.
Liniște și bezná oarbă...
Cine doarme-aici în iarbă?
Strai atenian... Aha!
Craiul meu așa-mi spunea,
C-o alungi pe biata fată;
Ea acolo doarme, iată[62].
N-a-ndrăznit, copilă dulce
Lîngă tine să se culce...
Te voi fereca, tîlhare,
Pururea cu-această floare,
Somnul n-o să mai îmbie
Geana ta pînă-n vecie.
De cum plec, să-ți fugă somnul;
Eu mă duc să-mi caut domnul.

(Iese. Intră Demetrius și Helena alergînd.)

HELENA: Ucide-mă, dar nu mai alerga!

DEMETRIUS: Te du, nu mai umbla în urma mea!

HELENA: Nu mă lăsa aici, în bezna asta!

DEMETRIUS: De nu rămîi, o să-ți găsești năpasta!

(Iese.)

HELENA: Am alergat în van, am ostenit;
Eu l-am rugat, și el m-a bruftuit.

O, Hermia, ce fericită ești!
Iubirea chemi cu ochii tăi cerești...
Nu lacrima le dete strălucire,
Eu mult mai des am lacrimi în privire.
Nu, nu! sînt slută ca o lighioană,
Cînd fiarele mă văd, o iau la goană.
Deci lui, mai crud ca fiara din pădure,
Cum pot să-i cer în preajmă să mă-ndure?
M-ai îndemnat, oglindă mincinoasă,
Să cred că-s tot ca dînsa de frumoasă.
Ce văd? Lysander? Inima se frînge...
E mort? Sau doarme? Nu văd strop de sînge.
Lysander! Mă auzi? Ești viu? Răspunde!

LYSANDER:

(trezindu-se)

Prin foc merg pentru tine orișiunde...
Prin pieptu-ți diafan zăresc — minune! —
Cum inima îți bate... însă spune,
Demetrius pe unde-i? Ce tîlhar!
Cu spada asta moartea-i dau în dar!

HELENA: Te rog, Lysander, nu vorbi așa!
Ce-ți pasă că i-e dragă draga ta?
Ei numai tu-i ești drag... Fii fericit!

LYSANDER: Ba-mi pare rău de timpul irosit
În preajma ei. Nu Hermia mi-e dragă;
Helenei îi închin iubirea-ntreagă!
Cum să nu schimbi un corb[63] pe-o hulubiță?
Dar gîndu-ndrumă-a omului voință[64];
Și gîndul meu îmi spune răspicat
Că tu frumoasă ești, cu-adevărat.
Orice rodire vremea ei și-așteaptă;
Așa nici mintea mea nu era coaptă.
Acum, că am atins desăvîrșirea,
Voinței călăuză-i e gîndirea;
Și ca-ntr-o carte,-n ochii tăi mi-arată
Povești cum n-au fost scrise niciodată.

HELENA: De mine rîdeți toți necontenit;
Cu ce, Lysander, oare ți-am greșit?
Nu e de-ajuns că el... nu e de-ajuns
Că el disprețu-amar nu și-a ascuns?
Cuvinte bune nu mi-a spus deloc...
Să-ndur acum bătaia ta de joc?

Îți rîzi de mine, da, îți rîzi de mine...
Te porți urît... N-aș fi crezut... Rușine!
Adio, dar... Deci, totu-i de prisos...
Eu am crezut că ești mai omenos...
Cu-o fată alungată de iubit
Nu te-ai purtat precum s-a cuvenit...

(Iese.)

LYSANDER:

Pe Hermia nu a văzut-o... Lasă!
În cale Hermia nicicînd să-mi iasă!...
Gustînd numai cofeturi și dulceață,
La urmă te cuprinde-o mare greață.
Cei care-o erezie părăsesc
Mai aprig decît toți o dușmănesc.
Pe tine, Hermia, ca pe-un eres,
Cu toți te vor urî — eu, mai ales.
Tu, inimă, puterea ta deplină
Helenei fă-o scut și i-l închină!

(Iese.)

HERMIA:

(trezindu-se)

Lysander! Ajutor! Vai, ajutor!
Pe sîn se urcă-un șarpe-ngrozitor!
Ucide-l, fie-ți milă... Ah, ce vis!
Vai, tremur, deși ochii i-am deschis...
De inimă un șarpe m-a mușcat,
Tu surîdeai privindu-l nemișcat...
Lysander! Unde ești?! Cum? Nu răspunde?
Ce? M-a lăsat, și a plecat? Dar, unde?
În numele iubirilor, vorbește!
Vai, spaima neagră simt cum mă zdrobește!
Plec să te caut... Nu mai ești aci!
Pe tine sau mormîntu-mi voi găsi.

(Iese.)

ACTUL III

SCENA 1

(Alt colț al pădurii. Titania doarme. Intră Gutuie, Blîndu, Jurubiță, Flaut, Botișor și Subțirelu.

JURUBIȚĂ: S-a strîns toată lumea?

GUTUIE: Toți în păr! Aici e un loc grozav pentru repetiție[65]. Pajiștea asta o să fie scena, mărăcinișurile de colo vor fi culisele; o să jucăm piesa, ca și cum am fi în fața ducelui.

JURUBIȚĂ: Gutuie!...

GUTUIE: Ce vrei, fălosule?

JURUBIȚĂ: Sînt unele lucruri în comedia asta, a lui Pyram și a Thisbeii care n-au să placă. Mai întîi de toate, Pyram trebuie să scoată o sabie și să se înjunghie. Și doamnele nu pot îndura așa ceva. Ce ai de spus?

BOTIȘOR: La dracu! Asemenea treabă o să le sperie, ceva nemaipomenit!

SUBȚIRELU: Eu zic să lăsăm chestia asta la urmă de tot, cînd s-o termina piesa.

JURUBIȚĂ: Da' de unde! Știu eu un șiretlic, ca să iasă toate bine. Scrieți-mi un prolog, și scrieți în prologul vostru că spadele astea nu ne pricinuiesc nici un rău și că Pyram nu se omoară de-adevăratelea. Și ca să vă creadă toată lumea, spuneți-le că eu, care-l fac pe Pyram, nu sînt Pyram, ci sînt Jurubiță, țesătorul. Asta o să-i liniștească de-a binelea.

GUTUIE: Hai să facem prologul; o să fie scris o dată în versuri de opt silabe și o dată în versuri de șase[66].

JURUBIȚĂ: Nu, lasă, mai pune două; să fie opt și opt.

BOTIȘOR: Dar, ce ziceți; de leu, n-or să se sperie doamnele?[67]

SUBȚIRELU: Ba, mie, drept să vă spun, tare mi-e teamă că or să se sperie.

JURUBIȚĂ: Băieți, trebuie să ne gîndim bine. Să aducem, Doamne păzește, un leu, așa, printre doamne, ăsta e un lucru îngrozitor! Că nu-i pe pămînt o fiară mai grozavă decît leu! în carne și oase. Trebuie să ne mai gîndim.

BOTIȘOR: Înseamnă că mai e nevoie de un prolog, pentru leu.

JURUBIȚĂ: Da, trebuie să spunem cum îl cheamă pe ăl care face pe leul. Și să lase să i se vadă jumătate din obraz prin ceafa leului. O să trebuiască să se exprime chiar el cu vreo cîteva cuvinte. Ceva care să sune cam așa; „Doamnelor!" sau „Frumoaselor doamne", „vă cer" sau „vă rog" sau „vă doresc să nu vă fie frică, să nu tremurați. Răspund de viața voastră cu a mea. Dacă ați crede că eu sînt leu, ar fi vai și-amar de viața mea. Nu, nici pomeneală! Sînt om, ca toți ăilalți". Și atunci să-și spună numele și să recunoască pe față că e Blîndu, tîmplarul[68].

GUTUIE: Bine, așa să facem. Dar mai sînt două lucruri tare grele; mai întîi, nu știu cum o să aducem Luna într-o cameră. Știți, doar, că Pyram și Thisbeea se întîlnesc noaptea, pe lună.

BLÎNDU: N-o să fie lună cînd o să jucăm piesa?

JURUBIȚĂ: Un calendar! Un calendar! Uitați-vă în almanah! Căutați Luna! Căutați Luna!

GUTUIE: Da, ... o să fie lună.

JURUBIȚĂ: Păi, atunci e de-ajuns să lăsați deschisă o fereastră; luna o să se vadă pe fereastră.

GUTUIE: Da, o să vină unul cu o crosnie de mărăcini și cu un felinar[69] și să spună că el are atenția să fie persoana Lunii. Dar mai e o chestie; trebuie să aducem și un zid în cameră. Pentru că așa spune povestea, că Pyram și Thisbeea își vorbeau prin crăpătura unui zid.

BLÎNDU: N-o să putem aduce un zid acolo, în odaia dumnealor. Tu ce zici, Jurubiță?

JURUBIȚĂ: Oricine poate să joace rolul zidului. N-are decît să se mînjească cu puțin ipsos sau cu humă, sau cu tencuială și o să pară un zid sadea. Și pe urmă să-și resfire degetele, uite-așa, și Pyram și Thisbeea or să poată să-și vorbească în șoaptă, ca prin crăpătura unui zid.

GUTUIE: Dacă o putem face și p-asta, totul merge strună! Hai, așezați-vă copii ai mamelor voastre! Să repetăm rolurile. Începe tu, Pyram. Și după ce termini ce ai de spus, intri în tufișul ăsta. Și așa, fiecare cum îi vine rîndul.

(Intră Puck — nevăzut.)

PUCK: Ce gugumani fac hărmălaia asta,
Aici, lîngă culcușul doamnei noastre?

Cum, joacă teatru? Ah, îi voi privi,
Iar, la nevoie, fi-voi și actor.

GUTUIE: Vorbește, Pyram! Thisbea, vino în față!

PYRAM: Din flori, o Thisbea, urcă dulci miasme...

GUTUIE: Miresme, miresme!...

PYRAM: ...urcă dulci miresme,
Așa-i și răsuflarea-ți, draga mea...
Dar, ce aud? Un glas... Așteptat-o clipă.
Mă-ntorc; mă duc să văd ce s-o-ntîmpla.

(Iese.)

PUCK: Cel mai ciudat Pyram jucat cîndva...

(Iese.)

THISBE: Acum, trebuie să vorbesc eu?

GUTUIE: Sigur că da. E rîndul tău. Trebuie să pricepi că a plecat doar să vadă ce-i cu glasul ăla pe care l-a auzit, și se întoarce îndată.

THISBE: Strălucitor Pyramus, albi crini porți pe obraz,
Mai rumen decît roza ce crește glorios,
Cel mai zglobiu din tineri, tu, macabeu viteaz,
Trăpaș ce-aleargă iute și-i pururi credincios,
Chiar la mormînt la Nenea voi merge să te caut.

GUTUIE: La mormînt, la Ninus[70], măi omule! Dar nu trebuia să spui acum chestia asta. E un răspuns pe care i-l dai mai tîrziu lui Pyram. Îți spui tot rolul dintr-o dată; și replicile, și tot. Pyram, vino, e rîndul tău acum. Trebuie să intri cînd zice ea „... și-i pururi credincios"!

(Intră Puck și Jurubiță care are pe umeri un cap de măgar[71].)

THISBE: Trăpaș ce-aleargă iute și-i pururi credincios.

PYRAM: De-aș fi frumos, o Thisbea, aș fi numai al tău.

GUTUIE: Îngrozitor! Nemaipomenit! Sîntem vrăjiți! Oameni buni, să fugim! Ajutor!

(Fug toți.)

PUCK: Vin după voi, la joc să vă-mboldesc,
Prin grohotiș, prin ghimpi, prin glodăraie,
Voi fi sau cal, sau cîine ciobănesc,
Urs fără cap, sau porc, sau vîlvătaie.
Sar, latru, mormăi, grohăi, ard — pe rînd...
Cal, cîine, urs, porc, flacără arzînd.

(Iese.)

JURUBIȚĂ: Ce i-o fi apucat? De ce fug? Vor să-mi tragă o păcăleală, desigur.

(Se întoarce Botișor.)

BOTIȘOR: O, Jurubiță, cum te-ai schimbat! Ce văd pe umerii tăi?

(Iese.)

JURUBIȚĂ: Ce să vezi? Un cap de măgar, asta vezi!

(Intră Gutuie.)

GUTUIE: Zeii cu tine, Jurubiță, zeii cu tine! Te-ai schimbat de tot!

(Iese.)

JURUBIȚĂ: Le-am ghicit șmecheria! Vor să mă facă măgar, să mă sperie, dacă pot. Dar eu nu vreau să plec de-aici, și pace! O să mă plimb încoace și încolo, și o să încep să cînt, să vadă ei că nu mi-e frică deloc.

(Cîntă.)

Mierloiul negru și glumeț
Cu ciocul lui gălbiu,
Și sturzul, meșter cîntăreț,
Și sprintenul scatiu...

TITANIA: *(trezindu-se)*

Ce înger mă trezește dintre flori?

JURUBIȚĂ: *(Cîntă.)*

Și vrăbii, grauri, ciocîrlii,
Și cucul cîntă-acù,
Dar ce bărbat ar îndrăzni
Să-i spună-n față nu?

Pentru că, la drept vorbind, cine ar vrea să-și pună mintea cu o pasăre atît de neghioabă? Cine să se apuce să tăgăduiască spusele cuiva care nu știe să spună decît „cu-cu", și atîta tot?

TITANIA:

O, muritor frumos, mai cîntă încă!
Auzul meu iubește cîntu-acesta,
Făptura ta vrăjitu-mi-a privirea.
Iar sufletu-mi silit de-a tale haruri,
Din prima clipă, fermecat îți jură
Că te iubește mult peste măsură.

JURUBIȚĂ: Mi se pare, doamnă, că nu prea aveți de ce mă iubi. Dar, la drept vorbind, iubirea și mintea nu prea duc azi casă

bună. Păcat că nu găsesc niște vecini inimoși să-i împace. Vedeți, mă pricep și la glume, dacă e vorba.

TITANIA: Ești înțelept, precît ești de frumos!

JURUBIȚĂ: Nu, nu prea sînt nici una nici alta. Dar dacă aș avea destulă înțelepciune să știu să ies din pădurea asta, nici vorbă că aș fi destul de înțelept ca să mă folosesc de o asemenea înțelepciune.

TITANIA:
Nu vei pleca din codrul cel silhui,
Ci lîngă mine-n veci o să rămîi.
Sînt duh de stirpe-naltă; am o țară
În care-i pururi soare, și e vară.
Și te iubesc; cu mine vei rămîne,
Te vor sluji mulțimile de zîne,
Ce-ți vor aduce din adînc de mare
Grămezi de aur și mărgăritare,
Vor îngîna în șoaptă dulci cîntări
Cînd vei dormi în așternut de flori.
De tot ce-i pămîntesc te-oi dezlega,
Un duh să fii zburînd în preajma mea.
Veniți, Fir-de-păianjen, Măzăriche,
Bob-de-muștar și Fluturaș! Veniți!

(Intră patru zîne.)

PRIMA ZÎNĂ: Supus mă-nchin!

A DOUA ZÎNĂ: Și eu!

A TREIA ZÎNĂ: Și eu!

A PATRA ZÎNĂ: Și eu!

TITANIA:
Să fiți cuviincioase cu-acest domn,
Dansați în fața lui și țopăiți,
Culegeți fragi și mure și smochine
Și struguri cu lucire de rubine,
Furați și mierea harnicei albine,
Din ceară, torțe mici să plămădiți,
Să strîngeți licuricii auriți,
Să-i lumineze pașii lui slăviți.
Cu-aripi de fluturi ochii să-i umbriți,
Cînd luna se strecoară prin răchiți.
Vă închinați, supuse să îi fiți.

PRIMA ZÎNĂ: Mărire muritorule!

A DOUA ZÎNĂ: Mărire!

A TREIA ZÎNĂ: Mărire!

A PATRA ZÎNĂ: Mărire!

JURUBIȚĂ: Vă mulțumesc din inimă măriilor-voastre. Vă rog, însă, care e numele domniilor-voastre?

PRIMA ZÎNĂ: Fir-de-păianjen.

JURUBIȚĂ: Aș fi fericit să leg o prietenie mai strînsă cu domnia-voastră, stimată domnișoară Fir-de-păianjen. Oricum, dacă o să mă tai la un deget[72], pe dumneavoastră o să vă chem în ajutor. *(Către altă zînă):* Pe dumneavoastră cum vă cheamă, domnișoară?

A DOUA ZÎNĂ: Măzăriche.

JURUBIȚĂ: Vă rog să transmiteți salutările mele doamnei Păstaie, mama domniei-voastre și domnului Harac, tatăl dumneavoastră. Domnișoară Măzăriche, aș vrea să vă cunosc mai îndeaproape. *(Către o altă zînă):* Numele dumneavoastră, vă rog frumos, domnișoară!

A TREIA ZÎNĂ: Bob-de-muștar.

JURUBIȚĂ: Stimată domnișoară Bob-de-muștar, am avut prilejul să cunosc bine răbdarea dumneavoastră. Uriașul acela mișel pe care-l cheamă Antricot a înghițit o sumedenie de rude de-ale domniei-voastre. Vă asigur că bunătatea dumneavoastră mi-a dat lacrimi în ochi. Doresc să vă cunosc și mai îndeaproape domnișoară Bob-de-muștar.

TITANIA:
Petreceți-l acolo, în umbrar...
Privirea lunii-mi pare-nlăcrimată[73].
Cînd plînge ea, plîng florile amar,
Jelind o biată fată înșelată...
Purtați-l lin; vedeți s-adoarmă-ndată.

(Ies.)

SCENA 2

Un colț al pădurii. Intră Oberon.

OBERON:
S-o fi trezit Titania din somn?
Și cine i-a ieșit întîi în cale,
Al inimii stăpîn, și-al minții sale?

(Intră Puck.)

Dar, iată, vine solul meu poznaș.
Ce vești mi-aduci din codrul cel vrăjit?

PUCK:
Stăpîna de-un pocit s-a-ndrăgostit.
Lîngă umbrarul ei ascuns și sfînt,
Cînd ea dormea în tihnă, somn adînc,

O ceată de cîrpaci, de derbedei,
Ce-abia-și cîștigă traiul, dintre cei
Care-au umplut maghernițele-Atenei,
S-au adunat în marginea poienii,
Ca să repete-o piesă. (Cum cred eu,
S-o joace vor la nunta lui Theseu.)
Era în ceată-un slut, un gugumau,
Ce îl juca în piesă pe Pyram;
Cînd în tufiș intră pentru o clipă,
Am folosit prilejul și, în pripă,
I-am pus pe trunchi o țeastă de măgar.
Și cînd în scenă se întoarse iar,
Ai lui, văzîndu-l cu așa podoabă,
La fugă-au rupt-o-n cea mai mare grabă,
Precum un stol de gîște sau sitari
Ce-i simt în preajma lor pe păsărari,
Sau, mai curînd, precum un cîrd de ciori
Ce văd cum vine-un pîlc de vînători,
Și se repede de parcă își dau duhul
Și mătură cu-aripa lor văzduhul...
I-alerg din urmă, fără să mă vadă,
Ei fug, se prăvălesc cu toți grămadă,
Urlînd avan, chemînd într-ajutor
Atena și întregul ei popor.
Cam slabi cu duhul, îngroziți prea tare,
Că-s încolțiți de dùșmani li se pare.
Iar mărăcinii haina le-o sfîșie,
O mînecă le fură, o tichie.
Așa-i petrec prin codru-ntunecos,
Lăsîndu-l pe Pyram cel preafrumos.
Și-astfel s-a petrecut; cînd s-a trezit,
Crăiasa de-un măgar s-a-ndrăgostit.

OBERON: Frumos s-a potrivit, cum n-am crezut.
Dar cu flăcău-acela ce-ai făcut?
L-ai fermecat, precum ți-am dat poruncă?

PUCK: Da, nici o grijă. Poate doarme încă.
Dar lîngă el, dormea și biata fată;
Cînd s-o trezi, o va vedea îndată.

(Intră Demetrius și Hermia.)

OBERON: Stai lîngă mine! Uite, e chiar el.

PUCK: Pe fată-o știu, dar pe băiat defel.

DEMETRIUS: De ce m-alungi, cînd ard de dorul tău?
Doar c-un dușman te porți atît de rău.

HERMIA: Te cert, și-atît; dar, ce cumplit mă tem,
Că tu mi-ai dat temei să te blestem.
Că pe Lysander dacă l-ai ucis,
Și numele-ți e-acum cu sînge scris,
Lovește și în mine!
Nici Soarelui nu-i dragă dalba zi,
Așa cum el pe mine mă-ndrăgi.
Să cred că-n somn m-a părăsit? Nu pot!
Mai vrednic de crezare-ar fi, socot.
Să văd pămîntul despicat în două,
Prin miezul lui cum trece luna nouă,
Izbindu-l crunt pe frate-su-n amiaz.
Tu l-ai răpus, citesc pe-al tău obraz,
Și-n ochii pironiți și fără vlagă.

DEMETRIUS: Ba eu sînt mort; ființa mea întreagă
E sfîrtecată de cruzimea ta;
Tu, ucigașa mea, rămîi o stea,
Un glob strălucitor pe-naltul cer.

HERMIA: Unde-i Lysander? Doar atît îți cer,
Demetrius, o, dă-mi-l înapoi!

DEMETRIUS: Aș vrea să-i zvîrlu stîrvul la copoi!

HERMIA: Îmi pierd răbdarea ce s-ar cuveni
S-o aibă-o fată... Javră, marș de-aci!
De oameni fii de-a pururea uitat!
Deci, l-ai ucis! Dar spune-adevărat;
Ai milă, spune-mi; dacă nu dormea,
Ai fi-ndrăznit să îl lovești așa?
Ce faptă de viteaz! Năpîrcă, iată,
Nu are-o limbă-atît de-nveninată.

DEMETRIUS: Nu-s vinovat! Te mînii în zadar!
Nu i-am atins un fir de păr măcar!
Dealtminteri, nici nu-i mort, pe cîte știu.

HERMIA: Te rog din suflet, spune-mi că e viu.

DEMETRIUS: Și dacă-ți spun, în schimb tu ce-mi vei da?

HERMIA: Un drept; să pieri pe veci din calea mea.
Mi-e silă! Plec! Să nu-mi mai ieși în față,
Chiar dacă el ar fi sau nu în viață.

(Iese.)

DEMETRIUS: E de prisos să-ncerc să mă ațin
Pe urma ei... Deci, să mă culc puțin!
Povara întristării mă zdrobește

Cînd somnul datoria nu-mi plătește;
Aștept; că poate-n sfînta lui risipă,
Va poposi și lîngă mine-o clipă...

(Se culcă.)

OBERON: Vai, ce-ai făcut? Ce rău le-ai încurcat!
Văd că pe-un alt flăcău l-ai fermecat;
Și-ai preschimbat, lipsit de iscusință,
Statornica iubire-n necredință.

PUCK: Așa vrea soarta-atotcîrmuitoare,
Credință pune-n cumpeni, și trădare;
De-și ține unul credincios cuvîntul,
O mie-n schimb își calcă legămîntul.

OBERON: Aleargă, fugi ca vîntul, află-ndată,
Unde-i Helena, preafrumoasa fată;
E palidă, de parcă n-are viață,
Suspine grele sîngele-i îngheață[74].
Cu farmece s-o chemi degrabă-aci,
Eu, între timp, pe el îl voi vrăji.

PUCK: Alerg, n-o să mă-ntreacă-n zbor, cînd sar,
Săgeata celui mai vînjos tătar[75].

(Iese.)

OBERON: Floare, floare-nsîngerată
De-a lui Cupidon săgeată
Ochii farmecă-i pe dată!
Și să-i pară dalba fată
Că-i o stea care-și arată
Strălucirea fără pată.
Pentru setea-ți necurmată,
Leacul doar la dînsa-l cată!

(Se întoarce Puck.)

PUCK: Crai al cetei de pitici,
E Helena-n preajmă-aici!
Cel pe care l-am vrăjit
Vine-n urma ei, spăsit...
Tii, grozave întîmplări!
Proști sînt bieții muritori!

OBERON: Fac o larmă! Vor ajunge
Somnul celuilalt s-alunge...

PUCK: Vor peți-o amîndoi!
Ce petrecere de noi!

Rîd cu hohote, fac haz
Cînd se-ntîmplă vreun necaz...

(Intră Lysander și Helena.)

LYSANDER: Cum crezi că rîd, cînd jur că te iubesc?
Batjocura și plînsul nu se-mpacă;
Cuvintele ce-n plîns se plămădesc
Spun adevărul; plînsul mă îneacă...
Și cum să-mi tălmăcești, așa,-n răspăr,
Cuvîntul care-i singuru-adevăr?

HELENA: Minciuni! Cucernică, drăcească luptă;
Cînd adevărul pe-adevăr omoară!
Juri Hermiei iubire ne-ntreruptă?
Spui vorbe grele, vorba-i prea ușoară...
De cîntărești ce-i spui și ce-mi spui mie,
Vezi că nimic n-ai pus pe terezie.

LYSANDER: Orb fost-am cînd iubire i-am jurat.

HELENA: Acum, de-o lași, ești mai necugetat.

LYSANDER: Demetrius pe ea o îndrăgește!

(deșteptîndu-se)

DEMETRIUS: Helena! Zînă! Chip dumnezeiesc!
Cu ce pot ochii să-ți asemuiesc?
Mai tulbure-i cleștarul, pasămite;
Ți-s buzele cireșe pîrguite,
Ce-așteaptă o-nfocată sărutare.
Și neaua de pe Taurus[76] îmi pare
Mai neagră decît penele de țarcă,
Fiindcă mîna ta mai albă-i parcă.
Dă voie gurii mele să-ți sărute
Pecetea frumuseții ne-ntrecute!

HELENA: O, iad! O, chinuri grele! Văd prea bine
Că v-ați legat să faceți haz de mine.
De-aveați un dram de bună-cuviință,
M-ați fi scutit de-această umilință.
Nu vi-i de-ajuns că mă urîți cumplit?
Acuma și-n batjocuri v-ați unit?
Vi-i chipul omenesc, precît se pare;
O, fiți la fel de oameni și-n purtare!
Zadarnic mă slăviți peste măsură,
Cînd inima v-o știu mocnind de ură...
De dragul Hermiei vă învrăjbiți,
Şi-acum vă-ntreceți să mă umiliți.

Isprava-i asta, faptă de bărbați,
Obrajii mei în lacrimi să-i scăldați?
Un om de neam nicicînd n-ar cuteza
Să rîdă de durerea altcuiva,
Cum rîdeți voi acum de-obida mea.

LYSANDER: Demetrius, ești necinstit și rău;
Că Hermia ți-e dragă, știu și eu.
De-aceea-ți jur, mi-e cugetul curat,
Ți-o las, căci o iubești cu-adevărat.
Și-n schimb îți cer atîta doar; fă-mi parte
De dragostea Helenei pîn' la moarte!

HELENA: Batjocură, ți-s vorbele deșarte!

DEMETRIUS: Pe Hermia păstreaz-o; ți-o las ție!
Iubirea mea s-a stins pentru vecie...
Și inima-mi se-ntoarce azi, pribeagă,
Spre tine, spre Helena mea cea dragă,
Și-aicea va rămîne...

LYSANDER: Nu-i așa...

DEMETRIUS: Nu-mi știi credința, nu o defăima!
Să n-o plătești prea scump, ia seama bine!
Dar, iată; scumpa ta iubită vine!

(Intră Hermia.)

HERMIA: Tu, beznă, vlaga ochilor o sorbi,
Mai ageră-i urechea, ochii orbi;
Privirii, deci, atît cît i-ai răpit,
Auzului întors-ai întreit...
Nu bieții ochi încoace m-au purtat;
Urechea mea, Lysander, te-a aflat.
Cum de-ai lăsat-o-astfel pe draga ta?

LYSANDER:' Cum să rămîn? Iubirea mă gonea...

HERMIA: Dar ce iubire te-a-ndemnat să pleci?

LYSANDER: Helena e iubirea mea pe veci.
Ea, negreșit, mai mîndră-i decît toate...
Sporind podoaba nopții înstelate,
Întrece-n frumusețea ei deplină
Luceferii cu ochii de lumină,
Și toate-aceste cercuri de văpăi...
De ce-ți porți către mine pașii tăi?
De ce te las? Nu înțeles-ai încă?
Mă-ndeamnă ura ce ți-o port, adîncă.

HERMIA: Nu cred ce-mi spui... Nu am nici un temei...

HELENA: Deci Hermia s-a înțeles cu ei!
Au uneltit să-și bată joc tustrei

De cea mai obidită din femei.
O, Hermia, vrăjmașă mi te-arăți!
De ce-ai urzit cu oamenii aceștia
Să-mi faceți parte numai de batjocuri?
Noi tainele mereu le-am împărțit,
Și ne-am legat surori, în ceasuri lungi
Cînd timpul îl certam că-i prea grăbit
Să ne despartă... Ai uitat acestea?
Prietenia de pe vremea școlii?
Copilăria cea neprihănită?
Coseam, cu-ndemnarea unor zîne,
Aceeași floare dalbă pe gherghef.
Ședeam pe-aceeași pernă amîndouă,
Cîntam același cînt, cu-același glas,
De parcă mînă, cuget, glas și suflet
Aveau același trup. Așa crescut-am:
Precum două cireșe-ngemănate,
Unite-n despărțirea lor.
Ca două boabe pe un singur lujer;
O inimă aveam, în două trupuri,
Ca două scuturi pe aceeași stemă,
Încoronate de același coif.
Și vrei să rupi această legătură,
Unindu-te cu cei ce rîd de mine?
Nu-i vrednic de-o prietenă, de-o fată!
Te poate osîndi orice femeie,
Deși doar eu lovită-s dintre toate.

HERMIA: Mă miră vorba asta pătimașă.
Nu rîd de tine; tu mă ponegrești.

HELENA: Dar pe Lysander cine l-a-ndemnat
Să-mi laude în rîs obrajii, ochii?
Demetrius, cel'alt iubit al tău
(Ce pîn-acum mă alunga cu silă),
De cine fost-a învățat să-mi spună
Minune fără preț, zeiță, zînă?
De ce vorbește àstfel cu aceea
Pe care o urăște? Și Lysander
De ce s-a lepădat de-a ta iubire
Și inima mi-o dete mie-n dar?
Nu tu i-ai pus la cale pe-amîndoi?
De nu m-alintă soarta, nici norocul,
Și n-am, ca tine, parte de iubire,

Și dragostea mea nu e răsplătită,
E pricină de milă, nu de rîs.

HERMIA: Nu te-nțeleg! Nu știu ce vrei să spui...

HELENA: Urmează! Ha! Prefă-te că ești tristă,
Și strîmbă-te la mine cînd mă-ntorc!
Clipiți din ochi și rîdeți pe ascuns!
Desigur, toată lumea se va-ntrece
Să laude frumosul vostru joc.
Dacă-ați avea măcar un dram de milă,
De bunătate, bună-cuviință,
N-ați face-o țintă-a glumelor din mine.
Adio! Plec! Greșeala e și-a mea.
Și leacu-i despărțirea, poate moartea.

LYSANDER: Oprește-te, frumoasa mea Helena!
Mă iartă, viața mea, iubirea mea!

HELENA: Grozav!

HERMIA: N-o mai jigni așa, iubite!

DEMETRIUS: De n-o ajută rugămintea ei,
Cu sila îl învăț cum să se poarte!

LYSANDER: Amenințarea ta n-are putere
Mai mult ca rugămintea ei firavă...
Helena, te iubesc! Îți jur pe viața-mi
Pe care-s gata să mi-o dau în luptă
Cu cel ce nu m-ar crede că mi-ești dragă.

DEMETRIUS: Îți jur că te iubesc mai mult ca el!

LYSANDER: Hai, vino, de-i așa, și fă-mi dovada!

DEMETRIUS: Hai, iute!

HERMIA: Unde vrei s-ajungi, Lysander?

LYSANDER: În lături, arăpoaico![77]

DEMETRIUS: Nu! N-ai teamă!
El se preface cum c-ar vrea să-l lași,
Dar nici nu se clintește... Prea-i moliu!

LYSANDER: Dă-mi drumul! Pocitanie! Scai! Mîță!
Altminteri, te azvîrlu ca pe-un șarpe!

HERMIA: De ce ești rău? Ce te-a schimbat așa,
Iubitul meu?

LYSANDER: Iubitul tău? Piei, ciumă!
Să nu te văd, grețoasă doftorie!

HERMIA: Glumești?

HELENA: Știi bine că glumiți cu toții.

LYSANDER: Demetrius, îmi țin cuvîntul dat

DEMETRIUS: Să-l iscălești așa cum cere legea;
Te ține-n loc o legătură slabă.

LYSANDER: Dar cum? Vrei s-o lovesc, sau s-o ucid?
Chiar de-o urăsc, nu pot să-i fac un rău.

HERMIA: Ce rău mai crîncen poate fi ca ura?
Să mă urăști? De ce, iubitul meu?
Nu mai sînt Hermia? Nu ești Lysander?
Sînt tot așa frumoasă ca pe vremuri.
Az' noapte mă iubeai! Și, tot az'noapte,
M-ai părăsit! E-adevărat? O, zei!
Nu-i doar o glumă?

LYSANDER: Ba-i adevăr!
Și nu mai vreau să-mi ieși vreodată-n cale.
Deci lasă și-ndoială și nădejde;
E-adevărat, nu-i glumă; te urăsc,
Și o iubesc pe draga mea Helena.

HERMIA: Vai! *(Helenei:)* Ticăloasă! Vierme-ascuns în floare!
Tu, hoață de iubiri, te-ai furișat
Și mi-ai furat iubitul! Tu!

HELENA: Frumos!
De ce mă faci să-ți spun cuvinte grele?
Nu ți-e rușine! Nu roșești deloc?
Rușine! Prefăcuto! Pfui! Paiață!

HERMIA: Paiață? Pentru ce? Aha! Pricep!
Ea, pasămite,-i 'naltă, eu măruntă;
S-a tot fălit cu înălțimea ei
Și-astfel în ochii lui a cîștigat.
Ce, crezi c-atît de sus te-ai ridicat
Doar pentru că-s așa de mărunțică?
Sînt mică, zici? Prăjină-nzorzonată!
Sînt mică? Nu sînt chiar atît de mică
Încît să nu ajung să-ți zgîrii ochii...

HELENA: O, domnilor, vă rog, chiar dacă rîdeți,
Să n-o lăsați cumva să mă lovească.
Eu nu sînt rea și nu știu să mă bat,
Fricoasă sînt, așa cum se cuvine
Să fie-o fată; n-o lăsați să dea!
Să știți; chiar dacă dînsa e mai mică,
Tot nu-i pot ține piept!

HERMIA: Mai mică? Iarăși!

HELENA: O, Hermia, de ce mă urgisești?
Știi doar că te-am iubit întotdeauna,
Și tainele ți le-am păstrat cu grijă,
Și nu ți-am cășunat vreun rău; iubirea

Pe care lui Demetrius i-o port
M-a-mpins să-i spun că vii aici, în codru.
De-ndată el pleacă pe urma ta;
Din dragoste, eu l-am urmat pe el.
M-a izgonit, mi-a spus că mă ucide.
Și-acum, de mă lăsați să plec în pace,
Mă-ntorc cu nebunia mea-n cetate
Și nu mai vin nicicînd în urma voastră.
Vedeți cît sînt de proastă și de slabă.

HERMIA: Hai, pleacă! Cine te mai ține-n loc?
HELENA: O inimă ce-o las neputincioasă.
HERMIA: Cui? Lui Lysander?
HELENA: Lui Demetrius.
LYSANDER: Nu-ți face rău, Helena mea! N-ai teamă!
DEMETRIUS: Nu, domnule, cu toate că-i ții partea.
HELENA: O, la mînie-i rea și e vicleană,
La școală se purta precum o vulpe.
Deși e mică,-i tare-afurisită.
HERMIA: Iar mică? Numai mică știi să zici?
Cum de-nduraţi să mă hulească-ntruna?
Stai, că-ți arăt eu ție!
LYSANDER: Fugi, Pitică!
Să nu mai crești deloc, în nici un fel!
Copil legat cu buruieni vrăjite,
Tu, ghindă! Ciob!
DEMETRIUS: Ești prea-ndatoritor
Cu-o fată care te disprețuiește.
Dă-i pace! Nu vorbi despre Helena.
Și nu-i lua apărarea; dacă vrei
Măcar în gînd s-o îndrăgești cumva,
O vei plăti.
LYSANDER: Acum nu mă mai ține
Dacă-ndrăznești, hai, vino, să vedem
Cine-are drept la dragostea Helenei.

(Lysander și Demetrius ies.)

HERMIA: Da, domnișoară, uite ce-ai făcut!
Stai, nu fugi!
HELENA: Nu, nu mă-ncred în tine!
În preajma ta eu nu mă simt prea bine...
Ți-s pumnii mult mai iuți; dar la picioare,
Mai ageră-s... Deci plec în fuga mare.

(Iese),

HERMIA: Sînt uluită, nu ştiu ce să spun
(Iese).

OBERON: Priveşte rodul nepăsării tale![78]
Cu voie, fără voie, faci doar şotii!

PUCK: O, rege peste umbre, am greşit.
Dar nu mi-ai spus că-mi voi cunoaşte omul
După veşmîntul lui atenian?
Aşa era acesta-nveşmîntat!
Licoarea deci pe ochi i-am picurat.
Dar nu-i nimic; grozav s-a potrivit!
O glumă pîn' la urmă a ieşit...

OBERON: Flăcăii-n luptă vor să se măsoare;
Hai, Puck, o beznă fă să se coboare,
Să urce Acheronul[79] pîn' la stele,
Să legi întregul cer cu pîcle grele.
Cei doi vrăjmaşi în van vor încerca
Să se găsească-n bezna asta grea.
Ia glasul lui Lysander, cînd şi cînd
Cuvinte-amare-n noapte aruncînd;
Cu rîsul celuilalt să rîzi apoi,
Şi-ntruna depărtează-i pe cei doi,
Pîn' ce-o veni un somn de moarte, lung,
Cu aripi de liliac, cu paşi de plumb;
Să picuri sucu-acestei buruiene
Pe-a' lui Lysander adormite gene,
Şi astfel nălucirea să-i alungi,
Vor fi iar limpezi ochii lui atunci.
Vor crede toţi, cînd s-or trezi, în zori,
C-a fost doar vis, părelnice-ntîmplări.
Pleca-vor spre Atena, veseli foarte,
Prieteni credincioşi pînă la moarte.
Iar eu mă duc; reginei vreau să-i cer
Să-mi dea-n sfîrşit pe micul scutier;
Gonind dihania, vraja voi desface
Şi-o să pogoare iarăşi sfînta pace.

PUCK: Să ne grăbim! Ai nopţii iuţi balauri
Sfîşie norii-n zbor; chiar adineauri
Ai dimineţii soli luciră-n zare;
Strigoii, biete oşti rătăcitoare,
Fugiră-n gropi, iar tristele năluci
Înmormîntate-n valuri, la răscruci[80],
În patul lor cu viermi se-ascund pe rînd,

Să nu-i găsească ziua pe pămînt.
În tainițele negre se-ascund iarăși;
S-au prins cu noaptea crîncenă tovarăși.

OBERON: Plămada noastră-i alta; deseori
Cu-al dimineții crai pornesc în zori,
Călcînd sub pași covorul moale-al ierbii,
Spre locurile-n care se-ascund cerbii.
Deschide zarea poarta-i de mărgean,
Revarsă raze sfinte peste-ocean,
Schimbînd în aur și în nestemate
Foșnirea verde-a undelor sărate.
Deloc nu zăbovi, cu toate-aceste,
Să nu te prindă ziua, fără veste.

PUCK: Cînd încolo, cînd încoa',
O să-i mîn încolo,-ncoa',
Puck, toți știu de frica ta,
Mînă-i deci încolo,-ncoa'.
Ha, vine unul!

(Intră Lysander.)

LYSANDER: Demetrius! Trufașule! Răspunde!

PUCK: Fricosule! Hai, vino! Nu te-ascunde!

LYSANDER: Pun mîna eu pe tine!

PUCK: Haide, vino!
Găsim un loc mai bun!

(Lysander iese, urmărind glasul. Intră Demetrius.)

DEMETRIUS: Mișel, ce mai!
Vorbește! Unde fugi? Din ce tufiș
Făcut-ai pentru țeastă ascunziș?

PUCK: Mișelule! La stele te fălești
Că vrei să lupți! Hai, vino! Unde ești?
Hai, vino să te mîngîi c-o nuia,
Că nu ești vrednic, zău de spada mea!

DEMETRIUS: Aici mi-erai?

PUCK: Hai, glasul mi-l urmează!
În luptă-arată-mi inima-ți vitează!

(Iese. Intră Lysander.)

LYSANDER: Mă cheamă, îl alerg necontenit,
Cînd cred că l-am aflat, a și pierit.
Fricosul! Tare-i iute de picior!

Îl fugăresc, el fuge mai cu spor,
Iar eu mă-nfund în spini... Mă-ntind aci!

(Se culcă.)

O, vino binecuvîntată zi!
O clipă-arată-ți zarea ta de foc,
Să-l pot vedea și să-l ucid pe loc.

(Adoarme. Intră din nou Puck și Demetrius.)

PUCK: Hei, hei, Fricosule, hai, vin'-odată!
DEMETRIUS: Dacă-ți dă mîna, stai și mi te-arată,
Alergi din loc în loc, te-ascunzi în ceață
Și nu-ndrăznești să mă privești în față.
Pe unde ești?
PUCK: Aicea, vezi prea bine!
DEMETRIUS: Plăti-vei scump că-ți rîzi așa de mine!
Așteaptă tu, că zorii vin acum,
Și-o să vedem! Dar pîn'-atunci, drum bun!
Sînt ostenit... Mă culc puțin aci!
Dar n-ai tu grijă: mîine vei pieri...

(Se culcă și adoarme. Intră din nou Helena.)

HELENA: O, noapte neagră, haide, zbori mai iute!
Ridică-te, lumină, peste zări!
Să plec înspre Atena, pe tăcute;
Aici am parte numai de ocări...
Tu, somn, ce pleoapa-nchizi durerii grele,
O fură-mă de-ndat' durerii mele!

(Adoarme.)

PUCK: Numai trei? Doar atît?
Haide! Doi ori doi fac cît?
Iată-a patra se arată,
Cupidon, cu-a lui săgeată,
Sfîrtecă pe biata fată!

(Intră din nou Hermia.)

HERMIA: Sînt ostenită cum n-am fost nicicînd...
Ce rece-i roua! Ce tăioși sînt spinii!
Nu pot să mă tîrăsc... Mi-e pasul frînt.
Aici s-aștept atingerea luminii.
Să-i stați, o, ceruri, lui Lysander scut,
De-or să ia lupta iar de la-nceput...

(Adoarme.)

PUCK: Pe pămînt
Dormi adînc...
Leac vrăjit
Am menit
Ochilor de-ndrăgostit.

(Stoarce sucul buruienii pe pleoapele lui Lysander.)

S-o zărești,
Să-i zîmbești;
Draga ta
Iar să-ți dea
Ochii tăi de-ndrăgostit.
Partea toți să și-o primească
Și zicala țărănească
Mîine-n zori să se-mplinească.
Ca în pilde vechi
Toți, perechi-perechi...
Flăcăi și fete se cunună
Și toate-or merge iarăși strună.

(Iese Puck. Demetrius, Helena și ceilalți dorm.)

ACTUL IV

SCENA 1

Tot în pădure. Lysander, Demetrius, Helenna și Hermia dorm. Intră Titania și Jurubiță, zînele din alai.
Oberon îi urmează, fără să fie văzut.

TITANIA: Așază-te-n acest culcuș de flori,
Să-ți împletesc cununi de mărgărint,
Să te sărut cu drag pe obrăjori
Urechile frumoase să-ți alint...

JURUBIȚĂ: Unde-i Măzăriche?

MĂZĂRICHE: Aici!

JURUBIȚĂ: Scarpină-mă-n creștet, Măzăriche! Unde-i domnișoara Fir-de-păianjen?

FIR-DE-PĂIANJEN: Aici!

JURUBIȚĂ: Domnișoară Fir-de-păianjen, fii bună, domnișoară, ia-ți armele și omoară bărzăunele ăla cu coapse roșii care stă pe scaietele de colo; și adu-mi, bună domnișoară, sacul lui cu miere. Ai grijă, domnișoară, să nu te înfierbînți prea tare, domnișoară. Și, domnișoară, vezi nu care cumva să crape sacul cu miere. N-aș vrea să te văd toată năclăită-n miere, domnișoară. Unde-i domnișoara – Bob-de-muștar?

BOB-DE-MUȘTAR: Aici!

JURUBIȚĂ: Dă-mi mînuța, domnișoară Bob-de-muștar. Te rog, lasă reverențele, bună domnișoară.

BOB-DE-MUȘTAR: Ce doriți?

JURUBIȚĂ: Nimic, domnișoară, nimic altceva decît s-o ajuți pe domnișoara Fir-de-păianjen să mă scarpine. Ar trebui să mă duc la bărbier, domnișoară; mi se pare că mi-a crescut un păr nemaipomenit pe obraz. Sînt un măgar gingaș, dacă simt că mă mănîncă obrazul, trebuie neapărat să mă scarpin.

TITANIA: Nu vrei s-auzi un cînt, iubitul meu?

JURUBIȚĂ: Am o ureche grozavă! Poruncește s-aducă vătraiul și cheia!

TITANIA: Iubitul meu, n-ai vrea să guști ceva?

JURUBIȚĂ: La drept vorbind, nu mi-ar strica un tain de ovăz. Niște ovăz uscat ar fi pe cinste. Ba, parcă aș avea poftă de niște fîn. Un fîn bun, înmiresmat, ce poate fi mai bun pe lume?

TITANIA: Sau aș trimite-o zînă să-ți aducă
Alune din cămara veveriței.

JURUBIȚĂ: Aș mînca mai degrabă un pumn de mazăre. Dar lasă, nu vreau să vă mai supăr. Simt că am o poftă grozavă de somn.

TITANIA: O, dormi, iar eu în brațe te cuprind.
Plecați, voi zîne,-n cele patru vînturi!

(Zînele ies.)

Așa precum zorcaua-mbrățișează
Frumosul caprifoi; și tot astfel
Cum iedera-mpresoară trunchiul aspru
Al ulmului! O, cît îmi ești de drag!

(Adorm amîndoi. Intră Puck.)

OBERON *(arătîndu-se)*:
Puck! Bun venit! Văzut-ai ce se-ntîmplă?
Mi-e totuși milă de sminteala ei;
Mai adineauri, întîlnind-o-n codru
În vreme ce-aduna miresme dulci
Să i le dea scîrbavnicei dihănii,
Eu am mustrat-o amarnic, am certat-o.
I-mpodobise tîmplele păroase
Cu o cunună de suave flori,
Iar globii grei de rouă ce, adesea,
Ca niște perle se rotesc pe frunze,
Păreau sub geana florilor culese,
Că-s lacrimi de durere și rușine.
Și după ce am dojenit-o aspru,
Iar ea, umilă, m-a rugat s-o iert,
Eu i-am cerut copilul. De îndată
Ea mi l-a dat și, însoțit de zîne,
L-am și trimis în țara mea vrăjită.
Acum, că am învins, voi risipi
Această pîclă ce-i cuprinse ochii.
Puck, scoate căpățîna fermecată
De pe grumajii-acestui biet cîrpaci.
Iar mîine, cînd se va trezi din somn,
Să poată să se-ntoarcă la Atena

Și toate aceste întîmplări să-i pară
Doar amăgirea unor visuri rele...
Dar s-o tămăduim întîi pe ea;
Fii din nou precum erai,
Vezi din nou precum vedeai,
A Dianei floare blîndă[81]
Floarea lui Amor să-nfrîngă
Trezește-te din somn, iubita mea!

TITANIA: Năprasnic vis, iubite! Se făcea
Că îndrăgisem un măgar urît...

OBERON: Da, uite-l, doarme!

TITANIA: Ce s-a petrecut?
Cît e de hîd! Mi-e silă să-l privesc!

OBERON: Tăcere! Puck, ia-i capul de asin...
Să-nceap-acum aș vrea un cîntec lin,
Și somnul să-i cuprindă pe cei cinci.
Tu, muzică, un somn adînc s-aduci!

PUCK: *(Lui Jurubiță)*

Na-ți capul tont și ochii tăi năuci...

OBERON: Cîntați! Te rog dă-mi mîna, draga mea!
Pămîntul adormit vom legăna;
Prieteni buni de-a pururea vom sta.
Și mîine, cînd urca-va-ntîia stea,
La nunta lui Theseu noi vom juca,
Menind de bine seminția sa.
Perechilor acestora vom da
Inel sfințit, gonind ursita rea.

PUCK: Să-i dăm zor; auzi, ne-mbie
Cîntu-nalt de ciocîrlie.

OBERON: Hai, urma-vom în tăcere
Umbra nopții care piere;
Iute, întrecînd în zbor
Globul lunii călător.

TITANIA: Hai în zbor înaripat,
Și să-mi spui cum s-a-ntîmplat
C-am dormit pînă spre zori
Printre bieții muritori.

(Ies. Răsună corni înăuntru. Intră Theseu, Hipolita, Egeu și alaiul.)

THESEU: Găsiți-mi de îndată pădurarul,
Că vremea rugii noastre s-a sfîrșit.

Și-acum, în pragul zorilor, iubito,
S-auzi cum cîntă-n cor ogarii mei.
Lăsați-i slobozi și-i goniți pe vale,
Către apus; găsiți-mi pădurarul.
Hai, doamna mea, din vîrfu-acelui munte
Să ascultăm ce dulce se-ntretaie
Lătrat de cîini și-al lui ecou prelung.[82]

HIPOLITA: Eram cîndva cu Hercules[83] și Cadmus[84];
Prin codrii Cretei hăituiam un urs[85]
Cu cîini spartani. N-am auzit nicicînd
O goană-atît de voinicească. Rîul,
Pădurea, cerul larg, întreg întinsul
Păreau că scot un singur strigăt. Larma
Era nespus de dulce, ca un cîntec,
N-am auzit un tunet mai suav.

THESEU: Ogarii mei se trag din neam spartan,
Cu botul larg, bălțați și clăpăugi,
Ce mătură cu-a lor ureche roua,
Genunchi aduși și gușă ca de taur,
Aleargă-ncet, dar latră ca un clopot.
Toți într-olaltă. N-a sunat nicicînd
În Creta, în Tesalia, în Sparta,
Lătrat mai viu ca sunetul de corn.
Ai să-i auzi... Dar, stai! Ce nimfe-s astea?

EGEU: Stăpîne, fiica mea aicea doarme;
Aici Lysander... și Demetrius...
Helena, fata lui Nedar, Helena...
Mă mir grozav să-i văd aci,-mpreună!

THESEU: Desigur, s-au sculat de dimineață
Ca să cinstească ziua de Armindeni;
Și, auzind de planurile noastre,
Venit-au nunta să ne-o împodobească...
Egeus, spune: nu e astăzi ziua
În care fiica ta va trebui
Să spună ce-a ales?

EGEU: Ba da, stăpîne.

THESEU: Gonacii-i vor trezi cu larma lor!

(Corni și strigăte înăuntru. Demetrius, Lysander, Hermia și Helena se trezesc și se scoală în picioare.)

THESEU: De mult trecut-a Sfîntul Valentin;
De-abia acum încep aceste păsări

Să-și caute pereche-aici, în codru[86]?

LYSANDER: Iertare, doamne!

(El și toți ceilalți cad în genunchi dinaintea lui Theseu.)

THESEU: Nu, nu-ngenuncheați!
Știam că voi vă dușmăniți de moarte;
Cum pogorît-a peste lume pacea
Pe care pizma o urăște-atît?
De ură nicidecum nu s-a temut?

LYSANDER: Stau încă-n ceasul cel nehotărît.
În cumpăna de vis și de trezie...
Dar nu știu toate cum au fost să fie,
Și nu-nțeleg cum am ajuns aci.
Cred că... (și nu vreau să ascund nimic)
Mi-aduc aminte... Da! așa-i, știu bine:
Cu Hermia venisem; gîndul nostru
Era să părăsim Atena, unde
Primejdiile legii ne pîndeau.

EGEU: Destul! Destul! Stăpîne,-ai priceput:
Chem legea, legea împotriva lui!
Demetrius, auzi? Au plănuit
Să jefuiască drepturile noastre:
Să-ți fure ție soața, iară mie
Să-mi fure ascultarea ei supusă,
Răspunsul ei că vrea să-ți fie soață.

DEMETRIUS: Stăpîne bun, Helena cea frumoasă
Îmi dete planu-acesta în vileag;
Că ei vor să se-ascundă-aci, în codru.
Eu, mînios, i-am urmărit; Helena,
Mînată de iubire, m-a urmat.
Dar nu știu ce puteri necunoscute
Topit-au precum neaua-n primăvară
Iubirea pentru Hermia, ce-ndată
Mi s-a părut o ștearsă amintire
A unei jucării ce mă-ncînta
În zilele copilăriei mele.
Și-ntreaga mea iubire și credință,
S-a-ntors către Helena. Numai ea
Îmi mîngîie privirea... Cu Helena
M-am logodit cînd nici n-o cunoșteam
Pe Hermia. Apoi, orbit de friguri,
Mi s-a părut că frumusețea ei
Îmi face silă. — Acum sînt sănătos:

O vreau, mi-e dragă, jur să-i fiu pe veci
Statornic în iubirea mea curată.

THESEU: Preafericită-i întîmplarea-aceasta!
Vom asculta altcînd istorisirea.
Egeu, voinței noastre te supune;
În templu, deci, alăturea de noi,
Perechile acestea pe vecie
Se vor uni. Rămîne vînătoarea
Pe altă dată: soarele e sus.
La drum, către Atena: trei perechi
Se vor supune datinei străvechi.
Să mergem, Hipolita!

(Ies Theseu, Hipolita, Egeu și alaiul.)

DEMETRIUS: Tot ce-a trecut e-așa nelămurit
Precum un munte mic, pierdut în neguri.

HERMIA: Iar mie-mi pare că mă uit cruciș
Și orice lucru-l văd de două ori;

HELENA: La fel și eu; Demetrius îmi pare
Un giuvaer care-i al meu pe veci
Și, în același timp, nu e al meu.

DEMETRIUS: Ce credeți? Ne-am trezit? Precît îmi pare
E totul încă vis. N-a fost aici
Chiar ducele și n-a spus să-l urmăm?

HERMIA: Ba da; și tata.

HELENA: Da, și Hipolita.

LYSANDER: Ne-a dat poruncă să venim la templu.

DEMETRIUS: Deci, ne-am trezit, în urma lor să mergem.
Pe drum vom povesti tot ce-am visat.

(Ies.)

JURUBIȚĂ *(trezindu-se)*: Cînd îmi vine rîndul, strigați-mă și eu o să răspund. Trebuie să spun: „Pyram cel prea frumos"... Hei! N-auziți? Gutuie! Flaut, cîrpaciule de foale! Botișor! Hei, căldărarule! Subțirelule! Ei, fir-ar să fie! Au șters-o și m-au lăsat dormind. Am avut un vis... nici nu-i trece cuiva prin cap ce vis am avut! Se făcea că eram... dar cine poate spune ce eram? Parcă aveam... dar cine e-n stare să știe ce aveam? Parcă eram, parcă aveam... omul nu-i decît un nebun în haine de paiață, dacă se-apucă să spună ce era în vis. Ochiul omului n-a auzit niciodată, urechea n-a văzut. Mîna nu poate să guste, și nici inima să găsească vorbe pentru a povesti ce era visul ăsta al meu. Merg să-l caut pe Gutuie, să-l pun să scrie o baladă

despre visul meu. O să-i zică *Visul lui Jurubiță*, fiindcă e un vis fără sfîrșit. S-o cînt la sfîrșitul sfîrșitului la piesă, în fața ducelui. Sau poate, ca să fie și mai duios, s-o cînt la moartea Thisbeei.

(Iese)

SCENA 2

Atena. În casa lui Gutuie. Intră Gutuie, Flaut, Botișor și Subțirelu.

GUTUIE: Ați trimis pe cineva acasă la Jurubiță? N-a venit încă?

SUBȚIRELU: Nu se știe încă nimic. Fără doar și poate, duhurile l-au trimis departe de-aci.

FLAUT: Dacă nu vine, piesa s-a dus. Nu se mai poate juca. Nu-i așa?

GUTUIE: Nu, sigur că nu. Unde mai găsești în Atena pe altcineva în stare să-l joace pe Pyramus ca el?

FLAUT: Aia e! E cel mai mare talent dintre toți meșteșugarii din Atena.

GUTUIE: Și ce înfățișare frumoasă, un adevărat amant, o voce minunată!

FLAUT: Nu, nu-i frumos să spui așa; spune că era un adamant... Un amant e, Doamne ferește, un lucru de rușine.

(Intră Blîndu.)

BLÎNDU: Meștere, ducele se-ntoarce de la templu. Odată cu el au mai făcut nunta încă vreo doi sau trei domni. Dacă am fi jucat piesa, ne-am fi pricopsit.

FLAUT: O bietul Jurubiță! Ar fi avut parte de cîte șase bănuți pe zi, cît i-ar fi fost viața de lungă. N-ar fi trebuit să piardă ocazia asta; cîte șase bănuți pe zi! Uite, pun capul că ducele i-ar fi dat cîte șase bănuți pe zi dacă-l vedea jucîndu-l pe Pyram... Șase bănuți pe zi, numai pentru rolul lui Pyram[87].

(Intră Jurubiță)

JURUBIȚĂ: Unde sînteți, flăcăi? Oameni buni, unde sînteți?

GUTUIE: Jurubiță! O, zi minunată! Zi cu noroc!

JURUBIȚĂ: Meșteri buni, am să vă povestesc niște minunății, că, dacă vă spun, înseamnă că sînt un atenian adevărat. Deși nu v-aș spune decît adevărul adevărat, așa cum s-a petrecut.

GUTUIE: Haide, spune, dragă Jurubiță!

JURUBIȚĂ: Nici gînd! Tot ce vă pot spune e că ducele a prînzit. Puneți-vă costumele! Luați-vă băieri bune pentru bărbi și

panglici noi la tîrlici. Să ne dăm întîlnire la palat. Fiecare să-și mai arunce ochii o dată pe rol. Pentru că, la urma urmei, piesa noastră o să fie aleasă dintre toate. Oricum, Thisbea să aibă rufărie curată pe ea. Leul, nu cumva să-și roadă unghiile, care trebuie să arate ca niște gheare. Să vedeți, nu care cumva să mîncați ceapă sau usturoi, fiindcă răsuflarea trebuie să ne miroasă frumos. Și atunci, nu încape vorbă, o să-i auzim: „Ce frumoasă comedie!". Gata! Acum, ajunge! Să mergem! Hai! Să mergem!

(Iese.)

ACTUL V

SCENA 1

Atena. Palatul lui Theseu. Intră Theseu, Hipolita, Philostrat, nobili și alai.

HIPOLITA: Ciudate lucruri, dragul meu Theseu,
Istorisit-au tinerii aceștia.

THESEU: Dar nu știu cît or fi de-adevărate.
Nu cred în basmele străvechi cu zîne:
Că doar îndrăgostiții și nebunii:
Cu mințile mereu înfierbîntate,
Văd năluciri pe care nicidecum
Nu le-nțelege dreapta judecată.
Lunatecul, poetu',-ndrăgostitul,
Sînt întruparea-nchipuirii goale.
Zărește unul demoni fără număr,
Cîți iadul însuși n-ar putea cuprinde;
Acesta e nebunul. Celălalt,
Îndrăgostitul mistuit de dor,
Pe fruntea arăpoaicei deslușește
Întreaga frumusețe a Helenei;
Poetu',-n minunata lui beție,
Pămînt și cer cuprinde-ntr-o privire,
Și-acelor lucruri veșnic neștiute,
Cu pana le dă trup și-nfățișare;
Nălucii plămădite din văzduh,
El poate să îi dea sălaș și nume.
Acesta-i meșteșugu-nchipuirii:
Cumva dacă scornește-o bucurie,
Ea naște și un sol care s-o poarte.
Sau, dacă-n beznă spaima se năzare,
Tufișurile le preface-n fiare.

HIPOLITA: Dar ce spun ei că au pățit az-noapte,
Și preschimbarea cugetelor lor
Nu par a fi deșarte-nchipuiri,
Mărturisind un dram de adevăr,
Ciudat, ce-i drept, ciudat din cale-afară.
THESEU: Vin mirii sprinteni, plini de voioșie!

(Intră Lysander, Demetrius, Hermia și Helena.)

Prieteni, zile lungi de fericire
Să însoțească inimile voastre!
LYSANDER: Și vouă, fericire înmiită
La drum, la prînz, precum și-n așternut!
THESEU: Aș vrea să știu acum ce măști, ce jocuri
Vor umple veacu-acesta de trei ceasuri
Ce ne desparte cina de culcare.
Deci, unde e maestrul de petreceri?
Ce jocuri pregătite-s? Nu-i vreo piesă
Să ușureze chinul ăstui ceas?
Să vină Philostrat!
PHILOSTRAT: Aici sînt, doamne!
THESEU: Cu ce petreceri vrei să ne desfeți?
Ce piesă ai? Ce cînt? Cum să-nșelăm
Greoiul timp, altfèl decît cu jocuri?
PHILOSTRAT: Aicea toate sînt înșiruite.
Alege cum ți-e voia, preaînalte!

(Îi dă o hîrtie.)

THESEU *(citește)*:
Văd „Lupta cu centaurii[88], cîntată
De-un eunuc atenian, la harfă":
Nu, asta nu! I-am spus-o dragei mele
Spre slava lui Heracle, ruda mea.
„Răscoala cetei de bacante bete
Ce-au sfîșiat pe cîntărețul trac"[89]:
Povestea asta-i veche,-am auzit-o
Cînd m-am întors biruitor din Teba.
Apoi; „Al celor nouă muze bocet
Plîngînd Știința moartă-n sărăcie"[90].
Pesemne, o satiră mușcătoare;
Defel nu-i potrivită la o nuntă.
„Povestea scurtă, plicticoasă foarte
A lui Pyram și Thisbe, draga lui.
O comedie tristă peste poate!".
Cum? Trist și comic? Scurt și plicticos?

Sau gheață caldă și zăpadă neagră...
Cum să-mpăcăm aceste ne-nțelegeri?

PHILOSTRAT: E lungă doar de cîteva cuvinte,
E cea mai scurtă piesă ce-o cunosc.
Dar chiar și-așa-i prea lungă, plicticoasă,
Nici un cuvînt nu e la locul lui,
Nici un actor în rol. De ce e tristă?
Fiindcă, la sfîrșit, Pyram se-omoară.
Mărturisesc că am vărsat și lacrimi
Cînd am văzut-o; lacrimi din acelea
Ce numai veselia le stîrnește.

THESEU: Și cine-o joacă?

PHILOSTRAT: Meșteșugari cu mîna grea și aspră,
Ce niciodată pînă-n clipa asta
Nu și-au muncit cu-astfel de lucruri capul,
S-au hotărît acum să-și chinuiască
Nevolnica lor ținere de minte
Cu piesa-aceasta,-n cinstea nunții voastre.

THESEU: S-o ascultăm.

PHILOSTRAT: Mai bine nu, stăpîne.
Nu-i vrednică de voi. Am ascultat-o,
Și nu-i nimic de soi în toată piesa.
Sau poate că simți-veți bucurie
Văzînd cum se trudesc și cum asudă
Voind să vă slujească.

THESEU: Foarte bine;
Tot ce se naște dintr-un gînd curat
E vrednic doar de laudă. Chemați-i!
Voi, doamnelor, poftiți la locul vostru.

(Iese Philostrat.)

HIPOLITA: Nu-mi place să văd chinul stîngăciei,
Nici gîndul bun murind la datorie.

THESEU: O, draga mea, nu vei vedea acestea!

HIPOLITA: N-a spus că sînt nepricepuți cu totul?

THESEU: Vom fi cu-atît mai darnici, răsplătindu-i,
De vreme ce ei nu ne dau nimic.
Ne-om desfăta-ncercînd să deslușim
Tot ceea ce ascunde-a lor greșeală.
Să prețuim doar gîndul lor curat,
Nu și-mplinirea lui, stîngace poate.
Mă-ntîmpinau în drumurile mele
Tot cărturari de seamă ce voiau

Să mi se-nchine cu alese vorbe
Pe care îndelung le cumpăneau;
Dar îi vedeam pălind și tremurînd,
Cu limba-mpleticită-n miezul vorbei,
Cu glasul migălit, tăiat de spaimă,
Și pîn,' la urmă, amuțind de tot,
Lăsînd urarea nerostită. Însă
Tăcerea lor era mai grăitoare,
Și desluşeam în stînjeneala lor
Mai mult decît în glasul sunător,
Obișnuit cu vorbe lustruite.
Iubirea mută-mi spune mult mai mult
Decît sporovăiala: s-o ascult.

(Intră Philostrat.)

PHILOSTRAT: Cu voia voastră, iată și Prologul!

(Trîmbițe[91]. Intră Prologul.)

PROLOGUL: „Vă stingherim, dar nu din răutate;
Să nu gîndiți că noi vă stingherim
Din răutate; vrem, precît se poate,
Doar meșteșugul să ni-l dovedim.
Venit-am să v-aducem supărare,
Și să vă desfătăm n-avem de gînd,
Deși am vrea. N-aducem desfătare,
Și, dacă vă căiți așa curînd,
Actorii sînt atît de iscusiți,
Că sigur vă vor spune tot ce știți".

THESEU: Cam otova grăit-a, fără noimă!

LYSANDER: A gonit prin prolog ca un armăsar care nu știe să se oprească. O învățătură, deci, stăpîne; nu e de-ajuns să vorbești, trebuie să vorbești cu simțire.

HIPOLITA: Adevărat, a vorbit așa cum cîntă din flaut un copil; a scos sunete, dar nu și cîntece.

THESEU: Vorbirea lui era precum un lanț
Din care nu lipsește nici o za,
Dar toate sînt grozav de încîlcite.
Al cui e rîndul?

(Intră Pyram, Thisbe, Zidul, Luna și Leul, înfățișînd o pantomimă.)

PROLOGUL: „Cinstite fețe, poate vă mirați,
Dar pîn' la urmă veți pricepe toate.
Priviți: Pyram, vestit între bărbați,

Și doamna Thisbea vor să vi se-arate.
Iar omu-acesta, tăminjit cu var,
E zidul ce-i desparte, zid hain.
Printr-o spărtură-a lui, atîta doar,
Cei doi își spun și dragoste și chin.
Acesta, cu fănar și cu dulău
Și cu tufișul de scaieți, e Luna;
Cei doi se văd — și nu gîndesc la rău —
La Ninus, la mormînt, întotdeauna.
Dar fiara-aceasta, Leul pe-al său nume,
Cînd Thisbea vine-n locul hotărît,
O-nspăimîntă; ea vălul și-a pierdut
Fugind, iar Leu-n bot l-a mursecat
Și l-a mînjit cu sînge și cu spume.
Sosi Pyram, mîndrețe de bărbat;
Cătînd pe cea mai dragă de pe lume,
Văzu doar vălul ei însîngerat...
Pe loc își dete moartea cu-a sa spadă,
Cu spada sa, de sînge-nsetoșată...
Cînd Thisbea a ieșit din ascunziș,
A smuls pumnalul lui Pyram, și-ndată
În piept și-nfipse crîncenul tăiș...
Dar Leu, Zid, Lună,-ndrăgostiți, vor spune
Povestea lor în vorbe mult mai bune."

(Ies Prologul, Thisbe, Luna și Leul.)

THESEU: Mă-ntreb, cum poate Leul să vorbească...

DEMETRIUS: Nu-i de mirare, stăpîne; cum să nu vorbească un leu, cînd sînt atîția măgari care vorbesc?

ZIDUL: „Se-ntîmplă ca-n povestea-aceasta-a lor,
Să-nfățișez un zid, eu Botișor.
Vă rog să credeți că-i adevărat;
Precît se spune,-aș fi un zid crăpat.
Prin zidu-acesta, Thisbea și Pyram
Își spun în taină dorul lor avan.
Deci, varul, piatra,-această tencuială
Alungă iute orice bănuială
Precum că n-aș fi zid. Pe-aici, priviți,
Șoptesc cei doi sărmani îndrăgostiți".

THESEU: Se poate aștepta cineva ca un pumn de var și o perucă de cîlți să vorbească mai bine.

DEMETRIUS: E zidul cel mai plin de duh pe care l-am auzit vreodată.

THESEU: Pyram s-apropie de zid; tăcere!

(Intră Pyram.)

PYRAM: „O, noapte neagră! Noapte de catran!
O, noapte ce sosești cînd nu e zi!
O, noapte, noapte, vai, vai! Eu, Pyram,
Mă tem că Thisbea nu va mai veni.
Și tu, o, zid, o zidule prea bun!
Tu stai între ogorul meu și-al lor!
Tu, zid, o, zid, o zidule prea bun,
Fă-mi loc; te rog, privirea să-mi strecor!

(Zidul își resfiră degetele.)

O, zid! De Zevs fii binecuvîntat!
Dar ce văd? Văd că nu o văd deloc!
Zid ticălos și rău! M-ai înșelat!
De-a pururi să n-ai parte de noroc!"

THESEU: Mi se pare că zidul, fiind un zid simțitor, o să-l blesteme și el pe Pyram.

PYRAM: Nu, slăvite, n-o să facă una ca asta. „M-ai înșelat" e un semn pentru Thisbea că trebuie să se arate și ea. O să vină și ea acum, și eu o s-o caut cu privirea prin spărtura zidului. O să vedeți că totul o să se întîmple taman cum v-am spus eu. Uite-o că vine.

(Intră Thisbe.)

THISBE: O, zid! Asculți ades al meu suspin,
Cînd mă desparți de Pyram cel frumos;
Vrînd dorul meu cumplit să mi-l alin,
Eu piatra rece ți-o sărut duios.

PYRAM: Se vede-un glas; ah! cum aș vrea să pot
Prin zid s-aud obrazul drag al ei!
O, Thisbea!

THISBE: Iubitul meu! Tu ești, așa socot!

PYRAM: Da, da, iubitul tău; socoți ce vrei,
Ca și Limandru[92], credincios sînt eu.

THISBE: Eu, ca Helena, te-oi iubi mereu.

PYRAM: Saphal pe Procrus[93] n-o iubi atît...

THISBE: Precum Saphal și Procrus eu îți sînt!

PYRAM: Prin zid, o sărutare tu-mi vei da!

THISBE: Sărut doar zidul, nu și gura ta...

PYRAM: La Nenea, la mormînt nu vrei să vii?

THISBE: Spre moarte sau spre viață voi veni.

ZIDUL: Eu, Zidul, am sfîrșit ce-aveam de spus;
Sfîrșind, deci, zidul iată că s-a dus.

(Pyram, Thisbe și Zidul ies.)

THESEU: Iată, deci, că a căzut zidul care-i despărțea pe cei doi vecini.

DEMETRIUS: Nu-i alt leac, stăpîne; așa se-ntîmplă cînd zidurile trag cu urechea, dar nu spun nimănui nimic.

HIPOLITA: În viața mea n-am auzit o prostie mai grozavă ca piesa asta!

THESEU: Cea mai bună din toate piesele acestea nu e decît o amăgire. Și cea mai proastă devine frumoasă, dacă o înfrumusețează fantezia.

HIPOLITA: Atunci e nevoie de fantezia măriei-tale, nu de a lor.

THESEU: Dacă nu ne gîndim la ei mai frumos decît se gîndesc ei înșiși, putem să-i socotim niște oameni foarte cumsecade. Dar iată că vin două fiare nemaipomenite; o lună și un leu.

(Intră Leul și Luna.)

LEUL: Frumoase doamne, cărora vi-i frică
Văzînd un șoricel pe dușumea;
Dar cînd veți auzi, la o adică,
Un leu răcnind, mai rău veți tremura.
Aflați, deci, că eu, Blîndu, un tîmplar,
Nu sînt nici leu, nici doamnă leu măcar.
Un leu adevărat dac-aș fi fost,
M-ar fi pîndit primejdii fără rost.

THESEU: O fiară foarte cumsecade, și cu un cuget cinstit.

DEMETRIUS: E cel mai de treabă dobitoc dintre toate dobitoacele pe care le-am văzut vreodată.

LYSANDER: Dacă ar fi să-l judeci după vitejie, leul ăsta e vulpe curată.

THESEU: Adevărat, și dacă i-ai pune în cumpănă înțelepciunea, ar fi o gîscă adevărată.

DEMETRIUS: Nu chiar așa, mărite; fiindcă vitejia nu-i poate birui înțelepciunea, pe cîtă vreme o vulpe poate să biruie o gîscă.

THESEU: Sînt sigur că nici înțelepciunea nu-i biruie vitejia, fiindcă gîsca nu biruie o vulpe. Dar, ce mai încoace și încolo! Să-l lăsăm pe seama înțelepciunii lui, și s-ascultăm ce zice Luna.

LUNA: Acest fănar e Luna-ncornorată...

DEMETRIUS: Ar fi trebuit să-și poarte coarnele pe creștet.

THESEU: Nu e Crai-nou. Coarnele nu se văd, pentru că sînt ascunse în globul Lunii pline.

LUNA: Acest fănar e Luna-ncornorată,
Iar eu sînt omul ce trăiește-n Lună[91].

THESEU: Aceasta e cea mai mare greșeală din toate; omul ar fi trebuit să stea în fănar. Altminteri, cum poate să fie omul din Lună?

DEMETRIUS: Nu îndrăznește să intre înăuntru, din pricina lumînării. Nu vedeți că a și început să ardă?

HIPOLITA: Ne-am săturat de Luna asta; tare aș vrea să se mai schimbe.

THESEU: Judecînd după lumina slabă a minții sale, Luna asta e gata să apună. Totuși, din bună creștere, din bună rînduială, s-așteptăm să-i vină vremea.

LYSANDER: Spune mai departe, Lună.

LUNA: Tot ceea ce am să vă spun este că fănarul ăsta e Luna, eu sînt omul din Lună, asta e crosnia mea de mărăcini și dulăul e dulăul meu.

DEMETRIUS: La drept vorbind, toate astea ar trebui să fie în fănar, fiindcă sînt, de fapt, în Lună. Tăcere, însă; iat-o pe Thisbe.

(Intră Thisbe.)

THISBE: Mormîntul Nenii... Unde-o fi Pyram?

LEUL: Oooo!

(Leul rage; Thisbe fuge.)

DEMETRIUS: Bine ai răgit, Leule!

THESEU: Bine ai fugit, Thisbe!

HIPOLITA: Bine ai strălucit, Lună! Într-adevăr, Luna strălucește plină de bunăvoință...

(Leul sfîșie vălul pe care l-a pierdut Thisbe și iese.)

THESEU: Bine ai sfîșiat, Leule!

DEMETRIUS: Acum vine Pyram.

LYSANDER: Și Leul s-a făcut nevăzut.

(Intră Pyram.)

PYRAM: O, Lună! Blîndă-i raza ta de soare!
Îți mulțumesc pentru lumina-ți trează!
Dar darnica și dalba ta lucoare
A fetei față mi-o înfățișează...
Dar stai pe loc!
Ce nenoroc!
Văd vălu-nsîngerat...
Privire, vezi?

Și poți să crezi?
O, puică, ai plecat!
Sîngele tău
O, ceasul rău!
Voi, ursitori[95], veniți!
Da, alergați!
Firu-mi tăiați,
Striviți, zdrobiți, sfîrșiți!

THESEU: O asemenea patimă și moartea unui prieten drag sînt în stare să te umple de jale.

HEIPOLITA: Mărturisesc că mi-e foarte milă de el.

PYRAM:
Lacrimi să cadă!
Te-mplîntă, spadă!
În pieptu-mi, spada mea!
Aicea, poate,
Inima bate...
Să pier; așa, așa...
Am răposat
Și am plecat:
Mi-e sufletul în cer;
Gura să tacă,
Tu, Lună, pleacă!
Deci, pier, pier, pier, pier, pier!

(Moare. Iese Luna.)

DEMETRIUS: Poate c-a vrut să zică „pierd"; fiindcă de pierit nu știu dac-o pieri, dar de pierdut pierde sigur, că nu e, săracul, deloc în zar.

LYSANDER: Care zar? E mort de-a binelea, degeaba atîta zarvă!

THESEU: Dacă s-ar milostivi cineva de ei, ar putea scoate, pesemne, ceva din tot zarzavatul ăsta.

HIPOLITA: Cum de-a plecat Luna mai înainte ca Thisbe să-și fi găsit iubitul?

THESEU: O să-l găsească la lumina stelelor. Uite-o că vine; și odată cu plînsul ei se isprăvește și piesa.

(Intră Thisbe.)

HIPOLITA: Mi se pare că n-o să aibă prea mult de plîns pe urma unui asemenea Pyram. Cred că ar fi bine să plîngă mai pe scurt.

DEMETRIUS: Cine prețuiește mai mult; Pyram sau Thisbe? Pînă și o molie ar fi în stare să aplece balanța de partea unuia sau a

altuia. Păzește-ne, Doamne, de un asemenea bărbat, dar ferește-ne și de o femeie ca asta!

LYSANDER: L-a și zărit cu ochii ei frumoși.

DEMETRIUS: Acum va începe să se tînguie. O s-o auziți.

THISBE:
Ai adormit?
Cum, ai murit?
Pyram, hai, te deșteaptă!
Nici un cuvînt?
Mort!... Un mormînt
Acuma, vai, te-așteaptă...
Buze de crin,
Nas de rubin,
Obraz de peruzea,
S-au dus, s-au dus!
Toate-au apus!
Ochi de topaz avea...
Voi, trei surate[96]
Cu mîini de lapte,
Veniți, veniți în zbor!
Voi ați tăiat
Cu-adevărat
Un fir strălucitor
Vorbă, te-oprește!
Spadă, lovește.
Și viața mea sfîși-o!
Totu-i sfîrșit,
Thisbe-a murit...
Adio-adio-adio!
(Moare.)

THESEU: Luna și Leul au rămas să îngroape morții.

DEMETRIUS: Și Zidul la fel.

JURUBIȚĂ: Nu, cîtuși de puțin: zidul care-i despărțea pe părinții celor doi îndrăgostiți s-a prăbușit. Nu vreți să vedeți un epilog sau să auziți un dans bergamasc[97] pe care să-l joace doi dintre noi?

THESEU: Nu, vă rog, nu-i nevoie de nici un epilog. Nu trebuie să vă cereți iertare; cînd toți actorii sînt morți, n-ai de ce să-i mai huiduiești. Adevărul e că dacă acel care a scris piesa l-ar fi jucat pe Pyram și s-ar fi spînzurat cu cingătoarea frumoasei Thisbe, ar fi fost o tragedie minunată. Și așa, nu-i vorbă, totul

a fost foarte frumos; ați jucat cu multă pricepere. Ei, acum să vă vedem dansul bergamasc; lăsați deoparte epilogul.

(Dans.)

Cu glas de fier sunat-a miezul nopții;
Voi, miri iubiți, vă duceți la culcare.
Acum e ceasul sprintenelor zîne.
Mă tem că mîine vom dormi prea mult
Împovărați de veghea-acestei nopți.
Că păcăleala-aceasta grosolană
Ne-a rătăcit pe lungul drum al nopții.
Deci, la culcare! Două săptămîni
Petrecerea aceasta o să ție
Cu jocuri, cu cîntări, cu voioșie.

(Ies.)

SCENA 2

(Intră Puck.)

PUCK:

Lupul urlă trist la Lună,
  Rage Leul hămesit;
Truda zilei se răzbună
  Pe plugarul adormit.
Jarul pîlpîie abia;
  Cei ce dorm aud, departe
Cum scîncește-o cucuvea
  A durere și a moarte.
Ceas de blestem și de groază
  Cînd strigoii din mormînt
Nevăzuți se furișează,
  Pe sub bezne, pe sub vînt...
Iar noi, zîne ce-nsoțim
  Carul palidei Hecate[98],
Prin văzduhuri urmărim
  Umbra miezului de noapte.
Nici un șoarec n-o să strice
  Pacea ăstui cuib ferice;
Am venit aici, cu drag,
  Să șterg colbul de pe prag.

(Intră Oberon, Titania și alaiul lor.)

OBERON: Casa-aceasta s-o-mpresoare
  Dulcea, molcoma lumină
A văpăii care moare,
  Licărirea ei blajină;
Ceata zînelor să salte
  Sprintenă, cu pas ușor,
Cum pe ramurile-nalte
  Saltă pasărea în zbor.
Ascultați al meu cuvînt
  Și-l cîntați, apoi, pe rînd.

TITANIA: Cîntul meu să-l îngînați
  Cînd mai slab și cînd mai tare,
Pragului acesta-i dați
  Sfîntă binecuvîntare.

(Zînele cîntă și dansează.)[99]

OBERON: Pîn' ce zorii vor miji
Prin palat vom hoinări.
Și acestui pat de nuntă
Vom ursi menire sfîntă[100],
Ca întreaga lui rodire
Să trăiască-n fericire.
Cele trei perechi să-și fie
Credincioase pe vecie.
Peste prunci să nu se-abată
Pacostele niciodată;
Bot de iepure[101], gît strîmb,
Mînă-ntoarsă, trup scălîmb,
Semne ale piezii rele...
Să-i ferim pe prunci de ele.
Și-acum, zînelor, plecați;
Rouă limpede-adunați.
Și cu bobul ei curat
Pace-aduceți în palat.
Iar stăpînii s-aibă parte
De mărire pîn' la moarte.
  Hai, zburați!
  Nu mai stați!
Și-n zori iarăși v-adunați.

(Ies Oberon, Titania și alaiul.)

PUCK: Umbre sîntem, umbre-abia;
De v-am supărat cumva,

Socotiți că am visat
Tot ce v-am înfățișat.
Și-atunci searbăda poveste
Ce, în versurile-aceste,
Am istorisit-o-aci,
C-a fost vis veți socoti.
Oameni buni, nu ne-osîndiți;
Îngăduitori să fiți,
Că vom drege altădat'
Tot ce-acuma am stricat
Și eu, Puck, cinstit vă spun;
Dacă vom scăpa acum
De sudălmi, fluierături,
Vom aduce, iute, jur,
Altceva mult mai frumos.
Și Puck nu-i un mincinos...
Tuturora noapte bună;
Dați-mi toți cîte o mînă
Și prieteni buni vom fi...
Într-o altă bună zi,
Voi plăti cum se cuvine
Gîndul voitor de bine.

(Iese.)

VISUL UNEI NOPŢI DE VARĂ
Comentarii

A cincea comedie shakespeariană de pe lista lui Francis Meres din *Palladis Tamia*, 1598 (imediat după *Loves Labours Wonne — Răsplata chinurilor dragostei)*, înregistrată și tipărită în 1600 într-o ediție in-cvarto, piesa *Visul unei nopți de vară* (ad. lit. *Visul unei nopți în miez de vară)* a fost scrisă probabil în 1595—1596 pentru a fi jucată cu prilejul unei nunți din lumea protipendadei. S-au propus și datări mai timpurii, de pildă anii 1593—1594, cînd în Anglia au avut loc mari tulburări meteorologice, reflectate, chipurile, într-o replică a Titaniei în II, 1, 88—114 („... vînturile, care zadarnic ne amenință șuierînd,/ Și, parcă pentru a se răzbuna, au supt din mare / Molipsitoare neguri..." etc.) Stanley Wells comentează:

„... putem presupune că verile urîte nu erau mai puțin frecvente ca astăzi. În orice caz, Titania vorbește despre ierni neobișnuit de frumoase și despre veri urîte; o preocupă vălmășagul în general. Din punct de vedere tematic, versurile ei sînt foarte importante. Dar a vedea în ele o încercare de a cîștiga simpatia spectatorilor prin introducerea unei irelevante aluzii la actualitate înseamnă că ne-am format o părere proastă, de-a dreptul jignitoare, despre arta lui Shakespeare".[1]

Pînă și comentatorii din categoria celor amintiți de Wells recunosc, în general, absența din piesă a elementelor „irelevante" și subliniază îmbinarea *organică*, pe o canava narativă subliniat originală, a unor eterogene surse de inspirație: pentru Oberon, piesa *James IV* (1591?) de Robert Greene sau traducerea engleză a unui *chanson de geste*, *Huon de Bordeaux* (sec. al XIII-lea); pentru Tezeu și Hipolita, *Viața lui Tezeu* de Plutarh și *Povestea cavalerului* de G. Chaucer; pentru grupul meșteșugarilor și Puck, piesa *John a Kent* (1590?) de Anthony Munday; tot pentru Puck (Robin

[1] Stanley Wells, în introducerea la Shakespeare, *A Midsummer Night's Dream*, New Penguin Shakespeare, Harmondsworth, 1967, p. 12.

Good-fellow, Robin Băiat-de-ispravă) şi pentru „capul de măgar", *Discovery of Witchcraft (Descoperirea vrăjitoriei*, 1584) de Reginald Scot precum şi tradiţia folclorică engleză; pentru Piram, Tisbe şi numele Titania, *Metamorfozele* lui Ovidiu.

Numărul „lumilor" sau al „grupurilor" care îşi dau întîlnire în *Visul unei nopţi de vară* fluctuează în funcţie de punctul de vedere al criticilor şi istoricilor literari. După Charlton, este vorba de „trei lumi distincte şi fără legătură între ele, înfăţişate într-un univers coerent":

„... curtea anacronică a unei Atene prehomerice, populaţia realistă a provinciei engleze contemporane cu Shakespeare şi tărîmul zînelor în care, dincolo de hotarele timpului, au pătruns anticii, medievalii şi modernii pentru a convieţui".[1]

Cu modificări, triada este păstrată în viziunea lui Ion Marin Sadoveanu:

„Sînt aici trei «mari familii» cari se suprapun: umanitatea grosolană a meseriaşilor atenieni; umanitatea mijlocie a celor trei perechi de muritori în frigurile dragostei, şi, în sfîrşit, lumea spiritelor intermediare, care planează...".[2]

Stanley Wells deosebeşte grupul clasic Tezeu-Hipolita, al tinerilor, cel al lui Oberon, Titania şi spiriduşii lor, şi cel al meseriaşilor.[3] Pentru Anikst există cinci grupuri: Tezeu şi Hipolita; Lysander, Hermia, Demetrius şi Helena; Oberon şi duhurile; meşteşugarii; Piram şi Tisbe.[4]

Repartizarea atît de diferită a grupurilor nu trebuie să surprindă. Pyram şi Tisbe pot sugera lesne o interpolare cu caracter extraneu, e „o piesă-în-piesă"; iar statutul mitologic-istoric al grupului Tezeu-Hipolita este amintit doar în treacăt (poate ca element de referinţă pentru spectatorii cultivaţi, cunoscători ai moştenirii clasice) în replici ca:

„*Hipolita:* Eram cîndva în tovărăşia lui Hercule şi Cadmus / Cînd într-o pădure din Creta ei hăituiau ursul / Cu cîini din Sparta... (IV, 1,

---

[1] H.B. Charlton, *Shakespearian Comedy*, 1938, Methuen, London, 1960, p. 103.

[2] Ion Marin Sadoveanu, *Visul unei nopţi de vară de William Shakespeare la Teatrul Naţional*, în „Dramă şi teatru", 1926, vezi *Shakespeare şi opera lui*, EPLU, 1964, p. 538.

[3] Stanley Wells, *Op. cit.*, pp. 17—20.

[4] A. Anikst, în prefaţa la *Şekspir*, traducere în limba rusă a operei complete în 8 volume, vol. III, 1958, pp. 528—529.

111—113). *Tezeu:* Cîinii mei se trag din viță spartană... / (sînt) gușați ca taurii din Tesalia..." *(Ibid.*, 118; 121)

În plus, după cum arată Wells, grupul Tezeu-Hipolita nu se diferențiază prea mult din punctul de vedere al condiției sociale de acela al tinerilor[1].

Totuși, o împărțire a personajelor în cinci „grupuri" sau „categorii" pare mai indicată decît altele. Grupurile nu se constituie pe baze sociale, istorice sau mitologice, ci pe baze dramatico-literare și *tematice*, precum și în funcție de posibilitățile intelectuale și emotive ale personajelor care le alcătuiesc, ale „participanților la dezbatere".

Semnificația grupărilor poate reieși și din proba „negativă", aceea că personajele alcătuitoare *nu sînt individualizate pregnant*, cum ar fi, în piesele de pînă acum, Richard al III-lea, Romeo, Julieta, călugărul Lawrence, Petruchio, Katharina, Talbot, Tamora sau Aaron.

Spicuind din bibliografia critică, să reținem că pentru G.K. Hunter nu există

„... personalități, figuri ca Beatrice, Rosalind sau Olivia, care, conștiente de sine, se autocorijează; în general, personajele rămîn fixe în atitudini...

...îndrăgostiții sînt ca niște dansatori care își schimbă partenerul în mijlocul unei figuri: momentul cînd se schimbă partenerii e determinat de dans, de tipar, nu de starea psihologică a dansatorilor...

Îndrăgostiții sînt simple marionete ale duhurilor. Ceea ce pentru ei este acțiune, este doar «un act» pentru cei ce urmăresc, manipulează și comentează".[2]

Mark van Doren:

„Cei patru îndrăgostiți, a căror condiție seamănă îndeaproape cu situația creată în *Doi tineri din Verona*... vor rămîne pînă la capăt patru ființe automate a căror soartă artificială și amuzantă este de a se îndrăgosti și de a scăpa din mrejile dragostei ca niște păpuși..."[3]

H.B. Charlton:

„Nu prea avem de ales între Demetrius și Lysander... Hermia și Helena sînt mult mai individualizate... Helena e palidă și înaltă, emblema

[1] Stanley Wells, *Op. cit.*, p. 18.

[2] G.K. Hunter, *A Midsummer Night's Dream* în Shakespeare, *The Later Comedies*, 1962, Longmans, London, 1969, pp. 4—6.

[3] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, p. 61.

tradiţională a iubirii fecioreşti nemingiiate, o fată dulce, îndrăgostită nebuneşte de un bărbat nestatornic... Dar deziluzia a făcut-o să învețe multe despre lume... Hermia, scundă, oacheşă şi bună de gură, e mai vie".[1]

Stanley Wells:

„Caracterizarea tinerilor e voit nesemnificativă. Shakespeare nu urmăreşte să sugereze particularizarea; ei sînt figuri reprezentative, în mod practic substituibile una alteia, după cum o arată acţiunea. Pe scenă, bineînţeles, caracterul lor anonim este mai puţin evident decît la lectură"[2].

M.R. Ridley:

„Lysander ne este mai simpatic pentru că numai vraja e de vină dacă se poartă urît cu Hermia şi, ca un al doilea Valentin, o cedează lui Demetrius, pe cită vreme grosolănia lui Demetrius este înnăscută. În linii mari, însă, ei nu sînt decît doi tineri atenieni, prezentabili dar nediferenţiaţi, care ar putea foarte bine să fie piese într-o problemă de şah".[3]

Meşteşugarii, la rîndul lor, formează un grup destul de compact, chiar dacă

„... Bottom se distanţează de ceilalţi meşteşugari printr-un *savoir-vivre* şi un calm care îi îngăduie să depăşească orice criză şi să întîmpine duhurile cu o stăpînire de sine egală cu a lui Hamlet".[4]

„Bottom... e încrezut, serios şi fantastic... */iar/* Snug, tîmplarul, e omul moral al grupului..."[5]

sau

„*/Bottom/* este personajul cu cea mai mare greutate. Cu alte cuvinte, ca om, el înseamnă mai mult pentru Shakespeare decît ceilalţi. Lumea e în siguranţă atîta timp cît dă naştere unor oameni ca Bottom".[6]

---

[1] H.B. Charlton, *Shakespearian Comedy*, Methuen, London, 1969, pp. 115—116.
[2] Stanley Wells, *Op. cit.*, p. 18.
[3] M.R. Ridley, *Shakespeare's Plays*, London, 1937, p. 82.
[4] *Ibid.*, p. 83.
[5] William Hazlitt, *Characters of Shakespeare's Plays*, 1818, Oxford University Press, London, 1966, p. 98.
[6] H.B. Charlton, *Op. cit.*, p. 119.

Ca individualizare, comparabil cu Bottom este, în lumea duhurilor, Puck, despre care s-a scris:

„Puck, sau Robin-Băiat-de-ispravă, este conducătorul cetei de spirite. El e un Ariel în *Visul unei nopţi de vară* şi cu toate acestea este cît se poate de neasemănător cu Ariel din *Furtuna*... Ariel e un împărţitor al dreptăţii capabil de milă în faţa durerilor pe care le pricinuieşte. Puck e un spiriduş nebunatic, zburdalnic şi răutăcios, care-şi rîde de cei pe care îi zăpăceşte... Este, de fapt, un foarte epicureic tinerel, punînd la cale fel de fel de pozne şi ghiduşii nemaipomenite..."[1].

O temă fundamentală a piesei, reflectată şi refractată întruna în elementele subordonate şi aruncînd lumină şi asupra identităţii grupărilor şi personajelor este cea a dragostei, lucru cît se poate de firesc într-o piesă considerată „comedia dragostei", întocmai după cum *Romeo şi Julieta* e considerată „tragedia dragostei".

Această temă străbate piesa de la un capăt la celălalt, condiţionează acţiunea şi conflictele, iar formele pe care le îmbracă sînt extrem de variate:

„Dragostea este fizică, spirituală, oarbă, nesăbuită, capricioasă, loială, nebunească, sfioasă, nenorocită, firească, adevărată, credincioasă, porumbel şi şarpe, nebunie, mister, unire în prietenia din copilărie, vrajă, blestem şi binecuvîntare. Duşmanii ei sînt ura, gelozia, plăcerea de a domina sau de a-i vedea pe alţii certîndu-se, ba chiar şi castitatea".[2]

Între Tezeu şi Hipolita „nu e dragoste propriu-zisă, ci o bună prietenie".[3]

Lysander-Hermia şi Demetrius-Helena sînt protagoniştii care, ilustrînd dragostea în acţiune (spre deosebire de Tezeu-Hipolita), cunosc o gamă largă de trăiri între fericire şi suferinţă, trăiri caracteristice pentru grupul de care ţin ca vîrstă şi pregătire. Pe de altă parte, o analiză a tipului şi a intensităţii acestor trăiri dezvăluie şi unele trăsături individuale. În prelungirea caracterizării lui Lysander şi Demetrius dintr-un citat anterior, iată cîteva păreri despre Hermia şi Helena, enunţate de acelaşi autor:

„/*Ele*/ sînt puternic diferenţiate atît ca înfăţişare cît şi ca temperament, iar contrastul sporeşte vioiciunea fiecărui portret; şi există momente

[1] William Hazlitt, *Op. cit.*, pp. 99—100.
[2] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, 1949, Indiana University Press, 1966, pp. 60—61.
[3] Ion Marin Sadoveanu, *Op. cit.*, p. 539.

cînd amîndouă ne stîrnesc simpatia, Helena mai ales atunci cînd crede că este victima unei conspirații puse la cale de ceilalți și atît Helena cît și Hermia cînd intră pe scenă frînte de oboseală spre finele actului III."[1]

Prin contrast cu tinerii, Oberon și Titania fac impresia unei perechi mature sau chiar înaintate în vîrstă. Asemenea oamenilor, uniți printr-o dragoste care a fost cîndva, sau a fost tînără cîndva, ei deapănă amintiri, își adresează reproșuri dictate de o gelozie întîrziată, fiecare manifestă un spirit de dominație față de partener. Întrezărim, cred, chiar și probleme ale procreării (copilul indian face impresia unui „copil de suflet"). Totuși, ei nu sînt oameni, ci „duhuri"; vîrsta lor este, de fapt, mitologică, iar „dragostea dintre sexe" ar putea părea „asexuală" dacă folclorul nu i-ar închipui bărbat și femeie — spirite care își mai aduc aminte de cele omenești (spre deosebire de zinișoarele aflate în slujba Titaniei).

Nu este lipsită de interes și „pedeapsa" pe care Oberon o pregătește Titaniei prin mijlocirea florii fermecate ca să o silească să-i cedeze „pajul":

„Voi prinde clipa cînd Titania e adormită / Și-i voi picura în ochi licoarea... / Cînd se va deștepta, / Ea va urmări cu sufletul iubirii / Prima făptură spre care va privi — / Fie că e leu, urs, lup sau taur, / Maimuțoi băgăcios sau coșcodan neobrăzat". (II, 1, 177—182)

Adică, pedeapsa craiului este să stîrnească libido-ul crăiesei, punînd-o în fața unor animale cunoscute ca deosebit de potente sexual în demonologia Evului mediu. Și nu este întîmplător că prima vietate asupra căreia Titania deschide ochii este Bottom (reprezentantul grupului de meșteșugari în ale dragostei). După cum notează Jan Kott:

„Bottom este pînă la urmă transformat într-un măgar. Dar în această estivală noapte de coșmar măgarul nu simbolizează stupiditatea. Între antichitate și Renaștere s-a considerat că măgarul dispune de cele mai mari potențe sexuale...

Scenele cu Titania și un Bottom preschimbat în măgar sînt adeseori jucate de teatre pentru a stîrni risete. Socotesc, totuși, că dacă în aceste scene există umor, acest umor este englezesc, *humeur noire* crud și scatologic, cum se întîmplă frecvent în Swift.

Zvelta, tandra și lirica Titania tînjește după dragoste animalică. Puck și Oberon îl numesc pe Bottom, astfel transformat, un monstru. Fragila și suava Titania îl tîrăște pe monstru către pat, aproape cu forța. El este iubitul pe care l-a dorit și visat".[2]

[1] M.R. Ridley, *Op. cit.*, pp. 82—83.
[2] Jan Kott, *Shakespeare, Our Contemporary*, Doubleday, New York, 1964, p. 220.

„Chagall a pictat-o pe Titania mîngîindu-l pe măgar. În tabloul său măgarul e trist, sur şi afectuos. După părerea mea, Titania lui Shakespeare, mîngîindu-l pe monstrul cu cap de măgar, ar trebui să se apropie mai mult de viziunile teribile ale lui Bosch şi de grotescul suprarealiştilor. Şi, iarăşi, cred că teatrul modern, care a trecut prin poetica suprarealismului, a absurdului şi prin poezia brutală a lui Genet, poate zugrăvi veridic această scenă, pentru prima oară. Alegerea inspiraţiei vizuale este deosebit de importantă în acest context. Dintre toţi pictorii, Goya este poate singurul ale cărui fantezii au pătruns chiar mai adînc decît cele ale lui Shakespeare în sfera întunecată a bestialităţii. Mă gîndesc la *Caprichos*."[1]

(Bineînţeles, „zugrăvirea veridică a acestei scene" nu poate fi recomandabilă — şi nu numai din motive de elementară decenţă, ci pentru că, aşa cum arată un specialist englez în licenţiozitatea shakespeariană, *Visul unei nopţi în miez de vară* este „o piesă destul de «sigură», în consecinţă preferată la examenele şcolare"[2].)

Povestea lui Pyram şi a Tisbei, atît prin text cît şi prin interpretarea actorilor improvizaţi, este o parodiere a interludiilor engleze şi, în general, a pieselor proaste, prost traduse, prost jucate pe scenă; de asemenea, o satiră împotriva exprimării artificiale, bombastice şi *hiperbolice*, în primul rînd a exprimării îndrăgostiţilor exaltaţi. De aici şi un anumit paralelism care se creează între Pyram-Tisbe şi grupul tinerilor... Mai mult decît atît, s-a emis, nu fără temei, şi ideea că *Pyram şi Tisbe* este o replică la „tragedia dragostei", *Romeo şi Julieta:*

„... povestea lui Pyram şi a Tisbei nu este altceva decît o parodie a piesei *Romeo şi Julieta*... Încă de pe acum Shakespeare a atins limita extremă a comediei. Scopul comediei este autoparodierea iar înţelepciunea ei stă în autoînţelegere".[3]

Cu excepţia lui *Pyram şi Tisbe*, în fiecare „grup" se fac generalizări privitoare la dragoste.

Tezeu, dîndu-i sfaturi Hermiei, ferice şte fetele care înţeleg să se dedice vieţii monahale, dar încheie spunînd: „... mai fericit pămînteşte este trandafirul distilat / Decît acela care, ofilindu-se pe ghimpele virgin,/ Creşte, trăieşte şi moare în singuratică fericire" (I, 1, 76—78). Finalul fericit al piesei va ilustra acest îndemn, reluat şi întărit de proverbele optimiste rostite de Puck în încheierea actului III: „Jack va avea parte

---

[1] *Ibid.*, p. 222.
[2] Eric Partridge, *Shakespeare's Bawdy*, 1947, Routledge, London, 1968, p. 45.
[3] Mark van Doren, *Op. cit.*, p. 67.

de Jill a lui; / Nu se va întîmpla nimic rău. / Tot omul o să-şi recapete jumătatea şi toate vor fi bune şi la locul lor" (III, 2, 461—463), replică pe care unii exegeţi o consideră prioritară din punct de vedere tematic.

Tot Tezeu formulează în legătură cu dragostea (e adevărat, el se referă nu la dragostea dintre sexe, ci la dragostea supuşilor faţă de un conducător drept) o maximă interpretabilă şi ca act de acuzare împotriva găunoasei exprimări hiperbolice: „De aceea, dragostea şi simplitatea împiedicată la vorbă / Exprimă, după părerea mea, cel mai mult prin cel mai puţin" (V, 1, 104—105). Ideea e înregistrată în 1576 de Pettie, în *Petite Pallace:* „După cîte am auzit, cei care iubesc cel mai mult vorbesc cel mai puţin" şi apare şi în *Cei doi tineri din Verona:* „*Julia:* Nu iubesc cei care îşi arată dragostea. *Lucetta:* O! iubesc cel mai puţin femeile care îi lasă pe bărbaţi să afle că iubesc" (I, 2, 32—33).

Înainte de a trece la tema *imaginaţiei*, să ne amintim că *Visul unei nopţi de vară*, „cea mai romantică... şi una dintre cele mai poetice comedii ale lui Shakespeare (A. Anikst), este rodul unei extraordinare imaginaţii poetice care a reuşit să îmbine într-un tot organizat elemente eterogene. Piesa reprezintă „o fuziune imaginativă a întîmplărilor" (F.E. Halliday), „fantezia..., extazul însuşi al romantismului" (H.B. Charlton), „jocul liber al imaginaţiei cu întruchipările dragostei" (Donald A. Stauffer), „jocul imaginaţiei care... domină toate" (Friedrich Bodenstedt), imaginaţia este „firul care leagă şi dă viaţă fiecărei categorii, creînd totuşi un tot ireal, puternic şi obsedant ca şi realitatea..." (Ion Marin Sadoveanu).

Ca autoritate bibliografică indiscutabilă se cuvine citat şi Tezeu. În bună măsură purtător de cuvînt al lui Shakespeare, el face o serie de generalizări în raport cu care întreaga piesă este un *exemplum;* iar ideea că, alături de nebun şi îndrăgostit, poetul este stăpînit de imaginaţie:

„The lunatic, the lover and the poet
Are of imagination all compact" (V, 1, 6—7)
„Nebunul, îndrăgostitul şi poetul / Sînt cu toţii alcătuiţi din închipuire",

singura idee neilustrată prin personajele piesei (nu există un *Poet*, „poetul", ca în *Timon din Atena)*, trimite implicit la autor.

Tema imaginaţiei poetice în interpretarea lui Tezeu reclamă o analiză neîngăduită de spaţiul rezervat *Comentariilor*[1]; amintesc numai esenţialul: sub puterea unui minunat extaz, privirea poetului contemplă cerul şi pămîntul, dar imaginaţia îl poartă spre lucruri „neştiute" şi abstracte

---

[1] Am dezvoltat întrucîtva problema în *Teorie şi experiment în Visul unei nopţi de vară, Studii shakespeariene*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1976, pp. 137—144.

(airy nothing — „eteric / vaporos nimic"), cărora le dă sălaş anume şi un nume (V, 1, 3—17) — cf. Emerson:

„... poetul este Omul care numeşte sau Făcătorul de limbă, dînd nume lucrurilor, uneori după aparenţa, alteori după esenţa lor, fiecăruia numele său şi nu al altuia, bucurînd astfel intelectul, veşnic rîvnitor de separări sau hotare."[1]

Iar dintr-o conversaţie între Tezeu şi Hipolita răzbate şi ideea că receptorii textului literar trebuie să apeleze la imaginaţie (şi în sensul de empatie) (V, 1, 89—105; 208—214).

Generalizări şi comentarii cu privire la puterea imaginaţiei asupra nebunilor şi îndrăgostiţilor fac şi personaje aparţinînd altor grupuri:

„*Helena:* Lucrurile nevrednice şi fără nici un preţ, cu totul disproporţionate ca valoare faţă de ceea ce crede îndrăgostitul despre ele,/ Capătă formă şi demnitate prin dragoste; / Dragostea nu priveşte cu ochii ci cu mintea... / Dragostea... se înşală atît de des în alegerea pe care o face" (I, 1, 232—239).

„*Bottom:* ... astăzi judecata şi dragostea nu prea fac casă bună" (III, 1, 132—133).

„*Puck:* Doamne, ce nebuni sînt muritorii ăştia!" (III, 2, 115)

Tema imaginaţiei se împleteşte strîns cu aceea a „esenţei-aparenţei" sau „a fi" — „a părea", discutată în *Studiul introductiv* (vol. I, p. 35—37[2]): „a fi" — „a fi altfel / a imagina puternic". De fapt, dicotomia priveşte identitatea reală şi aparenţa identităţii în cazul a două grupuri omeneşti: tinerii şi meşteşugarii. Primii, sub impulsul imaginaţiei (al florii „fermecate") îşi schimbă cu uşurinţă identitatea; ceilalţi „sînt ceea ce sînt", ştiu că într-o piesă, deci ca actori, ei „trebuie să pară", „să devină alţii", dar nu izbutesc, cu urmarea că stîrnesc ilaritate. Dar relaţiile dicotomice sînt mult mai complexe decît s-ar părea la prima vedere. Astfel, aparenţa „noii identităţi" a tinerilor este atît de puternică încît se substituie identităţii lor reale şi din „a imagina puternic" devine „a fi", ceea ce aminteşte de dedublarea personalităţii în cazul lui Antonio *(Furtuna,* I, 2, 97—103); Bottom, „vrăjit" şi el de Puck, îşi restrînge identitatea la o existenţă pur animalică etc. Din bibliografia critică două idei ale lui Stanley Wells reţin atenţia în acest context:

---

[1] Ralph Waldo Emerson, *The Poet.*

[2] Pe larg în L.L., *Studii shakespeariene, Op. cit.*, pp. 131—139.

„Pentru Tezeu, totul nu este decît o perfectă iluzie. Pe Hipolita însă o izbeşte faptul că «minţile tuturor» au fost afectate. Ea întrezăreşte o forţă dincolo de cea a fanteziei".[1]

„Ultima scenă a piesei nu este, aşadar, un simplu adaos. Ea serveşte mai curînd ca emblemă atît pentru posibilitatea cît şi pentru dificultatea realizării fericirii în relaţiile dintre oameni; ca emblemă a faptului că fericirea se poate obţine numai printr-o constantă disponibilitate a imaginaţiei, prin exercitarea unei înţelegeri generoase, prin acceptarea oamenilor aşa cum sînt, mai curînd decît prin respingerea lor pentru imperfecţiunile de care dau dovadă, chiar dacă aceasta presupune să nutrim ceea ce ştim că sînt iluziile lor. Trecem cu toţii drept oameni minunaţi prin ceea ce ne închipuim despre noi înşine".[2]

Fraza finală a acestui citat poate servi ca introducere la o altă temă de întinsă semnificaţie în întreaga operă shakespeariană, *cunoaşterea umană* (căi, posibilităţi, limite).

Bertrand Evans consacră cunoaşterii un spaţiu considerabil în *Shakespeare's Comedies* în partea referitoare la *Visul unei nopţi de vară*. Transcriu cîteva fragmente:

„/*Nectarul magic*/ nu este singurul mijloc prin care dramaturgul diferenţiază capacităţile de cunoaştere ale personajelor. Aici, ca şi în celelalte din marile lui comedii, aceste facultăţi gnoseologice sînt prezentate nuanţat, de la totala lipsă de cunoaştere a lui Bottom pînă la cvasi-perfecţiunea lui Oberon, care este atotştiutor. Deşi nectarul este cauza principală a discrepanţei fundamentale, mai apar şi unele discrepanţe obţinute prin mijloace mai simple, precum trasul cu urechea sau, ca în cazul erorii iniţiale a lui Puck, lipsa de informaţii precise, căreia i se adaugă o oarecare doză de iresponsabilitate...

Uitarea profundă care-i cuprinde pe tineri, nici unul neînţelegînd ce se întîmplă cu el şi fiecare suspectînd gesturile celuilalt, constituie baza acţiunii piesei. Fiecare acceptă fără şovăire schimbarea propriilor sentimente ca pe un fapt firesc, aşa cum în vis considerăm naturale întîmplările cele mai fantastice...

Eroinele /*Hermia şi Helena*/... sînt superioare personajelor masculine doar prin aceea că îşi dau seama cît de nefirească este situaţia prin care trec, se îndoiesc şi refuză să accepte ceea ce Lysander şi Demetrius primesc fără surpriză.

---

[1] Stanley Wells, *Op. cit.*, p. 33.
[2] *Ibid.*, p. 36.

Precursor al lui Vicentio și Prospero, Oberon vede totul... De la început, noi, spectatorii, ne aflăm deci într-o poziție favorizată, pentru că putem privi acțiunea nu numai ca pe o simplă ceartă, ci ca pe *o dispută a muritorilor supravegheată de o forță omnipotentă și binevoitoare...*

Superioritatea viziunii noastre continuă... și după ce farmecul s-a destrămat; și rămîne intactă pînă la sfîrșitul piesei și pentru totdeauna. Din acest punct de vedere *Visul unei nopți de vară* este unică între comediile lui Shakespeare, pentru că în toate celelalte deznodămîntul pune capăt discrepanței de cunoaștere între spectatori și personaje. Un principiu al metodelor dramatice shakespeariene constă în faptul că deznodămîntul comediilor, pieselor istorice sau al tragediilor nu vine niciodată să explice lucruri pe care *noi* le ignorăm, ci doar ca să înalțe cunoașterea personajelor la nivelul cunoașterii noastre. Prin coincidență, sau poate intenționat, *Visul unei nopți de vară* și *Romeo și Julieta* — piese scrise probabil în același an — sînt singurele în care nivelul de cunoaștere al personajelor nu-l egalează, în final, pe al nostru..."[1].

Parcă în completarea analizei lui Evans, Stanley Wells subliniază cîștigurile pe care atît spectatorii piesei cît și personajele ei le-au realizat sub raportul cunoașterii la căderea cortinei:

„... noi, cei din sală, am pătruns în lumea de basm care a înrîurit acțiunile omenești... Și noi /*ca și Hipolita*/ ne dăm seama că întîmplările de peste noapte au fost o experiență semnificativă pentru îndrăgostiți, învățîndu-i ceva despre ei înșiși; că părăsesc pădurea mai maturi decît atunci cînd au intrat în ea. Este greu de exprimat logic această impresie. Schimbarea din atitudinea lui Demetrius față de Helena a fost efectuată prin mijloace pur exterioare. Nu ne-a fost înfățișat nici un proces psihologic. Rătăcirile prin pădure ale îndrăgostiților au avut loc într-o singură noapte. Dar a fost o noapte fermecată, în afara timpului. Pe măsură ce îndrăgostiții se îndreaptă spre căsătorie, ne dăm seama că ei trebuie să fi trecut printr-o experiență necesară dar profund tulburătoare și că acum sînt în siguranță, pe țărmul celălalt. Experiența s-a transformat în ceva «cît se poate de statornic», îmbogățindu-le viața întocmai după cum «minunata vedenie» a lui Bottom o îmbogățește pe a lui. Ei readuc în viața obișnuită ceva din ceea ce au învățat în lumea imaginației. Și iluzia joacă un rol în experiența globală a realității".[2]

---

[1] Bertrand Evans, *Visul unei nopți de vară*, din *Comediile lui Shakespeare (Shakespeare's Comedies*, 1960), în *Shakespeare și opera lui* (trad. de Sorin Alexandrescu), EPLU, 1964, pp. 644—650.
[2] Stanley Wells, *Op. cit.*, p. 34.

Imaginaţia, visul, iluzia, reprezintă, aşadar, forma de cunoaştere „specifică" în *Visul unei nopţi de vară*. Către sfîrşitul carierei sale dramatice, Shakespeare va relua aceste probleme în *Furtuna*. Dar în loc de a anticipa, este mai cu cale să schiţăm o „retrospectivă".

Sub o formă sau alta, problemele cunoaşterii au fost prezente în toate comediile de pînă acum; dar prin coerenţa tratării lor şi prin folosirea unei piese întregi în chip de *exemplum*, reţin atenţia *Îmblînzirea îndărătnicei* (cunoaşterea şi autocunoaşterea prin dragoste şi empatie) şi, înainte de aceasta, *Comedia erorilor*, cu care *Visul unei nopţi de vară* are înrudiri de genul celor ce se pot stabili cu *Furtuna*.

În ambele piese în viaţa unor oameni normali („realişti" în *Comedia erorilor*, parte „romantici", parte „realişti" în *Visul*) se întîmplă nişte „încurcături" (sau „erori") care dau naştere comicului de situaţie. În ambele piese acestea sînt pricinuite de factori „suprasensibili" (în *Comedia erorilor*, de „întîmplare", „soartă", „vrăjitorii", în *Visul*, de „imaginaţie", „spiriduşi" etc.) şi rezolvate de aceştia (în *Comedia erorilor* intervine şi templul din Efes, mistica creştină) — după Charlton, în cadrul unei „ordini inversate":

„/*În Comedia erorilor*/ substanţa romantică încadrează un tablou realist, dar nu-l influenţează în nici un fel. Dincoace /în *Visul unei nopţi de vară*/ prezidează un temperament normal /*Tezeu*/ în timp ce romantismul îşi trădează substanţa printr-un dans furios înainte de a se înfăţişa la judecată".[1]

În *Comedia erorilor* „filozofia începe cu uimirea", eroii fac un pas înainte către „cunoaşte-te pe tine însuţi" pînă cînd, în actul V, îşi descoperă adevărata identitate. În *Visul unei nopţi de vară* apar aceleaşi probleme, cu deosebirea că pe cînd în *Comedia erorilor* personajele „active" se miră *în timp ce* li se întîmplă nişte lucruri nemaipomenite, în *Visul unei nopţi de vară* (cu o nesemnificativă intervenţie a Hermiei), uimirea se manifestă *după ce* ele au avut loc, ca *amintire:*

„*Demetrius:* Lucrurile acestea par mici şi de nedesluşit, / Ca nişte munţi îndepărtaţi prefăcuţi în nori. *Hermia:* Îmi pare că văd aceste lucruri cu ochi încrucişaţi, / Cînd toate par îndoite. *Helena:* Aşa mi se pare şi mie; / Eu l-am găsit pe Demetrius aşa cum găseşti un giuvaer, / Al meu şi nu al meu. *Demetrius:* Eşti încredinţată că sîntem treji? Mie mi se pare/ Că mai dormim, că visăm..." (IV, 1, 186—193).

---

[1] H.B. Charlton, *Op. cit.*, p. 113.

„*Bottom:* ...Am avut o vedenie cu totul şi cu totul minunată. Am avut un asemenea vis că mintea omenească nu poate spune ce fel de vis a fost *etc.*" (IV, 1, 203—204).

(Importanţa replicilor reiese şi din alăturarea lor, şi din aşezarea lor la sfîrşitul scenei care pune capăt tribulaţiilor protagoniştilor aflaţi în puterea florii fermecate, precum şi din repetarea insistentă a cuvintelor *seems* „pare", *methinks* „mi se pare", „cred", şi *dream* „vis"; „a visa").

Şi totuşi, experienţa din pădure nu pare să stăruie multă vreme în amintirea tinerilor; oricum, dacă ar fi să-i comparăm cu nuntaşul din *Balada bătrînului marinar* (Samuel T. Coleridge) care a fost victima unei aventuri fantastice asemănătoare, ei nu au devenit „mai înţelepţi" *(wiser)*. Hunter atrage atenţia asupra unui amănunt extrem de semnificativ în ceea ce priveşte cunoaşterea ca lecţie neasimilată:

„În scena finală îndrăgostiţii rîd cu hohote de inepţiile din piesa jucată în faţa lor — ironie pe care se cuvine să o sesizăm. Eroii involuntari ai unei piese de dragoste, regizaţi şi supravegheaţi de duhuri, acum cît se poate de conştienţi, sînt spectatorii superiori ai unei alte piese. Împreună cu ei putem rîde pe socoteala meşteşugarilor; dar rîdem şi pe socoteala lor".[1]

În felul acesta, numeroaselor forme explicite ale umorului din piesă — umor de situaţie, de caracter, de limbaj; naiv, gras, rafinat, rustic etc. — li se adaugă un aspect aparte al „comediei umane": hazul pe socoteala altora, de fapt, haz şi pe socoteala noastră, a tuturor...

Reproşul este vechi de cînd lumea pentru că la fel de vechi este şi fenomenul, imortalizat şi în proverbe: „rîde hîrb de oală spartă", „rîde rupt de cîrpit", „rîde dracul de porumbe negre şi pe sine nu se vede" etc., „the kiln calls the oven burnt hearth" („cuptorul de ardere îi spune cuptorului de copt vatră arsă"). Precizarea e utilă pentru că în jurul unei generalizări cu caracter de proverb: „the raven chides blackness" („corbul judecă negreaţa"), în *Troilus şi Cresida*, actul II, scena 3, Shakespeare atacă în mod *explicit* (spre deosebire de „reproşul" din *Visul unei nopţi de vară)* un personaj „orbit", Aiax, prostul trufaş care se întreabă indignat: „De ce să fie un om mîndru? Cum se naşte şi cum creşte mîndria? Eu unul nu ştiu ce este" (II, 3, 159—160). În plus, orbirea lui Aiax este *motivată* — prin prostie şi îngîmfare.

Motivări evidente pentru orbirea tinerilor din *Visul* nu există, deşi putem presupune o doză de „superioritate" (cf. „spectatorii superiori" în citatul din Hunter), predispoziţia oamenilor de a-i critica pe alţii etc.

[1] G.K. Hunter, *Op. cit.*, p. 10.

Indiferent de motivări, în piesă există însă constatarea unor stări de fapt, constatare de-a dreptul tragică, chiar dacă stîrnește ilaritate în anumite situații: *uităm, cîteodată foarte repede, experiențele prin care am trecut.*

Cel puțin de la o anumită vîrstă în sus nu ne mai recunoaștem în scenele romantice din *Visul*, de parcă ne-au fost întotdeauna străine exaltările nebunești ale dragostei, vraja pădurii într-o noapte de vară, fascinația lunii și a razelor ei încărcate de polen[1], chemările fanteziei descătușate, mai reale ca realitatea însăși; am rupt din calendarul vieții noastre filele gălbejite pentru a le înlocui cu file noi, albe și negrăitoare sub cerneala de tipar a stivuitelor datări. Cu bună sau fără bună știință am omorît visul de altădată — *Visul unei nopți de vară*. Nu mai este acum, înseamnă că nu a fost niciodată...

Uităm — vai, cît de repede — experiența unui îngrijit spectacol cu *Visul unei nopți de vară*, trăirile cinstite pe care le-am încercat dacă am depășit cît de cît condiția spirituală a lui Bottom — opacitatea (nu am zis „prostia"!), lipsa de empatie și simpatie, snobismul, morga de împrumut, superioritatea și toate celelalte. Iar dacă pe deasupra mai sîntem și critici literari sau regizori, deci *foarte* superiori, cînd plecăm de la acest spectacol bun sau foarte bun, în loc să apreciem încă o dată și încă o dată permanența calmă a valorilor din *Visul unei nopți de vară*, visăm, proiectîndu-ne *în viitor*, mai degrabă la din ce în ce mai noi și originale puneri în scenă ale capodoperei lui Shakespeare, precedentul fiind creat de mult (adaptări ca *The Merry Conceited Humours of Bottom the Weaver*, 1642, *The Fairy Queen*, cu muzică de Purcell, 1692, versiunea lui Garrick *The Fairies* 1725, din care lipsesc meșteșugarii, producția cu iepuri vii a lui Tree din 1911 etc.) și sîntem înclinați să vedem lucrurile cît mai altfel, poate chiar ca Samuel Pepys: „Cea mai insipidă și ridicolă piesă pe care am văzut-o vreodată" (1662) sau ca Derek Traversi: „Cu greu s-ar putea spune că *Visul unei nopți de vară* este... mai mult decît o ornamentație *(piece of decoration)* delicată și fără substanță"[2].

Lumea de imagini, metaforele? Avem nevoie de imagini și metafore noi, cît mai bizare, cît mai abstruse, cît mai dure, cît mai în consonanță cu propriul nostru veac... De parcă imaginile și metaforele din *Visul* nu ar fi *veșnic noi*, pentru fiecare generație și pentru fiecare din vîrstele inteli-

---

[1] După Caroline Spurgeon, luna este imaginea cea mai frecventă în *Visul* (apare de 28 ori): „Influența și prezența lunii se simt pretutindeni, în mare măsură datorită imaginilor, începînd cu primele versuri, cînd, nerăbdători, nobilii numără zilele care-i despart de nuntă după dispariția lunii vechi și apariția celei noi... și sfîrșind cu versurile lui Puck care ne spune că «lupul urlă la lună»... *(Shakespeare's Imagery and what it tells us*, 1935, Cambridge University Press, 1965, pp. 259—261.

[2] Derek Traversi, *The Young Dramatist*, în *The Age of Shakespeare*, 1956, Penguin, Harmondsworth, 1964, p. 183.

gente ale unui om; de parcă piesa nu ar fi o metaforă în ea însăși prin bogăție și supremă calitate poetică, exemplificînd exhaustiv conținutul celor două tipuri de metafore pe care le distinge Lucian Blaga:

„Cît timp omul (încă nu de tot «om») trăiește în afară de mister, fără conștiința acestuia, într-o stare neturburată de echilibru paradisiac-animalic, el nu întrebuințează decît metafora plasticizantă, cerută de dezacordul dintre concret și abstracțiune...

[Celelalte metafore] au un caracter revelator, deoarece ele anulează înțelesul obișnuit al faptelor, substituindu-le o nouă viziune. Aceste metafore nu plasticizează numai niște fapte în măsura cerută de deficiența numirii și expresiei lor directe, ci ele suspendă înțelesuri și proclamă altele".[1]

Muzica, versurile, muzicalitatea versurilor... Le-am uitat demult, încă de pe băncile școlii primare, încă de pe la începutul secolului; sîntem antimuzicali; dintre vechile instrumente mai acceptăm toba, proliferată prin strănepoți ce seamănă tot mai mult cu nicovalele și cutiile de conserve. Sîntem întrucîtva, întrucîtva mai receptivi la analiza *structurii* muzicale a piesei („structura" este pentru noi floarea fermecată a lui Puck):

„Iată pavana maiestoasă a îndrăgostiților de la curte, Tezeu și Hipolita, subtili și demni. Iată menuetul formal al tinerilor îndrăgostiți, fiecare schimbîndu-și partenerii pînă cînd s-au epuizat toate variațiunile posibile. Iată baletul craiului și crăiesei zînelor cu alaiurile lor aeriene. Iată burlescul *pas de deux* dintre Titania și Bottom cel cu cap de măgar. Și în chip de coda, iată dansul de țapi și satiri din foarte tragica comedie a lui Piram și Tisbe."[2]

Am uitat pînă și una din cerințele fundamentale pe care le satisface numai adevărata operă de artă, accesibilitatea (cîndva, am apreciat-o!). Or, ca atîtea alte capodopere shakespeariene, și *Visul* are de spus cîte ceva celor mai diferite categorii de cititori și spectatori, inclusiv săteanului englez și, pînă la un punct, săteanului român. Ion Marin Sadoveanu remarca odinioară:

„... spiritele din *Visul*, de origine celtică — deși amestecate, în voie, cu elemente mitologice: Titania — ne conduc în mod fatal la acea noapte de jocuri nebune populare, un fel de rest dionisiac, bine cunoscută în tot Apusul: noaptea Sfîntului Ion. Aceasta e noaptea miezului de vară;

---

[1] Lucian Blaga, *Geneza metaforei și sensul culturii*, 1937, în *Trilogia culturii*, ELU, București, 1966, p. 280.
[2] Donald A. Stauffer, *Op. cit.*, p. 50.

că se petrece la Atena, pe timpul lui Theseu, lucrul nu are importanţă pentru Shakespeare! E credinţa că această noapte (ca noaptea Sfîntului Andrei la noi) are puterea să facă să iasă la suprafaţă toate nebuniile creierului omenesc cari cloceau de mult."[1]

Iar Andrei Brezianu stabileşte o altă legătură:

„Noaptea iubirii şi logodnelor, «begin these wood-birds but to couple now» (IV, 1) (Saint Valentine, 14 februarie, pentru occidentali) e soră bună cu Dragobetele tezaurului nostru de folclor (24 februarie), sărbătoarea de logodnă şi împreunare a păsărilor!"[2]

Nu are nici o importanţă faptul că Sf. Andrei e sărbătorit la 30 noiembrie şi Dragobetele se mai cheamă şi Dragobete-cap-de-primăvară (24 februarie sau, după I.A. Candrea, 3 martie). Shakespeare însuşi, înainte de a sublinia că St. Valentine „a trecut", vorbeşte despre „ritualul lunii mai" (*The rite of May*, IV, 1, 132), ceea ce nu se prea potriveşte cu „miez de vară"... Sînt amănunte pe care le putem uita fără mustrări de conştiinţă; alte lucruri, infinit mai de trebuinţă nouă tuturor, se cer mereu readuse în focarul conştiinţei.

L. Leviţchi

---

[1] Ion Marin Sadoveanu, *Op.cit.*, p. 538.

[2] Andrei Brezianu, *Visul lui Shakespeare recitit de Peter Brook*, în *Translaţii*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 216.

NOTE

1 Erou legendar antic şi fiu al regelui Atenei căruia i-a urmat la tron. Printre marile sale fapte eroice, una din cele mai vestite este uciderea minotaurului, un monstru jumătate om jumătate taur. Atenienii, învinşi de Minos, regele insulei Creta, fuseseră obligaţi să trimită, în fiecare an, 7 tineri şi 7 tinere, care serveau drept hrană minotaurului, închis în labirintul construit de Daedalus. Pentru a scăpa Atena de acest tribut Theseu a mers în Creta, ca unul din cei 7 tineri şi pătrunzînd în labirint a ucis minotaurul, cu ajutorul fiicei lui Minos, Ariadna, care se îndrăgostise de Theseu. Ariadna i-a dat totodată acestuia un ghem de aţă pentru a-l desfăşura, înaintînd în labirint, şi a-şi putea găsi astfel drumul la înapoiere. Theseu a fugit apoi din Creta, împreună cu Ariadna, pentru a scăpa de mînia lui Minos, dar a părăsit-o în insula Naxos.
Ca rege al Atenei Theseu organizează o expediţie împotriva amazoanelor, capturînd-o pe Antiope, sora reginei, cu care s-a căsătorit. După o altă legendă, Antiope era regina amazoanelor, iar Hipolita era sora ei care a venit să o scape din captivitate, dar a fost învinsă de Theseu. Shakespeare se conduce, în piesa de faţă, după legenda relatată de poetul Geoffrey Chaucer în *Povestirile din Canterbury* (1386), în care Hipolita este regina amazoanelor şi nu Antiope. Fiind învinsă de Theseu, se căsătoreşte cu el.

2 Deşi Theseu îi spune Hipolitei că mai sînt patru zile pînă la ziua nunţii lor, nunta va avea de fapt loc chiar a doua zi, după întîmplările din noaptea care urmează scenei de faţă.

3 Luna, sub influenţa căreia se desfăşoară întreaga piesă, apare ca imagine dominantă din primele replici ale personajelor.

4 Aluzie la faptul că din moştenirea fiului i se plătea mamei sale, sau mamei vitrege, o pensie viageră, ceea ce micşora averea moştenită.

5 Numele personajelor sînt luate de Shakespeare din diferite izvoare. Theseu şi Hipolita se întîlnesc la Chaucer, North, Plutarh etc. Philostrat apare în opera lui Chaucer, *Povestirile din Canterbury*.

Din traducerile lui Thomas North a împrumutat numele Egeu (Egeus), Peregina (Perigenia), Egleea (Aegles) și Antiope (Antiopa) (Act II, sc. 1). Numele personajelor Lysander și Demetrius erau foarte răspîndite, dar probabil sînt luate tot din opera lui Plutarh.

6 Pentru a sublinia identificarea eroului său cu personajul mitologic, Shakespeare îl înfățișează pe Theseu reamintindu-i Hipolitei că a cucerit-o cu spada.

7 Conform uneia din legile lui Solon (arhonte la Atena, — cca. 640–558 î.e.n. — și autorul binecunoscutei constituții democratice a acestei cetăți), tatăl avea drept de viață și de moarte asupra copiilor.

8 O primă aluzie la faptul că piesa arată în repetate rînduri contradicții între datele furnizate de simțuri și rațiune.

9 În Grecia antică nu existau călugărițe și mănăstiri, instituții care au apărut de-abia în Evul Mediu. Dar membrele unor comunități de femei celibatare din antichitate puteau fi denumite călugărițe de contemporanii lui Shakespeare, pentru a folosi un termen binecunoscut tuturor. În scopul înțelegerii unor asemenea situații în lumea veche, Thomas North, traducătorul lui Plutarh, recurge la denumirea „călugărițe", pentru fecioarele vestale slujind templul zeiței Vesta la Roma.

Diana, zeița lunii și a vînătorii, primind de la tatăl său Jupiter aprobarea de a nu se căsători niciodată, căpătase și atributul de zeiță a castității și devenise, prin urmare, ocrotitoarea femeilor celibatare. Făcînd-o și stăpînă pădurilor, Jupiter îi dădu Dianei un cortegiu de nimfe pentru a o însoți pretutindeni și a o ocroti. Theseu o numește *rece*, deoarece nu cunoaște sentimentul cald al iubirii și *stearpă* din cauza castității pe care și-a impus-o.

10 Unii comentatori văd în dragostea pînă la idolatrie a Helenei pentru Demetrius ceva asemănător cu dragostea Phedrei pentru fiul său vitreg Hippolytus, în drama lui Seneca, cu același nume, în care Phedra se hotărăște să-l urmărească pe Hippolytus oriunde s-ar duce, cum îl urmărește și Helena pe Demetrius.

11 Măsură de lungime egală cu aproximativ 5 kilometri.

12 Sărbătorirea zilei de Întîi Mai era foarte răspîndită în epoca elisabetană și avea loc în pădurile din vecinătatea orașelor, fiind însoțită de jocuri, cîntece și veselie, spectacole rudimentare de bîlci etc.

13 În mitologia greacă Cupidon (Amor) are două feluri de săgeți: unele de aur cu care provoacă dragostea și altele de plumb, datorită cărora cei loviți resping dragostea. Legenda se întîlnește în *Metamorfozele* lui Ovidiu, Cartea I, 468, bine cunoscute de Shakespeare, după cum rezultă din numeroasele legende preluate din *Metamorfoze*.

Nu este exclus însă ca Shakespeare să fi fost influențat de poemul lui Christopher Marlowe *Hero și Leandru*.

14 După cum carul Iunonei era tras de păuni, carul lui Venus era tras prin înălțimile cerești de porumbei argintii îndrăgostiți, care se sărutau între ei. Shakespeare se referă la porumbeii lui Venus și în strofa finală din poemul *Venus și Adonis*, scris în 1593, cu un an sau doi mai înainte de a scrie *Visul unei nopți de vară*.

15 Didona era fiica regelui din cetatea Tyr (pe coasta Libanului). Soțul fiindu-i ucis, ea a jurat să nu se mai recăsătorească și a părăsit Tyr-ul însoțită de mai mulți nobili, întemeind cetatea Cartaginei (pe coasta Tunisiei), și devenind regina acesteia. Cum regele vecin, Hiarbas, a căutat să-i impună să se căsătorească cu el, amenințînd Cartagina cu război, și cum poporul cartaginez era favorabil acestei căsătorii, Didona a înălțat un rug funerar, pe care s-a înjunghiat pentru a nu-și călca jurămîntul. Virgiliu, în *Eneida*, schimbă legenda în sensul că după căderea Troiei, Enea, în drum spre o nouă țară, ajunge la Cartagina, unde este bine primit de regina Didona, care se îndrăgostește de el. Zeii însă, hotărînd altfel destinul lui Enea, îi poruncesc să-și continue călătoria și atunci acesta părăsește Cartagina, ceea ce o determină pe Didona să se sinucidă de disperare. Din punct de vedere istoric însă, între căderea Troiei (1184 î.e.n.) și întemeierea Cartaginei (853 î.e.n.) sînt mai mult de 300 de ani.

16 Hermia folosește în replica sa versul iambic rimat. Dealtfel, numărul versurilor împerecheate se ridică la peste patru sute, în întreaga piesă, Shakespeare găsindu-le în acea perioadă a creației sale literare ca fiind cele mai potrivite pentru conținutul lor sentimental. În piesele sale de mai tîrziu el preferă versul alb pentru situații asemănătoare acelora din piesa de față.

17 Din schimbul de replici tăioase dintre Hermia și Helena în act. III, sc. 2, aflăm că Helena este înaltă și blondă iar Hermia măruntă și brunetă. Faptul că atît Lysander cît și Demetrius sînt amîndoi îndrăgostiți de bruneta Hermia ar putea fi o aluzie la farmecul nefast pe care l-a exercitat „doamna brună“ din sonete privitor la prietenia dintre Shakespeare și acela căruia îi dedică sonetele sale.

18 În original este vorba de o comparație cu steaua polară, comparația implicînd ochi strălucitori, călăuze, în același timp pentru îndrăgostiți, ca steaua polară pentru corăbieri.

19 Dialogul care începe între Hermia și Helena folosește stichomitia, o tehnică prozodică dramatică preluată din teatrul antic grecesc. Aceasta consta dintr-un schimb de replici scurte, de cîte un singur vers. Versul iambic pentametric, caracteristic pieselor lui Shake-

speare, este păstrat şi în cazul stichomitiei, devenind însă uneori vers rimat.

Versurile stichomitice sînt folosite deseori pentru exprimarea unui dezacord puternic sau a unui conflict între două personaje, deşi pot ajuta şi la obţinerea unor efecte comice, de exemplu în *Comedia Erorilor*.

20 Metaforă desemnînd zeiţa lunii, care în textul original apare sub numele de Phoebe, alt nume dat zeiţei Artemis (Diana), ca o formă feminină a numelui lui Phoebus (Apollo), fratele ei.

Se pare, totodată, că Shakespeare se referă la o lună plină oglindindu-se în apa lacului, deşi la începutul piesei situează scena ca avînd loc în faza de lună nouă (replica Hipolitei).

21 Referirea Hermiei la vremea strînsei sale prietenii cu Helena apare ca o pregătire pentru scena străbătută de o ironie crudă a certei care va izbucni între ele, în act. III, sc. 2.

22 Cuvintele Helenei constituie o aluzie ironică, deşi inconştientă, la îndrăgostirea Titaniei de Jurubiţă, în actul II.

23 În perioada veche a mitologiei greco-romane, Cupidon e considerat orb.

24 În traducerea operei lui Plutarh, Thomas North arată că meşteşugarii erau cea mai numeroasă şi mai puţin avută dintre cele trei clase sociale în care Theseu îi împărţise pe atenieni: aristocraţii, agricultorii şi meşteşugarii.

25 În desfăşurarea acţiunii legendei antice, Shakespeare introduce aceste personaje, umili meşteşugari ai vremii sale. Pentru a accentua caracterul contemporan al acţiunii susţinute de ele, dramaturgul le dă nume englezeşti. Am tradus numele proprii (aşa cum dealtfel au făcut-o tălmăcitorii în rusă şi germană), întrucît ele echivalează clar cu cîte o poreclă. Shakespeare a relevat umorul scenelor cu meşteşugari şi prin acest procedeu onomastic (n. tr.).

26 Aşa după cum apare în mod obişnuit în piesele lui Shakespeare, ca şi în alte piese din epoca elisabetană, personajele de rang social inferior vorbesc întotdeauna în proză.

27 Titlul scenetei constituie o ironie la adresa titlurilor pompoase ale unor piese contemporane, ca de exemplu aceea lui Thomas Preston (cca. 1570): *Prea trista tragedie, în care se găsesc şi scene pline de plăcută veselie, şi care conţine viaţa regelui Cambyse al Persiei.*

În ceea ce priveşte legenda lui Pyram şi a lui Thisbe, aceasta era bine cunoscută publicului englez, constituind şi tema unei balade populare, pe lîngă aceea a mai multor povestiri şi dramatizări foarte răspîndite în evul mediu şi în epoca Renaşterii în Europa occidentală. Tragica poveste este relatată de Ovidiu în *Metamor-*

foze (Cartea a IV-a, 55—115) și a fost inclusă de Geoffrey Chaucer (sec. XIV) în *Legenda bunelor femei.*

28 Eroul mitologic Hercule, considerat semizeu, ca fiu al lui Zeus, era vestit în legendele mitologice pentru cele douăsprezece munci supraomenești pe care a trebuit să le îndeplinească în urma poruncii primite din partea preotesei Pythia, cînd a cerut oracolului de la Delphi să-l îndrumeze cum să ispășească o crimă comisă în stare de nebunie.

Hercule era un personaj foarte popular într-un mare număr de producții dramatice din acea vreme, popularizat în special de traducerea piesei lui Seneca: *Hercules Oetaeus*, efectuată de J. Studley (1581).

Aluzia lui Shakespeare este însă considerată să fie la o piesă care s-a pierdut și în care Hercule avea un rol violent și zgomotos.

29 Personajul Rupe-Pisică apare în comedia lui Thomas Dekker și Thomas Middleton *Fata furtunoasă*, publicată în anul 1611, mult, prin urmare, după ce Shakespeare scrisese *Visul unei nopți de vară.* Sînt însă toate indiciile că dramaturgul se referă la o sursă folclorică în piesa de față, unde, în original, se vorbește de un personaj care joacă un rol în care rupe o pisică.

30 Fibus = Phoebus — Apollo, zeul soarelui (în pronunțarea lui Jurubiță).

31 În vremea lui Shakespeare și încă mult timp după el, femeile nu erau acceptate să facă parte din trupele de teatru. Ca urmare rolurile feminine erau interpretate de băieți sau bărbați foarte tineri.

32 Personajele: mama lui Thisbe, tatăl lui Pyram și tatăl lui Thisbe nu apar în scena respectivă din actul V. Probabil Shakespeare intenționase să-i facă să apară numai ca figuranți contemplînd sfîrșitul tragic al eroilor dramei.

33 În vremea lui Shakespeare bărbații își vopseau, în mod obișnuit, bărbile.

34 Aluzie la chelia datorată bolilor venerice *(Corona Veneris)*, pe care englezii din acea vreme le considerau foarte răspîndite în Franța.

35 În original „oricum ar fi coardele arcurilor, rupte sau întregi". Străjile Londrei aveau uneori obiceiul să se scuze cînd nu veneau la o întîlnire, invocînd motivul că „li s-a rupt coarda la arc" (n. tr.).

36 În scena de față apar zînele și spiridușii care conform legendelor populare pun stăpînire, noaptea, pe întreaga natură, creînd o atmosferă de magie și visare, care tulbură profund mintea oamenilor. În special această atmosferă atinge gradul său de intensitate cel mai înalt în noaptea miezului de vară, adică la 23 iunie. Este acea noapte a anului stăpînită de vrăji și spiriduși, în care tinerii își puteau afla, conform credinței populare, ursita, — anume cu cine

aveau să se căsătorească — şi care sugerează totodată visele cele mai fantastice, care pot străbate o minte omenească. Credem că ideea prezentării pe scenă a lumii zînelor şi duhurilor pădurii probabil că încolţise în mintea lui Shakespeare în timp ce scria *Romeo şi Julieta*, motiv pentru care Mercutio rosteşte tirada privitoare la Regina Mab (act. I, sc. 4), prezentată ca o regină a zînelor, — fără nici o legătură, dealtfel, cu piesa de faţă, în afară de referirea la aceeaşi lume a fantasticului.

37 Personajul Puck este prezentat ca un drăcuşor sau michiduţă poznaş şi deseori răutăcios. Numele său este preluat din vechea mitologie scandinavă, în care apare în forma *púki* (în engleza veche *puca*, formă înrudită cu *pixy-pixies*, duhurile răufăcătoare din folclorul celtic din Cornwall, în sud-vestul Angliei).

Puck este întîlnit şi în vechile legende engleze, în care se comportă ca un spiriduş făcînd tot felul de glume poznaşe, fără să apară, totuşi, ca un duh de care oamenii trebuie să se teamă. În folclorul englez el este cunoscut, mai obişnuit, sub numele de „Robin-Bun-Băiat", după cum rezultă din prezentarea pe care i-o face zîna, în scena de faţă. Shakespeare îi atribuie unele din calităţile lui Mercur, după cum apreciază Stanley Wells, unul din comentatorii piesei. Credem totuşi că, mai curînd, îi atribuie unele din trăsăturile zeului scandinav Loki, omologul lui Mercur în mitologia veche germanică, Puck şi Loki făcînd amîndoi parte din aceeaşi lume nordică de fiinţe supranaturale. Menţionăm totodată că în piesa lui John Lyly, *Galathea* (scrisă înainte de 1588), întîlnim un Cupidon autor de pozne răutăcioase, care împrumută şi el ceva din trăsăturile lui „puca". Nu se poate însă spune că personajul lui Lyly l-ar fi influenţat pe Shakespeare.

38 Dialogul în versuri rimate cu care începe actul II, urmăreşte să constituie un contrast izbitor între lumea meşteşugarilor, cu care se încheie actul I, şi lumea zînelor şi spiriduşilor din actul II, cu atît mai mult cu cît în teatrul din epoca elisabetană nu existau antracte şi nici decoruri.

39 Ideea esenţială a cîntecului zînei este că întreaga natură aparţine lumii fiinţelor supranaturale şi prin urmare acestea colindă după voie în parcurile şi terenurile îngrădite, deşi sînt proprietate particulară, strict ocrotită de legile Angliei.

40 Globul („sfera") lunii, în sistemul cosmic al lui Claudiu Ptolomeu (sec. II e.n.), — care situa pămîntul în centrul universului — era sfera cea mai apropiată din cele nouă sfere care înconjurau globul terestru. Termenul „sferă" *(sphere)* apare, în textul shakespearian, în concordanţă cu concepţia acelor vremuri, conform căreia luna era fixată într-o sferă cristalină găunoasă care se învîrtea în jurul

pămîntului. Referirile la univers, din opera lui Shakespeare urmează să fie înțelese în lumina celor de mai sus. Galileo Galilei, de aceeași vîrstă cu dramaturgul, și-a publicat opera prin care demonstra că pămîntul și planetele se învîrtesc în jurul soarelui, abia în 1632, mult după moartea lui Shakespeare.

41 Lumea elegantă, atît bărbați cît și femei, purtau bijuterii în urechi. Mărgăritarele erau de regulă asociate cu picăturile de rouă, din care se considera că puteau proveni, după cum afirmă Pliniu (23—79 e.n.) ca și alți autori antici.

42 Puck este cel mai puțin eteric dintre duhurile lumii zînelor.

43 Oberon, regele zînelor și spiridușilor, nu e un personaj mitologic antic. Arătînd că vine la Atena, din India, spre a ursi o căsnicie fericită lui Theseu și Hipolitei, se pare că Shakespeare vrea să îl atribuie mitologiei indiene, deși îi întîlnim numele pentru prima oară în literatura Renașterii franceze, sub forma Auberon, desemnînd un pitic, mare maestru în magie, a cărui origine poate fi căutată în legendele germanice în care apare piticul Alberich, regele spiridușilor. Acesta domnește într-o pădure unde face să se rătăcească toți cei ce o străbat, arătîndu-și în diferite feluri puterea față de ei. Nu este exclus ca anumite trăsături ale lui Oberon să provină și din vechile legende celtice ale populației băștinașe din Anglia, legende care s-au păstrat în folclorul irlandez.

În orice caz, personajul Oberon (rege al zînelor, făcînd și el călătorii înnoptați să se rătăcească în pădure, supunîndu-i apoi vrăjilor sale) este preluat din povestirile francezului Huon de Bordeaux, traduse în Anglia de lordul Berners, în jurul anului 1534. Berners îi stabilește și ortografia engleză.

Înainte de Shakespeare, regele Oberon apare în poemul lui Edmund Spenser, *Crăiasa zînelor* și, cam în același timp, într-una din piesele dramaturgului Greene, *James IV*, unde e denumit *Oberam, regele zînelor*. Oricum, Oberon, ca și Titania au, în piesa de față, unele manifestări și trăsături care îi apropie de romantismul medieval și de zeitățile clasice și au puteri mari asupra naturii și oamenilor, pe care le exercită, însă, spre binele acestora.

44 Servindu-se de o veche baladă, privitoare la poznele și farsele lui Robin-Bun-Băiat, poetul și autorul dramatic Ben Jonson, prezintă un portret complet al popularului spiriduș. Supus ordinelor lui Oberon, el este de față la jocurile nocturne la care participă cu nenumărate pozne. Dacă întîlnește călători întîrziați îi face să se rătăcească prin păduri sau locuri mocirloase. Li se înfățișează cînd ca un pește, cînd ca un bou sau un cal sau un cîine. Dacă descoperă tineri și tinere ospătîndu-se, le mănîncă plăcintele și le bea vinul. Încurcă fuioarele și firele de lînă, in și cînepă fetelor

leneşe, mincinoase şi guralive, povesteşte tuturor clevetirile şi minciunile pe care le rostesc acestea etc. Poetul Michael Drayton (1563—1631) prezintă un portret asemănător al spiriduşului, pe care îl numeşte Puck în poemul *Nymphidia* (1627).

45 Titania este una din denumirile Dianei, întîlnită în *Metamorfozele* lui Ovidiu (Cartea a III-a, 2, 43) (În Cartea a XIV-a, 5, 358 şi 364 el acordă însă aceeaşi denumire şi lui Circe). Asemenea Dianei, însoţită de un cortegiu de nimfe, Titania este însoţită de un cortegiu de zîne şi spiriduşi. Numele Titaniei înseamnă descendentă a Titanilor şi era atribuit şi altor zeiţe. Probabil Shakespeare alege această denumire vagă a Dianei pentru a-i putea da Titaniei un cortegiu de însoţitoare şi a nu contrazice faptul că Diana nu a fost niciodată căsătorită. Astfel Titania putea fi şi denumirea, împrumutată aici, a vreunei alte zeiţe din mitologie.

46 Corin şi Philida, nume convenţionale pentru a denumi păstorul îndrăgostit şi păstoriţa iubită în poemele pastorale.

47 Enumerarea maliţioasă a iubirilor lui Theseu este preluată din Plutarh. Perigina era fiica unui vestit tîlhar, Sinis, ucis de Tezeu. Egleea era o nimfă, Ariadna era fiica regelui Minos şi îl ajutase pe Theseu să ucidă Minotaurul (North, traducătorul lui Plutarh, afirmă că părăsirea Ariadnei de către Theseu nu ar fi adevărată) iar Antiope era regina amazoanelor şi sora Hipolitei (vezi şi nota 1).

48 Aluzie la obiceiul ca în noaptea de Crăciun ţăranii să meargă de la o casă la alta pentru a cînta imnuri şi colinde.

49 Aluzia ar fi la faptul că în anii 1593 şi 1594 avuseseră loc grave tulburări meteorologice în Anglia, menţionate de istoricii şi cronicarii care descriu evenimentele an de an.

50 Instituţia pajilor de onoare (numiţi „henchmen"), care erau fii de nobili şi însoţeau monarhul pretutindeni, a fost desfiinţată de regina Elisabeta la sfîrşitul anului 1595.

51 Neptun (Poseidon la greci) era zeul suprem al mărilor la romani. Conform mitologiei Neptun crease primul cal.

52 În aceste versuri ca şi în titlurile omagiale din replica următoare a lui Oberon: „vestala mîndră-nscăunată pe-un tron din soare-apune şi „fecioara netulburată" (în original „fecioara imperială"), mulţi comentatori văd un omagiu adus reginei Elisabeta, care ar fi fost de faţă la prima reprezentaţie a piesei. Romancierul Walter Scott o imaginează, în legătură cu cele de mai sus, pe regina Elisabeta, în romanul *Kenilworth*, cerînd curteanului poet Walter Raleigh să-i citească pasajele pe care le vedea închinate ei, din cele două replici ale lui Oberon.

Cei mai mulţi comentatori consideră, dealtfel, că piesa *Visul unei nopţi de vară* a fost compusă în onoarea unei nunţi, într-o mare familie nobilă, la care se ştia că va fi prezentă şi Elisabeta, motiv pentru care Shakespeare a compus versurile rostite de Oberon. În favoarea acestei interpretări se invocă numeroasele expresii, întîlnite în cuprinsul piesei, referitoare la serbarea unei nunţi. Nu există însă nici un fel de alte dovezi în sprijinul interpretării de mai sus.

53 În original, „love-in-idleness" = pansea *(Viola tricolor)*. Dragostea = plantă erbacee cu flori purpurii *(Sedum fabaria)* (n. tr.).

54 Printre diferitele steme ale epocii figurează şi o imagine a globului terestru încins cu o cingătoare avînd unul din capete fixat de prora corăbiei *Căprioara de aur*, în care Francis Drake a făcut ocolul pămîntului (între 1577 şi 1581), celălalt capăt e ţinut de Dumnezeu, care, astfel, îl călăuzeşte.

55 Puck şi Oberon vorbesc adesea în scenă, fără să li se menţioneze intrarea. Invizibili sau vizibili, după voie, ei par a nu ţine seama de regulile scenice (n. tr.).

56 Conform unei legende mitologice, Cupidon lovise cu o săgeată de aur (vezi nota 13) pe Apollo făcîndu-l să se îndrăgostească pătimaş de nimfa Daphne, fiica zeului unui rîu din Tesalia. În acelaşi timp el o lovise pe Daphne cu o săgeată de plumb pentru a o face să respingă dragostea lui Apollo. Căutînd să scape cu fuga de urmărirea lui Apollo şi fiind ajunsă din urmă, Daphne s-a rugat tatălui său să o salveze, acesta preschimbînd-o în acel moment în dafin (laur), arbore care a devenit după aceea, în dorul lui Daphne, arborele favorit al lui Apollo, zeul împodobindu-se, întotdeauna, cu o cunună de lauri (Ovidiu, *Metamorfozele*, I, 456—566).

57 Disperarea Helenei se exprimă într-un mod asemănător cu al Phaedrei în *Hippolytus* (vezi nota 10).

58 Conform unei credinţe populare, probabil universale, duhurile nopţii trebuie să se ascundă de lumina zilei, — cocoşul anunţînd apropierea zorilor fiind acela care dă semnalul retragerii lor.

59 Zînele cîntă folosind strofe de şase versuri, rimînd ca în sonetul shakespearian, şi catrene rimate, constituind, luate împreună, un fel de sonet răsturnat şi urmărind obţinerea unor efecte lirice deosebite.

60 Deşi vietăţi dovedite inofensive, conform credinţei vremii şopîrlele şi omizile erau considerate veninoase şi folosite în fierturile pregătite în cazanele vrăjitoarelor (cf. *Macbeth*, IV, 1, 14).

61 În original întîlnim aici un joc de cuvinte între două verbe omonime *to lie* „a minţi" şi „a se culca, a se întinde pe jos, pe un pat" etc.

62 Puck folosește versuri trohaice, rimate, pentru vraja pe care o rostește. El rostește versuri asemănătoare și pentru alte vrăji, după cum procedează în ocazii asemănătoare și Titania și Oberon.

63 Aluzie răutăcioasă la faptul că Hermia e brunetă.

64 Ironia spuselor lui Lysander rezultă din aceea că se crede condus de rațiune în schimbarea sentimentelor sale de dragoste, și, prin urmare, în declarația pe care o face acum Helenei, deși, precum știm, totul se datorează vrajei lui Puck.

65 În scena de față, în care vedem nivelul modest al pregătirilor pentru prezentarea scenetei în fața lui Theseu și a Hipolitei Shakespeare face aluzie la numeroasele trupe de actori ignoranți și săraci trăind din expediente, care se străduiau zadarnic să cîștige favoarea publicului.

66 Gutuie se referă la versificația cea mai comună a baladei populare engleze constînd din versuri de opt silabe alternînd cu versuri de șase silabe, propunînd astfel ca prologul să fie prezentat în forma unei balade.

67 Aluzie la intenția de a se aduce, în cadrul unui spectacol la curtea regală scoțiană, o șaretă trasă de un leu. Ideea a fost, însă, părăsită, nu numai din cauza spaimei pe care ar fi provocat-o un asemenea fapt, cît și din motive de securitate.

68 Aluzie probabil la întîmplarea relatată într-un manuscris datînd din vremea reginei Elisabeta, cînd un actor, luînd parte la o reprezentație dramatică în fața reginei și dîndu-și seama că jocul său era complet nesatisfăcător, își lepădă deghizarea, jurîndu-se că era un om simplu și cinstit și nu personajul pe care îl reprezenta. Povestitorul întîmplării afirmă, totodată, că regina a făcut mare haz de întîmplare.

69 Conform tradiției populare crosnia de mărăcini era atributul omului din lună, surghiunit acolo fiindcă a dus odată, în spinare, o asemenea povară, într-o zi de sabat, încălcînd regula dumnezeiască privitoare la odihnă.

70 În conformitate cu legenda lui Pyram și a lui Thisbe (Ovidiu, *Metamorfozele*, cartea a IV-a, 55—166), cei doi îndrăgostiți și-au dat întîlnire la mormîntul lui Ninus (Ninos), regele Asiriei și întemeietorul mitic al cetății Niniva (mileniul al III-lea î.e.n.). Soția sa, Semiramida, este considerată drept fondatoarea Babilonului și inspiratoarea grădinilor suspendate din această cetate (una din cele șapte minuni ale lumii antice).

În textul shakespearian, în loc de Ninus, Thisbe pronunță *ninny*, cuvînt care înseamnă „neghiob, găgăuță".

71 Ideea de a transforma capul unui om în cap de măgar apăruse în unele lucrări din epoca lui Shakespeare, în care era vorba de vrăjitorii.

72 Conform practicii curente, se folosea puţină pînză de păianjen pentru a opri sîngele, în cazul în care cineva se tăia la vreun deget.

73 Conform credinţei populare, în acele vremuri, roua era un produs al lunii.

74 Se credea, pe atunci, că fiecare suspin al cuiva echivala cu pierderea unei picături de sînge.

75 Arcurile tătărăşti erau foarte puternice, avînd o formă foarte diferită de cele clasice greceşti şi romane.

76 Şir de munţi în Asia Mică, dominînd coasta Mării Mediterane.

77 În original „etiopiano!"; Lysander se referă la faptul că Hermia e foarte brunetă.

78 Trecerea de la versurile rimate la versul alb este folosită pentru a arăta o schimbare privind vorbitorii precum şi tonul vorbirii. Puck revine însă repede la versuri rimate.

79 Unul din cele patru rîuri ale Infernului (Hades) — negru la culoare şi învăluit în ceaţă. Folosind procedeul stilistic al sinecdocii atît Ovidiu cît şi Virgiliu înţeleg prin Acheron tot Infernul.

80 Potrivit regulilor bisericeşti sinucigaşii nu puteau fi înmormîntaţi în cimitire şi erau îngropaţi la răscruci de drumuri, ca o pildă pentru toţi cei care treceau pe acolo. Pe de altă parte, sufletele celor înecaţi accidental, ale căror trupuri nu fuseseră găsite, rătăceau neliniştite, timp de o sută de ani, neputîndu-şi găsi odihna, din cauză că fuseseră lipsite de slujba înmormîntării.

81 *Floarea Dianei* (numită şi *Artemisia* sau *agnus castus*) era considerată ca avînd puterea să apere castitatea femeilor care o purtau şi prin urmare să neutralizeze efectele florii lui Cupidon, care predispunea la îndrăgostire.

82 Conform legendei mitologice, Theseu era un mare amator de vînătoare, după cum arată şi poetul Geoffrey Chaucer în *Povestirile din Canterbury*.

83 Vezi nota 28.

84 Rege al Feniciei, fratele Europei şi întemeietor al oraşului Teba în Beoţia (Grecia). Legenda spune că ar fi introdus alfabetul şi arta scrierii în Grecia. Nu a fost contemporan cu Hercule şi Hipolita, aparţinînd unei epoci mai vechi.

85 Hipolita este şi ea o vînătoare pasionată după cum era tot neamul amazoanelor, vînatul fiind îndeletnicirea lor de bază. Vînătoarea de urşi era rezervată în epoca elisabetană numai marilor seniori. Un document al vremii pomeneşte participarea reginei Elisabeta la o asemenea vînătoare înainte de a fi regină.

86 Aluzie la tradiția populară engleză — după care de Sfîntul Valentin (14 februarie) păsările încep să se împerecheze. Sfîntul Valentin e sărbătoarea tinerilor și tinerelor fete din Anglia (n. tr.).

87 Referire la faptul că după ce Preston, autorul piesei *Cambyse*, a jucat în fața Elisabetei un rol din tragedia lui Nashe, regina l-a răsplătit cu o pensie anuală de douăzeci de lire sterline, o sumă destul de frumoasă pentru acele vremi. Faptul că Flaut îl imaginează pe Jurubiță cîștigînd șase bănuți (șase *penny* în text) înseamnă că ar fi putut primi o răsplată din partea ducelui egală cu de două ori cît ciștiga un tîmplar în vremea aceea.

88 Theseu, împreună cu Hercule, participase la lupta cu centaurii, povestită de Ovidiu în *Metamorfoze* (Cartea XII, 212—536). Aceștia, ființe jumătate cai, jumătate oameni sînt descriși de Homer ca adevărate fiare. Invitați de lapiți la un ospăț, cu ocazia unei nunți, au vrut să răpească mireasa și celelalte femei care participau la ospăț. În lupta care a urmat centaurii au fost zdrobiți de lapiți.

89 Aluzia este la Orfeu, cel mai mare poet al Greciei antice pînă la Homer. Pierzîndu-și soția, pe Eurydice, și nereușind să o aducă înapoi, pe pămînt, din Infern, a căzut într-o stare de adîncă melancolie, arătînd dispreț tuturor femeilor, motiv pentru care a fost sfîșiat de bacante (preotesele lui Bacchus). (Ovidiu, *Metamorfozele*, Cartea X-a, 1—84).

90 Aluzie la un poem al lui Edmund Spenser, mort în mizerie (1552—1598) (n. tr.).

91 Unii comentatori cred că era obiceiul ca prologul să-și facă apariția în sunete de trîmbițe (n. tr.).

92 Pentru a arăta ignoranța meșteșugarilor — criticînd și numeroasele trupe de actori improvizați din acea vreme, — Shakespeare îi înfățișează ca pronunțînd greșit și confundînd numele personajelor din legendele mitologice cele mai cunoscute în acele timpuri. Astfel Jurubiță (Pyramus) pronunță „Limandru" în loc de „Leandru", numele eroului din legenda lui *Hero* și *Leandru* iar Flaut (Thisbe) confundă pe Hero cu Elena din Troia. Conform legendei Leandru (din orașul Abydos pe coasta Asiei Mici) trecea înot, în fiecare noapte, strîmtoarea Hellespont (azi Dardanele) între Grecia și Asia Mică, pentru a se întîlni cu Hero, preoteasă a Afroditei, la templul din Sestus (pe coasta Greciei). Într-o noapte, însă, cînd marea era foarte agitată, Leandru nu a mai putut ajunge la malul unde îl aștepta Hero, înecîndu-se. Aflînd nenorocirea, Hero s-a aruncat și ea în mare.

93 Este vorba de legenda lui Cephalus și Procris, credincioși pînă la moarte unul altuia dar și chinuiți de gelozie. Zeița Aurora, îndrăgostindu-se de Cephalus l-a răpit, într-o zi cînd era la vînătoare,

dar a trebuit să-i dea drumul să se întoarcă la Procris, văzînd hotărîrea lui Cephalus de a rămîne credincios soției sale. Procris, pe de altă parte, cedînd unei intrigi, îl urmări odată, în ascuns, pe Cephalus la vînătoare într-o pădure, unde a fost lovită de moarte, din greşeală, de sulița soțului său, care s-a sinucis apoi de disperare (Ovidiu, *Metamorfozele*, VII, 665—865).

94 Vezi nota 69.

95 Aluzie la cele trei Parce (numite *Moirae* de Grecii antici). Acestea erau Clotho, care înfăşoară pe fus firul vieţii, Lachesis care îl toarce din fuior şi Atropos care îl taie.

96 Cele trei Parce (vezi nota precedentă).

97 Prin dans bergamasc se înțelegea un anume fel de dans, originar din oraşul Bergamo, din nordul Italiei, ridiculizat în mod curent, în Anglia, din cauza caracterului său rustic.

98 Hecate apare ca o divinitate misterioasă, avînd trei trupuri și trei capete, fiind o triplă zeiță a cerului, pămîntului şi infernului, motiv pentru care este, cu timpul, identificată cu Selene sau zeița lunii în cer, cu Artemis (Diana) pe pămînt şi cu Proserpina în Infern. Conform credinţei populare Hecate trimitea pe pămînt, noaptea, demonii şi fantomele din lumea de sub pămînt şi iniţia vracii şi vrăjitoarele în arta vrăjitoriei.

99 După cît se pare, aici urmau două cuplete care s-au pierdut (n. tr.).

100 O ceremonie de acest gen a avut loc conform poruncii regelui Henric al VIII-lea, cu ocazia nunţii unei prinţese.

101 Teama ca nu cumva copiii să se nască cu ceea ce se numeşte popular „buză de iepure" era atît de mare încît se foloseau numeroase farmece în timpul sarcinii viitoarelor mame, pentru a se preîntîmpina un asemenea defect.

V. Ştefănescu-Drăgăneşti

REGELE IOAN

Traducere de DAN BOTTA

PERSOANELE

REGELE IOAN.
PRINCIPELE HENRY, fiul regelui.
ARTHUR, duce de Bretania, nepot al regelui.
CONTELE DE PEMBROKE.
CONTELE DE ESSEX.
CONTELE DE SALISBURY.
LORDUL BIGOT.
HUBERT DE BURGH.
ROBERT FAULCONBRIDGE, fiul lui sir Robert Faulconbridge.
FILIP BASTARDUL, fratele său vitreg.
JAMES GURNEY, slujitor al doamnei Faulconbridge.
PETRU DIN POMFRET, un proroc.
FILIP, regele Franciei.
LEWIS, principele moştenitor al Franciei.
LYMOGES, duce de Austria.
CARDINALUL PANDULPH, legatul papei.
MELUN, un domn din Francia.
CHATILLON, ambasador al Franciei.
REGINA ELEONORA, mama regelui Ioan.
CONSTANCE, mama lui Arthur.
BLANCH DE SPANIA, nepoata regelui Ioan.
LADY FAULCONBRIDGE.

Domni, doamne, cetăţeni din Angiers, un sheriff, pristavi, căpitani de oaste, oşteni, olăcari şi alţi slujitori.
Acţiunea se petrece cînd în Englitera, cînd în Francia.

ACTUL I

SCENA 1

Northampton. Sala tronului în palat.
Intră regele Ioan[1]*, regina Eleonora, Pembroke, Essex, Salisbury și alții, cu Chatillon.*

REGELE IOAN: Acum, Chatillon, spune ce vrea Francia.[2]
CHATILLON: După heretisiri, așa grăiește
Monarhul meu, prin mine, maiestății,
Răpitei[3] maiestăți a Engliterei.
ELEONORA: Ciudat cuvînt: „răpită maiestate!"
REGELE IOAN: Tăcere, dragă mamă; auzi solia.
CHATILLON: Filip al Franciei, sprijinitorul
În drepturi și credință-al fiului
Lui Geoffrey, răposatului tău frate,
Arthur Plantagenet, pravilnic cere
Acest plăcut ostrov și țările
Irlanda, Poictiers, Anjou, Touraine, Maine[4],
Poftind să lași deoparte sabia
Ce ține-n silnicie-aceste titluri,
Punînd-o-n mîna tînărului Arthur,
Nepotul și stăpînul tău de drept.
REGELE IOAN: Și ce se-ntîmplă dacă nu mă-nduplec?
CHATILLON: O mîndră răfuială-ntr-un sălbatic
Și sîngeros război spre-a dovedi
Aceste drepturi smulse cu de-a sila.
REGELE IOAN: Atunci așa: război pentru război
Și sînge pentru sînge, răfuială
La răfuială. Așa răspunde Franciei.
CHATILLON: Primește, atunci, din gura mea-nfruntarea
Regelui meu. Mi-am împlinit solia.

REGELE IOAN: Du-i-o pe-a mea și mergi, acum, în pace:
Fii fulger în uimiții ochi ai Franciei;
Căci nici nu vei ajunge să dai seama
De slujba ta, și tunurile[5] mele,
Ca tunetul vuind, s-or auzi.
Deci mergi! Fii trîmbița mîniei noastre
Și cobea tristă a căderii voastre.
Să fie petrecut cum se cuvine:
Pembroke, aibi grijă. Și drum bun, Chatillon.

(Chatillon și Pembroke ies.)

ELEONORA: Ei, fiul meu, n-am spus-o totdeauna
Că ne-mpăcata Constance nu se lasă
Pîn-ce n-aruncă Francia și lumea
În flăcări pentru-a fiului ei parte?
S-ar fi putut întîmpina aceasta
Cu oarecari dovezi de dragoste,
Pe cînd acum gătirea de război
A două țări, cu groaznică vărsare
De sînge, doar mai poate hotărî.
REGELE IOAN: Avem cu noi puterea și dreptatea.
ELEONORA: Puterea mai curînd decît dreptatea.
Altminteri ar fi rău de amîndoi;
Ceea ce suflu la urechea ta,
Doar cerul, tu și eu putem afla.

(Intră un sheriff[6] vorbind în șoaptă lui Essex)

ESSEX: Stăpîne, o pricină a venit
Din țară-n fața scaunului tău
De judecată.[7] E cea mai ciudată
Din cîte-am auzit. Să chem pe oameni?
REGELE IOAN: Da, să se-apropie.

(Sheriffful iese.)

Din mînăstiri și lavre se va scoate
A oastei cheltuială.

(Sheriffful intră din nou, cu Robert Faulconbridge și Filip, fratele său bastard.)

Cine sînteți?
BASTARDUL: Supusul tău plecat, om de bun neam,
Născut în Northamptonshire, fiu mai mare,
Pe cît știu, al lui Robert Faulconbridge
Oștean de către Inimă-de-Leu[8],

Cu mîna lui de har dăruitoare,
Înnobilat pe cîmpul de bătaie.[9]

REGELE IOAN: Tu cine ești?

ROBERT: Fiu și moștean tot al lui Faulconbridge.

REGELE IOAN: El e mai mare și tu ești moșteanul?
Nu sînteți dintr-o mumă, cum se pare.

BASTARDUL: Ba sigur, dintr-o mumă, înalte doamne;
Se știe; și așa cred, dintr-un tată;
Dar, ca să știi deplinul adevăr,
Întreabă cerul și pe mama mea.
Eu mă-ndoiesc, ca orice fiu de oameni.

ELEONORA: Mojice, pici! îți faci de-ocară mama
Și-o pîngărești cu-această bănuială!

BASTARDUL: Eu, doamnă? Nu. Eu n-am nici un temei.
E-a fratelui meu pîra, nu a mea;
El, dac-o poate dovedi, mă stoarce
De cinci sute de funți[10], măcar, pe an.
Feri-mi-ar cerul mama și moșia!

REGELE IOAN: Halal băiat! De ce, fiind mai tînăr,
Rîvnește el la moștenirea ta?

BASTARDUL: Nu știu de ce; doar ca s-o dobîndească.
O dată, mi-a strigat c-aș fi din flori.
De sînt sau nu bine născut, ca el,
Cu asta mama las'să-și bată capul;
Că, totuși, sînt făcut mai bine, doamne,
(În pace odihnească oasele
Care și-au dat această osteneală!)
Tu pune-alături chipurile noastre
Și fii judecător. Dacă bătrînul
Sir Robert ne-a făcut pe amîndoi
Și el e tatăl nostru, iar acesta
E fiul după chipul său, bătrîne
Sir Robert, că nu-ți seamăn cu
Dau slavă în genunchi lui Dumnezeu.

REGELE IOAN: Alei, ce năzdrăvan ne-aduse cerul!

ELEONORA: Cu Inimă-de-Leu la chip aduce;
Și rostul limbii sale-i ca al lui.
Nu deslușești o seamă de trăsuri
Din fiul meu în boiu-acestui om?

REGELE IOAN: Din ochi l-am cercetat cu de-amănuntul;
E leit Richard. Spune, măi băiete,
De ce rîvnești moșia fratelui?

BASTARDUL: Fiindcă are jumătate-chipul
Tatălui meu[11]. Cu jumătate-chipul
Vrea moștenirea-ntreagă: cei cinci sute
De funți pe an pe-un singur chip de groș[12].

ROBERT: Stăpîne milostiv, cînd trăia tata,
Fratele tău l-însărcina adesea...

BASTARDUL: Prea bine, domnule, cu asta însă
Nu-mi poți lua moșia. Povestește
Mai bine cum o-nsărcina pe mama.

ROBERT: Și-o dată l-a trimis cu o solie
'N Germania, să-ncheie cu-mpăratul
Pricinile de seamă ale vremii.
Iar regele pîndi plecarea lui
Și trase-n acest timp la noi acasă;
Ce se-ntîmplă mă rușinez a spune,
Dar adevăru-i adevăr: noian
De mări era-ntre tatăl meu și mama[13]
(Cum l-auzii spunînd pe tata însuși.)
Cînd acest domn voinic se zămisli.
Pe patul său de moarte, prin diată,
Îmi hărăzi moșia și jură
Că fiul mamei nu e de la dînsul;
Și să fi fost, ar fi venit pe lume
Cu trei luni jumătate mai devreme.
De-aceea, doamne, lasă-mi ce-i al meu:
Moșia mea, după lăsatul tatei.

REGELE IOAN: Băiete, frate-tău e legiuit:
A tatălui tău soață l-a născut
În vremea cît erau căsătoriți.
Și de-a greșit cumva, e vina ei.
Greșeala asta paște pe toți cei
Ce-și iau soție. Spune-mi, ce-ar fi fost
Cînd frate-meu, care-l făcu pe el,
Cum zici, l-ar fi cerut lui tată-tu?
Nici vorbă, dragă, acesta-ar fi putut
Păstra vițelul de la vaca lui,
În ciuda-ntregii lumi. Ar fi putut,
Nici vorbă. Căci deși era al lui,
Fratele meu nu-l putea cere, și
Nici tatăl tău îndepărta ca unul
Ce nu era al lui. Și, prin urmare:
Feciorul mamei mele a făcut

Lui tată-tu-un moștean, și acum moșteanul
Lui tată-tu îi moștenește-averea.

ROBERT: Nu poate, oare, tata, prin diată,
Dezmoșteni-un copil ce nu-i al lui?

BASTARDUL: Nu, nici atît nu poate, domnul meu,
Cît n-a putut, cred, să-mi dorească viața.

ELEONORA: Ce vrei să fii mai bine: un Faulconbridge,
Și să te bucuri de averea tă,
Sau fiu vestit al Inimei-de-Leu,
Domn în ființa ta și făr-avere?[14]

BASTARDUL: Cînd fratele meu, doamnă, ar avea
Alcătuirea mea și eu pe-a lui —
Pe cea lui sir Robert aidoma —
Cînd aș avea drept gaibe două bețe,
Brațe-nvelite-n piele de țipar,
Și-obrazu-atît de supt că la ureche
Nici c-aș putea să-mi pun un trandafir
Făr'să n-aud; uite trei bani — umblînd![15]
De-ar fi să moștenesc pe-această mutră
Pămîntul tot, să nu mă mișc de-aici
De nu l-aș da în schimbul ăstui chip;
Nu țin să fiu ca Robert — măscărici.

ELEONORA: Îmi placi: ai vrea să-ți părăsești averea,
Să-i lași pămîntul, și să mă urmezi?
Sînt un oștean și-acum pornesc spre Francia.

BASTARDUL: Rămîi cu glia, frate, eu cu lancea.
Ai dobîndit sute de funți pe an
Pe mutra ta de nici un gologan.
Stăpînă, te urmez pînă la moarte.

ELEONORA: Nu, aș dori să mergi-naintea mea.

BASTARDUL: Mai marii trec întîi: așa e data.

REGELE IOAN: Ce nume porți?

BASTARDUL: Filip, stăpîne, e numele meu mic;
Filip, fecior mai mare al soției
Bătrînului și bunului sir Robert.

REGELE IOAN: De azi încolo poartă numele
Aceluia al cărui chip îl porți.
Deci, Filip, în genunchi te pleacă-ncet[16]
Ridică-te Richard Plantagenet![17]

BASTARDUL: Dă-mi mîna, tu, de partea mamei frate,
Eu, de la tatăl meu, am cinstea parte,

Tu ai, de la al tău, moșia. Ci sfînt fii,
O ceas al zilei cînd mă zămislii!

ELEONORA: Adevăratul duh Plantagenet!
Eu sînt bunica ta: așa să-mi spui.

BASTARDUL: Din întîmplare, doamnă: Ei, și ce?
Ceva cam ocolit, puțin pe laturi,
Intrat pe geam sau pripășit în strat —
Cînd nu mînci pită, și cu mei te saturi —
Îl ai, e-al tău, oricum l-ai căpătat;
L-ai nemerit, în mînă ți-a-ncăput:
Iar eu sînt eu, oricum m-aș fi născut.

REGELE IOAN: Mergi, Faulconbridge; ai ceea ce dorești;
Un om sărac ți-a dat averi domnești.[18]
Hai, doamnă, și hai, Richard, facem drum
Spre Francia, spre Francia, acum.

BASTARDUL: Cu bine, frate; cerul să-ți ajute!
Căci ai venit pe drumul de virtute.[19]

(Ies toți afară de Bastard.)

În cinste am făcut un pas'nainte,
Dar mulți pași de pămînt am dat 'napoi.
Acum pot face dintr-o lele-o doamnă.
„Sir Richard, bună ziua!" „Mulțămesc!"
Și dacă-l cheamă Gheorghe îi spun Petre:
Căci cinstea nou-nouță uită numele;
Ar fi prea cuvios, prea cumsecade
Altminteri.[20] Acum, iat'un călător!
Cu scobitoarea, el, la loc de cinste.[21]
Cînd nobilu-mi stomah s-a ghiftuit,
Cînd mi-am supt dinții, atunci catihisesc
Pe ințepatu-mi oaspe: „Scumpe domn",
(Proptindu-mă în cot așa încep),
„Mult te-aș ruga"... Aceasta-i Întrebarea.
Răspunsul vine ca-ntr-un catehism:
„O domnule"-i Răspunsul, „la poruncă;
Cum ți-o fi voia; sluga dumitale".
Iar Întrebarea: „Eu a dumitale".
Și așa, într-un divan de măguleli,
Răspunsul neștiind ce-i Întrebarea,
Și tot vorbind de Alpi, de Apenini,
De Pirinei, ca și de rîul Po,
Taifasul se lungește pîn'la cină.

Aceasta e evghenisita lume[22]
De seama mea și-a-naltului meu duh.
Copil din flori al vremii lui rămîne
Cel care n-are gust de-a cerceta
(Eu sînt așa, cu acest gust sau fără!)
Nu numai obiceiul și purtarea,
Înfățișarea, portul hainelor,
Ci-al sufletului freamăt, spre a stoarce
Veninul dulce, dulce buzelor
Acestui veac.[23] Vreau să cunosc veninul
Nu doar spre-a săvîrși viclene fapte,
Ci-a mă feri de viclenii, căci el
Mă va stropi pe treptele măririi.
Cine-i aceea-n strai de călărie
Ce vine-n grabă? Cine-i surugioaica?
N-are-un bărbat să se milostivească
A bucinma din goarnă-n fața ei?[24]

(Intră Lady Faulconbridge și James Gurney.)

Văleu, e mama! Hei, hei, doamnă dragă,
Ce mi te-aduce așa de zor la curte?

LADY FAULCONBRIDGE:
Unde-i măgarul, fratele tău? Unde-i
Acel ce mă defaimă pretutindeni?

BASTARDUL: Frate-meu Robert? Fiul lui sir Robert?
Sau Colbrand uriașul[25], ne-ntrecutul?
Pe fiul lui sir Robert așa-l cauți?

LADY FAULCONBRIDGE:
Pe fiul lui sir Robert! Da, mojice,
Al lui sir Robert; ce-ți rîzi de sir Robert?
E fiul lui sir Robert ca și tine.

BASTARDUL: Vrei să ne lași o clipă singuri, James?

GURNEY: Cu bine, dragă Filip.

BASTARDUL: Filip! cirip![26]
James, umblă multe snoave; am să-ți spun.

(Iese Gurney.)

Eu, doamnă, nu sînt fiul lui sir Robert;
Din cîtă carne-a lui se află-n mine,
S-ar fi putut sir Robert înfrupta
În marea vineri, făr'să rupă postul.
Sir Robert putea mult, dar era-n stare
Să-mi dea ființă mie? Spune. Nu!

Cunoaştem lucrul lui: de-aceea, mamă,
Cui sînt dator aceste mădulare?
Sir Robert n-a strujit acest picior.

LADY FAULCONBRIDGE:
Te-ai înţeles cu frate-tău împotrivă-mi;
Era-n folosul tău să-mi aperi cinstea.
Ce-nseamnă-ocara asta, ticăloase?

BASTARDUL: Nu ticălos, ci cavaler, măicuţo,
Ca Basilisco[27]! Port pe umăr semnul![28]
Da, mamă, eu nu-s fiul lui Sir Robert.
M-am dezbărat de el şi de moşie.
Şi naştere, şi nume, s-a dus totul!
Ci, dragă mamă, fă să-l ştiu pe tata!
Un om de treabă, cred. Cine-a fost, mamă?

LADY FAULCONBRIDGE:
Te-ai lepădat de Faulconbridge tu însuţi?

BASTARDUL: De tot, precum m-aş lepăda de diavol.

LADY FAULCONBRIDGE:
Regele Richard a fost tatăl tău;
Cu lungi şi-nverşunate curtenii,
Am fost înduplecată: l-am primit
În patul nunţii mele. Cerule,
Nu-mi pune-această-abatere în seamă!
Ai răsărit din dragul meu păcat:
Tîrîtă fui, deşi m-am apărat.

BASTARDUL: Jur pe lumina soarelui, acum,
De-ar fi să mă mai nasc o dată, doamnă,
Mai bun părinte n-aş putea dori.
Sînt unele păcate care poartă
Un privilegiu-n lume, ca al tău;
Greşeala ta n-a fost o nebunie.
Tu trebuia să-i dai inima ta,
Plocon poruncitoarei dragoste;
Cu furia şi neînfrînta-i vlagă,
Un leu cumplit[29] n-a cutezat să lupte,
Nici să ferească falnicul lui piept
De mîinile lui Richard. Cine zmulge
O inimă de leu, uşor răpeşte
O inimă-a unei femei. Da, mamă,
Îţi mulţumesc din suflet pentru tata.

Cine-ndrăznește-a zice c-ai greșit
Cînd m-ai născut, în iad îl și trimit.
Vin', doamnă, să te duc la neamul meu;
Vor zice ei: cînd Richard mă făcu,
De te puneai în poară, ar fi fost rău;
Și minte cine zice-altfel. Eu, nu.

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

Francia. În fața zidurilor Angiersului.
Intră, dintr-o parte, Ducele de Austria și oaste; dintr-alta, Filip, regele Franciei, și oaste, Lewis, Constance, Arthur și curteni.

REGELE FILIP: La Angiers, bine te-am găsit, viteze
Austria. Arthur, înaintașul
Cel mare-al seminției tale, Richard,
Cel ce-a prădat un leu de inima-i,
Și-a dus războiul sfînt în Palestina,[30]
Intră-n mormînt de timpuriu prin fapta
Acestui aprig duce. Ca să-și spele
Acest păcat, veni, la-ndemnul nostru,
Să-și desfășoare steagul pentru tine,
Și să lovească stăpînirea smulsă
De unchiul tău hain, englezu'-Ioan.
Îmbrățișează-l, spune-i bun venit.

ARTHUR: Iertată-ți fie de la Domnul moartea
Lui Inimă-de-Leu, cu-atît mai mult
Cu cît odraslei sale dai viață,
Dreptatea lui sub aripile tale
De luptă adumbrind-o. Te întîmpin
Cu-o mînă despuiată de putere,
Cu pieptul plin de dragoste curată.
Deci, bun venit, sub porți la Angiers, duce!

REGELE FILIP: Copile bun! Cin' să nu-ți dea dreptate!
Pe-obrazul tău pun un aprins sărut
Ca o pecete-a legămîntului
De dragoste ce fac de-a nu mă-ntoarce
Acas' pîn' Angiers și ce ai ca drepturi
În Francia, o dată cu-acest searbăd,
Alb-la-chip țărm,[31] ale cărui picioare

Răsping mugindul val din Ocean
Şi ţin ferit de alte ţări ostrovul,
Pîn' ce această Engliteră-ncinsă
Cu o genune, bastionu-acesta
Cu zid de ape, pururi sigură
Şi fără grijă de-uneltiri străine,
Pîn' ce acest cel-de-pe-urmă colţ
Al Soarelui-apune ţi se-nchină
Ca rege, pîn-atunci, copile drag,
N-am gînd de casă, ci urmez oştirea.

CONSTANCE: Primeşte mulţămita mamei sale —
O mulţămită-a unei văduve
Pîn' ce vînjosu-ţi braţ i-o da putere
Mai larg să-ţi răsplătească dragostea!

AUSTRIA: A cerurilor pace e cu cei
Ce sabia-şi ridică-ntr-un război
Atît de drept şi-atît de milostiv.

REGELE FILIP: Atunci la lucru: tunul meu va bate
În frunte-acest oraş ce-mi stă-mpotrivă.
Chemaţi pe căpitanii mei de oaste
S-aleagă mai-prielnicele locuri.
De-ar fi să-mi las domneştile-oseminte
Aici, şi, pînă-n miezul tîrgului,
Să trec în vad prin sînge de franţuji,
Tot voi supune-acestui prunc oraşul.

CONSTANCE: Ci aşteptaţi întoarcerea soliei:
De nu muiaţi nepregetat în sînge
Sabia voastră, poate aduce-n pace
Din Englitera, dumnealui Chatillon,
Un drept pe care-l smulgem prin război,
Şi-atunci ne vom căi de orice strop
Din sîngele pe care-aprinsa grabă
Atît de fără rost îl risipi.

(Intră Chatillon.)

REGELE FILIP: Minune, doamnă! Iată, la dorinţă,
Chatillon, solul nostru, a sosit!
Ce zice Englitera? 'N două vorbe
Zi. Cu răbdare te-ascultăm, Chatillon.

CHATILLON: Atunci, întoarce-ţi din această biată
Împresurare oştile, şi du-le
Către un scop mai mare. Englitera,
Nesuferindu-ţi cererile drepte,

Luat-a armele. Poncișe vînturi,
A căror potolire-am așteptat-o,
I-au dat răgaz să-și ducă la liman
Legiunile-n același timp cu mine.
Ea-și mînă pașii spre acest oraș,
Oștirea tare, oștenii-ncrezători,
Regina-mamă e cu dînsa: Ate[32]
Ce-mpinge la bătaie și la sînge,
'Mpreună cu nepoata-i, Blanch de Spania.
Cu un bastard al rigăi ce-a murit,
Și tot ce-i duh al răzvrătirii-n țară,
Turbați, necugetați, trufași levinți,
La chip fecioare, 'n inimă balauri,
Vîndutu-și-au averi și ocine,
Ducîndu-și falnici tot ce au în spate,
Spre-a-și încerca din nou norocu-aici.
Mai mîndră floare de viteze inimi
Ca cea mînată-acum de Englitera,
Nicicînd pluti pe-umflatul val al mării
Spre-a duce vatăm și pierzare lumii.

(Răsună tobe.)

Acuma grobianele lor tobe
Ne taie vorba. Sînt în fața noastră
Să ne-nvoim sau să luptăm. Fii gata!

REGELE FILIP: Neașteptat mai vine-această oaste!

AUSTRIA: Cît de neașteptată e, pe-atît
Să deșteptăm tăria-mpotrivirii.
Căci inima cu-mprejurarea crește.
Să vie sănătoși! Noi sîntem gata.

(Intră regele Ioan, Eleonora, Blanch, **Bastardul,** *lorzi și oaste.)*

REGELE IOAN: În pace fie Francia, cînd Francia
Ne-ngăduie-a intra în dreptul nostru.
Cînd nu, sîngere Francia, și pacea
Ducă-se-n cer, iar noi, înflăcărați
De-a Domnului mînie, răzbuna-vom
Trufia ce-i aruncă pacea-n cer.

REGELE FILIP: În pace fie Englitera, dacă
Acest război din Francia se-ntoarce
În Englitera, spre-a trăi în pace.
Noi Englitera o iubim, de dragu-i,
Sub greul armăturii, asudăm.

Această trudă-a ta ar fi să fie,
Dar ție-atîta de puțin îți pasă
De Englitera,-ncît pe regele-i
Cel legiuit l-ai răsturnat, ai rupt
Al moștenirii lanț, ai înfruntat
Domnia lui copilă, și-ai pătat
Virtutea feciorească a coroanei.
Privește chipul fratelui tău Geffrey:
Și ochi și frunte sînt ca ale lui;
Acest cuprins puțin închide largul
Care muri în Geffrey. Mîna vremii
Din ce-i pe scurt va face-o mare carte.
Doar Geffrey ți-era fratele mai mare,
Acesta fiul lui, iar Englitera
Moșia lui și-a cui este din Geffrey.
Ci, pentru Dumnezeu, răspunde: cum
Se-ntîmplă asta că te cheamă rege,
Cînd sînge viu-n aceste tîmple bate
A cărora-i coroana ce-ai răpit?

REGELE IOAN: Dar de la cine-ai dreptul, Francia,
Să ceri răspuns la-aceste întrebări?

REGELE FILIP: De la judecătorul cel de sus,
Care deșteaptă-n sufletele dîrze
Îndemnul bun de-a căuta prihane
Și vătămări aduse dreptului.
El m-a pus strajă lîng-acest copil;
Cu el chezaș, îți dau pe față vina,
Cu mila lui, socot s-o pedepsesc.

REGELE IOAN: Vai, dar într-acest chip hrăpești puterea.

REGELE FILIP: Mă iartă, nu: înfund pe hrăpitor.

ELEONORA: Pe cine, Francia, chemi hrăpitor?

CONSTANCE: Ci las' să răspund eu: pe fiul tău.

ELEONORA: Înfumurato,-ai vrea ca fiul tău
Din flori să fie rege, ca fiind
Regină tu, să poruncești în lume!

CONSTANCE: Culcușul meu a fost fiului tău
Atît de credincios ca și al tău
Către bărbatul tău, și-acest copil
Cu Geffrey, tatăl său, mai mult aduce
Ca tine cu Ioan-n apucături.
Ca două picături de apă, întocmai
Ca diavolul cu Talpa Iadului.

Din flori, băiatul meu! Pe viața mea,
Nu cred că tatăl lui a fost făcut
În chip atît de legiuit. Aceasta,
Chiar dacă l-ai fi zămislit tu însăți.

ELEONORA: Copile, mama ta îți spurcă tatăl!

CONSTANCE: Bunica ta te spurcă doar pe tine!

AUSTRIA: Tăcere!

BASTARDUL: Ascultați-l pe aprod![33]

AUSTRIA: Dar tu, auzi—tu cine dracu ești?

BASTARDUL: Un om ce-ar face, domnule, pe dracul
Cu dumneata, dacă te-ar prinde singur
Cu pielea dumitale.[34] Dumneata
Ești iepurele de care-umblă vorba,
A cărui vitejie jumulea
Pe leii morți de barbă[35]. 'Ți pun cojocul
La afumat dacă te prind măi, nene,
Bagă de seamă, zău, o fac. Ți-o fac!

BLANCH: Ce bine-mbracă pielea leului
Pe cine-a dezbrăcat un leu de piele!

BASTARDUL: Stă tot așa de bine-n circa lui
Ca pe-un măgar vestmîntul lui Alcide.[36]
Dar am să-ți iau, măgarule, povara,
Și-am să-ți dau alta ca să-ți rup spinarea.

AUSTRIA: Cine-i fălosul ce ne bate capul
Cu roadele deșertului său duh?
Ci hotărăște, rege, ce să facem.

REGELE FILIP: Femei și voi, nebuni, curmați voroava.
Ioane rege, iată pe scurt totul:
Ca drept al lui Arthur cer de la tine
Englitera, Irlanda, Anjou, Touraine, Maine,
Vrei să le dai și să pui arma jos?

REGELE IOAN: Odat' cu capul! Francia, te-nfrunt!
Rămîi în seama mea, Arthur de Bretania,
Iar eu, pe lîngă dulcea-mi dragoste,
'Ți voi da mai mult decît vreodată mîna
Fricoasei Francii poate cîștiga.
Supune-te.

ELEONORA: Vin' la bunica, puiule.

CONSTANCE: Du-te, copile, du-te la bunica,
Dă-i o domnie, ea-ți va da în schimb
O prună, o cireașă și-o smochină.
E o bunică bună.

ARTHUR: Pace, mamă.
Aș vrea să fiu culcat adînc sub glie;
Nu-s vrednic să vă bateți pentru mine.

ELEONORA: Atît l-a rușinat maică-sa, bietul
Băiat, că plînge.

CONSTANCE: Ba rușine ție,
De e sau nu așa. Năpăștile
Bunicei sale, nu rușinea mamei,
Store bieților lui ochi mărgăritare
Pe cari, mișcat, le va culege cerul.
Ah, pentru-această salbă de cleștar
Se va îndupleca să-i deie cerul
Dreptate și izbîndă-asupra ta.

ELEONORA: Ponegritoare-a cerului și-a lumii!

CONSTANCE: Rău-făcătoare-a cerului și-a lumii,
Să nu mă faci ponegritoare. Tu
Și fiul tău ați smuls de la copilul
Meu oropsit domnie, tron și drepturi.
El ți-este fiul fiului mai mare;
Nenorocit de tine, nu de altul;
Păcatele-ți sînt ispășite într-însul;
Măsura aspră-a legii îl lovește,
Fiind cu două roduri doar departe
De pîntecele tău plin de păcate.

REGELE IOAN: Lunateco, 'ncetează!

CONSTANCE: Atît mai spun;
El nu-i bătut doar din păcatul ei,
Ci Dumnezeu făcut-a ca păcatul
S-ajungă-a-i fi pedeapsa în vlăstarul
Ei de departe, și de ea bătut,
Nedreptățirea lui e și a ei,
E și pedeapsă pentru-al-ei păcat.
Grozav e pedepsit copilu-acesta
Doar din pricina ei. Blestem asupră-i!

ELEONORA: Tu, ce cîrtești degeaba, pot aduce
Diata care stinge dreptul lui.[37]

CONSTANCE: Hei, cine se-ndoiește? O diată,
Diată rea, diată de muiere,[38]
Diată de bunică-nveninată.

REGELE FILIP: Tăcere, sau fii mai cuminte, doamnă.
Rău ne-ar sta nouă aprobînd cu „bravo"
Această scenă care sună rău.

Un trîmbițaș s-adune-aici, pe ziduri,
Pe oamenii din Angiers. Vrem să știm
Din gura lor, ce titluri iau în seamă:
Ale lui Arthur sau ale lui Ioan.

(Sunete de trîmbiță. Cetățeni se ivesc pe ziduri.)

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Cine-i acel ce ne-a chemat la ziduri?

REGELE FILIP: E Francia în numele-Engliterei.

REGELE IOAN: E Englitera-n numele ei însăși.
Bărbați din Angiers, bunii mei supuși...

REGELE FILIP: Bărbați din Angiers, credincioși lui Arthur,
Ați fost chemați să sfătuim în pace...

REGELE IOAN: De treburile noastre; m-ascultați
Pe mine întîi, deci. Steagurile Franciei,
Împinse-n fața voastră și-a cetății,
Venite sînt ca să vă facă rău.
Aceste tunuri au țevi încărcate
De ură, gata, la un semn, să scuipe
Mînia lor de fier asupra voastră.
Gătirile de cruntă-mpresurare
Și fapte fără milă-ale Franțuzului
Înfruntă-nchisa pleoapă-a porților
Cetății voastre. Dacă nu veneam,
Aceste pietre adormite-aici
Ce fac o cingătoare-n jurul vostru,
De trăznetul puterii lor s-ar fi
Mutat din patul lor încremenit
De var, lăsînd în acest timp o largă
Spărtură ca puterea lor cumplită
Să dea năvală peste pacea voastră.
Văzîndu-ne pe noi, regele vostru
Cel legiuit, care de sîrg mergînd
Cu mare trudă am adus sprijană
În fața-acestor porți spre a cruța
O rană frunții zidurilor voastre
Amenințate, iată că Franțuzul
Uimit catadicsește-a sta de vorbă;
Și-acum, în locul gloanțelor[39], în foc
Învăluite, cari-ar scutura
Ca niște friguri zidurile voastre,
Ei nu trimet decît cuvinte blînde,

Învăluite-n fum, spre-a vă turna
'N ureche rătăcirea necredinței.
Ci, dîndu le crezarea cuvenită,
Buni cetățeni, lăsați-ne-năuntru
Pe noi, regele vostru-a cărui vlagă,
Secată de-al oștirii grabnic mers,
Cere-adăpost în zidurile voastre.

REGELE FILIP: După cuvîntul meu, amîndurora
Să ne răspundeți. Iată,-n dreapta mea,
A cărei vînjoșie e-nchinată
Prin sfinte jurăminte dreptului
Ce apăr, e-un vlăstar Plantagenet,
Feciorul fratelui mai mare-al lui,
Și rege peste el și tot ce are.
Pentru dreptatea-n pulbere călcată,
Călcăm, în pas de luptă, iarba-n fața
Cetății voastre, nefiind noi vouă
Vrăjmași decît atît cît datoria
De dragoste de oaspeți ne îndeamnă
Cu-evlavie să sprijinim acest
Copil năpăstuit. Fiți buni, atunci,
A vă plăti de ceea ce desigur
Sînteți datori cui are dreptu', adică
Acestui tînăr principe. Și-atunci,
Ca ursul purtînd botniță, arma noastră
Va pedepsi ocara doar cu chipul,
Iar răutatea tunurilor noastre
Zadarnic irosi-se-va-mpotriva
Tot-neatinșilor nori de pe cer;
Și-ntr-o întoarcere blagoslovită,
Nebîntuită, cu nefrînte săbii
Și neturtite coifuri, duce-vom
Acasă viu clocotitorul sînge
Pe care am venit să-l împroșcăm
Peste orașul vostru și lăsa-vom
Prunci și muieri și pe voi toți în pace.
Dar dacă treceți nebunește peste
Poftirea ce vă facem, nu ocolul
Acestor ziduri vechi vă poate-ascunde
De solii mei de luptă, chiar cînd toți
Acești engleji cu meșteșugul lor
Ar fi adăpostiți în țarcul vostru.
Deci, spuneți nouă: vrea cetatea voastră

Să ne primească domn, fapt pentru care
Am înfruntat-o? Sau vreți, la un semn,
Să ne arătăm urgia, înotînd
Prin sînge pînă la moșia noastră?

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Sîntem supușii regelui-Engliterei.
Noi pentru el ținem acest oraș.

REGELE IOAN: Sînt regele, lăsați-mă să intru.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Noi nu putem lăsa decît pe cine
Se dovedește rege. Lui și noi
Vom dovedi credință. Pîn-atunci
De lumea-ntreagă apărăm cetatea.

REGELE IOAN: Coroana Engliterei nu vădește
Pe rege, atunci, iată, aduc martori
Treizeci de mii de inimi de engleji...

BASTARDUL: Din flori și alții...

REGELE IOAN: Ce dovedesc cu viața titlul nostru.

REGELE FILIP: Tot așa mulți, și tot așa de viță...

BASTARDUL: Și cu cîțiva din flori...

REGELE FILIP: În fața ta tăgăduiesc ce spui.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Pîn' s-o alege cel mai tare-n drepturi
Noi, pentru el, păzim avutul lui.

REGELE IOAN: Deci, ierte domnul sufletele care,
'Nainte să se lase roua serii,
Zbura-vor spre lăcașul lor de veci,
În pricea cruntă pentru-al țării rege!

REGELE FILIP: Amin! Amin! Pe cai, călări! La arme!

BASTARDUL: Tu, sfinte Gheorghe, ce păliși pe zmeu,
Și șezi de-atunci călare-n han, la poartă[40],
Învață-mă să-l miruiesc.

(Către Austria)

Măi, nene,
De-aș fi acasă-n vizuina ta,
Măi, nene, cu leoaica ta, aș pune
Un cap de bou pe blana ta de leu;
Te-aș face altă-aia!

AUSTRIA: Taci! Destul!

BASTARDUL: O, tremură! Auzi cum rage leul.

REGELE IOAN: Ci hai pe cîmp; acolo vom stoli
În cea mai bună rînduială oastea.

BASTARDUL: Hai repede, să dobîndim loc bun.

REGELE FILIP: Așa să fie!

(Către Lewis)

Rămășița oastei
Pe celalt dîmb! Cu Dumnezeu-nainte!

(Ies. Alarmă și iureș, apoi retragere. Intră un pristav francez cu trîmbițași, îndreptîndu-se spre porți.)

PRISTAVUL FRANCEZ:

Bărbați din Angiers, porțile deschideți
Să intre Arthur, duce de Bretania[41],
Cel ce, cu mîna Franciei, făcu
Mult spor de lacrimi mumelor engleze
Ai căror fii zac semănați în sînge;
Și mulți bărbați de văduve, pe brînci,
Sărută-nțepeniți pămîntul veșted.
Izbînda, cu puține pierderi, saltă
În flamurile vesele-ale Franciei
Ce-s gata, 'n chip măreț desfășurate,
Să intre-nvingătoare, ridicînd
Pe Arthur rege-al Angliei și-al vostru.

(Intră un pristav englez cu trîmbițași.)

PRISTAVUL ENGLEZ:

Bărbați din Angiers, bucurați-vă,
Sunați din clopote, monarhul vostru
Și-al Angliei, Ioan, se-apropie,
Stăpîn acestei zile de alean.
Iar pavezele de lucios argint
Cari-au purces de-aici se-ntorc spoite
Cu sîngele franțujilor. Și nici
O pană-nfiptă-n coifuri englezești
Nu s-a clătit de-o lancie a Franciei.
În mîinile ce le-au desfășurat
La dus, se-ntorc și flamurile noastre.
Asemeni unui pîlc de vînători
Vin mîndrii noștri-englejі cu mîini roșite[42]
'N măcelul groaznic al vrăjmașilor.
Deschideți și primiți pe-nvingători!

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN:

Pristavi, din turnuri am putut vedea
De la un cap la altul și bulucul
Și înturnarea celor două oști;

De-o seamă amîndouă, ce nu pot
Tăgădui nici ochii cei mai ageri:
Cu sînge-a plătit sîngele; bătaia
Bătăii a răspuns; cu vlaga vlaga
S-a războit, puterea cu puterea.
De-o seamă sînt, și nouă dragi de-o seamă.
Ci unul dovedească-se mai tare.
Altminteri, noi nu vom ține orașul
Pentru nici unul, ci pentru-amîndoi.

(Intră iar cei doi regi cu oastea lor, din direcții diferite.)

REGELE IOAN: Mai ai de risipit mult sînge, Francia?
Zi, trebuie-n puhoi să curgă rîul
Dreptății noastre? Acesta-mpiedicat
De tine părăsi-va matca lui
De baștină și se va revărsa
În furiosu-i curs pe malul tău,
Dacă nu lași ca apele-i de argint
Să-și poarte mersul lin către ocean.

REGELE FILIP: Tu, rege-al Angliei, un strop de sînge
'N această grea-ncercare n-ai cruțat
Mai mult ca noi, ba chiar mai mult pierdut-ai.
Jur pe-acest braț ce cîrmuie pămîntul
Vegheat de-aceste zări, mai înainte
De-a pune arma prinsă pentru lege
Te vom smeri — căci doar ești ținta ei —
Ori vom spori mormanul celor morți
Cu-un os regesc, împodobind izvodul
De pierderi din acest război cu-un nume
De rege alipit unui măcel.

BASTARDUL: Ah, majestate, turnul slăvii tale
Înalt mai este, cînd bogatul sînge
Al regilor ia foc! Acuma Moartea
Își căptușește fălcile cu-oțel,
Iar paloșele-oștenilor sînt dinții
Și colții ei. Acum benchetuiește
Mîncînd bucăți de om în sfada
Pe care nu au dezlegat-o regii.
De ce stă-ncremenit domnescul lagăr?
Strigați „dați buzna!“ regi, 'napoi pe cîmpul
Mînjit de sînge, voi la fel de tari,
Voi suflete-nfocate! Atunci căderea

Unuia-nsemne pacea celuilalt.
Și pîn-atunci, război, prăpăd și moarte!

REGELE IOAN: De care parte-s cetățenii voștri?

REGELE FILIP: De-a Angliei; grăiți. Cine vi-i rege?

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Cînd îl cunoaștem, regele englez.

REGELE FILIP: Cunoașteți-l în mine ce-i țin dreptul.

REGELE IOAN: În mine ce țin însumi dreptul meu,
Purtînd domnia-ntru ființa mea,
Stăpîn pe mine, pe-Angiers și pe voi.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Putere mai cumplită decît noi
Vă stă-mpotrivă și, cît e-ndoială,
Noi teama noastră, 'n dosul porților
Închise strașnic, o privim drept rege.
Pîn' ce un rege sigur o va stinge.

BASTARDUL: Pe legea mea, acești golani din Angiers,
Regi, își bat joc de voi. Făr' să le pese,
Ei, stînd pe metereze, cască gura,
Și se desfată-ntocmai ca la teatru,
La jocul vost' de vicleșug și moarte.
Primiți, mărite fețe, sfatul meu:
Ca răzvrătiții din Ierusalim
Fiți prieteni pentru-o clipă[43], și-mpreună
Legați, abateți peste-acest oraș
Cele mai crude săvîrșiri de rău:
De-o parte și de alta, Francia
Și Englitera pună-și în bătaie,
Cu vîrf umplute, tunurile[44] lor,
Pîn' ce-nfiorătorul lor cutremur
Va arunca pe jos malurile
De piatră ale orașului sumeț.
Atîta i-aș juca pe-acești măgari,
Încît pustiul care s-ar alege
De zidul lor, să-i lase goi ca vîntul.
Cînd veți sfîrși, desfaceți adunata
Putere-a voastră, flamurile voastre
'N amestec, despărțiți-le înc-o dată.
Față la față, spadele muiate
În sînge vîrf la vîrf, pînă cînd soarta
Îl va alege, dintre toți, pe-acela
Ce va primi plocon această zi
Și sărutarea slavei și-a izbîndei.

Ce ziceți de-acest sfat, domnii slăvite?
Nu are-un iz ca de politichie?

REGELE IOAN: Pe cerul ce se-ntinde-asupra noastră,
Îmi place! Francia, să ne legăm
Puterile spre-a rade-acest oraș,
Și-n luptă vom vedea cine-o fi rege.

BASTARDUL: De ai în tine inimă de rege,
Fiind și tu-nfruntat de-acest oraș
Sanchiu, întoarce-ți gurile de tun,
Ca noi, spre zidurile lui sumețe.
Și cînd le vom fi aruncat în țărnă,
Ne-om măsura noi doi, de-a valma, vad
Croindu-ne spre ceruri ori spre iad.

REGELE FILIP: Fie așa. De unde vei lovi?

REGELE IOAN: Noi din apus vom arunca prăpădul
În inima cetății.

AUSTRIA: Iar eu din miazănoapte.

REGELE FILIP: Al nostru fulger
Din miazăzi lovi-va, revărsînd
Furtuna lui de gloanțe pe cetate.

BASTARDUL: Cuminte meșteșug! Din miazănoapte
La miazăzi, Austria și Francia
Vor trage unu-asupra celuilalt.
Vreau să-i îndemn la asta. Înainte!

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Ci ascultați, regi mari, binevoiți
A sta puțin, și arăta-voi vouă
Un chip de pace și unire-n voie.
Luați orașul fără foc și sînge.
Lăsați să moară-n patul lor aceste
Vieți ce vin spre-a se jertfi-n bătaie.
Nu stăruiți, ci ascultați, regi vrednici.

REGELE IOAN: Vorbește; ți se-ngăduie; ascultăm.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Această fiică-a Spaniei, de colo,
Domnița Blanch, e rudă Engliterei.
Priviți la anii principelui Lewis
Și la făptura ei. Cînd dragostea
Vînjoasă ar năzui la frumusețe,
În cine-i ea mai limpede ca-n Blanch?
Cînd dragostea fierbinte-ar vrea virtute,
În cine strălucește ea ca-n Blanch?
Cînd dragostea trufașă-ar rîvni neamul,

În cine curge-un sînge-nalt ca-n Blanch?
Şi tot ca ea, 'n frum'seţe, neam, virtute,
E principele Lewis desăvîrşit.
Şi de n-ar fi, mă rog, nu-i ea leit?
Şi dacă ea are-un cusur, să zicem,
Ar putea fi cusur ce n-are el?
E jumătatea unui om deplin,
Menit a fi desăvîrşit printr-însa;
Şi ea, minune dulce, împărţită,
A cărei împlinire zace-n el.
O, cînd se-adună două văi de-argint,
În cîtă slavă nu se-mbracă malul!
Ca malurile unui rîu unit,
Ca ţărmurile ce-l veghează, fi-veţi
Voi, regi, căsătorind pe-aceşti doi principi.
Această nuntă mai *mult* spor va face
Decît ar putea tunu-n faţa-acestor
Porţi ferecate. Prin puterea ei,
Mai iute decît pulberea ar face-o,
Noi vom deschide larg poarta intrării.
Lăsîndu-vă să treceţi. Făr-aceasta,
Turbata mare nu-i atît de surdă,
Nici leii mai înverşunaţi, nici munţii
Cu steii lor mai neclintiţi, nici moartea
În stîrpitoarea-i furie mai dîrză.
Ca noi ţiind cetatea.

BASTARDUL: Spiţă-n roate.
Cum zăngăne, scoţîndu-le din trenţe,
Ciolanele bătrînei Morţi! E-o gură,
Ce scuipă munţi şi moarte, stînci şi mări,
Vorbind de lei ce rag, ca o fetiţă
De treisprezece ani despre căţei!
Din ce tunar ieşi năprazna asta?
Din gura-i iese trăsnet, foc şi fum
Şi limba lui pocneşte ca un băţ!
Ne-a împuiat urechile. Cu vorba-i
Te arde mai vîrtos ca pumnul[45] Franciei.
Pe naiba! Mai prostit n-am fost de cînd
Zisesem tatei fratelui meu „tată"!

ELEONORA: *(către regele Ioan)*

Ascultă, fiul meu, fă nunta asta,
Şi dă nepoatei noastre-o zestre mare;

Printr-însa vei asigura temeiul
Nesigur încă al coroanei tale.
Nu va avea copilu-acesta[46] soare
Spre-a coace floarea ce făgăduise
Un rod puternic. Văd în ochii Franciei
Înduplecare: Uite-i cum șoptesc.
Dă-i ghes, acum cît sufletele lor
În stare sînt de gînduri de mărire,
Ca rîvna lor fierbinte, răcorită
De adierea dulcilor rugări,
A milei și-a căinței, să n-ajungă
De gheață iarăși, cum era-nainte.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN: Ce zic măriile lor de-mbierea
De pace a cetății-amenințate?

REGELE FILIP: Vorbește, Englitera, tu întîiul,
Căci tu ai stat de vorbă-ntîi cu dînșii.

REGELE IOAN: Dacă domnescul tău cocon, ce-i față,
În cartea-aceasta a-ncîntării poate
Ceti „mi-ești drag", o zestre de regină
Va cumpăni pe-a ei: Anjou, Touraine
Cea dulce, Maine, Poictiers, tot ce se află
Supus coroanei și domniei noastre
Pe-acest liman al mării (făr' cetatea
Ce-mpresurăm acum), va fi podoabă
La patul ei de nuntă, și-o va face
Bogată-n titluri, cinste și mărire
Pe cît în frumusețe, neam, purtări,
Se-ntrece cu orice domniță-n lume.

REGELE FILIP: Ce zici tu, Lewis? Privește-n ochii fetei.

LEWIS: O fac, și văd în ochii ei, stăpîne,
Minunea și-ntîmplarea minunată,
Că umbra mea e-ntruchipată-n ei;
Deși e umbra fiului tău doar,
Se face-un soare, fiul tău o umbră.
Jur, niciodată nu m-am îndrăgit,
Ca pîn-acum, pe mine, 'ntr-acest chip
Scris, în privirea ei, cu-atîta har.

(Vorbește în șoaptă cu Blanch.)

BASTARDUL: Scris, în privirea ei, cu-atîta har,
De fruntea-i, ce se-ncruntă, spînzurat,

Și răstignit în sufletu-i; tîlhar
De inimi se și crede; doar păcat,
Că scris și spînzurat, și ciopîrțit,
Pe lîngă ea, e prost și necioplit.

BLANCH: Într-asta, vrerea unchiului-i și-a mea;
De vede-n tine-un lucru care-i place,
Și dacă lucru-acesta-i cade drag,
Pot trece lesne peste gustul meu;
Sau, dacă vrei ca să vorbim pe șleau,
Pot face ca iubirea-mi să-l primească.
Și nu voi, domnul meu, nici să te-ncînt
Că tot ce văd în tine-i de iubit.
Eu pot atîta doar să spun; în tine —
Chiar dacă răul cuget ți-ar fi domn —
Nu văd nimic ce ar stîrni în mine ura.

REGELE IOAN: Ce zic cei tineri? Ce zici tu, nepoată?

BLANCH: În cinste se cuvine să-mplinesc
Ce-nțelepciunea ta binevoiește.

REGELE IOAN: Zi, principe: -ai să poți iubi domnița?

LEWIS: Întreabă de mă pot lipsi de ea;
Căci o iubesc cu sufletul meu tot.

REGELE IOAN: Atunci îți dau Volquessen[47], Touraine, Maine,
Poictiers și Anjou, aceste cinci provincii[48],
Cu ea-mpreună, și mai pun treizeci
De mii de mărci cu herbul englezesc.
Filip de Francia, dacă te împaci
Cu asta, poruncește fiului
Și fiicei tale să-și întindă mîna.

REGELE FILIP: Da, bucuros. Coconi, dați-vă mîna

AUSTRIA: Și buzele; căci sînt încredințat
C-așa făcui cînd m-am încredințat.

REGELE FILIP: Deci, cetățeni, deschideți porțile,
Să intre prietenia ce-ați legat;
La paraclisul Maicei Preciștei
Vom face nunta asta după datini.
În ceata noastră nu-i și lady Constance?
Văd, nu-i. Căci însoțirea ce-ncheiarăm
Ar fi stricată fiind față ea.
Unde-o fi ea și fiul ei? Ia spuneți.

LEWIS: E tristă-n cortul înălțimii tale.

REGELE FILIP: Pe legea mea, 'nvoiala ce făcurăm
Puțin va ușura tristețea ei.

Frate englez, cum am putea-mpăca-o
Pe văduvă? Venisem pentru ea,
Şi ne-am întors din cale, Domnul ştie,
Întru folosul nostru.

REGELE IOAN: Avem noi leac.
Vom face pe-Arthur duce de Bretania[49],
Şi comite de Richmond, şi stăpîn
Pe-acest plăcut oraş. Chemaţi pe doamna:
Un ager olăcar s-o-nvite-a merge
La sărbătoare. Eu cred că deşi
Nu vom umplea măsura vrerii sale,
Vom mulţumi-o totuşi într-atît
Încît să punem strajă gurii sale.
Să mergem, cît se poate de curînd
În uimitorul negătit alai.

(Ies toţi, afară de Bastard. Cetăţenii pleacă de pe ziduri.)

BASTARDUL: Smintită lume, regi smintiţi, smintită
'Nvoială! Ioan, ca să poprească dreptul
Întreg al lui Arthur, îi las-o parte;
Iar Francia pe care cugetul
Curat a ferecat-o-n armătura-i,
Pe care dragostea şi mila-au dus-o
Pe cîmpul de bătaie, ca oştean
Al Domnului, s-a lăsat prinsă-n mreajă
De-acest răstoarnă-planuri, acest diavol
Şiret, acest geambaş ce sparge tidva
Credinţei, făr' să-i pese,-acest sperjur,
Tîlhar, care cîştigă de la toţi:
Regi, cerşetori, moşnegi, flăcăi şi fete,
Cel care, neavînd a pîngări
Decît cuvîntul „fată", o despoaie
De el pe biata fată, acest domn
Spăsit la chip, linguşitor: Folosul.
Folosul, povîrniş al lumii! Lumea
E de la sine bine cumpănită,
Făcută a se-ntoarce lin pe loc,
Pîn' ce această nadă, acest ponor
Plecat spre rău, această lunecare,
Folosul, o lipseşte de-orice cumpăt,
Orice făgaş, plan, cale, năzuinţă.

Şi-acest ponor, Folosul, acest lotru,
Acest mehenghi, această vorbă care
Preschimbă toate, a făcut pe Francia
Cea fluşturatecă a-şi trage ajutorul
La care se legase, 'ntr-un război
Cinstit şi lămurit, în schimbul unei
Prea josnice şi rău-tocmite păci.
Dar pentru ce batjocoresc Folosul?
Fiindcă pîn-acum nu mi-a slujit?
Nici c-aş avea putere-a-nchide palma,
Cînd îngerii lui galbeni[50] ar veni
Să mi se-nchine. Însă, mîna mea
Fiind, pînă acum, neispitită,
Ca un calic ce-şi rîde de bogat.
Cît sînt sărac, dar, am să spun, rîzînd,
Că nu-i păcat mai greu ca bogăţia.
Bogat fiind, voi spune cu tărie
Că nu-i păcat ca neagra sărăcie.
Cînd regii legămintele-şi sfîşie
De dragul tău, Foloase, — slavă ţie!

(Iese.)

ACTUL III

SCENA 1

Francia. Cortul regelui Franciei.
Intră Constance, Arthur și Salisbury.

CONSTANCE: Sînt duși la nuntă! Duși să-și jure pace!
Un sînge calp unit cu-un sînge calp!
Spre-a fi prieteni! Lewis va lua pe Blanch,
Și Blanch aceste țări? Nu, nu-i așa;
Ai spus greșit, ai auzit greșit;
Ia-ți seama, spune-ți încă-o dat' povestea.
Nu poate fi așa; doar tu spui asta.
În tine nu pot crede, vorba ta
E doar răsuflul unui om de rînd;
Ci, omule, să crezi că nu te cred;
Un legămînt de rege-mi spune-altminteri.
Am să te pedepsesc că m-ai speriat,
Căci sînt bolnavă și mă-ncearcă spaima,
Bătută de nevoi, murind de spaimă,
Văduvă fără sprijin, pradă spaimei,
Femeie ce-i făcută să se-nspaime.
Deși poți spune că ți-ai rîs de mine,
Mîhnitu-mi suflet nu mai are pace,
Și-n zbucium se va zbate toată ziua.
Ce vrei să zici cu datul tău din cap?
De ce la fiul meu cați așa trist?
Ce-nseamnă mîna asta peste piept?
De ce în ochii tăi 's-aceste lacrimi,
Ca un rîu falnic revărsat pe maluri?
Aceste semne-ți întăresc cuvîntul?
Mai spune-o dată; nu povestea ta,
Ci doar atîta: de-i adevărată?

SALISBURY: Atît de-adevărată pe cît cred
Că ții de mincinoși pe cei ce sînt
Pricina vorbei mele-adevărate.

CONSTANCE: O, de mă-nveți să cred acest amar,
Învață-acest amar să mă ucidă;
Credință și viață să se-nfrunte
Ca furiile-a doi dezmoșteniți
Ce-n toiul întîlnirii cad și mor.
Lewis și Blanch soți! Copile! Ce te faci?
Cînd Francia și Anglia se-mpacă
Ce mă fac eu? Ci, omule, hai, du-te!
Să nu te prind pe-aici. Această veste
Urît te-a mai făcut în ochii mei!

SALISBURY: Ce rău, stăpîna mea, am săvîrșit
Spunînd pe-acela săvîrșit de alții?

CONSTANCE: Un rău atît de-nfricoșat încît
Acopere de rău pe cine-l spune.

ARTHUR: Ci fii, te rog, mai stăpînită, doamnă.

CONSTANCE: Tu care-mi ceri aceasta, dac-ai fi
Hîd, slut, — ocară-a pîntecelui meu —
Plin de scîrboase pete și prihane,
Șchiop, caraghios, pitic, negru, căznat,
Bălțat de groaznice pecingini și
De semne care-ți vatămă privirea,
Nu mi-ar păsa și-aș fi mai stăpînită,
Căci eu nu te-aș iubi, iar tu nevrednic
Ai fi de neamul tău și de coroană.
Dar ești frumos; și-atunci cînd te-ai născut,
Copile dragă, Firea și-Ntîmplarea
S-au însoțit spre a te face mare;
Prin darurile Firii te asemui
Cu crinii și cu trandafiru-n floare.
Dar Întîmplarea? E putredă, schimbată,
Pierdută pentru tine; ceas de ceas
Cu unchiul tău Ioan se preacurvește.
Cu mîna ei de aur a-mpins Francia
Să calce cinstea stăpîniei sale,
Să facă majestatea ei codoșcă,
Codoșcă-ntre-Întîmplare și Ioan,
'Ntîmplarea, tîrfa, și Ioan, tîlharul!
Ia spune-mi, măi, nu-i Francia haină?
Toarnă-i venin cu vorba ta, ori du-te

Și lasă-mă cu jalea singură,
Să sufăr singură.

SALISBURY: Mă iartă, doamnă.
Făr' dumneata nu pot să merg la regi.

CONSTANCE: Ba poți, și trebuie, nu merg cu tine;
Voi face mîndră jalea mea să fie,
Căci mîndră-i suferința, și dîrz face
Pe cel ce suferă. În fața mea
Și-a maiestății suferinței mele,
Adună regii, căci e-atît de mare
Încît doar largul, vajnicul pămînt
O poate duce; aici stă ea cu mine,
Aici mi-e tronul; regii să se-nchine.

(Se așează pe pămînt. Intră regele Ioan, regele Filip, Lewis, Blanch, Eleonora, Bastardul, ducele de Austria, și curteni.)

REGELE FILIP: Așa, copila mea, această zi
Blagoslovită va fi-n Francia,
Serbată pururi. Spre-a o tîrnosi
Slăvitul soare s-a oprit din mers,
Și-n chip de vrăjitor a prefăcut,
Cu focul nestemaților săi ochi,
Aceste biete brazde-n luciu aur.
Iar anul care-aduce această zi
N-o va vedea decît ca sărbătoare.

CONSTANCE *(ridicîndu-se)*:
O zi cumplită, nu o sărbătoare!
La ce-a slujit? Cu ce ne-a dăruit
Spre-a fi trecută printre zile mari
Cu slove aurite-n calendar?
Nu, scoate-o mai curînd din săptămînă,
Această zi de-ocară, chin și hainie,
Iar dacă nu se poate, fie ca
Femeile în faceri să se roage
Să nu se mîntuiască-n ziua asta,
Ca nu cumva nădejdea să le fie
De-o iazmă zăticnită; iar năierul
Să n-aibă groază-atunci decît de-nec,
Și-alt tîrg să nu se strice decît doar
Cel încheiat atunci. În ziua asta
Tot lucrul început să meargă rău;
Da, chiar credința schimbe-se-n vînzare!

REGELE FILIP: Zău, doamnă, n-ai nici un temei să blestemi
Urmările plăcute ale zilei.
N-ai chezășie majestatea mea?
CONSTANCE: M-ai păcălit cu un ban calp cu chipul
Măriei tale, care-atins, sunat,
Se-arată fără preț; hain, hain ești!
Cu armele-ai venit ca sîngele
Vrășmașilor să-l verși, și-acum în arme
Îi strîngi în brațe. Avîntul vitejesc
Și aspra încruntare-a bătăliei
S-au stins în zîmbete, prieteșug
Și-nchipuiri de pace. Obida noastră
A ferecat această legătură.
În luptă, 'n luptă, ceruri, împotriva
Acestor regi fără cuvînt! Vădana
Vă strigă; Ceruri, fiți-mi voi bărbatul!
Nu-ngăduiți ca ceasurile acestei
Spurcate zile s-o încheie-n pace,
Ci pînă-n seară să se-așeze vrajba
Între-acești regi sperjuri, lupta pe viață!
Vai, ceruri, auziți-mă, vă conjur
Să m-auziți! Vai!
AUSTRIA: Lady Constance, pace!
CONSTANCE: Război! Război! Nu pace! Pentru mine
Război e pacea. O, Lymoges! O, Austria![51]
Îți faci de rîs însîngerata pradă[52];
Tu slugă, tu mișel, tu secătură,
Tu mic viteaz, măreț în mișelie!
Tu tare țiind partea celui tare!
Oștean al Întîmplării ce nu lupți
Decît atunci cînd dumneaei, cea șuie,
E lîngă tine să te mîntuiască!
Ești un hain, și lingușești mărirea.
Ce caraghios, ce lingav caraghios,
Ca să te lauzi, să te legi, să juri
Că ești cu mine, rob cu sînge rece!
Doar n-ai tunat că ești de partea mea?
Nu te-ai jurat osteanul meu spunîndu-mi
Să mă încred în steaua, în norocul
Și în vîrtutea ta! Și treci acum
La cei ce-mi sînt dușmani. Piele de leu!
Ci de rușine scoate-o și atîrnă-ți
O piele de vițel pe bietuți umăr.[53]

AUSTRIA: O, de mi-ar spune un bărbat aceasta!
BASTARDUL: O piele de vițel pe bietu-ți umăr.
AUSTRIA: N-ai să-ndrăznești a doua oar', mojice!
BASTARDUL: O piele de vițel pe bietu-ți umăr.
REGELE IOAN: Nu-ngădui asta; depășești măsura.

(Intră Pandulph.)

REGELE FILIP: Iată venind legatul sfînt al Papei.
PANDULPH: Har unșilor trimeși ai Domnului!
La tine, rege Ioane, mi-e solia.
Eu Pandulph, cardinalul de Milan,[54]
Legat al papei Inochent aici,
În numele lui, dar, te-ntreb cucernic
De ce înfrunți pe sfînta noastră maică
Biserica, cu-atîta cerbicie,
Și-alungi pe Stephen Langton, arhiepiscop
Ales de Canterbury din sfîntu-i scaun?
În numele-amintit al sfîntului
Părinte Inochent[55] te-ntreb acestea.
REGELE IOAN: Ce nume pămîntesc poate-ndrăzni
Să ceară seama volnicului suflet
Al unui rege uns? Tu cardinale,
N-ai fi putut închipui un nume
Mai sec, mai ieftin și mai caraghios
Spre-a-mi cere un răspuns, ca cel al papei.
Așa să-i spui, și-adaugă aceste
Din gura Engliterei; Nici un preot
Italian nu va să dijmuiască,
Nici să zăpcească pe moșia noastră.
Cum, după cel de sus, sînt singur Domnul,
Așa sub el, oblastia, acolo
Unde domnesc, vreau s-o am singur eu,
Făr-ajutor de mînă muritoare.
Zi asta papei. Și nici o-nchinare
În fața lui și-a încălcării sale.
REGELE FILIP: Cu-aceste vorbe, frate, grăiești hulă.
REGELE IOAN: Cum tu și regii toți ai creștinimii
Sînteți jucați de-acest șoltic de popă
Ce-nspaimă cu blesteme ce se pot
Răscumpăra cu bani și, prin virtutea
Nemernicului aur, — zgură, praf! —
Vă cumpărați iertare mincinoasă
De la un om ce-o vinde-n tîrg pe-a lui;

Cum tu, și toți cei duși de nas, hrăniți
Solomonia asta cu venituri,
Eu singur, eu, potrivnic mă ridic,
Și dușmani îi numesc pe-ai săi prieteni.

PANDULPH: Atunci, întru puterea ce mi-e dată,
Proclet să fii, anátema asupră-ți,
Și bine fie cuvîntat cel care
Nu va primi s-asculte de-un eretic;
Cucernică să se numească mîna,
Canonisită, vrednică de sfinți,
Ce printr-un mijloc tainic ar curma
Viața ta de hulă.

CONSTANCE: 'Ngăduiește
O clipă, să blestem și eu cu Roma.
Părinte cardinale, zi amin
La-nflăcăratu-mi bléstem. Făr-obidă
Nu poate-o limbă să blestéme bine.

PANDULPH: E legea, doamnă, cu blestemul meu.

CONSTANCE: Și cu al meu. Cînd legea nu e-n stare
Să ocrotească dreptu', atunci drept fie
Să-mpiedici nedreptatea. Dacă legea
Nu poate da fiului meu domnia-i,
Fiindcă cel ce-o ține, ține legea,
Deci dacă legea este nedreptate,
Cum poate legea-mpiedica să bléstem?

PANDULPH: Filip al Franciei, te paște-un bléstem;
Dă drumul mîinii-acestui rău eretic,
Și-ardică brațul Franciei asupră-i,
Dacă cumva nu se supune Romei.

ELEONORA: Pălești cumva? Nu trage mîna, Francia.

CONSTANCE: Vezi, drace, să nu se căiască Francia;
De-și trage mîna, iadul pierde-un suflet.

AUSTRIA: Ascultă, rege Filip, pe legat.

BASTARDUL: Și-atîrnă-i pielea de vițel pe umăr.

AUSTRIA: Da, lainice, trebuie să-nghit ocara.
Căci...

BASTARDUL: Poți s-o duci prea bine-n poala ta.

REGELE IOAN: Ce răspunzi, Filip, cardinalului?

CONSTANCE: Ce să răspunză altfel decît dînsul?

LEWIS: Tată, gîndește-te, deosebirea
E: sau răscumperi greu blestemul Romei,
Sau pierzi ușorul prieteșug englez.
Alege ce-i mai slab.

BLANCH: Blestemul Romei.
CONSTANCE: Lewis, fii dîrz! Te ispitește dracul
Sub chipu-unei mirese despuiate.
BLANCH: Lady Constance o spune nu din cuget,
Ci din nevoie.
CONSTANCE: Dacă-mi știi nevoia,
Ce naște doar cînd cugetul e mort,
Ești nevoită, atunci, a trage-nvățul
Că cugetul trăiește cînd ea moare;
Doboar' nevoia, cugetul va naște;
Și ține-mă-n nevoie, 'mi nărui cugetul.
REGELE IOAN: E dus pe gînduri regele, și tace.
CONSTANCE: Ci du-te de la dînsul și vorbește.
AUSTRIA: Așa fă, rege, nu mai sta pe gînduri.
BASTARDUL: Atîrnă-ți doar o piele de vițel.
REGELE FILIP: Sînt încurcat și nu știu ce să spun.
PANDULPH: Ceea ce-ai spune nu te-ar încurca
Mai mult, fiind proclét și blestemat?
REGELE FILIP: Cucernice părinte, fii tu însuți
În locul meu și spune-mi ce te-ai face.
Această mînă a regelui și-a mea
Sînt de curînd unite, și-ntîlnirea
Adîncei noastre năzuinți, nuntită
În însoțirea noastr-unită, strînsă
Prin legături de sfinte juruințe.
Suflarea de pe urmă ce-a dat glas
Cuvintelor a fost de-adînc jurată
Credință, pace, drag, prietenie
'Ntre țările și inimile noastre.
'Nainte chiar de-acest răgaz de pace,
Puțin 'nainte (atît de scurt încît
Abia-am putut să ne spălăm pe mîini
Spre a le uni-n domnescul tîrg de pace),
O știe cerul că erau mînjite
De tot, cu pensula unui măcel
În care răzbunarea zugrăvise
Cumplita vrajbă-a unor regi aprinși.
Și-aceste mîni spălate-abia de sînge,
Unite-acum cu drag, strînse-mpreună,
Să se desfacă din strînsoare, chiar
Din dulcea bucurie a-mpăcării?
Să-mi joc credința? Să glumesc cu cerul?
Să fac din noi copii atît de brudii

Încît să ne jucăm de-a „prinde-mi mîna"?
Să lepăd jurămîntul de credință,
Un oaspe sîngeros să culc în patul
De nuntă-al zîmbitoarei păci, să tulbur
Senina frunte-a caldei omenii?
Stăpîne sfînt, părinte, fă să fie
Altminteri. Din adîncul milei tale
Îndeamnă, poruncește, hotărînd
O rînduială blîndă; vom fi veseli
Să-ți facem voia rămînînd prieteni.

PANDULPH: Oricare lucru e deșertăciune,
Oricare rînd e neorînduială,
Afar' de cel ce e-mpotriva Angliei.
Deci, hai la luptă! Fii apărătorul
Bisericei, sau las-o pe aceasta
Să-și sufle, atunci, blestemul, un blestem
De mamă, peste fiul răzvrătit.
Poți apuca de limbă-un șarpe[56], Francia,
Un leu turbat de ucigașa-i labă,
Un tigru nemîncat de dinți, mai bine
Decît să ții în pace-această mînă.

REGELE FILIP: Pot trage mîna, însă nu credința.

PANDULPH: Faci din credință-un dúșman al credinței,
Și ca zavera-ncaieri legămîntul
Cu legămîntul, limba cu ea însăși.
O, juruința ta făcută-ntîi
Lui Dumnezeu, s-o-ndeplinești întîi;
Să aperi, așadar, Biserica.[57]
Tot ce-ai jurat e împotriva ta
Și nici nu poate fi ținut de tine;
Căci ceea ce-ai jurat a face rău
Nu-i rău cînd e făcut cum se cuvine;
Și, neîndeplinit, cînd e spre rău,
E-ndeplinit mai bine nețînîndu-l.
Cînd ți-ai luat un țel greșit, mai bine
E să-l greșești. Deși nu dă de-a dreptul,
Poteca ocolită e cea dreaptă;
Minciuna de minciună lecuiește,
Cum focul stinge focu-n rana arsă.
Doar legea întărește jurămîntul;
Iar tu jurat-ai împotriva legii,
Prin ce-ai jurat altfel decît jurasești.
Și ai făcut, chezaș credinței tale,

Un jurămînt potrivnic celuilalt;
De-un adevăr de care nu ești sigur
Nu poți jura decît să nu juri strîmb;
Batjocură-ar fi altfel jurămîntul!
Tu, însă, ai jurat să juri doar strîmb,
Cu-atît mai strîmb cu cît ții jurămîntul.
De-aceea juruința ta din urmă,
Rostită împotriva celeilalte,
E răzvrătirea ta-mpotriva ta.
Izbîndă mai frumoasă nu poți face
Decît dacă-ți armezi statornicia,
Și tot ce-i mare-n tine, împotriva
Acestor sterpe, abrașe năzuinți.
Către-acest țel se-ndreaptă ruga noastră,
Dac-o binevoiești; iar dacă nu
Să știi că-ți năluceşte-anátemă
Atît de grea că n-ai să poți s-o duci,
Ci-n scrîșnet ai să mori sub negru-i val.

AUSTRIA: Curată răzvrătire!

BASTARDUL: Iarăși ăsta!
O piele de vițel nu-ți umple gura?

LEWIS: La luptă, tată!

BLANCH: 'N ziua nunții tale?
Cu sîngele cu care te-ai nuntit?
Cum! Oameni morți serba-vor nunta noastră
Și mugete de goarne, și-aspre tobe,
Și chiote de iad ne vor petrece?
Bărbate,-ascultă! Ah, cît de nou e
Cuvîntu-n gura mea; 'n numele lui
Pe care pîn-acum nu l-am rostit
Te rog îngenunchiată; Nu purcede
Asupra unchiului.

CONSTANCE: O, pe genunchii-mi
Bătătoriți de-ngenunchieri, te rog,
Cinstit cocon, să nu strici hotărîrea
Cea scrisă-n ceruri.

BLANCH: Acum să-ți văd iubirea; la ce ții
Mai tare ca la numele soției.

CONSTANCE: La ce înalță omul, ce te-nalță;
La cinstea lui, la cinstea ta, da, Lewis.

LEWIS: Mă mir cît pari, măria ta, de rece,
Cu-atît de mari temeiuri ce te cheamă.

PANDULPH: Voi arunca anatema asupră-i.

REGELE FILIP: Nu va mai fi nevoie. Te las, Anglia!
CONSTANCE: O, 'ntoarcere a măririi din surghiun.
ELEONORA: Trist salt al ușurinței franțuzești!
REGELE IOAN: Vei plînge ceasu-acesta peste-un ceas.
BASTARDUL: Bătrînul clopotar, groparul Timp,
De-o vrea, prea bine; Francia va plînge.
BLANCH: E soarele îmbrobodit în sînge.
Zi dulce, bun rămas! De care parte
S-ar cuveni să fiu? Sînt cu-amîndouă.
Fiece oaste are-o mînă-a mea;
Și-n harța lor, ținînd cu de-amîndouă,
Se rup și se desfac, și mă sfîșie.
Bărbate, nu mă pot ruga să-nvingi;
Unchiule, cată să mă rog să pierzi;
Tată, nu-ți pot dori să aibi noroc;
Bunică, nu-ți urez s-ajungi la țintă;
Oricine-nvinge, 'n partea lui voi pierde.
'Nainte de-a juca, am și pierdut.
LEWIS: Cu mine, doamnă! Soarta ți-e cu mine.
BLANCH: Unde mi-e soarta, acolo viața-mi moare.
REGELE IOAN: Ci du-te, vere, de adună oastea.

(Bastardul iese.)

Ard, Francia, de-o aprigă mînie;
Iar furia ce-ncerc nu mai e-n stare
Să fie stinsă decît doar cu sînge,
Cu sîngele cel mai de preț al Franciei.
REGELE FILIP: Mînia te va arde pîn' la scrum,
'Nainte de a-ți stinge-n sînge focul;
Ia seama, că primejdia e mare.
REGELE IOAN: Și pentru tine. Hai la luptă, frățioare.

(Ies.)

SCENA 2

Același loc. Cîmpia lîngă Angiers.
Alarmă, iureș. Intră Bastardul cu capul ducelui de Austria.

BASTARDUL: Nu, zău, această zi-i grozav de caldă;
Un diavol nevăzut plutește-n aer[58]
Și plouă cu năpaste. Tu zaci, duce,
Iar Filip este viu!

(Intră regele Ioan, Arthur și Hubert.)

REGELE IOAN: Hubert, păzește-acest copil. Hai, Filip,[59]
Căci mama-n cortul ei e-mpresurată.[60]
Mă tem c-au prins-o.

BASTARDUL: Am scăpat-o, doamne,
Măria sa e-n pace, nu te teme.
Hai, dar, stăpîne, cu puțină trudă
Vom duce lucrul nost' la bun sfîrșit.

(Ies.)

SCENA 3

Același loc. Alarmă, ireș, retragere.
Intră regele Ioan, Eleonora, Arthur, Bastardul și lorzi.

REGELE IOAN: *(către Eleonora)*
Așa; măria ta vei sta în spate.
Cu bună pază.

(Către Arthur.)

Vere, nu fi trist;
Bunicii îi ești drag, iar unchiul tău
Va fi ca tatăl tău de bun cu tine.

ARTHUR: Din asta mama va muri de jale.

REGELE IOAN: *(către Bastard)*
Spre Anglia, grăbește, vere dragă;
Și pînă vii, vezi și desfundă sacii
Chiaburilor egumeni; îngerașii[61]
De aur din sipete slobozește-i,
Căci foamea trebuiește săturată
Cu grasele ciosvîrte ale păcii.
Îndeplinește-ți slujba cît mai bine.

BASTARDUL: Ceasloave, candeli, clopote[62], ce-mi pasă,
Cînd aurul și-argintu-mi fac cu ochiul!
Te las, măria ta. Bunico, dacă
Mă pocăiesc cîndva, am să mă rog
Pentru-izbăvirea ta. Îți sărut mîna.

ELEONORA: Drum bun, iubite vere.

REGELE IOAN: Drum bun, vere.

(Bastardul iese.)

ELEONORA: Vino încoace, am să-ți spun ceva.

(Ia pe Arthur de-o parte.)

REGELE IOAN: Vino-ncoa, Hubert! Hubert, dragul meu,
Îți sînt prea-ndatorat; aici în piept
E-un suflet care știe seama ta,
Și cu dobîndă va să-ți răsplătească.
Și, dragă, legămîntul tău de voie
E viu în pieptul meu, cu drag păstrat.
Dă-mi mîna ta. Aveam ceva să-ți spun,
Dar am să caut timpul mai prielnic.
Zău, Hubert, parcă mă sfiesc să-ți spun
În cîtă cinste te am eu pe tine.

HUBERT: Sînt foarte-ndatorat măriei tale.

REGELE IOAN: Să nu spui asta, dragul meu; nu încă;
Dar chiar dac-ar mai zăbovi, prilejul
Ca eu să-ți fac un bine va veni.
Aveam să-ți spun ceva, dar s-o lăsăm;
E soarele pe cer, și ziua mîndră,
Cu tot alaiul farmecelor lumii,
E prea zglobie, prea de glume plină,
Ca să m-asculte. Dacă clopotul
Din miez de noapte ar suna o dată
Cu limbă de oțel și glas de-aramă
În cursul amorțit al nopții, dacă
Pe locu-acesta-ar fi un cimitir,
Și te-ar munci o mie de amaruri,
Sau dac-un duh posac, melanholia,
Clocindu-ți sîngele l-ar îngroșa
El care curge gîdilici prin vine
Făcînd ca rîsul, un nerod, să joace
În ochii tuturor, și să le strîmbe
Obrajii-n chipul trîndavului haz —
Fior vrăjmaș al planurilor mele —
Sau fără ochi de m-ai putea vedea,
Făr' de urechi, auzi, și fără limbă
De mi-ai putea răspunde, doar cu gîndul,
Lipsit de ochi, urechi și de cumplitul
Răsunet al cuvintelor, atunci,
În ciuda zilei care ne pîndește,
Aș revărsa în sînu-ți gîndul meu.
Dar, vai, nu voi; și totuși, te iubesc
Și cred, pe legea mea, că mă iubești!

HUBERT: Atît de mult, că tot ce-mi spui să fac,
Chiar dacă moartea-ar atîrna de fapta-mi,
Pe ceruri, am s-o fac.

REGELE IOAN: Nu-ți spuneam eu?
O, Hubert, Hubert, pleacă-ți ochii numai
Pe-acest copil: ei bine, dragul meu,
E-un șarpe veninos în calea mea;
Și pretutindeni unde pun piciorul
E-acolo, 'n fața mea: Mă pricepi tu?
Îl ai în pază.

HUBERT: Îl voi păzi așa
Ca să nu vatăme măriei tale.

REGELE IOAN: Doar moartea

HUBERT: Doamne?

REGELE IOAN: O groapă.

HUBERT: Va muri.

REGELE IOAN: Destul. Acum pot să mă bucur, Hubert.
Mi-ești drag. Da! N-am să-ți spun ce am de gînd
Cu tine. Ține minte.

(Către Eleonora.)

Drum bun, doamnă;
Am să trimit măriei tale-o strajă.

ELEONORA: Fii binecuvîntat!

REGELE IOAN: În Anglia, vere,
Hubert te va-nsoți, slujindu-te
Cu credincioasă grijă. La Calais!

SCENA 4

Același loc. Cortul regelui Franciei.
Intră regele Filip, Lewis, Pandulph și curteni.

REGELE FILIP: Deci, pe-o furtună ce mugea pe valuri,
O-ntreagă flotă cu-nfrățite pînze
Fu risipită, ruptă de tovarăși.[63]

PANDULPH: Tărie și curaj! Va merge bine.

REGELE FILIP: Cum să mai meargă dup-atîta rău?
N-am fost bătuți? Nu e pierdut Angiers?
Arthur nu-i prins? Prieteni dragi, uciși?
Englezul sîngeros plecat acasă
Trecînd peste orice, 'n pofida noastră?

LEWIS: Ce-au dobîndit au și-ntărit. Mișcări
Atît de vii, cu-atîta șart făcute,
Atîta rost în lucru-atît de crunt
E nemaipomenit. Cine-a cetit
Sau auzit o faptă ca aceea?
REGELE FILIP: Aș încura și lauda lor dacă
Aș trage-o pildă din rușinea mea.

(Intră Constance.)

Priviți; vine-un mormînt în loc de-un suflet,
Ce ține cu de-a sila duhul veșnic
În temnița-ntristatei răsuflări.[64]
O, vino, doamnă, rogu-te, cu mine.
CONSTANCE: Vezi! Vezi acum sfîrșitul păcii voastre.
REGELE FILIP: Răbdare, doamnă! Alină-te, Constance!
CONSTANCE: Nu, nu voi sfaturi, nu voi alinare,
Ci doar sfîrșitul, marea alinare!
Voi moartea, moartea; Moarte-mbătătoare,
O, tu hoit sfînt, balsamică duhoare,
Ridică-te din patul nopții pururi,
Tu ură și urgie-a fericirii,
Și săruta-voi oasele-ți scîrboase
Și-n țeasta-ți goală-mi voi înfige, ochii,
Și-n degete-mi voi pune viermii tăi,
Și gura-mi cu gunoi voi astupa-o,
Și-un hoit scîrnav voi fi asemeni ție.
Hai, strîmbă-te, voi crede că zîmbești,
Și mă voi drăgosti cu tine. Vino,
Ibovnică-a pierzării.
REGELE FILIP: O, jale, alină-te!
CONSTANCE: Nu, cît am glas să strig; de mi-ar fi limba
În gura tunetului, cu ce foc
Aș zgudui pămîntu-ntreg, și cum
Aș deștepta din somnu-i cruda hîrcă
Ce nu poate-asculta glas de femeie
Duios, și-și bate joc de ruga ei.
PANDULPH: Nu-i jale ce rostești, ci nebunie.
CONSTANCE: Nu ești om sfînt dacă vorbești așa.
Nebună nu-s; ce smulg e părul meu;
Constance îmi zice, văduva lui Geffrey;
Arthur e fiul meu, și e pierdut.
Nebună nu-s, dar zău c-aș vrea să fiu,
Căci astfel m-aș uita pe mine însămi.

O, de-aș putea, ce jale-aș da uitării!
Învață-mă un tîlc s-ajung nebună
Și, cardinale, te-or canonisi!
Nebună nefiind, ci-n toată firea,
Înțelepciunea mea se chibzuiește
Cum aș putea scăpa de-aceste chinuri,
Și-mi spune să mă-nnec ori să mă spînzur.
Să fiu nebună, mi-aș uita copilul,
Sau mi-ar părea un mototol de cîrpe.
Nebună nu-s, ci bine, bine simt
Fiece rană a nenorocirii.

REGELE FILIP: Ridică-ți părul. Ce iubire văd
În revărsarea mîndrelor ei plete,
În care, de-a căzut un strop de-argint,
Deodată zece mii de fire dragi
Se-adună-ntr-o durere laolaltă,
Ca niște vechi nedespărțiți prieteni
Strînși împreună la nenorocire.

CONSTANCE: Spre Anglia, te rog.

REGELE FILIP: Ridică-ți părul.

CONSTANCE: Da, am s-o fac, și pentru ce s-o fac?
L-am smuls din banta lui și-am strigat tare;
O, mîinile, dac-ar putea da drumul
Copilului, cum au făcut cu părul!
Mi-e ciudă, acum, pe volnicia lui,
Și voi să-l prind din nou în legătură,
Fiindcă bietu-mi fiu căzut-a prins.
Părinte cardinal, te-am auzit
Că vom vedea în ceruri pe cei dragi.
Dacă-i așa, îmi voi vedea copilul;
Căci de la Cain, întîi născutul prunc,[65]
Și pîn'la cel ce ieri întîi țipa,
Nu s-a născut făt mai frumos pe lume.
Dar jalea crîncen va mușca din floarea-i,
Și-i va goni mîndrețea din obraji,
Și va părea deșert ca un strigoi,
Ca frigurile veșted și uscat;
Și astfel va muri, și înviind,
Cînd îl voi întîlni la curte, 'n cer,
Nu-l voi cunoaște; așa în veci, în veci,
N-am să-l mai văd pe dragul meu Arthur.

PANDULPH: Cumplită-nsemnătate dai durerii.

CONSTANCE: El spune, care n-a avut copil.

REGELE FILIP: Ca pe copilul tău, ți-iubești durerea.

CONSTANCE: Durerea ține locul celui dus,
Se culcă-n patul lui, mă ia de mînă,
Îi poartă ochii dragi, 'i-îngînă vorba.
Mi-l amintește-n tot ce-avea frumos,
Cu forma lui îi umple haina goală;
Am deci cuvinte să-mi iubesc durerea.
Drum bun; dacă pierdeai ce-am pierdut eu,
Aș fi știut să te mîngîi mai bine.[66]
Nu voi să țiu pe cap podoaba asta,
Cît timp în mintea mea e-atîta haos.
O, Doamne! Fiul meu, Arthur al meu,
Viața, harul, lumea toată-a mea,
Alinul văduviei și al durerii!

(Iese.)

REGELE FILIP: Mă tem de-o pacoste; merg cu ea.

LEWIS: Nimic pe lumea asta nu mă-ncîntă,
Viața-i tristă ca povestea veche
Ce-mpuie capul celui somnoros.
Necinstea strică gustul dulce-al lumii,
Și el ne dă necinste și amar.

PANDULPH: 'Naintea vindecării de grea boală,
În clipa chiar a însănătoșirii,
Atacu-i mai cumplit; cînd să te lase,
Durerea ce se duce-i cea mai grea.
Pierzînd această zi, ai pierdut ce?

LEWIS: Pierdui plăcerea, fericirea, slava.

PANDULPH: Le-ai fi pierdut, de sigur, cîștigînd-o.
Nu, nu; cînd soarta vrea să fericească
Pe oameni, îi privește cu-ncruntare.
Te miri gîndind la ce-a pierdut Ioan,
Cînd ziua-i pare-atît de cîștigată.
Nu-ți pare rău că Arthur a fost prins?

LEWIS: Pe cît e de voios că-l are-n mînă.

PANDULPH: Ai mintea ca și sîngele de tînăr;
Auzi-mă grăind ca proorocii,
Căci însăși boarea vorbei ce voi spune
Sufla-va orice fir de praf, de pai,
Orice măruntă piedică din calea
Ce trebuie să-ți poarte pașii oblu
Spre tronul Engliterei; ia aminte;

Ioan a prins pe Arthur; cît timp viața
Fierbinte zburdă-n vinele acestui,
Nu-i cu putință ca Ioan cel șubred
Să guste-un ceas, o clipă, -un pic de tihnă;
Un schiptru zmuls de-o mînă făr' de lege,
Se ține-avan precum s-a cîștigat;
Și cui îi fuge locul sub călcîie
Nu cată la netrebnicul său sprijin.
Ca Ioan să steie, Arthur trebuie să cadă;
Așa e, și nu poate fi altfel.

LEWIS: Ce-am să cîștig din prăbușirea lui?

PANDULPH: Prin dreptul doamnei Blanch, soției tale,
Poți cere tot ce a cerut și Arthur.

LEWIS: Și pierde tot ce a pierdut și Arthur.

PANDULPH: Ce tînăr ești pe-o vreme-așa bătrînă!
Ioan urzește planuri pentru tine,
Cu tine unelteşte timpul: cine
În sînge drept își pune mîntuirea,
În sînge o găsește mincinoasă.
Această făr' de lege va aduce
Răceala-n inimi la întreg norodul,
Și-i va îngheța osîrdia, încît
Ivească-se un cît de mic prilej
Ca să-i răstoarne tronul, și-l vor prinde;
Căci nici un abur nu va fi pe cer,
Un joc al firii, o zi posomorîtă,
Un vînt ușor, un fapt obișnuit,
Făr' să-i găsească-o pricină ciudată,
Numindu-l meteor, minune, semn,
Lepădătură, piază, glas din cer,
Vădind spre răzbunare pe Ioan.

LEWIS: Poate că-așa nu se va mai atinge
De viața tînărului Arthur, ci
Îl va ține doar strașnic în prinsoare.

PANDULPH: Cînd, principe, va ști că te apropii,
Și dac-Arthur nu va fi dus de mult,
La vestea asta-l va ucide. Atunci,
Cu inima, întregul lui popor
Se va scula asupră-i, suspinînd
De doru-unei schimbări neașteptate;
Și va afla prilej de răzvrătire
Și furie visînd la vîrful doar
Al degetelor lui însîngerate.

Parcă și văd zurbaua în picioare.
O, bine ți-se-arată, chiar mai bine
Decît ți-am spus. Băiatul Faulconbridge,
În Englitera, pradă-acum Biserica
Și siluiește mila. Doar cîțiva
Franțuji de-ar fi acolo-n arme, ar trage,
Ca glasul unui corn, de partea lor
O mie de englezi, precum un pumn
De nea, rostogolit, ajunge-un munte.
Hai, principe, la rege! Ce minuni
Se pot isca din supărarea lor!
Ci, hai la rege, o, cinstit cocon;
Căci lucruri mari se pot ivi acum
Cînd sufletele-s pline de obidă
Spre Anglia; voi îndemna pe rege.

LEWIS: Temeiuri mari, la fapte mari. Ci, hai!
Și de zici „da", el nu va zice „bai".

ACTUL IV

SCENA 1

Northampton. O încăpere în castel.
Intră Hubert și doi slujitori.

HUBERT: Roșește-mi acest fier; iar tu așteaptă
După perdea; cînd în pămînt voi bate
O dată din picior, atunci săriți
Și prindeți strîns de scaun pe copilul
Aflat cu mine. Ați înțeles? Fiți gata.

ÎNTÎIUL SLUJITOR:
Cred că vei sta chezaș acestei fapte.

HUBERT: Nici vorbă! Nu vă temeți; luați aminte.

(Slujitorii ies.)

Copile, vino; am să-ți spun ceva.

(Intră Arthur.)

ARTHUR: Da, bună ziua.

HUBERT: Bună ziua, domnul meu cel mic.

ARTHUR: Atît de mic, c-un titlu atît de mare,
Spre-a fi mai domn decît pot fi. Ești trist?

HUBERT: Ei, da. Eram mai vesel.

ARTHUR: Doamne iartă!
Credeam că trist pe lume-s numai eu.
Da, mi-amintesc, de cînd eram în Francia,
De tineri ce stăteau ca noaptea triști,
Din răsfățare doar. Pe legea mea,
De n-aș fi la-nchisoare, și de-aș paște
Mioare, aș fi vesel toată ziua.
Aș fi și-aici la fel, de n-aș prepune
Că unchiu-ncearcă a-mi face mai mult rău;

Căci el îmi poartă frică, și eu lui.
E vina mea că sînt fiul lui Geffrey?
Nu, sigur nu. Aș vrea să fiu al tău,
Doar dacă m-ai iubi, jur asta, Hubert.

(aparte)

HUBERT Dacă-i răspund, cu ciripitul lui
Va deștepta în mine mila moartă,
De-aceea voi fi aprig și grăbit.

ARTHUR: O, Hubert, ești bolnav? Pari alb la față;
De fapt aș vrea să fii puțin bolnav,
Căci aș veghea cu tine toată noaptea;
Mi-ești drag mai mult decît îți sînt eu ție.

(aparte)

HUBERT Cuvîntul lui îmi frînge inima.

(Îi întinde o hîrtie.)

Citește, — Arthur.

(aparte)

Și voi neroade lacrimi!
Voi ce-alungați ne-ndurătoarea caznă!
Să mă grăbesc, ca hotărîrea mea
Să nu se scurgă-n lacrimi de femeie.
Nu poți citi? Nu-i bine scris acolo?

ARTHUR: Prea bine pentru-o faptă atît de rea.
Cu fierul roșu trebuie să-mi arzi ochii?

HUBERT: Copile, trebuie.

ARTHUR: Și vrei?

HUBERT: Și vreau.

ARTHUR: Te rabdă inima? Cînd ți-era rău,
Ți-am prins batista mea în jurul frunții —
Cea mai de preț, cusută de-o domniță —
Și nu ți-am mai cerut-o îndărăt;
Cu mîna, 'n miez de noapte, 'ți săltam capul;
Ca clipele ce priveghează ceasul,
Însuflețeam mereu greoiul timp
Zicînd; De ce-ai nevoie? Ce te doare?
Sau; Ce pot face pentru dumneata?
Alt fiu de om sărac te-ar fi lăsat,
Și nu ți-ar fi grăit cuvînt de drag,
Pe cînd pe tine te-ngrijea un prinț.
Dar poate-mi crezi iubirea prefăcută,

Și o numești vicleană: Fă cum știi.
De-i scris în cer că trebuie să-mi faci răn,
Atunci, să-l faci. Vrei să-mi scoți ochii, — ochii
Din care n-a scăpărat nicicînd privire
Rea pentru tine?

HUBERT: Am jurat s-o fac;
Și sînt dator să-i ard cu fierul roșu.

ARTHUR: Nu-i nimeni, decît doar în acest veac
De fier, care să facă-o faptă-asemeni.
Și fierul chiar, deși-ncălzit la roșu,
Apropiat de ochi mi-ar soarbe lacrimile
Și-ar stinge înfocata lui mînie
În apa nevinovăției mele.
Da, dup-aceea ar pieri-n rugină,
Doar fiindcă-a purtat foc spre a-mi arde ochii.
Ești mai neînduplecat ca fierul roșu?
Și dac-un înger ar veni la mine
Zicînd că Hubert vrea să-mi scoată ochii,
Eu nu l-aș crede; de n-ar spune-o Hubert.

HUBERT: *(bate din picior)*

Veniți!

(Intră slujitori cu funii, fiare, etc.)

Și faceți cum v-am poruncit.

ARTHUR: O, milă, aibi milă, Hubert! Îmi sar ochii
Cînd văd doar acești oameni sîngeroși.

HUBERT: Ci dați încoace fierul, și legați-l!

ARTHUR: De ce trebuie să fii atît de aspru?
N-am să mă zbat; voi sta ca piatra molcum.
O Hubert, nu lăsa să fiu legat.
Ascultă, Hubert: dă-i afar' pe-aceștia,
Și ca un miel voi sta de liniștit:
Nu voi clipi, nu voi zbuti, nu voi crîcni,
Nu voi privi cu-nverșunare fierul.
Alungă pe-acești oameni, și te iert,
Oricare caznă-ai să mă faci să-ndur.

HUBERT: Ieșiți afar'; lăsați-mă cu dînsul.

ÎNTÎIUL SLUJITOR: Cu drag rămîn departe de-așa faptă.

(Slujitorii ies.)

ARTHUR: Vai, vai, mi-am alungat, dar, un prieten.
Avea ochi răi, dar inimă miloasă.

O, cheamă-l îndărăt; mila lui poate
Trezi pe-a ta.

HUBERT: Copile, hai, fii gata

ARTHUR: Și nu-i scăpare?

HUBERT: Nu, doar să-ți pierzi ochii.

ARTHUR: O, dacă-n ochii tăi ar fi un pai,
Un bob, un colb, un benchi, un fir de păr,
Ceva ce-ar stînjeni acest scump dar,
Simțind că un nimic te doare acolo,
Mișelul plan ți s-ar părea cumplit.

HUBERT: Așa te ții de vorbă? Tacă-ți gura.

ARTHUR: Hubert, tot ce pot spune două guri
Nu e destul spre-a apăra doi ochi.
Nu mă sili să tac, nu mă sili!
Sau, Hubert, dacă vrei, retează-mi limba:
Așa pot păstra ochii. O, cruță-mi ochii!
Îmi vor sluji doar ca să te privesc.
Uită-te, zău, unealta s-a răcit;
N-ar vrea să-mi facă rău.

HUBERT: Pot s-o încălzesc, copile.

ARTHUR: Nu, sigur, focul a murit de jale
Că el, menit spre bine, e folosit
În scopuri ticăloase. Vezi și tu:
Acum nu mai e rău-n acest jar;
Cereasca boare-a stins văpaia lui,
Suflînd pe ea cenușa pocăinței.

HUBERT: Dar pot s-o-nviu cu răsuflarea mea.

ARTHUR: Dac-ai s-o-nvii, se va roși atunci
Doar de rușinea faptei tale, Hubert.
Da, într-o doară-ți va sări în ochi,
Și ca zăvodul îmboldit la harță
Va ataca stăpînul ce-l asmuță.
Tot lucrul ce-ai voi să folosești
Spre-a-mi face rău nu-și împlinește slujba;
Tu singur doar n-ai mila-aceea care
Cuprinde fierul cel sirep și focul,
Făpturi ce sînt unealta ne-ndurării.

HUBERT: Vezi și fii viu! Nu-ți voi atinge ochii
Pentru tot aurul unchiului tău,
Deși jurasem și gîndeam, copile,
Să-i ard într-adevăr cu fieru-acesta.

ARTHUR: Acum ești iarăși Hubert; adineaori
Erai un altul.

HUBERT: Taci, nici un cuvînt.
Să n-afle unchiul tău că n-ai murit.
Voi îndopa acești copoi cu basne;[67]
Și, drag copil, dormi fără griji, în pace:
Pentru nimica-n lume, Hubert nu va
Să-ți facă rău.

ARTHUR: O, Hubert, mulțumesc.

HUBERT: Tăcere. Nici-o vorbă. Vin' cu mine:
În mari primejdii intru pentru tine.

SCENA 2

Același loc. Sala tronului în palat.
Intră regele Ioan încoronat, Pembroke, Salisbury, și alți lorzi. Regele se urcă pe tron.

REGELE IOAN: Sînt iar aici, și iar încoronat,
Privit, cred eu, cu ochi plini de iubire.

PEMBROKE: Acest „și iar", de n-ar fi fost atît
De mult pe placul înălțimii tale,
E de prisos. Erai încoronat,
Și-nalta-ți stăpînire niciodată
N-a fost tăgăduită, nici credința
Supușilor pătată-n răzmerițe,
Iar noi nădejdi n-au vînturat prin țară
Schimbări visate ori un trai mai bun.

SALISBURY: Deci, să te-nstăpînești cu-o nouă fală,
Să-mpodobești un titlu-acum bogat,
Să sufli aurul, să faci alb crinul,
Să torni mireazmă peste viorea,
Să dai luci gheței, curcubeului
S-adaugi înc-o floare, ori cu-o faclă
Să-ncerci a lumina ai nopții ochi,
Risipă este și trufie goală.

PEMBROKE: Deși-mplinită se cuvine voia
Măriei tale, totuși lucrul este
Ca o poveste spusă și răs-spusă,
Și-n cele de pe urmă, plicticoasă,
Cînd cade și la timp nepotrivit.

SALISBURY: Prin el străvechea și vestita față
A datinei obștești e mult sluțită,
Și, ca un vînt ce se întoarce-n pînze,

El abătu al gîndurilor curs,
Umplu de fiori și teamă cuviința,
Făcu bolnav bun-simțul sănătos și
Părelnic adevărul, îmbrăcîndu-l
Într-un vestmînt atît de nou croit.

PEMBROKE: Cînd meșterii se străduiesc a face
Mai bine decît bine, și irosesc
Din rîvnă măiestria, și adese
Vrînd să-ți acoperi vina, o faci mai grea,
Precum un petec pe-o ruptură mică,
În loc s-ascundă vina, o vădește
Mai mult decît cînd nu era cîrpită.

SALISBURY: Așa grăia, 'naintea-ncoronării
Și sfatul nostru, dar măriei tale
Plăcutu-i-a să treacă peste el;
Și bucuroși sîntem noi toți de asta,
Căci voia noastră-n totul și-ntru toate
Se pleacă înaintea voiei tale.

REGELE IOAN: O seamă de temeiuri pentru-această
A doua-ncoronare vi le-am dat,
Și le cred tari, dar altele mai tari,
Cu mult mai tari — și mi-e mai mică teama —
Vi le voi arăta; ci spuneți-mi
Ce rînduieli poftiți să îndreptăm,
Și veți vedea cu cîtă-ngăduință
Am să v-ascult și-am să vă fac pe voie.

PEMBROKE: Atunci, ca unul ce-s tîlmaciul lor,
Spre-a da dorinței inimii lor glas,
În numele-a noi toți și, mai ales,
Al siguranței tale pentru care
Și ei, și eu, ne ostenim atîta,
Din suflet cer scăpare pentru Arthur
A cărui aruncare-n lanțuri face
Să fluture pe buzele cîrtelii
Acest cuvînt primejdios, anume:
Dacă ce ții în pace, ții pe drept,
De ce, atunci, te-mpinge teama care,
Zic ei, urmează pașii nedreptății,
Să ții închis pe tînăra ta rudă,
Și să nu-ngădui tinereții sale
Folosu-unei alese-nvățături.
Și ca vrăjmașii noștri să nu poată
Afla prilej de-aici, las' să se știe

Că tu ai poruncit să-ți cerem asta.
Nu pentru lucrul nostru te rugăm,
Ci pentru-al tău, de care-atîrnă-al nostru:
E în folosul tău să fie slobod.

(Intră Hubert.)

REGELE IOAN: Fie așa. Las tinerețea lui
În seama voastră. Hubert, ce mai nou?

(Îi vorbește aparte)

PEMBROKE: E omul care-avea să săvîrșească
Înfricoșata faptă; a arătat
Porunca unui prieten dintr-ai mei;
Icoana unei crunte făr' de legi
E vie-n ochii lui. Posomorîrea-i
Vădește-aleanul unui suflet tulbur;
Și cred, cu groază, că s-a-ndeplinit
Ceva de care mă temeam atîta.

SALISBURY: Regele schimbă fețe-fețe, cînd
Muncit de cuget, cînd muncit de planu-i,
Ca-ntre pristavii-a două oști cumplite;
E-atîta foc în el că va plesni.

PEMBROKE: Și-atunci, plesnind, mă tem că va ieși
Miazma morții unui blînd copil.

REGELE IOAN: Nu stăpînim avanul braț al morții:
Eu, domnilor, doream să vă fac voia,
Dar ceea ce-ați cerut s-a dus, pieri;
El zice că-Arthur a murit azi-noapte.

SALISBURY: Da, ne temeam ca boala-i n-avea leac.

PEMBROKE: Da, am aflat ce-aproape-i era moartea,
Chiar înainte de-a cădea bolnav.
Aceasta-și cere seama, azi sau mîine.

REGELE IOAN: De ce mă pironiți cu-așa reci ochi,
Țin foarfecele sorții, credeți voi?
Sînt eu stăpîn pe pîlpîirea vieții?

SALISBURY: Comedie e asta, și-i rușine
S-o joci, măria ta, atît de prost.
Să-ți meargă-n plin. Și-așa, rămîi cu bine.

PEMBROKE: Mai stai, lord Salisbury; merg cu tine
Să caut seama bietului copil;
Domnia unei gropi fără de vreme.
El ce-avea drept la toată această țară,
Trei stînjeni îi ajung; ce soarte-amară!

Nu mai putem răbda; acest venin
Va izbucni și, cred, peste puțin.

(Lorzii ies.)

REGELE IOAN: Sînt foc de mînioși. Îmi pare rău:
Nu se așează-o temelie-n sînge,
Prin moartea altui nu-ți aperi viața.

(Intră un olăcar.)

Ai ochiu-nfricoșat; ci unde-i sîngele
Ce ți-l vedeam alt' dată în obraji?
Un cer atît de mohorît ca ăsta
Se-nseninează doar printr-o furtună;
Revarsă-ți ploaia: cum merg toate-n Francia?

OLĂCARUL: Merg toate înspre Anglia. Nici cînd
De pe pămîntul unei țări, oștire
Atît de mare nu s-a ridicat
Spre-a se găti de luptă peste graniță.
Drept pildă le-a slujit năvala ta,
Încît știind abia că se gătesc,
Îți vine veste c-au sosit cu toții.

REGELE IOAN: O, unde s-a-mbătat iscoada noastră?
Unde-a dormit? Și ce păzește mama,
Ca oaste-asemeni să se scoale-n Francia,
Și nici s-audă?

OLĂCARUL: Doamne, urechea ei
E plină de pămînt. La-ntîi de-april,
Muri slăvita-ți mamă și, stăpîne,
Lady Constance, și ea, muri în furii,
Trei zile înainte[68]. Am auzit-o
Din zvon. Nu știu: e-adevărat sau ba.

REGELE IOAN: Rărește-ți pasul, groaznică-Ntîmplare,
O leagă-te cu mine pîn-ce-mpac
Nemulțumiții sfetnici. Mama moartă!
Ce rău mai merge lucrul meu în Francia!
Cine-i în fruntea oștilor din Francia,
De cari mărturisești c-au și sosit?

OLĂCARUL: E principele Lewis.

REGELE IOAN: M-ai zăpăcit
Cu-aceste rele vești.

(Intră Bastardul și Petru din Pomfret.)

Ce zice lumea
De chipul cum mă port? Nu-mi umple capul

Cu vești mai rele, căci e plin acum.

BASTARDUL: Ți-e frică să-afli răul, atunci lasă-l
Să cadă fără veste-asupra ta.

REGELE IOAN: Ci iartă, vere, căci m-a apucat
Sub el talazu'. Acum răsuflu iar
De-asupra apei, și pot asculta
Pe orișicine, orice-ar vrea să spună.

BASTARDUL: Ce bine-am izbutit între călugări
Se va vedea din sumele ce-am strîns,
Dar, străbătînd de-a-lungul țara-ncoace,
Aflai poporul năucit cu totul,
Buimac de zvonuri, tulburat de vise,
Temîndu-se și neștiind de ce.
Și iată-un prooroc cules de mine
Din ulițele Pomfretului, unde
Cu sutele umblau pe urma lui[69].
El le cînta în viersuri rău lovite
Că la ispasul viitor, spre-amiază,
Măria ta vei părăsi coroana.

REGELE IOAN: Tu, visător nebun, de ce spui asta?

PETRU: Știind că-ntr-adevăr așa va fi.

REGELE IOAN: Hubert, afar' cu el: întemnițează-l;
Și-n ziua-aceea, la amiaz', cînd zice
Că voi lăsa coroana, să mi-l spînzuri.
Predă-l în pază bună și te-ntoarce
Căci am cu tine treabă.

(Hubert iese cu Petru.)

Dragă vere,
Ai vești de-afară? Știi cine-a venit?

BASTARDUL: Franțuzul, doamne; toți vorbesc de asta.
M-am întîlnit, de-altminteri, cu lord Bigot
Și lord Salisbury, cu ochii roșii
Ca fieru-ncins în foc, și mai mulți alții:
Mergeau să afle groapa lui Arthur
Care, spuneau, a fost ucis azi-noapte,
După porunca ta.

REGELE IOAN: Dragul meu, du-te
Și bagă-te între dînșii: am o cale
Spre-a cîștiga din nou iubirea lor;
Du-i înaintea mea.

BASTARDUL: Mă duc să-i caut.

REGELE IOAN: Hai, dar, de sîrg; cu dreptul înainte.

O, dacă n-aș avea supuși vrăjmași
Cînd dúșmanii străini înspaimă țara
Cu-nfricoșata fală-a oastei lor!
Fii ca Mercur, cu aripi la călcîie,
Și zboară, ca și gîndul, iar la mine:

BASTARDUL: Voi învăța s-alerg ca duhul vremii.

REGELE: Grăit-ai ca un vrednic, bun voinic.

(Bastardul iese.)

Fugi după el. Va fi nevoie, poate,
De-un olăcar între-acești domni și mine.
Fii tu acela.

OLĂCARUL: Cu tot dragul, doamne.

(Iese)

REGELE IOAN: O, mama moartă!

(Intră iar Hubert.)

HUBERT: Stăpîne, zic că s-au văzut cinci luni[70]
Azi-noapte; patru nemișcate, a cincea,
Măiastră, se-nvîrtea-mprejurul lor.

REGELE IOAN: Cinci luni!

HUBERT: Unchieși și babe-n uliți
Proorocesc primejdii mari din asta!
Toți au pe buze moartea lui Arthur,
Și cînd vorbesc de dînsul dau din cap,
Și-și suflă unul altuia-n ureche.
Cel ce vorbește-apucă pumnul celui
Ce-ascultă, și el face-un semn de groază,
'Ncruntîndu-și fruntea, dînd din cap, holbîndu-se,
Văzui un faur cu ciocanu-așa,
Pe cînd se răcea fierul pe ilău,
Stînd gură-cască la un croitor
Care, cu foarfece și cot în mînă,
Și în papuci, (pe care-n graba lui
Îi încălțase unu-n locul altuia,)
Vorbea de multe mii de-oșteni franțuji,
Tocmiți în șiruri de bătaie-n Kent.
Un alt slab, nespălat meseriaș
Intrînd, vorbi de moartea lui Arthur.

REGELE IOAN: De ce tot cerci să mă-nspăimînți cu-acestea?
De ce-mi dai zor cu moartea lui Arthur?
A fost răpus de mîna ta. Aveam

Temei puternic să-i doresc sfîrșitul?
Tu nu aveai nici unul să-l ucizi.

HUBERT: N-aveam? Cum, doamne, nu mi-ai dat poruncă?

REGELE IOAN: E-un blestem pentru regi de-a fi slujiți
De robi ce iau o toană drept poruncă
Și-n sînge risipesc lăcașul vieții;
Și într-un semn din ochi, al stăpînirii,
Ei bănuiesc o lege, socotindu-l
Amenințarea vajnică-a măririi,
Cînd ea, din întîmplare, s-a-ncruntat
Mai mult din voie rea decît din cuget.

HUBERT: Iată pitacul pentru ce-am făcut.

REGELE IOAN: O, cînd va fi să fie răfuiala
Între pămînt și cer, acest pitac
Mărturisi-va spre osînda noastră.
De cîte ori vederea unei scule
A răului te-mpinge să faci răul!
De n-ai fi fost atunci tu lîngă mine,
Un om de mîna firii însemnat,
Chemat și-ales spre-a face-o mîrșăvie,
Acest omor nici nu-mi trecea prin gînd.
Însă cătînd la urgisitu-ți chip,
Găsind că-ți merge-o cruntă mișelie,
Că ești în stare de-a-ndrăzni orice,
Ți-am pomenit de moartea lui Arthur.
Iar tu, spre-a fi pe placul unui rege,
Nu te-ai sfiit să pierzi un principe.

HUBERT: Măria ta!...

REGELE IOAN: De-ai fi clătit din cap, de-ai fi tăcut
Cînd ți-am vorbit ascuns de planul meu,
Sau de-ai fi-ntors un ochi nedumerit
Ca să mă faci să-ți spun pe șleau povestea,
Mă amuțea rușinea, mă-mpietrea,
Fiorul tău trezea fioru-n mine;
Dar tu din semne chiar m-ai priceput,
Și cu păcatul ai grăit prin semne.
Da, făr-a șovăi inima ta,
Și apriga ta mînă, după-aceea,
S-au îndurat să săvîrșească fapta
Pe care ni-i rușine s-o numim.
Piei dinaintea mea, și niciodată
Nu-mi ieși-n drum. Curtenii mei mă lasă,
Şi țara mea este-nfruntată pînă

La poarta mea de-un stol de oști străine;
Dar în adîncu-acestei țări de carne,
Pe-acest meleag de sînge și de suflet,
Domnește vrășmășia și zavera
'Ntre gîndul meu și moartea lui Arthur.

HUBERT: Ridică-te asupra altor dușmani!
Voi împăca cu tine gîndul tău;
Arthur trăiește; această mînă-a mea
E o mînă fără vină, încă fecioară,
Nu poartă pete rumene de sînge,
Și, pînă azi, în pieptu-mi n-a pătruns
Fiorul unui gînd de-a face moarte.
Ai ponegrit natura-n chipul meu
Care, deși pe dinafară aspru,
Închide-un suflet totuși prea curat
Spre-a fi călăul unui biet copil.

REGELE IOAN: Arthur trăiește! O, du-te-n grab la sfetnici,
Aruncă urei lor aprinse știrea,
Și adu-i la supunere-mpăcîndu-i.
Și uită tot ce patima-mi scornise
Despre făptura ta; mă-orbise furia,
Și ochii, beți de năluciri de sînge,
Te-nfățișau mai hîd decît erai.
O, nu răspunde, ci ad-aici la mine
Pe domnii mîniați, cu mare grabă.
Te mîn cu vorba-ncet; tu fugi mai tare.

SCENA 3

Același loc. În fața castelului.
Intră Arthur, pe ziduri.

ARTHUR: Înalt e zidul! Totuși voi sări.
Pămînt iubit, aibi milă și mă cruță.
Puțini mă știu sau nimeni. Chiar așa,
Vestmîntul meu de mic năier mă schimbă.
Mi-e frică; totuși voi cerca norocul;
Dac-ajung jos, și nu-mi frîng oasele,
Găsi-voi mii de chipuri de scăpare.
(Sare.)
Vai mie! Duhul unchiului era
'N aceste pietre. Cerul să-mi ia sufletul,
Și Anglia să-mi ție oasele![71]

(Moare. Intră Pembroke, Salisbury și Bigot.)

SALISBURY: Îl voi vedea la Saint-Edmundsbury[72];
E-n joc scăparea noastră. Să primim
Neapărat plăcuta lui poftire,
'N vederea unor timpuri de restriște.
PEMBROKE: Prin cine-a dat scrisoarea cardinalul?
SALISBURY: Prin contele Melun, un domn din Francia,
Care mi-a spus că dragostea lui Lewis
Mai multă e decît e scrisă-aici.
BIGOT: Atunci, mîini dimineață-l întîlnim.
SALISBURY: Mai bine să pornim acum, căci fi-vor
Trei zile lungi de drum pînă la dînsul.

(Intră Bastardul.)

BASTARDUL: Iar bine v-am găsit, domni mînioși!
Prin glasul meu sînteți chemați de rege.
SALISBURY: Chiar regele s-a lepădat de noi.
Nu vom mai căptuși subțirea-i mantă
Cu cinstea noastră, nici urma-vom pasul
Ce lasă-un semn de sînge unde calcă.
Întoarce-te și zi-i așa; Știm totul.
BASTARDUL: Orice-ați gîndi, mai bine-o vorbă bună.
SALISBURY: O chibzuiește scîrba, nu smerenia.
BASTARDUL: Puțină chibzuință-n scîrba voastră!
Ar fi mai chibzuit s-aveți smerenie.
PEMBROKE: Și nerăbdarea are dreptul ei.
BASTARDUL: Așa-i: acel de-a-și vătăma stăpînul.
SALISBURY: Aici e temnița.

(Văzînd pe Arthur.)

Dar cine-i jos?
PEMBROKE: O, moarte, cu ce mare și domnească
Mîndrețe te-ai împodobit! Pămîntul
Nu s-a căscat s-ascundă-această faptă?
SALISBURY: Omorul, ca și cum și-ar urî fapta,
A dat-o în vileag spre răzbunare.
BIGOT: Sau, hărăzind frumusețea asta gropii,
O socoti prea mîndră pentru-o groapă.[73]
SALISBURY: Sir Richard, ce gîndești? Ai mai văzut,
Citit sau auzit? poți să-ți închipui.
Sau poți închipui ceea ce vezi,
Deși vezi bine? Făr-aceasta, gîndul
Putea întruchipa ceva asemeni?
Aici e fruntea, coiful, creasta lui,
Și creasta crestei de pe stema morții.[74]

Aici, rușinea cea mai sîngeroasă,
Sălbătecia cea mai crudă, fapta
Cea mai de jos pe care oarba ură
Sau furia-nfocată-au hărăzit-o
Cîndva plînsorii blîndei pocăințe.

PEMBROKE: Orice omor e-ndreptățit de-acesta,
Și-acesta, așa hîd și fără seamăn,
Va da o cuviință, o frumusețe,
Păcatelor ce încă n-au venit;
Va dovedi o făr-de-lege glumă,
'N lumina-acestei groaznice vedenii.

BASTARDUL: E-un lucru blestemat și sîngeros,
O faptă cruntă-a unei mîini mîrșave;
De-o fi lucrat cumva o mînă-aici.

SALISBURY: De-o fi lucrat cumva o mînă-aici!
Ne-am cam închipuit ce-avea să fie:
E lucrul fără milă al lui Hubert,
Și-ndeplinirea unui plan al regelui
De-a cărui ascultare mă feresc.
Cad în genunchi în fața năruirii
Acestei dulci vieți, și suflu peste
Această frumusețe făr' de suflet
Tămîia unei sfinte juruințe:
De-a nu gusta plăcerile vieții,
De-a nu mă molipsi de-o bucurie,
De-a nu cunoaște tihna și răgazul,
Pîn' ce n-oi da acestui braț o slavă
Gătindu-l cu podoaba răzbunării.

PEMBROKE și BIGOT: Noi întărim cu sufletele noastre.

(Intră Hubert.)

HUBERT: Sînt, domnilor, înfierbîntat de graba
Cu care vă tot caut, Arthur e viu,
Și regele trimite după voi.

SALISBURY: O, e-ndrăzneț! De moarte nu roșește.
Hai, pici de-aici, mișel spurcat! Hai pleacă!

HUBERT: Nu sînt mișel.

(trăgîndu-și sabia)

SALISBURY: Vrei să-mplinesc eu legea?

HUBERT: Ți-e sabia lucioasă. Bag-o-n teacă.

SALISBURY: Nu, vreau s-o bag în piele de-ucigaș.

HUBERT: 'Napoi îți spun, 'napoi, lord Salisbury!
Și sabia mea taie ca și-a ta;
N-aș vrea să-ți pierzi măsura, domnul meu,
Nici să-ncerci sorții apărării-mi drepte,
Ca nu cumva în fața urii tale
Să uit mîndria, cinstea ta, și neamul.

BIGOT: Gunoi ce ești! Cutezi să-nfrunți un nobil?

HUBERT: Nu! Dar cutez să-mi apăr dreptul suflet,
Chiar împotriva unui împărat.

SALISBURY: Ești ucigaș.

HUBERT: N-o dovedești cu asta.
Și, totuși, nu-s. Iar cine spune-altminteri
Nu spune drept și, ca atare, minte.

PEMBROKE: Taie-l bucăți.

BASTARDUL: Astîmpără-te, 'ți spun!

SALISBURY: În lături, sau te spintec, Faulconbridge!

BASTARDUL: Ba spintecă pe dracul, Salisbury!
Dacă te-ncrunți la mine, faci un pas,
Sau cu mînia-ți grabnică mă înfrunți,
Te-ating de moarte. Lasă-ți spada,
Ori te fărîm pe tine și frigarea,
Să crezi că-un diavol a picat din iad.

BIGOT: Ce vrei să faci, vestite Faulconbridge?
S-ajuți un om de rînd și-un ucigaș?

HUBERT: Nu-s ucigaș!

BIGOT: Cine-a ucis copilul?

HUBERT: Nici nu-i un ceas, și îl lăsasem teafăr.
Eu l-am cinstit, l-am îndrăgit, și-oi plînge,
Cît voi trăi, duioasa lui făptură.

SALISBURY: Nu crede apei reci din ochii săi,
Căci mișelia nu-i făr' lacrimi de-astea;
Și el, deprins, le face-aidoma
Cu cele-ale căinței și durerii.
Veniți cu mine, voi al căror suflet
Urăște izul greu de zalhana;
Mă-năbușe năduhul făr' de legii.

BIGOT: Veniți la principele Lewis, la Bury!
Zi regelui să vie după noi.

(Lorzii ies.)

BASTARDUL: Frumoasă lume! Știi isprava asta?
De ești tu cel ce, fără de fiorul

Neistovit și necuprins al milei,
Ai săvîrșit această faptă-a morții,
Pierdut ești, Hubert!

HUBERT: Ci ascultă-mă!...

BASTARDUL: Ha! Îți spun asta;
Ești un proclet la fel de negru... Nu!
Nimic nu poate fi așa de negru.[75]
Ești mai proclet decît satana însuși;
Nu mai e-n iad un drac așa de negru,
Cum ai fi tu, dac-ai ucis copilul.

HUBERT: Pe sufletul meu...

BASTARDUL: Dac-ai învoit —
Atîta doar — această cea mai crudă
Din fapte, ia-ți atunci orice nădejde;
Și dacă ai nevoie de-o frînghie,
Cel mai subțire fir tors de-un păianjen
Va fi destul să te sugrume. O trestie
Va fi o grindă spre-a te spînzura,[76]
Sau dac-ai vrea tu singur să te-neci,
În lingură să torni puțină apă,
Și-atît va fi cît oceanu-ntreg,
Destul să-nghită-asemenea nemernic.[77]
Te bănuiesc pe tine foarte tare.

HUBERT: Dacă cu fapta, voia, sau cu gîndul,
Sînt vinovat de furtul dulcei vieți
Ce era-nchisă-n acest lut frumos,
Nu-mi fie-n iad un chin destul de mare.
L-am lăsat teafăr.

BASTARDUL: Haide, ia-l în brațe.[78]
Sînt parcă uluit, îmi pierd cărarea,
Prin spinii și primejdiile lumii.
Cît de ușor duci Anglia[79] pe brațe!
Din acest hîrb de maiestate moartă,
Viața, dreptul, adevăru-acestei
Țări au zburat la cer; iar Englitera
Rămîne să-ncolțească, să dezbată,
Să sfîșie cu dinții moștenirea
Făr' de stăpîn a mîndrei ei măriri.
Ci, pentru osul ros al stăpînirii
Războiul-cîine își zbîrlește părul,
Și mîrîie în ochii blînzi ai păcii.
Oștiri de-afar' și răzvrătiți din 'nuntru

Alcătuiesc un singur șir de luptă,
Și-o uriașă vraiște pîndește, —
Precum pîndește-un corb bolnava fiară —
Sfîrșitul grabnic al hrăpitei fale.
Ferice, acum, de cel ce-și va scăpa
Mantaua din furtună. Du copilul
Și vino după mine. Merg la rege:
Căci mii de griji pe capul nostru sînt,
Și cerul chiar privește țara crunt.

ACTUL V

SCENA 1

Acelaşi loc. O încăpere în palat.
Intră regele Ioan, Pandulph cu coroana, şi curteni.

REGELE IOAN: Aşa am părăsit în mîna ta
Cununa slavei mele.

PANDULPH *(dînd coroana lui Ioan)*: Ia-ndărăt
Din mîna mea, ca danie a papei,
Mărirea ta, şi stăpînirea ta.

REGELE IOAN: Deci ţine-ţi vorba sfîntă; ieşi în calea
Franţuzului şi pune tot cuvîntul
Sfinţiei sale, spre a-l opri din mers,
Cît nu sîntem în flăcări. Sfetnicii
Nemulţumiţi se scoală-asupra noastră,
Norodul nu se-mpacă cu-ascultarea,
Jurînd credinţă şi-nchinîndu-se
Unor străini, unei domnii străine.
Acest potop de pătimaş venin
Rămîne a fi zăgăzuit de tine.
Nu pregeta: E-atît de bolnav timpul
Încît ori i se dă pe dată leacul,
Ori piere de-un istov fără de leac.

PANDULPH: Suflarea mea a ridicat furtuna
Pentru purtarea-ţi trufaşă cu papa;
Acum, fiindcă te-ai întors smerit,
Voi potoli tot viforul războinic,
Şi voi aduce vreme bună-n ţară.
Azi, ziua de Ispas — tu ţine minte! —

Pe legămîntul tău în slujba papei,
Mă duc să-nduplec pe Franțuz la pace.

(Iese.)

REGELE IOAN: În ziua de Ispas? N-a zis prorocul
Că-n ziua de Ispas, pîn' la amiază,
Voi părăsi coroana? Așa făcui.
Crezusem că voi fi silit la asta;
Har Domnului, a fost cu voia mea.

(Intră Bastardul.)

BASTARDUL: Tot Kentul s-a predat. Cetatea Dover
Mai ține încă. Londra a primit
Ca oaspe rar pe Lewis cu oastea sa.
Curtenii tăi nu vor să te asculte:
S-au dus să se închine la vrăjmaș;
Și spaima cea cumplită vîntură
Un număr mic de prieteni îndoielnici.

REGELE IOAN: Curtenii mei n-au vrut să se întoarcă
Cînd au aflat că Arthur era viu?

BASTARDUL: Mort l-au aflat, și aruncat pe uliți;
Un scrin deșert din care-odorul vieții
De-o mînă crudă-a fost prădat și smuls.

REGELE IOAN: Hubert, mișelul, îmi spunea că-i viu.

BASTARDUL: Pe legea mea, așa știa și el.
De ce slăbești? De ce privești a jale?
Fii mare-n fapte, cum ai fost în gînduri.
Nu vază lumea că-ndoiala tristă
Și frica stăpînesc un ochi de rege.
Fii furtunos cu vremea, foc cu focul,
Amenințînd pe cine te-amenință,
Și-nfruntă chipul groazei cei făloase.
Așa, cei mici, împrumutînd purtarea
De la cei mari, vor fi prin pilda-ți mari
Și plini de duhul dîrz al hotărîrii.
'Nainte! Fii strălucitor ca Marte[80]
Cînd este gata a păși-n război;
Arată-avînt și-ncredere ne-nfrîntă.
Ce? Vor să cerce leu-n[81] vizuină?
Să-l sperie? Să-l facă-a tremura?
Să nu se zică asta. Sari și-aleargă
Spre-a-ntîmpina restriștea de la porți,
Și a lupta cu ea cît nu-i pe-aproape.

REGELE IOAN: Legatul papei a venit la mine,
Şi-am încheiat cu el o bună pace;
El mi-a făgăduit să-ntoarcă oastea
Adusă de Lewis.

BASTARDUL: Haină pace!
Putem noi oare pe pămîntul ţării
Trimite vorbe bune, face tîrguri,
Îndupleca, vorbi, tocmi răgazuri,
Cu-o armie vrăjmaşă? Un tînăr spîn[82],
Un famen în mătasă calcă ţara,
Se umflă-n pene pe-un pămînt războinic,
Rîzînd de vînt cu trîndavele-i flamuri,
Şi nimeni nu-i stă-n cale? 'N luptă, doamne!
N-o fi putut legatul face pace,
Ori, de-a putut, mai bine să se spună
Că ne-au văzut gătiţi a ne lupta.

REGELE IOAN: Fii căpitanul oastei în război.

BASTARDUL: 'Nainte deci! Curaj! Să se arate
Dacă putem un mîndru duşman bate!

SCENA 2

Un cîmp lîngă Edmundsbury. Tabăra franceză.
Intră, în arme, Lewis, Salisbury, Melun, Pembroke, Bigot şi oşteni.

LEWIS: Dumneata Melun, fă suret la asta,
Păstrîndu-l spre aducere aminte,
Şi dă izvodul domnilor 'napoi.
Fiinde-avînd tocmeala noastră scrisă,
Şi ei, şi eu, cetind aceste rînduri,
Putem cunoaşte cele ce-am jurat,
Şi păstra tare, fără greş, credinţa.

SALISBURY: Din parte-ne, nicicînd nu va fi ruptă
Ci, luminate domn, deşi-am jurat
De bună voie slujbă şi credinţă
În lupta ta, eu totuşi, crede-mă,
Nu-s bucuros că-această boală-a vremii
Îşi află leacu-n trista răzvrătire,
Şi nici că vindec o-nvechită rană,
Făcînd mai multe. O, mă doare-n suflet,
Că trebuie să scot din teacă fierul
Spre-a văduvi femeile! O, chiar

Acolo unde cinstea în primejdie
Sus strigă numele de Salisbury!
Dar răul vremii e atît de mare
Încît, spre-a vindeca și-ntrema dreptul,
Nu mai putem lucra decît cu mîna
Cumplitei nedreptăți și-a silei tulburi.
Și nu-i păcat, o triștii mei prieteni,
Că noi, copii și fii acestei țări,
Am apucat un ceas atît de jalnic,
Încît pășim în cîntece de luptă
Străine, pe pămîntul ei cel drag,
Și-i întărim pe cei ce-i vrăjmășesc,
(Ci cată să mă-ntorc și să jelesc
Rușinea de-a fi fost împinși la asta,)
Cinstind pe domnii unei țări străine,
Și-urmînd un steag necunoscut aici.
Aici? O, neam, de te-ai muta de-aici!
De-ar vrea Neptun[83], cu brațul ce te-ncinge,
Din dragostea-ți de tine să te smulgă
Și să te-arunce pe-un tărîm păgîn;
Acolo,-aceste două oști creștine
Ar aduna al urii sînge-n vîna
Iubirii, 'n loc de-a-l risipi-ntre ele!

LEWIS: Arăți o mîndră fire-n toate acestea,
Și patimile mari care se zbat
În pieptul tău cutremură simțirea.
O, dar ce luptă vrednică purtat-ai
Între nevoie și credința dată!
Ci las' să șterg cinstita-această rouă
Ce, argintie, 'ți curge pe obraji;
Căci inima-mi s-a-nduioșat de plînsul
Unei femei, ce-i val obișnuit;
Dar revărsarea asta,-a unor lacrimi
Atît de bărbătești, acest puhoi,
Ce vine din furtuna unui suflet,
Mi-uimește ochii, și mă uluiește
Mai tare ca atunci cînd am văzut
Boltitu-nalt al cerului cu totul
Împodobit de meteori de foc.
Sus fruntea, strălucite Salisbury,
Cu suflet mare-nlătură restriștea
Și lasă-aceste lacrimi la copiii
Ce n-au văzut în clocot lumea toată

Și-n jocuri doar au înfruntat Norocul,
Înfierbîntați, cu drag și voioșie.
Hai, hai, căci cată să-ți vîri brațu-adînc
În sacu-mbelșugat al fericirii,
Ca Lewis chiar, și dumneavoastră toți,
Legați cu noi prin vițele puterii.

(Intră Pandulph însoțit.)

Și parcă chiar acum vorbi un înger;[34]
Priviți, legatul papei vine-n grabă
Spre-a ne-ntări cu mîna Domnului,
Și prin cuvîntu-i sfînt a pune dreptul
De partea noastră.

PANDULPH: Har, luminate domn!
Iată ce este; regele Ioan
S-a împăcat cu Roma; sufletu-i
Atît de-mpotrivit sfintei Biserici
S-a-ntors la Roma și la sfîntul scaun.
De-aceea nu mai fluture-ncruntată
Flamura ta, și domolit să fie
Sirepul duh al crudului război
Ce, ca și leul adăpat din mînă,
Să zacă molcum la genunchii păcii,
Nemaifiind cumplit decît la față.

LEWIS: Să ierți prea sfinte; nu voi da-ndărăt;
Prea mare m-am născut spre-a fi un șerb,
Ori un vechil ținut să deie seama,
Ori slugă de dîrvală și unealta
Vreunei domnii din cîte sînt pe lume.
Suflarea ta a-ncins văpaia stinsă
A vrajbei dintre-acest pămînt și mine,
Și vreascuri a adus de-a hrănit focul;
Și-acum e prea tîrziu spre a-l mai stinge
Cu-același vînt ușor ce l-a aprins.
M-ai învățat cum să cunosc dreptatea,
Mi-ai arătat ce-aș dobîndi aici,
Da, mi-ai băgat isprava asta-n suflet,
Și vii să-mi spui acuma că Ioan
S-a împăcat cu Roma! Dar, ce-mi pasă?
Eu, pe temeiul însoțirii mele,
După Arthur, cer țara pentru mine;
Și-acum, cînd jumătate e cuprinsă,
Eu să mă-ntorc 'napoi fiindcă Ioan

S-a împăcat cu Roma? — 'S robul Romei?
Ce bani a dat, ce oști năimit-a Roma,
Și cîtă armătură a trimes
În sprijinul războiului? Nu eu
Am dus tot greul? Cine, dar? Nu eu?
Și cei care-au răspuns chemării mele,
Și-au asudat aici, și-au dus războiul?
N-am auzit pe ostrovenii-aceștia
Strigînd „Vive le roy!" cînd treceam eu
Pe lîngă tîrgurile lor? N-am eu în mînă
Cele mai bune cărți, spre-a cîștiga
Un joc al cărui preț e o coroană?
Și-am să dau partea care-mi cade mie?
Nu, nu, așa ceva nu se va spune.

PANDULPH: Vezi acest lucru doar pe dinafară.

LEWIS: Oricum îl văd, eu nu voi da-ndărăt
Cît timp isprava nu-mi va izbîndi
Pre cît am juruit-o-n visul meu,
'Nainte de-a stoli viteaza frunte
A oastei și de-a strînge laolaltă
Aceste mîndre suflete din lume,
Spre-a izbîndi și a-mi cîștiga un nume,
De-ar fi și-n gura groazei sau a morții.

(Sună trîmbițe.)

La ce ne cheamă-aceste aspre trîmbiți?

(Intră Bastardul însoțit.)

BASTARDUL: După frumosul obicei al lumii,
Cer ascultare. Vin spre a vorbi;
Stăpîne sfinte, sînt trimes de rege
Să aflu ce tocmit-ai pentru el,
Și, după ce răspunzi, voi ști și rostul
Și marginea lăsată vorbei mele.

PANDULPH: Delfinul[85] vajnic este împotrivă;
Nu vrea să zăbovească cu tocmeli,
Și spune verde că nu lasă armele.

BASTARDUL: Pe sîngele ce furia-l sminteşte,
Bine-a zis tînărul. Dar ascultați
Pe regele englez. Măria sa
Prin mine vă vorbește; El e gata:
Spun — cum ar spune el — că maimuțeasca
Și mojiceasca voastră năvălire,

Măscar i-nzorzonată, festă proastă,
Această-obrăznicie făr. barbă[86],
Această trupă de copii, pe rege
Îl fac să rîdă. Gata-i să gonească
Cu biciu-această oaste de pitici,
Acești pigmei, din granițele țării.
Aceeași mînă ce-a avut tăria,
În fața porții voastre, a vă bate
Și a vă face să săriți pîrleazul,
Să vă băgați ca ciuturele-n puțuri,
Să vă culcați în staulele voastre,
Să vă pitiți ca niște amaneturi,
În cufere și lăzi, să luați în brațe
Purceii-n strat, să căutați scăpare
În gropnițe și temnițe-ngroziți
Și scuturați de spaimă chiar la cîntul
Cocoșului sămînței voastre[87] care
Vi se părea un glas de-englez armat;
Să fi slăbit biruitoarea mînă
Ce chiar la voi acas' v-a pedepsit?
Nu! Falnicul monarh, să știți, e-n arme,
Și ca un vultur peste cuibu-i zboară,
Spre a sări pe-oricine-l amenință.
Iar voi, voi stîrpituri, haini nemernici,
Voi crunți Neroni, ce rupeți trupul drag
Al mamei voastre[88] Anglia, roșiți!
Căci, iată, pînă și-ale voastre soațe
Și fete cu palid chip aleargă
Ca niște amazoane[89] după tobe,
Schimbîndu-și degetarele-n mănuși
De fier, ácele-n lănci[90], și dragostea
În cruntă și sălbatică pornire.

LEWIS: Destul ai ocărît — hai, du-te-n pace,
Ne-ntreci, mărturisesc, în vorbe grele.
Drum bun! Pun prea mult preț pe timp spre-a-l pierde
Cu un flecar ca tine...

PANDULPH: Dați-mi voie.

BASTARDUL: Vreau să vorbesc.

LEWIS: Nu vrem să v-auzim.
Să bată tobele, și glasul bătăliei
Vorbească pentru noi și țelul nostru.

BASTARDUL: Da, tobele bătute vor striga
Cum veți striga și voi, bătuți fiind.
Deșteaptă-un sunet doar cu toba ta,
Și-ndată altă tobă, gata-ntinsă,
Va răsuna puternic cît și-a ta;
Mai sună-odat', și-un sunet ca și-al tău
Se va rostogoli-n văzduh rîzîndu-și
De tunetul cu-adînc gîtlej; căci iată,
Făr-a-i păsa de-acest legat beteag,
De care s-a slujit mai mult în glumă,
Se-apropie războinicul Ioan.
Pe fruntea lui e moartea scofîlcită,
A cărei slujbă azi e să se-nfrupte
Din miile acestea de franțuji.

LEWIS: Sunați din tobe, să vedem năpasta.

BASTARDUL: Ai s-o și vezi; nu te-ndoi de asta.

SCENA 3

Același loc. Un cîmp de bătaie.
Alarmă. Intră regele Ioan și Hubert.

REGELE IOAN: Cum ne mai merge azi? Ia spune-mi, Hubert.

HUBERT: Mă tem că rău. Cum ți-e, măria ta?

REGELE IOAN: Căldurile[91] ce m-au muncit atît
M-apasă greu; mi-e inima bolnavă.

(Intră un olăcar)

OLĂCARUL: Măria ta, viteazul Faulconbridge
Dorește să lași cîmpul de bătaie,
Și să-l vestești prin mine ce drum iei.

REGELE IOAN: Spre Swinstead, spune-i; merg la mănăstire.

OLĂCARUL: Fii liniștit, căci marile-ajutoare
Dorite de Delfin, acum trei nopți
S-au scufundat pe prundul de la Goodwin.
Acum i-a și venit lui Richard știrea.
Franțujii se bat prost și dau-napoi.

REGELE IOAN: Vai, frigurile crîncene mă ard;
Nu vor să-mi dea răgaz ca să mă bucur.
La drum spre Swinstead; repede, pe targă;
Mă simt slăbit — îmi vine să leșin.

SCENA 4

Acelaşi loc. Altă parte a cîmpului de bătaie.
Intră Salisbury, Pembroke, Bigot şi alţii.

SALISBURY: Credeam că n-are-atîţi prieteni riga.
PEMBROKE: La luptă, iar! Să-mbărbătăm Franţuzul;
De-i merge rău, ne merge rău şi nouă.
SALISBURY: Acest împielițat de Faulconbridge,
În ciuda noastră, a dus singur lupta.
PEMBROKE: Zic că, bolnav, Ioan a părăsit-o.

(Intră Melun rănit şi purtat de oşteni.)

MELUN: Purtaţi-mă la răzvrătiţii-englezi.
SALISBURY: Pe cînd aveam noroc purtam alt nume.
PEMBROKE: E contele Melun.
SALISBURY: Rănit de moarte.
MELUN: Fugiţi, cinstiţi englezi! Sînteţi vînduţi;
Desfaceţi nodul aspru-al răzvrătirii,
Şi-mbrăţişaţi credinţa surgunită.
Găsiţi pe Ioan al vostru şi-n genunchi
Cădeţi-i, căci Franţuzul dac-ajunge
Stăpîn pe-această zi cumplită, vrea,
Ca o răsplată-a ostenelei voastre,
Să vă reteze capul. A jurat-o,
Şi eu cu el, şi alţii mulţi cu mine,
Pe-altarul de la Saint-Edmundsbury,
Altar pe care v-am jurat şi vouă
Prietenie şi iubire-n veci.
SALISBURY: E cu putinţă? O fi adevărat?
MELUN: N-am în privirea mea cumplita moarte,
Păstrînd în mine doar un pic de viaţă
Ce mi se duce, cum un chip de ceară
Îşi pierde-nfăţişarea lîngă foc?
Ce m-ar putea-ndemna să mint acum,
Cînd n-am de tras folos din vreo minciună?
De ce-aş minţi, cînd ştiu că mor aici,
Şi dincolo trăiesc prin adevăr?
Vă spun că Lewis, ieşind învingător,
E blestemat dacă-ochii voştri-apucă
O altă zi mijind în răsărit.
Dar chiar în noaptea asta-al cărui negru,
Molipsitor răsuflet fîlfîie
În juru-aprinsei creste-a slabului,

Bătrînului și înceedului soare,
În noaptea asta cruntă veți muri,
Plătind cu viața voastră, prin vînzare,
Ispașa faptei voast' de vînzători,
Cînd Lewis cu ajutorul vostru-nvinge.
Să pomeniți de mine-unui anume
Hubert din preajma regelui Ioan.
Iubirea pentru el, și-mprejurarea
Că tatăl mare-al meu era englez,
M-au îndemnat la-aceste spovedanii.
În schimb, vă rog, duceți-mă afară
Din freamătul și larma bătăliei,
Să-mi torc în pace gîndul de pe urmă,
Și sufletul de trup să-l despărțesc
Cu-nalte cugetări și doruri sfinte.

SALISBURY: Te credem; și afurisit să fiu
De nu mi-e drag de harul și de chipul
Acestui foarte bun prilej cu care
Ne vom întoarce din haina fugă,
Și, ca un val izbit ce dă-napoi,
Lăsînd sminteala și-oarba rătăcire,
Ne vom pleca-n uitatele hotare
Și-adînc ne vom rostogoli-n smerenii
În oceanul nostru, marele
Monarh Ioan. Voi să te-ajut cu brațu-mi
Să pleci de-aici; văd frigurile morții
În ochii tăi. Prieteni; un nou zbor,
Și-un nou noroc în vechiu-ne ogor!

SCENA 5

Același loc. Tabăra franceză.
Intră Lewis și alaiul său.

LEWIS: Mi s-a părut că soarelui pe cer
Îi era silă s-asfințească, și
Sta locului înflăcărînd apusul,
Pe cînd Englezul, măsurînd pămîntul
Său de-a-ndarate, se trăgea încet.
Ce bine ne-am purtat, cînd cu un trăznet
Al armelor de foc nefolosite,
Dup-o ispravă-atît de sîngeroasă,
Dînd noapte bună, ne-am înfășurat

În voie flamurile noastre rupte,
Rămase-n cîmp, aproape ca stăpîne!

(Intră un olăcar.)

OLĂCARUL: Unde-i stăpînul meu?
LEWIS: Aici; ce veste?
OLĂCARUL: Contele Mel'n e mort. Domnii englezi
Cu-ndemnul lui au mai trădat o dată;
Iar ajutorul mult dorit de tine
S-a scufundat pe prundul de la Goodwin.
LEWIS: Afurisite vești! Să te ia dracul!
N-aș fi visat să fiu atît de trist
Pe cît m-ai făcut tu. Cine mi-a spus
Că regele-a fugit, c-un ceas sau două
'Nainte ca-ntunerecul crescînd
S-arunce oastea noastră în risipă?
OLĂCARUL: Oricine-a zis, e-adevărat, stăpîne.
LEWIS: Bun adăpost și veghe bună, noaptea!
Nu va fi zină cînd mă voi trezi,
Spre-a încerca norocul bun de mîine.

(Ies.)

SCENA 6

Un loc deschis în preajma mînăstirii din Swinstead.
Intră Bastardul și Hubert, de-o parte și de alta.

HUBERT: Cine-i? Răspunde! Hei, răspunzi? Ori trag.
BASTARDUL: Prieten. Cine ești?
HUBERT: Din partea Angliei.
BASTARDUL: Unde te duci?
HUBERT: Ce-ți pasă? Mai curînd eu să te-ntreb
Pe tine und'te duci, nu tu pe mine.
BASTARDUL: E Hubert, mi se pare.
HUBERT: Chiar așa e.
Că-mi ești prieten cred cu dinadins;
Văd că-mi cunoști destul de bine glasul.
Ești cine?
BASTARDUL: Cine vrei; și dacă vrei
Să-mi faci plăcere multă, crede-atunci
Că mă cobor dintre Plantageneți.
HUBERT: Rea ținere de minte! Tu și noaptea
Cea oarbă m-ați făcut de rîs. Viteze,

Mă iartă, căci rostirea limbei tale
Scăpă cunoașterii urechei mele.

BASTARDUL: Hai, fără mofturi. Ce mai vești pe-afară?
HUBERT: Hei, rătăcesc pe fruntea neagră-a nopții
Să dau de tine.
BASTARDUL: Lasă, ce mai vești?
HUBERT: O, domnul meu, vești pe măsura nopții:
Cumplite, negre, triste, fioroase.
BASTARDUL: Deschide rana lor în fața mea;
Nu sînt muiere, nu voi leșina.
HUBERT:: Cred că-un monah l-a otrăvit pe rege[92].
L-am părăsit aproape fără glas,
Și-am alergat să-ți spun nenorocirea
Ca să poți lua măsuri pe loc, mai bine
Decît dac-o aflai în toiul ei.
BASTARDUL: Cum a luat-o? Cine a gustat-o?
HUBERT: Spun, un monah; mișel gata la toate,
Care-a crăpat îndată; regele
Vorbește încă; poate-și vine-n fire.
BASTARDUL: Cine-a rămas de veghe lîngă rege?
HUBERT: De, mai știu eu? Toți domnii s-au întors
Ducînd cu ei pe principele Henry;
La ruga lui au fost iertați de rege,
Și sînt lîngă măria sa cu toții.
BASTARDUL: Astîmpără-ți mînia, cerule,
Și nu ne da-ncercări peste putere!
Azi-noapte, Hubert, jumătat' din oaste
Trecînd prin șes, fu prinsă de talaz
Și înghițită-n mlaștina Lincolnului;
Eu însumi am scăpat cu greu călare.
Ia-o-nainte, hai! Du-mă la rege;
Mă tem că moare pînă ce vin eu.

(Ies.)

SCENA 7

Grădina mînăstirii Swinstead.
Intră principele Henry[93], Salisbury și Bigot.

PRINCIPELE HENRY:
E prea tîrziu, căci sîngele lui tot
E-atins de stricăciune. Creierul —

Pe care mulți îl cred lăcașul fraged
Al sufletului[94] — aiurind, vestește
Sfîrșitul vieții sale muritoare.

(Intră Pembroke.)

PEMBROKE: Măria sa vorbește încă;-aș crede
Că dac-ar fi adus afară-n aer,
S-ar potoli fierbintea însușire,
A negrului venin ce-l năpădește.

PRINCIPELE HENRY:
Aduceți-l afară în grădină.
E încă furios?

(Bigot iese.)

PEMBROKE: E mai cuminte
Decît cînd l-am lăsat; acuma cîntă.

PRINCIPELE HENRY:
O, nebunie-a boalei! Chinul însuși
În stăruința lui, nu se mai simte.
Rozînd pe dinafară trupul, moartea
Îl lasă nemișcat și-asupra minții
Se-aruncă, împungînd-o și rănind-o
Cu legiuni de-ntruchipări ciudate,
Cari-n vîltoarea-atacului din urmă
Se zăpăcesc. Ciudat, că moartea cîntă.
Sînt puiu-acestei lebede murinde
Ce cîntă-un viers duios la moartea sa[95],
Și care-și sună sufletul și trupul
Doinind în pragul liniștei de veci!

SALISBURY: Fii tare, domnul meu, căci te-ai născut
Spre-a da un chip acestui lut pe care
El l-a lăsat atît de grumb și aspru.

(Intră Bigot și Salisbury ducînd pe regele Ioan într-un jeț.)

REGELE IOAN: Oh, sufletu-mi e-n largul lui acum;
Nu duce dor de uși și de ferestre.
E vară-atît de caldă-n sînul meu
Că toate măruntaiele-mi se-usucă.
Sînt mîzgăleala trasă cu o pană
Pe un hrisov ce-n preajma-acestui foc
Se scorojește.

PRINCIPELE HENRY: Cum te simți, stăpîne?

REGELE IOAN: Răpus, bolnav, mort, părăsit, pierdut;

Și nimeni nu va da poruncă iernii
Să-și bage-n gîtul meu mîna-i de gheață,
Nici apelor din țara mea să curgă
Prin sînul meu aprins; nici miezei-nopți
Cu vînturile-i reci să mă sărute
Pe buza arsă, și să mă aline
Cu frigul ei. Eu nu rîvnesc mai mult;
Cerșesc răcoare; voi sînteți atît
De răi și nemiloși că nu mi-o dați.

PRINCIPELE HENRY:
O, lacrimile mele de-ar putea
Să te-ntremeze!

REGELE IOAN:
Sarea lor e caldă.
În mine e un iad[96], și-n el e-nchisă
Otrava, ca un demon ce muncește
Un sînge osîndit fără iertare.

(Intră Bastardul.)

BASTARDUL:
Cu sufletul la gură sînt, de graba
Cu care am venit să te văd doamne,

REGELE IOAN:
Venit-ai, vere, spre-a-mi închide ochii;
Catargul sufletului meu e rupt,
Și funiile pînzei vieții mele
Sînt doar un fir, un firicel de păr;
Acest biet fir îmi ține sufletul,
Atîta cît s-aud vestirea ta;
Și tot ce vezi va fi un pumn de lut,
Și-un chip al maiestății spulberate.

BASTARDUL:
Delfinu-i gata a veni încoace
Și, Domnul știe, cum vom ține piept:
Căci cea mai bună parte-a oștii mele
Pe cînd făceam, anume, o mișcare,
Intrînd în mlaștini noaptea,-a fost
Răpită de-un talaz neașteptat[97].

(Regele moare.)

SALISBURY:
Torni vești de moarte-ntr-o ureche moartă,
Stăpîne! Rege, — fost —, acum nimic.

PRINCIPELE HENRY:
Așa voi trece, așa mă voi sfîrși.
Ce tihnă, ce nădejde să-ți rămînă,
Cînd ce era un rege e țărînă?

BASTARDUL:
Te-ai dus, dar! Eu rămîn în urma ta
Spre-a-ndeplini lucrarea răzbunării;

Ci sufletu-mi-te va sluji atunci
În cer, așa cum te-a slujit pe lume.
Acum, voi stele ce pluțiți în cruguri
Desăvîrșite, unde vi-i puterea?
Luciți acum cu o credință nouă,
Și-ntoarceți-vă-ndat' cu mine iarăși,
Spre-a stăvili prăpădul și rușinea
Din slaba poartă-a tristei noastre țări.
Noi să lovim, ori noi vom fi loviți;
Delfinul spumegă pe urma noastră.

SALISBURY: Nu știi, se pare, ceea ce știm noi,
Aici e cardinalul[98], la odihnă.
Venit acum o jumătat' de ceas
De la Lewis, cu-atari poftiri de pace,
Încît în cinste le putem primi,
Cu gînd de a sfîrși pe loc războiul.

BASTARDUL: Va face-o mai curînd cînd va vedea
Că ne-am gătit vîrtos de apărare.

SALISBURY: Nu, e un lucru ca și săvîrșit,
Căci a trimes pe malul mării mult
Calabalîc, și și-a lăsat pricina
Și cearta-n seama cardinalului,
Cu care dumneata și eu, și-alți domni,
De crezi cu cale, sta-vom dup-amiază
Spre-a isprăvi cu bine toată treaba.

BASTARDUL: Fie așa. Iar tu, stăpînul meu,
Cu principii de care noi ne scutim,
Grijește de-al părintelui prohod.

PRINCIPELE HENRY:
El trebuie-ngropat la Worcester;
Așa a vrut.

BASTARDUL: Atunci așa va fi.
Și fericit să poarte blînda ta
Ființă moștenirea părintească[99],
Și slava țării noastre! În genunchi
Ți-închin cu totul slujba-mi credincioasă
Și-adînca mea supunere de-apururi.

SALISBURY: Și noi îți închinăm iubirea noastră
Pe care-o vom păstra făr' de prihană.

PRINCIPELE HENRY:
Aș vrea din suflet să vă mulțumesc,
Și n-aș putea s-o fac decît cu lacrimi.

BASTARDUL: Să nu dăm vremii decît jalea ei
Cît timp ne copleşeşte de amaruri.
Nicicînd această Anglie n-a fost
Şi nu va fi căzută la genunchii
Unui cotropitor trufaş, decît
Cînd ea l-a ajutat să o doboare.
Acum cînd domnii ei s-întorşi acasă,
Trei unghiuri ale lumii vie-n arme.
Vom şti da piept. De nimeni nu ne pasă
Cît Anglia-şi rămîne credincioasă.

(Ies.)

REGELE IOAN

Comentarii

John Dover Wilson se numără printre puţinii specialişti care consideră că piesa istorică *Regele Ioan* a fost scrisă cu mult înaintea anilor 1596—1597, asupra cărora în general s-a căzut de acord, inclusiv pe baza unor referiri la „actualitate" — neliniştea pricinuită de zvonurile că Spania pregăteşte o nouă Invincibilă Armada să atace Anglia (vezi II, 1, 20—29 şi 66—75), veştile despre tratativele cardinalului arhiduce de Austria privind o împăcare a lui Henric al IV-lea al Franţei cu regele Spaniei (cf. cardinalul din piesă care caută să dezbine Anglia de Franţa, III, 1, 147—161), moartea, la 11 august 1596, a fiului lui Shakespeare, Hamnet, care e posibil să fi sugerat portretul prinţului Arthur etc.[1] *Regele Ioan* nu ni s-a transmis sub forma vreunei ediţii in-cvarto, ci numai în prima ediţie in-folio din 1623 unde apare ca prima piesă din secţia „cronicilor" sub titlul *The life and death of King John (Viaţa şi moartea regelui Ioan)* — într-un text apreciat astăzi ca „bun". Prima reprezentare scenică se pare că a avut loc de-abia în 1737.

Principala sursă a lucrării lui Shakespeare (după cei mai mulţi cercetători unica) a fost o piesă anonimă în două părţi, *The Troublesome Reigne of John King of England (Tulburata domnie a lui Ioan, rege al Angliei)*, publicată în 1591. Dramaturgul nu a apelat la cronicarii săi favoriţi, în primul rînd la Raphael Holinshed, unde ar fi găsit referiri şi la *Charta Magna Libertatum* din 1215, document a cărui semnare de către rege a avut o însemnătate vitală pentru evoluţia politică-socială a Angliei. Despre o eventuală consultare a lui Holinshed, Allardyce şi Josephine Nicoll afirmă:

„[*Shakespeare*] a recurs la Holinshed ca la o sursă de a doua mînă, deşi, judecînd după izbucnirea regelui cînd acesta află despre presupusa

[1] O corelare succintă a unor evenimente din anii 1596—1597 cu anumite pasaje din piesă a fost consemnată în studiul lui G.B. Harrison, *Shakespeare's Topical Significances — King John*, în *Shakespeare Criticism 1919—1935*, Oxford University Press, 1937, pp. 271—281.

ucidere a lui Arthur s-ar părea că el a avut în vedere pasajul corespunzător din opera cronicarului [*The Chronicles of England, Scotlande, and Irelande...*, 1577]. Se pare că, totuşi, aceasta este singura dovadă (şi e dubioasă) că Shakespeare a cunoscut relatarea originală."[1]

Totodată, dramaturgul nu a folosit nici materialul din piesa *King John* (1561?) a lui John Bale, singura punte de legătură cu aceasta fiind, după cîte s-ar crede, atacul împotriva papalităţii.

Despre relaţia dintre cronica shakespeariană şi piesa anonimă *The Troublesome Reigne of John King of England* s-a scris mult iar părerile au fost polarizate după cum urmează:

a) Pe canavaua piesei anonime (scrisă de Marlowe, Marlowe şi Robert Greene, George Peele?), Shakespeare a compus o piesă nouă;

b) Piesa anonimă nu ar fi o lucrare preshakespeariană, ci o prelucrare după *Regele Ioan* de Shakespeare (aşa susţine, de pildă, Peter Alexander, combătut cu argumente puternice de John Dover Wilson);

c) Shakespeare însuşi ar fi scris mai întîi piesa anonimă, apoi *Regele Ioan* (Courthope, Tillyard). Reţine atenţia şi amănuntul că piesa anonimă din 1591 a fost retipărită în 1611 şi 1622 cu menţionarea autorului, „W. Sh." şi, respectiv, „W. Shakespeare".

După E.K. Chambers şi alţii, prima variantă este cea mai plauzibilă, cu toate că numai două versuri sînt preluate întocmai, iar altele 150 sînt doar „comparabile".

Piesa-cronică a lui Shakespeare este, pînă la un punct, o variantă prescurtată a piesei anonime (are cu 300 versuri mai puţin); pînă la un punct, deoarece Shakespeare renunţă în bună măsură la invectivele împotriva francezilor şi mai îndulceşte spiritul antipapal şi, pe de altă parte, scoate puternic în relief ideea de patriotism, exprimată atît de rege cît şi de Faulconbridge, introduce personaje noi, dezvoltă personajele din punct de vedere caracterologic, intervine cu forţa sa verbală caracteristică (dacă mai era nevoie să amintim acest aspect!) şi fundamentează sistemul ideatic al piesei cu unele concepţii fundamentale pentru gîndirea sa filozofică, politică şi morală.

Dacă lăsăm de o parte cîteva date consemnate de istorie privind domnia regelui Ioan, supranumit *Lackland* („fără ţară"), (s-a alăturat regelui francez Filip în a nu-l elibera din captivitatea acestuia pe fratele său Richard Inimă-de-leu după întoarcerea monarhului englez din cruciadă şi deci a devenit uzurpator al tronului); l-a ucis — probabil — pe Arthur, fiul fratelui său mai vîrstnic Geoffrey; în 1205 l-a înfruntat pe papa Inocenţiu al III-lea în alegerea episcopului de Canterbury cu urmarea că a

[1] Allardyce Nicoll and Josephine Nicoll, în prezentarea piesei din volumul *Holinshed's Chronicle as used in Shakespeare's Plays*, 1927, Everyman's Library, Dent, London, 1965, p. 1.

fost detronat în 1211 şi excomunicat în 1212; cînd Filip al Franţei a fost gata să accepte cererea papei de a invada Anglia, Ioan a consimţit să facă din ţara sa o feudă a Romei şi să-l recunoască pe Stephen Langton, candidatul papei, ca arhiepiscop; s-a supus voinţei baronilor şi a semnat Magna Charta în 1215 dar l-a convins pe papă să o anuleze), profilul moral al monarhului rămîne destul de neclar. Dealtfel, Holinshed însuşi are anumite ezitări atunci cînd îl caracterizează:

„Era mîndru la înfăţişare, dar avea o privire neplăcută şi încruntată; era destul de crud din fire...; şi nu atît de viteaz cît şovăielnic în vreme de cumpănă. Totuşi, acestea par a fi o zugrăvire invidioasă din partea celor care nu înţelegeau să vorbească de bine pe un om pe care în sinea lor îl urau...

Adevărat este că oricine citeşte istoriile ce s-au scris despre acest rege va afla că el nu poate fi prea recunoscător cronicarilor din vremile cînd a trăit; deoarece abia de găsesc un cuvînt bun pentru el, numai dacă îi sileşte adevărul să-l rostească şi fac aceasta, cum ar veni, împotriva voinţei lor.

Neîndoielnic lucru pare că omul avea inimă regească într-însul şi că nu dorea alta decît să aibă supuşi credincioşi care să-l ajute să răzbune nedreptăţile ce i le-au făcut regele Franţei şi alţii..."

S-a afirmat că faţă de John Bale al cărui „rege Ioan" este idealizat (pentru că a fost primul monarh din istoria Angliei pornit împotriva papalităţii — să nu uităm că piesa lui Bale a fost scrisă în timpul sau curînd după domnia lui Henric al VIII-lea), piesa anonimă din 1591 „se apropie mai mult de adevărul istoric"[1]. Şi cum Shakespeare îi este atît de îndatorat acestei piese, se pune întrebarea: care „adevăr istoric" — cel din Holinshed (neconsultat) sau din alte surse?

La urma urmei, deşi *Regele Ioan* este o „cronică", nu a fost o preocupare majoră a lui Shakespeare de a respecta cu sfinţenie materialul documentar avut la îndemînă; nu a procedat astfel nici chiar atunci cînd a consultat materiale neechivoce, fără propoziţiile dubitative ale lui Holinshed, introduse prin „totuşi... par a fi" etc. Atît în piesele-cronici anterioare *Regelui Ioan (Henric al VI-lea, Richard al III-lea, Richard al II-lea)*, cît şi în cele care îi urmează (mai ales *Henric al V-lea)*, pe Shakespeare nu l-a preocupat atît „adevărul istoric" cît adevărul *dramatic* al personajelor şi încadrarea acestora într-o concepţie unitară privind rolul capetelor încoronate în istorie.

Iar *în cadrul acestei concepţii*, există două teme precumpănitoare în *Regele Ioan:* tema monarhului ideal şi tema patriotismului.

---

[1] A. Anikst, în postfaţa la *Regele Ioan*, vol. III al *Operelor* lui Shakespeare traduse în limba rusă, Moscova, 1958, p. 551.

Este cît se poate de limpede că regele Ioan nu este un rege ideal pentru Anglia, — tot aşa după cum, în succesiunea cronologică a pieselor istorice ale lui Shakespeare, nu a fost, pînă acum, nici Henric al VI-lea, nici Richard al III-lea, nici Richard al II-lea; aceasta, chiar dacă se poate bănui intenţia dramaturgului de a-l înzestra cu unele trăsături pozitive în prima parte a piesei: luptă curajos împotriva francezilor, se opune papei pentru motive întemeiate, nu este lipsit de abilitate politică, apără şi interesele ţării sale. Dar trăsăturile reprobabile atîrnă atît de greu în cumpănă, încît, deşi, cum spune Hazlitt,

„...crimele pe care este ispitit să le săvîrşească îi sînt mai curînd impuse de împrejurări şi ocazii decît sugerate de propriile sale imbolduri", deşi „el ne este înfăţişat mai mult laş decît crud şi mai vrednic de dispreţ decît odios..." „există [...] puţine personaje scenice care stîrnesc mai mult dezgust şi repulsie. Îi lipseşte cu totul măreţia intelectuală sau tăria de caracter care să-l ferească de indignarea ce o stîrneşte comportarea lui imediată..."[1].

Este un rege uzurpator, pentru că monarhul legal ar fi trebuit să fie nepotul său Arthur, e un criminal (îl ucide pe Arthur şi, în plus, e mic la suflet pînă şi în cruzime, întrucît, pentru a nu fi vinovat de crimă, îl însărcinează pe Hubert să o săvîrşească), cumpără sprijinul Franţei în clipe grele, cedîndu-i teritorii şi manifestînd, pe linia involuţiei, un egoism ireductibil care, pînă la sfîrşit, face din Ioan un monarh nevrednic din punct de vedere moral.

Patriotismul regelui — despre care vorbesc unii critici — este discutabil. Dacă la începutul piesei acest patriotism poate fi desprins anevoie de interesele personale, acestea predomină cu tot mai multă claritate pe măsura desfăşurării evenimentelor, parcă în întîmpinarea remarcii lui Holinshed: „... nu dorea alta decît să aibă supuşi credincioşi care să-l ajute să răzbune nedreptăţile ce *i* le-au făcut (subl. ns.: „lui", nu „ţării") regele Franţei şi alţii". Înfruntarea papalităţii are şi un pronunţat caracter „comercial", replicile sale pline de retorism patriotic pot fi interpretate şi într-un sens negativ (vorbe „mari", demagogie, ca în cazul unor replici ale lui Richard al II-lea din piesa cu acelaşi nume), iar ideea că Shakespeare nu spune nici un cuvînt despre capitularea regelui în faţa baronilor în 1215 pentru a-l înfăţişa mai bine ca „rege-patriot" (Şvedov) este, cel puţin în parte, infirmată de faptul că această capitulare nu este amintită nici în sursa de căpetenie a piesei.

Tema unui monarh ideal pe tronul Angliei, urmărită asiduu de Shakespeare şi în alte piese istorice, nu-şi găseşte ilustrarea în regele Ioan,

[1] William Hazlitt, *Characters of Shakespeare's Plays*, 1817, Oxford University Press, London, 1966, p. 192.

ba chiar dimpotrivă: prin acest rege (ca în atîtea alte rînduri) Shakespeare le-a arătat elisabetanilor cum *nu trebuie să fie un monarh.* Într-un cuvînt, dramaturgul apără consecvent principiul monarhic, dar nu are încă la îndemînă „grăitoarea pildă"... Dacă, pe de altă parte, citim piesele istorice nu în ordinea publicării lor, ci în ordinea domniilor (deci *Regele Ioan*, *Richard al II-lea*, *Richard al III-lea*, cele două părţi din *Henric al IV-lea*, *Henric al V-lea)* şi urmărim imaginea *somatică*, dominantă, prin raportare la ideea cauzalităţii istorice, vom constata că în *Regele Ioan* „începuturile" sînt vicioase, prevestitoare de rele pentru următoarele domnii — în planul imaginilor artistice şi al lexicului, ca diformităţi şi boli ale trupului, naşteri nefireşti etc.[1]

Personajul care apără principiul monarhic cu străşnicie este „Bastardul", fiul din flori al lui Richard Inimă-de-leu şi al soţiei lui Sir Robert Faulconbridge, înfiat de acesta şi purtîndu-i numele (Philip Faulconbridge). Chiar atunci cînd află că este fratele lui Ioan (şi, prin urmare, ar putea avea pretenţii la tron) şi, ulterior, cînd îşi dă seama de slăbiciunile şi greşelile grave ale monarhului, el îi rămîne credincios cu fapta şi cu sfatul bun în clipe grele, de pildă în lupta finală cu Lewis al Franţei („Arată-te mare prin exemplu şi te înveşmîntă / Cu neînfricatul duh al hotărîrii" etc. — V, 1, 44—61).

Bastardul este şi un mare patriot, se comportă eroic pe cîmpul de bătălie (ceea ce face ca binecunoscuta sa tiradă de la sfîrşitul piesei — „Această Anglie...", V, 7, 112—118 — să fie o convingătoare mărturisire de credinţă), urmăreşte neatîrnarea ţării prin realizarea unităţii interne, condamnă şi înfruntă amestecul Romei în treburile Angliei. Dacă la acestea adăugăm şi integritatea sa morală, comparabilă cu cea a lui Hotspur în *Henric al IV-lea* (Bastardul e credincios sie însuşi[2], aşa cum îi cere Angliei să fie „ea însăşi" în ultimul vers al piesei şi aşa cum Polonius îi va cere lui Laert să fie în ultima şi cea mai importantă recomandare din seria sa de maxime şi proverbe), înţelepciunea, aprecierea lucidă a oamenilor şi situaţiilor, promptitudinea deciziilor (prin contrast cu atitudinile regelui), precum şi faptul că începînd cu actul V, cînd Ioan nu se mai simte în stare să conducă treburile ţării, el preia îndatoririle regale („*Regele Ioan:* De acum înainte porunceşte tu acestor clipe", scena 2, versul 77), se poate afirma că, în fond, Bastardul, adevăratul erou al piesei, este şi un rege înzestrat „ideal" din punctul de vedere al lui Shakespeare.

Bastardul îşi formează Weltanschauung-ul pe baza *observaţiei*, metodă fundamentală a cunoaşterii (vezi şi *Studiul introductiv* din vol. I,

---

[1] Pentru o tratare a întregii probleme, v. L.L., *Pe marginea pieselor istorice ale lui Shakespeare*, în *Studii shakespeariene*, Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

[2] „Nici un personaj shakespearian de pînă acum nu a fost el însuşi într-un mod atît de atrăgător şi inexplicabil", spune Mark van Doren în *Shakespeare*, 1939, Doubleday, New York, 1953, p. 95.

pp. 44—45), ilustrată, după părerea unor autori de întreaga cronică: „piesa stă în întregime sub semnul «observației»"[1]. El teoretizează în acest sens: „Pentru că este doar un bastard al vremii / Acela care nu știe, cît de cît, să observe" (eventual și: „cam ceea ce se întîmplă în jurul lui")[2] și se observă și pe sine, luînd hotărîrea de „a nu se folosi de înșelăciune" și, „ca să evite înșelăciunea", „să învețe" (I, 1, 214—215). Bastardul, așadar, este și „credincios față de sine însuși" și doritor să rămînă astfel, controlîndu-se prin introspecție:

„În calitatea sa de comentator moral, marea forță a Bastardului stă în conștiința sa de sine. Aceasta se manifestă atît în umorul cît și în franchețea și cinstea sa. El nu numai că își rîde de compromisurile avide și de «mărfurile» aducătoare de profit, dar este conștient că și el le-ar putea cădea victimă"[3].

Atunci cînd Elinor, regina-mamă, îl întreabă dacă preferă să moștenească partea de avere ce i se cuvine alături de Robert, fratele său vitreg după Faulconbridge, sau numele de „fiu slăvit al lui Richard Inimă-de-leu,/ Lord ca înfățișare dar fără pămînt" (I, 1, 136—137), Bastardul nu ezită să-și revendice descendența, nu banii: „Frate, ia-ți pămîntul meu, eu îmi iau norocul" (I, 1, 151).

Bastardul se declară în felul acesta de partea „onoarei" *(honour)*, temă pe care Shakespeare o dezvoltă mai tîrziu în *Henric al IV-lea* și în *Henric al V-lea*, dar al onoarei ca „lealitate", „cinste", „probitate", „corectitudine", așa cum reiese clar că o interpretează în momentul cînd e făcut cavaler: „Cu o palmă de onoare mai bun de cît am fost, / Dar cu nenumărate palme de pămînt mai puțin („rău")" (I, 1, 182—183). Sublinierea este absolut necesară, pentru că el face o distincție netă între acest gen de „onoare" și, așa cum va face Shakespeare nu odată, de onoarea falsă, de *honour* ca „onoruri", de simulacrul cinstei reale, de onoarea care pervertește caracterele. Devenit Sir Richard Plantagenet, el comentează, sarcastic, printre altele: „Ei, de-acum încolo pot face o lady din orice Joan./ «Să trăiți, Sir Richard!» «Noroc bun, vericule!» / Și dacă-l cheamă George, eu o să-i spun Peter, / Căci onoarea nou-făcută uită numele oamenilor" (*Ibid.*, vers. 184—187). De menționat că în actul III, cuvîntul „onoare" va avea conotații negative atunci cînd e folosit de Constance, mama prințului Arthur, ca imbold pentru a-l face pe Lewis să lupte împotriva lui Ioan:

[1] L.C. Knights, *Shakespeare: The Histories*, 1962, The British Council, Longman Group, London, 1971, p. 25.

[2] *Observation* din textul shakespearian („That does not smack of observation", I, 1, 207—208) este interpretat astfel de Alexander Schmidt; s-a sugerat însă și sensul de „respectare", de „imitare" (a modului de comportament al celor din preajmă), precum și o îmbinare a ambelor sensuri.

[3] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, 1949, Indiana University Press, 1966, p. 86.

„*Blanch* /către Lewis/: Acum să-ți văd dragostea: ce temei mai puternic poți avea decît numele de soață?

Constance: Temeiul care îl susține pe el, cel care te susține pe tine,/ Onoarea lui. Vai! Onoarea ta, Lewis, onoarea ta!" (III, 1, 313—316).

În concepția Bastardului, onoarea cu conotații negative se asociază strîns cu „banii", cu „marfa" și „bunurile", cu „profitul", toate incluse în *commodity*, în vestita sa replică din II, 1, 561—598. Întrucît motivul banului este pentru prima dată prezentat explicit și sub forma de generalizări care se vor răsfrînge ulterior în tematica și intriga a două piese întregi (*Neguțătorul din Veneția* și *Timon din Atena*) se cuvine să reproducem aici măcar cîteva din deosebit de interesantele comentarii pe care le face Allan Lewis pe marginea acestei replici într-un studiu special, *Shakespeare and the Morality of Money*[1]:

„...Într-o succesiune rapidă, marfa *(commodity)* este denumită «schimbătoare a țelurilor», «diavol viclean», «comisionar», «sperjur de fiecare zi», «cea care cîștigă de la toți», «cea care nu are de pierdut nimic din cele îmbietoare la suprafață», «gentilom cu fața linsă», «gîdilitoarea marfă», «atracția lumii», «acest profit, această înclinare spre ticăloșie», «această strămutare a mișcării», «această codoașă», «acest cuvînt care schimbă toate».

Marfa a devenit atotputernică în împărăția răului și a diavolului. Se bucură de mișcare, dinamism, putere... [...] Influența ei depășește cu mult pe aceea a profitului personal [...].

Marfa schimbă lumea și metodele sale sînt cele ale mediului criminal lipsit de scrupule. Arta uluitoare a lui Shakespeare și distincțiile sale sugestive se poate să nu fi fost premeditate sau concepute conștient. Se poate ca ele să izvorască din extraordinara sensibilitate a poetului. Totuși, ele reflectă frămîntările sociale ale epocii. «Comisionarul» *(broker)* nu se referă numai la recent fondata Bursă regală și la birourile comerciale din docurile cu intensă activitate ale Londrei, ci și la codoș și codoașă, care cîștigă de la toți, indiferent de condiția socială [...].

... Tillyard a subliniat comparația cu discursul despre grad în *Troilus și Cresida* /în *Shakespeare's History Plays*, New York, 1944, p. 219/. Marfa a înlăturat orice țel și a transformat intenția divină într-o dezordine impersonală, lipsită de direcție, controlată de propria sa mișcare eratică [...].

Versurile finale ating problema păcatului și a virtuții, a bogățiilor și sărăciei [...]. «Atîta timp cît sînt sărac», afirmă Bastardul, «nu există decît un singur păcat, acela de a fi bogat». Odată bogat, el va pretinde,

[1] Publicat în „Social Research", vol. 56, No. 5, Autumn, 1969, pp. 733—388.

virtuos: «Nu există decît un singur viciu, acela al cerşitului». Devreme ce regii au încălcat onoarea şi tradiţia în numele mărfii, oamenii i se vor închina lui Cain — calambur pe baza «cîştigului» /*în engleză, „gain“*/. S-a dus credinţa veche; noua credinţă este banul [...].

Destrămarea lumii feudale a descătuşat elemente care s-au dezvoltat uimitor. Trebuia remodelat un întreg univers, începînd cu individul şi afectînd toate aspectele existenţei culturale, politice, economice şi morale. Noua moralitate, moralitatea lumii moderne, reclama fuziunea între trecutul iudeo-creştin şi prezentul materialist. Interesul egoist şi avantajul pot coincide cu bunăstarea tuturor, dar asemenea posibilităţi sînt fortuite şi imprevizibile. Shakespeare nu emite judecăţi. Îl preocupă drama deciziilor umane. Prins într-o dilemă, Bastardul respinge mai tîrziu noua moralitate şi devine eroicul apărător al onoarei, dar este conştient de degenerarea morală pe care o inspiră idolatrizarea banilor. Discursul despre «marfă» este o temă pentru timpurile noastre.“

În desfăşurarea acţiunii din piesă, banii joacă un rol însemnat, mai ales în cadrul conflictului dintre Anglia şi Roma, conflict în aparenţă doar religios-politic, dar avînd foarte serioase temeiuri economice şi *comerciale* (John Squire). Într-un dialog cu machiavelicul Pandulph, legatul Papei, regele Ioan dă cărţile pe faţă: „Nici un preot italian / Să nu mai ridice zeciuială şi dăjdii pe pămînturile noastre“ (III, 1, 153—154); sau, adresîndu-i-se regelui Franţei: „Cu toate că tu şi toţi regii creştinătăţii/ Vă lăsaţi conduşi de acest popă băgăcios, / Temîndu-vă de blestemul pe care îl pot cumpăra banii / Şi datorită virtuţilor ticălosului aur, această zgură, această pulbere, / Cumpăraţi corupta iertare a unui om / Care prin această vînzare îşi vinde iertarea proprie... / Eu unul, singur, mă împotrivesc / Papei şi pe prietenii lui îi socotesc duşmanii mei“ *(Ibid.*, vers. 162—167; 170—171).

Nu încape îndoială că în această piesă, aşa cum arată Allen Lewis (şi nu numai el), „marfa“ şi „banul“ vizează „epoca modernă“, în mod nemijlocit perioada sfîrşitului de veac al XVI-lea în Anglia. Şi totuşi, potrivit cercetărilor istorice, chiar în timpul domniei regelui Ioan „venitul“ era un obiectiv rîvnit de papalitate, iar cruciadele a 3-a — la care a luat parte şi Richard Inimă-de-leu — (1189—1192) şi a 4-a (1202—1204) nu au fost întreprinse, ca şi celelalte cruciade de altfel, numai pentru a-i distruge pe „necredincioşi“ şi a elibera „locurile sfinte“, ci şi în vederea cuceririlor şi a sporului de venituri.[1]

---

[1] O corelare interesantă între tema „mărfii“ şi a „banului“ în *Regele Ioan* şi rolul jucat de cavalerii templieri ai epocii s-ar putea întreprinde pe baza extrem de interesantei lucrări recente, *The Holy Blood and the Holy Grail* de M. Baigent, R. Leigh şi H. Lincoln, Jonathan Cape, 1982.

Tema mustrărilor de conştiinţă ca ilustrare a rolului cognitiv dar şi punitiv al conştiinţei în viziunea shakespeariană (v. *Studiul introductiv* din vol. I, p. 46—66) nu este tratată pe larg în piesă, dar lămureşte căderea regelui în apatie şi inactivitate după ce pune la cale omorîrea prinţului Arthur.

În sfîrşit, ca preludiu important pentru una din temele piesei *Neguţătorul din Veneţia*, trebuie amintit *excesul*. După M. van Doren,

„Prezenţa in *Regele Ioan* a unui faimos pasaj despre vopsirea crinului nu este întimplătoare, ci esenţială, pentru că tema piesei o constituie excesul... Pembroke şi Salisbury, mustrînd vanitatea lui Ioan care doreşte să fie încoronat în două rînduri, formulează ideea în termeni care sînt, ei înşişi, excesivi:

«A păstra un titlu răsunător odată, / A polei aurul curat, a vopsi crinul, / A zvîrli parfum pe trandafiri etc. / Este un exces fără rost şi ridicol» (IV, 2, 10—16).

Ei continuă să-şi poleiască aurul şi în alte patru replici [...] Enunţarea greşelii comite greşeala şi, într-adevăr, cei doi nobili continuă pînă la sfîrşitul piesei ca un cor a cărui manieră şi substanţă sînt prea mult [...]. Şi în alte părţi ale piesei fructul replicilor devine prea greu şi floarea cade. Discursurile lui Lewis, Melun, ale prinţului Henric, ale cetăţenilor din Angiers şi ale lui Ioan însuşi sînt mereu în primejdie de a deveni pompoase peste măsură: şi chiar şi Bastardul Faulconbridge... poate fi «un palavragiu» [...]. Totuşi, limita extremă, culmea hiperbolei, regele Thule al excesului de oftaturi, sînt atinse şi depăşite de Constance. Ea este ultima şi cea mai teribilă dintre femeile văicăreţe ale lui Shakespeare, ea reprezintă punctul către care a fost trasată atît de drept linia ce începe cu Lucreţia şi trece prin *Richard al III-lea.* Prin Constance Shakespeare nu încheie tema durerii; aceasta va reveni cu zîmbete prin Viola şi cu nebunie în *Hamlet*, *Othello*, *Lear* şi *Pericle.* Dar de acum înainte, Shakespeare îşi va devia cursul..."[1]

Şi totuşi, într-o piesă care e departe de a fi o capodoperă (fir epic nesatisfăcător, antiteze nesusţinute, nefinisări, caracterul de tranziţie a piesei — ca şi *Richard al II-lea)*, Shakespeare acordă o atenţie specială limbii şi stilului.

„/*Shakespeare*/ pare să fie foarte conştient de felul în care foloseşte limba, variind stilul de la o scenă la alta şi între un personaj şi altul. Toate acestea se împletesc cu pasaje cuprinzînd versuri declamatorii ale vechiului stil, uneori caracterizate printr-un exces fără egal în *Regele Ioan.* [...]

---

[1] Mark van Doren, *Op. cit.*, pp. 88—91.

Distinct față de declamație este limbajul plin de *concetti* cu caracter de calambur, asemănător cu exprimarea cea mai convențională din sonete...[1]

Iar în limbajul Bastardului apare un element nou: „versul tăios, spiritual, sardonic, compact și controlat"[2]; „caracterul lui Faulconbridge permite limbajului declamator să fie modificat printr-o atitudine sardonică".[3]

Și din punctul de vedere al exprimării, Bastardul (în afară de pateticul Arthur) polarizează atenția și simpatia cititorilor. Berowne (în *Zadarnicele chinuri ale dragostei)* evoluează de la un limbaj eufuistic către o exprimare simplă; regele Ioan evoluează de la un stil bombastic spre unul intens dramatic (în dialogul cu Hubert în actul IV) și poetic, dar ultimele sale versuri recad în artificialitate; însă Bastardul este aproape la fel de constant în modul de a vorbi ca și în atitudinile sale morale: folosește cuvinte din viața cotidiană, preponderent germanice, imagini plastice, adesea cu caracter rustic. Grăitor în această privință este contrastul între două replici relativ apropiate, una rostită de Lewis (V, 2, 40—63), cealaltă de Bastard (V, 2, 126—158) (ambele sînt importante, fiind declarații de război ale comandanților de oștiri înainte de încleștarea hotărîtoare dintre francezi și englezi). În linii mari, prima replică ilustrează stilul francez rafinat, abstract; cea de a doua, stilul concret englez, astfel:

„Mîna care a avut puterea, chiar la ușa voastră, / Să vă ciomăgească și să vă silească să vă aciuiați în casă; / Să vă afundați în apa fîntînilor ca găleţile; / Să vă ghemuiți în paiele de pe scîndurile grajdurilor: / Să zăceți ca zălogurile zăvorîte în lăzi și cufere; / Să vă îmbrățișați cu porcii; să căutați dulce adăpost afară, / În cavouri și temnițe; să tremurați și să dîrdîiți / Pînă și la cîrîitul ciorilor voastre, / Închipuindu-vă că este glasul vreunui englez înarmat; / Această mînă biruitoare să fie neputincioasă *aici?...*" (V, 2, 137—146).

Asemenea versuri — și sînt destule — compensează din neajunsurile piesei lui Shakespeare. Dar, cum spune M. van Doren:

„Nedîndu-și seama de poezia care lucrează asemeni drojdiei în fiecare vers pe care îl rostește, Bastardul crede că-i disprețuiește pe poeți. Și-i

---

[1] Ifor Evans, *The Language of Shakespeare's Plays*, 1952, Methuen, London, 1966, pp. 59—62.
[2] *Ibid.*, p. 64.
[3] *Ibid.*, p. 66.

dispreţuieşte cu adevărat, şi pe bună dreptate, pe indivizii maniera{i care-şi plănuiesc şi-şi dăltuiesc frazele în vederea efectului. El este criticul lui Shakespeare pe care-l acuză pentru stilul declamator, el este forţa cu ajutorul căreia Shakespeare se eliberează de bombasticism, de limitările unui vers eroic prea formal. [...] Shakespeare va reveni la atac prin Hotspur, care va conduce acest atac într-un chip şi mai strălucit şi va pune punct în aşa fel ca să nu mai fie nevoie să fie reluat vreodată în limba engleză."[1]

L. Leviţchi

[1] Mark van Doren, *Op. cit.*, p. 96.

NOTE

1 Regele Ioan, cunoscut în istorie şi sub numele de Ioan-fără-ţară, a fost al treilea fiu al lui Henric al II-lea de Anjou. A domnit între anii 1199—1216, urmînd la tron lui Richard Inimă-de-leu şi uzurpînd tronul nepotului său Arthur, un copil de doisprezece ani, fiul lui Geoffrey, cel de al doilea fiu al lui Henric al II-lea. A fost acuzat că l-ar fi ucis pe Arthur, care, după ce fusese închis într-un castel, a dispărut în mod misterios. Evenimentele din piesă sînt prezentate mult diferit de realitatea istorică, deşi aceasta este respectată în linii mari şi în multe cazuri. Ioan este cunoscut în istoria Angliei pentru faptul că în 1215 a fost constrîns de baroni să acorde Magna Charta, prima constituţie a Angliei, prin care se limitau drepturile regelui şi se înfiinţa un parlament al clasei aristocratice şi care cu timpul a devenit parlamentul modern, despărţindu-se în Camera Comunelor şi Camera Lorzilor.

2 Shakespeare foloseşte adesea în piesele sale numele ţării pentru a desemna monarhul respectiv: Francia, Englitera etc.

3 Aluzie la faptul că Ioan a uzurpat coroana Prinţului Arthur.

4 Prin căsătorii, moşteniri, manevre diplomatice şi cuceriri, Casa de Anjou ajunsese să stăpînească, în timpul lui Henric al II-lea, pe lîngă Anglia şi Normandia şi provinciile franceze Maine, Anjou, Poitou, Acvitania, Guiana, Gasconia şi Comitatul Bretagne, reprezentînd mai mult de jumătate din ceea ce ţinea de coroana Franţei. Pentru aceste teritorii regele Angliei era vasal al regelui francez.

5 În acea vreme nu se putea vorbi încă de tunuri deoarece praful de puşcă avea să fie inventat abia o sută de ani mai tîrziu. Anacronismul nu este însă datorat lui Shakespeare. Atît în piesa lui Marlowe: *Tamberlaine*, cît şi în piesa anonimă: *Domnia plină de necazuri a Regelui Ioan*, care au precedat piesa lui Shakespeare, se vorbeşte de tunuri. În credinţa vremii tunurile existau de mult.

6 Ispravnic, înalt slujbaş administrativ, reprezentînd pe rege, în fiecare din comitatele Angliei (n. tr.).

7 Regele Ioan a fost ultimul rege care a mai judecat personal pricinile venite la el din cuprinsul țării. Magna Charta a dat asemenea litigii în competența unui tribunal comun.

8 Denumire admirativă sub care e cunoscut în istorie Richard I, fratele mai mare și înaintașul lui Ioan. A domnit între 1189—1199. Renumit pentru vitejia sa. A participat la Cruciada a Treia.

9 Titlul de cavaler (Sir) se acorda, în acea vreme, în modul cel mai obișnuit, fie înaintea unei bătălii fie după o bătălie. Se acorda însă și pentru anumite virtuți ale cuiva. Bătrînul Sir Robert Faulconbridge fusese înnobilat pe cîmpul de luptă. Filip bastardul va fi făcut cavaler în decursul scenei de față, pentru comportarea sa virtuoasă, demnă de un adevărat fiu al lui Richard Inimă-de-leu. Tînărul Robert Faulconbridge va rămîne, însă, numai un simplu proprietar de moșie, titlul de Sir nemoștenindu-se.

10 În limba engleză *pound* (= *pfund;* tradus aici *funt)* înseamnă și greutatea de o livră = 453 grame și unitatea monetară engleză, denumită livră sterlină, care la origine a fost de argint, devenind mai tîrziu o monedă de aur, ceva mai mare decît napoleonul, azi înlocuită cu o bancnotă.

11 În sensul de profil.

12 Așa cum seamănă profilul monarhului cu profilul care i se reproduce pe un groș, seamănă și Robert cu tatăl său, în timp ce bastardul nu seamănă cu acest tată. Groș-ul era o monedă de argint, destul de groasă, avînd cîte o efigie a monarhului pe ambele părți.

13 În vremea lui Shakespeare, pentru ca un soț să poată respinge ca bastard un copil era necesar să fie plecat peste mări pe întreaga durată a sarcinii soției sale. Declarînd că nașterea a avut loc doar mai devreme decît timpul socotit de tatăl său, Robert nu putea obține dezmoștenirea fratelui său, după cum hotărăște, dealtfel, mai departe, însuși Regele Ioan.

14 Deși fără proprietate funciară, titlul de cavaler (pe care Regele Ioan i-l va acorda bastardului) aducea deținătorului său, în vremea lui Shakespeare, un venit de 120 de livre anual, reprezentînd o sumă apreciabilă pentru acele timpuri.

15 În vremea lui Shakespeare circulau niște monede avînd o valoare foarte mică, bătute de regina Elisabeta și denumite *three farthings* (trei sferturi de penny). Pe aceste monede, pe lîngă efigia reginei, era reprezentat un trandafir. Aluzia e la actorii foarte slabi la trup care jucau roluri de slăbănogi.

16 Regele îndeplinește ceremonialul investiturii, care cerea din partea celui investit să se lase pe un genunchi, iar regele îl atingea pe umeri, pe rînd, cu sabia, spunîndu-i apoi să se ridice *Sir*.

17 Regele nu îi dă bastardului numai titlul de cavaler, dar îl recunoaşte şi ca fiu al lui Richard Inimă-de-leu, denumindu-l şi Plantagenet, supranumele pe care şi-l luase Contele Geoffrey de Anjou, ginerele lui Henric I şi tatăl lui Henric al II-lea, cu care începe dinastia Angevinilor. Aceştia au domnit în Anglia între 1154—1485 şi au rămas în istorie cu numele de Plantagenet, dinastia sfîrşindu-se cu Richard al III-lea.

18 Bastardul, renunţînd la moşia la care avea dreptul, conform legii, îl face pe fratele său mai mic, Robert, proprietarul acesteia.

19 Aluzie la faptul că fratele său era, în mod legitim, fiul lui Robert Faulconbridge. Ca atare îi urează să-l ajute cerul, deoarece conform zicalei că „bastarzii se nasc norocoşi" el nu mai are nevoie de urări asemănătoare.

20 Bastardul are viziunea noii sale stări sociale în urma înnobilării şi recunoaşterii sale ca fiu al lui Richard Inimă-de-leu.

21 În epoca elisabetană, în urma dezvoltării relaţiilor comerciale şi culturale cu tot mai multe ţări, se observă un interes deosebit pentru călătorii în toată Europa, iar cei care le efectuau se bucurau de multă stimă din partea compatrioţilor lor. Scobitorile nu fuseseră cunoscute în Anglia, pînă în vremea aceea, aşa încît folosirea unei scobitori devenise un semn de distincţie a cuiva care călătorise peste mări şi îşi însuşise obiceiuri continentale.

22 În sens ironic — „lumea selectă", „protipendada" (n. tr.).

23 Aluzie la obiceiul vremii de a face complimente exagerate şi de a linguşi din prefăcătorie. Ecoul acestei practici considerate normale se resimte uneori şi în sonetele lui Shakespeare.

24 Însoţitorul surugiului poştalionului suna din goarnă pentru a anunţa vehicolele şi pietonii să se ferească din drum.

25 În povestirile cavalereşti privitoare la contele Guy de Warwick (secolul al X-lea) ultimul şi cel mai formidabil adversar al acestuia este uriaşul Colbrand, pe care danezii îl aduseseră din Africa să lupte într-un duel pentru cauza lor şi pe care Warwick îl învinge. Se pare că Shakespeare îl considera pe Guy de Warwick drept strămoş al său, pe linia mamei.

26 În original „Philip — sparrow" fiindcă se considera că numele „Filip" imită ciripitul vrăbiilor şi bastardul nu-l mai recunoaşte ca nume al său. Aluzia este privitoare la o elegie comică a unui poet contemporan şi sensul este aici: Filip e mort, acum sînt altcineva. Bastardul îi reproşează astfel lui James Gurney, că i se adresează numindu-l Filip, în loc de Sir Richard. Totuşi, felul cum îi vorbeşte îl şi scuză, bănuind că încă nu a aflat că a fost făcut cavaler.

27 Aluzie la cavalerul Basilisco, un personaj laş şi lăudăros din piesa *Soliman şi Perseda* aparţinind lui Thomas Kyd, unul din dramaturgii contemporani cu Shakespeare.

28 Ridicarea la treapta de cavaler — investitura — se făcea atingînd umerii celui menit ei, cu latul sabiei. Ca un reflex al acestei îndepărtate datini, semnele gradelor militare se poartă, şi azi, pe umeri (n. tr.)

29 În timpul Cruciadei a Treia, Richard Inimă-de-leu a avut un conflict grav cu Ducele Austriei, care nu a putut riposta unei jigniri pe care i-a adus-o Richard. Acesta, vrînd să ajungă mai repede în Anglia, a traversat Europa, la înapoierea din cruciadă, trecînd prin Austria, incognito şi însoţit numai de un paj. Fiind însă identificat, a fost închis de Ducele Austriei într-un castel, unde a rămas timp de trei ani, pînă ce Anglia a plătit un mare preţ de răscumpărare. Una din legendele timpului, foarte răspîndită, explicînd supranumele lui Richard, este şi următoarea:
În timpul prizonieratului Richard a fost provocat la o întrecere, pentru dovedirea puterii, de fiul ducelui Austriei, care era un tînăr foarte voinic. În lupta liberă care a avut loc, Richard şi-a ucis adversarul cu o lovitură formidabilă de pumn. Lupta fiind corectă, Ducele Austriei nu i-a putut face nimic lui Richard. Pentru a se răzbuna însă, a poruncit să se introducă în încăperea în care era ţinut închis Richard un leu flămînd. Acesta însă a doborît leul cu o lovitură puternică şi şi-a înfipt mîna în gîtlejul fiarei, pătrunzîndu-i adînc în piept şi i-a smuls inima şi plămînii, — de unde i-a venit supranumele de Inimă-de-leu. Legenda nu este imposibil să fi fost plăsmuită după legenda lui Samson, care ar fi sfîşiat un leu în două. Deşi în piesa de faţă Shakespeare îl prezintă pe Ducele Austriei ca răspunzător de moartea lui Richard, confundîndu-l cu Contele Widomar de Limoges, la asediul castelului căruia a fost omorît Richard, confuzia nu se datorează lui Shakespeare ci unor cronicari ai timpului din care s-a inspirat dramaturgul. Confuzia apare şi în poemul *Regele Richard Inimă-de-leu* al poetului tipograf Wynkyn de Worde (cca 1530). În acelaşi timp cronicarul Holinshed relatează că, mai tîrziu, bastardul l-a omorît pe Arhiducele Austriei, ca fiind acela care pricinuise moartea tatălui său Richard Inimă-de-leu.

30 Referire la Cruciada a Treia la care a participat Richard Inimă-de-leu, în anul 1190.

31 Referire la coastele înalte de calcar ale Angliei care apar albe, în lumina soarelui, călătorilor care vin din Franţa. Faptul explică, după părerea lexicografului Samuel Johnson (1709—1784), denumirea de *Albion* dată Angliei din timpuri străvechi.

32 Ate era fiica lui Eris, zeiţa discordiei, posibil şi a lui Zeus şi îndemna zeii şi oamenii la acţiuni nechibzuite şi pripite. Personifică nesocotinţa, blestemul ei însemnînd vinovăţia omului neraţional.

33 Întrucît aprozii strigau „tăcere" în sălile de judecată, bastardul îl aseamănă pe Arhiducele Austriei cu un aprod (n. tr.).

34 Arhiducele Austriei poartă pielea de leu pe care a luat-o de la Richard Inimă-de-leu după moartea acestuia.

35 Referire la proverbul foarte popular în acea vreme: „Mortuo leoni et lepores insultant" („Cînd leul e mort chiar şi iepurii îl insultă"). A apuca pe cineva de barbă era, în acea vreme, o gravă insultă.

36 Hercule este deseori denumit Alcide, după bunicul său, poetul Alcaeus. El a purtat acest nume pînă cînd preoteasa lui Apollo, Pythia i-a dat numele de Hercule, cînd a consultat oracolul de la Delfi, unde a primit însărcinarea să-l slujească pe regele Eurystheus timp de 12 ani, îndeplinind 12 munci extrem de grele pentru a deveni nemuritor.
Conform legendei, după ce ucise leul din Nemea, Hercule îşi făcu veştmînt din pielea leului, al cărui cap îi servea astfel drept coif.

37 Cronicarul Holinshed afirmă că Richard Inimă-de-leu a lăsat, prin testamentul său, coroana Angliei fratelui său Ioan.

38 Constance afirmă că testamentul lui Richard a fost influenţat de mama sa, regina Eleonora. În vremea lui Shakespeare femeile căsătorite nu aveau voie să facă testamente pentru a le feri de influenţa soţilor lor. Ca urmare termenul de „testament de femeie" (muiere) vrea să însemneze un act lipsit de valabilitate legală ca fiind inspirat de o femeie. Regina Eleonora se temea, dealtfel, de domnia lui Arthur, deoarece, prin intermediul acestuia, cea care ar fi domnit de fapt în Anglia, ar fi fost Constance, mama lui. Eleonora l-a influenţat pentru acest motiv pe Richard I să-i lase coroana fratelui său Ioan, pe care dealtfel Eleonora îl iubea cel mai mult dintre toţi fiii săi.

39 Armele de foc nefiind încă inventate în acea vreme, folosirea termenului „gloanţe" nu este justificată.

40 Desigur, zugrăvit pe firma de la intrare (n. tr.).

41 Arthur dobîndise ducatul Bretagne de la mama sa Constance. Cînd Regele Ioan îi făgăduieşte, spre sfîrşitul acestei scene, să-l facă duce de Bretania, înţelege probabil numai să-i confirme apanajul, în calitate de suveran al său.

42 Aluzia la practica sîngeroasă a acelor timpuri, cînd cei ce luau parte la vînătoare îşi mînjeau mîinile cu sîngele căprioarei vînate.

43 În *Istoria evreilor* a lui Ben Gorion, tradusă din limba ebraică în limba engleză de Pierre Morwyn, în 1575, se relatează faptul că în timpul

stăpînirii romane asupra Iudeii, în perioada de mijloc a secolului I e.n., în Ierusalim existau trei grupări politice care se luptau violent între ele pentru supremaţie. Cînd însă s-a pus problema răscoalei pentru înlăturarea stăpînirii romane, cele trei partide s-au unit împotriva duşmanului comun. Răscoala a fost însă înăbuşită în mod sîngeros de Titus, fiul împăratului Vespasian, care, în anul 70 e.n. a cucerit şi distrus Ierusalimul. Piesele privitoare la tragedia Ierusalimului erau curente în vremea cînd Shakespeare a scris *Regele Ioan*, asediul oraşului constituind o temă dramatică frecventă.

44 Aşa cum am arătat mai sus (nota 5) în vremea domniei lui Ioan-fără-ţară nu existau încă tunuri.

45 În povestirile cavalereşti medievale duelurile în care se folosea numai puterea pumnilor erau destul de comune. Conform legendei Richard Inimă-de-leu l-a omorît pe fiul Arhiducelui Austriei într-un astfel de duel. Loviturile aveau ca ţintă capul şi fiecare din cei doi combatanţi administra şi primea loviturile pe rînd, în acest din urmă caz trebuind numai să reziste cînd erau loviţi.

46 Regina Eleonora se referă la Prinţul Arthur pe care regele Filip îl sprijinea să ia coroana Angliei.

47 Denumire de origină latină desemnînd oraşul Rouen şi ţinutul dependent de acesta.

48 Cele cinci provincii oferite de Regele Ioan constituie o simplă afirmaţie a lui Shakespeare, întîlnită în piesa anonimă *Domnia plină de necazuri a Regelui Ioan*, istoria nemenţionînd nicăieri acest lucru. Prin gestul pe care i-l atribuie lui Ioan, Shakespeare vrea să sublinieze caracterul impulsiv al regelui, fericit că i se oferă ocazia unei înţelegeri cu regele Franţei.

49 Cuvintele Regelui Ioan trebuie să se înţeleagă ca însemnînd confirmarea titlului de Duce de Bretagne, deoarece Arthur avea ducatul respectiv de la mama sa (vezi nota 41).

50 Joc de cuvinte. Între 1470 şi 1634 au circulat în Anglia monede de aur purtînd în revers pe Arhanghelul Mihail răpunînd balaurul — monede numite în chip obişnuit *angels*, îngeri (n.tr.).

51 Urmînd pe autorul piesei *Domnia plină de necazuri a Regelui Ioan*, Shakespeare contopeşte într-un singur personaj pe Leopold, ducele Austriei, care l-a ţinut închis pe Richard Inimă-de-leu în 1193, cu Widomar Viconte de Limoges, asediat de Richard în castelul său de la Châlons, sub zidurile căruia a murit lovit de o săgeată şi Bertrand de Gourdon, arcaşul care a tras săgeata fatală. În timpul unui armistiţiu cu regele Franţei, cu care era în război, Richard atacă pe vasalul său, Vicontele de Limoges, care nu voia să-i predea

o comoară pe care o găsise şi unul din arcaşii acestuia trage asupra lui Richard şi-l omoară.

52 Aluzie la blana de leu pe care o poartă ducele Austriei luată de la Richard I, după moartea acestuia, ca pradă a învingătorului.

53 În casele nobililor mari, în care existau măscărici, aceştia erau îmbrăcaţi într-o haină de piele de viţel, avînd nasturii încheiaţi la spate, pentru a se deosebi clar de livrelele lacheilor. Asemuirea cu un viţel implica, încă înainte de Shakespeare, atît nerozie cît şi laşitate. În piesa *Domnia plină de necazuri a Regelui Ioan*, evidenţierea trăsăturii de laşitate a ducelui Austriei se face prin provocarea la duel a acestuia de către bastardul Richard. Ducele refuză însă să se bată cu cineva inferior lui ca rang şi atunci Regele Ioan îl creează pe Richard, Duce de Normandia, ceea ce îl face pe Ducele Austriei să părăsească în grabă scena. Shakespeare nu a preluat însă acest fapt, care nu are nici un temei istoric.

54 Cardinalul Pandulf nu era Cardinal de Milan.

55 Papa Inocenţiu al III-lea a întărit foarte mult autoritatea papală.

56 Conform credinţei timpului, şarpele înţepa cu limba, care era veninoasă. Prin urmare, a apuca un şarpe de limbă însemna un act deosebit de periculos.

57 Regele Filip primise de la papă titlul de „Fiul cel Mare al Bisericii şi Regele Prea Creştin".

58 Conform demonologilor, în aer, foc, apă şi pămînt se găseau duhuri diavoleşti, cele din aer provocînd furtunile cu fulgere şi tunete. Cuvintele bastardului arată că presimte apropierea unei furtuni.

59 Deşi regele i-a dat bastardului numele de Richard, el continuă totuşi să-i spună Filip, aşa cum se numea mai înainte.

60 Din punct de vedere istoric Prinţul Arthur asedia unul din turnurile oraşului Mirebeau, în apropiere de Poitiers, în care se afla regina mamă Eleonora, cînd Regele Ioan a atacat şi a cucerit oraşul făcîndu-l prizonier pe Arthur, şi eliberîndu-şi mama. Acţiunea a fost una din cele mai glorioase succese militare ale lui Ioan.

61 Vezi nota 50.

62 În cazul pronunţării unei excomunicări, aceasta se încheia cu următoarele cuvinte: „Închide cartea de rugăciuni, stinge luminarea şi trage clopotul".

63 Unii comentatori văd în aceste rînduri o aluzie la Armada spaniolă a lui Filip al II-lea distrusă de furtună în anul 1588, cînd încercase să atace Anglia.

64 Metaforă obişnuită pentru corpul omenesc.

65 Referirile biblice sînt frecvente în opera lui Shakespeare, ca şi în întreaga literatură engleză şi americană. Primul copil născut a fost

Cain, fiul lui Adam şi Eva.

66 E foarte probabil ca în acest pasaj Shakespeare să exprime durerea pe care a încercat-o în anul 1596, cînd şi-a pierdut pe unicul său fiu Hamnet, în vîrstă de 12 ani.

67 Cronicarul Holinshed afirmă că Hubert a răspîndit peste tot zvonul că a îndeplinit porunca regelui şi că Arthur a murit de întristare.

68 De fapt, Constance, mama lui Arthur, murise cu trei ani mai înainte, în 1201.

69 Petre din Pomphret se bucura de o mare popularitate ca proroc, pe vremea Regelui Ioan. Totuşi, pentru o prorocire mincinoasă, a fost legat de coada unui cal, tîrît pe uliţele din Warham şi urcat în spînzurătoare împreună cu fiul său (n. tr.).

70 Cronicarul Holinshed menţionează apariţia pe cer a cinci luni, văzute în provincia York.

71 În privinţa morţii prinţului Arthur, au circulat în acea vreme diferite zvonuri. Cronicarul Holinshed spune că vrînd să coboare de pe zidurile castelului, unde era închis, a căzut şi a murit. Cronicarul Foxe afirmă că a murit sărind de pe ziduri în şanţul înconjurător, încercînd să evadeze.

Într-un mod asemănător a încercat şi Ioana d'Arc să evadeze din prizonieratul englezilor, rupîndu-şi însă picioarele şi fiind astfel prinsă.

Conform unui zvon foarte răspîndit şi care se bucura de cea mai mare crezare în acel timp, prinţul Arthur era ţinut prizonier în castelul din Rouen. Nemulţumit de faptul că Hubert refuzase să-i îndeplinească porunca, Regele Ioan a venit într-o noapte la castel, într-o barcă, a cerut să i se predea prizonierul, pentru a-l strămuta într-un alt loc, l-a luat în barca sa, l-a înjunghiat cu propria sa mînă şi l-a aruncat în Sena, legat de un pietroi. După aceea a pus să se răspîndească zvonul că tînărul prinţ s-a înecat încercînd să evadeze pe una din ferestrele castelului. Shakespeare adoptă însă legenda sinuciderii prinţului.

72 Datele istorice nu sînt strict respectate în piesa *Regele Ioan*. Astfel adunarea baronilor la St. Edmundsbury (localitate în Suffolk, la 75 mile de Londra) unde aceştia şi-au formulat plîngerile împotriva domniei tiranice a regelui a avut loc în 1214. Pe de altă parte, debarcarea francezilor, de care se vorbeşte mai departe în această scenă, a avut loc în 1216. Arthur a dispărut misterios în anul 1203 iar regina Eleonora a murit în 1204. Toate aceste evenimente sînt apropiate între ele în desfăşurarea piesei.

73 Conform practicii timpului, principii nu erau înmormîntaţi în pămînt ci îmbălsămaţi şi aşezaţi într-un sarcofag sau un cavou.

74 Imagini şi termeni împrumutaţi de Shakespeare din heraldică, ştiinţă de mare v.ză în vremea lui (n. tr.).

75 Sufletele osîndite erau înfăţişate, în Misterele evului mediu, ca personaje îmbrăcate în negru şi cu feţele mînjite cu negreală. Sufletele bune erau îmbrăcate în alb.

76 Aluzie la faptul că, în conformitate cu legenda biblică, Iuda s-a spînzurat după ce l-a vîndut pe Iisus.

77 Conform credinţei timpului criminalii erau mai expuşi accidentelor fatale decît oamenii cinstiţi.

78 Bastardul îi cere lui Hubert să ia în braţe trupul lui Arthur pentru a verifica astfel nevinovăţia pe care şi-o proclamă. Conform credinţei lumii germanice, trupul celui ucis sîngera la apropierea ucigaşului. (cf. *Cîntecul Nibelungilor:* modul cum a fost identificat ucigaşul lui Siegfried). Înţelegem, din cele ce urmează în scena respectivă, că Hubert a apărut nevinovat.

79 Numindu-l pe Arthur „Anglia" bastardul îl recunoaşte oarecum, ca rege de drept al Angliei, fiindcă, în mod obişnuit, în piesele lui Shakespeare, monarhilor li se dă numele ţării lor. În urma morţii lui Arthur bastardul întrevede începerea unor lupte între alţi pretendenţi pentru coroană.

80 Aluziile la mitologia greco-romană sînt mult mai puţine în *Regele Ioan* decît în alte piese ale lui Shakespeare. Referirile la Marte, zeul războiului la romani, fiind unele dintre cele mai curente în nenumărate piese ale timpului, apar frecvent şi în operele lui Shakespeare.

81 În armoariile regelui Ioan figura leul englez.

82 Sifilisul, care a bîntuit cu furie Franţa evului mediu, producea pe atunci, în epoca de mare virulenţă, căderea totală a părului.

83 Neptun, ca zeu al mării, e invocat să strămute populaţia Angliei pe un ţărm păgîn, unde ar fi, drept urmare, nevoită să se unească pentru a lupta împotriva duşmanilor creştinătăţii şi englezii nu s-ar mai bate între ei din cauza unor rivalităţi mărunte.

84 Unii comentatori văd în aceste cuvinte ale prinţului Lewis o aluzie la monedele de aur pe care se afla chipul arhanghelului şi care se numeau „îngeri". Alţii văd o referire la zicala care avea sensul de „A vorbit însăşi Înţelepciunea".

85 Moştenitorul tronului Franţei purta denumirea de „Delfin" şi avea ca apanaj provincia Dauphiné în sud-estul Franţei. Folosirea titlului în epoca regelui Ioan constituie însă un anacronism deoarece provincia a fost dobîndită de coroana Franţei numai începînd cu anul 1349.

86 Vezi nota 82.

87 Galii, populaţia băştinaşă care locuia în Franţa înaintea erei noastre, erau numiţi astfel de romani, după cocoşul pe care-l purtau pe coifuri. Gallus, pe latineşte, înseamnă „cocoş". Galii aparţineau ramurii celtice a popoarelor indo-europene (n. tr.).

88 Printre faptele dovedind dezechilibrul mintal al împăratului Nero (54—68 e.n.) se menţionează şi tăierea pîntecelui mamei sale, după moartea acesteia, pentru a vedea locul unde a fost ţinut în trupul ei, înainte de a se naşte. S-a sinucis din cauza unei revolte militare, la vîrsta de 31 de ani.

89 Aluzie la neamul amazoanelor care, conform mitologiei greceşti, îşi aveau ţara în nord-estul Asiei Mici. În timpul războiului troian au venit în apărarea Troiei. Regina lor, Penthesilea, a fost ucisă de Ahile.

90 Faptul imaginat de Shakespeare, ca femeile să-şi dea degetarele şi acele, pentru a fi transformate în arme, este atestat de istorie ca petrecîndu-se realmente, mai tîrziu, în timpul războiului civil din Anglia (1640—1649), cînd femeile şi-au dat degetarele şi acele pentru făurirea armelor armatei Parlamentului comandată de Cromwell.

91 Cronicarul Holinshed prezintă diferite versiuni privind cauza morţii regelui Ioan. Shakespeare reţine otrava şi frigurile.

92 Această variantă a morţii lui Ioan se întîlneşte, pentru prima oară, la cronicarul Thomas Wykes, mult după moartea regelui. Ea nu se întîlneşte însă la nici unul din istoricii care au scris în următorii şaizeci de ani după moartea lui Ioan. Conform legendei pe care o prezintă Shakespeare, un oarecare călugăr pe care îl tratase rău regele Ioan i-a oferit acestuia, din răzbunare, la mănăstirea Swinstead, o băutură otrăvită. Aşa cum se obişnuia în acea vreme, pentru a cîştiga încrederea lui Ioan, călugărul a gustat, mai întîi, băutura, murind apoi şi el.

93 Principele Henry avea numai nouă ani la moartea tatălui său. E prezentat însă ca fiind mult mai mare.

94 Părerile în privinţa locului sufletului în corpul omenesc erau diferite. Totuşi se considera că locul unui suflet raţional era creierul.

95 Legenda lebedei care cîntă cînd moare mai apare şi în alte opere shakespeariene. În *To the Reader* (1590) M. Vallans descrie cîntecul lebedei muribunde, ca „un sunet prelung sugerînd un cîntec produs în gîtlejul lebedei, în momentul în care spiritul acesteia se trudeşte să iasă prin gîtul lung şi îngust al păsării."

96 Conform tradiţiei biblice, împărtăşită de cei mai mulţi din contemporanii lui Shakespeare, cei păcătoşi purtau un iad în trupul lor. Rostind aceste cuvinte Ioan îşi recunoaşte crima comisă împotriva prinţului Arthur.

97 Cu cîteva zile înaintea morții sale regele Ioan a trecut peste nisipurile de la Goodwin, în timpul refluxului, odată cu cea mai mare parte a armatei sale. Locul poartă de atunci denumirea de „Colțul Regelui". În seara acelei zile, la mănăstirea Swinstead, regele a simțit primele simptome ale unei maladii violente, din cauza căreia a murit patru zile mai tîrziu, la 18 octombrie 1216. Ioan însă nu a murit la mănăstire ci la Castelul Newark, unde a cerut să fie transportat.

98 Din punct de vedere istoric, cel care a mijlocit pacea între francezi și englezi a fost un cardinal numit Gualo.

99 Bastardul vrea să sublinieze faptul că Principele Henry devine rege prin moștenire, fiind fiul regelui, și nu prin uzurpare.

V. Ștefănescu-Drăgănești

NEGUȚĂTORUL DIN VENEȚIA

Traducere de PETRE SOLOMON

PERSOANELE

DOGELE VENEȚIEI
PRINȚUL MAROCULUI, PRINȚUL DE ARAGON — pețitori ai Porției
ANTONIO, un negutător venețian
BASSANIO, prietenul său
GRATIANO, SALANIO, SALARINO — prieteni ai lui Antonio și Bassanio
LORENZO, iubitul Jessicăi
SHYLOCK[1], un evreu bogat
TUBAL, un evreu, prietenul său
LAUNCELOT GOBBO, un măscărici, slugă la Shylock
MOȘ GOBBO, tatăl lui Launcelot
LEONARDO, sluga lui Bassanio
BALTAZAR, STEFANO — servitori ai Porției
PORȚIA, o moștenitoare bogată
NERISSA, camerista ei
JESSICA, fiica lui Shylock

Demnitari ai Veneției, grefieri, un temnicer, servitori ai Porției și alte slugi.
Acțiunea se petrece cînd la Veneția, cînd la Belmont, reședința de pe continent a Porției.

ACTUL I

SCENA 1

O stradă din Veneția.
Intră Antonio, Salarino și Salanio.

ANTONIO: Eu nu știu, zău, de ce-s atît de trist:
Mă plictisește, și pe voi la fel.
Neghioabă stare! cum de m-a cuprins,
Unde-am găsit-o și din ce-i făcută,
Încă nu știu:
Știu doar că, din pricina ei, mi-e greu
Pe mine însumi să mă recunosc.

SALARINO: Pe ocean ți-s gîndurile duse,
Acolo unde falnicele-ți nave
Ca niște seniori sau bogătași
Ai mării trec, — ca-ntr-un alai semeț[2],
Privind de sus măruntele barcaze
Ce le salută cu o plecăciune
Înaltul zbor de pînze-naripate.

SALANIO: Eu, domnule, în locul dumitale,
Aș da întîietate-n al meu suflet
Nădejdilor plecate pe corăbii.
M-aș tot uita la firele de iarbă
Să văd cum bate vîntul, aș căta
Prin hărți să aflu porturi, dane, rade,
Și orice stavili s-ar ivi în calea
Corăbiilor mele, m-ar mîhni.

SALARINO: Iar eu, suflînd în ciorbă s-o răcesc,
M-aș speria la gîndul că-o vîntoasă

Ar cășuna mult rău în largul mării.
Privind apoi nisipul din clepsidră[3],
Eu m-aș gîndi la bancuri și la praguri
Și l-aș vedea pe „Sînt-Andrei"[4] al meu
Înnisipit, cu mîndrele-i catarge
Lăsate peste chila îngropată
Spre-a-i da cea de pe urmă sărutare.
De-aș merge la biserică, vederea
Lăcașului de piatră mi-ar aduce
În minte-acèle stînci primejdioase
Care-atingîndu-mi firava corabie
I-ar scurge mirodeniile-n mare
Și-ar îmbrăca talazele-n mătăsuri.
La gîndul că pot pierde într-o clipă
Averea-mi toată, cum să nu fiu trist?
Dar bine știu că și pe-Antonio gîndul
La mărfurile lui, îl întristează.

ANTONIO: Ba, zău că nu, căci mărfurile mele,
Har Domnului, nu stau doar într-o cală,
Nici într-un singur loc; averea mea
Nu-i la cheremul anului acesta:
Nu mărfurile, deci, mă întristează.

SALARINO: Te-i fi îndrăgostit...

ANTONIO: Nici pomeneală!

SALARINO: Nici asta nu-i? Atunci ești trist, să zicem,
Fiindcă nu ești vesel, și-ai putea
Să țopăi și să rîzi de bucurie
Că nu ești trist. Natura, jur pe Ianus[5],
A plăsmuit destule ciudățenii:
Inși care se hlizesc mereu, rîzîndu-și
De-un cimpoier, ca niște papagali[6],
Sau alții cu o mutră-atît de acră,
Încît nu-și dezvelesc a zîmbet dinții
Nici la o glumă vrednică de Nestor[7].

(Intră Bassanio, Lorenzo și Graziano.)

SALANIO: Îl văd venind pe nobilul Bassanio,
Cu Grațiano și Lorenzo, vrednici
Mai mult ca noi să-ți țină companie.

SALARINO: Aș mai fi stat ca să te-nveselesc,
De nu m-ar fi oprit amici mai vrednici.

ANTONIO: Pun mare preț pe vrednicia ta,
Dar cred că ești chemat de alte treburi
Și folosești prilejul ca să pleci.

SALARINO: Buni domni ce sînteți, bună dimineața!

BASSANIO: Buni, buni, dar oare cînd o să mai rîdem?
De ce sînteți așa ceremonioși?

SALARINO: Vom căuta răgazul potrivit.

(Salarino și Salanio ies.)

LORENZO: Signor Bassanio, noi doi plecăm,
De vreme ce pe-Antonio l-ai găsit,
Dar nu uita că ne-ntîlnim la cină.

BASSANIO: Nu voi lipsi.

GRAȚIANO: Signor Antonio, nu arăți prea bine,
Acorzi prea mult respect acestei lumi:
O pierde cel ce-o cumpără cu griji —
Schimbat ești foarte, crede-mă ce-ți spun.

ANTONIO: Nu, Grațiano, lumea-i pentru mine
O scenă doar, pe care joacă-un rol
Tot omul[8], — rolul meu e unul trist.

GRAȚIANO: Eu, rolul măscăriciului îl vreau, —
Să se-ncrețească fețele de rîs!
Mai bine să-mi dospească-n vin ficatul
Decît în lacrimi inima-mi să-nghețe.
De ce un om cu sîngele fierbinte,
Să stea cioplit în piatră ca strămoșii?
Să doarmă cînd e treaz și, plin de țîfnă,
Să dea în gălbinare? Zău, Antonio,
Îți spun acestea pentru că mi-ești drag —
Sînt unii oameni ale căror fețe
Tot spumegă ca smîrcul; ei tac mîlc
Ca să-și păstreze faima de-nțelepți,
De parc-ar spune: „Sînt Jupîn Oracol,
Cînd voi grăi eu, cîinii s-amuțească!"[9]
Iubite-Antonio, îi cunosc eu bine
Pe muții care trec drept înțelepți;
Dac-ar vorbi, sînt sigur că i-ar face
Pe-ascultătorii lor să-i creadă proști.
Dar despre asta, o să mai vorbim.
Ci lasă a melancoliei nadă, —
Cu ea nu prinzi decît plevușcă proastă.

Lorenzo, să plecăm, — rămîi cu bine,
O să-mi închei discursul după-masă.[10]

LORENZO: Da, te lăsăm, deci, pîn-la ora mesei.
Grațiano nu mă lasă să vorbesc —
Sînt unul dintre înțelepții muți.

GRAȚIANO: Încă doi ani de-i sta în preajma mea,
Nici limba-n gură n-o să-ți mai auzi.

ANTONIO: Plecați cu bine, și voi prinde glas.

GRAȚIANO: Mă bucur, căci tăcerea, doar limbii de vițel
Îi șade bine, fetei bătrîne tot la fel...

(Ies Grațiano și Lorenzo.)

ANTONIO: Ce-o fi vrut să spună?

BASSANIO: Grațiano îndrugă verzi și uscate, trăncănind mai mult decît oricare alt venețian[11]. Tîlcurile lui sînt ca două boabe de grîu ascunse în două banițe de pleavă: pierzi o zi întreagă pînă le găsești, iar după ce le-ai găsit, vezi că nu merita osteneala.

ANTONIO: N-ai vrea să-mi povestești, cum mi-ai promis,
Despre femeia căreia ziceai
Că i-ai jurat un tainic hagialîc?

BASSANIO: Știi, cred, Antonio, cît am păgubit
Vrînd să trăiesc pe un picior mai mare
Decît mă lasă slabele-mi mijloace.
Nu că-aș dori să fiu lipsit acum
De-asemenea trai bun, însă aș vrea
Să scap de datoriile grozave
În care vîrsta — prea risipitoare —
A tinereții, m-a vîrît. Antonio,
Îți datorez, în bani și în iubire
Atît de mult, încît iubirea ta
Îmi dă ea însăși dreptul la nădejdea
Că voi scăpa de-acèle datorii,
Dezvăluindu-ți planurile mele.

ANTONIO: Dezvăluie-le, bunule Bassanio,
Iar dacă se va dovedi că poartă
Pecetea cinstei, cum o porți și tu,
Fii sigur că-ți voi pune la-ndemînă
Tot sprijinul și punga mea, de-asemeni.

BASSANIO: În școală, cînd pierdeam cîte o săgeată,
O alta slobozeam, tot într-acolo,
Cu gîndul s-o găsească pe întîia

Și, slobozindu-le pe amîndouă,
Chiar le găseam, ades[12]. Această pildă
Copilăroasă, cată-a pregăti
Mărturisirea unui gînd curat.
Îți datorez prea mult, și am pierdut
Prostește ce mi-ai dat, dar dac-ai trage
Încă-o săgeată, în aceeași parte,
Le vei găsi, sînt sigur, pe-amîndouă
Sau, cel puțin, o vei redobîndi
Pe-a doua, pentru cea dintîi urmînd
Să-ți fiu datornic recunoscător.

ANTONIO: Mă știi prea bine, totuși vremea-ți pierzi
Vorbindu-mi pe-ocolite de iubirea
Ce-ți port, și mă nedreptățești mai mult
Punîndu-mi la-ndoială dărnicia
Decît dacă mi-ai risipi averea:
Ci spune-mi doar ce trebuie să fac
Și-mi stă-n putere, și voi face-ntocmai.

BASSANIO: Trăiește la Belmont o mîndră doamnă —
Mai mîndră decît vorba poate spune —
Bogată și cu însușiri alese:
Din ochii ei primit-am uneori
Tăcute semne. Porția o cheamă —
Nu-i mai prejos de Porția lui Brutus[13],
Fiica lui Caton[14]. Lumea o admiră,
Bărbați vestiți din cele patru vînturi
Vin s-o pețească. Părul ei bălai
Pe tîmple-i cade ca o lînă de-aur,
Încît Belmontul a ajuns să fie
Ca o Colchidă, unde vin mulți Iasoni[15]
S-o caute. O, de-aș putea, Antonio,
Cu unul dintre ei să mă măsor,
Norocu-ar fi, presimt, de partea mea.

ANTONIO: Știi bine că averea mea-i pe mare;
Nu am nici bani, nici mărfuri să le schimb
În bani, de-aceea du-te la Veneția
Și vezi cît credit am, și folosește-l
Din plin, ca să ajungi la mîndra Porția.
Te du și află unde-anume-s banii,
Voi întreba și eu, — și-i poți avea
În numele și cu-nvoirea mea.

(Ies.)

SCENA 2

Belmont. O încăpere din casa Porției.
Intră Porția și Nerissa.

PORȚIA: Pe legea mea, Nerissa, mica mea făptură e obosită de lumea asta mare[16].

NERISSA: Ați avea și de ce, scumpă doamnă, dacă necazurile voastre ar fi la fel de multe ca și noroacele; totuși, pe cîte văd, cei ce huzuresc de prea bine sînt la fel de bolnavi la suflet ca ăi care n-au ce pune în gură. Iată de ce, nu-i mică fericirea ăluia care se află taman la mijloc: belșugul duce mai grabnic la căruntețe, dar cumpătarea lungește viața omului.

PORȚIA: Înțelepte vorbe, și strașnic spuse.

NERISSA: Și mai strașnice-ar fi, dacă-ar fi urmate.

PORȚIA: Dacă a face ar fi la fel de ușor ca a ști ce-i bine de făcut, atunci bisericuțele ar fi fost catedrale, iar bordeiele săracilor ar fi fost palate domnești. Bun e dascălul care-și urmează propriile învățături; eu, una, aș putea mai degrabă să-nvăț douăzeci de oameni ce-ar fi bine să facă, decît să fiu unul din cei douăzeci care-mi urmează povețele. Mintea poate născoci legi pentru sîngele nostru, dar o fire aprinsă trece dincolo de poruncile reci ale legilor; tinerețea-i ca un iepure zălud, care sare peste plasa întinsă de ologul sfat bun. Dar vorbele astea înțelepte nu-s în măsură să-mi aleagă un soț potrivit. „A alege“, vai, ce cuvînt! Nu pot nici alege pe cine-aș vrea eu, nici respinge pe cine nu-mi place; așa se-ntîmplă cînd voința unei fiice vii e împovărată de voința unui tată mort! Nu-i oare cumplit lucru, Nerissa, să nu poți alege, și nici respinge pe nimeni?

NERISSA: Tatăl domniei voastre a fost un om evlavios, iar asemenea oameni au, înainte de moarte, idei fericit inspirate, — dovadă, loteria închipuită de dînsul prin aceste trei lăcrițe — de aur, de argint și de plumb: acela care va alege bine, vă va alege și pe dumneavoastră, ceea ce înseamnă că nu va putea alege bine decît acela pe care și dumneavoastră îl veți iubi cu adevărat. Dar ia spuneți-mi, nutriți vreun simțămînt pentru vreunul din pețitorii aceștia princiari, care-au și sosit?

PORȚIA: Mai citește-mi o dată lista cu numele lor și ți-i voi descrie pe rînd; iar după felul cum ți-i voi descrie, îți vei putea da seama ce simțăminte nutresc pentru ei.

NERISSA: Să începem cu principele napolitan[17].

PORȚIA: A, ăsta-i un mînzoc sadea, fiindcă vorbește tot timpul numai despre calul lui, fălindu-se că și-l potcovește singur. Tare mă tem că maică-sa și-a înșelat soțul c-un potcovar!

NERISSA: Urmează contele palatin[18].

PORȚIA: Ăsta umblă mereu încruntat, de parc-ar spune: „N-ai decît să nu mă alegi"... La auzul unei glume, nici nu zîmbește. Mă tem c-o s-ajungă, la bătrînețe, ca „filozoful plîngăreț", dacă, tînăr fiind, e atît de trist și de mitocan. Decît să mă mărit cu vreunul din ăștia doi, m-aș cununa mai degrabă cu Moartea, cea cu ciolanul în gură[19]. Ferească-mă Dumnezeu de ăștia doi!

NERISSA: Ce ziceți de Monsieur Le Bon, franțuzul?

PORȚIA: E om și el, să zicem, ca orice făptură-a Domnului. Știu că zeflemeaua-i un păcat, dar zău că are-un cal mai de soi decît al napolitanului și că se-ncruntă mai dihai decît contele palatin; e un fitecine și-un nimeni. Ar fi în stare să dănțuie la auzul unui sturz și să se dueleze cu propria-i umbră. Dacă m-aș mărita cu unul ca el, ar însemna să am nu un soț, ci douăzeci. Dacă m-ar disprețui, l-aș ierta, dar dacă m-ar iubi la nebunie, n-aș putea să-i răsplătesc niciodată iubirea.

NERISSA: Ce părere-aveți de Falconbridge, tînărul baron englez?

PORȚIA: Doar știi că nu vorbesc cu el, fiindcă nu-l înțeleg, cum nici el nu mă înțelege pe mine. Nu știe nici latinește, nici franțuzește, nici italienește; iar cît despre englezeasca mea, nu face nici două parale — precum ai putea să juri dac-ai fi chemată ca martoră. De arătat, nu arată rău, dar vai! cine poate sta de vorbă c-un mutuleac? Și apoi, ce fistichiu se-mbracă! Cred că și-a cumpărat pieptarul în Italia, nădragii în Franța, tichia în Germania, și manierele cam de peste tot.

NERISSA: Ce părere aveți despre vecinul său, lordul scoțian?

PORȚIA: Că-i un vecin milostiv, fiindcă a luat cu împrumut o palmă de la englez și s-a jurat să i-o dea înapoi la primul prilej; cred că francezul s-a pus chezaș pentru el, îndemnîndu-l să-i mai tragă una.

NERISSA: Cum vă place neamțul cel tînăr, nepot al ducelui de Saxa?

PORȚIA: Foarte urîcios dimineața, cînd e treaz, și mai urîcios încă, după-amiază, cînd e beat[20]. În cel mai bun caz, e ceva mai rău decît un om, iar în cel mai rău caz, e ceva mai bun decît un animal. Chiar de-ar fi să se-ntîmple tot ce poate fi mai rău, trag nădejde să scap de el.

NERISSA: Dacă s-ar oferi să aleagă și el, și ar alege lăcrița cu pricina, iar dumneavoastră l-ați respinge, ar însemna să nesocotiți voința tatălui domniei voastre.

PORȚIA: Tocmai ca să nu se-ntîmple asemenea nenorocire, te rog să pui o cană cu vin de Rin pe lăcrița cealaltă, fiindcă în felul acesta sînt sigură c-o va alege, — ar alege ispita din afară, chiar dacă diavolul ar sta înăuntru. Aș face orice, Nerissa, decît să mă mărit c-un burete!

NERISSA: Nu vă temeți, domniță, n-o să fiți a nici unuia dintre domnii aceștia: mi-au dezvăluit planurile lor, și anume, că vor să se-ntoarcă acasă și să nu-și mai bată capul cu pețitul, dacă nu cumva v-ar putea cîștiga prin vreun alt mijloc, decît cel hotărît de tatăl dumneavoastră prin loteria lăcrițelor.

PORȚIA: De-ar fi să trăiesc cît Sibila[21], aș prefera să mor fecioară ca Diana[22], decît să fiu dobîndită în vreun alt fel decît cel hotărît de tatăl meu. Mă bucur că pețitorii aceștia sînt atît de înțelepți, fiindcă nu-i printre ei măcar unul, a cărui plecare să n-o doresc din tot sufletul, și mă rog lui Dumnezeu să le binecuvînteze călătoria.

NERISSA: Vă mai aduceți aminte, domniță, de un venețian, om cu carte și oștean, care, pe vremea cînd încă mai trăia tatăl dumneavoastră, a venit aici împreună cu Marchizul de Montferrat?

PORȚIA: A, da, un anume Bassanio, parc-așa îl chema.

NERISSA: Așa-i, doamna mea, și cred că dintre toți bărbații văzuți vreodată de ochii mei neghiobi, dînsul era cel mai vrednic de-o domniță frumoasă.

PORȚIA: Mi-l amintesc bine, și-l socot vrednic de laudele tale.

(Intră un servitor.)

Ce se-ntîmplă? ce vești aduci?

SERVITORUL: Doamnă, cei patru străini vă caută ca să-și ia rămas bun, și a mai venit un sol trimis de-un al cincilea pețitor, Prințul Marocului, pentru a-i vesti sosirea aici, chiar în astă-noapte.

PORȚIA: Dacă i-aș putea ura bun venit celui de-al cincilea cu aceeași dragă inimă cu care le doresc drum bun celorlalți patru, m-aș bucura de sosirea lui; de-ar avea un suflet de sfînt și un chip de diavol, aș prefera să mă spovedească decît să mă pețească.

Nerisso, vino, — iar tu, băiete, ia-o înainte!
Abia plecă un pețitor, că-mi bate
La ușă altul, pe nerăsuflate.

(Ies.)

SCENA 3

Veneția. O piață publică.
Intră Bassanio și Shylock.

SHYLOCK: Trei mii de ducați, va să zică?

BASSANIO: Da, domnule, pe trei luni.

SHYLOCK: Pe trei luni, va să zică?

BASSANIO: Pentru care, precum ți-am mai spus, garantează Antonio.

SHYLOCK: Garantează Antonio, va să zică?

BASSANIO: Mă poți ajuta, deci? Îmi faci acest hatîr? Care-ți este răspunsul?

SHYLOCK: Trei mii de ducați, pe trei luni, și Antonio-i chezaș?

BASSANIO: Răspunde-mi!

SHYLOCK: Antonio are nume bun.

BASSANIO: Ai auzit vreodată că n-ar avea?

SHYLOCK: A, nu, nu, nu! Zicînd că are nume bun, voiam să spun că îmi ajunge chezășia lui. Totuși, mijloacele lui nu-s tocmai sigure: are-o corabie în drum spre Tripoli[24], o alta în drum spre Indii și, pe cît se spune pe Rialto[25], ar mai avea o a treia corabie în Mexic, a patra în drum spre Anglia, ca să nu mai pomenesc de alte negoțuri, risipite prin țări străine. Dar corăbiile nu-s decît niște scînduri, iar marinarii niște bieți oameni — ce te faci cu șobolanii de apă, căci sînt și de-ăștia, nu doar șobolani de uscat, după cum sînt hoți de uscat și hoți de apă, vreau să zic pirați, — și pe urmă, mai sînt și primejdiile celelalte, valurile, vînturile, stîncile. Oricum, însă, omul prezintă destule garanții. Trei mii de ducați, va să zică: socot că-i pot primi garanția.

BASSANIO: Fii convins că da.

SHYLOCK: Vreau să mă conving, de aceea trebuie să mă mai gîndesc. Aș putea oare vorbi cu Antonio?

BASSANIO: Dacă dorești, poți lua masa cu noi.

SHYLOCK: Da, ca să miros carne de porc, ca să mă înfrupt din animalul în care prorocul vostru, Nazariteanul, l-a vrăjit pe diavol să intre! Sînt gata să cumpăr de la voi și să vă vînd marfă, să stau de vorbă cu voi, să mă plimb cu voi, și așa mai departe, dar nu să și mănînc, să beau ori să mă rog cu voi! Ce vești de pe Rialto? Cine vine-ncoace?

(Intră Antonio.)

BASSANIO: Signor Antonio.

SHYLOCK: *(aparte):*

E vameșul fățarnic în persoană!
Cît îl urăsc fiindcă e creștin!
Dar și mai mult fiindcă, din prostie,
Dă cu-mprumut, fără dobîndă, bani,
Făcînd să scadă camăta-n Veneția!
De l-aş avea la mînă cu ceva,
Mi-aș stinge vechiul dor de răzbunare.
El ne urăște neamul sfînt și-mi strică
— Aici, unde se-adună negustorii —
Afacerile, ponegrindu-mi cinstea,
Fiindcă iau, cum zice el, dobîndă.
De-l iert, afurisit să-mi fie neamul!

BASSANIO: Shylock, m-asculți?

SHYLOCK: Gîndindu-mă temeinic
La mijloacele mele, n-aș prea crede
Că pot să strîng pe loc și dintr-o dată
Trei mii, — dar nu-i nimic, fiindcă Tubal
— Evreu bogat — mă poate ajuta.
Cam pentru cîte luni dorești?

(Către Antonio.)

Fiți sigur,
Tocmai vorbeam de înălțimea voastră.

ANTONIO: Deși nu iau și nu dau cu-mprumut
Bani cu dobîndă, Shylock, obiceiul
Mi-l voi călca spre-a împlini nevoia
Unui prieten.

(Către Bassanio.)

Știe el cît ceri?

SHYLOCK: Da, trei mii de ducați.

ANTONIO: Și pe trei luni.

SHYLOCK: Uitasem: pe trei luni... Și garanția
Domniei voastre... Să vedem... Dar parcă
Spuneați că nu obișnuiți să dați
Și să luați bani cu dobîndă...

ANTONIO: Așa e!

SHYLOCK: Cînd Iacob, cel de-al treilea patriarh
După Avram[26], — al treilea, da, prin vrerea
Prea înțeleptei sale mume[27], — cînd
El la pășune oile-i ducea
Unchiului Lában...

ANTONIO: Ce făcea? Cumva
Lua dobîndă?
SHYLOCK: Nu, nu chiar dobîndă!
Ci iată ce făcea: cînd el și Làban
S-au învoit ca mieii cei tărcați
Să-i fie dați lui Iacob ca simbrie,
Urmînd ca oile să fie duse,
Către sfîrșitul toamnei, la berbeci,
Spre a se-mperechea, istețul baci
Mi ți-a cojit, în toiu-mpreunării,
Niște nuiele și le-a pus în fața
Acelor oi borțoase, ca să fete
Doar miei tărcați, simbrie pentru Iacob.
Tot un cîștig era, ce-l fericea,
Căci fericire-i, de nu-l furi, cîștigul.
ANTONIO: Ar fi putut să piardă-n treaba asta,
Căci nu stătea-n puterea lui să facă
Un lucru cîrmuit de Cel de Sus.
Prin pilda asta camăta-i mai bună?
Berbeci și oi ți-s galbenii, cumva?
SHYLOCK: Nu știu, dar îi sporesc la fel de grabnic.
Luați aminte...
ANTONIO: Ai văzut, Bassanio,
Că diavolul citează din Scriptură
Cînd îi convine? Ca un ticălos
Cu zîmbetul de-a pururea pe buze,
Sau ca un măr stricat pe dinăuntru,
Minciuna-și ia înfățișări frumoase!
SHYLOCK: Trei mii, frumoasă sumă, și rotundă...
Trei luni din an... Ia să vedem dobînda!
ANTONIO: Ei, Shylock, vrei să ne îndatorezi?
SHYLOCK: Signor Antonio, de atîtea ori
Pe Rialto m-ați mustrat că iau dobîndă,
Dar v-am răbdat ocările: răbdarea
E semnul încercatului meu neam.
Mi-ați zis păgîn, și cîine ucigaș,
Și mi-ați scuipat caftanul ovreiesc,
Fiindcă de-al meu drept mă foloseam.
Și-acum, veniți la mine să vă-ajut:
Și-mi ziceți: Shylock, niște bani am vrea...
Da, chiar domnia ta, care-ți scuipai
Saliva-n barba mea și m-alungai
Ca pe un cîine... Iar acum, vreți bani!

Ce să vă spun? — Că-un cîine n-are bani?
Că n-are trei mii de ducați de dat?
Sau, aplecîndu-mă pîn-la pămînt,
Să bîigui ca o slugă prea supusă:
„Mărite domn, scuipași pe mine miercuri,
În altă zi mă alungași, și-n alta
De cîine mă făcuși, drept care eu
Ți-oi da cu împrumut atîția bani?"

ANTONIO: Ți-aș spune-așa din nou, și te-aș scuipa,
Și te-aș lovi. De-mi dai bani cu-mprumut,
Nu-i dai unui prieten — căci prăsila
Unui metal de rînd nu-i de-un prieten —
Ci-o dai unui dușman, cu-atît mai lesne
De pedepsit, în caz că nu plătește.

SHYLOCK: Ce repede v-aprindeți! Eu voiam
Să fim prieteni, și să mă iubiți,
Voiam să uit ocările de-alt-dată
Și, fără vreo dobîndă, să vă dau
Bani cu-mprumut, oricît aveți nevoie,
Dar nici nu vreți să-mi ascultați oferta,
Măcar că-i bună...

ANTONIO: Ar fi ca bună...

SHYLOCK: Bunătatea asta,
Voi dovedi-o. Haidem la notar,
Să-mi iscăliți o garanție simplă,
Precum că (toate astea, doar în glumă!)
În ziua și în locul hotărît,
De nu-mi veți achita întreaga sumă,
Vă învoiți a mă lăsa să tai
Din trupul dumneavoastră, drept amendă,
Un funt de carne fragedă, pe-alese.

ANTONIO: Prea bine! Garanția voi semna-o,
Zicînd că și evreii pot fi darnici.

BASSANIO: Ba, nu vreau s-o semnezi de dragul meu:
Mai bine la ananghie rămîn!

ANTONIO: A, nu te teme, omule, nu-i cazul:
De azi în două luni, cu-o lună-adică
'Nainte de scadență, voi primi
O sumă de vreo nouă ori mai mare.

SHYLOCK: Părinte-Avram, cum sînt acești creștini!
Ei înșiși necinstiți, pun la-ndoială
Chiar gîndurile altora! Mă rog,
Ce-aș cîștiga eu de mi-aș cere dreptul

Cînd dumnealui nu mi-ar plăti la zi?
O carne ruptă dintr-un trup de om
Nu-i bună, şi nici n-are preţul cărnii
De oaie, sau de vită, ori de capră.
Vreau totuşi să-i cîştig bunăvoinţa,
Prietenia chiar: dacă primeşte,
Prea bine! Dacă nu, la revedere
Şi nu vă fie cu bănat, vă rog!

ANTONIO: Da, Shylock, garanţia-ţi voi semna.

SHYLOCK: Atunci, poftim degrabă la notar,
Să-ncheie şugubeaţa învoială,
Iar eu m-oi duce ca să iau ducaţii
Şi să mai văd de casa mea, lăsată
În grija unei slugi nesăbuite.
Mă-ntorc de-ndat'.

ANTONIO: Hai, bunule evreu!

(Iese Shylock)

Se face bun, va deveni creştin!

BASSANIO: Mieroasa-i vorbă-ascunde-un gînd hain.

ANTONIO: Corăbiile mele, fii pe pace,
Cu-o lună înainte s-or întoarce!

(Ies.)

ACTUL II

SCENA 1

Belmont. O încăpere din casa Porției.
Muzică de corneți. Intră Prințul Marocului cu suita lui; Porția, Nerissa și alți slujitori din suita Porției.

PRINȚUL MAROCULUI:
Nu mă-alungați pentru culoarea pielii,
Blazon umbros al soarelui fierbinte,
Al cărui bun vecin și rudă sînt.
Aduce-ți-mi bărbatul cel mai chipeș
Născut în miazănoapte, unde focul
Lui Phoebus[28] rareori topește gheața,
Și veți vedea al cui sînge-i mai roșu,
Cînd ne-om tăia, de dragul dumneavoastră.
Înfățișarea mea i-a-nspăimîntat
Pe cei mai vajnici, dar vă jur, domniță,
Că ea le place mîndrelor fecioare
Din țara mea, și n-aș dori s-o schimb
Decît ca să vă fur a voastre gînduri.

PORȚIA:
Pentru-a alege, n-am drept călăuze
Doar ochii de fecioară: loteria
Destinului mă-mpiedică, de altfel,
S-aleg în voie. Dacă tatăl meu
Nu mi-ar fi poruncit să iau drept soț
Pe cel ce mă va dobîndi, în felul
De care ți-am vorbit, vestite prinț,
Mi-ai apărea la chip ca toți ceilalți
Veniți să mă pețească...

PRINȚUL MAROCULUI:
Mulțumind
Și pentru-atît, vă rog să-mi arătați

Lăcrițele, ca să-mi încerc norocul.
Vă jur pe iataganu-acesta, care
A-njunghiat un șah și-un prinț persan
Și i-a adus lui Soliman-sultanul[29]
Victorii pe trei cîmpuri de bătaie,
Vă jur că, spre-a vă cuceri, domniță,
Aș ști să-nfrunt privirea cea mai dîrză,
Să-ntrec bravura celor mai viteji,
Să-i smulg ursoaicei puii și să rîd
De leul care rage-n preajma prăzii.
Dar vai! dacă Hercule[30] și-ar juca
Puterea-n zaruri, s-ar putea să piardă
În fața slăbănogului de Lichas![31]
Alcide[32]-a fost și el învins de-un paj.
La fel și eu, dus de Norocul orb,
Aș fi în stare să nu nimeresc
O țintă-atinsă de-unul mai nevrednic
Și aș muri de jale.

PORȚIA: Totuși cată
Norocul să-ți încerci. Oricum, ia seama,
Poți renunța să mai alegi, sau poți
Jura să nu mai ceri, de-aci-nainte,
Nici unei doamne mîna, de vei pierde.

PRINȚUL MAROCULUI: Prea bine, dar întîi să-mi cerc norocul.

PORȚIA: Acum, la templu: după-masă-abia
Ursita va să ți se împlinească.

PRINȚUL MAROCULUI: Deci, la noroc: ori cel mai blestemat
Să fiu, ori cel mai binecuvîntat!

(Ies, în acompaniament de corneți.)

SCENA 2

Veneția. O stradă.
Intră Launcelot Gobbo.

LAUNCELOT: De bună seamă, cugetul n-o să mă lase să fug de la stăpînu-meu, jidovul. Necuratul mă tot ispitește, șoptindu-mi peste umăr: „Gobbo, Launcelot Gobbo, dragul meu Launcelot", sau „bunul meu Launcelot", ori „dragul meu Launcelot Gobbo, ia-ți călcîiele la spinare și șterge-o!" Cugetul, însă, îmi zice: „Nu,

ia seama, cinstite Launcelot, ia seama, cinstite Gobbo", sau „cinstite Launcelot Gobbo, nu fugi, nu-ți lua călcîiele la spinare." Atunci, diavolul ăl mai viteaz mă îndeamnă să-mi iau catrafusele și s-o șterg, „Întinde-o!" îmi zice. „Ce Dumnezeu, zice, ia-ți inima-n dinți și fugi!" Dar cugetul mi se-agață de gît, lîngă inimă, și-mi zice înțelepțește: „Cinstite prietene Launcelot, fiindcă, deh, ești feciorul unui om cinstit" — mai bine zis al unei femei cinstite, căci taică-meu avea nu știu ce... făcuse ceva urît și prinsese un fel de miros..., așadar îmi zice cugetul: „Stai pe loc Launcelot!" „Ia-o din loc", zice diavolul. „Stai pe loc!" îmi zice cugetul. „Cugete, îi răspund eu, mă sfătuiești de bine." Apoi: „Diavole, mă sfătuiești de bine." Dacă aș asculta glasul cugetului, aș rămîne în slujba stăpînului meu, jidovul, care — să mă ierte Dumnezeu! — e un fel de diavol; iar dacă-aș fugi de la jidov, aș asculta de necuratul, adică de diavol. De bună seamă că jidovu-i diavolu-n carne și oase, iar cît despre cuget, cugetul ăsta al meu e cam nesimțit, dacă mă povățuiește să rămîn la jidov. Diavolul îmi dă un sfat mai prietenesc: bine, diavole, o să fug, călcîiele mele-s la voia ta, o s-o iau la sănătoasa.

(Intră moș Gobbo, cu o coșarcă.)

MOȘ GOBBO: Domnișorule, spune-mi, rogu-te, care-i drumul spre locuința domnului jidov?

LAUNCELOT *(aparte)*: Cerule! ăsta-i chiar taică-meu, care, fiind mai orb ca noaptea, nu mă mai cunoaște: ia să-l zăpăcesc nițel!

MOȘ GOBBO: Spune-mi, rogu-te, domnișorule, care-i drumul spre locuința domnului jidov?

LAUNCELOT: O iei la dreapta după primul colț, pe urmă la stînga, după al doilea colț, iar după al treilea n-o mai iei nici la dreapta nici la stînga, ci cobori drept spre casa jidovului.

MOȘ GOBBO: Doamne sfinte! o să-mi vină greu să nimeresc drumul! Mi-ai putea spune dacă un anume Launcelot, care locuiește în casa aceea, se mai află acolo?

LAUNCELOT: Vorbești de domnișorul Launcelot? *(aparte)* Acu' să vedeți: au să vă dea lacrimile!... Vorbești de domnișorul Launcelot?

MOȘ GOBBO: Nu-i nici un domnișor, ci doar băiatul unui om sărac; taică-su, măcar c-o spun eu, e sărac lipit pămîntului, dar cinstit și, slavă Domnului — bogat în ani.

LAUNCELOT: Bine, bine, taică-su poate să fie ce-o fi, acu' noi vorbim de domnișorul Launcelot.

MOȘ GOBBO: De prietenul domniei tale, Launcelot.

LAUNCELOT: Prin urmare, bătrîne, prin urmare, zic, vorbești de domnișorul Launcelot?

MOȘ GOBBO: De Launcelot, dacă nu-ți e cu bănat, domnule.

LAUNCELOT: Prin urmare, de domnișorul Launcelot. Nu-mi vorbi de dînsul, tăicuțule, fiindcă tînărul domn — potrivit Soartei, Destinului și altor ziceri ciudate, cum ar fi cele Trei Parce[33] și alte asemenea ramuri ale științei, — a răposat de-a binelea sau, mai pe șleau, s-a dus în ceruri.

MOȘ GOBBO: Doamne, Dumnezeule! băiatul ăsta era toiagul bătrînețelor mele, singurul meu reazem!

LAUNCELOT *(aparte)*: Arăt eu a ciomag, a stîlp de casă, a toiag sau a reazem?... Nu mă mai cunoști, taică?

MOȘ GOBBO: Văleleu! Nu te cunosc, domnișorule, — dar spune-mi, rogu-te, băiatul meu — Dumnezeu odihnească-i sufletul! — e mort sau trăiește?

LAUNCELOT: Chiar nu mă cunoști, taică?

MOȘ GOBBO: Vai, domnișorule, am vederea slabă, nu te cunosc.

LAUNCELOT: Ba, chiar de-ai avea ochi buni, s-ar putea să nu mă cunoști: înțelept e părintele care-și recunoaște copilul. Prea bine, tăicuțule, o să-ți spun vești despre feciorul matale. Binecuvîntează-mă... Adevărul o să iasă la lumină; un omor nu poate rămîne multă vreme ascuns; un fiu poate, dar adevărul iese la iveală pînă la urmă.

MOȘ GOBBO: Ridică-te, domnule, te rog! Sînt sigur că nu ești băiatul meu, Launcelot.

LAUNCELOT: Iar eu te rog să-mi dai binecuvîntarea, — să lăsăm gluma la o parte: sînt Launcelot, băiatul matale de ieri, feciorul de azi și copilul de mîine.

MOȘ GOBBO: Nu pot crede că ești feciorul meu.

LAUNCELOT: Nici eu nu știu ce să cred despre asta, dar sînt Launcelot, sluga jidovului, și-s sigur că Margareta, nevasta matale, mi-e mamă.

MOȘ GOBBO: Da, așa o cheamă! Și pot să jur că, dacă ești Launcelot, ești carne din carnea mea și sînge din sîngele meu. Domnul fie lăudat! tii, dar ce barbă ai! Ai mai mult păr pe obraji decît are-n coadă Dobbin, calul meu de samar.

LAUNCELOT: Înseamnă că-i crește de-a-ndoaselea coada, căci avea mai mult păr pe ea, decît am eu pe obraji, cînd l-am văzut ultima oară.

MOȘ GOBBO: Dumnezeule! cum te-ai schimbat! Dar ia spune-mi, cum te împaci cu stăpînu-tău? I-am adus un dar. Cum te mai împaci cu el?

LAUNCELOT: Binișor, binișor, dar în ce mă privește m-am hotărît să fug de la dînsul și să nu mă opresc pînă n-oi lăsa în urmă o bună bucată de drum. Stăpînu-meu e-un jidov sadea. I-ai adus un dar? Dă-i mai bine-un ștreang! În slujba lui, mor de foame — îmi poți număra coastele, cu fiece deget. Mă bucur c-ai venit, tată! Dă-mi darul pe care l-ai adus, ca să-l dau domnului Bassanio, un stăpîn vestit pentru livrelele mîndre și nou-nouțe cu care-și îmbracă servitorii. Dacă nu intru în slujba lui, fug de-aici pîn' la capătul pămîntului! Tii, ce noroc pe mine! Uite-l că vine-ncoace... Du-te la el, tată! Jidov să fiu, dacă mai rămîn în slujba jidovului!

(Intră Bassanio cu Leonardo și cîțiva servitori.)

BASSANIO: Așa să faceți, dar aveți grijă ca masa să fie pregătită pentru cel tîrziu ora cinci. Duceți scrisorile astea, comandați livrelele și rugați-l pe Grațiano să vină de îndată acasă la mine.

(Un servitor iese.)

LAUNCELOT: Du-te la el, tată!

MOȘ GOBBO: Domnul să vă binecuvînteze, mărite domn!

BASSANIO: Mulțumesc! Dorești ceva de la mine?

MOȘ GOBBO: Acesta-i feciorul meu, domnule, un băiat sărac...

LAUNCELOT: Nu un băiat sărac, domnule, ci servitorul bogatului jidov, servitor care-ar vrea, domnule, precum vă va specifica taică-meu...

MOȘ GOBBO: Are, cum s-ar zice, domnule, o mare avocație — să slujească...

LAUNCELOT: Adică, mai pe scurt, sînt slugă la jidov și aș dori, precum vă va specifica taică-meu...

MOȘ GOBBO: El și stăpînu-său, să mă ierte înălțimea voastră, nu prea se au ca frații...

LAUNCELOT: Ca să fiu scurt, adevărul este că jidovul, oropsindu-mă, mă silește — precum tatăl meu, om bătrîn, sper să vă egsplice...

MOȘ GOBBO: Am aici niște porumbei fripți, pe care-aș vrea să vi-i dăruiesc înălțimii voastre, și v-aș ruga...

LAUNCELOT: Ca să fiu și mai scurt, rugămintea se referează la mine, precum înălțimea voastră va afla din gura acestui om cinstit și bătrîn, care, deși bătrîn și sărac, mi-e tată...

BASSANIO: Vorbească numai unul. Ce dorești?

LAUNCELOT: Să vă slujesc, domnule.

MOȘ GOBBO: Tocmai asta-i buba, domnule.

BASSANIO: Te știu prea bine: ai cîștig de cauză —
Stăpîn-tu, Shylock, mi-a vorbit chiar azi
Și mă-nvoiesc să te înalț în rang.

De-i înălțare-n rang să pleci din slujba
Unui evreu bogat, spre-a te tocmi
La un boier atita de sărac.

LAUNCELOT: Zicala veche se-mparte bine între stăpînu-meu Shylock și dumneavoastră, domnule: dumneavoastră aveți „harul dumnezeiesc", iar dumnealui are „destulul"...

BASSANIO: Că bine zici! Te du cu tatăl tău,
Ia-ți bun rămas de la stăpîn, și vino
La mine-apoi.
(Către servitori) Iar voi să-i pregătiți
O haină mai pestriță ca a voastră.

LAUNCELOT: Haide, tată! Degeaba, n-o să-mi pot găsi o slujbă! Nu știu să dau din gură. Și totuși *(privindu-și palma)*, dac-ar fi să mă iau după ce-mi stă scris în palmă, nu se află-n toată Italia om mai norocos ca mine. Uite linia vieții, de pildă, arată c-o să am o droaie de neveste, vreo cin'șpe, adică nu-s chiar așa multe! Un'șpe văduve și nouă fete mari, nu-i cine știe ce pentr-un bărbat... Mai văd c-o să scap de trei ori de la înec, adică de primejdia însurătorii, cum ar veni. Dacă Soarta-i femeie, înseamnă că-i femeie de treabă... Haide, tată, — mă duc să-mi iau rămas bun de la jidov!

(Ies Launcelot și moș Gobbo.)

BASSANIO: Ai grijă, Leonardo, să te-ntorci
De-ndat' ce cumperi lucrurile-acelea
Și le împarți, — pe cei mai buni prieteni
La cină i-am poftit. Te du, de grabă!

LEONARDO: Voi face tot ce îmi va sta-n putere.

(Intră Grațiano.)

GRAȚIANO: Unde-i stăpînul tău?

LEONARDO: Se plimbă-acolo.

(Iese.)

GRAȚIANO: Signor Bassanio!

BASSANIO: Grațiano!

GRAȚIANO: Îți cer o favoare.

BASSANIO: E ca și dată.

GRAȚIANO: Nu mă poți refuza; trebuie neapărat să te însoțesc la Belmont.

BASSANIO: Prea bine, dacă trebuie... Ești, însă,
Prea aprig, prea aprins, prea repezit —
Alese însușiri, în ochii noștri,
Dar nu și-ai celor ce nu te cunosc;

Prea ne-nfrînat le pari. Ai grijă, deci,
Să-ți domolești c-un dram de cumpătare
Pornirile, ca nu cumva purtarea-ți
Să fie rău privită-n locu-acela,
Zădărnicindu-mi orișice speranță.

GRAȚIANO: Signor Bassanio, dacă n-oi purta
Veșmînt cuviincios, și n-oi vorbi
Cum trebuie (-njurînd doar în răstimpuri)
Și dacă-n buzunar n-oi ține cărți
De rugăciuni, și nu m-oi închina
La fiecare masă, folosind
Întreg tipicul bunelor maniere,
Ca unul care știe ce să facă
Spre-a fi pe placul bunicuței sale, —
Să nu mai ai încredere în mine!

BASSANIO: Prea bine, vom vedea cum te-i purta.

GRAȚIANO: Da, dar să nu mă judeci după felul
Cum m-oi purta diseară...

BASSANIO: Se-nțelege!
Ba, te-aș ruga să fii cît mai zglobiu,
Fiindcă-avem prieteni puși pe chef.
Și-acum, te du — am oarecare treabă.

GRAȚIANO: Lorenzo și ceilalți mă-așteaptă, știu,
Dar ne vom revedea la ora cinci. *(Ies)*

SCENA 3

Tot la Veneția. O încăpere din casa lui Shylock.
Intră Jessica și Launcelot.

JESSICA: Îmi pare rău că-l părăsești pe tata;
Un iad ni-e casa, însă tu, drac vesel,
Îi mai furai un pic din mohoreală.
Dar pleacă sănătos: ține-un ducat
Și ia scrisoarea asta, să i-o dai
La cină lui Lorenzo, musafir
La noul tău stăpîn. În taină dă-i-o!
Și-acum te du, n-aș vrea să fiu văzută
De tata că-ți vorbesc.

ALUNCELOT: Adio! lacrimile îmi îneacă limba-n gît, prea frumoasă păgînă, prea dulce evreică! Să mă bată Dumnezeu dacă un cre-

știn n-ar fi în stare de orice ca să te aibă! Rămîi cu bine! Lacrimile astea prostești îmi sting curajul. Adio!

JESSICA: Adio, Launcelot.

(Iese Launcelot.)

Ce hîd păcat
Ascund în mine, dacă mi-e rușine
De tatăl meu? Deși sînt fiica lui
Prin sînge, nu-i sînt fiică și prin fire.
Lorenzo, de cuvînt de te vei ține,
Ăst chin se va sfîrși, căci soață bună,
Creștină-oi fi cu tine împreună.

(Iese.)

SCENA 4

O stradă din Veneția.
Intră Grațiano, Lorenzo, Salarino și Salanio.

LORENZO: În timpul cinei, vom ieși furiș
Și, travestindu-ne la mine-acasă,
Ne vom întoarce după-un ceas cu toții.
GRAȚIANO: Dar nu ne-am pregătit cum se cuvine.
SALARINO: N-am vorbit încă nici de făclieri.
SALANIO: Nu iese bine fără pregătire.
Mai bine-ar fi să ne lipsim de ei.
LORENZO: Acum e patru: două ore-avem
Ca să ne pregătim.

(Intră Launcelot, cu o scrisoare.)

Ce vești, amice?
LAUNCELOT: Dacă veți binevoi să desfaceți plicul, veți afla veștile.
LORENZO: E scrisă de o mînă cunoscută,
O mînă prea frumoasă, și mai albă
Decît hîrtia!
GRAȚIANO: Vești despre iubire?
LAUNCELOT: Cu voia dumneavoastră.
LORENZO: Unde pleci?
LAUNCELOT: Păi, mă duc, domnule, să-l poftesc pe fostu-meu stăpîn jidovul, să cineze astă-seară cu noul meu stăpîn, creștinul.
LORENZO: Stai, ia și asta, — spune-i Jessicăi,
În taină, de cuvînt că mă voi ține.

(Iese Launcelot.)

Hai, domnilor, nu vreți să vă gătiți
Pentru-acest bal mascat? Am făcut rost
Și de un făclier.

SALARINO: Acum mă duc.

SALANIO: Și eu.

LORENZO: Ne întîlnim peste vreun ceas
La Gratiano-acasă.

SALARINO: Foarte bine.

(Salarino și Salanio ies.)

GRAȚIANO: Nu de la Jessica era scrisoarea?

LORENZO: Ți-oi spune tot: ea însăși îmi arată
Cum s-o răpesc din casa părintească,
Ce juvaeruri are, și cît aur,
Și-n ce costum de paj s-a îmbrăcat.
De-o nimeri bătrînu-n rai vreodată,
Să-i mulțumească blîndei sale fiice,
Iar ei să nu-i stea-n cale nenorocul
Decît fiindcă-i fiica unui jidov.
Să mergem, poți citi pe drum scrisoarea.
Da, Jessica-mi va fi, azi, făclier.

(Ies.)

SCENA 5

Veneția. În fața casei lui Shylock.
Intră Shylock și Launcelot[34].

SHYLOCK: Ei, o să vezi și tu deosebirea
Dintre bătrînul Shylock și Bassanio...
Hei, Jessica!... N-o să te mai îmbuibi
Cum te-mbuibai la mine... Jessica!...
N-o să mai sforăi și n-o să-ți mai rupi
Veșmintele, dormind... Hei, Jessica!

LAUNCELOT: Hei, Jessica!

SHYLOCK: Ți-am spus eu să o strigi?

LAUNCELOT: Păi, nu-mi tot ziceai matale că dacă nu strigi la o licitație nu faci nici o brînză?

(Intră Jessica.)

JESSICA: Da, m-ai chemat? Ce poruncești?

SHYLOCK: La cină
Sînt, Jessica, poftit. Ia-mi cheile.

De ce m-aș duce, însă? Nu mă cheamă
Din dragoste, ci ca să mă-mbuneze.
M-oi duce totuși, ura mă împinge,
Vreau să mă ghiftuiesc pe socoteala
Risipitorului creștin. Ai grijă
De casă, fata mea... Mă duc în silă,
Ei pun ceva la cale contra mea,
Căci am visat ieri noapte saci cu bani.

LAUNCELOT: Duceți-vă, domnule, vă rog: stăpînul meu cel tînăr abia așteaptă să-i călcați pragul...

SHYLOCK: Și eu la fel.

LAUNCELOT: Au pus dumnealor ceva la cale: n-o să vă spun c-o să vedeți o mascaradă, dar dac-o s-o vedeți, înseamnă că nu degeaba mi-a dat sîngele pe nas[35] în lunea Paștilor, la ceasurile șase dimineața, — zi cu ghinion care-n anul acela cădea în miercurea Păresimilor, la patru ani după-amiază.

SHYLOCK:
Ce mascaradă? Jessica, m-asculți?
Încuie ușile, iar de-o s-auzi
Cum bate toba și guiță surla
Cu gîtul strîmb, tu nu te cățăra
Sus, la ferestre, nici nu-ți scoate capul
Afară-n stradă, ca să-i vezi pe-acei
Creștini nebuni cu suliman pe fețe, —
Astupă ale casei mele-urechi,
Ferestrele adică, — să nu intre
Prosteasca zarvă-n casa mea cinstită!
N-am poftă să petrec în seara asta,
Jur pe-al lui Iacob[36] sfînt toiag, și totuși
Mă duc[37]... Băiete, ia-o înainte
Și spune-le că vin.

LAUNCELOT: O iau înainte, jupîne. Stăpînă, totuși uită-te pe fereastră, căci
un creștin o să se-arate,
de-o evreică vrednic foarte.

(Iese Launcelot.)

SHYLOCK:
Ce-a zis acel nebun din neamul roabei
Agar?[38]

JESSICA:
A zis: „Stăpîna mea, adio".

SHYLOCK:
Nu-i rău nebunul, dar prea-i mîncăcios:
Încet ca melcul, doarme toată ziua,
Mai rău ca un motan. Eu n-am nevoie
De trîntori, de aceea mă despart

De el și-l dărui unuia pe care
Sper să-l ajute-a-și cheltui bănetul
Ce-i dau cu împrumut. — Hai, intră-n casă,
Fă cum ți-am spus, încuie bine ușa!
Căci „paza bună trece primejdia rea" — zicală
Ce-n veci se potrivește-unui om cu socoteală.

(Iese.)

JESSICA: Cu bine, — fericirea de mi-e dată,
Vei pierde-o fiică, iară eu un tată.

(Iese.)

SCENA 6

Tot la Veneția.
Intră Grațiano și Salarino, mascați.

GRAȚIANO: În șopru-acesta ne-a rugat Lorenzo
Să-l așteptăm.

SALARINO: Dar el cam zăbovește.

GRAȚIANO: Mă mir, deoarece îndrăgostiții-s
Mai iuți decît ceasornicul, se știe.

SALARINO: De zece ori mai iuți sînt porumbeii
Venerei[39], cînd e vorba de o nuntă,
Și nu de-o căsnicie șubrezită.

GRAȚIANO: Așa-i; dar oare vii la un chiolhan
Cu-aceeași poftă, ce o simți cînd pleci?
Și oare-un cal se-ntoarce pe-un drum lung
Cu-același pas voios, făcut la dus?
De-un lucru după care-alergi, te bucuri
Mai mult decît atunci cînd l-ai găsit.
Plecînd din port, corabia cu flamuri
E ca un fiu risipitor, trufaș,
De vînturi-tîrfe dezmierdat. Dar vai!
La-ntoarcere, de-aceleași vînturi-tîrfe
I-s pînzele și coastele sfărmate,
Încît arată ca un cerșetor!

SALARINO: Destul cu vorba: iată-l pe Lorenzo.

(Intră Lorenzo.)

LORENZO: Prieteni dragi, zăbava mi-o iertați —
Anume treburi, nu eu sînt de vină:

Cînd veți fura și voi femei, eu însumi
Voi ști să vă aștept... În casa asta
Stă socru-mi jidov... Cine-i înăuntru?

(Apare la fereastră Jessica, deghizată în paj.)

JESSICA: Dar cine ești? Răspunde-mi, ca să știu,
Deși mi-e glasul foarte cunoscut.
LORENZO: Lorenzo sînt, dragostea ta.
JESSICA: Lorenzo, da, și dragostea mea, da.
Căci cine mi-e mai drag ca tine, oare?
Și cine altul știe că-s a ta?
LORENZO: Doar cerul, ca și gîndurile tale.
JESSICA: Prinde-acest sipet, merită-osteneala!
Ce bine că e noapte! Mi-e rușine
De travestiul meu. Iubirea-i oarbă
Și-ndrăgostiții nu văd ce prostii
Ajung să facă. Dacă le-ar vedea,
Chiar Cupidon s-ar rușina de mine,
Că-s travestită într-un băiețandru.
LORENZO: Coboară, făclierul meu vei fi!
JESSICA: Cum?! sub o faclă să-mi arăt obrazul?
Și-așa-i destul de rușinat. În umbră
Mi-e locul, nu-n lumină, dragul meu!
LORENZO: Chiar travestită-n paj, tot dulce ești.
Dar vino grabnic:
Bassanio ne-așteaptă la ospăț,
Iar noaptea, ca o hoață, stă să fugă.
JESSICA: Îndată vin, — doar ușa s-o încui
Și să mă dauresc cu niscai galbeni.

(Se face nevăzută.)

GRAȚIANO: Pe masca mea, creștină-i, nu evreică!
LORENZO: Jur c-o iubesc din inimă, căci are
Și-nțelepciune, pe cît pot să judec,
Și frumusețe, de nu mă mint ochii,
Și se arată-a fi și credincioasă.
Frumoasă, înțeleaptă, credincioasă,
Așa o voi păstra mereu în suflet.

(Intră Jessica.)

Ai și venit? Hai, domnilor, la drum!
Mascații noștri ne așteaptă-acum.

(Iese împreună cu Jessica și Salarino.)
(Intră Antonio.)

ANTONIO: Cine-i acolo?

GRAȚIANO: A, signor Antonio!

ANTONIO: Rușine, Grațiano! Unde-s ceilalți?
Prietenii v-așteaptă, -i ora nouă,
Nu-i bal diseară -vîntul s-a stîrnit;
Bassanio se va-mbarca-n curînd.
Trimis-am zeci de oameni după tine.

GRAȚIANO: Mă bucur, — altceva nici nu-mi doresc,
Decît la drum azi-noapte s-o pornesc.

(Ies.)

SCENA 7

Belmont. O încăpere din casa Porției.
Muzică de corneți. Intră Porția și Prințul Marocului, cu suitele lor.

PORȚIA: Perdeaua la o parte! Arătați-i
Lăcrițele, acestui nobil prinț!
Alege, deci!

PRINȚUL MAROCULUI: Întîia, cea de aur, poartă scris:
„Dacă m-alegi cîștigi ceva dorit de mulți".
A doua, de argint, făgăduiește:
„Dacă m-alegi atît cît meriți capeți."
De plumb e-a treia, aspră ca pisania:
„Dacă m-alegi dai tot ce ai, riști totul."
Cum o să știu că-alegerea e bună?

PORȚIA: Portretul meu e-ntr-una din lăcrițe;
Dacă-o alegi, a dumitale-s, prințe!

PRINȚUL MAROCULUI: Un zeu călăuzească-mă! Să văd
Ce spun inscripțiile, înc-odată —
Să-ncep cu cea de plumb:
„Dacă m-alegi dai tot ce ai, riști totul."
Dai tot ce ai? Riști totul? Pentru plumb?
Păi, cei ce riscă, riscă în nădejdea
Unui cîștig frumos; un om cu cap
Nu dă doi bani pe strălucirea zgurei.
Nu, pentru plumb nu dau, nu risc nimic!
Ce zice-argintul, cel mult-feciorelnic?
„Dacă m-alegi atît cît meriți capeți."

Atît cît meriți?! Fără părtinire
Te prețuiește, prințe! După tine,
Ai merita destule, — poate, totuși,
N-ajung ca să o meriți pe domniță.
Dar de m-aș teme că de ea nu-s vrednic
Ar însemna să mă-ndoiesc de mine!
Atît cît merit, pe domnița-o merit!
Prin naștere, prin creșterea primită,
Prin farmecul și-averea mea, o merit —
Și mai ales prin dragostea ce-i port.
Ce-ar fi s-aleg, oprindu-mă aici?
Ia să mai văd în aur ce stă scris;
„Dacă m-alegi cîștigi ceva dorit de mulți."
Păi, e domnița; toți rîvnesc la ea
Și vin buluc, din cele patru colțuri
Ale pămîntului, ca să sărute
Această raclă, — această sfîntă vie.
Deșertul hircanian[40] și nesfîrșita
Arabie s-au prefăcut în drumuri
Pe care vin să-i vadă mîndrul chip,
Atîția prinți. Împărăția apei,
Ce scuipă-n față cerul, nu-i oprește
Pe-acești străini; trec ca peste-un pîrău
Spre-a o vedea pe Porția cea frumoasă.
Icoana ei cerească se ascunde
Într-una din aceste trei lăcrițe.
În cea de plumb? Ar fi o blasfemie
Să cred așa ceva: prea aspru-i plumbul,
Nici să-i încingă giulgiul n-ar fi bun![41]
O fi cumva-n lăcrița de argint?
Mai ieftin decît auru-i argintul,
De zece ori. Gînd păcătos, și-acesta!
Un juvaer așa de scump stă-n aur!
În Anglia-i un ban bătut în aur,
Cu chip de înger,[42] și gravat deasupra...
Dar îngerul, aici, stă înăuntru,[43]
Pe-un pat de aur... Dați-mi cheia! Iată,
Aleg, fie ce-o fi, lăcrița asta!

PORȚIA: Deschide-o, prințe, iar de-s înăuntru,
Îți aparțin.

(Prințul descuie lăcrița de aur.)

PRINȚUL MAROCULUI: La naiba! Ce-i aici?
Un cap de mort, ce poartă în găvane
Un sul, pe care scrie — ia să văd:
„Nu-i aur tot ce-i lucitor —
Ți s-a mai spus de-atîtea ori!
Mulți și-au vîndut chiar viața lor
Spre-a mă putea privi cu dor:
În cripte de-aur viermii-au spor.
De-ai fi fost bun judecător,
Pe cît ești de cutezător,
Un alt răspuns ai fi primit, —
Mă lasă rece-al tău pețit."
Da, rece... Osteneala-mi fu deșartă;
Să vină-un ger, de foc să mă despartă!
Adio, Porția! Prea-s de jale frînt
Spre-a zăbovi: așa pleacă-un înfrînt!

(Iese, împreună cu suita lui.)

PORȚIA: Un bun sfîrșit!... Perdeaua să se tragă!...
Toți cei cu firea[44] lui, la fel s-aleagă!

(Iese.)

SCENA 8

O stradă din Veneția.
Intră Salarino și Salanio.

SALARINO: Bassanio-a plecat, cu Grațiano,
Pe mare; i-am văzut cu ochii mei
Și-s sigur că Lorenzo nu-i la bord.

SALANIO: Hapsînul jidov l-a trezit pe Doge
Cu zbieretele lui și împreună
S-au dus corabia s-o cerceteze...

SALARINO: Dar prea tîrziu: corabia plecase!
Despre Lorenzo, Dogele-a aflat
C-a fost văzut cu Jessica-mpreună
Într-o gondolă. Și Antonio însuși
L-a-ncredințat pe Doge că cei doi
Nu se aflau pe nava lui Bassanio.

SALANIO: N-am auzit în viața mea un om
Să zbiere-așa pe străzi, ca acest jidov,

Muncit de patimi stranii şi-neîlcite;
„Copila mea! Ducaţii mei![45]... Să fugă
Cu un creştin!... Ducaţii mei creştini!
Dreptate, lege... fiică-mea... ducaţii...
Un sac, doi saci cu galbeni, plumbuiţi!
Ducaţi de-aceia dubli,[46] şterpeliţi
De fiică-mea!... Şi două nestemate,
De-acelea mari, de fiică-mea furate!
Găsiţi-mi-o pe fată, căci ea are
Şi-acele nestemate, şi ducaţii!"

SALARINO: Golanii din Veneţia-l urmau
Zbierînd: „Copila mea... Ducaţii mei..."

SALANIO: Să ţină minte-Antonio sorocul,
Căci altfel, va plăti...

SALARINO: Că bine zici!
Vorbind deunăzi c-un franţuz, mi-a spus
Că-n marea ce desparte Englitera
De Franţa,[47] o corabie de-a noastră
S-a dus la fund, cu-ncărcătura-i scumpă.
Şi m-am rugat în sinea mea: Dea Domnul
Să nu fie corabia lui Antonio...

SALANIO: Mai bine spune-i lui ce-ai auzit,
Dar pe-ocolite, ca să nu-l mîhneşti.

SALARINO: Nu-i om mai bun ca el pe-acest pămînt!
Bassanio i-a spus, la despărţire,
Că se va-ntoarce grabnic, dar Antonio
— L-am auzit cu însumi — i-a răspuns:
„Nu te grăbi de dragul meu, Bassanio,
Ci lasă timpul să-şi dea roada plină, —
Nu te gîndi la poliţa aceea,
Gîndeşte-te doar la iubita ta,
Fii vesel şi arată-i c-o iubeşti,
În chip şi fel, cît fi-va cu putinţă".
Spunînd acestea, faţa-nlăcrămată
Şi-a-ntors de la Bassanio, apoi
O mînă pe la spate i-a întins
Şi-a strîns-o pe a lui, la despărţire.

SALANIO: De dragul lui, i-e încă dragă lumea.
Hai, rogu-te, la el, să-i descreţim
Cu-o glumă, două, fruntea-mbrăţişată
De gînduri negre.

SALARINO: Da, aşa vom face.

(Ies.)

SCENA 9

Belmont. O încăpere din casa Porției.
Intră Nerissa, cu un servitor.

NERISSA: Hai, dă perdeaua-n lături, cît mai grabnic:
Aragonezul vine să aleagă,
Acum, cînd jurămîntul și-a rostit.

Muzică de corneți. Intră Prințul de Aragon, Porția și suitele lor.

PORȚIA: Lăcrițele acestea, nobil prinț,
Privește-le: dac-o alegi pe-aceea
Ce mă cuprinde, îți voi fi mireasă.
De nu, va trebui să pleci de-aici
De-ndată, fără să mai spui o vorbă.

PRINȚUL DE ARAGON: Trei lucruri am jurat să-ndeplinesc:
Întîi, să nu dezvălui nimănui
Lăcrița ce-am ales; apoi, în cazul
Că n-aleg bine, niciodată-n viață
Să nu-i mai cer unei fecioare mîna.
Și în sfîrșit,
Să plec numaidecît, dacă dau greș.

PORȚIA: Acestor trei porunci li se supune
Oricine-mi vrea nevrednica făptură.

PRINȚUL DE ARAGON: Sînt pregătit. A inimii nădejde
Să se-mplinească, de-oi avea noroc!
Deci, aur, și argint, și plumb de rînd.
„Dacă m-alegi dai tot ce ai, riști totul."
Chiar mai frumos de-ai fi, n-aș da nimic.
Ia să vedem și aurul, ce zice?
„Dacă m-alegi cîștigi ceva dorit de mulți."
„Mulți" poate-nseamnă proștii care-aleg
Cu ochiul, ce nu poate să pătrundă
În casă, ci rămîne ca lăstunul[48]
Pe dinafară și-și clădește cuibul
Sub streșini, pradă vînturilor rele.
Nu voi alege ce-și doresc cei mulți,
Nu vreau să fiu de-o seamă cu prostimea
Și să gîndesc ca mințile de rînd.
Cămară de argint, îți cer de-aceea,
Deviza încă-odată să mi-o spui:

„Dacă m-alegi atît cît meriți capeți."
Da, bine zis, căci cine-ar cuteza
Să-i smulgă Soartei, prin înşelăciune,
Onoruri care nu i se cuvin?
Să nu se-mpăuneze nimeni, deci,
C-un rang nemeritat! O, cîte-averi
Şi slujbe-nalte nu sînt dobîndite
Prin mită! Bine-ar fi ca doar prin merit
Să fie dobîndită-orice onoare!
Atunci, atîția care-s astăzi slugi
Ar fi stăpîni, atîția care dau
Porunci, ar sta să li se poruncească,
Şi-atîta țărănie strecurată
Prin al onoarei lan s-ar spulbera,
Lăsînd onoarea să-şi arate fața
Curată, fără pleava astei vremi!
Dar ia s-aleg! Ce zice, deci, argintul?
„Dacă m-alegi atît cît meriți capeți."
Eu cred că merit, — dați-mi dară, cheia
Ca să-mi descui de-ndată fericirea!

(Descuie lăcrița de argint.)

PORȚIA: Prea mult ocol pentru ce afli-acolo!

PRINȚUL DE ARAGON: Ce-i asta? Mutra unui dobitoc
Ce-mi dă, clipind din ochi, un bilețel!
Îl voi citi... Nu semeni, vai, cu Porția!
Nu asta am sperat şi-am meritat!
„Dacă m-alegi atît cît meriți capeți."
Un cap de prost — atît am meritat?
Aceasta mi-i răsplata? Nu-s mai vrednic?

PORȚIA: A face o greşală nu-i totuna
Cu a o judeca.

PRINȚUL DE ARAGON: Ce scrie-aici?
„Această dreaptă judecată
De şapte ori fu încercată
Prin proba focului, curată:
Cel ce sărută-o umbră, cată
Să aibă umbra drept răsplată.
Sînt unii proşti ce se desfată
Privind o lacră argintată.

Ia-ți ce nevastă vei pofti,[49]
Eu capul tău mereu voi fi,
Deci, pleacă, domnule, de-aci!"
De-aș mai rămîne-n acest loc,
Aș fi mai mare dobitoc!
C-un cap venisem, de zevzec,
Spre-a te peți. Cu două plec.
Adio. De cuvînt mă țin —
Să-mi rabd amarnicul destin!"

(Iese Prințul de Aragon cu suita lui.)

PORȚIA: Așa se arde-un fluture pe lampă!
Deștepții ăștia mintea-și pierd, întreagă,
Cînd vine vremea ca și ei s-aleagă!

NERISSA: Zicala nu mințea: noroc se cere
Și ca să scapi de ștreang și spre-a-ți găsi
muiere...

PORȚIA: Nerissa, vino! Lasă jos perdeaua!

(Intră un servitor.)

SERVITORUL: Unde-i stăpîna?

PORȚIA: Sînt aici. Ce vrei?

SERVITORUL: Domniță, a descălecat la poartă
Un tînăr venețian, trimis încoace
De-al său stăpîn, spre a-i vesti sosirea
Și a-i rosti salutul călduros,
Prin daruri scumpe, nu numai prin vorbe
Curtenitoare. N-am mai pomenit
Un sol al dragostei la fel ca dînsul.
Nicicînd o zi de-april n-a fost mai dulce
Vestind sosirea verii-mbelșugate,
Ca solu-acesta, de-al său domn trimis.

PORȚIA: Te rog să încetezi: mă tem că-altminteri
O să ne spui că rudă ești cu dînsul,
Prea-l lauzi cu atîtea vorbe-alese!
Nerissa, vino, — ard să-l văd pe solul
Lui Cupidon, cel plin de curtenie.

NERISSA: O, zeu galant, Bassanio să fie!

(Ies.)

ACTUL III

SCENA 1

O stradă din Veneția.
Intră Salanio și Salarino.

SALANIO: Ce mai e nou pe Rialto?

SALARINO: Păi, încă mai umblă zvonul, neadeverit, că o corabie de-a lui Antonio s-ar fi scufundat, cu bogata-i încărcătură, într-o strîmtoare, mi se pare că-i zice Strîmtoarea Goodwins[50]; un loc foarte primejdios, unde zac scheletele multor corăbii falnice, dacă-o fi adevărat ce zice Gura Lumii, o cumătră cam mincinoasă de felul ei.

SALANIO: Aș vrea să fie la fel de mincinoasă ca babele alea care ronțăie boabe de ienupăr[51], ori se prefac că-și plîng un al treilea soț, așa, ca să-și prostească vecinii. Din păcate, însă, e adevărat — ce să ne mai răcim gura de pomană ori să lungim vorba — e adevărat că bunul Antonio, vrednicul Antonio... o, de-aș putea găsi un adjectiv care să i se potrivească!

SALARINO: Gata, pune punct!

SALANIO: Cum? Ce zici? Da, în sfîrșit, vreau să spun că i s-a pierdut o corabie.

SALARINO: Tare-aș vrea să fie ultima lui pagubă!

SALANIO: Pînă una alta, zic „amin“, pentru ca nu cumva dracul să-mi spurce rugăciunea, căci iată-l venind sub înfățișarea unui evreu.

(Intră Shylock.)

Ce-i cu dumneata, Shylock? Ce mai e nou în lumea negustorilor?

SHYLOCK: Voi ați știut, ați știut mai bine ca oricine, că fiică-mea a fugit!

SALARINO: Asta așa e: eu, unul, l-am cunoscut pe croitorul de i-a făcut aripile cu care-a zburat.

SALANIO: Iar Shylock știa și el că păsăruica era pe cale să se zburătăcească; și că-i în firea tuturor să-și părăsească cuibul.

SHYLOCK: O s-ajungă-n iad pentru asta!

SALARINO: Da, dacă-ar judeca-o diavolul.

SHYLOCK: Carnea și sîngele meu să se răzvrătească!

SALANIO: Mai las-o-ncolo, stîrv bătrîn! cum o să se răzvrătească, la vîrsta ta?[52]

SHYLOCK: Eu vorbeam de fiică-mea, că-i carnea și sîngele meu.

SALARINO: Între carnea ta și a ei e-o deosebire mai mare decît între tăciune și fildeș; după cum între sîngele tău și-al ei e-o deosebire mai mare decît între molan și vinul de Rin.[53] Dar ia spune-ne, ai auzit cumva că Antonio ar fi pierdut o corabie pe mare?

SHYLOCK: Încă-o afacere proastă! Un falit, un risipitor,[45] care abia cutează să-și arate fața pe Rialto! un cerșetor care obișnuia să vină spilcuit în piață! Ar face bine să se uite la polița aceea... Îmi zicea „cămătar"... Ar face bine să se uite la polița aceea... Dădea bani cu împrumut, — din iubire creștinească... Ar face bine să se uite la polița aceea!

SALARINO: Păi, sînt sigur că n-ai să-i rupi carnea de pe el, dacă nu plătește, — la ce ți-ar folosi?

SHYLOCK: Ca momeală pentru pești. Oricum, o să-mi hrănească răzbunarea, dacă altceva n-o să poată hrăni! M-a făcut de rîs, mi-a furat o jumătate de milion, a rîs de pagubele suferite de mine, și-a bătut joc de cîștigurile mele, mi-a disprețuit neamul, mi-a pus piedici în afaceri, mi-a îndepărtat prietenii, mi-a întărîtat dușmanii, — și pentru ce, mă rog? Pentru că sînt evreu. Dar oare un evreu n-are ochi și el? n-are și el mîini, mădulare, un trup, simțuri, simțăminte și patimi? nu se hrănește și el cu aceeași hrană, nu e rănit de aceleași arme, nu e supus acelorași boli, nu se vindecă datorită acelorași leacuri, nu aceeași vară îl încălzește, și nu tot o iarnă îi vîră frigul în oase, întocmai ca unui creștin? Dacă ne-mpungeți, nu sîngerăm? dacă ne gîdilați, nu rîdem și noi? dacă ne otrăviți, nu ne dăm duhul? iar dacă ne. faceți un rău, nu ne răzbunăm oare? Păi, dacă sîntem ca voi în toate privințele, trebuie să ne asemănăm și în privința asta! Cînd un evreu îl nedreptățește pe-un creștin, cum îi răspunde acesta, în smerenia lui? Prin răzbunare! Cînd un creștin îl nedreptățește pe-un evreu, cum să răspundă acesta, dacă nu tot prin răzbunare, urmînd pilda creștinului?[55] Tică-

losia de la voi învățată, eu o voi pune în practică, și să nu vă mirați dacă vă voi desăvîrși învățătura!

(Intră un servitor.)

SERVITORUL: Domnilor, stăpînul meu Antonio e acasă la dînsul și dorește să vă vorbească.

SALARINO: L-am căutat peste tot.

(Intră Tubal.)

SALANIO: Iată încă unul din neamul lui — un al treilea ca el ar fi greu de găsit, dacă nu cumva însuși diavolul s-ar face evreu.

(Salanio, Salarino și servitorul ies.)

SHYLOCK: Ei, Tubal, ce vești aduci din Genova? Ai găsit-o pe fiică-mea?

TUBAL: Am trecut prin multe locuri unde se vorbea despre ea, dar de găsit n-am găsit-o.

SHYLOCK: Ai, ai, ai! Mi-a furat un diamant pe care-l cumpărasem cu două mii de ducați la Frankfurt[56]! Așa un blestem n-a căzut niciodată pe neamul nostru, — nu l-am simțit pînă-acum... Două mii de ducați! Și alte juvaeruri scumpe, foarte scumpe... Aș vrea s-o văd pe fiică-mea întinsă moartă la picioarele mele, cu cerceii în urechi! aș vrea s-o văd că zace la picioarele mele, cu ducații în coșciug!... Nici o știre despre ei? Vai, și cît o să mă mai coste căutatul! Pagubă peste pagubă! Hoțul îți fură atîta avere, și mai trebuie să plătești încă o dată pe-atît ca să-l găsești pe hoț!... Și nici o mulțumire măcar, nici o răzbunare! Doar pe capul meu cad toate nenorocirile, doar din pieptul meu ies suspinele, doar ochii mei varsă lacrimi!

TUBAL: Ba, mai au și alții parte de nenorociri. Pe cît am auzit la Genova[57], Antonio...

SHYLOCK: Cum? ce? ce fel de nenorocire?

TUBAL: A pierdut o corabie care venea de la Tripoli.

SHYLOCK: Slavă Domnului! Slavă Domnului! Dar e-adevărat? e-adevărat?

TUBAL: Am stat de vorbă cu cîțiva dintre marinarii care-au scăpat cu viață.

SHYLOCK: Îți mulțumesc, bunul meu Tubal! Bună veste, bună veste! Ha, ha! Unde-ai aflat-o? La Genova?

TUBAL: Am mai auzit că fiica matale a cheltuit într-o noapte, la Genova, optzeci de ducați.

SHYLOCK: Parcă mi-ai înfipt un pumnal în inimă! N-o să-mi mai văd niciodată galbenii!... Optzeci de ducați într-o singură noapte! Optzeci de ducați!

TUBAL: M-am întors la Veneția împreună cu mai mulți creditori ai lui Antonio, care mi-au zis că nu-i rămîne decît să dea faliment.

SHYLOCK: Mă bucur nespus... O să-i scot sufletul, o să-l chinuiesc... Mă bucur nespus!

TUBAL: Unul din ei mi-a arătat un inel pe care fiica matale i-l dăduse în schimbul unei maimuțe.

SHYLOCK: Lua-o-ar naiba! Rău mă mai chinuiești, Tubal! Era inelul meu cu peruzea,[58] primit în dar de la Lea, cînd eram flăcău; nu l-aș fi dat nici pentru o mie de maimuțe!

TUBAL: Dar Antonio e ruinat, asta e sigur!

SHYLOCK: Da, așa e, așa e. Du-te, Tubal, și găsește-mi un portărel, dă-i bani și tocmește-l cu două săptămîni înainte... Dacă ăla nu-mi achită polița, îi scot inima din piept! Fără dumnealui la Veneția, o să pot învîrti orice afaceri o să poftesc. Du-te, Tubal, du-te, ne întîlnim după aceea la sinagoga noastră, — du-te, bunul meu Tubal, ne întîlnim la sinagogă, Tubal!

(Ies amîndoi.)

SCENA 2

Belmont. O încăpere din casa Porției.
Intră Bassanio, Porția, Grațiano, Nerissa și mai mulți slujitori.

PORȚIA:

Nu te grăbi s-alegi, ci mai așteaptă
O zi sau două, căci dacă dai greș,
Înseamnă că te pierd. Mai stai puțin.
Ceva îmi spune (nu, nu e iubire!)
Că n-aș vrea să te pierd și, precum știi,
Nici ura nu dă astfel de povețe.
Dar, ca să nu mă înțelegi greșit,
— Căci fetele nu se pricep la vorbe —
Aș vrea să stai aici o lună-două,
În care te-aș putea-nvăța s-alegi,
Măcar că am jurat să țin secretul —
Și o să-l țin, așa că mă poți pierde.
De-ar fi așa, m-ai face să regret
Că n-am păcătuit călcîndu-mi vorba!
Doar ochii dumitale sînt de vină:
Privindu-mă, în două m-au tăiat —
O jumătate e a dumitale,
Iar cealaltă la fel, fiind a mea,

Căci de-i a mea e tot a dumitale,
Încît îți aparțin în întregime.
O, rele vremuri ce ridică stavili
Între stăpîni și drepturile lor:
Îți aparțin, dar nu-s a dumitale!
De vină-i soarta, nu eu... Dar vorbesc
Prea mult, vrînd timpul să-l opresc în loc
Și să-l lungesc, doar-doar vei amîna
Alegerea.

BASSANIO: O, lasă-mă s-aleg,
Căci așteptarea-i chin...

PORȚIA: De-i chin, Bassanio,
Mărturisește, cît ești tras pe roată,
Că dragostea-ți ascunde și trădare.

BASSANIO: Trădarea îndoielii, ce mă face
De dragoste-a mă teme să mă bucur.
E pace mai degrabă-ntre zăpadă
Și foc, decît între iubirea mea
Și vreo trădare.

PORȚIA: Dar vorbești așa
Ca orice om supus la cazne grele.

BASSANIO: Făgăduiește-mi viața, și-ți spun totul!

PORȚIA: Mărturisește și trăiește, deci!

BASSANIO: „Mărturisește că iubești", aceasta-i
Mărturisirea mea. O, dulce cazna,
Cînd cea care mă chinuie mă-nvață
Cum să răspund spre a scăpa cu viață!
Dar să-mi încerc norocul, la lăcrițe!

PORȚIA: Prea bine. Dacă mă iubești aievea
Mă vei găsi într-una dintre ele.
Nerissa și toți ceilalți, la o parte!
În timp ce-alege, muzica să cînte!
Astfel, de pierde, va sfîrși în cîntec
De lebădă.[59] Iar spre-a întări această
Metaforă, voi spune: ochii mei
Înlăcrimați îi vor fi pat de moarte.
Dar s-ar putea să și cîștige, — atunci
N-ar mai fi muzica la fel, ar fi
Ca o fanfară la încoronarea
Unui monarh slăvit de-ai săi supuși;
Sau ca acele dulci acorduri, care
În zori se furișează în auzul
Vreunui mire și la nuntă-l cheamă.

Îl vezi apoi pășind la fel de mîndru
Ca tînărul Alcide,[60] dar mai tandru,
Răscumpărînd tributul virginal
Plătit de Troia cruntului balaur
Al mării. Jertfa, iată, sînt eu însămi,
Iar voi sînteți nevestele troiene
Cu ochii plini de lacrimi... Hai, veniți,
Priviți sfîrșitul luptei! Hai, Hercule!
Trăind, dă-mi viață!... Lupta mă-nspăimîntă
Mai mult decît pe cel ce-n ea se-avîntă.

(În timp ce Bassanio monologhează în fața lăcrițelor, se aude un cîntec.)

„Spune-mi, dragostea fierbinte
Crește-n suflet sau în minte?
Și crește, cu ce merinde?
Răspunde, răspunde!
Ea se naște-n ochi și-și are
Hrana tot în ochi, și moare
Tot în leagănul lor mare.
Ding, dong! să cîntăm toți de-odat'
Clopotele dragostei cînd bat!"

TOȚI: Ding, dong!

BASSANIO: Ce-i înafară poate-i doar părere, —
Podoabele tot ne mai amăgesc.
La judecăți, atîția păcătoși
Se apără c-un glas plăcut, ce-ascunde
Ticăloșia lor. Dar în credință,
Nu s-au văzut atîtea erezii
Blagoslovite de vreun cărturar
Care le-nvăluie-ntr-un text ales
Grosolănia? Nu-i pe lume viciu
Să nu facă paradă de virtute.
Cîți lași, cu inimile-nșelătoare
Ca niște praguri de nisip, nu poartă
Ca Hercule și Marte, bărbi cumplite,
Deși li-e alb ca laptele ficatul?![61]
Își lasă barbă, spre a fi temuți...
Dar frumusețea? De-o privești mai bine,
Vezi că e pusă pe cîntar și, astfel,
Se-ntîmplă o minune a naturii:
Cei mai frumoși n-atîrnă cel mai greu!
Așa de pildă buclele-aurii,

Ca niște șerpi ce se sucesc în vînt,
Sînt, foarte-adesea, zestrea altui cap,
A cărui tigvă zace-ntr-un mormînt.
Podoaba nu-i decît perfidul țărm
Al unei mări primejdioase, — vălul
Pestriț al unei fete indiene,[62]
Într-un cuvînt, e-un adevăr părelnic
În care timpul cel viclean se-mbracă
Spre-a-i amăgi pe cei mai înțelepți.
De-aceea, aur bătător la ochi,
Tu, hrană a lui Midas,[63] nu te vreau!
Și nici pe tine, palid salahor
Care-ntre oameni mijlocești! Te-aleg
Pe tine, plumb sărac, — deși mai mult
Ne-amenințí decît ne făgăduiești, —
Căci însăși simplitatea ta mă mișcă
Mai mult decît retorica umflată!
Să-mi fie bucuria, dar, răsplată!

PORȚIA (*aparte*): Cum se topesc deodată îndoiala,
Și deznădejdea, spaima și sfîrșeala,
Și gelozia chiar, cu ochi verzui!
Iubire, potolește-ți zborul șui,
Măsoară-ți bucuria, ține-ți firea,
Mă copleșește prea mult fericirea,
Mai micșoreaz-o, să nu mă doboare!

BASSANIO: Dar ce-mi văd ochii? — (*Deschide răclița.*)
Chipul mîndrei Porția!
Ce semizeu l-a zugrăvit întocmai?
I-s vii și ochii, sau poate că par
A se mișca, rotindu-se-n ai mei?
Suflarea dulce buzele-i desparte —
Hotar de miere între doi prieteni!
În părul ei artistul a urzit,
Ca un paing, o mreajă aurie
În care inimile se pot prinde
Mai repede decît se prind țînțarii
În plasa lui... Dar cum de-a fost în stare
Să-i facă ochii? Primul ochi pictat
Ar fi putut, cred, văzul să-i răpească!
Dar laudele mele lasă-n umbră
Icoana, și ea însăși șchiopătează
În spatele modelului ei viu.

Acesta-i pergamentul ce cuprinde
Norocul meu, pe scurt înfățișîndu-l:
„Nu după ochi te-ai luat
Și-ai ales cu-adevărat!
Fiindcă-acest noroc ți-e dat,
Nu-ncerca să-l schimbi vreodat'.
Și, în semn de mulțumire
Și de-adîncă fericire,
Doamnei tale dă-i de știre
C-un sărut, că-i vei fi mire!"
Că bine zice... Voie dă-mi, domniță!

(O sărută.)

Să dau și să primesc e-a mea sentință.
Precum un luptător aplaudat
Într-o arenă, e încredințat
Că a ieșit învingător, dar parcă
O îndoială încă-l mai încearcă,
— Ovațiile, oare-s pentru el?
Frumoasa mea, mă-ntreb și eu la fel,
E-adevărat ce văd? Binevoiește
A întări, și-astfel, adeverește!

PORTIA: Signor Bassanio, mă vezi aici
Așa cum sînt: cu toate că eu însămi
N-aș fi rîvnit o soartă mult mai bună,
De dragul dumitale-aș vrea să fiu
De zeci de ori eu însămi-mai frumoasă
De mii de ori, și încă mai bogată
De zece mii de ori:
Ca să mă-nalț în ochii dumitale,
Aș vrea să am virtuți, și frumuseți,
Prieteni, și averi peste măsură;
Dar, una peste alta, nu-s decît
O fată simplă, neumblată-n școli,
Nepricepută, dar îndeajuns
De tînără spre-a mai putea să-nvețe.
Și încă un noroc: nu e nici proastă
De felul ei. Norocu-i cel mai mare
E, însă, că blajinu-i duh se lasă
În voia dumitale, să-l îndrumi
Ca rege suveran și domn al ei!
De-acum, îți aparțin, cu tot ce am.
Palatu-acesta, pîn'-mai adineaori,

Era al meu, și slugile, la fel:
Eu, mie însămi îmi eram regină.
De-aci-nainte, slugile, palatul,
Eu însămi, sîntem ale dumitale,
Căci ți le dărui, cu acest inel,
Pe care, dacă-l vei înstrăina
Sau pierde, va-nsemna c-ai încetat
Să mă iubești, ceea ce îmi va da
Prilej de supărare.

BASSANIO: Doamna mea,
Cuvinte nu mai am, mi le-ai răpit
Pe toate. Numai sîngele-mi vorbește
Și-s buimăcit, cum-după cuvîntarea
Măiastră-a unui prinț, se-arată-a fi
Mulțimea fremătîndă de plăcere,
În care, contopiți într-o suflare,
Sînt toți un mare val de bucurie,
Rostită sau tăcută... Dacă-acest
Inel s-ar despărți de acest deget,
S-ar despărți și viața de-al meu trup, —
„Bassanio-i mort" putea-vei spune-atunci!

NERISSA: Stăpîne și stăpînă,-i rîndul nostru,
Al celor ce-am văzut că se-mplinește
Dorința noastră, să ne bucurăm
Urîndu-vă noroc!

GRAȚIANO: Signor Bassanio
Și scumpă doamnă, vă doresc și eu
Tot binele pe care vi-l doriți —
Convins că nu-l doriți mai mult ca mine.
Și-ngăduiți ca ziua sorocită
A cununiei voastre la altar,
Să fie și a cununiei mele.

BASSANIO: Cu dragă inimă, de ai cu cine.

GRAȚIANO: Îți mulțumesc, — mi-ai și dat o soție,
Căci ochii ei sînt ca și-ai dumitale
De ageri: la domniță cînd priveai,
Eu mă uitam la slujitoarea ei.
Iubești, iubesc, — zăbava nu-i de mine,
Cum nu-i de dumneata. Îți atîrna
Norocul de lăcrițele acestea,
La fel și-al meu, pe cît s-a dovedit.
Pîn'-mă treceau sudorile, pețind-o
Și-n jurăminți uscîndu-mi cerul gurii,

Am izbutit să-i smulg făgăduința
Că, de-o vei dobîndi pe doamna ei,
Mă va iubi și ea.

PORȚIA: Așa-i, Nerissa?

NERISSA: Așa-i, domniță, de-mi îngăduiți.

BASSANIO: Iar tu, Grațiano, de cuvînt te ții?

GRAȚIANO: Mă țin, signore.

BASSANIO: Prin nunta voastră-o veți cinsti pe-a noastră.

GRAȚIANO: Mă prind pe-o mie de ducați că noi
vom avea primul băiat.

NERISSA: Cu banii jos?

GRAȚIANO: A, nu, cu banii jos n-o să cîștigăm niciodată
la jocul ăsta!
Dar cine vine? Lorenzo cu păgîna lui!
Şi bunul meu prieten venețian, Salanio!

(Intră Lorenzo, Jessica și Salanio.)

BASSANIO: Lorenzo și Salanio, bun venit —
Deşi ca nou venit, n-am poate, dreptul
Să vă întîmpin astfel, — dulce Porția,
Îngăduie-mi să le spun „bun venit"
Prietenilor mei.

PORȚIA: Le spun și eu:
Sînteți bine-veniți!

LORENZO: Vă mulțumim!
Eu, unul, nu voiam să vin încoace,
Dar întîlnindu-l pe Salanio-n drum,
El m-a rugat să-l însoțesc.

SALANIO: Așa e,
Dar am avut temei să vin aici:
Signor Antonio vă trimite semn.

(Îi dă o scrisoare lui Bassanio.)

BASSANIO: Să-mi spui, te rog, cît n-am deschis scrisoarea,
Cum o mai duce bunul meu prieten?

SALANIO: Bolnav nu e, decît, cel mult, în suflet,
Nici sănătos, decît la cap... Scrisoarea
O să v-arate starea lui...

GRAȚIANO: Nerissa,
Vezi de străină, să se simtă bine.
Salanio, dă-mi mîna! În Veneția
Ce mai e nou? Cum o mai duce-Antonio,

Neguțătorul-prinț?[64] Izbînda noastră
Știu că-i va umple sufletul de slavă:
Ca Iason cucerit-am lîna de-aur.[65]

SALANIO: Mai bine cucereați pierduta-i navă.

PORȚIA: Scrisoarea asta ceva rău ascunde,
Prea a pălit Bassanio, — vreun prieten
I-o fi murit, altfel nimic pe lume
N-ar scoate din țîțîni un om ca el,
Stăpîn pe firea lui... E tot mai palid!
Bassanio, dă-mi voie, mi se cade,
Ca jumătate-a ta, o jumătate
Din răul ce-ți aduce-acea scrisoare.

BASANIO: O, dulce Porția, sînt scrise-aici
Vreo cîteva din cele mai cumplite
Cuvinte care-au înnegrit vreodată
Hîrtia! Scumpa mea, cînd ți-am vorbit
Întîia oară de iubirea mea,
Ți-am spus cinstit că singura-mi avere
E sîngele din vine. Nu mințeam.
Și totuși, socotind că n-am nimic,
Mă lăudam. Mai rău decît nimic
Se cuvenea să-ți spun, domniță scumpă,
Căci spre a face rost de bani eu însumi,
Pe-un bun prieten l-am silit să-i ceară
Un împrumut dușmanului său crunt!
Scrisoarea asta de hîrtie-i trupul
Prietenului meu, și curge sînge
Din fiece cuvînt, ca dintr-o rană.
Salanio, e chiar adevărat?
S-au scufundat corăbiile-i toate?
Din Tripoli, din Mexic[66] și din Anglia,
Din Lisabona, din Alger, din India?
Nici una n-a scăpat din încleștarea
Cu stîncile flămînde de corăbii?

SALANIO: Nici una, domnul meu. Și-apoi, evreul
Nu vrea, se pare — chiar dac-ar avea
Antonio banii — să-i primească. Zău,
De cînd sînt, n-am văzut o vietate
Cu chip de om, mai dornică să-l piardă
Pe-un muritor! Din zori și pînă-n seară
Se ține scai de Doge, — amenințîndu-l
Că dacă nu-i va face lui dreptate,
Va da în judecată statu-i liber!

Vreo douăzeci de negustori de seamă,
Şi Dogele, şi marii demnitari
Ai portului au stat cu el de vorbă,
Dar nimeni n-a putut din cap să-i scoată
Hapsînul gînd de-a-şi cere crunta plată
Făgăduită prin înscrisu-acela.

JESSICA: L-am auzit jurîndu-se în faţa
Lui Tubal şi-a lui Chus, de-un neam cu el,
Că-ar prefera a lui Antonio carne
Decît de douăzeci de ori mai mult
Bănet, cît scrie-n învoiala ceea.
Şi ştiu că va fi vai şi-amar de-Antonio
În caz că legea nu se va opune.

PORŢIA: Prietenul ţi-e astfel la strîmtoare?

BASSANIO: Da, cel mai bun prieten, om ales
Şi de o dărnicie fără seamăn,
Vădind mai mult ca orice italian
Onoarea Romei de odinioară.

PORŢIA: Evreului, ce sumă-i datorează?

BASSANIO: Vreo trei mii de ducaţi, doar pentru mine!

PORŢIA: Cum? nu mai mult? Plăteşte-i şase mii
Şi rupe învoiala! Nu, nu şase,
Dublează suma, şi tripleaz-o chiar,
Decît să-şi piardă-un astfel de prieten
Măcar un fir de păr, din vina ta!
Dar du-mă la altar întîi, să-ţi fiu
Soţie, şi te du degrabă-apoi
La bunul tău prieten, în Veneţia.
Căci lîngă Porţia nu vei sta nicicînd
Cu suflet trist. Bănet destul avea-vei
Ca să plăteşti de douăzeci de ori
Mărunta datorie! După-aceea,
Adu-l aici pe scumpul tău prieten,
Iar între timp eu însămi şi Nerissa
Vom fi ca nişte văduve-fecioare.
Hai, pleacă, în chiar ziua nunţii tale!
Fii vesel, cu prietenii! Plătit
Atît de scump, vei fi şi mai iubit
De mine... Dar citeşte-acea scrisoare!

BASSANIO: *„Scumpul meu Bassanio, mi s-au înecat toate corăbiile, creditorii mei sînt din ce în ce mai necruţători, averea mi s-a împuţinat, poliţa dată evreului a ajuns la scadenţă şi, avînd în vedere că, dacă-aş plăti-o n-aş mai putea rămîne în viaţă, socot*

că nu-mi mai ești dator cu nimic, dacă aș putea să te revăd înainte de-a muri! Totuși, fă cum dorești: dacă prietenia ce-mi porți nu te va convinge să vii, nu te lăsa convins de scrisoarea mea."

PORȚIA: Iubitule, te du, fără zăbavă!

BASSANIO: De vreme ce-mi îngădui, plec îndat'
Dar, pînă m-oi întoarce, nici un pat
Odihnă nu-mi va da, ca să se pună
Între noi doi, cît nu vom fi-mpreună.

(Iese.)

SCENA 3

O stradă din Veneția.
Intră Shylock, Salarino, Antonio și un temnicer.

SHYLOCK: Privește-l, temnicere, fără milă:
Ăsta-i nebunul ce dădea bani gratis:
Din ochi să nu-l slăbești!

ANTONIO: Cinstite Shylock,
Ascultă-mă!

SHYLOCK: Vreau plata să-mi primesc,
După-nvoială! N-o vorbi de rău,
Căci am jurat să o respect. Din „cîine"
Nu mă scoteai, pîn-a veni la mine
C-un interes: ei bine, dacă-s cîine,
La colții mei ia seama!... O să-mi facă
Dreptate Dogele!... Mă mir că-l lași
Să iasă, temnicer nesăbuit!

ANTONIO: Ascultă-mă, te rog!

SHYLOCK: Vreau plata mea,
Nu vreau să te ascult! Vreau plata mea,
Destul cu vorba! N-o să faci din mine
Un prost duios, cu ochii-ncețoșați,
Ce se înmoaie, scuturînd din cap
Și suspinînd, cînd un creștin îl roagă
Să fie bun... Nu vorbe vreau! Vreau plata!

(Iese.)

SALARINO: E cîinele cel mai ne-nduplecat
Care-a trăit vreodată printre oameni.

ANTONIO: Dă-i pace; nu mai vreau să-l urmăresc
Cu rugăminți deșarte. Îmi vrea viața,
Și știu de ce: adesea i-am scăpat

Din gheara lui pe oamenii veniți
Să mi se plîngă. Tocmai de aceea
Mă și urăște!

SALARINO: Dogele, sînt sigur,
Nu va îngădui această plată.

ANTONIO: Nu poate-opri nici el lucrarea legii:
Căci dacă înlesnirile făcute
Străinilor, aici, ar fi știrbite,
Justiția-ar avea de suferit,
Și Statul însuși, care propășește
Făcînd negoț cu națiile toate[67].
Hai, du-te, — suferințele acestea
Și pagubele, m-au slăbit atîta,
Încît nu cred că mîine-l voi putea
Plăti pe sîngerosul creditor
C-un funt de carne. Temnicer, să mergem!
Bassanio de-ar veni să vadă cum
De datorie-l scap, — de rest nu-mi pasă!

(Ies.)

SCENA 4

Belmont. O încăpere din casa Porției.
Intră Porția, Nerissa, Lorenzo, Jessica și Baltazar.

LORENZO: Vă spun pe șleau, domniță, că ideea
Ce o aveți despre prietenie
E nobilă și foarte-adevărată;
Ea iese și mai bine la iveală
Prin felul cum răbdați să stați departe
De omul drag. Dar dacă-ați ști pe cine-l
Cinstiți astfel, ce om dintr-o bucată
E cel pe care-l ajutați, și cît
De mult pe soțul vostru îl iubește,
Ați fi mai mîndră de această faptă
Decît v-ar cere-o simpla bunătate.

PORȚIA: Nu m-am căit nicicînd de-o faptă bună,
Și n-o voi face-acum. Căci, la prieteni
Care-mpreună timpul și-l petrec
Și poartă-n suflet al iubirii jug
În părți egale, trebuie să fie
O potriveală-n trăsături și-n felul

De-a fi și de-a gîndi. De-aceea cred
Că-Antonio, prietenul de-o viață
Al soțului meu, seamănă cu dînsul.
Dacă-i așa, ce mic preț am plătit
Ca să-mi răscumpăr sufletul părelnic
Din starea-i de cruzime infernală!
Dar par pe mine însămi că mă laud, —
Destul cu asta! Vorba s-o schimbăm!
Îți las în grijă casa mea, Lorenzo,
Pîn'-la sosirea soțului meu drag.
Cît despre mine, am jurat în taină
Un trai de reculegere și rugă
Să duc, slujită numai de Nerissa,
În așteptarea soților — al ei
Și-al meu. La două mile depărtare
Se află-o mănăstire: ne vom duce
Acolo, și te rog să nu refuzi
Ce-ți cer acum, mînată de iubire
Și de nevoie.

LORENZO: Doamna mea, sînt gata
Orice poruncă să vă-ndeplinesc.

PORȚIA: Toți cei ai casei gîndul mi-l cunosc
Și te vor recunoaște drept stăpîn,
Cu Jessica-mpreună,-n locul meu
Și-al lui Bassanio. Deci, la revedere!

LORENZO: De fericite ceasuri s-aveți parte!

JESSICA: Domniță, vă doresc doar bucurii!

PORȚIA: Vă mulțumesc și vă doresc la rîndu-mi
Doar bucurii. — Cu bine, Jessica.

(Ies Jessica și Lorenzo.)

Tu, Baltazar,
Dă-mi voie să te socotesc mereu
Un slujitor cinstit. Scrisoarea asta
La Padova s-o duci cu toată graba
Și vărului meu, doctorul Bellario,
Să i-o-nmînezi, iar ce-ți va da el însuși
— Hîrtii și straie — grabnic să aduci
La podul plutitor către Veneția.
Nu-i timp de vorbe, pleacă de îndată,
Iar eu voi fi acolo, înainte.

BALTAZAR: Cu graba cea mai mare plec, domniță!

(Iese.)

PORȚIA: Nerissa, vino,-am pus la cale-un plan
De care nu știi: îi vom revedea
Pe-ai noștri soți, cît nici nu bănuiesc.

NERISSA: Dar ei ne vor vedea?

PORȚIA: Bine-nțeles,
Dar în veșminte ce-i vor face-a crede
C-avem ce ne lipsește. Pun prinsoare
Pe orice vrei, că-n clipa cînd vom fi
În tineri deghizate amîndouă,
Eu voi părea mai chipeș decît tine,
Îmi voi purta cu grație mai multă
Pumnalul, voi vorbi c-un glas de fluier
— Nici de copil, nici de bărbat, făcînd
Și niște pași de-aceia, bărbătești, —
Da, voi vorbi de lupte, ca un tînăr
Lăudăros, mințind cu iscusință
Că am respins femei din lumea bună
Și le-am făcut de dorul meu să cadă
Bolnave și să moară. Mai apoi,
Le-oi spune, poate, cît de rău îmi pare
Că le-am ucis... Asemenea minciuni
Cu zecile le-aș spune, ca bărbații
Să jure că la școală nu m-am dus
Decît vreun an. În minte am o mie
De astfel de tertipuri golănești
Și li le voi servi.

NERISSA: Vom fi bărbați?

PORȚIA: Ce întrebare?! de te-ar auzi
Vreun dezmățat, ce-ar zice? Dar să mergem!
Îți voi dezvălui tot planul meu
Abia-n trăsura care ne așteaptă
La poarta parcului. Ci haide-acum:
Sînt douăzeci de mile, e-un lung drum!

(Ies.)

SCENA 5

O grădină, tot în Belmont.
Intră Launcelot și Jessica.

LAUNCELOT: Da, zău, păcatele părinților cad asupra copiilor, așa că mă tem pentru matale, zău! Totdeauna ți-am vorbit deschis, iată de ce îți împărtășesc și acum învingerile mele, — nu te

necăji că ți-o spun, dar cred că ești osîndită. Mai e o speranță, însă, măcar că-i o speranță nelegiuită.

JESSICA: Și, mă rog, care-i speranța asta?

LAUNCELOT: Păi, ai putea să speri că nu jidovul te-a făcut, că nu ești fiica tatălui matale, adică.

JESSICA: Ar fi într-adevăr o speranță nelegiuită, și atunci ar cădea asupră-mi păcatele mamei mele.

LAUNCELOT: În cazul ăsta, mă tem că ești osîndită de amîndoi părinții, — oricum, cînd scap de Scylla[68], tatăl matale, mă lovesc de Charibda, adică de mămica matale; ce mai?! ești pierdută și-ntr-o parte și-n cealaltă!

JESSICA: Mă va mîntui soțul meu: el a făcut din mine o creștină!

LAUNCELOT: Cu-atît mai rău pentru el: eram, și-așa, destui creștini pe lume, abia ne mai răbdăm unii pe alții! Înmulțirea creștinilor o să ducă la scumpirea porcilor, fiindcă dac-o s-ajungem să mîncăm cu toții carne de porc, în curînd n-o să mai găsim nici o bucățică de slănină de pus în tigaie!

JESSICA: O să-i spun soțului meu părerea ta, iată-l că vine.

(Intră Lorenzo.)

LORENZO: În curînd o să fiu gelos pe tine, Launcelot, dacă-o s-o mai înghesui așa prin colțuri pe nevastă-mea.

JESSICA: Nu, Lorenzo, n-ai de ce să te temi, — Launcelot nu se-nțelege cu mine: mi-a spus-o verde-n obraz că, fiind fiica unui evreu, nu mă pot aștepta la îndurarea Cerului. Și mi-a mai spus că tu nu ești un bun fiu al obștei, deoarece faci să crească prețul cărnii de porc, convertindu-i pe evrei la creștinism.

LORENZO: Despre asta pot da socoteală obștei mai bine decît poți da socoteală tu despre arăpoaica pe care-ai lăsat-o bortoasă: da, Launcelot, Maura o să-ți facă un copil.

LAUNCELOT: E firesc ca o Maură să se poarte ca o paceaură, dar mi-aș tulbura pacea dac-aș privi-o cu ură.

LORENZO: E ciudat cum orice nerod e-n stare să se joace cu cuvintele! Am impresia că-n curînd vorba de duh se va preface-n tăcere, iar singura ființă cuvîntătoare demnă de laudă va rămîne papagalul. — Du-te-n casă, afurisitule, și spune-le să se pregătească de cină!

LAUNCELOT: Păi, sînt gata pregătiți, domnule: toți au poftă de mîncare...

LORENZO: Dumnezeule! Ce calamburgiu! Atunci, spune-le să pregătească masa!

LAUNCELOT: Păi, e pregătită, domnule, — numai că ar fi trebuit să spuneți „să pună masa"...

LORENZO: Cum ai spune „să-ți pui pălăria"? Ce-ar fi să ți-o pui, în fața mea?

LAUNCELOT: Nu, domnule, nici așa! Îmi cunosc datoria.

LORENZO: Nu scapi nici un prilej! Vrei să-ți arăți dintr-o dată întreaga deșteptăciune? Te rog înțelege vorba simplă a unui om simplu: du-te în casă și spune-le să pună masa, să servească friptura, și vom veni apoi la cină.

LAUNCELOT: Da, domnule: masa va fi servită, friptura va fi pusă pe masă, iar cît despre sosirea domniei voastre la cină, să fie așa cum o să vă-ndemne pofta și gustul domniei voastre.

(Iese.)

LORENZO:
Ce judecată! Cît de potrivite
I-s vorbele! Nebunul și-a sădit
În minte-o droaie de cuvinte bune
Și știu eu mulți nebuni, foarte sus puși,
Ce-ar fi în stare, pentru-o vorbuliță,
Să bată cîmpii... Jessica, ia spune-mi
Ce crezi despre soția lui Bassanio?

JESSICA:
Nici n-am cuvinte spre-a o lăuda.
E bine ca Bassanio să ducă
Un trai cinstit, alături de-o femeie
Atît de binecuvîntată-ncît
Prin ea plăcerile cerești i-s date
Chiar pe pămînt; iar dacă pe pămînt
Nu le-o afla, în cer nici n-o s-ajungă!
Doi zei de-ar pune rămășag în cer
Pe două fete pămîntești, iar Porția
Ar fi una din ele, biata lume
Ar trebui să pună la bătaie,
În loc de cealaltă, ceva mai scump,
Căci n-are seamăn Porția...

LORENZO:
În mine
Tu ai un soț la fel de bun ca ea.

JESSICA: Întreabă-mă ce cred și eu...

LORENZO: Firește,
Dar mai întîi să mergem să mîncăm.
JESSICA: Nu, cît poftesc dă-mi voie să te laud.
LORENZO: Ba nu, te rog la masă-aceste laude
Servește-le, oricui, și îți promit
C-o să le-nghit odată cu mîncarea.
JESSICA: Prea bine, dragul meu, vei fi servit.

(Ies.)

ACTUL IV

SCENA 1

Veneția. Un tribunal.
Intră Dogele, Demnitarii, Antonio, Bassanio, Grațiano, Salarino, Salanio și alții.

DOGELE[69]: Antonio-i aici?
ANTONIO: Da, excelență.
DOGELE: Îmi pare rău de dumneata: chemat ești
Să-nfrunți un zbir cu inima de piatră,
Un adversar neomenos, lipsit
De milă și de orișice simțire.
ANTONIO: Am auzit că excelența voastră
S-a străduit să-i moaie-nverșunarea,
Dar cum rămîne neînduplecat
Și cum prin nici un mijloc legiuit
Nu pot scăpa de răutatea lui,
Răbdarea mea îi va-nfrunta mînia
Și-s pregătit cu sufletu-mpăcat
Să-i rabd turbata samavolnicie.
DOGELE: Chemați-l pe evreu în fața Curții!
SALARINO: La ușă-așteaptă, — iată-l, excelență!

(Intră Shylock)

DOGELE: Să vină-n fața noastră, faceți loc!
Da, Shylock, lumea crede, ca și mine,
Că răutatea ta e doar o mască
Purtată pînă-n cea din urmă clipă,
Cînd vei vădi o milă și-o ndurare
Mai stranii încă decît ți-e cruzimea
Părelnică; și-n loc să-ți ceri dobînda —
Un funt din carnea ăstui negustor

Sărman, — nu numai că de-acea pedeapsă
Îl vei ierta, dar, cu mărinimie,
Îl vei scuti de-o parte-a datoriei,
Din milă pentru pierderile grele
Pe care nu demult le-a suferit —
Destul de grele pentru-a doborî
Un negustor regal și-a-l face vrednic
De mila unor oameni împietriți,
Cu inima de cremene, ca turcii
Sau ca tătarii neînduplecați
Și ne-nvățați s-arate îndurare. —
Evreule, — așteptăm din partea ta
Un blînd răspuns!

SHYLOCK: V-am spus doar, excelență,
Ce urmăresc; pe-al nostru sfînt Sabat[70]
Jurat-am plata să-mi primesc, întocmai
Cum scrie-n învoială. Dreptu-acesta
De mi-l tăgăduiți, în greu pericol
Vă puneți însăși carta libertății
Cetății voastre. O să mă-ntrebați
De ce prefer un boț de carne moartă
În loc de trei mii de ducați. Să zicem
Că-așa mi-e voia: oare v-am răspuns?
Dac-aș avea în casă un guzgan,
Și-aș da nu trei, ci zece mii de galbeni
Spre-a-l otrăvi, n-ar fi un drept al meu?
Tot n-am răspuns? Ei bine, unii oameni
Nu suferă să vadă-un rît de porc,
Alții, cînd văd o mîță-și ies din minți,
Iar alții, cînd aud suflînd cimpoiul,
Se scapă în nădragi... Simțirea, doamnă
A patimilor noastre, le supune
Capriciilor ei... Și-acum, răspunsul:
Așa cum nu-i vreun limpede temei
Ca unii să nu rabde-un porc să vadă,
Iar alții-un biet pisoi folositor,
Sau alții un cimpoi dogit, și toți
De rușinosul lor imbold ascultă
Și urgisesc, ei înșiși urgisiți, —
La fel și eu nu pot, și nici nu vreau,
S-arăt un alt motiv, decît o ură
Adîncă împotriva lui Antonio, —
Nu pot să-l sufăr, de aceea-l chem

La un proces în care tot eu pierd!
Ei, v-am răspuns?

BASSANIO: Nu, om nesimțitor,
Nu-i un răspuns cruzimea să ți-o scuze!

SHYLOCK: Nu-ți sînt dator cu vreun răspuns plăcut.

BASSANIO: Un om ucide tot ce nu iubește?

SHYLOCK: Dar să urăști ce nu ucizi, e voie?

BASSANIO: Nu orice supărare naște ură.

SHYLOCK: Te lași de două ori mușcat de-un șarpe?

ANTONIO: Discuți cu un evreu, să nu uiți asta —
E ca și cum, pe-o plajă stînd, i-ai cere
Întinsei mări să-și micșoreze fluxul,
Sau lupului i-ai cere socoteală
De ce-și jelește oaia mielușelul?
Ori ca și cum ai porunci ca brazii
Să nu-și mai miște coamele, pe munte,
Cînd freamătă-n furtunile cerești.
Mai lesne-ai face toate-aceste lucruri
Decît să-nduplеci inima de piatră
A ăstui jidov — ce-i mai greu ca ea?
Nu-i mai propune, rogu-te, nimic —
Vreau judecat să fiu, cît mai degrabă,
Cum o vrea jidovul și cere legea.

BASSANIO: Nu trei mii de ducați îți dau, ci șase!

SHYLOCK: Chiar dacă fiece ducat dintr-ăștia
În șase s-ar preface, nu i-aș lua —
Vreau plata cuvenită să-mi primesc!

DOGELE: De n-arăți milă, cum o poți spera?

SHYLOCK: De lege nu mă tem: fac eu vreun rău?
Aveți atîția robi și-i folosiți
— Ca pe catîrii și pe cîinii voștri —
La cele mai amarnice corvezi,
Fiindcă, de, i-ați cumpărat... Vă zic eu
Să-i sloboziți și să-i primiți în sînul
Familiilor voastre? Sau vă-ntreb
De ce asudă sub poveri? Vă cer eu
În paturi moi să doarmă, ca și voi,
Și să mănînce-aceleași bunătăți?
Îmi veți răspunde:“ Robii sînt ai noștri“,
Eu vă răspund la fel: al meu e funtul
De carne ce i-l cer, și-l voi avea,
Căci l-am plătit! De mi-l tăgăduiți,
Rușine legii voastre! N-au putere

Decretele Veneției! Vreau dreptate
Să mi se facă! Mi-o veți da? Răspundeți!

DOGELE: Am dreptul judecata s-o amîn,
De nu sosește doctorul Bellario,
Un învățat pe care l-am chemat
Să judece-acest caz.

SALANIO: Mărite Doge,
Așteaptă-afară-un sol trimis de doctor
Din Padova, cu o scrisoare-a lui.

DOGELE: Scrisoarea dați-mi! Și-l chemați pe sol!

BASSANIO: Curaj, Antonio! Fruntea sus! Mai bine
Să-mi ia evreul sîngele și trupul,
Decît să-ți pierzi măcar un singur strop
Din pricina-mi!

ANTONIO: Eu sînt batalul turmei,
Ales să moară. Cel mai firav rod
E primul care cade pe pămînt.
Ci lasă-mă să cad și eu, Bassanio,
Nu poți avea un rost mai bun: în viață
Rămîi, te rog, și scrie-mi epitaful!

(Intră Nerissa, deghizată ca un secretar de avocat.)

DOGELE: Din Padova, de la Bellario, vii?

NERISSA: Vă-aduc, din Padova, salutul său,
Mărite Doge!

(Îi dă o scrisoare)

BASSANIO: Ce tot îți ascuți
Cuțitul?

SHYLOCK: Ca să tai cu el amenda
Din trupul negustorului falit.

GRAȚIANO: Pe inimă ascute-l, nu pe talpă,
Evreule hapsîn! Nici un metal
Nu-i mai tăios ca răutatea ta,
Nici chiar securea gîdelui! Nu-i rugă
În stare să te-nduplece?

SHYLOCK: Nici una
Din cele născocite de-a ta minte!

GRAȚIANO: La naiba, cîine-afurisit! La moarte
Să te condamne, chiar de calcă legea!
Mă faci să șovăi în credința mea
Și lui Pitagora[71] să-i dau dreptate,
Cînd spune că în oameni se-ntrupează
Vreun suflet de-animal: cîinescu-ți duh

A fost al unui lup, ucis prin ștreang
Fiindcă sfîrtecase-un om, iar tu
Te-ai pomenit, în pîntecele mumei,
Cu duhul lui, pe cînd zbura din lup, —
Lihnit ca el ești, și setos de sînge!

SHYLOCK: Cît nu poți șterge de pe învoială
Pecetea, zbieri în van și-ți strici bojocii;
Repară-ți mintea, tinere, altminteri
Se spulberă de tot. — Eu cer dreptate!

DOGELE: Bellario îmi scrie c-a trimis
La curtea noastră-un tînăr învățat, —
Dar unde-i?

NERISSA: E aproape, și așteaptă
Răspunsul vostru, de-l primiți sau nu?

DOGELE: Din toată inima-l primesc. Să meargă
Vreo cîțiva să-l aducă-aici, cu cinste.
Și-acum, scrisoarea lui s-o auzim!

UN GREFIER: *„Excelența voastră va înțelege că la primirea scrisorii d-voastră eram foarte bolnav. Dar în clipa cînd a sosit solul d-voastră, se găsea lîngă mine, într-o vizită prietenească, un tînăr doctor din Roma, pe nume Baltazar. L-am pus la curent cu disputa dintre Evreu și negustorul Antonio și am consultat împreună multe cărți; el îmi cunoaște părerea și v-o aduce la cunoștință, îmbogățită cu propria-i învățătură (pe care n-am cuvinte s-o laud îndeajuns), v-o aduce la cunoștință în locul meu, răspunzînd astfel invitației excelenței voastre. Vă rog să nu vedeți în puținătatea anilor săi o piedică în calea unei drepte prețuiri: fiindcă nici o dată n-am cunoscut o minte mai înțeleaptă într-un trup atît de tînăr. Îl las la aprecierea domniei-voastre, încredințat că încercarea la care-l veți pune îi va vădi cel mai bine meritele.“*

DOGELE: Ați auzit ce scrie învățatul
Bellario... Iată-l, însă, și pe doctor...
(Intră Porția, în robă de magistrat.)
Dă-mi mîna... Vii din partea lui Bellario?

PORȚIA: Da, excelență.

DOGELE: Fii binevenit.
Ia-ți locul, deci. Cunoști disputa care
Se judecă aici?

PORȚIA: Am cunoștință
Deplină. Care-i jidovul, și care
Negutătorul?

DOGELE: Shylock și Antonio,
Ieșiți în față!

PORȚIA: Numele ți-e Shylock?
SHYLOCK: Da, Shylock.
PORȚIA: E-un proces ciudat acesta,
Dar legile Veneției permit
Să-l intentezi.
(Către Antonio.)
Îi ești datornic, nu?
ANTONIO: Așa pretinde.
PORȚIA: Recunoști contractul?
ANTONIO: Îl recunosc.
PORȚIA: Va fi milos evreul.
SHYLOCK: De ce să fiu? și cine mă obligă?
PORȚIA: Virtutea milei n-o ai cu de-a-sila:
Ea cade pe pămînt din cer, ca ploaia
Cea lină, și îl binecuvîntează
Pe cel ce dă, ca și pe cel ce ia.
Supremă-ntre puternici, unui rege
Decît coroana-i șade mult mai bine:
Regescul sceptru-i simbolul puterii
Vremelnice, al maiestății grave,
Temei al spaimei ce-o inspiră regii;
Dar mai presus de-a sceptrului putere
Stă mila: tronul ei se află chiar
În inimile regilor, -e-un dar
Dumnezeiesc; puterea pămîntească
Se-aseamănă cu-a Domnului, doar cînd
Dreptatea e de milă îndulcită.
Evreule, de-aceea, chiar vorbind
În numele dreptății, te gîndește
Că nimeni nu se mîntuie prin ea,
Toți cerem îndurare, și-i o rugă
Ce cată să ne-nvețe-a fi miloși.
Acestea toate ți le-am spus, doar-doar
Dreptatea ți-o vei îndulci cu milă,
Altminteri Curtea va să-l osîndească
Pe negustor, cum poruncește legea.
SHYLOCK: De-i un păcat, pe capul meu să cadă!
Cer pedepsirea lui, după-nvoială!
PORȚIA: Nu poate datoria să-ți achite?
BASSANIO: Ba da: ofer aici, în fața Curții,
Toți banii, — chiar de două ori pe-atît!
Iar dacă nu-i destul, de zece ori,
Mă pun chezaș cu mîinile, cu capul,

Cu inima-mi, că-i voi plăti! Nici asta
De nu-i ajunge, pic de cinste n-are
În răutatea lui! Măcar o dată
Supuneți, vă rog, legea-vrerii voastre:
Spre-a face-un mare bine, săvîrșiți
O mică nedreptate, retezîndu-i
Acestui diavol crunta hotărîre!

PORȚIA: Cu neputință! Nimeni în Veneția
Nu poate-o lege dată să o schimbe,
Ar fi un precedent, un prost exemplu,
Urmat de multe-abuzuri... Nu se poate!

SHYLOCK: Un Daniel[72] ne judecă! O, tînăr
Și drept judecător, cît te stimez!

PORȚIA: Arată-mi, rogu-te, contractu-acela.

SHYLOCK: Aicea-i, prea cinstite doctor, iată-l!

PORȚIA: De trei ori ți se-oferă suma, Shylock!

SHYLOCK: Dar am jurat... la ceruri m-am jurat!
Un suflat de sperjur vreți să m-apese?
Nu, nici de-mi dați Veneția, nu pot!

PORȚIA: Da, termenu-a trecut, și, prin aceasta,
Evreul are dreptul, după lege,
Să ceară-un funt de carne și să-l taie
De lîngă inima acestui om[73].
Primește suma întreită, fii
Milos și lasă-mă să rup contractul!

SHYLOCK: Doar după plata scrisă-aici anume! —
Păreți a fi un bun judecător,
Cunoașteți legea, limpede v-a fost
Expunerea; vă cer, ca stîlp al legii
Ce sînteți, și în numele ei chiar,
Să dați sentința! Pe-al meu suflet jur
Că nu e limbă omenească-n stare
Să-mi schimbe gîndul! Vreau ce-i în contract!

ANTONIO: Rog Curtea să-și rostească-ndat' sentința!

PORȚIA: Atunci, ascult-o: pieptul dezvelește-ți
Pentru cuțit!

SHYLOCK: O, nobil magistrat!
O, tînăr minunat!

PORȚIA: Pedeapsa asta
Înscrisă în contract, se potrivește
Cu spiritul și slova legii noastre.

SHYLOCK: Așa-i! O, înțelept judecător,
Ești mai bătrîn decît te-arată chipul!

PORȚIA: Drept care, dezvelește-ți pieptul!

SHYLOCK: Da,
Chiar pieptul; așa spune și contractul,
Nu, nobile judecător? — Aproape
De inima-i, da, chiar așa stă scris!

PORȚIA: Așa-i... Ai pentru carnea-i un cîntar?

SHYLOCK: E pregătit.

PORȚIA: Vezi, Shylock, la-ndemînă
Să fie vreun chirurg, să-i lege rana
Ca nu cumva să moară...

SHYLOCK: E-n contract?

PORȚIA: Nu-i prevăzut, dar ce-are-a face? Bine
Ar fi s-o faci din milă.

SHYLOCK: Nu-s de-acord,
Nu-i în contract!

PORȚIA: Cinstite negustor,
Mai ai ceva de spus?

ANTONIO: O vorbă doar.
Sînt pregătit, și tare. — Mîna dă-mi,
Bassanio, adio-ți spun! Cu bine!
Nu fi mîhnit că pentru tine mor,
Căci prin aceasta, soarta se arată
Mai bună decît e de obicei:
Ea îndeobște-l lasă să trăiască
Pe omul ruinat, silindu-l astfel
Cu ochii goi să-și vadă sărăcia,
La bătrînețe. De pedeapsa asta,
Ea mă scutește... Spune-i soației tale
Cum a murit Antonio, mai spune-i
Cît te-am iubit, și cum mi-am înfruntat
Sfîrșitul. După ce-i vei spune tot,
Să judece și ea dacă Bassanio
A fost sau nu iubit... Că ți-ai pierdut
Prietenul, nu-ți pară rău, precum
Nu-mi pare mie rău că-n locul tău
Plătesc-cu inima plătesc, de poate
Evreul de ajuns de-adînc să taie.

BASSANIO: Antonio, țin la soția mea
Cum țin la viață, dar nici ea, nici viața,
Nici lumea toată n-au în ochii mei
Un preț mai mare decît viața ta.
Aș pierde tot, pe toate le-aș jertfi
Acestui diavol, ca să te salvez!

PORȚIA: Soția ta, de-ar auzi ce spui,
Nu prea ți-ar mulțumi...

GRAȚIANO: Am o nevastă
Pe care o iubesc, mă jur, dar totuși
Aș vrea să fie-n cer, ca să convingă
Vreun sfînt să schimbe firea ăstui jidov!

NERISSA: E bine că nu-i ceri și ei părerea,
Căci de i-ai cere-o, n-ai mai avea pace!

SHYLOCK: Buni soți acești creștini! Decît s-o știu
Pe fiică-mea c-un soț creștin, mai bine
S-o văd nevastă-n neamul lui Barabas![74]...
Dar pierdem vremea: vreau s-aud sentința!

PORȚIA: Un funt din carnea ăstui negustor
Îți aparține, în temeiul legii.

SHYLOCK: O, drept judecător!

PORȚIA: Și-l poți tăia
Din pieptul lui, cum legea îți dă voie.

SHYLOCK: O, prea-nvățat judecător! Sentință
Ca asta, zic și eu!... Te pregătește!

PORȚIA: Așteaptă-un pic... Mai e ceva: contractul
Nu-ți dă la nici un strop de sînge dreptul,
„Un funt de carne" scrie, lămurit:
Ia-ți funtul tău de carne, dar să știi
Că de va curge chiar o picătură
De sînge creștinesc, averea ta
Va fi-n virtutea legilor Veneției
De către statul nostru confiscată.

GRAȚIANO: O, prea-nvățat judecător!... Ia seama,
Evreule!

SHYLOCK: Așa prevede legea?

PORȚIA: O poți citi... Și fii încredințat
Că vei primi dreptatea ce-o tot ceri,
Ba chiar mai mult decît ai vrea...

GRAȚIANO: Ia seama,
Evreule!... O, drept judecător!...

SHYLOCK: Atunci, să-mi dea de trei ori mai mulți bani -
Și ducă-se creștinul!

BASSANIO: Iată banii!

PORȚIA: Încetișor! Evreu-și va primi
Dreptatea... Nici o grabă nu-i... Amenda,
Doar ea, i se cuvine.

GRAȚIANO: O, prea drept
Judecător!... Evreule, ce zici?

PORȚIA: Drept care, pregătește-te să tai
Un funt de carne, fără să verși sînge,
Un funt, nimic mai mult sau mai puțin,
Căci dacă depășești măcar cu-o iotă,
Cu-a douăzecea parte dintr-un dram,
Sau dacă talgerul s-ar apleca
Măcar c-un fir de păr, — ți se confiscă
Averea-ntreagă, iar tu însuți mori!

GRAȚIANO: Un Daniel, al doilea Daniel!...
Acum te-am prins, păgîne, la strîmtoare!

PORȚIA: Ce mai aștepți? Ia-ți ce ți se cuvine!

SHYLOCK: Nu, dați-mi banii datorați, și plec.

BASSANIO: Sînt pregătiți, poftim!

PORȚIA: I-a refuzat,
În fața Curții. A cerut dreptate?
Dreptate va primi, după contract!

GRAȚIANO: Un Daniel, al doilea Daniel!
E-o vorbă pentru care-ți mulțumesc,
Evreule...

SHYLOCK: Nici banii dați nu-i capăt?

PORȚIA: Nimic, decît amenda prevăzută, —
Ți-o poți lua, primejduindu-ți viața.

SHYLOCK: Lua-l-ar dracul! Pîra mi-o retrag!

PORȚIA: Nu te pripi, evreule! căci legea
Mai are-un păs. În pravila Veneției
Stă scris că dacă un străin încearcă,
Fățiș sau pe ascuns, să se atingă
De viața unui cetățean, acesta
Primește-o jumătate din averea
Străinului, cealaltă jumătate
În vistieria statului intrînd,
Iar viața vinovatului atîrnă
De-a Dogelui voință, doar de-a lui.
Te afli în această-ncurcătură,
Căci s-a vădit, nu-ncape îndoială,
Că-ai uneltit, pe-ascuns și chiar fățiș,
Să-i iei împricinatului viața,
Fiind pasibil astfel de pedeapsa
De care-am pomenit... Îngenunchează
În fața Dogelui, cerșindu-i mila!

GRAȚIANO: Ba, roagă-l să te lase să te spînzuri,
Măcar că statul ți-a luat averea,

Și nu mai ai cu ce să-ți cumperi ștreangul!
Vei fi pe banii obștei spînzurat...

DOGELE: Ca să-ți dai seama ce deosebire
E între noi, nici nu aștept să-mi ceri,
Și viața-ți dăruiesc! A lui Antonio
E-o jumătate din averea ta,
Iar cealaltă-i a statului, ce-o poate
Schimba-n amendă, dacă te căiești.

PORȚIA: Doar partea statului, nu și cealaltă.

SHYLOCK: Nu, luați-mi tot, și nu-mi cruțați nici viața!
Luînd stîlpul casei, casa mi-o luați!
Averea luîndu-mi, viața mi-o luați!

PORȚIA: Antonio, ce hatîr te-nduri a-i face?

GRAȚIANO: Un ștreang pe gratis, altceva nimic!

ANTONIO: Îl rog pe Doge, și întreaga Curte,
Să-i lase-o jumătate din avere,
Urmînd ca eu să am în folosință
Cealaltă jumătate și s-o dărui,
La moartea lui, distinsului bărbat
Ce fiica i-a furat... Și încă două
Condiții pun: întîi, să se boteze[75],
Apoi, în fața Curții, să dea-n scris
Că lasă ginerelui său Lorenzo
Și fiicei sale, tot ce va avea
În clipa morții.

DOGELE: Dacă n-o va face,
Va pierde grațierea ce i-am dat-o.

PORȚIA: Ești mulțumit, evreule? ce zici?

SHYLOCK: Sînt mulțumit.

PORȚIA *(către Nerissa)*:
Fă actul de donație!

SHYLOCK: Lăsați-mă să plec... Nu mă simt bine...
Îmi veți trimite actul, să-l semnez...

DOGELE: Hai, pleacă, dar ai grijă să-l semnezi!

GRAȚIANO: Doi nași avea-vei la botez; alți zece[76]
Ai fi avut, de te-aș fi judecat,
Ca să te ducă la spînzurătoare,
Nu la cristelniță!

(Iese Shylock.)

DOGELE: Te rog, poftește
La mine-acasă, te invit la masă.

PORȚIA: Vă cer iertare, excelență, plec

La Padova, de-ndată, ca s-ajung
Chiar astă-seară.

DOGELE: E păcat că n-ai
Răgaz... Și-acum, Antonio, mulțumește-i
Acestui domn: îi datorezi, cred, mult.

(Ies Dogele, Demnitarii și suita.)

BASSANIO: Stimate domn, azi, eu și-al meu prieten
De-o grea pedeapsă am putut scăpa
Doar prin înțelepciunea dumitale.
Ți-om răsplăti, deci, nobila strădanie
Cu suma de trei mii ce-o datoram
Evreului.

ANTONIO: Datori însă-ți rămînem
A te iubi și-a te sluji de-a pururi.

PORȚIA: E mulțumirea cea mai bună plată.
Sînt mulțumit că v-am putut scăpa
— Plătit mai bine nu pot fi; de altfel,
N-am spirit mercenar... Să mă cunoașteți,
Cînd ne-om mai întîlni! Și-acum, vă spun:
Cu bine!

BASSANIO: Dragă domnule, o clipă!
Te rog primește de la noi, măcar
O amintire-n dar, nu ca răsplată:
Întîi, promite-mi că nu mă refuzi,
Apoi, mă iartă!

PORȚIA: Fie, dacă stărui...

(către Antonio)

Mănușile-ți le-aș vrea ca amintire[77].

(către Bassanio)

Iar dumitale ți-aș lua inelul, —
Semn de iubire... Mîna nu ți-o trage!
Mai mult nu vreau, dar dacă mă iubiți,
Să nu mă refuzați!

BASSANIO: Acest inel,
Iubite domn, e-un lucru de nimic,
Mi-ar fi rușine să ți-l dau...

PORȚIA: Nu vreau
Decît inelul, țin morțiș să-l am.

BASSANIO: Nu-i un inel de preț, dar nu-l pot da,
Din anumite pricini,-o să-ți cumpăr

Inelul cel mai scump din tot cuprinsul
Veneției, pe-acesta, însă, nu-l dau!

PORȚIA: Văd, domnule, că-n vorbe doar ești darnic, —
M-ai învățat, întîi, să cer, și-acum
Mă-nveți cum se respinge-un cerșetor.

BASSANIO: Cinstite domn, acest inel e-un dar
De la soția mea: cînd mi l-a pus
Pe deget, mi-a cerut să-i jur solemn
Că nu-l voi vinde, dărui, sau pierde.

PORȚIA: De scuza asta mulți se folosesc
Spre-a nu mai face daruri... De-i întreagă
La minte, și de-ar ști ce mult îl merit,
Soția dumitale nu te-ar ține
De rău, că mi l-ai dat... Rămîi cu bine!

(Ies Porția și Nerissa.)

ANTONIO: Bassanio, dă-i inelul: să atîrne
În cumpănă mai greu decît porunca
Soției tale, meritele lui
Și dragostea ce-ți port...

BASSANIO: Fugi, Grațiano
Și dă-i inelul, și adu-l, de poți,
Acasă la Antonio! Hai, dă-i zor!

(Iese Grațiano.)

Antonio, hai și noi, iar mîine-n zori
Zbura-vom amîndoi către Belmont.

(Ies.)

SCENA 2

O stradă din Veneția.
Intră Porția și Nerissa.

PORȚIA: Vezi unde-i casa jidovului, du-te
Și pune-l să semneze actu-acesta.
Plecăm la noapte, ca să fim acasă
Cu-o zi-naintea soților iubiți...
Îi prinde bine lui Lorenzo dania.

(Intră Grațiano.)

GRAȚIANO: Uf, domnule, greu te-am ajuns din urmă!
Signor Bassanio, chibzuind mai bine,

Inelul ți-l trimite și te roagă
La masă să poftești, la dînsu-acasă.

PORȚIA: A, nu pot! dar inelul îl primesc,
Și-i mulțumesc, — te rog să-i spui aceasta.
Și te mai rog la casa lui moș Shylock
Să-l duci pe secretarul meu.

GRAȚIANO: Îl duc.

NERISSA: Am, domnule, să-ți spun ceva.

(către Porția)

Să văd
De pot să-i iau inelul — îmi jurase
Că-l va păstra în veci...

PORȚIA: Da, vei putea!
Se vor jura apoi că-au dăruit
Unor bărbați inelele, dar noi
Îi vom sfida, jurînd și mai vîrtos!
Hai, du-te! Știi unde ne revedem.

NERISSA: Vrei să mă duci acolo, domnul meu?

(Ies.)

ACTUL V

SCENA 1

Belmont. Aleea care duce la casa Porției.
Intră Lorenzo și Jessica.

LORENZO: Cum strălucește luna! — Într-o noapte
Ca asta, cînd copacii, sărutați
De-o dulce adiere, amuțeau,
Troilus[78], cocoțat pe-al Troiei zid,
Privea, oftînd, spre tabăra de corturi
A grecilor, unde dormea Cresida.

JESSICA: Tot într-o noapte ca aceasta, Thisbe,[79]
Pășind prin iarba-n rouă, cu sfială,
Zărit-a umbra leului, de care
Fugi-ngrozită.

LORENZO: Și-ntr-o altă noapte
Ca asta, cu-o smicea de salcie-n mînă,
Didona[80] sta la țărmul mării-ntinse,
Iubitul implorîndu-și să se-ntoarcă-n
Cartagina...

JESSICA: Pe-o noapte ca aceasta,
Medeea[81] culegea acèle ierburi
Vrăjite, spre-a-l întineri pe Aeson.[82]

LORENZO: Iar Jessica,-ntr-o noapte ca aceasta
Pleca de la bogatu-i tată jidov
Și, cu iubitul ei risipitor,
Fugea de la Veneția la Belmont.

JESSICA: Iar tînărul Lorenzo, într-o noapte
Ca asta, îi jura că o iubește,
Furîndu-i inima cu jurăminți
Prea mincinoase...

LORENZO: Şi tot într-o noapte
Ca asta, mîndra Jessică-l bîrfea
Pe-al ei iubit, dar mica bîrfitoare
Era de el iertată.

JESSICA: Ţi-aş mai spune
De multe nopţi ca astea, de-am fi singuri,
Dar parc-aud pe cineva venind.

(Intră Stefano.)

LORENZO: Hei, cine-aleargă în tăcerea nopţii?

STEFANO: Sînt un prieten.

LORENZO: Un prieten? Care
Prieten? Spune-ţi numele, te rog!

STEFANO: Stefano mă numesc şi v-aduc ştire
De la stăpîna mea că va sosi
În zorii zilei la Belmont, acasă.
Se tot opreşte şi îngenunchează
La sfintele troiţe[83], fericire
Rugîndu-le să-i dea în căsnicie.

LORENZO: E cineva cu ea?

STEFANO: Doar un sihastru
Şi slujitoarea ei. Stăpînul meu
S-a-ntors?

LORENZO: Nu, şi nu ştim nimic de dînsul.
Dar, Jessica, să mergem înăuntru
Ca să ne pregătim s-o-ntîmpinăm
Sărbătoreşte pe stăpîna casei.

(Intră Launcelot.)

LAUNCELOT: Sola, sola, u-hu, sola, sola![84]

LORENZO: Cine strigă?

LAUNCELOT: Sola! Nu l-aţi văzut cumva pe dom'Lorenzo? sola, sola!

LORENZO: Nu mai zbiera aşa, omule! E aici.

LAUNCELOT: Sola! Unde? unde?

LORENZO: Aici!

LAUNCELOT: Spune-i că-a sosit un sol de la stăpînu-meu, c-un sac plin cu veşti bune. Stăpînu-meu va fi aici pînă-n zori.

(Iese.)

LORENZO: Iubito, hai în casă, înăuntru
Să-i aşteptăm! Ba nu, de ce ne-am duce?
Prietene Stefano, mergi în casă

Și spune-le stăpîna că sosește, —
Și umple cu-a ta muzică văzduhul!

(Iese Stefano.)

Pe țărmu-acesta, dulce-i somnul lunii!
Să stăm aici, lăsîndu-ne furați
De muzică... Suava-i armonie
Se potrivește cu tăcerea nopții.
Șezi, Jessica! Privește firmamentul
Cu mici tipsii de aur pardosit!
Nu-i stea, cît de măruntă, să nu cînte,[85]
Mișcîndu-se pe crugu-i, ca un înger
În corul heruvimilor cu-ochi tineri:
Aceeași armonie stăpînește
Și sufletul nemuritor, dar noi,
Închiși în straiul nostru gros, de lut,
N-o auzim. —

(Intră muzicanții.)

Veniți, și pe Diana[86]
Treziți-o cu un imn! Stăpîna voastră
Acordurile dulci să vi le-audă
Și, fermecată, să purceadă-acasă.

(Muzică.)

JESSICA: Cîntarea dulce nu mă-nveselește.
LORENZO: Din pricină că mintea ta e trează, —
Dar ia gîndește-te cum zburdă-o turmă,
Un cîrd de mînji sălbatici, nestruniți,
Ce salturi fac, zbierînd și nechezînd,
De fierbințeala sîngelui mînați! —
Dar numai ce aud un zvon de goarnă
Sau vreun crîmpei de cîntec, că se-opresc
Iar ochii lor sălbatici devin galeși
Prin dulcea vrajă-a muzicii; de-aceea
Poetul[87] pe Orfeu l-a-nchipuit
Copaci, și stînci, și ape atrăgînd.
Căci nu-i pe lume om, cît de-mpietrit
Sau furibund ar fi, a cărui fire
Să nu se schimbe muzică-ascultînd.
Un om ce n-are muzică în suflet
Sau nu-i mișcat de dulcea-i armonie,
E copt pentru trădări, comploturi, jafuri;
I-e cugetul întunecat ca noaptea,

Și neagră ca Erebul[88] i-e simțirea:
Nu poți avea încredere-ntr-un astfel
De om... Ascultă muzica-așadar!

(Intră Porția și Nerissa, ceva mai în fund.)

PORȚIA: Lumina ceea arde-n casa mea:
Cît de departe raza ei răzbate!
Ca fapta bună într-o lume rea...
NERISSA: Nici n-o văzusem în lumina lunii.
PORȚIA: Un nimb mai mare face să pălească
Un nimb mai mic; cît nu-i un rege-n preajmă,
Locțiitorul lui e plin de slavă,
Dar cînd apare regele, și-o pierde
Precum se pierde-n mare-un rîu... Ascultă!
NERISSA: Sînt muzicanții casei voastre, doamnă.
PORȚIA: Nimic nu-i bun cînd nu-ți apare bun:
Mai dulce-mi sună-acuma, decît ziua.
NERISSA: Tăcerea-i dă, domniță, acest farmec.
PORȚIA: Și cioara are-un viers la fel de dulce
Cu-al ciocîrliei, cînd n-ascultă nimeni;
Și chiar privighetoarea, peste zi
Dac-ar cînta, cînd gîgîie gîscanii,
N-ar trece drept mai bună cîntăreață
Ca pitulicea! Vremea potrivită
Dă multor lucruri prețul cuvenit...
Dar, liniște! Cu-Endymion[89] în brațe
Adoarme luna. O, să n-o trezim!

(Muzica nu se mai aude.)

LORENZO: E glasul Porției, de nu mă-nșel.
PORȚIA: Mă recunoaște după glas, ca orbul
Pe cuc...
LORENZO: Domniță, bun venit acasă!
PORȚIA: Ne-am tot rugat pentru bărbații noștri,
Cu bine să se-ntoarcă... S-au întors?
LORENZO: A, încă nu, domniță, dar un sol
Veni mai adineaori să vestească
Sosirea lor.
PORȚIA: Nerissa, du-te-n casă
Și dă-le servitorilor poruncă
Să nu vorbească despre lipsa noastră —
Și voi, Lorenzo, Jessica, la fel!

(Se-aude o goarnă.)

LORENZO: E soțul dumneavoastră,-i aud goarna...
Nu vom vorbi, domniță, nu vă temeți!

PORȚIA: O zi bolnavă-mi pare noaptea asta, —
Un pic mai palidă: e ca o zi
Cînd soarele își ține-ascunsă fața.

(Intră Bassanio, Antonio, Grațiano și cei din suita lor.)

BASSANIO: Am fi la Antipozi de n-ar fi soare
Și ați umbla doar noaptea...

PORȚIA: Dați-mi voie
Să vă fiu soare, dar nu și ușoară
Aș vrea să fiu, căci cel care se-nsoară
Cu o femeie-ușoară,-i soț greoi,
Cum n-aș vrea-n veci Bassanio să fie.
Dar Dumnezeu cu noi! Bine-ai venit
Acasă, domnul meu!

BASSANIO: Îți mulțumesc,
Domniță! Pe prietenul meu drag,
Întîmpină-l la fel: el e Antonio,
Cel căruia îi datorez atîta.

PORȚIA: Ai și de ce să-i fii îndatorat,
Căci mult s-a-ndatorat ca să te scape.

ANTONIO: Dar am scăpat de datoria ceea.

PORȚIA: Ești, deci, binevenit în casa noastră
Și spre-a ți-o dovedi nu doar în vorbe,
Acestor polițețuri le pun capăt.

GRAȚIANO *(către Nerissa)*: Pe luna de pe cer, jur că l-am dat
Acelui grefier, — un foc să-l ardă,
De-ți pui atît la inimă, iubito!

PORȚIA: O ceartă, de pe-acum? Despre ce-i vorba?

GRAȚIANO: Despre-un inel, un biet inel de aur
Pe care mi l-a dat, și care-avea
Un moto bun de pus pe un pumnal:
„Iubește-mă și nu mă părăsi!"

NERISSA: Ce-mi tot vorbești de moto și de preț?
Cînd ți l-am dat, tu mi-ai jurat să-l porți
Pînă la moarte, și să-l iei cu tine
Chiar în mormînt. Se cuvenea să-l ții
Măcar fiindcă-ai jurat cu-atîta foc,
De nu de dragul meu!... I l-ai dat, zici,
Acelui grefier? Pun rămășag
Că n-o să-i crească barbă niciodată!

GRAȚIANO: Bărbat cînd o să fie, o să-i crească!

NERISSA: Dac-o femeie poate fi bărbat...

GRAȚIANO: Îți jur pe dreapta mea că i l-am dat
Unui băiat, un fel de fătălău,
Nu mai înalt ca tine, și limbut, —
Mi l-a cerut drept plată, că-l slujea
Pe-acel judecător, și n-am putut,
Zău, să-l refuz!

PORȚIA: Ești vinovat, ți-o spun
Pe șleau, — așa ușor să te desparți
De primul dar primit de la nevastă,
Cu jurăminți pe deget pus și-nfipt
Adînc în carne... Iată, eu i-am dat
Iubitului meu soț tot un inel
Și mi-a jurat că-l va păstra în veci, —
E-aci de față și pun mîna-n foc
Că nu și-ar scoate-inelul de pe deget
Și nu l-ar da, pentru nimic în lume!
Zău, Grațiano, rău ai supărat-o
Pe buna ta soție. Să fi fost
În locul ei, mi-aș fi ieșit din minți!

BASSANIO *(aparte)*:
Mai bine mîna stîngă îmi tăiam,
Să-i pot jura că am pierdut inelul
Cercînd să-l apăr!...

GRAȚIANO: Și Signor Bassanio
Și-a dat inelul, i l-a dat acelui
Judecător, care i-l tot cerea,
Și care-l merita din plin. Atunci,
Băiatul, grefierul, mi-a cerut
Inelul meu... Nici el, nici avocatul
N-au vrut decît inelele drept plată.

PORȚIA: A, ce inel i-ai dat, iubitul meu?
Nu-i, sper, inelul dăruit de mine?!

BASSANIO: De-ar fi greșeala să-mi sporesc mințind,
Aș spune: nu! Dar, precum vezi, inelul
Pe deget nu mai este, nu-l mai am.

PORȚIA: Cum nu mai ai în inimă credință!
Îți jur că pînă nu văd iar inelul,
Nu vin în patul tău!

NERISSA: Nici eu nu vin
În patul tău, pînă nu-mi văd inelul.

BASSANIO: O, dulce Porția, dac-ai ști inelul

Cui i l-am dat, și pentru cine-anume,
Și pentru ce anume-am dat inelul,
Și cît de greu mi-a fost să dau inelul,
Cînd am văzut că vrea numai inelul,
Mînia ți s-ar potoli atunci.

PORȚIA: De-ai fi știut să prețuiești inelul
Sau pe femeia ce ți-a dat inelul,
Ori cinstea de-a păstra mereu inelul,
N-ai fi ajuns să-nstrăinezi inelul,
Căci de-ai fi arătat vreo-mpotrivire,
Cine-ar fi fost atîta de smintit
Și fără de obraz, încît să-ți ceară
Un lucru ce-l păstrai ca pe-o icoană?
Nerissa mă învață ce să cred:
Inelu-i, pot să jur, la o femeie!

BASSANIO: Nu, doamna mea, îți dau cuvîntul meu
Că nu unei femei l-am dăruit,
Ci unui doctor în știința legii;
Îi oferisem trei mii de ducați,
Dar el voia inelul. Refuzîndu-l,
Să plece l-am lăsat, deși-mi salvase
Prietenul... Ce să-ți mai spun, domniță?
Inelul i-am trimis: mi-era rușine
Și nu voiam ca nerecunoștința
Onoarea să-mi păteze. Doamnă dragă,
Mă iartă, căci, îți jur pe-aceste stele,
De față de-ai fi fost, m-ai fi rugat
Să-i dau inelul vrednicului doctor!

PORȚIA: Să nu-ndrăznească doctorul acela
Să-mi calce pragul!... Căci de mi-a luat
Bijuteria scumpă, ce-mi jurasești
C-o vei păstra, voi fi la fel ca tine
De darnică și nu-i voi refuza
Nimic, nici trupul meu, nici patul tău!
Sînt sigură că-l voi cunoaște-odată!
Să nu lipsești de-acasă nici o noapte —
Păzește-mă, ca Argus![90] Căci, de nu,
Pe cinstea mea (e încă-a mea!) îți jur
Că-n pat îl voi primi pe acel doctor!

NERISSA: Iar eu pe secretarul lui. Ia seama,
Să nu mă lași lipsită de-apărare...

GRAȚIANO: A, numai să-ndrăznească! De l-aș prinde,
I-aș frînge pana, să se-nvețe minte!

ANTONIO: Eu sînt izvoru-acestor triste certuri.
PORȚIA: Nu-ți face griji. Rămîi binevenit.
BASSANIO: Greșeala iartă-mi, Porția, de față
Cu-acești prieteni, jur pe ochii tăi
Frumoși, în care eu mă văd pe mine...
PORȚIA: Luați aminte!-n ochii mei se vede
De două ori pe sine... Jură-mi, deci
Pe dubla ta ființă! Jurămînt
De-ncredere, ce vreți?!
BASSANIO: Te rog, m-ascultă!
Greșeala iartă-mi, și pe viața mea
Îți jur să nu-mi mai calc vreodat' cuvîntul!
ANTONIO: Mi-am pus zălog, de dragul lui, chiar trupul
Și, fără cel ce are-acum inelul,
Aș fi pierdut zălogul. De-astă dată
Zălog mi-aș pune sufletul, să-l pierd
Cînd soțul vostru-și calcă jurămîntul.
PORȚIA: Primesc zălogul... Dă-i acest inel
Și spune-i să încerce să-l păstreze
Mai bine ca pe celălalt...
ANTONIO: Bassanio,
Să juri că-l vei păstra!
BASSANIO: Pe legea mea,
E chiar inelul dat acelui doctor!
PORȚIA: Păi de la el îl am! Ca să mi-l dea,
Mă ierți, Bassanio, m-am culcat cu dînsul...
NERISSA: Iar eu, Grațiano, să mă ierți, aseară
Pentru inelu-acesta m-am culcat
Cu fătălăul, știi tu, grefierul...
GRAȚIANO: E ca și cum am drege drumul mare
În vară, cînd potecile sînt bune...
Ne-ați și încornorat, fără motiv?!
PORȚIA: Nu mai vorbi așa! Sînteți uimiți —
Citiți scrisoarea asta, pe-ndelete —
Din Padova-i trimisă, de Bellario,
Și veți afla că „doctorul" acela
Era chiar Porția; grefier, Nerissa...
Lorenzo-i martor c-am pornit odată
Cu voi, dar ne-am întors abia acum.
Nici n-am intrat în casă. Fii, Antonio,
Binevenit. Am pentru dumneata
Mai bune vești decît te-aștepți. Deschide
Scrisoarea asta: vei afla din ea

Că trei corăbii ale dumitale
În port sosiră, pe neașteptate,
Cu-ncărcătura lor. Dar nu-ți voi spune
Prin ce-ntîmplare am găsit scrisoarea.

ANTONIO: Mi-a pierit graiul!

BASSANIO: Doctorul acela
Erai chiar tu, și nu te-am cunoscut?

GRAȚIANO: Tu, grefierul ce-o să-mi pună coarne?

NERISSA: Nu, nici prin gînd nu-i trece, decît doar
Bărbat de va ajunge...

BASSANIO: Scumpe doctor,
În lipsa mea, cu soața mea te culcă!

ANTONIO: Domniță dragă, nu mi-ai dat doar viața
Ci și averea, căci stă scris aici
Că mi-au sosit corăbiile-n port.

PORȚIA: Dar tu, Lorenzo? Secretarul meu
Și pentru tine are-o veste bună.

NERISSA: Da, și i-o dau chiar fără nici o plată:
E-o danie-a bogatului evreu
Care, la moartea lui, vă lasă toată
Averea, Jessicăi și dumitale.

LORENZO: Frumoase doamne, veștile acestea
Sînt mană pentru cei înfometați!

PORȚIA: E-aproape ziuă, totuși sînt convinsă
Că nu vă mulțumește pe deplin
Tot ce v-am spus. Hai să intrăm în casă
—Voi să ne puneți întrebări, iar noi
Vă vom răspunde, după cuviință.

GRAȚIANO: Așa să fie... Prima întrebare,
La care vreau Nerissa să-mi răspundă,
E dacă vrea să meargă la culcare
Acum (la ora două-n zori) sau poate
Preferă să aștepte pîn-la noapte?
Eu unul, să se-ntunece aș vrea
Chiar ziua, numai să mă culc cu ea.
Cît voi trăi, acesta-mi va fi țelul:
Nerissei mele să-i păstrez inelul!

(Ies.)

NEGUȚĂTORUL DIN VENEȚIA

Comentarii

După toate probabilitățile, piesa a fost scrisă în 1596 sau în 1596—1597. Înregistrată în 1598 și trecută în același an pe lista lui Francis Meres (în *Palladis Tamia)* ca a 6-a și ultima comedie shakespeariană de pînă atunci, ea a fost publicată pentru prima oară într-o ediție in-cvarto în 1600 sub titlul „Neîntrecuta /Istorie a *Neguțătorului din Veneția*/ Cu nemaipomenita cruzime a lui *Shylocke* evreul /față de amintitul neguțător/ cu tăierea întocmai a unei livre /din carnea sa, și cu cîștigarea Porției/ prin alegerea uneia din cele trei lăcrițe". O a doua ediție in-cvarto, foarte puțin modificată, a apărut în 1619. Piesa a fost jucată, cert, la 10 februarie 1605. În primul canon shakespearian din 1623 e clasificată ca a 9-a în secția rezervată comediilor.

Dintre izvoarele *Neguțătorului din Veneția*, cel mai important este *Il Pecorone* (1378?), o lucrare în proză de Giovanni Florentino, publicată abia în 1558 și posibil tradusă în limba engleză către sfîrșitul secolului al XVI-lea. Din *Il Pecorone* Shakespeare a preluat episodul contractului încheiat de Antonio și Shylock (subiectul circula de mult în folclorul estic) și motivul inelelor (vezi actul V al piesei) precum și numele localității Belmont (după cum se va vedea mai departe, Belmont-ul are și semnificații simbolice).

Episodul lăcrițelor e descris în cea de a 66-a povestire a lui Richard Robinson din *Gesta Romanorum* (1577).

S-a presupus, de asemeni, că dramaturgul ar fi împrumutat episoadele menționate dintr-o piesă englezească neidentificată pînă astăzi dar despre care Stephen Gosson, în *Schoole of Abuse* (1579), își amintește că ar fi văzut-o jucată, reținînd ideea că „evreul... reprezintă lăcomia vînătorilor de bunuri lumești și sîngeroasele pofte ale cămătarilor".

Oarecari paralele se pot stabili cu *Evreul din Malta* (1590?), tragedia lui Christopher Marlowe (Shylock-Barabas, Jessica-Abigail, anumite situații și formulări), precum și cu o piesă de Thomas Dekker, *The Jew of Venice (Evreul din Veneția)*, înregistrată de Humphrey Moseley la 9 septembrie 1653 (piesa nu ne-a parvenit) sau *Joseph the Jew of Venice (Iosif, evreul din Veneția)*, jucată de o trupă englezească la Dresda în 1626.

Din materialele folosite de Shakespeare, cel mai semnificativ este episodul contractului, pentru că, așa cum au arătat mulți comentatori, conflictul dintre Antonio și Shylock este cheia de boltă a edificiului narativ-dramatic al *Neguțătorului* și de modul în care, pînă la urmă, se rezolvă acest conflict depinde deznodămîntul unei piese ce putea foarte lesne să se transforme într-o tragedie. Iar dacă este să privim lucrarea din perspectiva interesantă pe care o sintetizează Ludowyk în citatul de mai jos, și anume din perspectiva *testelor* ce se înlănțuie ca o serie, nu-i putem tăgădui întiietatea:

„În diferite momente ale acțiunii un personaj este pus la încercare sau are loc un test. Aceste teste se bazează pe criterii morale, de pildă decizia în alegerea uneia dintre cele trei posibilități (testul lăcrițelor) sau, în marea scenă a procesului, opțiunea între justiție sau milă *(mercy)*. Și, frecvent, totul pare să graviteze în jurul ideii de a hotărî între aparență și realitate.

Interpretînd piesa drept o înlănțuire de teste, constatăm că ea începe cu testarea lui Bassanio de către prietenul său Antonio: îl va ajuta oare Antonio... să cîștige mîna Porției? După o scenă expozitivă în care ne este înfățișată Porția și Belmont-ul, și în care, într-un chip foarte delicat, Nerissa sondează reacțiile Porției față de pețitorii strînși pînă în momentul respectiv și față de voința tatălui ei, asistăm la o nouă testare a lui Antonio, de data aceasta de către Shylock. Va consimți oare Antonio să se preteze la ceea ce Shylock numește «joacă»? Contemplăm aici situația unui om confruntat cu o glumă aparentă, oferită lui de către un alt om care pare a fi un prieten «iubitor». Știm însă prea bine că îndărătul lui Shylock și a propunerii sale se ascund potențialități sinistre.

Urmează testul lăcrițelor, în care răstimp, hazliu, Gobbo îl pune la încercare pe tatăl său, iar Jessica, în aparență o fiică ascultătoare, părăsește casa părintească. Între acestea s-au adunat norii furtunii care se va abate asupra lui Antonio. În actul IV, scena 1, are loc marea scenă a procesului din care reiese că realitatea este superioară aparenței și mila este preferabilă justiției — capabilă să distrugă pe omul care se încrede numai în ea. În continuarea deznodămîntului fericit al procesului se încheagă un test nou — acela al soților și inelelor. Soții nu-și recunosc soțiile, sînt înșelați de aparențe, dar în scena finală a rezolvării din actul V, neguțătorul sare din nou în ajutor, își pune chezășie sufletul pentru prietenul său și toate sfîrșesc cu bine."[1]

Ca în majoritatea zdrobitoare a celorlalte împrumuturi shakespeariene, și de data aceasta este exclusă posibilitatea unor comparabilități de ordin estetic între sursele fundamentale de inspirație și capodopera lui

[1] E.F.K. Ludowyk, *Understanding Shakespeare*, 1962, Cambridge University Press, 1964, p. 120.

Shakespeare. Dar chiar şi în ceea ce priveşte materialul faptic, mai „comparabil", primele nu constituie decît vagi indicaţii rutiere pentru un călător mult prea încercat ca să nu le schimbe pe alocuri direcţia pentru a ajunge mai repede pe tărîmurile rîvnite ale „basmului" şi „Arcadiei".

Într-adevăr, cu tot realismul unor situaţii din piesă, este, aşa cum se arată în repetate rînduri, absolut necesar să ne împăcăm cu ideea unui fundal sau măcar a unei atmosfere „fabuloase" şi „idilice" (ca în *Poveste de iarnă)*, „să renunţăm de bună voie la necredinţă" (Coleridge) pentru a putea trece cu vederea — într-un text dealtfel tipărit cu grijă — inadvertenţele, inconsecvenţele, sudarea imperfectă uneori a întîmplărilor:

„Se pare că pe Shakespeare nu l-au stînjenit cîtuşi de puţin improbabilităţile povestirii sale. Potrivit unui sonet care prefaţează prima ediţie a lui *Il Pecorone*, lucrarea aceasta povesteşte despre nebuni şi a fost scrisă pentru nebuni de către un nebun, şi totuşi *Neguţătorul din Veneţia* accentuează unele improbabilităţi aflătoare acolo. Nenorocirile lui Ansaldo încep cu pierderea unei singure corăbii importante; dar cele ale lui Antonio sînt stîrnite de pierderea simultană a nu mai puţin de şase. În *Il Pecorone* doamna soseşte la Veneţia din proprie iniţiativă şi trebuie să se zbată ca să i se recunoască legalitatea intervenţiei; dar Porţia anticipează cererea ducelui ca unchiul ei să fie consultat şi în momentul cînd îşi face apariţia o aşteaptă o întreagă curte judecătorească. Toate acestea sînt aproape în spiritul unei versiuni timpurii a povestirii cu contractul pe baza livrei de carne din *Dolopathos* unde doamna este deghizată prin mijloace magice. Este limpede că în asemenea momente Shakespeare nu a căutat să-şi facă istorisirea credibilă în termeni obişnuiţi."[1]

Într-un sens restrîns, în mod explicit, „basmul" şi „idila" stăpînesc în Belmont (cu precădere în actul V), în „reşedinţa de la ţară a Porţiei" (după *Shakespeare-Lexicon* al lui Alexander Schmidt), unde domneşte „principiul feminin" (Marilyn French): acolo are loc peţirea Porţiei prin mijlocirea lăcriţelor, acolo, în grădina argintată de razele lunii, Lorenzo şi Jessica îşi deapănă povestea de dragoste vorbind despre muzică, acolo se rezolvă conflictele. Dar într-un sens mai larg şi într-un mod mai curînd conotativ, „basmul" e prezent şi la Veneţia (unde domneşte „principiul masculin"): aici aflăm despre soarta miraculoasă a corăbiilor cu scumpeturi ale lui Antonio şi tot aici se transpune în fapt legenda medievală, exotică şi incredibilă, a evreului care îşi reclamă „livra de carne".

În schimb, limbajul negustoresc al Veneţiei înfuzează numeroase replici „romantice". Precedentul fusese folosit de Shakespeare însuşi în unele din sonetele sale, de pildă în *Sonetul IV*, în care întîlnim imagini şi exprimări lirice însoţind imagini şi exprimări cu caracter comercial,

[1] John Russell Brown, în *Introducerea* la Shakespeare, *The Merchant of Venice*, ediţia Arden, 1955, Methuen, London, 1971, pp. XLIX-L.

inclusiv metafora *usurer* (cămătar), cuvînt-cheie în *Neguțătorul din Veneția*.

„*/Bassanio și Porția/* nu-și vorbesc amintind de aștri, ci folosind termeni negustorești. Încă de la începutul piesei Bassanio întrezărise «buna stare» (I, 1, 175) iar atunci cînd face alegerea corectă și inscripția îl învață să ceară mîna doamnei, zice:

«Neprețuite vorbe! Frumoasă doamnă, cu voia ta, / Sosit-am pentru ca, în temeiul socotelii, să dau și să primesc» (III, 2, 139—140). «A veni în temeiul socotelii» însemna a-ți prezenta nota de plată... De dragul lui Bassanio */Porția/* ar dori să fie

«Înmiit mai frumoasă, înmiit mai bogată, / Și aceasta numai pentru ca în felul acesta, prețuită mult în *socoteala* ta, / Să pot depăși *nota de plată* / În virtute, frumusețe, averi, prieteni» (III, 2, 154—157). Termenii comerciali se întîlnesc la tot pasul în vorbirea Porției..."[1]

Citim în lucrări serioase despre importanța *muzicii* în piesa lui Shakespeare, astfel:

„... Deși nu se poate spune că această prezență ne este dată prin imagini, ele o subliniază puternic. Cele două mari momente sentimentale și romantice sînt introduse și însoțite de muzică iar dulceața sunetului ei răsună în ele astfel încît în cuprinsul a numai 45 de versuri ea este amintită mai frecvent decît în cuprinsul altor piese întregi"[2]

sau

„Muzica este imaginea dominantă a piesei".[3]

Elementul muzical este prezent începînd cu ritmurile melodioase a nenumărate replici în versuri (și uneori chiar și în proză) și sfîrșind cu neîntrecutele generalizări poetice privind rolul muzicii în viața universului și a oamenilor, ca de pildă în antologicele comentarii ale lui Lorenzo din actul V, scena 1, versurile 70—88 făcute pe marginea replicii lui Jessica: „Nu sînt niciodată veselă cînd aud muzică suavă" (*ibid.*, v. 69). Ca să nu mai vorbim de rolul moral al muzicii, reflectare a concepțiilor pitagoreene și platonice, preluate de Shakespeare (vezi și *Studiul introductiv* din volumul I al prezentei ediții, pp. 62—63). Dar afirmația că „muzica este imaginea dominantă a piesei" nu are acoperirea cuvenită (dacă, bineînțeles, definim „imaginea", odată cu C. Spurgeon, drept „orice fel de comparație, precum și orice fel de metaforă — de fapt o comparație condensată"[4]). Statistic, din totalul de 113 imagini cît cuprinde piesa

---

[1] *Ibid.*, p. LVI.

[2] Caroline Spurgeon, *Shakespeare's Imagery and what it tell us*, 1935, Cambridge University Press, 1965, pp. 269—270.

[3] Marilyn French, *Shakespeare's Division of Experience*, 1981, Abacus, London, 1983, p. 105.

[4] C. Spurgeon, *Op. cit.*, p. 5.

potrivit calculelor Carolinei Spurgeon, numai cîteva sînt „muzicale" în cadrul general al celor 80 de imagini „poetice".[1]

Imaginile comerciale sînt mult mai numeroase — dealtfel ca și vocabulele de acest tip; iar cuvîntul central *money* (bani) (cu sinonimele sale, *gold* — aur, *silver* — argint, apoi cuvintele analoge *fortune* — avere, *wealth* — bogăție, *thrift* — bună-stare etc.) este la fel de important din punct de vedere tematic (în acest context menționez că boierul Sbierea din *Răzvan și Vidra* folosește un lexic întru totul comparabil cu cel al lui Shylock din mai multe puncte de vedere[2]). *Muzica* și *banii* sînt frecvent înfățișați și exemplificați antitetic, așa cum sînt înfățișate Veneția (oraș, activitate, zbucium, negoț) și Belmont (viață patriarhală în mijlocul naturii) sau, în alte piese, Atena și pădurea de lîngă Atena *(Visul unei nopți de vară)*, Verona și Milan și pădurea dintre ele *(Cei doi tineri din Verona)* etc. Influența binefăcătoare a muzicii ne apare ca un deziderat, pe cîtă vreme cea dăunătoare a banilor se conturează ca un fapt; și nu cred că este greșit să asociem muzica cu verbul a fi *(to be)* și banii cu a avea *(to have)*[3].

Dacă în *Regele Ioan*, prin gura bastardului era proclamată — ca reflectare a mutațiilor economice din Anglia secolului al XVI-lea — „... o nouă religie care o va înlocui pe cea veche, o religie avînd Aurul drept divinitate[4], în *Neguțătorul din Veneția* o parte din lunga replică a bastardului este *ilustrată* bogat (procedeul lui Shakespeare amintește de amplificarea și ilustrarea noțiunii de poet ca generalizare teoretică a lui Tezeu în *Visul unei nopți de vară*, nu în această comedie ci în piesa istorică-tragedie *Richard al II-lea*, în figura protagonistului).

Deși pașnic și cinstit, comerțul venețienilor stă de la primele pagini ale piesei sub semnul acumulării bănești:

„Prima scenă descrie valorile Veneției: orașul este total absorbit de bani și maniere. Manierele sînt «feminine» atunci cînd sînt dictate de dorința de a plăcea sau de a liniști pe altcineva și sînt «masculine» atunci cînd sînt dictate de dorința de a-și afirma personalitatea, de a-și manifesta superioritatea sau rangul, sau de a face impresie asupra altuia. În Veneția manierele sînt legate de valori ca onoarea, reputația și faima. Deși asemenea lucruri pot fi importante, piesa sugerează că ele sînt sterile afară de cazul cînd urmăresc scopuri concrete — plăcerea (jocul) și procreerea,

---

[1] *Ibid.*, p. 280.

[2] Vezi și Leon Levițchi, *Procedee lingvistic-stilistice shakespeariene în „Răzvan și Vidra"*, Analele Universității București, Filologie, anul XXIV, 1975, p. 77.

[3] Vezi ampla discutare a opoziției dintre cele două verbe în Erich Fromm, *To Have or To Be?*, 1976, Abacus, London, 1979.

[4] Allan Lewis, *Shakespeare and the Morality of Money*, în *Social Research*, vol. 56, No 3, Autumn 1969, p. 375.

considerată în această piesă ca rodnicie, *fruitfulness*, şi cu implicaţia de îmbogăţire.

Antonio e trist, dar răspunde «Prostii!» cînd e întrebat dacă nu cumva e îndrăgostit. Dragostea nu este o valoare în această lume în care femeile sînt «de vînzare» ... Veneţia ... înţelege numai limbajul economic.

Salarino şi Salanio se dau în vînt după bani şi posesiuni şi aproape că se ridică la nivelul poeziei avîntate cînd discută despre asemenea lucruri. Pe Graţiano şi Lorenzo îi preocupă banii şi bunele maniere, impresionîndu-l pe bogatul Antonio. Antonio însuşi şi Shylock se înrudesc de aproape. Dar banii sînt un scop în sine pentru Shylock, care este evreu, caracterizare fără îndoială menită să satisfacă reprezentările şi prejudecăţile renascentiste, dar a cărui comportare este mai degrabă puritană... Shylock dă bani cu împrumut pentru a face bani, silindu-i astfel să rodească...[1]

„... Mişcarea piesei este o emigrare treptată a personajelor de la Veneţia către Belmont... Plecarea lui Bassanio din Veneţia este o pierdere pentru Antonio, fuga lui Jessica este o pierdere pentru Shylock, dar ambele pierderi sentimentale sînt *resimţite* în esenţă în termeni economici..."[2]

Spre deosebire de „neguţători", Shylock nu-şi cîştigă banii prin muncă, ci prin camătă, şi cum creştinismul interzicea împrumutul cu dobîndă (cu toate că legea engleză îl tolera în vremea lui Shakespeare), iar Antonio apără cu străşnicie acest principiu, se poate afirma că acesta este motivul principal al urii lui Shylock împotriva lui Antonio.[3] Dealtfel, în importantul aparteu rostit în prima sa apariţie pe scenă, Shylock însuşi subliniază o asemenea motivare:

„Îl urăsc pentru că e creştin; Dar *şi mai mult (subl. ns.)* pentru că în marea lui prostie / Dă bani cu împrumut pe gratis şi face să scadă / Camăta obişnuită aici la noi, în Veneţia. / Dacă îl prind vreodată la strîmtoare, / O să astîmpăr / (ad lit. *„o să îngraş"*) străvechea vrajbă ce i-o port. / El urăşte neamul nostru sfînt şi-şi bate joc, / Chiar acolo unde se întrunesc cel mai adesea negustorii, / De mine, de afacerile mele şi de cîştigul meu cinstit, / Căruia îi spune dobîndă. Blestemat să-mi fie neamul/ Dacă îl iert." (I, 3, 43—53).

Pe piaţa Rialto, Antonio i se opune mereu lui Shylock, pe de o parte *pasiv*, dînd bani cu împrumut fără să ceară nici un fel de dobîndă (deci îi face „concurenţă") şi pe de altă parte *activ*, înfierînd făţiş camăta practicată de evreu şi considerată de acesta drept „un cîştig cinstit". Inteli-

---

[1] Marilyn French, *Op. cit.*, pp. 101—102.
[2] *Ibid.*, p. 103.
[3] V. şi J.W. Draper, *M.P.*, XXXIII (1937), pp. 37—47, citat de John Russell Brown, *Op. cit.*, p. XLIII.

gent, abil, „plin de idei" (Hazlitt), Shylock își apără ceva mai departe punctul de vedere „teoretic" apelînd la Vechiul Testament și interpretînd cazuistic pasaje referitoare la Iacob și Laban (I, 3, 72 și urm.), ceea ce îl face pe Antonio, dușman al șiretlicurilor, să comenteze: „Vezi, Bassanio,/ Diavolul e în stare să citeze din Scripturi ca să-și atingă țelul" (v. 98—99) și „Vai, ce înfățișare frumoasă are falsitatea!" (v. 103). Pînă la sfîrșitul piesei Shylock va afirma, uneori obsesiv, că este de partea „legii"...

În legătură cu puternica înclinație achizitivă a lui Shylock se pune întrebarea ce anume scop urmărește el realizînd cîștiguri „cinstite". Marilyn French, în citatul reprodus ceva mai înainte, afirmă răspicat: „strînge bani de dragul banilor", opinie împărtășită și de alți cercetători, unii bazîndu-se și pe citate din text, astfel Launcelot Gobbo se plînge că „a murit de foame în casa lui" (II, 2, 116), Jessica, iarăși, că „iad ne este casa" (II, 3, 2), Shylock însuși afirmînd că banii sînt mijlocul cu care trăiește (IV, 1, 378).

Totuși, lăsînd la o parte citatele care sînt interpretabile, Shylock nu este nici un Volpone al lui Ben Jonson, nici un Hagi-Tudose al lui Delavrancea, personaje a căror supremă voluptate este să-și contemple grămezile de aur. Mai curînd, întocmai ca pentru Barabas din *Evreul din Malta*, banii sînt pentru Shylock o armă de luptă, singura armă de luptă într-o societate nu numai competitivă ci și ostilă rasial și religios. Și, oricum ar sta lucrurile, numai banii îi vor da posibilitatea să se răzbune.

Din aparteul lui Shylock reiese limpede că el se va răzbuna nu numai pe Antonio „neguțătorul", ci și pe Antonio „creștinul".

În Anglia epocii lui Shakespeare nu existau comunități evreiești, evreii neavînd dreptul să se stabilească în această țară (se aplica în continuare legea aspră emisă de Eduard I în 1290), dar amintirea unor vechi manifestări anticreștine ale acestora, deși ținînd mai curînd de natura legendei, stăruia încă în mintea elisabetanilor, cu urmarea că evreii erau puși pe aceeași treaptă cu antropofagii, cu căpcăunii, cu Tamburlaine și alți „monștri"; iar „hăituirea evreilor" *(Jew-baiting)* din acele vechi timpuri sau, în cuvintele lui Shylock, „ura împotriva neamului meu", fusese reactualizată în conștiința multor englezi cu prilejul procesului evreului portughez Roderigo Lopez, doctorul reginei Elisabeta. Acuzat de a fi încercat s-o otrăvească pe aceasta, el a fost condamnat și spînzurat la 7 iunie 1594 (cf. cu posibila aluzie a lui Grațiano, în IV, 1, 1: „spiritul cîinesc" al lui Shylock „s-a înstăpînit într-un lup" — cf. cu numele Lopez —„spînzurat pentru ucidere de om").

S-a subliniat, totuși, că piesa nu este îndreptată împotriva evreilor și că Shylock (alături de Tubal) nu reprezintă o figură „tipică". Mai mult decît atît, așa cum a observat și Marilyn French reluînd interpretări mai vechi, s-a spus că, de fapt, prin Shylock Shakespeare îi atacă pe puritani

(cum avea să facă mai tîrziu prin figura lui Malvolio din *A douăsprezecea noapte* şi, susţinut, prin Angelo în *Măsură pentru măsură*):

„*[Shylock]* personifică în mare măsură noţiunea populară despre puritan. El e sobru, activ, citează Biblia, e ipocrit, asertiv şi nemilos — de asemenea e un om care strică plăcerea altora".[1]

Iar într-o piesă în care muzica joacă un rol atît de însemnat, Shylock este antimuzical (ca şi Malvolio), potrivindu-i-se foarte bine definiţia dată de Lorenzo „omului care nu are muzică într-însul" şi de care „trebuie să te fereşti" (V, 1, 83—88).

Shylock ni se înfăţişează ca un personaj extrem de complex şi, totodată, e singurul pe deplin şi în adîncime zugrăvit. Prin suferinţele pe care le îndură şi prin eşecul final el este o figură tragică; prin tensiunea voinţei care „se înrudeşte cu *hybris*-ul antic", un titan, după cum spune Tudor Vianu:

„... un titan al răutăţii. Dorinţa lui de răzbunare este imensă şi o urmăreşte cu o tenacitate pe care n-o reduce nimic."[2]

Despre licăririle de umanitate ale cămătarului s-a scris mult şi nu rareori în contradictoriu (s-a contestat, de exemplu, dragostea sa faţă de Jessica etc.). Tot Tudor Vianu scrie următoarele rînduri de autoritate:

„Dar această ură turbată, fără iertare, «iureşul cruzimii» lui Shylock, despre care vorbeşte Bassanio, se produc într-un suflet de om. Aici stă deosebirea dintre Shylock al lui Shakespeare şi Barabas al lui Marlowe. În răutatea lui Barabas nu scînteiază nici o lucire omenească, Shylock este înfăţişat însă ca un suflet ultragiat, şi setea lui de răzbunare, deşi monstruoasă, nu este exterioară condiţiei umane, este explicabilă prin elementele psihologiei omeneşti: «Sînt sigur că n-o să iei din carne... La ce ţi-ar fi bună?» îi spune Salarino. Iar Shylock îi răspunde:

«La momit peştele!... Dacă altceva nu va hrăni, va hrăni răzbunarea mea! El m-a terfelit; m-a păgubit cu o jumătate de milion ; a rîs de mine cînd pierdeam; m-a luat în zeflemea cînd cîştigam; a hulit numele meu; mi-a zădărnicit afacerile; m-a răcit de prieteni; mi-a aţîţat duşmanii!...

Şi pentru care cuvînt?

Pentru că sînt evreu!... Evreul n-are ochi?... N-are organe, nu e slab şi nu e gras, n-are simţuri, dureri şi patimi?... /... /»

---

[1] Leo Kirschbaum, *Character and Characterization in Shakespeare*, Detroit, 1962, pp. 9—10.

[2] Tudor Vianu, *Studii de literatură universală şi comparată*, 1963, în *Shakespeare şi opera lui*, EPLU, Bucureşti, 1964, p. 572.

Ura lui Shylock este deci imensă, dar este explicabilă și este omenească. Întocmai ca alți mari poeți ai lumii, Shakespeare n-arată față de eroii săi acea parțialitate îngustă care poate crea iluzia că oamenii sînt buni sau răi în chip absolut și elementar. Shakespeare pare a voi să rectifice înțelegerea mai veche și mai simplistă a bunătății și răutății omenești ca niște calități invariabile. El pare a voi să ne spună că bunătatea și răutatea sînt stări ale omului, produse ale condiției lui în societate, și că, în împrejurări schimbate, felul de a fi și valoarea morală a oamenilor ar putea fi alta. Comprehensiunea psihologică a lui Shakespeare este atît de largă și de umană, superioritatea intelectuală și morală cu care consideră manifestările omenești este atît de înaltă, încît față de patimile cele mai încordate el izbutește să adopte o atitudine clară, adîncă și înțeleaptă."[1]

Antonio, „negutătorul din Veneția", este mult mai sumar caracterizat decît Shylock și decît l-ar fi îndreptățit titlul piesei, totuși cîteva trăsături sînt schițate viguros. În două rînduri se vorbește despre el ca despre „un negustor regesc". Este bogat, generos (pînă și Shylock îi recunoaște faptele bune), gata să-și ajute prietenul (Bassanio) pînă la sacrificiul de sine, e cinstit. Iar spectatorului și cititorului îi devine simpatic de la primele versuri în care își exprimă ceea ce ar putea fi numit melancolie „premonitorie" („Zău, nu știu de ce sînt atît de trist", I, 1, 1 și „Socot că lumea, Grațiano, este ceea ce este — /O scenă pe care fiecare om trebuie să joace un rol, / Iar rolul meu este unul trist", I, 1, 77—79). Pe marginea acestor versuri, Clemen face, printre altele, următoarele observații:

„Constatăm aici o tehnică proprie lui Shakespeare, pe care o va dezvolta tot mai mult în marile tragedii... Noi, spectatorii, nu cunoaștem motivul tristeții lui Antonio, după cum nu-l cunosc nici prietenii lui și cum mărturisește el însuși că nu-l cunoaște. Astfel noi, spectatorii, ne simțim din ce în ce mai atrași de acest personaj, manifestăm interes și chiar curiozitate.

Nu s-a întîmplat încă nimic în această scenă dar Shakespeare ne-a călăuzit imaginația, curiozitatea și așteptarea pe un drum precis. Acțiunea poate să înceapă acum. Arta lui Shakespeare constă în a-și transporta spectatorii din chiar prima scenă în atmosfera și problemele piesei fără să le dezvăluie, totuși, urmările. Imaginea oferă cel mai bun mijloc pentru o asemenea afirmare indirectă și ascunsă de care are nevoie această artă a prefigurării întîmplărilor ce vor avea loc."[2]

[1] *Ibid.*, pp. 274—275.
[2] Wolfgang H. Clemen, *The Development of Shakespeare's Imagery*, 1951, Methuen, London, 1966, p. 83.

Majoritatea celorlalte personaje creştine (Kirschbaum îl include aici şi pe Antonio)

„... sînt mai degrabă zugrăviri de valori decît încercări de a oferi iluzia unei dimensionalităţi substanţiale. A căuta să găsim în ele profunzime psihologică este nu numai greşit din punct de vedere estetic, dar şi distructiv din punct de vedere dramatic: rostul lor este de a apărea ca nişte celule nu prea diferenţiate şi individualizate ale unui singur organism, comunitatea creştină."[1]

Membrii acestei comunităţi trăiesc în bună prietenie, se bucură de viaţă fără a face excese, caută nu să se lase stăpiniţi de bani ci, dimpotrivă, să-i stăpînească.

„Chiar de la începutul piesei este definită o asemenea prietenie. Ea se manifestă prin voie bună, mese, frumuseţe, distracţii, muzică, discuţii, daruri şi alte asemenea plăceri ale societăţii omeneşti. ... În călătoria lor de nuntă Lorenzo şi Jessica cheltuiesc banii cu nepăsare la jocuri de cărţi şi făcînd cumpărături copilăreşti. Cînd se înapoiază nu mai au aproape nici o leţcaie, dar, lucru semnificativ, Porţia îi încredinţează lui Lorenzo «gospodărirea şi conducerea casei mele». Ori de cîte ori este posibil, în această societate creştină trebuie să existe plăceri nevinovate. Bassanio, de pildă, trebuie să ia parte la o «cină» înainte de a pleca la Belmont. Va fi o mare petrecere. Nu care cumva Graţiano să fie rezervat la masă. Bassanio declară:

«Te-aş ruga stăruitor să-ţi pui / Cel mai năstruşnic strai al veseliei pentru că avem prieteni / Care au de gînd să petreacă». Graţiano, Salarino şi Salanio pregătesc o surpriză pentru ospăţ. Vor fi măşti, deghizări şi făclieri; şi măştile vor fi precedate de muzică, tobe şi surle. Muzica e un lucru important pentru aceşti oameni. Ea cîntă în timp ce Bassanio îşi alege lăcriţa...

Totuşi, ei nu duc, categoric, o existenţă hedonistă. Plăcerea nu este bunul lor cel mai de preţ; este un bun subsidiar. Ceea ce urmăresc ei nu este atît o religie manierată, cît un mod de comportare religios. Fiinţele omeneşti, socotesc ei, se deosebesc de animale printr-o aspiraţie firească spre bine prin intermediul raţiunii..."[2]

Cu adaosul că Porţia este sufletul amintitei comunităţi şi că Shakespeare a zugrăvit-o în culori neşterse (e „zîna bună" a piesei, seamănă întru totul cu Porţia lui Brutus, cum spune Bassanio cînd îi face portretul în I, 1, 162—173, e înţeleaptă, plină de bun simţ şi tact, realistă şi totodată romantică, gingaşă, veselă — „la naşterea ei a dansat o stea" etc.), putem

[1] Leo Kirschbaum, *Op. cit.*, pp. 10—11.
[2] *Ibid.*, pp. 12—13.

lua fragmentele de mai sus din caracterizarea lui Kirschbaum drept introducere la stabilirea temei sau temelor principale din *Neguțătorul din Veneția.*

Pentru că, în ciuda atmosferei de „basm", de „idilism", de „utopie" chiar, precum și de destindere (bineînțeles, în părțile socotite „comice" cu prea lesnicioasă etichetare), piesa examinează serios și profund probleme vitale de etică și comportament social. Cu alte cuvinte, ca și în alte „comedii", de fapt, dincolo de nivelul de suprafață, „comedii ale existenței umane" (din piesele de pînă acum, mai ales *Comedia încurcăturilor, Îmblînzirea îndărătnicei, Visul unei nopți de vară)*, în *Neguțătorul* Shakespeare tratează și, mai mult, rezolvă (în spiritul concepțiilor sale omniprezente în opera sa) niște *teme.*

Că aceste teme există, s-a putut vedea și din prima parte a prezentei „postfețe"; dar mi se pare indicat să facem măcar o sumară trecere în revistă, cronologic, a părerilor exprimate de shakespeariologi cu privire la ceea ce ar trebui considerat a fi teme dominante:

1813—1814 Coleridge: În *Regele Lear* și în *Neguțătorul din Veneția,* „povești populare", Shakespeare a căutat „să reprezinte oamenii din toate epocile și timpurile".[1]

1817 Hazlitt: „răzbunarea evreiască este cel puțin la înălțimea jignirilor creștine".[2]

1925 E.K. Chambers: „un conflict între principiile opuse ale Dragostei și Urii".[3]

1931 J.W. Lever: pe de o parte există dragostea, care „înțelege «datul și luatul» sentimentului; împărțirea generoasă a darurilor naturii și sporirea urmașilor prin căsătorie" și, pe de altă parte, camăta, „negarea prieteniei și a comunității".[4]

1938 Mark van Doren: „Cuvîntul dragoste este ca puful din cuibul celor mai multe replici și în numele ei se săvîrșesc cele mai nobile fapte" și: „contrastul între armonie și ură, dragoste și discordie, e complet aici, iar deocamdată Shakespeare se mulțumește să-l rezolve în comedie. Pînă și în tragedii, acest conflict nu poate fi mai complet".[5]

[1] S.T. Coleridge, *Shakespearian Criticism*, 1813—1814, Everyman's Library, Dent, London, vol. II, 1967, p. 217.
[2] William Hazlitt, *Characters of Shakespeare's Plays*, 1817, Oxford University Press, London, 1966, p. 212.
[3] E.K. Chambers, *Shakespeare: A Survey*, 1925, p. 112, cit. de John Russell Brown, *Op. cit.*, p. LIII.
[4] J.W. Lever, în „Shakespeare Quarterly", 11, 1931, p. 508, cit. de J.R. Brown, *Op. cit.*, p. LIII.
[5] Mark van Doren, *Shakespeare*, 1938, Doubleday, New York, 1953, p. 81.

1948 Nevill Coghill: piesa este „o alegorie a Justiției și a Milei, a Legii vechi și a Legii noi".[1]

1949 Donald Stauffer: „Cel puțin în această perioadă, Shakespeare a devenit un aristotelian autentic, predicînd fără rezerve doctrina căii de mijloc. / «După cîte îmi dau seama», spune Nerissa, «sînt deopotrivă de bolnavi cei prea îmbuibați ca și cei ce flămînzesc. Nu mică este, așadar, fericirea de a fi undeva la mijloc» — I, 2, 5—8; v. și III, 2, 111—114 / ... Fiecare act moral trebuie judecat separat prin raportare la mediu și agent (V, 1, 99, 197—198).

«Trăiește și lasă-i și pe alții să trăiască» trebuie să fie regula de conduită socială într-o lume de personalități profund conservatoare, iraționale și antagoniste, pentru că simpatiile și aversiunile depind de capriciile «afecțiunii, Doamna pasiunii». Societatea trebuie să cultive toleranța dacă vrea să dăinuiască. Numai ura nu poate fi tolerată deoarece distruge toleranța însăși. Justiția și Mila, Vechiul Testament și Noul Testament reiau străvechea lor bătălie, iar pledoaria este pentru libertatea dragostei, nu pentru constrîngerile pasiunii".[2]

1955 John Russell Brown: „Să spunem că este o piesă despre a da și a lua? despre calambururi de genul: cu cît dai mai mult, cu atît primești mai mult, sau aceluia ce are i se va mai da, iar de la acela ce nu are i se va lua și ceea ce are? Cele două părți ale piesei sînt conexate prin aceste probleme: Porția este lîna de aur, negustorii se aventurează și riscă asemeni oricărui îndrăgostit, lăcrițele fac tranzacții cu valorile, contractul și inelele sînt chezășii ale posesiunii. În încăierarea dintre a da și a lua, cînd e greu să distingem aparența de realitate, un singur lucru pare sigur: a da este esențialul — a da cu larghețe, fără gîndul de a lua".[3]

Tot după Brown, o altă temă este cea a aparenței și a realității (asupra căreia voi reveni).

1956 M.M. Morozov: „În mijlocul acestui haos al minciunii se află numai dragostea și muzica".[4]

1958 A. Smirnov: „Două teme care, s-ar părea, nu au nimic comun între ele, se desprind din mulțimea de idei și tendințe ale comediei — tema relației dintre om și avere, proprietate, și tema prieteniei ca una din temeliile unei vieți luminoase, armonioase — da, a prieteniei care unește firile nobile indiferent de sex, nu a iubirii dintre bărbat și femeie..."[5]

---

[1] *Ibid.*, p. 87 Nevill Coghill, *The Governing Idea*, în „Shakespeare Quarterly", 1, London, 1948, cit. de J.R. Brown, *Op. cit.*, p. L.

[2] Donald A. Stauffer, *Shakespeare's World of Images*, Indiana University Press, Bloomington — London, 1966, pp. 60—65.

[3] John Russell Brown, *Op. cit.*, p. LVIII.

[4] M.M. Morozov, *Șekspir*, Molodaia gvardia, Moskva, 1956, p. 110.

[5] A. Smirnov, în postfața la traducerea rusă a piesei, în „Șekspir", vol. III, Moskva, 1958, p. 537.

1960 Derek Traversi: „Mila reprezintă «înţelesul» cel mai adînc, cel mai permanent al piesei lui Shakespeare".[1]

1964 E.F.C. Ludowyk: „*/Sînt/* două motive recurente în testele pe care se întemeiază piesa. Unul — dacă un om preferă binele aparent celui real..., celălalt este conflictul dintre dezacord şi armonia muzicii".[2]

1964 John Wain: „Armonia, «gradul», subordonarea firească a ceea ce este inferior faţă de ceea ce este superior — aceasta este cheia întregii vieţi.

Marile simboluri ale acestei unităţi sînt muzica şi dansul. Nu este o întîmplare că în *Neguţătorul din Veneţia*, după ce elementul dezintegrator reprezentat de Shylock a fost înlăturat şi tinerii îndrăgostiţi sînt lăsaţi singuri cu fericirea lor, ei încep să vorbească despre muzică... */Există apoi/* referirea la Orfeu, simbol al puterii muzicii de a impune armonia naturilor războinice. Elementul creştin se împleteşte cu cel clasic. Ambele sisteme pun armonia în centru şi fac ca bogăţia şi frumuseţea vieţii să depindă de un echilibru, de un sens al atingerii şi proporţiei ca acela care conduce arcuşul viorii pe strune."[3]

1981 Marilyn French: „Shakespeare arată, destul de limpede după părerea mea, că dragostea este, indiferent de aspectele ei, un singur lucru, dăruirea (ad lit. *giving* = dat, dare, a da, să dea).[4]

Să recunoaştem că toate afirmaţiile de mai sus sînt judicioase; că între ele nu există deosebiri sensibile de interpretare; că există doar deplasări ale „centrului de greutate". Ceea ce, în definitiv, nici nu ar trebui să deranjeze de vreme ce, cu toată simpatia spectatorilor elisabetani pentru piesele cu caracter moralizator, *Neguţătorul din Veneţia* este o operă literară, nu o didahie sau un eseu filozofic.

Şi totuşi, o oarecare ierarhizare se impune tocmai pentru motive legate de artă literară, de estetică şi compoziţie, şi anume ca răspuns la întrebarea dacă din punct de vedere tematic există un principiu *unificator cu caracter dominant.*

Un asemenea principiu unificator sau o asemenea temă dominantă unificatoare este *dragostea* — dragostea în înţelesul ei nobil, dragostea

---

[1] Derek Traversi, *Shakespeare: The Early Comedies*, Longmans, 1969, London, pp. 41—42.

[2] E.F.C. Ludowyk, *Op. cit.*, p. 128.

[3] John Wain, *The Living World of Shakespeare*, Macmillan, London, 1964, p. 144.

[4] Marilyn French, *Op. cit.*, p. 104.

care „nu caută la ale sale", care dă fără să ceară (dar este răsplătită), dragostea ca mijloc de cunoaștere (ca în *Îmblînzirea îndărătnicei)*, dragostea ca manifestare a armoniei universale (simbolizată prin muzica „sferelor"), ca element component al „gradului" și „ordinii" (idei fundamentale în sistemul gîndirii shakespeariene), ca descătușare a omului din lanțurile dragostei de sine, ca atitudine care face posibilă fericirea, liniștea sufletească, împăcarea și, în orice caz, supraviețuirea într-o lume imperfectă în care, la atîtea alte vicisitudini s-a mai adăugat și pacostea idolatrizării aurului, a „acestui sclav galben" *(Timon din Atena)*. Iar pledoaria lui Shakespeare pentru dragoste acoperă cele mai de seamă raporturi între oameni: conviețuirea socială în sensul cel mai larg (cu implicarea tuturor personajelor), instituțiile sociale (astfel justiția, „legea" care se cuvine să fie interpretată nu numai în spiritul și nu în „litera" ei, ci, de la caz la caz, și în lumina toleranței și chiar a milei), relația părinți-copii (ilustrată negativ), prietenia (Antonio-Bassanio), dragostea-prietenie între bărbat și femeie (în opoziție cu dragostea oarbă de care își rîdea Puck în *Visul unei nopți de vară)*.

Organic împletită cu tema dragostei este tema „căii de mijloc", subordonată celei dintîi numai în măsura în care condiționează durabilitatea sentimentului erotic (În *Romeo și Julieta* călugărul Lorenzo spunea: „Iubiți-vă cumpătat; așa se face dragostea trainică", IV, 6, 14; iar Porția adeverește: „O, dragoste, fii cumpătată, domolește-ți extazul, / Revarsă-ți fericirea cu măsură, pune stavilă acestui exces!" etc. — III, 2, 111 și urm.). Altminteri, „calea de mijloc" este și o temă independentă (se recomandă folosirea chibzuită a banilor, cumpătarea în toate — vezi și citatul din Kirschbaum).

Tema „realitate-aparență" (care ocupă un loc atît de proeminent în cugetarea shakespeariană — vezi și *Studiul introductiv* din vol. I, pp. 31—46), scoasă puternic în evidență în episodul lăcrițelor, are cam același statut ca și acela al temei precedente, după cum poate reieși din următorul comentariu al lui J.R. Brown:

„O «idee» sau temă «diferită» e sugerată de scenele cu lăcrițele — aceea a aparenței și realității. Ea este atacată frontal în judecarea lăcrițelor de către Bassanio: «Lucrurile ce-ți iau ochii prin fațadă sînt cel mai puțin ele însele» (III, 2, 73) și în inscripțiile din lăcrițe: «Nu tot ce strălucește e aur» (II, 7, 65), «Sînt destui proști / Argintați ca mine» (II, 9, 68—69) și «Tu, care nu alegi după înfățișarea din afară» (III, 2, 131). Bassanio iubește cu adevărat pentru că iubește mai mult ceea ce este dincolo de aparență. Povestea contractului ilustrează, și ea, această temă; felul în care Shylock motivează camăta determină comentariul: «Vai, ce înfățișare frumoasă are falsitatea!» (I, 3, 103) și contractul însuși reclamă observația: «Nu-mi plac cuvintele frumoase și un cuget ticălos» (I, 3, 180). Tema se repetă în numeroase detalii. Jessica e evreică, dar în inima ei este iubita credincioasă a unui creștin: «cu toate

că prin sînge sînt fiica lui, nu sînt și fiica năravurilor lui» (II, 3, 18—19). Dovada lui Launcelot că diavolul îi dă sfaturi mai bune decît conștiința precum și mărturisirea tatălui său că el este fiul lui bun sînt de asemeni legate de această temă. Și neînțelegerea care se iscă în urma schimbului de inele este o declarație comică pentru că, în ciuda aparențelor, Bassanio îi rămîne într-adevăr credincios Porției... Dar /această temă/, atît în *Neguțătorul* cît și în altă parte, nu exprimă întregul înțeles al piesei, explicarea profundei satisfacții pe care o procură asistarea la un spectacol. Shylock și Porția, ca personaje individualizate, nu par să o scoată în relief, iar, pe de altă parte, ea nu sporește prea mult semnificația scenei procesului."[1]

În sfîrșit, tema conștiinței, cu toată însemnătatea ce i-o acordă Shakespeare în concepția sa etică, nu este integrată organic atunci cînd Gobbo dialoghează cu „conștiința" și cu „diavolul" (II, 2, 1—30).

Prezența temelor „complementare" diluează pînă la un punct rolul temei dominante, nici ea tratată destul de articulat, ceea ce ne silește să subscriem la aprecierile lui Derek Traversi:

„... în unele privințe, piesa este experimentală, asimilată imperfect unei singure concepții dominante. Contrastul dintre valorile reprezentate de Belmont și Rialto, respectiv dragostea romantică și goana după bogăție, este, poate, elaborat incomplet, iar alegoria lăcrițelor, deși deloc de disprețuit în efectele sale scenice, suportă cu greu povara semnificațiilor morale ce i-au fost impuse fără tragere de inimă...; dar în ciuda acestor și altor incongruențe, piesa depășește comediile de început ale lui Shakespeare prin îmbinarea meșteșugită a elementelor sale binecunoscute datorită tradiției și vădește, printr-o mai mare complexitate și prin reflexii mai variate asupra realității, o apropiere de cîteva trăsături permanente ale creațiilor sale comice mature."[2]

Cu sau fără bună-știință, Shakespeare solicită considerabil imaginația și „fondul anaforic" al spectatorilor („Dregeți nedesăvîrșirile noastre cu gîndurile voastre", *Henric al V-lea*, Corul, 23) pentru ca aceștia să-și facă o imagine clară despre organicitatea piesei, a capodoperei care este *Neguțătorul din Veneția*. Pînă la urmă, principiul explicit „dominant" și „unificator" al piesei este marea ei poezie, „exprimarea aproape în mod uniform frumoasă"[3].

L. Levițchi

[1] John Russell Brown, *Op. cit.*, p. LII.
[2] Derek Traversi, *Op. cit.*, pp. 35—36.
[3] B. Ifor Evans, *The Language of Shakespeare's Plays*, 1952, Methuen, London, 1966, p. 102.

NOTE

1 Originea numelui Shylock nu a putut fi precis stabilită. Numele ar putea fi o formă coruptă a cuvîntului ebraic „Shallach" însemnînd „corb de mare" şi servind ca poreclă dată cămătarilor, sau o formă modificată a numelui biblic Shelah, preluat din Cartea Facerii, după cum sînt şi numele prietenului lui Shylock, Tubal, şi al lui Jessica. S-ar putea însă ca numele să fi fost auzit de Shakespeare, ca aparţinînd unui evreu, deoarece John Russell Brown în editarea piesei *The Merchant of Venice* (Ediţia Arden, 1955, Londra) menţionează faptul că M.A. Lower a întîlnit, într-un document din anul 1435, numele Richard Shylok.

2 Aluzia priveşte paradele organizate cu ambarcaţiuni şi corăbii, care aveau loc uneori pe Tamisa, cu ocazia unor festivităţi.

3 În biserici, lîngă amvon, se afla o clepsidră pentru a indica durata unei predici.

4 Englezii capturaseră la Cadiz, în 1596, un galion spaniol cu acest nume.

5 Ianus, zeu roman avînd două feţe, una surîzătoare şi cealaltă încruntată. Luna ianuarie şi-a primit numele, în cinstea lui, iar la Întîi Ianuarie oamenii îşi schimbau între ei daruri constînd din dulciuri şi monede.

6 Papagalul era considerat ca întruchiparea prostiei.

7 Erou grec, cel mai în vîrstă participant la asediul Troiei şi prin urmare şi cel mai sobru. Renumit pentru elocinţă, spirit de dreptate şi cunoaştere a artei militare.

8 Idee reluată şi dezvoltată în piesa *Cum vă place* (Act II, sc. 7).

9 Aluzia la zicala populară, în acea vreme, conform căreia cîinii îi lătrau pe cei care se făceau de rîs sau apăreau în stare de inferioritate.

10 Aluzie la practica predicatorilor puritani de a se asigura de masa de prînz, pe la casele pe unde mergeau, amînînd continuarea sfaturilor şi învăţăturilor pe după-masă.

11 Bassanio adoptă exprimarea în proză, părăsind, pentru moment, pentametrul iambic, dat fiind observaţia dispreţuitoare şi plată pe care o face privitor la vorbăria goală întîlnită la Graţiano.

12 Săgeţile de aceeaşi mărime şi greutate bat la distanţe egale. Ca urmare o a doua săgeată trasă în direcţia unei săgeţi pierdute cade în apropierea acesteia.

13 Unul din conducătorii conspiraţiei împotriva lui Cezar, şi participant la asasinarea acestuia. S-a sinucis fiind învins în lupta de la Philippi (42 î.e.n.), de către Marc Antoniu şi Octavian.

14 Filozof şi membru al partidului patricienilor la Roma, proverbial pentru integritatea sa. Fiica sa Porţia a fost soţia lui Brutus şi s-a sinucis cînd a aflat de moartea acestuia.

15 Iason a fost conducătorul expediţiei argonauţilor în Colchida, pe coasta de răsărit a Mării Negre, veniţi acolo în căutarea legendarei lîni de aur (vezi nota 65).

16 Convorbirile cu oamenii de rînd şi între aceştia sînt redate în proză şi nu în pentametrul iambic.

17 Napolitanii erau vestiţi în acea vreme pentru cunoştinţele lor privind caii de rasă.

18 Titlul de palatini implica privilegii regale sau o înaltă funcţie imperială.

19 Aluzie la capul de mort şi cele două oase încrucişate, emblemă întîlnită pe vechile pietre de mormînt.

20 Societatea elisabetană considera pe toţi germanii ca dedaţi alcoolismului.

21 Profetesă a lui Apollo, la oracolul acestuia din Cumae, localitate în sudul Italiei, căreia zeul îi hărăzise să trăiască atîţia ani cîte fire de nisip a putut lua într-o mînă (Ovidiu, *Metamorfozele*, XIV). Era cea mai în vîrstă şi mai vestită din cele 10 sibile ale antichităţii, care aveau darul profeţiei. Conform tradiţiei romane a vîndut regelui Tarquinius legendarele *Cărţi sibiline* care conţineau profeţii şi care au fost păstrate în Capitoliu, la Roma, pînă în anul 405 e.n., cînd au dispărut.

22 Zeiţa lunii, castităţii şi a vînătorii, căreia Zeus îi acordase permisiunea de a nu se căsători niciodată, dîndu-i şi un alai de nimfe spre a o însoţi şi ocroti în permanenţă.

23 Ducaţii erau monede de aur, deci valoroase.

24 Important port comercial de pe coasta Libanului.

25 În Veneţia existau trei locuri foarte distincte care purtau denumirea de Rialto: mai întîi insula pe care s-a construit Veneţia veche, apoi Bursa sau Camera de Comerţ, unde se întîlneau negustorii veneţieni în vederea diferitelor tranzacţii şi, în fine, podul care leagă insula Rialto cu cartierul San Marco.
În cadrul piesei prin Rialto se înţelege Bursa unde se încheiau tranzacţiile comerciale.

26 Conform legendei biblice, Iacob era fiul lui Isac şi tatăl lui Iosif, care a adus pe evrei în Egipt. La rîndul său, Isac era fiul lui Abraham, primul patriarh de după potop şi întemeietorul poporului evreu.

27 Cu ajutorul mamei sale, Rebeca, Iacob a obținut, prin înșelăciune, binecuvîntarea tatălui său muribund, care se cuvenea fratelui său mai mare, Esau.

28 Numele dat în mitologia greacă lui Apollo, zeul luminii, artelor și prezicerii viitorului.

29 Referirea e la sultanul Soliman I Magnificul (1495—1566), care a cucerit Ungaria în 1526, transformînd-o în pașalîc.

30 Eroul mitologic Hercule, fiul lui Zeus și al pămîntenei Alcmena, personificare a unei uriașe forțe fizice, era un personaj extrem de popular în teatrul elisabetan și menționat în toate ocaziile.

31 Servitorul care i-a adus lui Hercule cămașa otrăvită cu sîngele lui Nessus. Conform legendei mitologice, cînd centaurul Nessus a încercat s-o răpească pe soția lui Hercule, Deianira, acesta l-a săgetat, omorîndu-l. Înainte de a-și da însă sufletul, Nessus i-a spus Deianirei să înmoaie în sîngele său una din cămășile lui Hercule, pe care să i-o dea să o îmbrace, cînd ar bănui că dragostea lui Hercule pentru ea ar putea să slăbească și a-l face astfel mereu îndrăgostit de ea. Cînd însă Hercule a îmbrăcat cămașa, aceasta i s-a lipit de trup arzîndu-l ca un foc cumplit. Hercule a cerut atunci să i se facă un rug pe care s-a urcat și cuprins de flăcări s-a înălțat în lumea zeilor. Hercule l-a aruncat pe Lichias în mare fiindcă i-a adus cămașa. (Ovidiu, *Metamorfozele*, IX).

32 Deși fiul lui Zeus, Hercule era cunoscut și sub numele de Alcide, bunicul său din lumea pămîntenilor.

33 Zeițele destinului, Chloto, Lachesis și Atropos, care torceau firul vieții oamenilor și îl tăiau în momentul cînd hotărau moartea cuiva.

34 Începînd cu această scenă Launcelot apare într-o postură cu totul diferită de cea de mai înainte. El nu mai este un țăran slujind un om bogat, ci apare ca măscăriei, în ceata servitorimii lui Bassanio.

35 Sîngerarea nasului era considerată ca prevestitoare de rele.

36 Vezi nota 26.

37 Deși în actul I, sc. 3 Shylock declară că nu va mînca sau bea împreună cu creștini, acceptă în cele din urmă invitația la masă din partea lui Antonio, în pregătirea răzbunării de a cărei realizare e încredințat.

38 Roaba lui Sara, soția lui Abraham. Cuvintele lui Shylock exprimă dispreț.

39 Carul lui Venus era tras, prin înălțimile cerului, de către porumbei.

40 Regiune persană la sud și sud-est de Marea Caspică, vestită pentru starea sa de sălbăticie și pustietate. Shakespeare se referă și în alte piese la Hircania, ca de exemplu la tigrii fioroși din această regiune, în *Henric al VI-lea*, partea a 3-a, act. I, sc. 4.

41 Aluzie la practica din acea vreme a învelirii morților în foi de plumb.

42 Pe una din monedele de aur ale timpului se afla gravat chipul arhanghelului Mihail, zdrobind în picioare balaurul.

43 Cu alte cuvinte portretul Porției, comparată cu o ființă angelică.

44 Firea, în sensul de caracter al omului, era considerată, în acea vreme, ca fiind constituită din patru elemente, combinate în proporții variate: mînia, sîngele, calmul și melancolia.

45 Conform imaginii timpului privind caracterul avar al evreilor, Shylock pune fuga fiicei sale cu un creștin pe același plan cu furtul banilor săi de către Jessica. Scena își găsește o paralelă în piesa *Evreul din Malta* a contemporanului și în același timp predecesorului lui Shakespeare, Marlowe, în care evreul Barabas se văicărește în termeni asemănători: „Fiica mea! Aurul meu!"

46 Ducații de aur existau și sub forma unor piese în valoare de doi ducați, conținînd o cantitate dublă de aur.

47 În Anglia, prin această zonă maritimă se înțelege Marea Mînecii, strîmtoarea dintre Dover și Calais și regiunea învecinată a sudului Mării Nordului.

48 Conform afirmațiilor lui Shakespeare, lăstunul, apreciind după aparențe superficiale, își construiește cuibul în locuri care se dovedesc periculoase, unde i-l distrug vînturile. Cuibul lăstunului simbolizează înșelăciunea aparențelor.

49 Lexicograful Samuel Johnson consideră că Shakespeare ar fi uitat, odată ce folosește cuvintele „Ia-ți ce nevastă vei pofti", de jurămîntul pe care trebuiau să-l depună toți cei care deschideau vreuna din lăcrițe, de a nu se mai căsători niciodată, dacă nu găseau portretul Porției. S-ar putea însă ca textul respectiv să însemne o dezlegare de jurămînt, pentru cel ce deschide lăcrița de argint. Faptul că Prințul de Aragon declară, înainte de plecare, că își va ține cuvîntul, se referă, fără îndoială, la păstrarea secretului privitor la alegerea și conținutul lăcriței. Criticul Halliwell consideră că obligația de a nu se căsători niciodată impusă celor ce greșeau lăcrița era o condiție stabilită de Porția, care putea prin urmare dezlega de jurămînt pe cine voia.

50 Goodwin Sands, un șir de bancuri de nisip, pe o lungime de zece mile, se află în partea de nord a strîmtorii Dover, în largul coastei Angliei. Sensul originar al denumirii Goodwin este acela de „buni prieteni" și, pe cît se pare, Shakespeare a ales locul catastrofei maritime ca însemnînd posibilitatea, uneori, a unor capcane ascunse ale prieteniei.

51 În epoca respectivă era credința că ienupărul avea calități medicale în ceea ce privesc durerile de stomac ale oamenilor bătrîni.

52 Joc de cuvinte. Shylock înțelege pe fiica sa prin „carnea și sîngele meu să se răzvrătească", în timp ce Salanio interpretează spusele sale ca o aprindere a poftelor trupești.

53 Vinul de Rin era considerat ca un vin de calitate excepţională, prin conţinutul său de alcool şi capacitatea de a produce un sînge bogat şi sănătos.

54 Pentru Shylock, gestul lui Antonio, de a se expune ruinei pentru un prieten, este dovada unui caracter foarte risipitor.

55 În cuvinte mult mai puţine, şi, totodată lipsite de pateticul textului shakespearian se exprimă în mod asemănător şi Barabas în *Evreul din Malta* (act. V, sc. 2) de Marlowe.

56 În vremea lui Shakespeare, în oraşul Frankfurt din Germania aveau loc, de două ori pe an, renumite tîrguri internaţionale.

57 Genova era în acea vreme rivala comercială temută a Veneţiei.

58 Conform legendelor medievale, peruzeaua arăta o mişcare în interior atunci cînd deţinătorul acestei pietre preţioase era ameninţat de vreo primejdie.

59 Legenda după care lebăda cîntă, la apropierea morţii, este pomenită în literatura engleză, pentru prima oară, — după John Russel Brown — de poetul Edmund Spenser în *Calendarul Păstorului* (1579).

60 Conform legendelor mitologice greceşti, Hesione, fiica lui Laomedon, regele Troiei (tatăl lui Priam), a fost legată în lanţuri, pe o stîncă, în mare, urmînd a fi devorată de un monstru marin, pentru a îmblînzi astfel mînia zeilor Phoebus-Apollo şi Poseidon, pe care îi supărase Laomedon. Alcide (Hercule, vezi nota 32) s-a oferit atunci să o salveze, dar nu din dragoste pentru ea, ci în schimbul unei perechi de cai divini, pe care Laomedon îi căpătase de la Zeus, care îl luase în Olimp pe fiul său Ganymede, cel mai frumos tînăr dintre pămînteni, pentru a-i umple cupa cu vin, la masă. După uciderea monstrului, Laomedon, însă, nu şi-a mai ţinut făgăduiala, motiv pentru care Hercule a cucerit atunci Troia şi l-a ucis. (Ovidiu *Metamorfozele*, XI).

61 Ficatul era considerat alb ca laptele atunci cînd sîngele este rece şi curge liniştit prin vine, în special în momentele cînd cineva este stăpînit de laşitate.

62 În concepţia timpului, persoanele oacheşe nu puteau fi considerate frumoase. Acelaşi sentiment de respingere a unei persoane brunete este exprimat şi atunci cînd se fac referiri la egipteni *(Visul unei nopţi de vară*, V, 1) sau etiopieni *(Mult zgomot pentru nimic*, V, 4).

63 Rege legendar al Frigiei, ţară situată în partea centrală şi de nord-vest a Asiei Mici), vestit pentru bogăţiile sale. Cerînd bătrînului satir Silenus, tovarăşul de beţie al zeului Dionisus, darul ca orice ar atinge să se prefacă în aur, Silenus îi obţinu din partea zeului această favoare. Cum însă Midas constată cu disperare că pînă şi hrana şi băutura i se transformau în aur îndată ce le atingea, îl imploră pe zeu să-i ia darul înapoi. Dionisus îl trimise atunci să se spele

în apele rîului Pactolus, al cărui nisip deveni după aceea bogat în aur (Ovidiu, *Metamorfozele*, XI).

64 La începutul secolului al XIII-lea, conducătorii Republicii Veneţiei au permis negustorilor veneţieni să pună stăpînire, în numele Veneţiei, pe orice insule puteau în Marea Egee, comportîndu-se ca suverani şi recunoscînd suzeranitatea Veneţiei.

65 Iason era fiul regelui din Iolcus, în Tesalia. Tatăl său a fost detronat de fratele său vitreg Pelias, cînd Iason era copil încă. Făcîndu-se mare, acesta i-a cerut unchiului său să-i restituie coroana. Pelias s-a arătat dispus să i-o redea punîndu-i însă condiţia de a aduce din Colchida (la sud de munţii Caucaz) vestita lînă de aur, care era păzită de un balaur. Iason puse atunci să i se construiască o corabie, pe care o numi Argo şi chemă în ajutor pe cei mai de seamă eroi ai timpului. Printre cei cincizeci, care alcătuiră echipajul şi căpătară în legende denumirea de argonauţi, se numărau Hercule, Castor şi Pollux, Teseu ş.a. Regele Colchidei acceptă să le predea lîna de aur, însă numai în schimbul unor munci supraomeneşti, pe care i le ceru lui Iason şi pe care acesta le aduse la îndeplinire ajutat de Medeea, fiica regelui, care se îndrăgostise de el. Tot ea îl ajută să fure şi lîna de aur fiindcă regele întîrzia să i-o dea, fugind apoi împreună şi luîndu-l şi pe fratele ei mai mic Absyrtus. Descoperind înşelăciunea, regele Colchidei porni în urmărirea lor şi cînd era pe punctul de a-i prinde Medeea îşi ucise fratele şi îl tăie în bucăţi, pe care le presără pe întinsul mării. Regele Colchidei renunţă atunci la urmărire pentru a aduna bucăţile trupului fiului său, pe care îl înmormîntă la Tomi (Constanţa — *tomi* = bucăţi). Ajunşi la Iolcus, Iason şi Medeea se căsătoriră, de unde se strămutară la Corint, fiind expulzaţi din Iolcus. După cîţiva ani însă Iason o părăsi pe Medeea vrînd să se căsătorească cu Glauce, fiica regelui Corintului. Din răzbunare Medeea trimise un veşmînt otrăvit lui Glauce, arzînd-o de vie, ucise pe cei doi copii pe care îi avea cu Iason şi fugi la Atena într-o caretă trasă de balauri înaripaţi, căsătorindu-se acolo cu regele cetăţii. După unele legende Iason a murit de inimă amară.

66 Una din puţinele inexactităţi întîlnite la Shakespeare, privitoare la Veneţia, care nu avea în acele vremuri nici un fel de legături directe cu Mexic sau America.

67 Cronicarii epocii arată în mod expres că toţi străinii, indiferent de origine sau credinţă, se bucurau de toate drepturile la Veneţia, precum şi de protecţia statului.

68 Scylla şi Charibda sînt numele a două stînci, pe cele două maluri ale strîmtorii Messina, dintre Italia şi Sicilia. În stînca aflată pe malul italian, se găsea o peşteră în care locuia Scylla, un monstru înfri-

coșător, lătrînd ca un cîine, cu 12 picioare și 6 gîturi lungi, cu tot atîtea capete avînd fiecare cîte trei șiruri duble de dinți ascuțiți. Scylla, după unele legende, fusese o nimfă, transformată în monstru de către Amfitrita, zeița Mării Mediterane și soția lui Poseidon (Neptun). Pe stînca de pe malul opus creștea un smochin imens, servind de adăpost uriașului Charybdis care înghițea de trei ori pe zi apele mării, pentru a le revărsa sub forma unor vîrtejuri înspăimîntătoare, scufundînd corăbiile, care căutau să ocolească stînca Scyllei. (Homer, *Odiseea*, XII, 85—110). Zicala „Prins între Scylla și Charibda" a apărut în epoca Renașterii.

69 Pentru a da mai mult dramatism scenei, Shakespeare imaginează tribunalul ca fiind prezidat de însuși Dogele Veneției, o practică la care se renunțase la Veneția încă din secolul al XIV-lea.

70 Ziua a șaptea a săptămînii, conform calendarului ebraic, dedicată odihnei și îndeplinirii practicilor religioase. Originea cuvîntului „sîmbătă" în limba română.

71 Filozof și matematician grec (circa 582—500 î.e.n.). Adept al teoriei metempsihozei.

72 Aluzie la legenda biblică a Suzanei. Suzana era vestită pentru frumusețea și castitatea sa și a fost, pe nedrept, acuzată de adulter de doi bătrîni. Mărturia lor mincinoasă a fost dovedită de tînărul proroc Daniel, care întoarse împotriva bătrînilor propriile lor cuvinte. Suzana a fost achitată iar cei doi acuzatori executați. Porția se înfățișează înaintea tribunalului sub numele de Baltazar, nume pe care i-l dăduseră babilonienii lui Daniel.

73 Deși inițial Shylock ceruse ca livra de carne să fie tăiată „din orice parte a trupului va vrea el" (act I, sc. 3), în scena de față se precizează că bucata de carne trebuie să fie de lîngă inima lui Antonio. Probabil precizarea s-a făcut la redactarea în scris a contractului de împrumut.

74 Răzvrătitul criminal grațiat de Pilat cînd l-a condamnat pe Iisus Christos.

75 Trecerea la creștinism era considerată o pedeapsă impusă evreilor.

76 Aluzia este la juriul constituit din doisprezece jurați care, după cum spune Grațiano, ar fi trebuit să-l judece și să-l condamne pe Shylock la moarte pentru purtarea sa plină de ură față de Antonio.

77 Conform unui obicei al timpului schimbul mănușilor constituia un semn de prietenie.

78 Povestea dragostei dintre Troilus și Cresida nu se întîlnește printre legendele clasice grecești, apărînd pentru prima oară în literatura de la sfîrșitul evului mediu și începuturile Renașterii, bazată pe unele referiri succinte în legendele războiului troian.
Troilus, unul din fii regelui Priam este îndrăgostit de Cresida, fiica preotului troian Calchas. Ea răspunde dragostei lui Troilus făgăduindu-i credință veșnică. Calchas părăsește Troia, refugiindu-se în tabăra grecilor, fiind încunoștințat de zei de soarta cetății, care va cădea în mîna grecilor. Cu ocazia unui schimb de prizonieri

între greci şi troieni Calchas obţine ca fiica sa să poată părăsi Troia, ceea ce aceasta face spre disperarea lui Troilus. Cresida îi făgăduieşte că se va întoarce în Troia, dar în tabăra grecească se lasă cucerită de eroul grec Diomede. Aflînd de trădarea Cresidei Troilus îşi caută, înnebunit de durere, moartea şi este ucis în luptă de Ahile. Povestea lui Troilus şi a Cresidei se găseşte în poemul cu acelaşi nume al poetului medieval englez Geoffrey Chaucer.

79 Eroina din legenda lui Pyramus şi a Thisbei, care constituie subiectul scenetei prezentată de meşteşugarii atenieni în faţa lui Tezeu şi a Hipolitei, în actul V, sc. 1 din *Visul unei nopţi de vară*.
Este povestea tragică a doi tineri îndrăgostiţi din vechea cetate a Babilonului, ai căror părinţi nu consimţeau la căsătoria lor şi care nu-şi puteau vorbi decît printr-o spărtură în zidul despărţitor dintre cele două curţi, fiind vecini. După un timp hotărîră să se întîlnească într-o noapte la cavoul lui Ninus, fondatorul imperiului asirian.
În noaptea respectivă Thisbe, venind prima la locul întîlnirii, a fost atacată de o leoaică, care tocmai ucisese un bou. Scăpînd prin fugă, leul i-a smuls vestmîntul, pe care l-a pătat cu labele sale pline de sînge şi pe care l-a lăsat la locul întîlnirii. Pyramus venind şi găsind vestmîntul însîngerat a crezut că Thisbe fusese mîncată de vreo fiară şi se înjunghie sub un dud, ale cărui dude deveniră roşii după aceea. Thisbe reîntorcîndu-se şi găsindu-l mort, se omoară şi ea. Legenda este povestită de Ovidiu (*Metamorfozele*, IV) şi se găseşte şi în *Legenda bunelor femei* a lui Geoffrey Chaucer.

80 Regina şi întemeietoarea Cartaginei, îndrăgostită de Enea, care, după căderea Troiei, în drum spre a-şi căuta o altă ţară, poposise un timp la Cartagina, unde conform *Eneidei* lui Virgiliu, Didona şi Enea se îndrăgostiră unul de altul. Enea, trebuind însă să-şi continue călătoria spre Italia — conform hotărîrii zeilor — unde avea să devină întemeietorul poporului roman, Didona se sinucise de durere.
Pînă la *Eneida* lui Virgiliu legenda Didonei era prezentată altfel. În urma uciderii soţului ei, părăsise cetatea Tirului, de pe coasta Feniciei şi întemeiase Cartagina, în Africa de Nord (Tunisia). Un rege vecin ameninţînd Cartagina cu război dacă Didona nu acceptă să se căsătorească cu el, aceasta, care jurase să rămînă credincioasă memoriei soţului ei, s-a sinucis. Legenda dragostei dintre ea şi Enea apare numai în *Eneida* lui Virgiliu. Din punct de vedere istoric, între căderea Troiei (1184 î.e.n.) şi întemeierea Cartaginei (853 î.e.n.) sînt mai mult de 300 de ani. După toate probabilităţile, însă, legenda cum apare în versiunea lui Virgiliu, circula la Roma. După Virgiliu legenda apare şi în operele altor scriitori.

81 Medeea, care ajutase pe Iason să răpească lîna de aur din Colchida, în schimbul promisiunii acestuia de a se căsători cu ea, îl însoţi, la întoarcere, în Tesalia. Aici, conform legendei, îi redădu tinereţea lui Aeson, tatăl lui Iason, cu ajutorul unor ierburi vrăjite. Într-o

altă versiune, Medeea și Iason nu-l mai găsiră pe Aeson în viață, deoarece acesta fusese omorît de fratele său vitreg Pelias, care îi luase, mai înainte, coroana. Medeea, atunci, convinse pe fiicele lui Pelias să-și omoare tatăl și să-l taie în bucăți pe care să le fiarbă, cu anumite ierburi, conform instrucțiunilor ei, pentru a reda tinerețea tatălui lor, ceea ce, bineînțeles, nu s-a realizat. Fiul lui Pelias îi izgoni atunci, din Tesalia, pe Iason și pe Medeea, care se stabiliră în Corint, unde avu loc apoi cumplita tragedie a lui Iason (vezi și nota nr. 65).

82 În legătură cu referirile la legendele mitologice de mai sus, criticul J. Hunter observă că ordinea povestirilor sus-menționate este aceeași cu a povestirilor existente într-o ediție in-folio a operelor lui Chaucer, pe care ar fi posedat-o Shakespeare.

83 Troițele la marginea drumului erau foarte populare în acea vreme, în Anglia, după cum erau și în Italia, iar călătorii trebuiau să se oprească și să se închine la fiecare, pentru a fi ocrotiți de nenorociri.

84 Launcelot folosește strigăte obișnuite la vînătoare și la vînătoarea de șoimi.

85 Încă din vremea lui Platon filozofii și oamenii de cultură s-au referit la muzica minunată produsă de mișcarea corpurilor cerești, comparînd-o, în epoca Renașterii, cu aceea a îngerilor.

86 În decorul de noapte, luminat de o lună plină strălucitoare și legănat într-o suavă armonie cerească, Porția este numită Diana, zeița lunii și stăpîna nopții feerice.

87 Aluzie la Ovidiu și *Metamorfozele*, *X* și *XI*.

88 Fiul lui Chaos, golul infinit din care a fost creată lumea cu zeii, oamenii și toate lucrurile care există. Erebus simboliza întunericul și era denumirea dată spațiului întunecat prin care umbrele morților treceau înainte de a intra în Infern.

89 Conform unora dintre legendele mitologice privitoare la Endymion, acesta era un tînăr de o frumusețe incomparabilă, pe care îl găsi, odată, din întîmplare, în timp ce dormea, zeița Selene (Diana, Artemis). Îndrăgostindu-se de el, ea obținu ca Zeus să-i dea un somn veșnic pentru a se putea desfăta, privindu-l la nesfîrșit și a-l săruta, fără să-l trezească. Legendele însă se contrazic între ele.

90 Uriaș avînd o sută de ochi, descendent al lui Neptun. Hera (Iunona) îl numi paznicul junincii în care fusese metamorfozată Io, fiica regelui din Argos, de către Zeus, pentru a o scăpa de furia sus-numitei zeițe. Neputînd-o distruge, Hera o ținea astfel despărțită de Zeus. Cum ochii lui Argus adormeau pe rînd, cincizeci din ei îi rămîneau permanent deschiși, așa că Zeus îl trimise pe Hermes (Mercur) să-i adoarmă toți ochii, cîntîndu-i din flaut, după care îi tăie capul. Hera îi transpuse atunci cei o sută de ochi pe penele de pe coada păunului, pasărea sa favorită. (Ovidiu, *Metamorfozele*, I).

V. Ștefănescu-Drăgănești

SUMAR

Lector : DENISA COMĂNESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

*

Bun de tipar : 07.08.1984
Coli de tipar : 33,5

*

Comanda nr. 40 085
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piaţa Scînteii nr. 1 — Bucureşti,
Republica Socialistă România

SHAKESPEARE

ROMEO ȘI JULIETA • RICHARD AL II-LEA
VISUL UNEI NOPŢI DE VARĂ
REGELE IOAN
NEGUŢĂTORUL DIN VENEŢIA

„Particularitatea izbitoare a spiritului lui Shakespeare
era însușirea sa generică, puterea de comunicare
cu toate celelalte spirite,
astfel încît cuprindea în sine un univers
de gîndire și simțire,
și nu avea vreo înclinaţie deosebită sau vreo înzestrare
mai pronunțată decît alta.
Era precum oricare alt om,
doar că nu ca toți ceilalți oameni.
Era cum nu se poate mai puţin de egotist.
Nu era nimic prin el, dar era tot ce erau
sau ar fi putut să devină alții.
Nu numai că purta în sine germenii oricărei facultăţi
și simțiri, dar le și putea urmări intuitiv,
mai dinainte, în toate ramificațiile lor posibile,
prin orice schimbare a soartei, ciocnire a pasiunilor
sau stare de spirit.
Avea o minte ce oglindea vremurile trecute și prezente."

WILLIAM HAZLITT, 1818